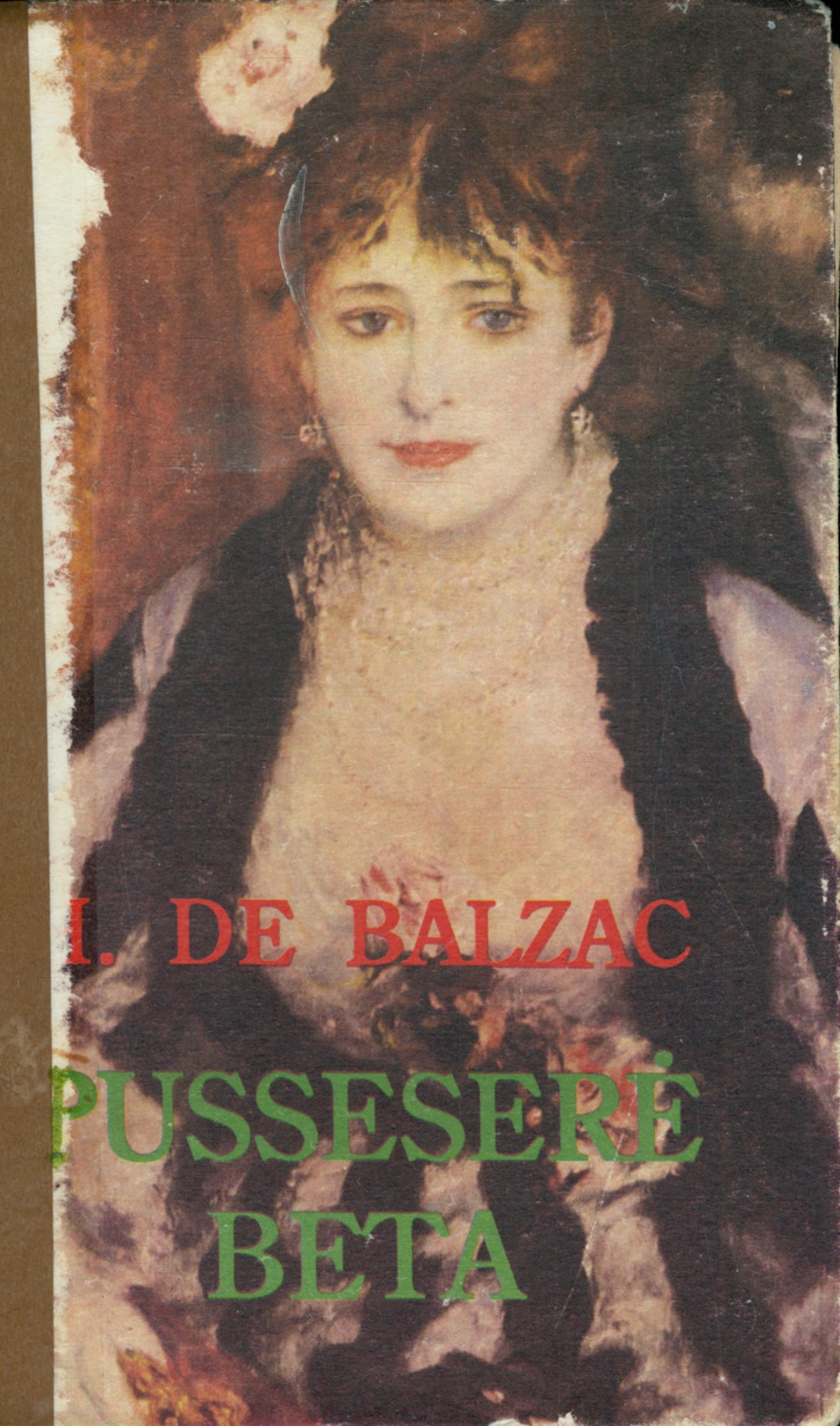

I. DE BALZAC
PUSSESERĖ
BETA

HONORÉ DE BALZAC

Pusseserė Beta

Romanas

Iš prancūzų kalbos vertė
RAMUTĖ RAMUNIENĖ

ŽALTVYKSLĖ
Vilnius, 1994

UDK
Ba 347

Versta iš Oeuvres complètes de H. DE BALZAC
X LA COMEDIE HUMAINE
Scènes de la vie parisienne
LES PARENTS PAUVRES
LA COUSINE BETTE
Paris. Calmann-Lévy, éd. 1926

Ant viršelio -
P. A. RENOIR
"Ložėje" fragmentas

ISBN 9986-06-003-6

Donui Mikelandželui Kajetaniui, Teano kunigaikščiui*

Ne Romos kunigaikščiui, ne įpėdiniui garsiosios Kajetanių giminės, davusios krikščionijai keletą popiežių, bet mokslingajam Dantės komentatoriui skiriu šį trumputį ilgos istorijos fragmentą.

Jūs atskleidėte man nuostabią minčių sąrangą, kuria didysis italų poetas pagrindė savo poemą, vienintelį kūrinį, kurį naujųjų laikų rašytojai gali statyti priešpriešiais Homerui. Kol nežinojau jūsų komentaro, "Dieviškoji komedija" man atrodė didžiulė mįslė, kurios niekas negalėjo įspėti, o mažiausiai - jos komentatoriai. Taip giliai suprasti Dantę - tai būti tokiam pat didžiam kaip jis; bet juk jums artima visa, kas didžia.

Koks nors prancūzas mokslininkas išgarsėtų, gautų katedrą ir daugybę ordinų, išspausdinęs dogmatiniu tomu improvizaciją, kuria jūs mus sužavėjote tą vakarą, kai ilsėjomės apžiūrėję Romą. Turbūt nė nežinote, kad dauguma mūsų profesorių gyvena Vokietija, Anglija, Rytais ar Šiaure, kaip vabalai medžiu; ir, kaip vabalai, jie tampa neatskiriama to medžio dalimi, įgydami svarbos todėl, kad imasi svarbaus dalyko. Bet iš Italijos dar ligi šiol niekas taip atvirai neprasigyveno. Niekas neįvertins mano literatūrinio kuklumo. Juk aš būčiau galėjęs apvogti jus ir tapti mokytu vyru, atstojančiu tris Šlėgelius; bet aš pasiliksiu mažu socialinės medicinos daktaru, veterinaru, gydančiu nepagydomas ligas, bent jau dėl to, kad galėčiau išreikšti padėką savo čičeronei ir prirašyti jūsų garsų vardą prie tokių kaip Porčija, San Severinas, Paretas, di Negras, Beldžiozas, kurie "Žmogiškojoje komedijoje" turi reikšti nuoširdžią ir tvirtą Italijos ir Prancūzijos santarvę; šią santarvę dar prieš mane šešioliktame amžiuje pašventė Bandelas, tas vyskupas, padaužiškų apysakų autorius, savo stebuklingu novelių rinkiniu, iš kurio kilo kai kurios Šekspyro pjesės, kartais net ištisos rolės, ir net pažodžiui.*

Šitos dvi jums skiriamos apybraižos atvaizduoja dvi amžinas to paties reiškinio puses. Homo duplex, *pasakė mūsų didysis Biufonas*; kodėl nepridėti* Res duplex? *Visa yra dvilypa, net dorybė. Dėl to Moljeras visuomet kiekvieną problemą nagrinėja iš dviejų pusių; sekdamas juo, Didro vieną dieną parašo "Tai ne pasaka", galbūt geriausią savo veikalą, kuriame sukuria dyviną Gardano pražudytos panelės de Lašo* paveikslą ir, kaip atsvarą, priešpriešina tobulam meilužiui, kurį užmuša jo meilužė. Taigi mano abi apysakos yra simetrijos dalykas, kaip du skirtingos lyties dvynukai. Gal tai tik literato užmačia, bet tebūnie leista atsidėti jai vieną kartą, ypač kūrinyje, kuriame autorius stengiasi atvaizduoti visas formas, į kokias tik galima įvilkti žmogaus mintį. Daugumo ginčų priežastis yra ta, kad tuo pat metu yra žmonių šviesių ir neišmanėlių, ir vieni, ir kiti sudaryti taip, kad temato vieną reiškinio ar minties pusę; ir kiekvienas iš jų tvirtina, kad tik ta pusė, kurią mato jis, yra teisinga. Ne veltui Šventajame Rašte duodami šie pranašiški žodžiai: "Dievas pasmerkė pasaulį kivirčams". Aš manau, kad vien tik šitos šventraščio vietos užtektų paskatinti Šventajam Sostui įvesti pas jus dviejų Rūmų valdymo sistemą ir taip paklusti šiam pamokymui, kurį Liudvikas XVIII išaiškino savo 1814 metų dekretu.*

Tegu jūsų protas ir jums įgimtas poezijos jausmas globoja abudu **Beturčių giminaičių** *epizodus.*

Jūsų nuolankus tarnas
De Balzakas.

Paryžius, 1846 m. rugpjūtis-rugsėjis.

BETURČIAI GIMINAIČIAI

PIRMASIS EPIZODAS

PUSSESERĖ BETA

1838 metų liepos mėnesio viduryje Universiteto gatve riedėjo neseniai Paryžiuje pasirodžiusi nuomojamoji karietaitė, vadinama milordu; joje sėdėjo apkūnus vidutinio ūgio ponas su nacionalinės gvardijos kapitono uniforma.

Paryžiečiai paprastai laikomi išmintingais žmonėmis, tačiau pasitaiko tarp jų ir tokių, kurie mano, jog uniforma jiems kur kas labiau pritinka negu paprasti drabužiai; jiems atrodo, kad moterų skonis toks iškrypęs, jog joms geresnį įspūdį padarys gauruotas kalpokas ir karinė šarvuotė.

Visa Antrojo legiono kapitono fizionomija dvelkė tokiu pasitenkinimu savimi, kad švieste švietė raudona jo veido spalva ir putlūs skruostai. Aureolė, kuria turtai, įsigyti prekiaujant, vainikuoja verslą metusių krautuvininkų galvas, leido spėti, jog tai ne paprastas Paryžiaus pilietis, o mažių mažiausia buvęs apylinkės mero pavaduotojas. Dėl to, žinoma, ant jo krūtinės, šauniai prūsiškai išpūstos, netrūko Garbės legiono ordino juostelės. Didingai atsilošęs milordo kampe, šis ordinuotas ponas išsiblaškiusiu žvilgsniu lydėjo praeivius, kuriems Paryžiuje dažnai tenka meili šypsena, skirta pasiilgtoms gražioms akims.

Milordas sustojo Universiteto gatvės dalyje, tarp Belšaso ir Burgundijos gatvių, ties dideliu namu, neseniai pastatytu senų rūmų sklype su sodu. Senųjų rūmų buvo pasigailėta, ir jie tebetūnojo giliai kieme, dabar perpus sumažėjusiame.

Jau vien iš to, kaip kapitonas pasinaudojo vežiko paslaugomis, išlipdamas iš milordo, buvo matyti, kad jo jau persirista per penkiasdešimt metų. Yra akivaizdžiai nerangių judesių, kurie išduoda žmogaus amžių taip pat nekukliai, kaip gimimo metrikai. Kapitonas užsimovė ant dešinės rankos gelsvą pirštinę ir, visai nekreipdamas dėmesio į durininką, visa savo išvaizda tarsi bylodamas: "Ji priklauso man!" pasuko prie laiptų į žemutinį rūmų aukštą. Paryžiaus durininkų akis taikli - jie niekuomet nesustabdo orios eisenos žmonių mėlynu munduru, su raudona juostele kilpoje, žodžiu, jie pažįsta turčius.

Visame žemutiniame namo aukšte gyveno baronas Julo d'Ervi, karinio tiekimo komisaras Respublikos laikais, buvęs generalinis intendantas Napoleono armijoje, ir direktorius vienos iš svarbiausiųjų Karo ministerijos žinybų, valstybės patarėjas, didžiojo Garbės !egiono kryžiaus kavalierius ir t.t., ir t.t.

Šisai baronas Julo pats pasivadino d'Ervi, pagal savo gimimo vietą, todėl, kad buvo dar vienas Julo, jo brolis, garsusis generolas, imperatoriaus gvardijos grenadierių pulko vadas, kuriam po 1809 metų karo žygio imperatorius suteikė grafo de Forzheimo titulą. Grafui, kaip vyresniajam broliui, teko rūpintis jaunesniuoju, ir jis, globodamas it savo sūnų, įtaisė jį karinėje žinyboje, o tenai baronas savo ir brolio nuopelnų dėka įsigijo Napoleono malonę. Jau 1807 metais per barono Julo rankas ėjo visas tiekimas Prancūzijos armijai Ispanijoje.

Paskambinęs prie durų, civilinės tarnybos kapitonas su dideliu vargu apsitampė mundurą, iš priekio ir užpakalio pasiraitojusį dėl to, kad jį spaudė išpampęs pilvas. Liokajus su livrėja, vos tik jį pamatęs, tuoj atidarė duris, ir šis pagarbus bei orus ponas nusekė paskui tarną, kuris, atvėręs duris, pranešė:

- Ponas Krevelis!

Išgirdusi šią pavardę, taip nuostabiai pritinkančią savininko išvaizdai*, aukšta, dar gražiai atrodanti šviesiaplaukė moteris pašoko nuo kėdės, tartum elektros srovės trenkta.

- Hortenzija, angelėli, eik su teta Beta į sodą, - kreipėsi ji gyvai į dukterį, kuri sėdėjo netoli jos ir siuvinėjo.

Dailiai nusilenkusi kapitonui, Hortenzija Julo išėjo pro stiklines duris ir išsivedė su savim išdžiūvusią, pagyvenusią moterį, kuri atrodė už baronienę vyresnė, nors iš tikrųjų buvo penkeriais metais jaunesnė.

- Jie kalbėsis apie tavo vedybas, - sušnibždėjo į ausį savo jaunajai seserėčiai teta Beta, matyti, visiškai neįsižeidusi, kad baronienė tokiu būdu išprašė jas iš salono, laikydama ją beveik nieku.

* *Crever (tarti: krevė) - sprogti (pranc.)*

Vien tetos Betos apdaras, reikalui esant, būtų pateisinęs tokį baronienės nesiskaitymą.

Ši senmergė dėvėjo vilnonę rusvai raudoną suknelę, sukirptą ir papuoštą dar pagal Restauracijos laikų madą; jos išsiuvinėta apykaklaitė atsiėjo daugių daugiausia tris frankus, o tokias šiaudines skrybėles su mėlyno atlaso kaspinais šiaudiniu krašteliu dėvi nebent Paryžiaus turgų bobos. Matydamos jos ožkenos batus, iš fasono spėjant - labai prasto batsiuvio darbo, svetimas žmogus būtų susvyravęs, ar sveikintis su Beta kaip su namų šeimininkų giminaite - ji atrodė tikra padienė siuvėja. O tačiau, prieš išeidama iš kambario, senmergė meiliai palinkėjo ponui Kreveliui labos dienos, ir jis atsakė jai reikšmingu galvos linktelėjimu.

- Jūs rytoj ateisite, panele Fišer, taip? - tarė jis.

- O pašalinių nebus? - paklausė teta Beta.

- Vaikai ir jūs, daugiau nieko, - atsakė svetys.

- Jei taip, - tarė ji, - laukite manęs.

- Pasiruošęs patarnauti, gerbiamoji ponia, - dar kartą nusilenkė baronienei Julo civilinės milicijos kapitonas.

Ir jis sviedė į ponią Julo tokį žvilgsnį, kokiu žvelgia į Elmirą Tartiufas, kai provincijos aktorius kur nors Puatjė ar Kutanso teatre mano esant reikalinga pabrėžti šio personažo kėslus.

- Jei teiksitės pereiti su manim į šį kambarį, pone, ten mums bus daug patogiau reikalus aptarti negu čia, salone, - tarė ponia Julo ir parodė į gretimą kambarį, pagal buto paskirstymą - kortų lošiamąjį.

Šį kambarį tik plona sienelė teskyrė nuo buduaro, kurio langas buvo į sodą, ir ponia Julo, palikusi Krevelį vieną, įėjo į buduarą uždaryti lango ir durų, kad kas nepasiklausytų jų pokalbio. Dėl atsargumo ji uždarė net stiklines didžiosios svetainės duris ir, pažvelgusi į sodą, nusišypsojo dukteriai ir pusseserei, sėdinčioms senoje pavėnėje. Ji paliko atviras tik lošiamojo kambario duris, kad galėtų užgirsti, jeigu kas įeitų į svetainę. Šitaip vaikštinėjančios baronienės veide atsispindėjo visos jos mintys, kurių ji,

niekieno nestebima, nė nebandė slėpti, ir jei kas iš šalies būtų į ją tada pažiūrėjęs, būtų beveik išsigandęs jos susijaudinimo. Tačiau kai ji pasirodė ant lošiamojo kambario slenksčio, jos veidą gaubė neperžvelgiama savitvardos kaukė, kurią moka užsidėti reikalui esant net pačios nuoširdžiausios moterys.

Vykstant šiam - mažių mažiausia - keistam pasiruošimui, nacionalinės gvardijos kapitonas apžiūrinėjo lošiamojo baldus. Kol šis prasimušėlis verteiva dėbčiojo akimis į kadaise buvusias raudonas šilkines užuolaidas, pasidariusias violetines nuo saulės ir išdilusias sulenkimų klostėse, į išblukusį kilimą, į baldus, kurių paauksinimai buvo nutrupėję, apmušalų šilkas vietomis nubrizgęs, dėmėtas, lėkštame jo veide atvirai atsispindėjo vienas po kito įvairiausi jausmai - panieka, pasitenkinimas, viltis. Tyrinėdamas savo asmenį, jis buvo beįsispoksąs į save veidrodyje, kabančiame virš empiro stiliaus laikrodžio, kai staiga pasigirdęs šilkinės suknios šlamesys įspėjo jį, kad grįžta baronienė. Jis tuoj vėl atsistojo pamėgtąja savo poza.

Atsisėdusi ant nedidelės sofutės, buvusios veikiausiai labai gražios apie 1809 metus, baronienė pakvietė Krevelį sėstis į fotelį, kurio porankiai baigėsi dviem sfinkso galvomis, kadaise bronzuotomis; bet dabar ta bronza luposi, ir vietomis švytėjo medis.

- Atsargumo priemonės, kurių jūs imatės, gerbiamoji ponia, turėtų būti laimingas ženklas...

- Įsimylėjusiam, - užbaigė baronienė, pertardama nacionalinės gvardijos kapitoną.

- Įsimylėjusiam! Mažai pasakyta! - tarė Krevelis, prispaudęs dešinę ranką prie širdies ir vartydamas akis; šitokia akių išraiška beveik visados prajuokina moterį, abejingą savo garbintojui. - Įsimylėjusiam! Sakykite geriau - užkerėtam.

- Klausykite, pone Kreveli, - prabilo baronienė, per daug rimtai nusiteikusi, kad galėtų juoktis, - jums penkiasdešimt, jūs jaunesnis už mano vyrą dešimčia metų, aš tai žinau; bet jei mano amžiaus moteris dar ryžtasi daryti

beprotystę, tai ji turi šitai pateisinti vyriškio grožiu, jaunyste, garsiu vardu, nuopelnais, žodžiu, viena iš tų aureolių, kurių spindesys priverčia mus užmiršti viską, net savo amžių. Tiesa, jūs imate penkiasdešimties tūkstančių frankų rentą, bet jūsų metai lygiai atsveria šią sumą; taigi jūs neturite nieko, ko moterys reikalauja iš vyrų...

- O meilė? - tarė nacionalinės gvardijos kapitonas, kildamas iš fotelio ir artėdamas prie baronienės, - meilė, kuri...

- O ne, pone, tai tik užsispyrimas, - vėl pertarė jį baronienė, norėdama nutraukti šitą komediją.

- Taip, užsispyrimas ir meilė, - tęsė jis, - bet kartu dar ir šis tas daugiau - teisės...

- Teisės? - šūktelėjo ponia Julo, nuostabiai graži savo panieka, narsa ir pasipiktinimu. - Jei mes ir toliau kalbėsime šiuo tonu, tai niekada nesusišnekėsime, kviečiau jus pas save kalbėti ne apie tai, kas privertė jus pasitraukti iš mūsų namų, nors mūsų šeimos ir susigiminiavusios...

- O aš maniau, kad taip...

- Ir vėl? - tarė ji. - Nejau nesuprantate, pone Kreveli, kad taip atvirai ir laisvai kalbėdama tokiomis opiomis moteriai temomis, kaip meilužis, meilė, ir užsidarydama dviese su jumis kambaryje, aš esu visiškai tikra savo dorovingumu, nebijau nieko - net apkalbų? Ar taip elgtųsi silpna moteris? Puikiai žinote, kam prašiau jus atvykti...

- Ne, ponia, - atšovė Krevelis, nutaisęs šaltą miną.

Jis sukando lūpas ir vėl atsistojo savąja poza.

- Klausykite, pone Kreveli, kalbėsiu trumpai, nes nenoriu tęsti šio mus abu kankinančio pokalbio, - tarė baronienė, pažvelgusi į Krevelį.

Krevelis ironiškai nusilenkė; prityrusi akis būtų įžvelgusi, kad tai buvusio komivojažerio meilumas.

- Mūsų sūnus vedė jūsų dukterį...

- O! Jei tai būtų galima atitaisyti!.. - atsiduso Krevelis.

- Tai šių vedybų nebūtų, - gyvai užbaigė baronienė, - aš suprantu. O tačiau skųstis jums nėra ko. Mano sūnus

- vienas geriausių Paryžiaus advokatų, be to, jau visi metai deputatas, labai sėkmingai užsirekomendavęs Deputatų rūmuose, galima spėti, kad jis netrukus taps ministru. Jau du kartus Viktorenas buvo paskirtas pateikti svarstyti svarbius įstatymus. Jei panorėtų, niekas jam nekliudytų tapti generalinio prokuroro padėjėju kasaciniame teisme. Taigi jei norite pasakyti man, kad jūsų žentas beturtis...

- Žentas, - atšovė Krevelis, - kurį esu priverstas išlaikyti, o tai man atrodo dar blogiau, gerbiamoji ponia. Iš penkių šimtų tūkstančių frankų mano dukters kraičio du šimtai tūkstančių nuėjo dievaižin kur!.. Apsimokėti jūsų gerbiamo sūnelio skolas, pašėlusiai prabangiai apstatyti namus, namus, atsiėjusius penkis šimtus tūkstančių, o teduodančius vos penkiolika tūkstančių, kadangi mano žentas teikiasi pats naudoti geriausiąją namų dalį, už kurią jis dar skolingas du šimtus šešiasdešimt tūkstančių frankų... Pajamų vos pakanka skolos palūkanoms mokėti. Štai šiais metais aš privalėjau duoti dukteriai apie dvidešimt tūkstančių frankų, kad ji sudurtų galą su galu. O tuo tarpu mano žentas, uždirbęs, rodos, trisdešimt tūkstančių advokatūroje, žada mesti praktiką ir pereiti į Deputatų rūmus.

- Visa tai, pone Kreveli, yra šalutiniai dalykai, ir mes nukrypstame nuo temos. Bet vieną kartą baikime ir šį klausimą: jeigu mano sūnus taps ministru ir jo dėka jūs gausite Garbės legiono kryžių, būsite paskirtas Paryžiaus Prefektūros patarėju, tai, manding, jums, buvusiam parfumerininkui, nebus ko verkšlenti.

- A, štai tas ir yra, gerbiamoji ponia. Aš - krautuvininkas, kromininkas, buvęs migdolinio kremo, tualetinio vandenėlio, aliejaus plaukams pardavinėtojas, tai, žinoma, turiu laikyti sau už didelę garbę, kad išleidau savo vienturtę dukterį už barono Julo d'Ervi sūnaus, mano duktė bus baronienė! Bet juk tai tiesiog Regentystė*, Liudviko XV laikai, karaliaus miegamojo prieškambaris. Puiku!.. Myliu Selestiną, kaip begalima mylėti vienturtę dukterį, myliu tiek, kad susitaikiau su visais nepatogumais, lydinčiais našlio dalią Paryžiuje (ir tai gražiausiuose savo metuose, gerbia-

moji), kad neapdovanočiau jos broliu ar seseria; tiktai žinokite, nors aš beprotiškai myliu dukterį, bet dėl jūsų sūnaus savo turto vėjais nepaleisiu, juo labiau, kad man, buvusiam verslininkui, jo išlaidos kelia didelių abejonių...

- Pone Kreveli, bet juk šiandien jūs matote prekybos ministro poste poną Popino, buvusį parfiumerininką iš Lombardų gatvės...

- Tai mano draugas, gerbiamoji ponia!.. - pažymėjo buvęs parfiumerininkas. - Juk aš, Selestenas Krevelis, kitados vyresnysis tėtušio Sezario Biroto pardavėjas, atpirkau iš tojo Biroto, Anzelmo Popino uošvio, jo krautuvę; šitas Popino tarnavo tada pas jį eiliniu pardavėju. Ir įsivaizduokite, jis pats priminė visa tai man. Popino (reikia tai pripažinti!) neriečia nosies, susidūręs su rimtais žmonėmis, imančiais šešiasdešimties tūkstančių frankų rentą.

- Vadinasi, ta prasmė, kurią jūs dedate į žodį *Regentystė*, negali būti taikoma laikams, kada žmonės vertinami pagal jų asmeninius sugebėjimus; juk jūs ir pats tai įrodėte, išleisdamas dukterį už mano sūnaus.

- Ak, bet jūs nežinote, kokiomis aplinkybėmis buvo sutartos šitos vedybos!.. - sušuko Krevelis. - O, prakeiktas viengungio gyvenimas! Jei ne mano meilės istorijos, tai Selestina būtų šiandien vikontienė Popino!

- Prašyčiau dar kartą: užtenka priekaištų dėl to, kas jau įvyko, - griežtai tarė baronienė. - Verčiau paaiškinkite man savo keistą elgesį, dėl kurio turiu pagrindo nusiskųsti jumis. Juk mano duktė Hortenzija galėjo ištekėti, jos vedybos priklausė vien nuo jūsų, tikėjau jūsų jausmų kilnumu, maniau, kad sugebėsite įvertinti moterį, kurios širdyje nebuvo vietos niekam kitam, kaip tik jos vyrui, maniau, suprasite, kad šiai moteriai neįmanoma priiminėti žmogų, galintį mesti šešėlį ant jos gero vardo, tikėjausi, kad iš pagarbos šeimai, su kuria jus sieja giminystės ryšiai, jūs stengsitės paremti Hortenzijos vedybas su patarėju Leba. O jūs, pone, sužlugdėte šias vedybas...

- Pasielgiau, kaip būtų pasielgęs kiekvienas sąžiningas žmogus, ponia, - atsiliepė buvęs parfiumerininkas. -

Pas mane atėjo ir paklausė, ar panelės Hortenzijos dalis - du šimtai tūkstančių frankų - tikrai bus išmokėta. Atsakiau žodis į žodį taip: "Negalėčiau laiduoti. Mano žentas, kuriam Julo šeima paskyrė tokią pat sumą, vesdamas turėjo skolų, ir, manau, jei ponas Julo d'Ervi mirtų rytoj, jo našlė liktų be duonos kąsnio". Tai šit kaip, gražioji ponia!

Ponia Julo įsmeigė į Krevelį akis ir tarė:

- Ar būtumėte jūs šitaip atsakęs, jei aš dėl jūsų būčiau nusikaltusi savo pareigoms?

- Tada nebūčiau turėjęs teisės šitaip kalbėti, brangioji Adelina, - sušuko šis keistasis garbintojas, pertardamas baronienę, - nes jūs būtumėte radusi dukters pasogą mano piniginėje...

Ir, žodžius paremdamas darbais, storulis Krevelis priklaupė ant vieno kelio ir pabučiavo poniai Julo ranką, nes pamatęs, kaip nuo jo kalbų baronienė nustėro siaubu, jis pamanė, kad šioji ima svyruoti.

- Pirkti dukters laimę šitokia kaina?.. Ak! Kelkitės, pone, arba aš paskambinsiu...

Buvęs parfiumerininkas labai nerangiai pakilo nuo grindų. Ši aplinkybė jį taip įsiutino, kad jis vėl atsistojo savąja poza. Beveik kiekvienas vyriškis turi savo mėgstamą pozą, kuri, jo nuomone, pabrėžia visus tuos geruosius ypatumus, kuriais jį apdovanojo gamta. Krevelis mėgo napoleoniškai susikryžiuoti ant krūtinės rankas, pasukti trim ketvirčiais galvą į šoną ir įsmeigti žvilgsnį kažkur į tolį. Taip jam buvo kartą liepęs daryti dailininkas, tapęs jo portretą.

- Saugoti ištikimybę, - tarė jis, vykusiai apsimesdamas įtūžęs, - saugoti ištikimybę kažkokiam pasileidė...

- Vyrui, gerbiamasis pone, vyrui, kuris jos vertas, - nutraukė Krevelį ponia Julo, neleisdama ištarti žodžio, kurio ji nenorėjo išgirsti.

- Klausykite, ponia, gavau jūsų laiškelį, kviečiantį mane ateiti. Norėjote, regis, sužinoti mano poelgio priežastį, o dabar vedate mane iš kantrybės, elgdamasi su manim

kaip karalienė, žiūrėdama į mane iš aukšto ir... su panieka! Nejau aš koks negras? Dar kartą sakau jums - tikėkite manimi, kad turiu teisę jums... jums meilintis... dėl to, kad... Bet ne! Aš nutylėsiu - per daug jus myliu...

- Sakykite viską, pone Kreveli, po keleto dienų man sukanka keturiasdešimt aštuoneri metai, ir aš nesu paika šventuolėlė, galiu viską išklausyti...

- Gerai! Ar duodate man doros moters žodį, - o jūs, mano nelaimei, esate dora moteris, - kad niekada niekam nepasakysite mano pavardės, neišduosite, kad atskleidžiau jums šią paslaptį?

- Jei jūs sutinkate tik tokiomis sąlygomis man tai pasakyti, prisiekiu, kad niekam, net savo vyrui, nepasakysiu, iš ko aš sužinojau šias šlykštybes.

- Tikiu, nes šis dalykas - tik judviejų reikalas...

Ponia Julo išbalo.

- Ak! Jei dar mylite savo vyrą, tai jums bus skaudu. Gal man patylėti?

- Kalbėkite, pone, juk jūs sakotės turįs pateisinti mano akyse savo keistą prisipažinimą ir atkaklumą, kuriuo persekiojate mano amžiaus moterį, tetrokštančią išleisti savo dukterį už vyro ir paskui... ramiai numirti!

- Pati matot, jūs nelaiminga...

- Aš, pone?

- Taip! Puikioji, kilnioji būtybe! - sušuko Krevelis. - Tu tiek prisikentėjai...

- Pone, nutilkit ir išeikit! Arba kalbėkit su manim, kaip pridera.

- O ar žinoma jums, ponia, kokiomis aplinkybėmis gerbiamasis Julo ir aš susipažinome? Pas savo meilužes, ponia.

- Pone Kreveli!

- Pas savo meilužes, ponia, - pakartojo Krevelis melodramatišku tonu, mostelėjęs dešine ranka ir tokiu būdu išsijudinęs iš savo pozos.

- Na, ir kas iš to, pone? - ramiai pratarė baronienė, didžiai nustebindama Krevelį.

Gundytojas, kurį verčia veikti niekinga paskata, niekuomet nesupras didžių sielų.

- Praėjo penkeri našlystės metai, - pradėjo Krevelis kaip žmogus, pasiruošęs pasakoti ilgą istoriją, - antrąkart vesti nenorėjau, kad nenuskriausčiau dukters, kurią dievinau, juo labiau vengiau turėti reikalų su moterimis savo namuose, nors tuo metu turėjau labai dailią kasininkę. Taigi štai, aš įrengiau, kaip sakoma, gūžtelę penkiolikos metų mergaitei, stebuklingai gražiai, paprastai siuvėjai, dėl kurios, prisipažinsiu, visai netekau galvos. Atsikviečiau iš tėviškės tikrą savo tetą (motinos seserį!), paprašiau apsigyventi su ta žavia būtybe ir prižiūrėti ją, kad mergiotė išliktų kuo doresnė šituose... kaip čia pasakius... patologiniuose... ne, tiksliau, neteisėtuose santykiuose!.. Mano mažytė parodė aiškių gabumų muzikai, ir aš prisamdžiau jai mokytojų, ji buvo išmokslinta (reikėjo juk ją kuo nors užimti!). Matote, norėjau būti jai tuo pačiu metu ir tėvas, ir geradarys, ir, nesibaidykime to žodžio, meilužis; žodžiu, norėjau vienu šūviu du zuikius nušauti - ir gerą darbą padaryti, ir gerą merginą įsitaisyti. Penkerius metus buvau laimingas. Mano mažytė pasirodė turinti balsą, bet tokį balsą, nuo kokio teatrai lobsta: tikras Diuprė* su sijonu - kitaip nusakyti nemoku. Vien tik jos muzikinis auklėjimas atsieidavo man du tūkstančius frankų per metus. Per ją aš ir pats ėmiau kraustytis iš galvos dėl muzikos. Išnuomojau jai ir dukteriai nuolatinę ložę Italų teatre. Eidavau ten pakaitomis - vieną vakarą su Selestina, kitą - su Žozefa.

- Ką? Tai ta įžymi dainininkė?..

- Taip, ponia, - pasididžiuodamas tarė Krevelis. - Garsioji Žozefa už viską turi būti dėkinga man... Pagaliau, kai mano meilutei suėjo dvidešimt metų, 1834-aisiais, tardamasis ją pririšęs prie savęs amžinai ir nepajėgdamas nieko jai atsakyti, panorau parūpinti jai kokių pramogų ir leidau bendrauti su gražute jauna aktore Ženi Kadin, kurios likimas buvo panašus į mano dainininkės likimą. Šita aktorė taip pat už viską privalo dėkoti vienam savo globėjui, kuo

rūpestingiausiai ją išpuoselėjusiam. Šis globėjas buvo baronas Julo.

- Žinau, pone Kreveli, - ramiu, nė kiek nesutrikusiu balsu tarė baronienė.

- Ak šitaip? - sušuko Krevelis, vis labiau stebėdamasis. - Na gerai! Bet ar žinote, kad jūsų vyras, šitas pabaisa, pradėjo globoti Ženi Kadin, kai jai tebuvo trylika metų?

- Na, ir kas iš to, pone Kreveli? - tarė baronienė.

- Kai jos susipažino, - tęsė buvęs prekijas, - Ženi Kadin, kaip ir Žozefai, buvo dvidešimt metų, baronas jau nuo 1826-ųjų vaidino šalia jos tokią pat rolę, kaip kadais Liudvikas XV šalia panelės de Roman, nors jūs tada buvote dvylika metų jaunesnė...

- Buvo priežasčių, pone, dėl kurių leidau vyrui elgtis kaip tinkamam.

- Šito melo, ponia, tikriausiai užtektų išpirkti visoms jūsų padarytoms nuodėmėms ir atverti jums vartus į rojų, - klastingai atsakė Krevelis, priversdamas baronienę nuraustì. - Pasakokite tai kitiems, kilnioji, dievinamoji moterie, bet ne tėtušiui Kreveliui. Žinokite, jis per dažnai ūžavo su jūsų nedorėliu vyru dviejų moterų draugijoje, kad nesuprastų, ko jūs verta! Įkaušęs jūsų vyras, būdavo, pradeda kartais pats sau priekaištauti ir man smulkmeniškai girti jūsų žavingas ypatybes. O! Aš jus puikiai pažįstu: jūs - angelas. Ištvirkėlis gal ir susvyruotų tarp dvidešimties metų merginos ir jūsų - bet aš - aš nesvyruoju!

- Pone Kreveli!..

- Gerai, tyliu... Bet atsiminkite mano žodžius, šventoji, garbioji moterie - kai vyrai įsigeria, jie apie žmonas pripliauškia tokių dalykų pas savo meilužes, kad šios kvatojasi kaip beprotės.

Ant nuostabių baronienės blakstienų sublizgėjo gėdos ašaros, ir nacionalinės gvardijos kapitonas staiga nutilo. Jis net užmiršo atsistoti savąja poza.

- Tęsiu toliau, - tarė jis. - Taigi, susieidami pas savo išdykėles, mudu su baronu susidraugavome. Kaip ir visi

sugedėliai, baronas yra labai mielas žmogus, iš tikrųjų, puikus vyrukas! Na, ir patiko man šitas pajoda! Kai prisimenu, ko jis neišgalvodavo!.. Bet palikime šiuos prisiminimus ramybėje... Taigi mudu susibroliavome... O, šis nedorėlis, prisisunkęs Regentystės dvasios, visaip stengėsi išvesti mane iš doros kelio, skelbti man sensimonizmą moterų klausimu, įskiepyti aristokratiškas pažiūras, maniją vaikytis "mėlynąjį švarką", bet aš, matote, mylėjau savo mergytę ir būčiau ją vedęs, jei nebūčiau bijojęs susilaukti vaikų. Na, ir kur čia du pagyvenę tėtušiai, dar tokie draugai, kokie... kokie buvome mudu, neužsimanys vieną gražią dieną sutuokti savo vaikus! Praėjus trims mėnesiams po jūsų sūnaus vedybų su mano Selestina, Julo (tiesiog nesuprantu, kaip mano lūpos ištaria šį vardą. Ak, begėdis!.. Jis apgavo ir jus, ir mane, ponia!..), taigi šis begėdis nukniaukė iš manęs mano meilutę Žozefą. Šitas niekšas žinojo, kad Ženi Kadin širdyje jo vietą užėmė kažkoks jaunas valstybės patarėjas ir kažkoks aktorius (ko ir norėti!). O, Ženi Kadin teatre turėjo *pasiutusį* pasisekimą! Tada jis paveržė iš manęs mano vargšę mažytę meilužę, angelą, ne moterį. Jūs ją tikriausiai būsite girdėjusi Italų teatre, kur jis, pasinaudodamas savo ryšiais, įtaisė ją. Jūsų vyrelis toli gražu nėra toks tvarkingas kaip aš, nes mano - viskas kaip pagal liniją (jam gerokai pravėdino kišenę Ženi Kadin, atsiėjusi jam ne mažiau kaip trisdešimt tūkstančių per metus). Užtat žinokit: su Žozefa jis galutinai nusibankrutuos. Žozefa - žydė, ponia, ji vadinasi Mirah (Hiram žodžio anagrama), tai - žydiškas šifras, kad būtų galima ją atpažinti, nes ji - pamestinukė, rasta Vokietijoje (mano surinktomis žiniomis, ji yra neteisėta vieno turtingo žydo bankininko duktė).

Aš šitą mergytę laikiau taip, kad gyventų dorai ir neišlaidžiai, bet teatras, o ypač tokių kaip Ženi Kadin, ponios Šonc, Malagos, Karabinos pamokymai, kaip elgtis su seniais, išugdė jai senųjų hebrajų instinktą - troškimą turėti aukso ir brangenybių, žodžiu, garbinti aukso veršį! Garsioji dainininkė, godulio apimta, užsinorėjo pralobti, ir

dar kaip pralobti!.. Štai kodėl ji nešvaisto to, ką dėl jos iššvaisto kiti. Ji išbandė savo jėgas su mūsų gerbiamu Julo ir padoriai jį apipešiojo - oi apipešiojo!.. Tikriau pasakius, kailį nunėrė! Nelaimingasis, varžęsis su ponu Keleriu ir markizu d'Esgrinjonu - šie abu iš proto kraustėsi dėl Žozefos, o ką jau kalbėti apie visą eilę tylių garbintojų, - dabar mato, kad Žozefą baigia iš jo paveržti vienas pašėlusiai turtingas kunigaikštis, meno globėjas. Kaip čia jo pavardė?.. Toks neūžauga... Ak, tiesa! Kunigaikštis d'Eruvilis! Šitas didžiūnas įsigeidė turėti Žozefą vienui vienas, visos kurtizanės apie tai ir tekalba, tik baronas dar nieko nenutuokia; matote, tryliktoje* apylinkėje padėtis tokia pat, kaip ir kitose: meilužis, kaip ir vyras, sužino paskutinis. Suprantate dabar, apie kokias teises aš kalbėjau? Jūsų vyras, ponia, pavogė iš manęs laimę, vienintelį mano džiaugsmą, kokį beturėjau, būdamas našlys. Taip, jei nelaimė nebūtų man po kojų papainiojusi šito seno franto, aš ir šiandien tebesidžiaugčiau savo Žozefa; matote, aš tai jokiu būdu nebūčiau jos leidęs į teatrą, ji būtų likusi niekam nežinoma, kuklutė ir priklausytų tik man. Ak, ponia, kad jūs būtumėte ją mačiusi prieš aštuonerius metus: plonutė, virpanti kiekviena gyslele, veido spalva auksinė, kaip andalūzietės, juodi, blizgantys it atlasas plaukai, ilgos blakstienos, tamsios, žaižaruojančios akys, elgsena - tiesiog princesės, o kukli, kaip pritinka varganai mergaitei, o grakšti, meilutė, kaip, juk rodos, taip sakoma, stirnelė! Ir štai gerbiamojo Julo nuopelnu visas šis žavesys, ši nekaltybė virto vilkaduobe, spąstais turtingiems vyrams gaudyti. Mano padarėlis tapo, taip sakant, paleistuvių karaliene. Žodžiu, ji dabar *šliundra*, ji, kuri anksčiau nežinojo nieko pikto, net šito žodžio!

Šią akimirką buvęs parfiumerininkas nusišluostė akyse pasirodžiusias ašaras. Šitas nuoširdus skausmas paveikė ponią Julo, ir ji atitoko iš susimąstymo, į kurį buvo pasinėrusi.

- Sakykite, ponia, ar gali penkiasdešimt dvejų metų vyras vėl įsigyti tokį turtą? Ne, šito amželio susilaukus, meilė atsieina trisdešimt tūkstančių frankų per metus. Aš tuo

įsitikinau iš jūsų vyro pavyzdžio. Tačiau aš per daug myliu Selestiną ir nenoriu leisti jai gyvenimą griauti. Kai pamačiau jus, per tą pirmą pobūvį, kurį mums suruošėte, tai niekaip negalėjau suprasti, kaip tas niekšas Julo gali susidėti su kokia nors Ženi Kadin... Jūs atrodėte kaip karalienė... Aš jums neduočiau nė trisdešimties metų, ponia, - tęsė jis, - jūs atrodote tokia jauna, tokia graži. Dievaži, tą dieną jūs sukrėtėte mane iki širdies gelmių, ir aš pagalvojau sau vienas: "Tėtušis Julo nebežiūri savo žmonos! Jei neturėčiau savo Žozefos, ji man tiktų kaip mano numerio pirštinė". O, atleiskite už šį posakį, tai vis mano buvęs amatas kaltas. Retkarčiais kromininkas vis ima ir išlenda į paviršių; štai šis dalykas ir kliudo man tikėtis iškilti į deputatus. Taigi, kai baronas mane taip niekšiškai apgavo, - nes tokiems seniems plevėsoms kaip mudu draugo meilužė turi būti šventas daiktas, - prisiekiau sau, kad jo žmona bus mano. Tada būsime atsiskaitę. Baronas neprivalėtų reikšti man pretenzijų, ir mūsų niekas už tai negali smerkti. Bet vos tik aš spėjau prasitarti apie savo širdies reikalus, jūs išmetėte mane už durų kaip nusususį šunį; dėl to mano meilė - jei norite, mano užsispyrimas - padvigubėjo, ir jūs vis tiek būsite mano.

- O kokiu būdu?

- Nežinau, bet būsite. Matote, kai paikšas krautuvininkas (o dar neturįs kur dėti laiko!) įsikala į galvą vieną mintį, jis darosi stipresnis už kiekvieną mokslinčių, kurio galvoje tūkstančiai minčių. Įsimylėjau jus kaip pusgalvis, jūs - mano kerštas! Tai lygu dvigubai meilei. Aš rėžiu stačiai viską, kas dedasi mano širdyje, nes tvirtai žinau, ko noriu. Ir net jei jūs sakote man: "Nebūsiu jūsų", aš šaltai kalbuosi su jumis toliau. Trumpai tariant, pakloju, kaip sako priežodis, kortas ant stalo. Taip, vieną gražią dieną vis tiek būsite mano... Net jei jums sueis ir penkiasdešimt metų, vis tiek tapsite mano meiluže. Taip, šitai įvyks, tuo pasirūpins pats jūsų vyras...

Ponia Julo metė į šį apdairų miesčionį tokį pastirusį, siaubingą žvilgsnį, jog šis pagalvojo, ar tik ji neišėjo iš proto, ir nutilo...

- Jūs šito norėjote, jūs prislėgėte mano savo panieka, sukurstėte mane, tai aš ir išsikalbėjau, - tarė jis, pajutęs reikalą pateisinti savo laukinį išpuolį.

- O dukrele, dukrele! - šūktelėjo baronienė nusilpusiu balsu.

- Nieko daugiau nenoriu žinoti! - kalbėjo Krevelis. - Tą dieną, kai iš manęs buvo atimta Žozefa, aš buvau nelyginant tigrė, iš kurios atėmė vaikus... Žodžiu, jaučiausi taip, kaip jūs šią akimirką... Jūsų duktė! - ji man priemonė jus įsigyti. Taip, aš suardžiau jūsų dukters vedybas!.. Aš! Ir be mano pagalbos jums niekad nepavyks išleisti jos už vyro! Kad ir kokia graži būtų panelė Hortenzija, jai reikia pasogos!..

- Deja, taip! - tarė baronienė, nusišluostydama ašaras.

- Na tai ką, pabandykite paprašyti baroną dešimties tūkstančių frankų, - tęsė Krevelis, vėl atsistojęs savąja poza.

Jis akimirką palaukė, kaip aktorius, išlaikąs pauzę.

- Jei jis tuos dešimt tūkstančių ir turėtų, atiduotų juos tai, kuri užims Žozefos vietą! - varė jis toliau teatrališku balsu. - Jei jau pasineši tokiu keliu, ar begali sustoti? Visų pirma, baronas per daug myli moteris! (Visur turi būti laikomasi aukso vidurio*, kaip yra pasakęs mūsų karalius.) O paskui prisideda tuštybė! Juk jis gražuolis! Jis jus visus su elgetos lazda paleis, tenkindamas savo įgeidžius. Tiesą pasakius, nedaug jums ir betrūksta. Žiūrėkite, nuo to laiko, kai nustojau pas jus lankytis, jūs neįstengėte net savo salono baldų per nauja apmušti. Pro kiekvieną šių apmušalų skylę rėkia žodis *stygius*. Raskite žentą, kuris nepabėgtų pasibaisėjęs šituo beveik atviru skurdu! O aukštos padėties žmonių skurdas yra pats baisiausias! Aš juk buvęs krautuvininkas, išmanau tai. Paryžiaus prekybininkas tik mes akį - ir nė nemirktelėjęs pasakys, kas turtingas iš tikrųjų, o kas tiktai dedasi turtingas... Jūs neturite nė kiauro sū, - pridūrė jis tyliai. - Tai matyti iš visko, net iš jūsų tarno

livrėjos. Gal norite, atskleisiu jums baisias paslaptis, kurios slepiamos nuo jūsų?..

- Užteks, pone Kreveli! Užteks! - tarė ponia Julo, kurios nosinaitė jau buvo šlapia nuo ašarų.

- Klausykite, mano žentas davinėja pinigų tėvui, ir tą aš norėjau pasakyti pačioje pradžioje, kai kalbėjau apie jūsų sūnaus gyvenimo būdą. Tačiau būkite rami - savo dukters reikalus aš mokėsiu apsaugoti!

- Ak, tik ištekinti dukterį ir numirti!.. - sušuko nelaimingoji moteris, visiškai praradusi nuovoką.

- Na, tai še jums priemonę! - tarė Krevelis.

Ponia Julo pažvelgė į Krevelį viltingu žvilgsniu, ir jos veido išraiška taip staiga pasikeitė, jog vien dėl to Krevelis turėjo susigraudinti ir atsisakyti savo juokingų kėslų.

- Jūs būsite graži dar dešimtį metų, - tarė jis, vėl atsistodamas savąja poza, - būkite man gera, ir panelė Hortenzija ištekės. Julo, kaip sakiau, suteikė man teisę derėtis su jumis visiškai stačiai, ir jis nepyks. Prieš trejus metus aš paleidau savo kapitalus į apyvartą, nes savo išdykavimams niekad per daug pinigų nešvaisčiau. Šituo būdu man susidarė trys šimtai tūkstančių frankų pelno, jei neskaičiuosime pagrindinio kapitalo. Šie pinigai paskirti jums...

- Išeikite, pone, - tarė ponia Julo, - išeikite ir niekada daugiau nedrįskite pasirodyti man akyse. Jei manęs nebūtų spyręs reikalas sužinoti paslaptį, kodėl jūs taip niekšiškai pasielgėte su Hortenzija, kai buvo sprendžiamas jos vedybų klausimas... Taip, niekšiškai... - pakartojo ji, nepaisydama prieštaraujamo Krevelio mosto. - Kaip galėjo leisti jums sąžinė išlieti tiek neapykantos ant šitos vargšės mergaitės galvos, ant šitos puikios nekaltos būtybės?.. Jei ne šis reikalas, dėl kurio man krauju srūva motinos širdis, jums niekada nebūtų tekę vėl su manimi kalbėtis, vėl pasirodyti mano namuose. Trisdešimt dveji doro moters gyvenimo ir ištikimybės metai nenueis niekais dėl to, kad mane užsipuolė ponas Krevelis...

- Buvęs parfiumerininkas, perėmęs Sezario Biroto

krautuvę "Rožių karalienę" Sent Onorė gatvėje, - pašaipiai užbaigė Krevelis, - buvęs mero pavaduotojas, nacionalinės gvardijos kapitonas, Garbės legiono kavalierius, žodžiu, visai kaip mano pirmtaką...

- Gerbiamasis, - tarė baronienė, - mano vyras po dvidešimties ištikimybės metų galėjo atsibodėti savo žmonos, tai grynai mano reikalas; bet jūs pats matote, kad jis stengiasi savo neištikimybę nuslėpti - juk aš nieko nežinojau, kad jis užėmė jūsų vietą panelės Žozefos širdyje...

- O! - sušuko Krevelis. - Už tą jis užmokėjo auksu, ponia!.. Per paskutinius dvejus metus šita lakštingala jam atsiėjo daugiau kaip šimtą tūkstančių frankų. Oho, jūs dar ne viską žinote...

- Gana, pone Kreveli. Dėl jūsų aš neatsisakysiu laimės, kurią patiria motina, galėdama glausti prie krūtinės vaikus be jokio sąžinės priekaišto, matydama, kaip ją myli ir gerbia jos šeima, ir aš atiduosiu savo sielą Viešpačiui Dievui tyrą ir nesuteptą...

- *Amen!* - užbaigė Krevelis su šėtonišku gaižuliu, koks pasirodo pretenzingo žmogaus veide, kai iš naujo sužlunga jo panašūs kėslai. - Jūs dar nežinote, ką reiškia pats didžiausias skurdas, gėda... nešlovė... Bandžiau atverti jums akis, norėjau gelbėti jus ir jūsų dukterį!.. Skaitykite nuo pirmos iki paskutinės raidės šių laikų prilyginimą "Apie tėvą palaidūną". Jūsų ašaros ir jūsų išdidumas jaudina mane, nes žiūrėti, kaip verkia mylima moteris - baisu!... - tarė sėsdamas Krevelis. - Galiu prižadėti tik viena, brangioji Adelina - nieko nesiimti nei prieš jus, nei prieš jūsų vyrą. Bet niekuomet nesikreipkite į mane. Štai ir viskas.

- Tai ką man daryti? - sušuko ponia Julo.

Iki šios akimirkos baronienė didvyriškai atlaikė tą trigubą kančią, kurią jos širdžiai uždavė šis pokalbis: ji kentėjo ir kaip moteris, ir kaip motina, ir kaip žmona. Iš tikrųjų, kol jos sūnaus uošvis buvo stačiokiškas ir agresyvus, jai pakako jėgų priešintis krautuvininko nuožmumui; bet kai galų gale šis atstumtas meilužis, šis pažemintas gražuolis gvardietis, nors suirzęs, prabilo geraširdiškai, tai jos per-

tempti nervai nebeišlaikė, ir ji ėmė grąžyti rankas, apsipylė ašaromis, ją apėmė tokia nyki negalia, jog nebesipriešino, kai Krevelis, parpuolęs ant kelių, ėmė jai bučiuoti rankas.

- Mano Dieve! Ką daryti? - pakartojo ji, šluostydamasi ašaras. - Ar gali motina ramiai žiūrėti, kaip jos akyse nyksta duktė? Kokio likimo susilauks ši nuostabi būtybė, kurios visas turtas - tyras gyvenimas motinos globoje ir turtingai apdovanota prigimtis. Kartais ji vaikštinėja sode liūdna, pati nežinodama ko, ir aš ją užklumpu su ašaromis akyse...

- Jai dvidešimt vieni metai, - tarstelėjo Krevelis.

- Nejau atiduoti ją į vienuolyną? - paklausė baronienė. - Juk tokių krizių metu religija dažnai neįstengia kovoti su prigimtimi, ir mergaitės, auklėtos pačiais dievobaimingiausiais principais, netenka galvos!.. Bet kelkitės, pone Kreveli, ar nematote, kad dabar tarp mūsų viskas baigta, kad bjauriuosi jumis, kad jūs sugriovėte motinai paskutinę viltį!..

- O jei tą viltį prikelčiau?.. - paklausė jis.

Ponia Julo pažvelgė į Krevelį paklaikusiu žvilgsniu, ir jis susijaudino, bet užgniaužti širdyje bepabundantį gailesį privertė jį žodžiai *bjauriuosi jumis*. Dorybei visuomet trūksta lankstumo, ji nežino, kas yra niuansai, kompromisai, kurių dėka išlaviruojama iš keblios padėties.

- Ir kas sutiks šiandien vesti merginą be kraičio, net tokią gražią, kaip panelė Hortenzija? - pareiškė Krevelis, vėl pasipūtęs. - Tokia gražuolė kaip jūsų duktė gąsdina vyrus. Tai tas pats, kaip grynos veislės arklys, reikalaująs iš savo šeimininko brangiai atsieinančios priežiūros. Ar daug atsiras jam pirkėjų? Pabandykite pereiti gatve su tokia žmona po ranka - visi varstys jus žvilgsniais, seks iš paskos, visi geis jūsų žmonos. Šitoks pasisekimas kelia nerimą vyrams, nelinkusiems žudyti meilužių. Juk galų gale daugiau kaip vieno ir nenudėsi. Taigi šitokiomis aplinkybėmis, jūs galite išleisti dukterį už vyro tik trimis būdais: mano padedama (bet jūs atsisakote) - tai viena; suradę šešiasdešimties metų senį, labai turtingą, bevaikį, bet svajojantį turėti vaikų: šitai

kebliau, bet pasitaiko, kodėl ne? Juk yra tiek ir tiek senių, kurie išlaiko tokias kaip Žozefa, Ženi Kadin; tai kodėl neatsirastų tokio, kuris tą pačią kvailystę padarytų įstatymų įteisintu būdu?.. Aš pats vesčiau Hortenziją, jei neturėčiau Selestinos ir dviejų vaikaičių. Tai antra! Paskutinis būdas - pats lengviausias...

Ponia Julo pakėlė galvą ir pilnomis nerimo akimis pažvelgė į buvusį kvepalų krautuvininką.

- Paryžius - toks miestas, į kurį suplaukia visi šaunūs žmonės, dygstą Prancūzų žemėje kaip grybai po lietaus. Paryžius knibždėte knibžda talentų, neturinčių kur galvos priglausti, drąsuolių, sugebančių viską, net pinigą susikalti... Ir štai tie vaikinai... (Jūsų nuolankusis tarnas kadais taip pat priklausė šiai žmonių rūšiai ir daug jų pažinojo!.. Ką turėjo diu Tijė? Ką turėjo Popino prieš dvidešimtį metų?.. Abu jie trynėsi tėtušio Biroto krautuvėlėje, ir visas jų turtas buvo troškimas prasimušti į žmones, kuris, mano išmanymu, yra pats vertingiausias kapitalas!.. Vėjais nueina visokie kapitalai, bet tvirta dvasia - neįveikiama!.. Aš pats ką turėjau? Tik norą prasiveržti ir ryžtą. Diu Tijė šiandien - viena įžymiausių asmenybių. Popino, turtingiausias parfiumerininkas Lombardų gatvėje, tapo deputatu, o šiandien jau, žiūrėk, ministras...) Žodžiu, vesti gražią merginą be kraičio Paryžiuje gali tik tie vadinamieji prekybos, plunksnos ar teptuko *condottieri**: jiems nestinga drąsos, kad ir kur jie būtų! Ponas Popino vedė panelę Biroto, nesitikėdamas gauti kraičio nė vieno ljaro. Tikri bepročiai! Jie tiki meile taip pat, kaip savo laiminga žvaigžde ir savo sugebėjimais. Taigi pasistenkite surasti tokį energijos kupiną žmogų, kuris įsimylėtų jūsų dukterį, ir jis ves ją, nieko nepaisydamas. Pripažinkite, kad man, kaip priešui, kilnumo netrūksta, tiesa? Juk šiuo patarimu aš einu pats prieš save.

- Ak, pone Kreveli, jeigu jūs panorėtumėte būti mano draugu! Jei atsisakytumėte savo juokingų užgaidų!..

- Juokingų? Pasižiūrėkite į veidrodį, ponia, nereikia taip savęs niekinti... Myliu jus, ir jūs dar ateisite pas mane! Noriu vieną gražią dieną pasakyti baronui: "Tu atėmei iš

manęs Žozefą, o aš iš tavęs žmoną!" Toks yra senas keršto įstatymas! Taip, taip, pasistengsiu įgyvendinti savo planus, jei tik per tą laiką nepasidarysite baisiai negraži. Pasieksiu savo, ir štai dėl ko, - tarė jis, atsistodamas savąja poza ir žvelgdamas į ponią Julo. - Jūs nesurasite nei senio, nei įsimylėjusio jaunuolio, - pridūrė jis patylėjęs, - dėl to, kad, viena, per daug mylite dukterį ir niekada nesutiksite atiduoti jos į kurio nors seno ištvirkėlio rankas, o antra, dėl to, kad baronienė Julo, generolo - senosios gvardijos grenadierių vado - brolienė, nesiryš priimti žentu pirmo pasipainiojusio šaunuolio. Juk jis gali būti paprastas darbininkas, kaip, pavyzdžiui, kuris nors šiandieninis milijonierius prieš dešimtį metų yra buvęs paprastas mašinistas, paprastas dešimtininkas ar paprastas fabriko meistras. Ar nebus taip, kad pamačiusi, jog jūsų duktė - jai juk dvidešimt metų - gali įsimylėti tokį perėjūną ir padaryti gėdą šeimai, jūs pasakysite: "Ne! Ne! Tegu verčiau susitepsiu aš, ne ji! Jei ponas Krevelis sutiks išsaugoti paslaptį, gausiu dukteriai pasogą, du šimtus tūkstančių frankų už dešimties metų draugystę su buvusiu pirštinių pardavėju... tėtušiu Kreveliu!.." Įkyrėjau jums savo kalbomis, ir jos jums atrodo didžiai nepadorios, tiesa? Bet jei jus pagautų neatlaikoma aistra, tai pati rastumėte šimtus priežasčių atsiduoti man, kaip visos mylinčios moterys kad randa... Tai štai! Hortenzijos interesai padiktuos jums, kaip susiderėti su sąžine...

- Hortenzija dar turi dėdę...

- Ką? Senį Fišerį?.. Na, tasai pats džiaugsis galus sudūręs, ir vėl pono barono dėka; ponas Julo sugeba ištuštinti visas kasas, kurias tik pasiekia.

- Grafą Julo...

- Ak, gerbiamoji ponia, jūsų vyras jau iššvaistė ir senojo generolo leitenanto santaupas. Įruošė iš jų savo dainininkei namus... Na, tai leisite man taip ir išeiti be mažiausios vilties?

- Sudiev, pone. Nuo meilės mano amžiaus moteriai išsigydyti nesunku, ir, tikiuosi, jūs vėl grįšite prie krikščionio minčių. Dievas globoja nelaiminguosius...

Baronienė pakilo, duodama suprasti kapitonui, kad laikas išeiti, ir parodė jam duris į didžiąją svetainę.

- Ar tai šitokiame sename lauže turėtų gyventi gražioji ponia Julo? - tarė Krevelis, rodydamas į seną lempą, į sietyną nusišėrusiais paauksinimais, į nudružusį kilimą, žodžiu, į skurdžias būtosios prabangos liekanas, dėl kurių ši balta-raudona-paauksinta svetainė atrodė nelyginant Imperijos spindesio lavonas.

- Dora nutvieskia visa tai, pone. Nejaučiu nė mažiausio noro įsigyti puikų apstatymą, jei savo grožį, kurį man priskiriate, turėčiau dėl to paversti *vilkaduobe, spąstais turtingiems vyrams gaudyti.*

Kapitonas prikando lūpą, atpažinęs žodžius, kuriais pasmerkė Žozefos godumą.

- Ir kas šiuo pastovumu pasidžiaugs? - sušuko jis. Baronienė šiuo metu jau buvo išlydėjusi parfiumerininką ligi durų. - Kažkoks ištvirkėlis!.. - pridūrė Krevelis, nutaisęs dorovingo turtuolio miną.

- Jei jūsų tiesa, pone, tai mano pastovumas būtų itin girtinas - štai ir viskas!

Ir atsisveikinusi su kapitonu taip, kaip atsisveikinama su įkyriu svečiu, kuriuo norima atsikratyti, baronienė taip skubiai nusisuko, jog nespėjo pamatyti, kaip jis paskutinį kartą atsistojo savąja poza. Ji nuėjo atidaryti savo uždarytų durų ir nepastebėjo, kaip pagrasino jai atsisveikindamas Krevelis. Ji žengė išdidžiai, kilniai, tartum kankinė Koliziejuje. Tačiau jos jėgos buvo visiškai išsekusios, nes ji susmuko ant sofos savo mėlynajame buduare, tartum alpdama, ir įsmeigė žvilgsnį į apgriuvusią pavėnę, kur nerūpestingai čiauškėjo duktė su teta Beta.

Nuo pat pirmųjų santuokos dienų iki šios valandos baronienė mylėjo savo vyrą taip, kaip Žozefina galų gale pamilo Napoleoną - kupina susižavėjimo, motiniška, vergiška meile. Nors ir nežinojo tų smulkmenų, kurias ką tik atskleidė Krevelis, tačiau puikiai numanė, kad baronas Julo jau dvidešimt metų jai neištikimas. Tačiau ant akių sau ji

nuleido neperregimą šydą, tylomis liejo ašaras, niekuomet nepratarė nė mažiausio priekaišto žodelio. Atsilygindama už šį angelišką romumą, vyras apsupo ją didžiausia pagarba, o artimieji žiūrėjo į ją kaip į šventąją. Jei žmona myli vyrą, gerbia jį, šia meile ir pagarba ji užkrečia visą šeimą. Hortenzija laikė savo tėvą tobulu santuokinės meilės pavyzdžiu. O jaunasis Julo, išaugęs aplinkoje, kurioje buvo žavimasi baronu kaip vienu tų galiūnų, kurie kovojo šalia Napoleono, žinojo, kad už savo vietą visuomenėje privalo būti dėkingas tėvo vardui, jo padėčiai ir autoritetui; be to, vaikystės įspūdžiai veikia taip ilgai, kad jis iki šiol dar bijojo tėvo; todėl jeigu ir būtų įtaręs tėvą pažeidžiant santuokinio gyvenimo normas, kaip teigė Krevelis, būtų pateisinęs jį, pasiremdamas tais argumentais, kuriuos suranda vyrai panašiais atvejais, o ką ir kalbėti apie tai, kad, gerbdamas tėvą, niekuomet dėl to nebūtų kam nors pasiskundęs.

Dabar reikia paaiškinti, kodėl ši puiki, kilni moteris buvo taip nepaprastai savo vyrui atsidavusi. Štai trumpa jos gyvenimo istorija.

Respublikai paskelbus kareivių ėmimą, iš mažo kaimelio Lotaringijos pakraštyje, Vogėzų kalnų papėdėje, į vadinamąją Reino armiją buvo paimti trys broliai, paprasti valstiečiai, pavarde Fišeriai.

1799 metais Andrė, antrasis brolis, ponios Julo tėvas, jau našlys, paliko savo dukterį vyresniojo brolio, Pjero Fišerio, globai; šis, 1797 metais sužeistas, nebetiko karo tarnybai ir ėmėsi pristatinėti karinius krovinius, paėmęs keletą parangų. Šias parangas jis gavo karo komisaro Julo d'Ervi protekcijos dėka. Atvykęs į Strasbūrą, Julo atsitiktinai, nors gana paprastai susipažino su Fišerių šeima. Adelinos tėvas su savo jaunesniuoju broliu tuomet buvo pašarų tiekėjai Elzase.

Adelina, kuriai tada buvo šešiolika metų, savo grožiu prilygo garsiajai poniai diu Bari, taip pat Lotaringijos žemės dukrai. Tai buvo tobula, akinama gražuolė, viena tų moterų, panašių į ponią Taljen, kurias gamta sukuria nepaprastai rūpestingai ir apdovanoja savo brangiausiomis

dovanomis: subtilumu, kilnumu, grakštumu, dvasios švelnumu, žavumu, neprilygstamomis kūno formomis ir veido spalva, suderinta toje paslaptingoje dailės dirbtuvėje, kurioje darbuojasi atsitiktinumas. Šios gražuolės visos panašios viena į kitą. Bianka Kapelo, kurios portretas yra Brondzino kūrybos šedevras, Žano Gužono Venera, kurios originalas yra garsioji Diana de Puatjė, sinjora Olimpija, kurios portretas kabo Doria galerijoje, pagaliau Ninona, ponia diu Bari, ponia Taljen, panelė Žorž, ponia Rekamjė - visos tos moterys, nors paveiktos prabėgusių metų, aistrų ir audringo jautulinio gyvenimo, išliko gražios ir stebina savo panašiu kūno sudėjimu ir grožio tipu. Į galvą skverbiasi mintis, kad žmonijos kartų vandenyne yra kažkokia afroditinė srovė, iš kurios gimsta visos šios veneros, tos pačios sūrios putos dukterys!

Adelina Fišer, viena nuostabiausių šios dievų padermės atstovių, buvo didingos išvaizdos, lanksčių linijų, svaiginamo kūno, kaip visos moterys, gimusios būti karalienėmis. Šviesūs plaukai, kuriais mūsų motiną Ievą apdovanojo savo rankomis pats Dievas, valdoviškas stotas, didinga laikysena, prakilnus profilis ir draug su tuo kaimo mergaitės kuklumas užburdavo visus ją sutikusius vyrus, kaip užburia mėgėją Rafaelio paveikslas. Susižavėjęs Adelina Fišer, karo komisaras vedė ją, kai tik jai suėjo įstatymo reikalaujamas amžius, didžiai nustebindamas brolius Fišerius, išauklėtus pagarboje savo vyresnybei.

Vyriausiasis Fišeris, kareivis nuo 1792 metų, sunkiai sužeistas puolant Visemburgo įtvirtinimus*, dievino imperatorių Napoleoną ir visa, kas siejosi su didžiąja armija. Andrė ir Johanas tik su didžiausia pagarba atsiliepdavo apie kariuomenės intendantą Julo, imperatoriaus numylėtinį, be to, žmogų, nulėmusį jų likimą; mat Julo d'Ervi, pastebėjęs, kad jie protingi ir teisingi žmonės, perkėlė juos iš kariuomenės gurguolių ir paskyrė vadovauti apygardos prievolių valdybai. Broliai Fišeriai pasitarnavo armijai 1804 metų žygyje**. Pasirašius taiką, Julo išsirūpino jiems šitą pašarų tiekimą Elzase, nežinodamas, kad vėliau pats bus pasiųstas į Strasbūrą ruošti 1806 metų žygio***.

Šios vedybos jaunai kaimietei buvo kaip įžengimas į dangų. Iš savo kaimelio purvo gražioji Adelina pateko tiesiog į imperatoriaus rūmų rojų. Iš tikro, anuo metu komisaras Julo, vienas iš teisingiausių ir veikliausių intendantūros darbuotojų, buvo pakeltas į baronus, pašauktas prie Napoleono ir priskirtas imperatoriaus gvardijai. Jaunai kaimo gražuolei užteko ištvermės pradėti mokslintis iš meilės savo vyrui, dėl kurio ji tiesiog ėjo iš proto. Reikia pasakyti, kad vyriausias karo komisaras savo išvaizda buvo toks pat rinktinis vyras, kaip Adelina - rinktinė moteris. Tai buvo gražuolis iš gražuolių būrio. Aukštas, dailiai nuaugęs, šviesiaplaukis, mėlynomis, kerinčiomis, gyvomis, ugningomis akimis, visada elegantiškas, jis skyrėsi iš d'Orsė, Forbenų, Uvrarų, žodžiu, iš pirmųjų Imperijos gražuolių. Širdžių ėdikas, su lengvabūdiškomis Direktorijos laikų pažiūromis į moteris, prisirišo prie žmonos ir dėl jos gana ilgam laikui užmiršo savąją merginінko karjerą.

Taigi Adelinai baronas buvo iš pat pradžių lyg koks dievaitis, kuris negali klysti; jis suteikė jai viską: turtą - ji turėjo karietą, rūmus, visą tais laikais įmanomą prabangą; laimę - ji buvo ypatingai mylima; titulą - ji tapo baroniene; garsą - Paryžiuje ji buvo vadinama "gražioji ponia Julo", pagaliau ji turėjo garbės atstumti net paties imperatoriaus garbstymus: šis padovanojo jai briliantų vėrinį ir niekuomet jos nepamiršo, kartkartėmis vis pasiteiraudavo: "Na, o gražioji ponia Julo ar vis dar tebėra tokia dorybinga?"; lyg keršydamas tam, kuris būtų laimėjęs ten, kur jam pačiam nepasisekė.

Ir todėl nereikia būti ypatingam gudruoliui, kad suprastum, dėl ko paprastoje, nekaltoje ir kilnioje ponios Julo sieloje meilė vyrui kartais išvirsdavo fanatizmu. Įsikalbėjusi, kad jos vyras niekada negali jai nusikalsti, ji širdyje pasižadėjo būti nuolanki, atsidavusi ir akla savo kūrėjo tarnaitė. Reikia pasakyti, kad ji buvo apdovanota labai sveika nuovoka, ta liaudies žmogaus nuovoka, kuri buvo pamatas jai išsimokslinti. Draugijoje ji šnekėdavo mažai, nieko neapkalbinėdavo, nesistengdavo išsiskirti;

priešingai, svarstydavo kiekvieną žodį, klausydavosi ir stengdavosi rinktis pavyzdžiu doriausias ir kilmingiausias moteris.

1815 metais Julo pasekė savo artimo draugo Visemburgo kunigaikščio pavyzdžiu ir buvo vienas iš organizavusių tą improvizuotą armiją, kurios žlugimas prie Vaterlo* užbaigė Napoleono epopėją. 1816 metais baronas pateko į ministro Feltro** juodąjį sąrašą ir buvo grąžintas į intendantūrą tik 1823 metais, kai jo buvo pasigesta kare su Ispanija***. 1830 metais, kai Liudvikas Pilypas susimobilizavo senuosius Napoleono šalininkus, jis vėl pasirodė valdžioje kaip departamento direktorius. Į sostą įžengus jaunesniajai Burbonų šakai, baronas Julo, aktyvus perversmo dalyvis, tapo nepakeičiamu viršininku Karo ministerijoje. Tai buvo jam aukščiausioji tarnybos pakopa, ir karaliui beliko padaryti jį nebent ministru ar Prancūzijos peru.

Neturėdamas darbo nuo 1818 iki 1823 metų, baronas Julo pradėjo gyvai suktis apie moteris. Ponia Julo pirmąsias savo Hektoro neištikimybes siejo su didžiuoju Imperijos *finalu*. Taigi baronienė dvylika metų su niekuo nesidalydama, vaidino *prima donna assoluta* vaidmenį savo šeimoje. Paskui sugebėjo išsaugoti šį tvirtą, gilų prisirišimą, kuriuo paprastai atsilygina vyrai savo žmonoms, kai jos pasitenkina romių ir dorybingų draugių vaidmeniu; žinojo, kad nė viena jos varžovė nebūtų išsilaikiusi nė dviejų valandų, jei ji būtų ištarusi nors vieną priekaišto žodelį; bet ji užmerkė akis, užsikimšo ausis ir nieko nenorėjo žinoti apie vyro elgesį už namų sienų. Vienu žodžiu, elgėsi su Hektoru kaip motina su vaiku lepūnėliu. Kartą prieš trejus metus iki aukščiau minėto pasikalbėjimo Varjetė teatre, Hortenzija, pamačiusi šoninėje beletažo ložėje tėvą su Ženi Kadin, sušuko:

- O, štai tėvelis!

- Apsirinki, angelėli, tėvelis pas maršalą, - atsakė baronienė.

Ji puikiai matė, kad vyras sėdi su Ženi Kadin; tačiau, užuot pajutusi širdies skausmą, kad anoji tokia

graži, tarė pati sau: "Tas nenaudėlis Hektoras, matyt, labai laimingas". Tačiau ji kankinosi ir kartais paslapčiomis ją apnikdavo šiurpiausias įtūžis; bet lig tik išvysdavo savo Hektorą, tuoj prieš jos akis iškildavo dvylika tyros laimės metų, ir jai nepakakdavo jėgų pasiskųsti. Būtų labai norėjusi, kad baronas patikėtų jai savo paslaptis; bet, iš pagarbos jam, niekuomet nedrįso parodyti, kad jai žinomos jo meilės išdaigos. Tokiu nepaprastu jautrumu pasižymi tik puikiosios liaudies dukros, mokančios kęsti smūgius ir neatsakyti į juos; jų gyslose dar yra išlikę pirmųjų kankinių kraujo lašų. Aukštos kilmės moterys, būdamos lygios su savo vyrais, jaučia reikalą juos kankinti ir žymėti kiekvieną pakantos atvejį dygiais žodžiais, kaip žymimi taškai biliardu lošiant; jas kursto velniška keršto dvasia ir noras garantuoti sau arba pranašumą, arba teisę atsimokėti vyrui.

Baronienė turėjo aistringą gerbėją - savo dieverį, garbųjį generolą leitenantą Julo, imperatoriaus gvardijos pėsčiųjų grenadierių vadą, kuris turėjo gauti maršalo lazdą paskutiniais gyvenimo metais. Šitas senelis, nuo 1830 iki 1834 metų vadovavęs karo apygardai, į kurią įėjo Bretanijos departamentai, jo 1799 ir 1800 metų žygių liudytojai, nutarė praleisti paskutines savo gyvenimo dienas Paryžiuje, pas jaunėlį brolį, kurį tebemylėjo kaip tėvas. Senojo kario širdis linko į brolienę; jis žavėjosi ja kaip kilniausia, švenčiausia moterų giminės atstove. Liko nevedęs, nes visą savo amžių svajojo sutikti antrąją Adeliną, veltui ieškodamas jos dvidešimtyje šalių ir dvidešimtyje kampanijų. Kad nesmuktų šio seno be dėmės ir priekaišto respublikono akyse, respublikono, apie kurį Napoleonas sakė: "Šitas šaunusis Julo yra visų atkakliausias respublikonas, bet jis niekuomet neišduos manęs", Adelina būtų iškentėjusi dar žiauresnes negandas, negu tos, kurios ją dabar ištiko. Tačiau tas septyniasdešimt dvejų metų senelis, palaužtas trisdešimties karo žygių, dvidešimt septintąjį kartą sužeistas prie Vaterlo, buvo Adelinai gerbėjas, bet ne globėjas. Šalia visų kitų negalių vargšas grafas buvo kurčias, girdėdavo tik per klausomąjį ragelį!

Kol baronas Julo d'Ervi buvo jaunas ir gražus, jo meilės istorijos neturėjo jokios įtakos jo turtui; bet sulaukus penkiasdešimties metų, teko atiduoti duoklę grožiui. Šitame amžiuje senstančių vyrų meilė išvirsta užmačia; prie jos prisideda kvaila tuštybė. Adelina pastebėjo, kaip jos vyras tuo metu ėmė neregėtai rūpintis savo išvaizda - pradėjo dažytis plaukus ir žandenas, nešioti elastinius diržus ir korsetus. Norėjo žūtbūt išlikti gražus. Kitados, jei kas per daug rūpindavosi savo asmeniu, baronas tokį skaudžiai išjuokdavo, o dabar pats pasidavė šiai ydai iki smulkmenų. Pagaliau Adelina apsižiūrėjo, kad Paktolis*, tekąs pas barono meilužes, prasideda jos namuose. Per aštuonerius metus buvo iššvaistytas nemažas turtas, ir dar taip pagrindinai, kad prieš dvejus metus, kai vedė sūnus, baronas turėjo norom nenorom prisipažinti žmonai, kad vienintelės jų lėšos - jo alga.

- Kas mūsų laukia? - toks buvo Adelinos atsakymas.

- Nesijaudink, - nuramino valstybės patarėjas. - Visą savo gaunamą atlyginimą atiduodu jums, o ko reikės Hortenzijai ištekinti ir šeimos ateičiai aprūpinti, gausiu šalutinėmis spekuliacijomis.

Gilus šios moters pasitikėjimas vyro jėgomis, jo kilniais privalumais, sugebėjimais ir tvirta valia išsklaidė akimirkos nerimą.

Dabar turi būti visiškai aišku, apie ką galvojo ir ko verkė baronienė, išėjus Kreveliui. Vargšė moteris žinojo, kad per pastaruosius dvejus metus ji atsidūrė giliausioje pragarmėje, bet manė ten esanti viena. Nežinojo, kokiomis aplinkybėmis buvo sutartos sūnaus vedybos; nežinojo ir apie Hektoro ryšius su gobšiąja Žozefa; pagaliau spėjo, kad niekas gyvas nenutuokia apie jos sielvartus. Bet jei Krevelis taip nesivaržydamas drįsta kalbėti apie palaidą barono gyvenimą, tai Hektoras gali prarasti žmonėse gerą vardą. Iš stačiokiškų sudirgusio parfiumerininko žodžių ji suprato, kokia šlykšti kūmystė nulėmė jaunojo advokato vedybas. Šią santuoką, sugalvotą orgijos metu dviejų girtų,

nešvankiai besilinksminančių senių, palaimino dvi puolusios merginos!

"Vadinas, jis nesirūpina Hortenzija! - tarė ji sau. - O tačiau mato ją kiekvieną dieną; o gal ir dukteriai mano ieškoti vyro šitų pasileidėlių draugijoje?"

Taip kalbėjo motinos, užstelbusios šią valandėlę žmoną, balsas, nes ji žiūrėjo į Hortenziją, leipėjančią nerūpestingu jaunystės juoku su teta Beta; ir žinojo, kad šis nerviškas juokas yra ne mažiau baisus ženklas, negu vienišų pasivaikščiojimų po sodą ašaringos svajos.

Hortenzija buvo panaši į motiną, tik plaukai jos buvo auksaspalviai, iš prigimties garbanoti ir nuostabiai tankūs. Jos veidas turėjo perlinio atspalvio. Iš pat pirmo žvilgsnio galėjai pažinti, kad ji - tyros santuokos, kilnios ir skaisčios meilės, viso tos meilės stiprumo vaisius. Veide atsispindinti aistra, veido bruožuose išrašytas džiaugsmas, jaunystės karštis, gyvenimo jėgų šviežumas, sveikatos perteklius - visa tai veržte veržėsi į paviršių ir spinduliavo elektra. Hortenzija patraukdavo visų žvilgsnius. Kai jos žydros kaip jūra nekaltybėje skendinčios akys pažvelgdavo į praeivį, šis nejučiomis virptelėdavo. Be to, jos veido spalvos negadino nė viena strazdana, kuriomis paprastai užsimoka auksaplaukės blondinės už savo pieniškai baltą gymį. Aukšta, pilnų formų, bet jokiu būdu nestora, stoto lieknumu ir laikysenos kilnumu prilygstanti motinai, ji tikrai buvo verta dievaitės epiteto, kurį taip nesigailėdami dalijo moterims antikiniai rašytojai. Kas tik pamatydavo Hortenziją gatvėje, negalėdavo praeiti nesušukęs: "Dieve mano! Kokia graži mergina!" O ji buvo tokia nuoširdžiai tyra, kad parėjusi namo sakydavo:

- Mamyte, kaip jie visi gali šaukti "Graži mergina!", kai tu su manimi? Nejau nesi už mane gražesnė?..

Ir iš tikrųjų, keturiasdešimt septynerių metų sulaukusi baronienė galėjo patikti saulėlydžių mėgėjams labiau negu duktė, nes ji dar nebuvo praradusi savo *privalumų*, kaip sako moterys, - reiškinys labai retas, ypač Paryžiuje, kur šiuo atžvilgiu XVII amžiuje Ninona* sukėlė tikrą skandalą;

visiems atrodė, kad ji skriaudžia negražiąsias savo laikų moteris.

Begalvodama apie dukterį, baronienė mintimis grįžo prie tėvo; išvydo, kaip jis diena po dienos pamažu leidžiasi į visuomenės padugnes ir galbūt vieną dieną neteks tarnybos Karo ministerijoje. Mintis apie nuvirtusį iš aukštybių savo dievaitį, neaiškus nujautimas visų tų nelaimių, kurias pranašavo Krevelis, buvo tokia žiauri kančia vargšei moteriai, kad ji staiga neteko sąmonės, kaip tai atsitinka opioms prigimtims.

Tuo tarpu pusseserė Beta, šnekučiuodamasi su Hortenzija, protarpiais vis žvilgčiojo į namą - gal jau galima grįžti į svetainę; bet jaunoji seserėčia taip kibino ją, kvaršindama savo klausimais, kad ji nė nepastebėjo, kada baronienė atvėrė stiklines duris į sodą.

Lisbeta Fišer, penkeriais metais jaunesnė už ponią Julo, nors ir vyriausiojo Fišerio duktė, buvo toli gražu ne tokia daili, kaip jos pusseserė, ir todėl baisiai pavydėjo Adelinai. Pavydas ir sudarė šio nepaprastai ekscentriško charakterio pagrindą (žodį *ekscentriškas* sugalvojo anglai apibūdinti ne paprastų, bet aukštos padėties šeimų daromoms paikšystėms). Tikra žodžio prasme Vogėzų kaimietė, liesa, tamsaus gymio, juodais blizgančiais plaukais, tankiais kuokštais suaugusiais antakiais, ilgomis stipriomis rankomis, stambiomis kojomis, su keliomis karpomis ilgame beždžioniškame veide - štai bendrais bruožais šios merginos portretas.

Fišerių šeima, gyvenanti draugėje, negražiąją dukterį paaukojo gražiajai, aitrų vaisių - spindinčiam žiedui. Lisbeta dirbo laukuose, o jos pusseserė lepinosi namie; užtat atsitiko kartą, kad radusi Adeliną vieną, ji norėjo nukąsti jai nosį, tikrą graikišką nosį, kuria žavėdavosi visos bobutės. Nors už šį nedorą pasielgimą ji gavo mušti, bet ir toliau ji vis tiek plėšė šeimos numylėtinės sukneles ir tepė jos apykaklaites.

Pusseserei taip pasakiškai ištekėjus, Lisbeta nulenkė galvą prieš jos dalią, kaip kadaise Napoleono broliai

ir seserys nulenkė galvas prieš žėrintį brolio sostą ir valdovo galybę. Adelina, nepaprastai gera ir švelni, atsiminė Paryžiuje Lisbetą ir pasikvietė ją 1809 metais pas save, tikėdamasi ištraukti ją iš skurdo, surasti jai vyrą. Bet kai pamatė, kad taip greit, kaip svajojo, nepavyks ištekinti šitos juodaakės angliniais antakiais merginos, nemokančios nei skaityti, nei rašyti, baronas nutarė išmokyti ją amato ir atidavė Lisbetą mokine į karaliaus rūmų siuvinėjimo dirbtuvę, pas garsiuosius brolius Ponsus.

Pusseserė Lisbeta, trumpai vadinama Beta, pasidariusi aukso bei sidabro galionų meistrė, energinga kaip kalniečiai, dar surado ištvermės išmokti skaityti, skaičiuoti ir rašyti, nes baronas Julo įrodė jai, kad be šio mokslo ji negalės atidaryti siuvinėjimo dirbtuvės. Lisbeta troško pralobti ir per dvejus metus įstengė visiškai pasikeisti: 1811 metais ši kaimietė buvo jau gana malonios išvaizdos, apsukroka ir supratinga pirmoji meistrė.

Verslo šaka, vadinama aukso ir sidabro galionų pramone, gamino antpečius, galioninius kardasaičius, akselbantus, žodžiu, tą begalę blizgučių, kuri tviskėjo ant prašmatnių prancūzų armijos karių ir valdininkų mundurų. Imperatorius, kaip tikras italas, labai mėgo puošnų rūbą ir išvedžiojo visas savo tarnautojų drabužių siūles auksu bei sidabru, o juk jo imperijoje buvo šimtas trisdešimt trys departamentai! Užsakymus galionų dirbtuvės gaudavo iš turtingų, solidžių siuvėjų arba tiesiog iš pačių aukštųjų pareigūnų, tad šis verslas buvo garantuotas.

Tuo metu, kai pusseserė Beta, pati nagingiausia Ponsų įmonės darbininkė, vadovaujanti gamybai, būtų galėjusi atidaryti savo dirbtuvę, staiga žlugo Imperija. Alyvmedžio šakelė, su kuria rankoje į sostą įžengė Burbonai, išgąsdino Lisbetą. Ji pabūgo, kad šis verslas nepradėtų smukti, nes iš buvusių šimto trisdešimt trijų departamentų beliko aštuoniasdešimt šeši, o ką ir kalbėti apie geroką kariuomenės sumažinimą. Žodžiu, išsigandusi verslo galimybių nepastovumo, atmetė barono siūlomą paramą; jis palaikė ją beprote. Lisbeta netrukus pateisino šią nuomonę,

nes susiriejo su ponu Rivė, perėmusiu Ponsų firmą, kurios dalininke baronas norėjo ir ją padaryti. Ir ji vėl pradėjo dirbti paprasta siuvinėtoja.

Kaip tik šiuo metu Fišerių šeima vėl atsidūrė labai netikroje padėtyje, iš kurios kadaise ją buvo išgelbėjęs baronas Julo.

Sužlugdyti Fonteneblo* katastrofos, trys broliai Fišeriai iš nevilties įstojo į 1815 metais susiorganizavusius savanorių korpusus. Vyriausiasis, Lisbetos tėvas, žuvo mūšiuose. Adelinos tėvas, karo lauko teismo pasmerktas mirti, pabėgo į Vokietiją ir 1820 metais pasimirė Tryre. Jauniausiasis brolis, Johanas, atvyko prašyti užtarimo į Paryžių, pas Fišerių šeimos karalienę, kuri, kaip kalbėjo žmonės, valgo iš aukso bei sidabro indų ir pobūviuose rodosi pasipuošusi kaklą ir plaukus riešuto dydžio briliantais, padovanotais jai paties imperatoriaus. Johanas Fišeris, tuo metu keturiasdešimt trejų metų amžiaus, gavo iš barono dešimt tūkstančių frankų ir įsigijo Versalyje nedidelę pašarų tiekimo parangą, išrūpintą Karo ministerijoje - slaptai padedamas draugų, kurių dar ten turėjo buvęs Napoleono kariuomenės vyriausiasis intendantas.

Šeimą ištikusios nelaimės, nemalonė, į kurią pateko baronas Julo, įsitikinimas savo menkyste šitoje milžiniškoje žmonių, interesų ir reikalų painiavoje, kuri paverčia Paryžių vieniems pragaru, o kitiems rojumi, sutramdė Betą. Ši mergina, įsitikinusi, kad pusseserė pranašesnė už ją įvairiais atžvilgiais, visiškai prarado norą kovoti ir rungtyniauti su ja; bet pavydas liko, pasislėpęs slapčiausiose širdies gelmėse, kaip maro bacila, galinti išsiveržti ir nusiaubti visą miestą, jei praskleisi pražūtingą vilnos paką, kur ji tūno. Tiesa, kartais ji pagalvodavo: "Mudvi su Adelina esame vieno kraujo, jos ir mano tėvas - broliai, bet ji gyvena rūmuose, o aš mansardoje". Tačiau kasmet per savo vardines ir Naujųjų metų dieną Lisbeta gaudavo iš barono ir baronienės dovanų; baronas, labai geras jai, aprūpindavo ją žiemai malkomis; senasis generolas Julo kviesdavo ją pietų vieną kartą per savaitę, ir pusseserės šeimoje jos visuomet laukė lėkštė ant

stalo. Tiesa, iš jos dažnai būdavo pasišaipoma, bet dėl jos niekas nerausdavo. Trumpai tariant, ji susikūrė Paryžiuje nepriklausomą gyvenimą ir gyveno, kaip jai patiko.

Ši mergina iš tikrųjų baidėsi kiekvieno jungo. Pusseserė siūlė jai apsigyventi savo namuose... Beta tuoj įžvelgė, kad šitaip ji liks pririšta šeimynykščio sietu; ne vieną kartą baronui jau buvo pasisekę išspręsti sunkų jos vedybų klausimą, bet Lisbeta, iš pradžių susiviliojusi, tuojau atsisakydavo, nes ją baugino mintis susilaukti priekaištų iš savo būsimojo vyro, kad esanti prastai išauklėta, nemokyta ir beturtė. Pagaliau, jei baronienė kalbindavo ją gyventi su dėde ir tvarkyti jo ūkį vietoj brangiai atsieinančios namų šeimininkės, ji atsakydavo, kad šitaip tai ji tikrai niekuomet neištekėsianti.

Pusseserė Beta išsiskyrė tuo galvosenos savotiškumu, kuriuo pasižymi pavėluotai išlavėjusios prigimtys, laukiniai, kurie mąsto daug, o kalba mažai. Pridurkime, kad jos kaimietiškas protas iš kalbų dirbtuvėse, iš bendravimo su siuvėjais ir siuvėjomis įgijo tam tikrą paryžietiško kandumo dozę. Šią merginą, savo charakteriu nuostabiai panašią į korsikiečius, kamavo tikslo nerasdami stiprios prigimties instinktai, ir jos didžiausias troškimas būtų buvęs globoti silpną žmogų; bet ji gyveno sostinėje, ir sostinė perdirbo ją iš paviršiaus. Į Paryžiaus nugludintą paviršių įsimetusios rūdys graužė šitą stiprią, užsigrūdinusią sielą. Iš prigimties labai gudri, kokie esti visi žmonės, laikantys tikrą celibatą, o dar sugebėdama savo mintis reikšti su pašaipa, ji būtų atrodžiusi baisi kiekvienom kitom aplinkybėm. Supykusi būtų galėjusi sukiršinti pačią darniausią šeimą.

Pradžioje, kai Beta dar turėjo šiokių tokių vilčių ištekėti, nors jų paslapties niekam neatvėrė, ji buvo ryžusis nešioti korsetus, sekti madas ir vienu metu net įstengė sužibėti; barono nuomone, ją tada buvę visiškai įmanoma išpiršti. Tuo metu Lisbeta panėšėjo į senųjų prancūzų romanų pikantiškąją brunetę. Jos skvarbus žvilgsnis, žalsvai gelsvas veidas, plonas kaip nendrė liemuo būtų galėjęs

suvilioti kokį atsargos majorą; bet ji sakydavo juokais, kad jai pakanką pačiai gėrėtis savimi. Kita vertus, atsikračiusi materialinių rūpesčių, ji net pasijuto patenkinta šitokiu gyvenimu, nes kasdien, nuo saulėtekio išsėdėjusi prie darbo, pietauti eidavo į svečius. Jai telikdavo pasirūpinti pusryčiais ir buto nuoma; be to, ji gaudavo dovanomis drabužių ir maisto produktų, kuriuos ne gėda priimti: cukraus, kavos, vyno ir t.t.

1837 metais suėjo dvidešimt septyneri metai, kai Beta gyveno Paryžiuje, išlaikoma iš dalies barono Julo šeimos, iš dalies dėdės Fišerio; apsiprato būti niekuo ir leido giminaičiams elgtis su savim be jokių ceremonijų; pati pradėjo atsisakinėti dalyvauti iškilminguose pietuose, nes labiau mėgo svečiuotis artimų žmonių ratelyje, kur jautė savo vertę ir kur nekentėjo jos savimeilė. Visur, ir pas generolą Julo, ir pas Krevelį, ir pas jaunąjį Julo, ir pas Rivė, Ponsų įpėdinį, su kuriuo ji susitaikė ir kuris ją mielai vaišindavo, ir pas baronienę - visur ji buvo savas žmogus. Pagaliau visur mokėjo įsigerinti tarnams, įbrukti kartkartėmis arbatpinigių, pasišnekėti valandėlę su jais, prieš įeidama į svetainę. Šitaip familiariai elgdamasi su tarnais, ji atvirai sulygindavo save su jais ir įsigydavo jų palankumą, taip reikalingą įnamiams.

- Gera, puiki mergina! - sakydavo visi vienu balsu apie ją.

Beje, tą jos paslaugumą, kurio niekas iš jos nereikalavo, tą apgaulingą geraširdiškumą lėmė ypatinga jos padėtis visuomenėje. Supratusi, kad priklauso nuo aplinkinių malonės, ji pradėjo labai blaiviai žiūrėti į gyvenimą. Norėdama visiems įtikti, juokavo su jaunimu, kurį viliojo savotiškas jos meilikavimas, visuomet masinąs jaunus žmones; įspėdavo ir pritardavo jų norams, imdavosi tarpininkauti jų reikalams, ir todėl jaunuoliai vertino ją kaip parankią paslapčių patikėtinę, nes ji neturėjo teisės jų barti. Absoliučiu paslapties laikymu Beta nusipelnė pagyvenusių žmonių pasitikėjimą, nes, panašiai kaip Ninona, turėjo vyriško charakterio bruožų. Apskritai, paslaptys greičiau

patikimos žemesniems už save negu aukštesniems. Su slaptais dalykais mes daug dažniau kreipiamės į savo valdinius nei į vyresnybę; taip jie tampa mūsų slaptųjų minčių bendrininkais, dalyvauja svarstant jas. Ne veltui Rišeljė manė pasiekęs savo tikslą tada, kai įgijo teisę dalyvauti slaptojoje karaliaus taryboje. Ši beturtė mergina buvo laikoma taip priklausoma nuo kitų, jog atrodė pasmerkta absoliučiam tylėjimui. Pusseserė ir pati vadino save "šeimos klausykla". Tiktai baronienė bent kiek nepasitikėjo pussesere, negalėdama užmiršti, kaip Beta, būdama stipresnė už ją, nors ir jaunesnė, skriaudė ją vaikystės metais. Be to, dėl savo drovumo ji šeimyninio gyvenimo sielvartus galėjo patikėti vien tik Dievui.

Čia galbūt reikėtų pridurti, kad pusseserės Betos akyse baronienės namai tebeturėjo pirminį spindesį; nestebino jos, kaip prasimušėlio parfiumerininko, skurdas, žvelgiąs iš nudilusių fotelių, pajuodusių užuolaidų ir sudaužėjusio apmušalų šilko. Su daiktais, tarp kurių mes gyvename, dedasi tas pats, kas ir su mumis. Kiekvieną dieną matydami save veidrodyje, mes pagaliau, kaip tas baronas Julo, pradedame manyti, kad nesikeičiame, tebesame jauni, tuo tarpu prašalaičiai mato, jog mūsų plaukai pradeda panėšėti į šinšilo kailį, kaktoje išsirašo vagos, o pilvas išdrimba kaip moliūgas. Taigi šitie apartamentai, Betos vaizduotėje vis dar nušviesti imperatoriaus pergalių bengalinių ugnių, tebetviskėjo jai taip pat, kaip ir seniau.

Ilgainiui pusseserės Betos charakteryje ėmė reikštis savotiškos senmergiškos aikštys. Taip, pavyzdžiui, užuot rengusis pagal madą, ji užsispyrė, kad mada prisitaikytų prie jos įpročių ir pataikautų jos atsilikusiam skoniui. Kai baronienė padovanodavo jai naują gražią skrybėlaitę, naujo kirpimo suknelę, pusseserė Beta tuojau pat persidirbdavo ją pagal savo užgaidą ir sugadindavo visa, kas tik patekdavo jai į rankas, pasisiūdama nei šiokį, nei tokį apdarą - nei Imperijos laikų tuniką, nei senovinį lotaringiečių kostiumą. Trisdešimt frankų kainavusi skrybėlė virsdavo lepše, o

suknelė - skarmalu. Šiuo atžvilgiu Beta buvo užsispyrusi kaip mulas; ji norėjo patikti vien pati sau ir manėsi esanti žavinga; tuo tarpu šita jos manija perdirbinėti drabužius pagal savo skonį, - tam tikra prasme labai harmoninga, nes paversdavo ją nuo galvos iki kojų senmerge - darydavo ją tokią juokingą, kad ir su geriausiais norais niekas nebūtų drįsęs kviestis jos pas save iškilmių dienomis.

Dėl šitokio atšakaus, užgaidaus, neišaiškinamai atšiauraus charakterio ši mergina, kuriai baronas keturis kartus piršo jaunikius (savo žinybos valdininką, majorą, maisto tiekimo rangovą, atsargos kapitoną) ir kuri atsisakė tekėti už vėliau praturtėjusio aukso apsiuvų dirbtuvės savininko, nusipelnė "Ožkos" pravardę, duotą juokais barono. Bet šita pravardė atitiko tik išorines jos būdo keistenybes, tik tuos savotiškumus, kurių mes neslepiame vieni nuo kitų, gyvendami visuomenėje. Šita mergina, į kurią atidžiai įsižiūrėjęs stebėtojas būtų galėjęs atrasti tai, kas yra žiauraus valstiečių klasės charakteryje, liko vis ta pati mergiūkštė, kadaise norėjusi nukąsti pusseserei nosį; gal dar ir dabar pavydo priepuolio metu ji būtų galėjusi užmušti Adeliną, jei nebūtų pasidariusi išmintingesnė. Tik susipažinusi su įstatymais ir visuomenės tvarka, ji išmoko tramdyti savo įgimtą staigumą, kuriuo kaimo žmonės, taip pat, kaip ir laukiniai, peršoka nuo jausmo prie veiksmo. Čia turbūt ir reikia ieškoti to skirtumo, kuris skiria primityvų žmogų nuo civilizuoto. Laukinis žmogus gyvena tik jausmais, civilizuotas - ir jausmais, ir mintimis. Todėl laukinio smegenys, taip sakant, mažai tepagauna įspūdžių iš išorės, laukinis visas užsidega staiga užplūstančiu jausmu, o civilizuotas žmogus - kas kita: jo mintis paveikia širdį ir priverčia ją pasikeisti; civilizuotasis gyvena tūkstančiais interesų, daugybe jausmų, o laukinis teįstengia sutalpinti savyje vienusyk tik vieną mintį. Štai kur reikia ieškoti priežasties, kad tam tikrą akimirką vaikas užvaldo savo tėvus, bet nustoja pranašumo, vos tik patenkinęs savo norą; atvirkščiai, primityvus žmogus šio pranašumo niekada nepraranda. Pusseserė Beta, laukinė lotaringietė, mažumą klastinga, buvo iš tos

rūšies prigimčių, kurių pasitaiko liaudyje dažniau, negu manoma, ir kurios gali išaiškinti masių elgesį revoliucijų metu.

Jei šiuo metu, kai prasideda mūsų apsakymas, pusseserė Beta būtų sutikusi apsirengti pagal paskutinę madą, jei ji būtų, kaip visos paryžietės, išmokusi laikytis kiekvienos naujos mados, ją būtų buvę galima parodyti ir priimti salone; bet ji laikėsi it mietas. O Paryžiuje moteris be gracijos - iš viso ne moteris. Su savo juodais plaukais, gražiomis atšiauriomis akimis, griežtais veido bruožais, tamsia, sausa pietietės oda ji panėšėjo į Džoto* paveiksluose atvaizduotas moteris, ir šitomis savybėmis būtų sugebėjusi pasinaudoti kiekviena tikra paryžietė, tuo tarpu ji dėl visų šitų savybių, labiausiai dėl savo nežmoniško apdaro, būdavo tokia komiška, jog kartais atrodydavo panaši į moters drabužiais aprengtą beždžionę, vedžiojamą mažųjų savojiečių. Bet kadangi giminių namuose, kur ji lankydavosi, ją gerai žinojo, o daugiau kur ji nelabai nė maišydavosi, nes mėgo savo kampą, tai visos šios keistybės nieko ir nebestebino, o gatvėje, kunkuliuojančiame Paryžiaus sūkuryje, ji likdavo niekieno nepastebėta, nes Paryžiuje pastebimos tik gražios moterys.

Hortenzija šią akimirką juokėsi dėl to, kad jai pavyko nugalėti tetos Betos atkaklumą: ji išviliojo prisipažinimą, kurio kaulijo trejus metus! Kad ir kokios slapios būtų senmergės, visada jų širdyje glūdi vienas jausmas, galįs priversti jas sulaužyti tylėjimo įžadą, šis jausmas - tai tuštybė! Jau treji metai Hortenzija, pasidariusi nepaprastai smalsi tam tikrų dalykų, kamantinėjo savo giminaitę klausimais, kurie, tiesą pasakius, bylojo apie visišką jos tyrumą: ji norėjo patirti, kodėl jos teta neištekėjo. Žinodama visų penkių Betos atstumtųjų jaunikių istoriją, Hortenzija sulipdė mažutį romaną. Ji vaizdavosi, kad Beta slepia kažkokią meilės istoriją, nuolat juokais su ja kariavo. Hortenzija sakydavo: "Mes, merginos!", turėdama omenyje save ir savo tetą. Lisbeta ne kartą juokaudama jai kalbėjo: "O kas jums sakė, kad aš neturiu mylimojo?" Pusseserės Betos

mylimasis, tikras ar išgalvotas, tapo nuo to laiko nekaltų juokų objektu. Šitokie manevrai truko jau dveji metai, ir štai paskutinį kartą, kai atėjo teta Beta, Hortenzija pasitiko ją šiais žodžiais:

- Kaip gyvuoja tavo mylimasis?

- Ačiū, gerai, - atsakė ši. - Tik šiuo metu vargšas jaunuolis truputį negaluoja.

- Ak taip? Tai jis toks gležnutis? - nusijuokė baronienė.

- Na kurgi, juk jis blondinas... Tokia juodukė kaip aš tegali mylėti tik blondiną, blyškų kaip mėnulis...

- Bet kas jis toks? Ką jis veikia? - klausė Hortenzija. - Gal koks karalaitis?

- Karalaitis, valdąs plaktuką, kaip aš - karalienė, valdanti adatą. Ar gali tokią vargšę merginą kaip aš mylėti turtuolis, turįs rūmus, imąs valstybinę rentą, kunigaikštis, peras ar pagaliau įstabusis tavo pasakų princas?

- Ak, kaip norėčiau jį pamatyti!.. - sušuko šypsodamasi Hortenzija.

- Nori pamatyti, kaip atrodo tas, kas gali mylėti seną ožką? - atsakė Beta.

- Tai turbūt koks baisus senis valdininkas su ožio barzda! - tarė Hortenzija, pažvelgusi į motiną.

- Čia tai jūs apsirinkate, panele.

- Tai tu, pasirodo, tikrai turi mylimąjį? - paklausė triumfuodama Hortenzija.

- Taip pat tikrai, kaip kad tu jo neturi! - atsakė įsižeidusi Beta.

- Bet jei turi mylimąjį, Beta, tai kodėl neteki už jo?.. - tarė baronienė, mirktelėjusi dukteriai. - Apie jį eina kalbos jau treji metai. Juk užteko tau laiko gerai jį ištirti, ir jei jis iš tikrųjų liko tau ligi šiol ištikimas, tai neturėtum jo toliau kankinti. Pagaliau, čia tavo sąžinės reikalas. Be to, jei jis jaunas, tai laikas tau būtų pasirūpinti ramstį senatvei.

Pusseserė Beta įsmeigė į baronienę akis ir matydama, kad toji juokiasi, atsakė:

- Tai reikštų sutuokti alkį su troškuliu; jis darbininkas,

aš darbininkė; jei mes susilauktume vaikų, jie taip pat būtų darbininkai... Ne, ne! Mes mylime vienas kitą dvasiškai... Taip pigiau!

- O kodėl tu jį slepi? - paklausė Hortenzija.

- Todėl, kad jis su darbininko švarkeliu, - nusijuokė senmergė.

- O tu jį myli? - paklausė baronienė.

- Na, žinoma! Myliu šitą cherubiną todėl, kad myliu. Jau ketveri metai nešioju jį savo širdyje.

- Tad jei myli jį todėl, kad myli, - rimtai tarė baronienė, - ir jei jis iš tikrųjų egzistuoja, tai labai nusikalsti jam. Tu nesupranti, ką reiškia mylėti.

- O, šitai mes visos sugebame nuo pat užgimimo dienos!.. - tarė pusseserė.

- Ne, yra moterų, kurios myli, o tačiau lieka egoistės. Tokia esi ir tu!

Pusseserė nuleido galvą, bet kas nors, sugavęs šią akimirką jos žvilgsnį, būtų turėjęs sudrebėti; tačiau ji nepakėlė akių nuo savo siuvinio.

- Pristatyk mums savo tariamą mylimąjį, gal Hektoras galės parūpinti jam kokią vietą ir padės prasimušti?

- Tai neįmanoma, - pasakė pusseserė Beta.

- Kodėl?

- Todėl, kad jis lenkas, pabėgėlis...

- Sukilėlis?.. - sušuko Hortenzija. - Kokia tu laiminga!.. Jis turbūt patyręs daug nuotykių?

- Žinoma, jis kariavo už Lenkiją. Buvo mokytoju gimnazijoje, kurios mokiniai pradėjo maištą, o kadangi jis buvo ten paskirtas paties didžiojo kunigaikščio Konstantino*, tai nėra vilties susilaukti malonės...

- O kokio dalyko mokytojas?..

- Piešimo!..

- Ir jis atbėgo į Paryžių sukilimui žlugus?..

- Taip, 1833 metais; perėjo pėsčiomis visą Vokietiją...

- Vargšas jaunuolis! O kiek jam metų?..

- Buvo vos dvidešimt ketveri, kai sukilimas prasidėjo, šiandien jam dvidešimt devyneri...

- Penkiolika metų jaunesnis už tave, - pratarė baronienė.

- Iš ko jis gyvena?.. - teiravosi Hortenzija.

- Iš savo talento...

- A! Iš pamokų?

- Ne, - tarė pusseserė Beta, - dabar jis pats mokosi, ir dar kaip sunkiai!..

- O jo vardas gražus?..

- Venceslavas!

- Kokia tų senų panų vaizduotė! - sušuko baronienė. - Tu taip pasakoji, jog iš tikrųjų susidaro įspūdis, kad tai šventa tiesa, Lisbeta.

- Nejau nesupranti, mamyte, kad tas lenkas taip rimbo, jog Beta, matyt, primena jam šį mažutį jo gimtojo krašto malonumą.

Visos trys moterys nusijuokė, o Hortenzija uždainavo *O Venceslavai! Mano sielos valdove!* pagal melodiją *O Matilda*... Ir keletą minučių truko paliaubos.

- Tos mergiotės įsivaizduoja, - pasakė pusseserė Beta, mesdama žvilgsnį į Hortenziją, kai ši priėjo prie jos, - kad galima mylėti tiktai jas.

- Klausyk, - pratarė Hortenzija, pasilikusi viena su teta, - įrodyk man, kad Venceslavas ne tavo fantazijos padaras, ir aš tau padovanosiu savo geltoną kašmiro* skarą.

- Aš tau sakau - jis grafas!..

- Visi lenkai grafai!

- Bet jis nėra lenkas, jis iš Li... kaip čia... Li...

- Lietuvos?

- Ne...

- Livonijos?

- Taip, taip!

- O kaip jo pavardė?

- Na, gerai, pažiūrėsime, ar moki laikyti paslaptį...

- O, Beta, aš tylėsiu...

- Kaip žuvis?

- Kaip žuvis!

- Prisieki savo sielos išganymu?

- Prisiekiu!

- Ne, geriau prisiek savo laime šioje žemėje!

- Prisiekiu.

- Na štai, jis vadinasi grafas Venceslavas Steinbokas.

- Buvo vienas Švedijos karaliaus Karolio XII generolas šita pavarde.

- Tai jo prosenelis! Po Švedijos karaliaus mirties jo tėvas įsikūrė Livonijoje. Bet 1812 metų kampanijos metu jis prarado visą savo turtą ir mirė, palikdamas vargšą aštuonerių metų vaiką be jokių išteklių. Didysis kunigaikštis Konstantinas, gerbdamas Steinbokų pavardę, paėmė vaiką savo globon ir atidavė į mokyklą...

- Duoto žodžio aš neatsiimu, - tarė Hortenzija, - įrodyk man kuo nors, kad jis iš tikrųjų egzistuoja, ir aš atiduosiu tau savo geltonąją skarą! Kas per spalva! Kaip tyčia brunetėms pagaminta!

- O tu išlaikysi mano paslaptį?

- Patikėsiu tau ir savąsias!

- Na gerai! Kitą kartą, kai ateisiu, atsinešiu įrodymą.

- Bet geriausias įrodymas - pats mylimasis, - tarė Hortenzija.

Patekusi į Paryžių, pusseserė Beta susižavėjo kašmirais, ir ją užbūrė mintis įsigyti šią geltoną kašmiro skarą, barono 1808 metais dovanotą žmonai, o 1830 metais, pagal kai kuriose šeimose įsivyravusį paprotį, atitekusią iš motinos dukteriai. Per pastaruosius dešimtį metų skara buvo gerokai susidėvėjusi; bet senmergei šis brangus audinys, laikomas sandalo medžio dėžutėje, atrodė kaip ir viskas baronienės aplinkoj - amžinai naujas. Ir štai šiandien Beta savo krepšelyje atsinešė daikčiuką, kurį rengėsi padovanoti baronienei gimimo dieną; šiuo daikčiuku ji galvojo įrodysianti, kad jos mylimasis - ne fantazija.

Šita dovana buvo sidabrinis antspaudas: trys viena į kitą nugara atsirėmusios figūrėlės, apipintos lapais, laikančios žemės rutulį. Šios trys figūrėlės vaizdavo Tikėjimą, Viltį ir Meilę. Jų kojos rėmėsi ant draskančių viena kitą baidyklių, tarp kurių raitėsi simboliškoji gyvatė. Šiandien,

1846 metais, po to, kai tokie vaizdakaliai, kaip panelė de Fovo, Vagneris, Žanestas, Fromanas-Merisas* ir tokie medžio skulptūros meistrai, kaip Ljenaras**, galingai pastūmėjo Benvenuto Čelinio*** meną pirmyn, Venceslavo kūrinys nieko nenustebintų; bet tada jauna mergina, nusimananti apie juvelyrinius dirbinius, iš tikrųjų turėjo apstulbti, paėmusi į rankas antspaudą, kurį jai padavė pusseserė Beta tardama:

- Na, kaip tau šis dalykėlis patinka?

Figūros savo piešiniu, savo rūbų klostėmis, savo judesių ritmu priklausė Rafaelio mokyklai; atlikimo maniera greičiau priminė florentiečių bronzos meistrų mokyklą, kurią sukūrė Donatelas, Bruneleskis, Gibertis, Benvenutas Čelinis, Džovanis da Bolonija ir kiti. Nė prancūzų Renesansas nepajėgė išraityti tokių įnoringų baidyklių, kaip tos, kurios šiame kūrinyje simbolizavo žmogų žudančias aistras. Palmės, paparčiai, meldai ir nendrės aplink tris dorybes buvo tokie įspūdingi, tokie skoningi, taip meistriškai išdėstyti, kad galėjo įstumti į neviltį kiekvieną skulptorių. Figūrų galvas jungė kaspinas, ant jo, tarp figūrų galvų, galima buvo įžiūrėti raidę W, kalnų ožį ir žodį *fecit*****.

- Ir kas jį padarė? - paklausė Hortenzija.

- Na štai - mano mylimasis! - atsakė pusseserė Beta. - Jis čia sukišo dešimt mėnesių darbo; aš savo galionais daugiau uždirbu... Venceslavas sakė man, kad Steinbokas vokiškai reiškia uolų žvėrelį, kalnų ožį. Taip jis ketina žymėti savo veikalus. Štai aš ir gausiu tavo geltonąją skarą.

- Kodėl?

- Nejau aš galėjau tokią brangenybę pirkti ar užsakyti? Nėra nė kalbos. Vadinasi, gavau ją dovanų. O kas dovanoja tokias dovanas? Tik įsimylėjėliai!

Hortenzijos apsimetimo būtų išsigandusi net Lisbeta Fišer, jei būtų jį pastebėjusi, bet Hortenzija pasistengė savo susižavėjimo neparodyti, nors buvo sukrėsta iki sielos

**** *Padarė (lot.)*

gelmių, kaip jautrios grožiui sielos žmogus, išvydęs tobulą meno kūrinį, be priekaišto, netikėtą.

- Dievaži, labai dailus, - tarė ji.

- Taip, labai dailus, - patvirtino senmergė, - bet man labiau patinka geltonoji kašmiro skara. Matai, mažyte, mano mylimasis kiauras dienas ir sėdi prie šitokių darbų. Nuo savo atvykimo į Paryžių iki šiandien jis pagamino tris ar keturis tokius niekučius. Tai štai tau ketverių mokslo ir darbo metų vaisius! Jis mokėsi pas liejikus, formuotojus, auksakalius... Išleidome šimtus ir tūkstančius, tiesiog baisu! Bet dabar, sako, per kelis mėnesius išgarsėsiąs ir praturtėsiąs...

- Tai tu su juo susitinki?

- Štai tau! Gal manai, kad čia pasaka? Juokai juokais, o aš teisybę pasakiau.

- Ir jis myli tave? - gyvai paklausė Hortenzija.

- Dievina! - atsakė teta rimtu veidu. - Matai, mano mažyte, iki šiol jis matęs tik blyškių, prėskų moterų, ten, šiaurėje, jos visos tokios! O supranti, tamsiaplaukė, liekna, jauna kaip aš mergina uždegė jam širdį. Bet nė žodžio! Atsimeni pažadą?

- Jo laukia toks pat likimas, kaip ir anų penkių, - pašaipiai tarė Hortenzija, apžiūrinėdama antspaudą.

- Šešių, panele, vieną aš palikau Lotaringijoje. Tas dar ir šiandien dėl manęs mėnulį nuo dangaus nukabintų.

- Šitas dar geresnis, - atsakė Hortenzija, - jis tau saulę neša.

- Bet ar galima saulę paversti pinigais? - paklausė teta Beta. - Reikia visų pirma turėti daug žemės, jei nori saule džiaugtis.

Šitaip besisvaidydamos frazėmis ir, kaip galima numanyti, kartu išdykaudamos, merginos leipo juoku, kurį girdėdama baronienė dar labiau sielojosi, nes galvojo apie dukters ateitį, lygindama ją su šviesia, jaunystės džiaugsmo kupina jos dabartimi.

- Bet jeigu jis dovanoja tau brangenybes, kurioms sukurti reikia šešių darbo mėnesių, tai turi būti tau už ką

nors labai dėkingas? - paklausė Hortenzija, kurią šis istabus daiktelis privertė giliai susimąstyti.

- Oho! Nori per daug iš karto žinoti! - atsakė teta Beta. - Bet palauk... klausyk... padarysiu tave šio sąmokslo bendrininke.

- O tavo numylėtinis jame bus?

- Aha, norėtum jį pamatyti! Bet suprask, tokia senmergė kaip jūsų Beta moka jį paslėpti! Ne veltui penkerius metus saugojau savo mylimąjį nuo žmonių akių... Taigi palik mus ramybėje. Matai, aš neturiu nei katės, nei kanarėlės, nei šuns, nei papūgos. O juk ir jūsų senajai Ožkai reikia ką nors mylėti ir kankinti; na štai, ir įsitaisiau lenką.

- Ar jis su ūsais?

- Su šitokiais ilgumo! - ir Beta parodė šeivą su auksiniais siūlais.

Ateidama ji visuomet atsinešdavo savo rankdarbį ir siuvinėdavo, laukdama pietų.

- Jei nesiliausi manęs kamantinėjusi, nieko daugiau nebesužinosi, - pridūrė ji. - Tau tik dvidešimt dveji metai, o tu plepesnė už mane, nors man jau keturiasdešimt dveji ar net keturiasdešimt treji.

- Klausau ir tyliu kaip žemė, - tarė Hortenzija.

- Mano mylimasis turi padaręs bronzinę grupę, dešimties colių aukščio, - pradėjo teta Beta. - Ji vaizduoja Samsoną, plėšiantį liūtui nasrus. Paskui jis užkasė ją, kad bronza pažaliuotų ir grupė atrodytų tokia sena, kaip pats Samsonas. Šitas šedevras išstatytas antikvarinėje parduotuvėje Karuselės aikštėje, netoli nuo mano namų. Tavo tėvas, gerai pažįstamas su ponu Popino, prekybos ir žemės ūkio ministru, ir su grafu de Rastinjaku, galėtų juos sudominti šia grupe: tegul jis pasako, kad atsitiktinai praeidamas pastebėjęs gražų senovinį daiktą. Šiandien didieji ponai, sako, žavisi tokiais daiktais, ranka numodami į mūsų gaminamas kardakilpes, ir mano mylimojo ateitis būtų garantuota, jei jie nusipirktų šitą vario gabalą ar bent mestų į jį akį. Vargšas vyrukas įsivaizduoja, kad šitas niekniekis galįs būti palaikytas antikine seniena ir kad jis brangiai už

ją gausiąs. O jei šią grupę nupirksiąs ministras, Venceslavas prisistatysiąs jam ir įrodysiąs, kad jis yra autorius. Tada jis iš karto iškilsiąs į padanges! O! Venceslavas jau beveik skraido dausose! Šis jaunuolis išdidumo turi tiek, kiek du naujai iškepti grafai.

- Naujasis Mikelandželas! Bet proto jis nepametė, nors ir įsimylėjęs... - tarė Hortenzija. - O kiek jis nori už tą dirbinį?

- Pusantro tūkstančio frankų... Pirklys pigiau neparduos - juk jam reikia pasiimti už tarpininkavimą.

- Šiuo metu tėvelis eina karaliaus komisaro pareigas, - tarė Hortenzija, - jis kasdien susitinka su abiem ministrais Rūmuose ir sutvarkys tavo reikalą, pasitikėk manimi. Jūs pralobsite, ponia grafiene Steinbok!

- O ne! Mano žmogelis - per didelis tinginys. Kartais savaičių savaitėmis minko raudoną vašką, o į priekį - nė trupučio. Et! Ištisas dienas praleidžia Luvre, Bibliotekoje, žiūrinėja graviūras ir perpiešia jas. Tiesiog dykūnas!

Ir abi giminaitės juokavo toliau. Hortenzija juokėsi prisiversdama, nes į jos širdį įsismelkė meilė, meilė, kurią išgyvena visos jaunos merginos, meilė nežiniai, ta neaiški meilė, kai mintys staiga susikristalizuoja aplink vieną pavidalą, netyčia iš kažkur pasipainiojusį; taip šalnos snaigės apkimba šiaudelius, prie lango kertės atsitiktinai vėjo priplaktus. Per paskutinius dešimtį mėnesių ji iš fantastinio savo giminaitės mylimojo padarė gyvą būtybę, nes, kaip ir motina, manė, kad Beta amžinai liks netekėjusi; ir štai prieš savaitę šis vaidulas išvirto grafu Venceslavu Steinboku, svaja gavo gimimo metrikus, miglos susikondensavo į trisdešimties metų vaikiną. Antspaudas jos rankoje, nelyginant apreiškimas, iš kurio spinduliavo genijaus šviesa, įgijo talismano galią. Hortenzija pasijuto tokia laiminga, kad net pradėjo abejoti, ar šis pasakojimas tikras; jos kraujas kunkuliavo, ji kvatojo kaip beprotė, norėdama suklaidinti giminaitę.

- Klausyk, man atrodo, kad svetainės durys atviros,

- tarė teta Beta, - eime pažiūrėti, gal ponas Krevelis jau išėjo...

- Paskutines dvi dienas mamytė kažko labai nusiminusi, tikriausiai suiro tos vedybos, apie kurias kalbėta...

- Niekai! Gali vėl susitvarkyti; jaunikis (galiu tau pasakyti) karališkojo teismo patarėjas. Ar tau patiktų būti pono pirmininko žmona? Palauk, jei šis dalykas pareina nuo pono Krevelio, jis man ką nors papasakos... Rytoj žinosiu, ar yra vilties!..

- Teta, palik man antspaudą, - paprašė Hortenzija, - aš niekam nerodysiu... Mamytės gimimo diena dar po mėnesio; atiduosiu jį tau iš pat ryto...

- Ne, atiduok... jam dar reikia dėklo.

- Bet aš norėčiau parodyti jį tėveliui, juk į ministrą kreipdamasis jis turi viską gerai žinoti, juk aukštieji pareigūnai neturi kompromituotis, - tarė ji.

- Na gerai, tik neparodyk jo savo motinai, to tai prašau. Patyrusi, kad aš turiu mylimąjį, ji šaipysis iš manęs...

- Prižadu.

Giminaitės priėjo buduaro duris kaip tik tą akimirką, kai baronienė neteko sąmonės. Bet užteko Hortenzijai šūktelėti, ir motina atsipeikėjo. Beta nubėgo atnešti uostomųjų druskų. Sugrįžusi pamatė dukterį ir motiną vieną kitos glėbyje; motina ramino išsigandusią Hortenziją.

- Nieko, nieko, tai nervų priepuolis. Štai ir tėvas, - pridūrė ji, iš skambučio pažinusi pareinant vyrą. - Nieko jam nesakyk...

Adelina pakilo ir nuėjo pasitikti vyro, pasiryžusi nusivesti jį į sodą ir dar prieš pietus papasakoti jam apie iširusias vedybas, pasiklausinėti, ką jis manąs daryti ateityje, ir bandyti jam šį tą patarti.

Baronas Hektoras Julo įžengė kaip nepoleoniškos povyzos parlamentaras, nes imperininkus (žmones, likusius ištikimus Imperijai) išduoda kariška laikysena, mėlynas surdutas, ligi pat kaklo susagstytas auksinėmis sagomis, juodos taftos kaklaraištis, eisena, pilna pasitikėjimo savimi, įsigyto iš papratimo despotiškai komanduoti, kaip

kad reikalavo greit kintančios aplinkybės, kuriomis jiems tekdavo veikti. Reikia pripažinti, kad baronas nerodė jokių senatvės požymių: matė jis dar taip gerai, jog skaitė be akinių; gražus, pailgas jo veidas, apgaubtas - deja, per juodų - žandenų, buvo su persišviečiančiomis purpurinėmis gyslelėmis, bylojančiomis apie karštą temperamentą; pilvas, suveržtas elastiniu diržu, laikėsi didingumo ribose, kaip sako Brija-Savarenas*. Ori aristokratiška laikysena ir begalinis lipšnumas dangstė palaidūną, praūžusį tiek linksmų vakarų drauge su Kreveliu. Tai buvo vienas tų vyrų, kurių akys plyksteli pasirodžius gražiai moteriai ir kurie šypsena palydi kiekvieną gražuolę, net ir tą, kuri tik praeina pro juos ir niekada nesugrįš.

- Tu sakei kalbą, mielasis? - paklausė Adelina, pamačiusi jo susirūpinusį veidą.

- Ne, - atsakė Hektoras, - bet nusikamavau ištisas dvi valandas klausydamas plepalų, o iki balsavimo taip ir nepriėjome... Jie tik šaudosi žodžiais, ir visos jų kalbos panašios į kavalerijos atakas, neįstengiančias išsklaidyti priešo. Šiandien žodis pakeitė veiksmą. Bet žmonės, įpratę veikti, maža iš to džiaugsmo teturi. Taip aš ir pasakiau maršalui atsisveikindamas. Na, bet gana aš jau prisinuobodžiavau vyriausybės suoluose. Namie reikia pasidžiaugti... Sveika, Ožka! Sveika, Ožkyte!

Jis apkabino dukters kaklą, pabučiavo ją, pamylavo, pasisodino ant kelių, priglaudė jos galvutę sau ant peties, kad pajustų jos puikius auksinius plaukus prie veido.

"Jis nuobodulio iškamuotas, pavargęs, - pagalvojo ponia Julo, - o aš rengiuosi dar jį varginti. Geriau palauksiu". O balsu paklausė:

- Šiandien pasiliksi su mumis vakare?

- Ne, vaikučiai. Po pietų išeisiu; jei ši diena nebūtų skirta Ožkai, vaikams ir mano broliui, iš viso nebūtumėte manęs matę...

Baronienė paėmė laikraštį, pažiūrėjo teatro skelbimus, paskui padėjo laikraštį atgal: operos skyrelyje buvo skelbiamas "Robertas Velnias". Alisos partiją turėjo dainuoti

Žozefa, kurią prieš pusę metų Italų opera perleido Prancūzų operai. Ši nebyli scena neprasprūko pro barono akis; jis įdėmiai pažvelgė į žmoną. Adelina nuleido žvilgsnį ir išėjo į sodą, baronas išsekė paskui ją.

- Klausyk, Adelina, kas yra? - paklausė jis, apkabinęs žmoną per taliją ir spausdamas prie savęs. - Nejau nežinai, kad myliu tave labiau...

- Už Ženi Kadin ir Žozefą! - drąsiai metė baronienė, neleisdama jam užbaigti.

- Kas tau pasakė? - paklausė baronas, paleidęs žmoną iš glėbio ir atsitraukęs porą žingsnių atgal.

- Gavau anoniminį laišką, jis jau sudegintas. Laiške buvo parašyta, brangusis, jog Hortenzijos vedybos iširo dėl to, kad mes neturim pinigų. Tikėk manim, brangusis Hektorai, tavo žmona nebūtų nė vienu žodžiu apie tai užsiminusi. Juk aš žinojau apie tavo santykius su Ženi Kadin, bet ar kada nors skundžiausi? Bet Hortenzijos motina privalo tau teisybę pasakyti...

Patylėjęs akimirką, tokią siaubingą žmonai, kad net buvo girdėti jos plakanti širdis, Julo atleido rankas, sukryžiuotas ant krūtinės, apkabino žmoną, prispaudė prie širdies ir, bučiuodamas į kaktą, stipriai ir entuziastiškai, kaip aistros apimtas žmogus, tarė:

- Adelina, tu angelas, o aš - niekšas.

- Ne, ne! - sušuko baronienė ir staiga užspaudė jam delnu burną, kad negirdėtų jį patį save koneveikiant.

- Taip, šiuo metu aš negalėčiau duoti Hortenzijai nė vieno sū, ir dėl to esu labai nelaimingas; bet jei tu atvėrei man savo širdį, tai leisk paskandinti joje sielvartus, kurie mane slegia... Kad tavo dėdė Fišeris pateko į keblią padėtį, dėl to kaltas esu aš: jis pasirašė man vekselių už dvidešimt penkis tūkstančius frankų! Ir tai dėl moters, kuri apgaudinėja mane, tyčiojasi iš manęs, kai išeinu, ir vadina mane senu *dažytu katinu*! O! Kaip baisu, kai nuodėmė kainuoja daugiau negu šeimos išlaikymas... Ir vis dėlto atsispirti negaliu... Jei net šią minutę pažadėčiau tau niekad nebegrįžti pas tą šlykščią žydę, - vos tik ji parašytų man porą eilučių,

pulčiau pas ją, kaip imperatoriaus laikais puldavo žmonės į ugnį.

- Nekankink savęs, Hektorai, - tarė vargšė moteris, apimta nevilties; pamačiusi barono akyse sužvilgusias ašaras, ji visiškai užmiršo dukterį. - Klausyk, o mano briliantai! Pirmiausia gelbėk mano dėdę.

- Už tavo briliantus gausi šiandien daugių daugiausia dvidešimt tūkstančių frankų. Ši suma dėdės Fišerio neišgelbėtų. Tad pasilaikyk geriau juos Hortenzijai. Rytoj pasimatysiu su maršalu.

- Vargše tu mano! - sušuko baronienė, stverdama Hektorui už rankų ir bučiuodama jas.

Tuo baigėsi visas barimas. Adelina siūlė savo briliantus, tėvas dovanojo juos Hortenzijai, o šis jo poelgis jai pasirodė toks kilnus, jog ji liko bejėgė.

"Jis šeimininkas, galėtų čia viską pasiimti, o palieka man briliantus - jis tikras dievas!"

Taip galvojo moteris, kuri, tiesą pasakius, daugiau laimėjo savo švelnumu, negu kita piktu pavydu.

Moralistas negalėtų užginčyti, kad žmonės, kurie yra gerai išauklėti ir labai ydingi, apskritai yra daug meilesni už dorovingus žmones; kadangi jų sąžinę visada slegia koks nors nusikaltimas, tai, pataikaudami savo teisėjų silpnybėms, jie iš anksto stengiasi laimėti jų atlaidumą, ir dėl to laikomi puikiausiais žmonėmis. Nors ir tarp dorovingųjų yra labai žavių žmonių, bet dorybė manosi esanti tokia tobula pati savaime, jog atleidžia save nuo visų pastangų; kita vertus, tikrai dorovingi žmonės - nuo jų reikia skirti veidmainius - yra beveik visada šiek tiek nepatenkinti savo padėtimi: didžiojoje gyvenimo rinkoje jie tariasi esą apgaudinėjami ir protarpiais svaidosi gaižiais žodeliais, kaip žmonės, kurie laiko save negana įvertintais. Štai kodėl baronas, kaltindamas save pražudęs šeimą, visomis išgalėmis stengėsi pasirodyti prieš žmoną, vaikus ir pusseserę Betą sąmojingas ir vylingai žavus. Pamatęs sūnų, atėjusį su žmona Selestina Krevel, kuri tuo metu maitino mažytį Julo, jis pasirodė nepaprastai meilus marčiai,

apibėrė ją komplimentais - prie tokio maisto Selestinos tuštybė nebuvo pripratusi, nes net piniginga nuotaka retai kada pasitaiko tokia kasdieniška ir absoliučiai bespalvė. Senelis paėmė ant rankų vaikiūkštį, pabučiavo jį, pavadino nuostabiu, puikiu berniuku, kalbino taip, kaip čiauška su vaikais žindyvės, išpranašavo, kad šis bambliukas pranoks jį patį, probėgšmiais pagyrė sūnų ir grąžino kūdikį storulei normandei, einančiai auklės pareigas.

Selestina susižvalgė su baroniene, tartum sakydama: "Koks žavus žmogus!" Aišku, kad ji gynė šešurą nuo savo pačios tėvo antpuolių.

Atvaidinęs meilingiausią šešurą ir senelį-lepintojėlį, baronas išsivedė sūnų į sodą, norėdamas duoti jam keletą išmintingų patarimų, kaip laikytis būsimajame Rūmų posėdyje dėl vieno opaus dalyko, iškilusio šį rytą. Jis sužavėjo jaunąjį advokatą savo pažiūrų įžvalgumu, sujaudino draugišku tonu, o ypač ta pagarba, kuri leido sūnui nuo šiol kalbėtis su tėvu kaip lygus su lygiu.

Viktorenas Julo buvo jaunas vyras, kaip tik toks, kokių prigamino 1830 metų revoliucija*: įsipolitikavęs iki ausų, siekiąs įgyvendinti savo viltis, tačiau slepiąs jas po apgaulingu griežtumu, baisiai kitiems pavydįs įsigytos šlovės, svaidąsis tuščiomis frazėmis, užuot šaudąs taikliais žodžiais, prancūzų kalbos deimančiukais, tačiau gerai mokąs laikytis ir pasipūtimą priimąs už orumą. Šitie žmonės - tikri vaikščiojantys karstai, nešioją savyje senų laikų prancūzą; kartais tas senasis prancūzas pabunda ir bando pramušti savo angliškąjį kevalą; bet jį sulaiko garbėtroška, ir jis bemeilija uždusti šiame karste. Toks karstas visuomet apsidaręs juoda gelumbe.

- A, štai ir brolis! - tarė baronas Julo, pasitikdamas grafą ant svetainės slenksčio.

Pabučiavęs būsimąjį velionio maršalo Monkornė įpėdinį, jis atsivedė jį į svetainę po ranka, reikšdamas jam pagarbą ir meilę.

Šitas Prancūzijos peras, dėl kurtumo atleistas nuo dalyvavimo posėdžiuose, turėjo gražią, metų ataušintą

galvą, jo žili plaukai dar buvo tokie vešlūs, jog skrybėlę nusiėmus jie likdavo lyg sulipę. Mažo ūgio, kresnas, bet dabar sulysęs, jis linksmai ir žvaliai nešė savo senatvės naštą, ir kadangi vis dar buvo nepaprastai judrus, tai, negalėdamas dabar nieko veikti, visą savo laiką skyrė skaitymui arba pasivaikščiojimams. Apie jo santūrų gyvenimo būdą bylojo ir jo baltas veidas, ir laikysena, ir padori, protinga kalba. Jis neminėjo niekuomet nei karo, nei karo žygių; žinojo esąs per daug didis, kad dar būtų reikėję kelti save. Salonuose jis tenkinosi vienu vaidmeniu - būti visada paslaugiu moterų norams.

- Kokie jūs linksmi, - tarė jis, pastebėjęs tą gyvą nuotaiką, kurią visados sukeldavo baronas savo šeimos ratelyje. - O tačiau Hortenzija dar neišleista už vyro, - pridūrė jis, pamatęs brolienės veide liūdesio šešėlį.

- Su tuo visada suspės! - sušuko jam į ausį Beta griausmingu balsu.

- A, ir jūs čia, blogoji sėkla, nenorėjusi duoti žiedų! - atsakė jis juokdamasis.

Forzheimo didvyris mėgo pusseserę Betą, nes tarp jų buvo daug ko bendra. Žmogus bemokslis, kilęs iš liaudies, kario sėkmę pasiekė vien savo drąsa. Sveikas protas atstojo jam išprusimą. Tyros garbės vyras, niekada nesusitepęs rankų, jis giedrai baigė savo gražų gyvenimą, lankydamasis šiame šeimos ratelyje, kuriame susitelkė visi jo mylimieji, visiškai nenutuokdamas apie savo brolio dar viešumon neiškilusį palaidumą. Niekas tiek, kiek jis, nesigėrėjo šia gražia šeimos santarve; čia niekuomet neatsirasdavo nė mažiausios dingsties vaidams, čia broliai ir seserys mylėjo vienas kitą, net Selestina tuoj pat buvo priimta kaip sava šioje šeimoje. Todėl šaunusis senukas grafas retkarčiais pasiteiraudavo, kodėl nesirodo tėtušis Krevelis. "Mano tėvas išvykęs į kaimą", - rėkdavo jam į ausį Selestina. Šitą kartą jam buvo pasakyta, kad buvęs parfiumerininkas esąs iškeliavęs.

Šią tvirtą šeimos vienybę matydama, ponia Julo

pagalvojo: "Štai pati tikriausia laimė, ir kas drįstų ją iš mūsų paveržti?"

Pastebėjęs, kad baronas šį vakarą itin geras jo numylėtinei Adelinai, generolas ėmė taip jį erzinti, kad baronas, bijodamas pasirodyti juokingas, visą savo meilų rūpestį nukreipė į marčią; per šeimyninius pietus savo lipšnias pagyras ir paslaugas jis visuomet skirdavo Selestinai, tikėdamasis per ją susigrąžinti tėtušį Krevelį ir priversti jį mesti piktumus. Kažin, ar būtų kas galėjęs, žiūrėdamas į šią šeimą, pagalvoti, kad tėvas priėjęs liepto galą, motina paskendusi neviltyje, sūnus apimtas didžiausio nerimo dėl tėvo ateities, o duktė užsidegusi paveržti savo tetos mylimąjį.

Septintą valandą, pasinaudojęs proga, kad brolis, sūnus, žmona ir Hortenzija susėdo lošti visto, baronas išskubėjo į Operos teatrą paploti savo meilužei; su juo išėjo ir pusseserė Beta, gyvenanti Duajenė gatvėje; teisindamasi, kad jos kvartalas esąs nykus ir tuščias, Beta visuomet išnykdavo tuoj po pietų. Paryžiečiai sutiks, kad senmergė turėjo pagrindo būti atsargi.

Palei senąjį Luvrą riogsanti namų grupė buvo vienas tų protestų prieš sveiką protą, kuriuos prancūzai mėgsta kartais rodyti, lyg norėdami nuraminti Europą, kad jie nesą tokie gudrūs, kaip apie juos kalbama, ir kad nesą ko jų bijoti. Galimas dalykas, kad čia yra kokia didelė politinė mintis, nors mes to ir nežinome. Taigi šio nūdienio Paryžiaus kampelio aprašymas nebus bergždžias darbas, nes vėliau sunku jį bus beįsivaizduoti, o mūsų palikuonys, kuriems Luvrą tikriausiai lemta pamatyti užbaigtą, nebenorės tikėti, kad net trisdešimt šešerius metus Paryžiaus širdyje išsilaikė tokia barbarybė, tiesiai priešais rūmus, kuriuose trys dinastijos per tuos trisdešimt šešerius metus priiminėjo Prancūzijos ir Europos elitą.

Keleivis, patekęs į Paryžių nors kelioms dienoms, vaikštinėdamas po miestą, pastebės keliolika apgriuvusiais fasadais namų, išsirikiavusių nuo vartelių į Karuselės tiltą iki Muziejaus gatvės; savininkai šių namų nebetaiso, nes tas kvartalas buvo lieptas nugriauti, kai Napoleonas nutarė

užbaigti Luvro statybą. Duajenė gatvė ir jos akla atšaka - tai vieninteliai keliai šiame tamsiame ir nykiame kvartale, gyvenamame veikiausiai vaiduoklių, nes čia niekuomet nepamatysi nė vieno praeivio. Šios gatvės grindinys, daug žemesnis už gretimos Muziejaus gatvės grindinį, yra tame pačiame lygyje, kaip Fruamanto gatvė. Namai, palikę žemai jau dėl aikštės paaukštinimo, yra amžinai šešėlyje, krintančiame nuo aukštų Luvro galerijų, šioje pusėje tamsiai nugairintų šiaurės vėjo. Patamsiai,tyla, ledinis šaltis, urviškas gilumas - viskas prisideda, kad šie namai būtų lyg kokios kriptos, gyvenami kapai. Kai važiuojate kabrioletu pro šį mirusį puskvartalį ir jūsų žvilgsnis nuklysta į siaurą Duajenė gatvelę, jums stingsta širdis, ir jūs nejučiomis klausiate save, kas gali čia gyventi, kas dedasi čia vakarais, tada, kai ši gatvelė virsta galvažudžių landyne ir čia ima siausti visos Paryžiaus nuodėmės, prisidengusios nakties skraiste. Ši jau ir taip baisi mintis nukrečia žmogų šiurpu, kai pamatai, kad šiuos vadinamuosius namus iš Rišeljė gatvės pusės supa balos, iš Tiuilri pusės - banguojančio grindinio akmenų jūra, iš galerijų pusės - maži sodeliai, niūrūs barakai, o iš senojo Luvro pusės - tašytų akmenų ir griuvėsių laukai. Ir atrodo, kad Henrikas III bei jo favoritai, ieškantys savo pamestų kelnių, ir Margaritos meilužiai, ieškantys savo nukirstų galvų, patekėjus mėnuliui šoka sarabandas šioje dykvietėje, virš kurios stūkso koplyčios skliautas, tartum liudijąs, jog katalikybė, tokia gaji Prancūzijoje, gali viską pergyventi. Štai jau mažne keturiasdešimt metų, kaip visomis savo išdaužytų sienų kiaurymėmis ir žiojinčiomis angomis Luvras šaukia: "Pašalinkite šitas karpas nuo mano veido!" Buvo tikriausiai pripažinta naudinga ir reikalinga palikti šią galvažudžių lindynę, idant ji pačioje Paryžiaus širdyje simbolizuotų tą glaudžią skurdo ir prabangos sąjungą, kuria pasižymi sostinių karalienė. Štai kodėl šie šalti griuvėsiai, įvarę legitimistų laikraščiui* ligą, nuo kurios jis šiandien miršta, šie gėdingi Muziejaus gatvės barakai, gatvės pardavėjų medinių būdelių eilės, išsilaikys galbūt ilgiau ir sėkmingiau, negu trys valdovų dinastijos!

Pigi butų nuoma šiuose namuose, pasmerktuose būti nugriautiems, suviliojo pusseserę Betą, ir ji įsikūrė čia 1823 metais, nors ypatinga kvartalo būklė versdavo ją grįžti namo dar nesutemus. Kita vertus, ši būtinybė gerai derėjo su išlikusiu jos kaimišku įpročiu gulti ir keltis drauge su saule, dėl ko kaimo žmonėms susidaro geroka šviesos ir kuro ekonomija. Taigi ji gyveno viename iš tų namų, iš kurių, nugriovus garsiuosius Kambasereso rūmus, atsivėrė vaizdas į aikštę.

Tą akimirką, kai baronas Julo išsodino savo žmonos pusseserę prie šito namo vartų, tardamas: "Sudiev, pusseserė", tarp ekipažo ir sienos šmėkštelėjo, taip pat eidama vidun, jauna, smulkutė, liekna, gražutė moteris, labai elegantiškai apsitaisiusi, padvelkusi rinktiniais kvepalais. Ši dama, be jokio iš anksto apgalvoto tikslo, vien tik iš smalsumo pažiūrėti, kaip atrodo kaimynės giminaitis, skubiai žvilgterėjo į baroną; bet palaidūną persmelkė tas gyvas įspūdis, kurį staiga pajunta visi paryžiečiai, kai sutinka gražią moterį, atitinkančią, kaip entomologai sako, jų *desiderata**, ir jis gudraudamas pradėjo iš lėto mautis pirštinę, neskubėjo sėsti į karietą, kad galėtų pateisinti savo delsimą ir žvilgsniu pasekti jauną moterį, kurios sijonas einant labai masinamai suposi ant geresnio daikto, negu tos bjaurios apgaulingos krinolinos.

"Labai miela moterytė! - pagalvojo jis. - Neatsisakyčiau padaryti ją laimingą, nes ir man ji atneštų laimę".

Kai nepažįstamoji atsidūrė ant laiptų į priešakinius to namo butus, ji akies kampeliu pažvelgė į vartus, nors atsigręžti neatsigręžė, ir pamatė baroną ten pat, apstulbusį iš susižavėjimo, degantį geismu ir smalsumu. Vyro susižavėjimas tai tartum gėlės aromatas, kuriuo su didžiausiu malonumu pakvėpuoja kiekviena paryžietė, užtikusi šią gėlę savo kelyje. Net pareigingos ir dorovingos gražios moterys grįžta namo apsiblaususios, jei bevaikščiodamos nesusiskina kad ir mažos šių gėlių puokštelės.

* *Troškimas (lot.)*

Jaunoji moteris skubiai užbėgo laiptais. Netrukus trečiajame aukšte atsidarė vieno buto langas, jame pasirodė nepažįstamoji; bet šalia jos stovėjo vyriškis; nuplikusi galva ir nelabai piktas jo žvilgsnis rodė, kad tai esama jos vyro. "Na ir gudrios tos nutrūktagalvės! - pagalvojo baronas. - Juk ji man tuo būdu parodo, kur gyvena. Tik truputį per staigiai... O dar tokiame kvartale! Atsargiau!"

Sėdęs į milordą, direktorius pakėlė galvą aukštyn, tą pačią akimirką žmona su vyru skubiai pasitraukė nuo lango, tartum barono veidas būtų padaręs jiems mitologinės Medūzos galvos* įspūdį.

"Atrodo, lyg jie mane pažintų, - pagalvojo baronas, - tokiu atveju viskas aišku".

Tikrai, kai milordas įvažiavo į Muziejaus gatvę, baronas pasilenkė dar kartą žvilgterėti į nepažįstamąją ir pamatė ją vėl prie lango. Susigėdusi, kad buvo užklupta įsižiūrėjusi į būdą, po kuria sėdėjo jos garbintojas, jaunoji moteris staiga metėsi atgal.

"Iš Ožkos sužinosiu, kas ji tokia", - nusprendė baronas.

Valstybės patarėjo asmuo padarė, kaip buvo matyti, labai stiprų įspūdį šiai porai.

- Bet juk tai baronas Julo, mano įstaiga jo žinyboje! - sušuko vyras, atsitraukdamas nuo lango.

- Klausyk, Marnefai, ar tik ne jo pusseserė ta senmergė, kuri gyvena su tuo jaunu vyru kiemo gale, ketvirtame aukšte? Keista, kad mes sužinome tai tik šiandien, ir visiškai atsitiktinai!

- Panelė Fišer gyvena su jaunu vyru?.. - pakartojo valdininkas. - Bobų paistalai. Nedera taip lengvabūdiškai atsiliepti apie valstybės patarėjo giminaitę! Ministerijoje visi šoka pagal jo dūdelę. Klausyk, einam pagaliau valgyti, aš jau keturios valandos tavęs laukiu.

Žavingoji ponia Marnef, neteisėta duktė grafo Monkornė, vieno garsiausių Napoleono bendražygių, buvo išleista už Karo ministerijos valdininkėlio, gavusio už tai dvidešimt tūkstančių frankų kraitį. Garsiojo generolo lei-

tenanto - o paskutiniais šešiais gyvenimo mėnesiais Prancūzijos maršalo - įtaka šis plunksnagraužys visai nelauktai buvo iškeltas į vyresniojo kanceliarijos raštvedžio vietą; bet kaip tik tuo momentu, kai jis turėjo būti paskirtas kanceliarijos viršininko pavaduotoju, maršalo mirtis pakirto visus Marnefo ir jo žmonos lūkesčius. Pono Marnefo kuklus turtelis, - panelės Valeri Forten kraitis jau buvo sutirpęs vyro rankose arba apmokant jo, valdininko, skolas, arba įsigyjant daiktų, būtinų viengungiui, kuriančiam šeimos židinį, - o svarbiausia - įgeidžiai gražutės moters, pripratusios pas motiną prie pomėgių ir nepanorusios jų atsisakyti, vertė šią porą kuo mažiau išleisti buto nuomai. Duajenė gatvė, esanti netoli nuo Karo ministerijos ir Paryžiaus centro, suviliojo ponus Marnefus, ir taip jie jau ketveri metai gyveno vienuose namuose su panele Fišer.

Žanas Polis Stanislavas Marnefas priklausė tai valdininkų kategorijai, kurie netampa visiškais bukapročiais tik dėl to, kad jiems ypatingos jėgos teikia ištvirkimas. Šitas nukeipėlis skystais plaukais ir reta barzdele, išsekusiu, pablyškusiu, ne tiek raukšlėtu, kiek suvytusiu veidu, akiniais šarvuotomis akimis ir paraudusiais vokais, išklypusia eisena ir dar išklypesne laikysena buvo tokio tipo, kokio kiekvienas vaizduotųsi nusikaltėlį, patekusį į kaltinamųjų suolą už dorovės pažeidimą.

Butas, kuriame gyveno ši šeima, viena iš tipiškų Paryžiaus šeimų, puikavosi savo melaginga prabanga, viešpataujančia dažnuose sostinės namuose. Svetainės baldai, apmušti nublukusiu medvilniniu aksomu, gipsinės figūrėlės, imituojančios Florencijos bronzą, prasto darbo sietynas, bet kaip nudažytas, su lieto stiklo rozetėmis; kilimas, kurio pigumas paaiškėjo vėliau, kai fabrikanto įaustos medvilnės kiekis pasidarė lengvai įžiūrimas; viskas, net užuolaidos, aiškiai bylojančios, kad vilnonis damastas žavės akį ne daugiau kaip trejus metus - visa tai, kaip apdriskęs elgeta prie bažnyčios durų, šaukte šaukė apie skurdą.

Valgomasis, nerūpestingai tvarkomas vienintelės

tarnaitės, panėšėjo į kokčias provincijos viešbučių valgomąsias sales: viskas čia buvo nešvaru ir nevalyvai tvarkoma.

Šeimininko miegamasis niekuo nesiskyrė nuo studentiško kambarėlio su viengungiška lova ir viengungiškais baldais, nuskarusiais kaip ir pats šeimininkas; jis buvo tvarkomas vieną kartą per savaitę; šitas siaubingas kambarys, kur viskas mėtėsi padrikai, kur senos sudėvėtos puskojinės kabojo ant ašutais kimštų kėdžių, kurių apmušaluose, dulkėms nugulus, vėl išryškėdavo gėlės, rodė, jog čia gyvena žmogus, abejingas savo šeimai, praleidžiąs laiką ne namie, o prie kortų stalo, kavinėse arba dar kur nors kitur.

Tik šeimininkės miegamasis sudarė išimtį iš gėdingo nevalumo, darkančio kitus kambarius, kur užuolaidos buvo pageltusios nuo rūkalų dūmų ir dulkių, kur visur voliojosi žaisliukai, išmėtyti vaiko, matyt, palikto be jokios priežiūros. Valeri miegamasis ir buduaras buvo tame namo sparne, kuris jungė namą prie gatvės su fligeliu, prisiglaudusiu kiemo gilumoje prie kito pastato; kambariai, dailiai išmušti audeklu, apstatyti palisandriniais baldais, su minkštu kilimu ant grindų, liudijo, kad jų šeimininkė daili moteris ir, sakykime tiesiai, beveik vyrų išlaikytinė. Ant aksomu užtiesto židinio atbrailos stovėjo madingas laikrodis. Ant mažos lentynėlės blizgėjo įvairūs niekučiai; kiniško porceliano žardinjerės puikavosi savo prabanga. Lova, tualeto stalelis, spinta su veidrodžiu, maža sofutė "dviem", būtini niekučiai - visa rodė šeimininkės pretenzingumą ir madingas užgaidas.

Nors visos šios vertybės ir ši elegancija buvo trečios rūšies, nors viskas buvo atsilikę nuo mados trejais metais, tačiau net dendis prie nieko nebūtų galėjęs prikibti, nebent tiek, kad ši prabanga atsidavė miesčioniškumu. Čia niekur nebuvo justi meno, iškilnumo, atsirandančio tada, kai žmogus su skoniu moka pasirinkti sau daiktus. Socialinių mokslų daktaras iš keleto šių brangių juvelyrinių niekučių būtų tuojau pajutęs, kad juos atnešė niekas daugiau, kaip tik meilužis, šitas pusdievis, niekada nesirodantis, bet visada esantis ištekėjusios moters būste.

Užteko pažiūrėti į pietus, kuriuos valgė vyras, žmona ir vaikas, šiuos pietus, pavėluotus keturiomis valandomis, kad būtum supratęs, jog ši šeima pergyvena sunkią finansinę krizę, nes stalas yra tiksliausias paryžiečių šeimų gerovės rodiklis. Pupelių nuoviro daržovienė, gabalas veršienos su bulvėmis, apipiltas kažkokiu rusvu skysčiu vietoj padažo, pupelių patiekalas ir prastos rūšies vyšnios, visa paduota suskeldėjusiuose dubenyse, suvalgyta iš apdaužytų lėkščių skurdžiais, neskambančiais melchioro šaukštais ir šakutėmis, - nejau tai šitokių pietų buvo verta ši dailutė moteris? Baronas būtų apsiašarojęs, jei būtų šitai pamatęs. Ir pro dulsvą ropinės stiklą buvo matyti, kad vynas bjaurios spalvos, perkamas litrais artimiausioje krautuvėlėje. Servetėlės nekeistos jau visa savaitė. Žodžiu, viskas reiškė negarbingą skurdą, žmonos ir vyro abejingumą šeimos židiniui. Paviršutiniškiausias stebėtojas, žiūrėdamas į juos, būtų pasakęs, kad šitie du padarai yra pasiekę tą pragaištingą tašką, kai būtinybė verčia žmogų griebtis kokios nors laimingos šelmystės.

Pirmieji Valeri žodžiai vyrui turi, be to, paaiškinti, kodėl ji pavėlavo pietų, kuriuos jiems pagamino, matyt, savos naudos ieškanti atsidavusi virėja.

- Samanonas sutinka paimti tavo vekselius tik už penkiasdešimt procentų ir, be to, garantijai reikalauja įgaliojimo tavo algą pasiimti.

Taigi skurdas, departamento direktoriaus namuose dar slepiamas ir dengiamas dvidešimt keturių tūkstančių frankų algos, neskaičiuojant premijinių pinigų, jo valdinio namuose buvo jau perėjęs paskutinę ribą.

- Tai mano direktorių *susičiupai*, - tarė vyras, žiūrėdamas į žmoną.

- Taip manau, - atsakė ji, nė kiek neišgąsdinta žodžio, paimto iš teatro kulisų žargono.

- Ką mums daryti? - tęsė Marnefas. - Rytoj namų savininkas aprašydins visą mūsų turtą. O tavo tėvas dar susimanė mirti nesurašęs testamento! Dievaži, šitie Imperijos laikų žmonės įsivaizduoja, kad jie nemirtingi kaip jų imperatorius.

- Vargšas tėvas! - tarė ji. - Aš buvau jo vienintelis vaikas, ir jis mane taip mylėjo! Grafienė tikriausiai sudegino testamentą. Juk negalėjo jis manęs užmiršti - mes tiek kartų gavome iš jo po tris ir keturis tūkstančius!

- Mes skolingi namų savininkui už visus metus - pusantro tūkstančio frankų! Ar susidarys tiek už visus mūsų baldus? *That is the question!**, kaip pasakė Šekspyras.

- Na, sudiev, katinėli, - tarė Valeri, teprarijusi vos kelis kąsnelius veršienos, iš kurios tarnaitė pirmiau išvirė buljoną vienam šauniam kareiviui, grįžusiam iš Alžyro. - Dideliam laivui plačių vandenų reikia.

- Valeri, kur eini? - sušuko Marnefas, užstodamas žmonai kelią.

- Einu pas šeimininką, - atsakė ji, taisydamasi garbanas po savo gražia skrybėlaite. - O tu galėtum prisigretinti prie tos senos panos, jeigu ji iš tiesų tavo direktoriaus giminaitė.

Paryžiuje to paties namo gyventojai nieko nežino apie savo kaimynų visuomeninę padėtį; šis neabejotinas faktas aiškiausiai atspindi sūkuringą Paryžiaus gyvenimą; todėl lengva suprasti, kad valdininkas, kuris išeina kasdien anksti rytą į savo įstaigą, grįžta namo tik pietų, o paskui vėl išnyksta kiekvieną vakarą, ir moteris, pasinėrusi sostinės pramogose, gali nenumanyti, kad kažkur, kiemo gilumoje, ketvirtame aukšte, gyvena kažkokia senmergė, ypač jei šios merginos įpročiai tokie kaip panelės Fišer.

Su niekuo nesileisdama į kalbas, Lisbeta pirmoji visuose namuose eidavo rytais parsinešti pieno, duonos ir anglies, o guldavo vakare su saule; niekada negaudavo laiškų, niekada nieko pas save nepriiminėdavo, nebendraudavo su kaimynais. Gyveno vieną tų anoniminių, vabzdiškų gyvenimų, pasitaikančių kai kuriuose Paryžiaus namuose, kur, pragyvenus ketverius metus po vienu stogu, staiga sužinoma, kad penktame aukšte gyvena senukas, pažinojęs dar Volterą, Pilatrą de Rozjė, Božoną, Marselį,

* *Štai klausimas! (angl.)*

Molė, Sofi Arnu*, Frankliną ir Robespjerą. Tai, ką ponai Marnefai žinojo apie Lisbetą, galima paaiškinti iš dalies jų gyvenamojo kvartalo itin dideliu nuošalumu, iš dalies ryšiais, kuriuos skurdas privertė užmegzti su durininku bei jo žmona; šių pastarųjų palankumas jiems buvo itin reikalingas, ir jie kuo rūpestingiausiai stengėsi jo neprarasti. Tuo tarpu senmergės išdidumas, jos nešnekumas ir santūrumas įnešė į durininkų santykius su ja perdėtą pagarbą ir oficialumą, kuriuo žemesnysis visada išreiškia nebylų savo nepasitenkinimą. Kita vertus, durininkai galvojo, kad šiame kazuse, kaip sakoma teisme, jie lygūs su gyventoja, kuri moka vos du šimtus penkiasdešimt frankų metinės nuomos. O kadangi pusseserės Betos paslaptis, patikėta jaunajai giminaitei Hortenzijai, atitiko tikrovę, tai kiekvienas supras, kad durininkei buvo puiki proga per kelis širdingus pokalbius su Marnefais, tik truputį padilginant liežuvį, apšmeižti panelę Fišer.

Paėmusi žvakidę iš garbingosios ponios Olivjė, namų durininkės, senmergė visų pirma nuėjo pažiūrėti, ar šviesu mansardos languose virš jos butuko. Šią valandą, net ir liepos mėnesį, kiemo gilumoje buvo taip tamsu, kad senmergė negalėjo atsigulti be žiburio.

- O, būkite rami, ponas Steinbokas namie, jis net išėjęs nebuvo, - klastingai pasakė ponia Olivjė.

Senmergė nutylėjo. Ji dar tebebuvo kaimietė ta prasme, kad visiškai nepaisė, ką sako apie ją prašalaičiai; kaip kaimiečiai mato tik savo kaimelį, taip ir ji skaitėsi tik su tuo siauru rateliu, kuriame sukosi. Tad ryžtingai kopė laiptais ne į savo butelį, o į mansardą. Ir štai dėl ko. Valgydama desertą, ji įsidėjo į krepšelį šiek tiek vaisių ir saldumynų savo mylimajam ir dabar skubėjo jį pavaišinti jais, lygiai kaip kuri kita senmergė būtų parnešusi gardų kąsnelį savo šuniukui.

Hortenzijos svajonių herojus, išblyškęs, šviesiaplaukis jaunuolis, apsirengęs darbo palaidine, sėdėjo prie varstoto, apdėlioto raižymo įrankiais, raudonu vašku, stekais, neužbaigtais cokolių maketais, vario liejiniais, prie mažos

lemputės, kurios silpna šviesa, perėjusi pro stiklinį rutulį, sklidiną vandens, skleidėsi sustiprėjusi. Jis turėjo rankose vaškinį nedidelės grupės modelį ir apžiūrinėjo jį atidžiai, kaip menininkas, pasinėręs į darbą.

- Štai, Venceslavai, ką aš jums atnešiau, - tarė panelė Fišer, pastatydama ant varstoto kampo žvakidę.

Paskui atsargiai išėmė iš krepšelio skanėstus ir vaisius.

- Jūs labai gera, panele, - liūdnu balsu atsakė nelaimingasis tremtinys.

- Vaisiai jus atgaivins, mano vargšas vaikeli. Jūs nusikamuosite, šitaip dirbdamas, ne tokiam šiurkščiam amatui esate sutvertas.

Venceslavas Steinbokas su nuostaba pažvelgė į senmergę.

- Na valgykite, - atžagariai tęsė ji. - Ko čia spoksote į mane kaip į kokią savo figūrą, kai ji jums patinka?

Gavęs tą savotišką žodžių antausį, Steinbokas liovėsi stebėjęsis, nes vėl atpažino savo sijonuotą mentorių*, kurio švelnumas jį kiekvieną kartą sutrikdydavo - taip jis buvo pripratęs prie šiurkštaus elgesio. Kaip kai kurie šviesiaplaukiai, Steinbokas atrodė penkeriais ar šešeriais metais jaunesnis, nors jam jau buvo dvidešimt devyneri metai; kas pamatydavo jo jauną, šiek tiek pavytusį nuo tremtyje patirto nuovargio ir skurdo veidą šalia išdžiūvusios ir šiurkščios Betos fizionomijos, nenoromis pagalvodavo, kad gamta suklydo, paskirdama jiems lytį. Venceslavas atsikėlė nuo varstoto ir sudribo į seną Liudviko XV stiliaus fotelį, apmuštą geltonu pliušu; jam, matyt, norėjosi pailsėti. Tada senmergė paėmė vieną renklodą ir meiliai padavė savo draugui.

- Ačiū, - tarė jis, imdamas slyvą.

- Pavargote? - paklausė ji, duodama jam antrą slyvą.

- Pavargau, bet tik ne nuo darbo, o nuo gyvenimo, - atsakė jis.

- Kas čia per mintys! - tarė ji su kažkokiu kartėliu. -

Nejau jūs neturite gerosios fėjos, kuri rūpinasi jumis? - kalbėjo ji, vaišindama jį saldumynais ir stebėdama, kaip gardžiai jis valgo. - Matote, ir pietaudama pas pusseserę, aš galvoju apie jus...

- Žinau, - tarė jis, mesdamas į Lisbetą meilų ir kartu gailų žvilgsnį, - jei ne jūs, manęs jau seniai pasaulyje nebūtų; bet brangioji panele, menininkams reikia pramogų...

- Ak šit kaip!.. - sušuko Lisbeta, neleisdama jam užbaigti ir, įsirėmusi į šonus, įsmeigė į jį liepsnojančias akis. - Norite prarasti savo sveikatą Paryžiaus padugnėse, kaip daugumas tų amatininkų, kurie baigia gyvenimą ligoninėje! Ne, ne! Pirmiausia susikraukite turtą ir, kai turėsite rentą, galėsite linksmintis, vaikeli. Tada užteks pinigo ir daktarams, ir malonumams, ak, jūs, palaidūne!

Venceslavą Steinboką pritrenkė ši žodžių papliūpa bei žvilgsniai, skrodžiantys jį magnetine liepsna, ir jis nuleido galvą. Net kandžiausias liežuvautojas, stebėdamas šios scenos pradžią, būtų supratęs, kad Olivjė porelės paleistas šmeižtas apie panelę Fišer yra melagingas. Visa - ir kalbos tonas, ir mostai, ir šitų dviejų būtybių žvilgsniai - liudijo jųdviejų santykių tyrumą. Senosios merginos jausmas Venceslavui reiškėsi šiurkščia, bet užtat tikrai motiniška meile. Jaunuolis, kaip pagarbus sūnus, nuolankiai kentė tą motinišką tironiją. Šita keista draugystė ėjo, matyt, iš to, kad galingos valios prigimtis čia be paliovos veikė silpną ir nepastovų slavišką charakterį, dėl kurio slavai parodo didvyriškos drąsos mūšio lauke, bet gyvenime yra neįsivaizduojami iširėliai, dvasios išglebėliai; šitokio dvasios išglebimo priežastys turėtų sudominti fiziologus, kadangi politikos sričiai fiziologai reiškia tą patį, ką entomologai žemės ūkiui.

- O jei mirsiu, nespėjęs praturtėti? - liūdnai paklausė Venceslavas.

- Mirsite?! - sušuko senmergė. - O ne, mirti aš jums neleisiu. Man pakaks gyvybės dviem, ir aš perpilsiu jums į gyslas savo kraujo, jei reikės.

Kai Steinbokas išgirdo šiuos aistringus ir naivius žodžius, jam akys paplūdo ašaromis.

- Neliūdėkite, mielasis Venceslavai, - toliau kalbėjo susijaudinusi Lisbeta. - Klausykite, man rodos, jūsų antspaudas padarė malonų įspūdį mano giminaitei Hortenzijai. Palaukite, aš pasistengsiu, kad jūs gerai parduotumėte savo bronzinę grupę, tada būsite atsiskaitęs su manimi, darysite, ką norėsite, būsite laisvas! Na, nusišypsokite galų gale!..

- Niekada neįstengsiu jums atsilyginti, panele, - atsakė vargšas emigrantas.

- O kodėl?.. - paklausė Vogėzų kaimietė, gindama livonietį nuo pačios savęs.

- Todėl, kad jūs ne tik maitinote mane, davėte man butą, rūpinotės varge, bet ir įkvėpėte man jėgų! Padarėte mane tuo, kuo esu; dažnai buvote man griežta ir vertėte mane kentėti...

- Aš? - tarė senmergė. - Ir vėl pradėsite taukšti nesąmones apie poeziją, apie meną, laužyti pirštus, grąžyti rankas, postringaudamas apie grožio idealą ir kitas jūsų šiaurės kvailystes. Grožis nevertas tvirtybės, o tvirtybė - tai aš. Jūsų vaizduotė turtinga? Baisus čia daiktas! Aš taip pat turiu vaizduotę... Bet kas iš to, kad ten, sieloj, mes kažko turim, jei iš to mums jokios naudos? Žmonės, turį vaizduotę, nenueis taip toli, kaip tie, kurie jos neturi, bet užtat moka veikti... Ne svajoti reikia, o dirbti. Ką gero padirbote, kai išėjau?..

- O ką sakė jūsų gražioji giminaitė?

- Kas jums sakė, kad ji graži? - gyvai paklausė Lisbeta su tokia priegaide, tartum būtų urzgusi pavydi tigrė.

- Nagi jūs pati!

- Mat norėjau pamatyti, kokia bus jūsų išraiška, kai išgirsite! Atrodo, užsigeidėte paskui sijonus bėgioti? Patinka moterys, tai ką gi, lipdykite jas, įkūnykite savo troškimus bronzoje, tačiau teks dar kurį laiką apsieiti be meiliųjų pramogų, o ypač be mano giminaitės, dRauguži. Toks paukštelis ne jūsų nosiai! Šitai merginai reikia vyro su

šešiasdešimt tūkstančių frankų renta... Ir toks jau atsirado... Žiū, nagi lova dar nepaklota! - tarė ji, pažvelgusi į gretimą kambarį. - O, vargšas katinėli, aš jus užmiršau...

Energingoji mergina tuoj nusimovė pirštinaites, nusimetė apsiaustą, skrybėlę ir kaip tarnaitė vikriai sutvarkė kuklią dailininko lovą. Šituo besikaitaliojančiu šiurkštumu, beveik žiaurumu ir gerumu galbūt ir galima išaiškinti tą galią, kurią Lisbeta įgijo šiam žmogui, pavertusi jį savo nuosavybe. Ar gyvenimas neprisiriša mūsų, šitaip kaitaliodamas gėrį ir blogį? Jei livonietis savo gyvenime būtų sutikęs ne Lisbetą Fišer, o ponią Marnef, ši įteikli globėja būtų nuvedusi jį purvinu ir gėdingu keliu, ir jis būtų žuvęs. Būtų tikriausiai metęs dirbti, ir jame nebūtų prabudęs menininkas. Nors jam įkyrėjo griežta, gobši senmergė, bet protas sakė, kad geriau ši geležinė ranka, bet ne tingus ir pragaištingas gyvenimas, kaip kai kurių jo tautiečių.

Štai įvykis, sujungęs moters energiją ir vyro silpnybę, - atvejis, prieštaraująs sveikam protui, bet, sakoma, dažnas Lenkijoje.

Tai nutiko 1833 metais. Kartą apie pirmą valandą nakties panelė Fišer, kuri, turėdama daug darbo, dažnai sėdėdavo naktimis, pajuto staiga stiprų smalkių kvapą ir išgirdo mirštančiojo dejavimą. Smalkių kvapas ir kriokimas ėjo iš mansardos, esančios kaip tik virš jos dviejų kambarėlių. Jai blykstelėjo mintis, kad bando nusižudyti jaunuolis, neseniai atsikraustęs į tuos namus ir apsigyvenęs mansardoje, kuri trejus metus išstovėjo neišnuomota. Nuskubėjusi aukštyn, šita stipri lotaringietė, įsirėmusi į duris pečiais, išvertė jas ir pamatė ant sudedamosios lovos naująjį mansardos gyventoją, tampomą priešmirtinių traukulių. Ji užgesino krosnelėje smilkstančias anglis. Pro atviras duris siūbtelėjo oras - jaunuolis buvo išgelbėtas. Paskui, paguldžiusi jį kaip ligonį ir palaukusi, kol užmigs, Lisbeta apsidairė aplink ir suprato, kad savižudybės priežastis buvo baisus skurdas: abiejuose mansardos kambarėliuose testovėjo prastas stalelis, sudedamoji lova ir dvi kėdės.

Ant stalo gulėjo raštelis, ir Lisbeta perskaitė jį:

Esu grafas Venceslavas Steinbokas, gimęs Livonijoje, Preilių mieste.

Dėl mano mirties prašau nieko nekaltinti; mano savižudybės priežastis pasakyta šiais Kosciuškos žodžiais: Finis Poloniae!*

Narsiojo Karolio XII generolo vaikaitis nenorėjo elgetauti. Silpnas kūno sudėjimas neleido man stoti į karo tarnybą, o vakar pasibaigė šimtas talerių, su kuriais atvykau iš Drezdeno į Paryžių. Stalo stalčiuje palieku dvidešimt penkis frankus. Tai mano skola šeimininkui už butą.

Giminių neturiu, ir mano mirtis nieko nesujaudins. Prašau savo tautiečius nekaltinti Prancūzijos valdžios. Neprisistačiau jai kaip tremtinys, nieko neprašiau, nebendravau su kitais emigrantais, Paryžiuje manęs niekas nepažįsta.

Mirštu kaip tikras krikščionis. Teatleidžia Dievas paskutiniajam Steinbokui!

Venceslavas.

Panelę Fišer iki sielos gelmių sujaudino sąžiningumas žmogaus, pasiryžusio mirti ir neužmiršusio sumokėti buto nuomos; ji atidarė stalčių ir iš tikrųjų rado penkias monetas po penkis frankus.

- Vargšas jaunuolis! - sušuko ji. - Nėra pasaulyje žmogaus, kuriam jis rūpėtų.

Ji grįžo į savo butuką, pasiėmė siuvinį, vėl užlipo į mansardą ir atsisėdo dirbti, budėdama prie Livonijos didiko. Galima įsivaizduoti, kaip nustebo emigrantas, kai pramerkęs akis išvydo lovos galvūgalyje sėdinčią moterį; jis pagalvojo, kad sapnuoja. Tuo tarpu senmergė, sėdėdama ir siūdama auksinius akselbantus, davė sau žodį, kad paims savo globon šį vargšą jaunuolį, kuriuo miegančiu ji gėrėjosi. Kai jaunasis grafas visai išsibudino, Lisbeta pasistengė įkvėpti jam drąsos ir pradėjo klausinėti, norėdama sužinoti, kokį darbą galima būtų jam surasti. Papasakojęs savo gyvenimo istoriją, Venceslavas pridūrė, kad ankstyvesnę savo darbo

* *Galas Lenkijai! (lot.)*

vietą jis buvo gavęs dėl pripažintų menininko gabumų, visada jautęs potraukį į skulptūrą, bet jam, žmogui, neturinčiam jokių lėšų, skulptūros studijoms reikalingas laikas atrodęs per ilgas, o šiuo metu jis iš viso esąs per silpnas imtis rankų darbo ar didžiosios skulptūros. Šis pasakojimas buvo kinų kalba Lisbetai Fišer. Ji atsakė šiam nelaimingajam, kad Paryžius teikiąs tiek galimybių, jog žmogus, pasiryžęs dirbti, turįs jame išgyventi. Drąsūs žmonės niekada nežūstą Paryžiuje, reikią tik ištekti kantrybės.

- Štai aš, tik vargdienė mergaitė, kaimietė, o sugebėjau susikurti nepriklausomą gyvenimą, - pridūrė ji baigdama. - Paklausykite manęs. Jei iš tikrųjų norite rimtai dirbti, aš turiu šiek tiek santaupų ir galiu paskolinti jums kas mėnesį tiek pinigų, kiek reikia pragyventi, bet gyventi kukliai, nelėbauti, nevaliūkauti. Paryžiuje galima papietauti už dvidešimt penkis sū, o pusryčius aš paruošiu jums kiekvieną rytą kartu su savaisiais. Pagaliau parūpinsiu jums baldų ir apmokėsiu mokslą, kokio jums reikės. Už tai jūs išduosite man pagal reikalaujamą formą raštelius, kad gavote pinigus, kuriuos dėl jūsų išleisiu. O kai praturtėsite, viską grąžinsite. Bet jei nedirbsite, tai aš nelaikysiu pareiga rūpintis jumis ir pamesiu jus!

- Ak! - sušuko nelaimingasis, dar tebejausdamas pirmojo susidūrimo su mirtimi kartėlį. - Ne veltui visų šalių emigrantai veržiasi į Prancūziją - kaip vėlės, kenčiančios skaistykloje, į rojų. Kokia nuostabi tauta! Čia kiekviename žingsnyje, net ir tokioje mansardoje kaip šita, rasi pagalbą, kilnią širdį! Jūs būsite man viskas, brangioji geradare, o aš - jūsų vergas! Būkite man draugė! - tarė jis su besaikiu lipšnumu, įprastu lenkams, kurie dėl to visai neteisingai kaltinami vergiškumu.

- O ne! Esu per daug pavydi, ir jūs būsite nelaimingas su manim; bet aš mielai būsiu, na, kaip čia pasakius, jūsų gera bičiulė, - atsakė Lisbeta.

- O kad žinotumėt, kaip karštai šaukiausi aš kokios nors gyvos būtybės - kad ir tirono, - kuriai aš rūpėčiau, kai vienišas klajojau po šitą tuščią Paryžių! - kalbėjo Venceslavas.

- Svajojau net apie Sibirą, į kurį mane ištremtų caras, jei grįžčiau. Būkite mano apvaizda... Dirbsiu, būsiu geresnis, negu esu, nors iš manęs neblogas vaikinas.

- Ar prižadate daryti visa, ką liepsiu? - paklausė Lisbeta.

- Taip!..

- Na gerai, tada būsite man sūnus, - tarė ji linksmai. - Vadinas, dabar aš turiu sūnelį, prisikėlusį iš numirusių! Tai štai, pradedame. Einu nupirkti maisto, o jūs apsirenkite; kai pastuksensiu šluotkočiu į lubas, ateikite pusryčių.

Kitą dieną, nunešusi atliktą darbą savo darbdaviams, panelė Fišer išsiklausinėjo, kaip gyvena Paryžiuje skulptoriai. Besiteiraudama surado Florano ir Šanoro ateljė, specialią firmą, liedinančią ir kalančią brangius bronzinius dirbinius ir prašmatnius sidabrinius servizus. Ji nusivedė ten Steinboką ir paprašė priimti jį mokytis skulptūros, didžiai visus nustebindama savo prašymu, nes čia buvo atliekami užsakymai pagal garsiausių dailininkų modelius, bet nebuvo mokoma skulptūros. Tačiau atkakli ir užsispyrusi senmergė įtaisė savo globotinį ornamentų piešėju. Steinbokas labai greitai įgudo modeliuoti ornamentus, parodė kūrybinės iniciatyvos, pasireiškė aiškiu talentu. Penkis mėnesius pasimokęs metalo kalėju, jis susipažino su garsiuoju Stidmanu, svarbiausiuoju Florano firmos skulptoriumi. Baigiantis antriesiems metams, Venceslavas pralenkė savo mokytoją; tačiau per pustrečių metų santaupos, kurioms surinkti senmergei reikėjo šešiolikos metų, dedant monetą prie monetos, buvo išleistos iki paskutinio franko. Du tūkstančiai penki šimtai frankų auksu! Suma, kurią ji vylėsi atidėsianti gauti rentai iki gyvos galvos! Kuo ji virto? Kažkokio lenko vekseliu. Ir todėl šiuo metu Lisbetai teko vėl dirbti taip, kaip jaunystėje, kad turėtų iš ko toliau mokėti livoniečio išlaidas. Kai ji pamatė, kad vietoj auksinių monetų jos rankose teliko popieriaus lakštelis, netekusi galvos, nubėgo pasitarti su ponu Rivė, per penkiolika metų tapusiu savo pirmosios ir nagingiausios siuvinėtojos patarėju ir draugu. Patyręs šią avantiūrą, ponas Rivė išbarė Lisbetą, išvadino

ją beprote, iškoneveikė emigrantus, kurie įvairiausiomis machinacijomis siekią atgauti savo tėvynę ir trukdą klestėti prekybai, ardą Prancūzijos ramybę; galų gale prikalbėjo senmergę pareikalauti, prekybiškai tariant, garantijų.

- Šitas žaliūkas gali duoti jums vieną vienintelę garantiją - savo laisvę, - tarė ponas Rivė.

Ponas Achilas Rivė buvo komercinio tribunolo teisėjas.

- O tai ne juokai svetimšaliui, - tęsė jis. - Prancūzas atsėdi penkerius metus kalėjime už skolas, o paskui išeina iš kalėjimo, tiesa, skolų nesumokėjęs, bet tada jau niekas ir neprivers jo sumokėti, nebent tik sąžinė, na, bet ši visuomet palieka jį ramybėje; o svetimšalis iš kalėjimo neišeis. Duokite man savo vekselį, jūs perleisite jį mano buhalteriui, šisai jį protestuos ir iškels jums abiems ieškinį, išsirūpins, kad byla atsidurtų teisme, teismas priims sprendimą dėl laisvės atėmimo už skolas; ir kai viskas bus sutvarkyta, pasirašys slaptą aktą, anuliuojantį jo ieškinį. Šitokiu atveju jums augs palūkanos, ir jūs visada turėsite rankose užtaisytą pistoletą savo lenkui.

Senmergė sutiko, kad būtų paleisti į darbą įstatymai, o savo globotiniui pasakė nesirūpinti dėl šios procedūros, ji esanti daroma vien tam, kad būtų duotos garantijos vienam palūkininkui, sutinkančiam paskolinti jiems šiek tiek pinigų. Šitą gudrybę sugalvojo taip pat genialusis komercinio tribunolo teisėjo protas. Naivus menininkas, aklai pasitikįs savo geradare, užsidegė žyminiais popieriais pypkę - jis rūkė, kaip rūko visi tie, kuriems tenka narkotikais slopinti sielvartus ar energijos perteklių. Vieną gražią dieną ponas Rivė parodė panelei Fišer pluoštą dokumentų ir pareiškė:

- Darykite su savo Venceslavu Steinboku, ką norite, jis visiškai supančiotas, galite per dvidešimt keturias valandas įgrūsti jį į Kliši iki gyvenimo pabaigos.

Šis garbus ir sąžiningas komercinio tribunolo teisėjas patyrė tą dieną savotišką pasitenkinimą, kurį žmogus jaučia, kai yra tikras, jog atliko blogą gerą darbą. Paryžiuje geradarystė pasireiškia tokiais įvairiais būdais,

kad šis keistas pasakymas atitinka vieną jos atmainą. Įpainiojus livonietį į komercinio tribunolo procedūros pinkles, reikėjo dabar priversti jį užsimokėti skolą, kadangi gerbiamajam komersantui Venceslavas Steinbokas buvo sukčius. Jo akimis žiūrint, širdis, sąžiningumas, poezija - tai piniginių reikalų *stichinės nelaimės*. Norėdamas padėti šitai vargšei panelei Fišer, kuri, kaip jis apibūdino, buvo kažkokio lenkpalaikio *apmulkinta*, ponas Rivė aplankė turtinguosius fabrikantus, iš kurių Steinbokas jau buvo išėjęs. Kai galionų dirbtuvės savininkas atėjo pas juos sužinoti, kas per vienas tas lenkas emigrantas, kažkoks Steinbokas, tai Šanoro kabinete sėdėjo tas pats Stidmanas, kuris, padedamas įžymių Paryžiaus dailininkų auksakalių, iškėlė prancūzų juvelyrinį meną į tokią tobulybę, kad jis pajėgia šiandien lenktyniauti su florentiečių ir Renesanso meistrų menu.

- *Kažkoks* Steinbokas? Apie ką jūs kalbate? - sušuko pašaipiai Stidmanas. - Ar tai kartais nėra tas jaunas livonietis, mano buvęs mokinys? Žinokite, pone, jis - didis menininkas. Sakoma, kad aš įsivaizduoju esąs pats velnias, o šitam vargšui vyrukui nė į galvą neateina, kad jis gali tapti dievu...

- O! - tarė Rivė patenkintas.

Paskui pridūrė:

- Nors jūs įžūlokai kalbate su žmogumi, kuris turi garbės būti Senos tribunolo teisėjas...

- Atleiskite, konsule!..* - nutraukė jį Stidmanas, atiduodamas jam kariškai pagarbą.

- ...Tačiau aš labai džiaugsiuosi dėl to, ką dabar pasakėte. Vadinas, šis jaunuolis galės kada nors uždirbti pinigų?..

- Žinoma, - patikino senis Šanoras, - bet jis turi dirbti; vaikinas būtų jau gerokai pinigo susikalęs, jei būtų pas mus pasilikęs. Bet ką padarysi? Menininkams nepakenčiama būti priklausomiems.

- Jie žino savo vertę ir savo didybę, - atsakė Stidmanas. - Negaliu peikti Venceslavo, kad jis eina savo

keliu, stengiasi pelnyti gerą vardą ir nori tapti dideliu žmogumi. Tai jo teisė! O tačiau aš daug praradau, kai jis nuo manęs atsiskyrė!

- Matote! - sušuko ponas Rivė. - Štai kokios geltonsnapių pretenzijos, vos išsiritus iš mokyklos suolo... Ne, vyručiai, apsirūpinkite pirmiausia renta, o paskiau jau vaikykitės garbės!

- Bet, dėdama pinigą prie pinigo, genda menininko ranka! - atsakė Stidmanas. - Garbė turi mums atnešti turtą.

- Ką su jais padarysi! - kreipėsi Šanoras į Rivė. - Nejau pririši...

- Jie nugrauš ir virvę! - atšovė Stidmanas.

- Visų šitų ponų užgaidos, - tarė Šanoras, žiūrėdamas į Stidmaną, - ne mažesnės už jų talentą. Jie išleidžia baisybę pinigų, laiko loretes, švaisto pinigus į visas puses, jiems nebelieka laiko dirbti; pradeda nebepaisyti mūsų užsakymų, ir mes gauname kreiptis į amatininkus, kurie, žinoma, jų neverti, bet pralobsta. Paskui ponai dailininkai skundžiasi sunkiais laikais. O pakaktų tik jiems būti stropesniems, ir jie aukso kalnus uždirbtų...

- Jūs primenate man, senasis bambekli, tą ikirevoliucinių laikų knygų pirklį, - tarė Stidmanas, - kuris sakydavo: "O! Jei galėčiau Monteskjė, Volterą ir Ruso laikyti užrakintus be skatiko palėpėje, įkišęs jų kelnes į komodą, kokių jie man puikių knygučių prirašytų, iš jų aš susikraučiau didžiausią turtą!" Jei meno kūrinius galima būtų kalti kaip vinis, tada juos gamintų kiekvienas gizelis... Duokite man tūkstantį frankų ir nutilkite!

Žmogėnas parėjo namo džiaugdamasis dėl vargšės panelės Fišer; ji ateidavo pas jį pietų pirmadieniais ir dabar jau laukė jo grįžtant.

- Jei jums pasiseks priversti savo lenką dirbti, - pareiškė jis, - tai pasirodysite šiuo atveju turinti daugiau laimės nei proto ir atgausite viską - ir procentus, ir išlaidas, ir kapitalą. Šitas lenkas talentingas, jis sugebės užsidirbti. Tik paslėpkite jo kelnes ir batus, neleiskite jam bėgioti po visokias "La Šomjer"* ir po Notr Dam de Loret kvartalą!

Laikykite jį pažabotą! Jei nesiimsite šių atsargumo priemonių, tai jūsų skulptorius ims bastytis. O kad jūs žinotumėte, ką reiškia dailininkų kalba *bastytis!* Tikras siaubas! Man ką tik pasakojo, kad tada jie per vieną dieną prašvilpia tūkstantį frankų.

Venceslavo ir Lisbetos santykiams šitas įvykis turėjo baisių padarinių. Geradarė, pamačiusi, kad jos kapitalui iškilo pavojus, - o jai dažnai pasirodydavo, kad jis ir visai prarastas, - nuodijo tremtinio duoną karčiais kaip pelynai priekaištais. Geroji motina virto pamote, koneveikė vargšą posūnį, kankino jį ir priekaištavo, kad negana sparčiai dirbąs, kad apskritai pasirinkęs per daug sunkią profesiją. Ji niekaip negalėjo patikėti, kad raudono vaško modeliai, figūrėlės, ornamentų projektai, eskizai galį turėti vertę. Paskui, apgailėdama savo griežtą elgesį, stengdavosi išdildyti šį įspūdį dvigubu rūpestingumu, švelnumu ir atidumu. Vargšas jaunuolis, ką tik dejavęs, kad priklauso nuo šitos furijos, kad yra kažkokios Vogėzų kaimietės valdžioje, staiga turėdavo žavėtis jos meilumu ir motiniška globa, taikoma, tiesa, tik jo būties fizinei ir materialinei pusei. Jis elgėsi it moteris, kuri už trumpos susitaikymo akimirkos glamones atleidžia blogą visos savaitės elgesį. Taigi šita silpna prigimtis pateko į neribotą panelės Fišer valdžią. Troškimas viešpatauti, glūdėjęs senmergės širdyje tik gemalu, staiga plačiai išsikerojo. Ji galėjo patenkinti savo garbėtrošką ir veikimo aistrą: ar nepriklausė jai būtybė, kurią galėjo barti, komanduoti, glamonėti, padaryti laimingą, nesibaimindama jokios konkurencijos? Taigi dabar lygia greta pasireiškė ir gerieji, ir blogieji jos charakterio bruožai. Nors kartais ji kankindavo vargšą dailininką, užtat vėliau išpirkdavo savo elgesį tokiu lipšnumu, kad galima buvo jį prilyginti švelniausiai laukų gėlei; džiaugėsi, kad jam nieko netrūksta, ir buvo pasiruošusi už jį gyvybę atiduoti. Venceslavas tuo buvo tikras. Kaip visos taurios sielos, vargšas vaikinas užmiršdavo jam daromą skriaudą ir šios merginos ydas. Be to, ji išsipasakojo jam savo gyvenimą, tartum norėdama pateisinti savo laukinį būdą, ir dėl to jis atsimindavo

tik jos geradarybes. Vieną kartą senmergė, įtūžusi, kam Venceslavas, užuot dirbęs, išėjo pasivaikščioti, ištaisė jam sceną.

- Jūs priklausote man! - pareiškė ji. - Jei esate padorus žmogus, turite stengtis kuo greičiausiai grąžinti man, ką esate skolingas...

Bajoras, kuriam užvirė Steinbokų kraujas, išbalo.

- Dieve mano! - tarė ji. - Netrukus mums teks verstis iš tų trisdešimties sū, kuriuos uždirbu aš, vargšė mergina...

Įsierzinę šia žodžių dvikova, abu beturčiai užsiliepsnojo vienas prieš kitą; tada vargšas dailininkas savo geradarei pirmą kartą prikišo, kam ši išplėšusi jį iš mirties glėbio, o dabar laikanti katorgininko vietoj - tai esą baisiau už nebūtį, nes nebūtis bent suteikia poilsio, o dabar lieką nebent tik pabėgti...

- Pabėgti!.. - sušuko senmergė. - Ak taip! Teisybę sakė ponas Rivė!

Ir kategorišku tonu paaiškino lenkui, kad, nepraėjus nė dvidešimt keturioms valandoms, jis galįs būti įmestas į kalėjimą iki gyvos galvos. Šie žodžiai dailininką pritrenkė. Steinboką apėmė juodžiausia melancholija, ir jis nutilo kaip akmuo. Kitą naktį, iš triukšmo viršuje supratusi, kad jis ruošiasi nusižudyti, Lisbeta užbėgo į mansardą pas savo įnamį, atidavė jam vykdomąjį raštą ir juridiškai sutvarkytą pakvitavimą.

- Štai imkite, vaikeli, ir atleiskite man! - tarė ji su ašaromis akyse. - Būkite laimingas, palikite mane, nes aš jus per daug kankinu. Bet prižadėkite, kad retkarčiais pagalvosite apie vargšę merginą, kuri padėjo jums atsistoti ant kojų. Ką padarysi! Pats esate visų mano piktų veiksmų kaltininkas: juk aš galiu mirti, kas tada ištiktų jus? Štai kodėl su tokiu nerimu žiūriu, kada gi jūs pagaliau pradėsite dirbti tokius daiktus, kuriuos galima bus parduoti. Tikėkite manim, ne dėl savęs pačios prašau jus grąžinti man pinigus!.. Mane baugina jūsų tingumas, nors jūs vadinate tai svajingumu, man baisu, kai jūs, įsižiūrėjęs į dangų, kažką svarstote, niekais leisdamas ištisas valandas... O aš norėčiau, kad jūs įprastumėte dirbti.

Kilnią dailininko širdį sujaudino jos kalbos tonas, žvilgsnis, ašaros ir visa laikysena; jis apkabino savo geradarę, prispaudė prie širdies ir pabučiavo į kaktą.

- Telieka šie dokumentai pas jus, - atsakė jis beveik linksmai. - Kuriam galui sodintumėt jūs mane į Kliši? Nejau neįkalina šičia manęs dėkingumo jausmas?

Šis įvykis, buvęs prieš šešis mėnesius jų bendrame, nuo pašalinių akių paslėptame gyvenime, pažadino Venceslavą sukurti tris dalykus: antspaudą, kurį šiuo metu turėjo Hortenzija, skulptūrinę grupę, išstatytą pas senienų pirklį, ir nuostabų laikrodį, kurį jis šiuo metu baigė, sukdamas paskutines veržles.

Šitas laikrodis vaizdavo dvylika Horų*, išreikštų nuostabiomis dvylikos moterų figūromis: jos sukasi tokio pašėlusiai greito šokio rate, kad trims amūrams, užsiropštusiems ant gėlių ir vaisių krūvos, tepavyksta sustabdyti tik paskutinę, dvyliktąją Horą, kurios suplyšusi chlamida pasilieka pačio drąsiausio amūro rankose. Šita grupė buvo išdėstyta ant apskrito cokolio, išpuošto žavingais ornamentais, su visaip susinarpliojusiais fantastiniais žvėrimis. Kiekviena valanda pasirodydavo siaubinguose iššieptuose nasruose. Horas vaizdavo vykusiai sugalvoti simboliai pagal tai valandai būdingą užsiėmimą.

Dabar lengva suprasti, kaip keistai buvo prisirišusi panelė Fišer prie savo livoniečio: ji norėjo, kad jis būtų laimingas, o jis nyko, glebo jos akyse, sėdėdamas savo mansardoje. Tos baisios padėties priežastis suprantama. Lotaringietė prižiūrėjo šį šiaurės sūnų švelniai kaip motina, pavydžiai kaip žmona, budriai kaip slibinas; ji rūpinosi, kad jam nebūtų galimas joks pasidūkimas, joks pasidaužymas - laikė jį amžinai be pinigų. Troško pasilaikyti sau vienai savo auką bei draugą, dorą iš prievartos, ir nesuprato, koks barbariškas šitas jos pašėlęs noras, nes pati gyvenime buvo įpratusi visko atsisakyti. Ji mylėjo Steinboką ganėtinai, kad nesistengtų už jo ištekėti, bet per daug, kad užleistų jį kitai moteriai; ji niekaip negalėjo susigyventi su mintimi, kad privalo būti jam tik motina, bet vadino save beprote, kai

pagalvodavo apie kitokį savo vaidmenį. Šie prieštaravimai, šis laukinis pavydas, ši laimė turėti savo valdžioje vyrą - visa tai dilgino senmergės širdį iki pat gelmių. Jau ketveri metai rimtai įsimylėjusi, ji puoselėjo beprotišką viltį, kad niekada nesibaigs šitas prieštaringas ir be išeities gyvenimas, kur jos atkaklumas turėtų pražudyti tą, kurį ji vadino savo sūnum. Tokioje instinktų ir proto kovoje ji darėsi neteisinga ir despotiška. Ji keršijo šiam jaunuoliui už tai, kad nebuvo nei jauna, nei turtinga, nei graži; bet kiekvieną kartą po tokio keršto prasiveržimo kaltindavo save neteisingai pasielgusi ir, be saiko sušvelnėjusi, nusižeminusi šliaužiodavo prieš jį. Ji nemokėdavo atnašauti aukos savo dievaičiui kitaip, kaip priminusi pirma jam savo valdžią kirvio smūgiais. Vienu žodžiu, tai buvo Šekspyro "Audra" aukštyn kojomis: Kalibanas - Arielio ir Prospero valdovas*. O nelaimingas jaunuolis, pilnas kilnių polėkių, linkęs į svajingumą, mąstymus ir dykinėjimą, žiūrėjo į pasaulį it liūtas, uždarytas zoologijos parko narve, ir jo akyse atsispindėjo nykūs tyrai, kuriais virto jo siela šios globėjos pastangomis. Prievartinis darbas, kurio reikalavo Lisbeta, nepajėgė nustelbti jo sielos potroškių. Nuobodulys virto fizine liga, ir Venceslavas nyko, neprisiversdamas paprašyti ir nesugebėdamas įsigyti pinigų pasidūkimui, kurio kartais būtinai reikia žmogui. Kai kada, energijos pakilimo dienomis, kai perpratęs savo nedalią jis dar labiau suirzdavo, į Lisbetą žiūrėdavo taip, kaip troškulio kankinamas keleivis, klajojąs po nykius smėlynus, žiūri į sūrų vandenį. Tačiau Lisbeta šitais karčiais neturto vaisiais ir atsiskyrėlio gyvenimu Paryžiuje mėgavosi kaip gardumynais. Užtat ji su siaubu pagalvodavo, kad mažiausia aistra atims iš jos tą vergą. Kartais ji gailestaudavo, kam savo tironija ir priekaištais privertė šį poetą tapti smulkių daiktų dideliu meistru, ir taip parodė jam, kaip apsieiti be jos paramos.

Šitie trys likimai, - nevilties apimtos motinos, Marnefų šeimos ir vargšo tremtinio, - taip skirtingai ir taip realiai bėdini, turėjo rytojaus dieną patirti, ką jiems reiškia naivi Hortenzijos aistra ir keista atomazga, kuria užsibaigė nelaiminga barono meilė Žozefai.

Valstybės patarėjas privažiavo iki Operos ir nustebo pamatęs, kad aplink Lepeltjė gatvės šventovę tamsu; nebuvo tenai nei žandarų, nei šviesų, nei budėtojų, nei barjerų besiveržiančiai publikai sulaikyti. Žvilgterėjo į skelbimą, pamatė užklijuotą ant jo baltą juostelę su ryškiai išrašyta įprastine formule:

SPEKTAKLIS ATIDEDAMAS DĖL LIGOS.

Jis tuoj pasileido šuoliu pas Žozefą, kuri, kaip ir visi Operos teatro aktoriai, gyveno netoliese, Šoša gatvėje.

- Pas ką ponas? - kreipėsi į jį durininkas, savo klausimu didžiai nustebindamas baroną.

- Ką? Nepažįsti manęs? - paklausė jį sunerimęs baronas.

- Atvirkščiai, pone, aš kaip tik dėl to ir klausiu, kad turiu garbės gerai poną pažinti: pas ką jūs einate?

Baroną nusmelkė ledinis šiurpas.

- Kas atsitiko? - paklausė jis.

- Jei ponas baronas teiktumėtės šiuo metu įeiti į panelės Mirah butą, ten rastumėte panelę Eloizą Briztu, poną Biksiu, poną Leoną de Lora, poną Lusto, poną de Vernisė, poną Stidmaną ir moteris, sukvipusias pačiuliu!* Įkurtuves kelia...

- Taip? O kur?..

- Panelė Mirah?.. Nežinau, ar gerai padarysiu, jei pasakysiu...

Baronas įspraudė durininkui į delną dvi monetas po penkis frankus.

- Na štai, ji gyvena dabar Vil Leveko gatvėje, rūmuose, kurį, sako žmonės, padovanojęs jai kunigaikštis d'Eruvilis, - tyliai pasakė durininkas.

Pasiklausęs namo numerio, baronas sėdo į milordą ir netrukus sustojo prieš gražius modernius namus dvivėrėmis durimis, kur viskas, pradedant nuo dujinio žibinto prie įėjimo, dvelkė prabanga.

Šio naujojo Edeno sargui baronas su savo mėlynos gelumbės fraku, balta liemene, baltu kaklaryšiu, nankino

kelnėmis ir lakuotais batais, stipriai prikrakmolintu žabo pasirodė esąs pasivėlavęs svečias. Šią nuomonę rėmė prakilni barono laikysena ir ori eisena.

Sargui paskambinus, tarp peristilio kolonų pasirodė liokajus. Šis liokajus, naujas kaip ir pats trobesys, įleido svečią, ir baronas, palydėdamas savo žodžius karališku mostu, kreipėsi į jį:

- Įteik šį laiškelį panelei Žozefai...

Mūsų *patito** nejučia apsižvalgė ir suprato esąs laukiamajame: kambarys buvo gausiai papuoštas retomis gėlėmis ir apstatytas baldais, atsiėjusiais ne mažiau kaip dvidešimt tūkstančių frankų. Liokajus sugrįžęs paprašė poną užeiti į svetainę ir palaukti, kol svečiai pakils nuo stalo ir nueis gerti kavos.

Nors baronas buvo matęs Imperijos prabangą, tikrai fantastišką, kad ir trumpaamžę, ir atsiėjusią pašėlusius pinigus, bet ši svetainė jį tiesiog apakino, apkvaišino. Pro jos tris langus buvo matyti pasakiškas sodas, vienas tų sodų, kurie sukuriami per kelias savaites, atgabenus žemių, prisodinus gėlių, kur vejos atrodo išaugintos cheminėmis priemonėmis. Jis gėrėjosi ne tik rafinuota *Pompadur* stiliaus apdaila, paauksinimais, brangiausiomis gipsatūromis ir stebuklingomis medžiagomis - žodžiu, tuo, ką galėjo užsisakyti pirmas pasitaikęs krautuvininkas, pažėręs aibes aukso, bet dar labiau tuo, ką vieni tik princai sugeba parinkti, rasti, nupirkti ir dovanoti: dviem Grezo ir dviem Vato paveikslais, dviem van Deiko galvutėm, dviem Reisdalio ir dviem Gaspro peizažais, viena Rembranto, viena Holbeino, viena Muriljo ir viena Ticiano drobe, dviem Tenjė ir dviem Metsiu paveikslais, vienu van Hujsumu ir vienu Abrahamu Minjonu - žodžiu, paveikslais už du šimtus tūkstančių frankų, puikiai aptaisytais. Rėmai buvo beveik tokie pat brangūs kaip ir pačios drobės.

- Aha, tau dabar aišku, žmogyne? - tarė Žozefa.

Įsigavusi į kambarį pro tyliai atsiveriančias duris, minkštais persiškais kilimais atėjusi pirštų galiukais, ji

* *Atstumtasis (garbintojas) (it.)*

užklupo savo garbintoją tokią minutę, kai nustėrusiam iš nuostabos žmogui spengia ausyse, ir jis tegirdi nelaimę skelbiantį varpą.

Kreiptis į asmenį, užimantį tokią aukštą vietą, *žmogynu* - tai įžūlumas, puikiai apibūdinąs šias moteris, kurios nesivaržydamos niekina pačius įžymiausius žmones; baroną šis žodis tartum prie žemės prikalė. Žozefa, skendinti baltose ir geltonose spalvose, buvo taip išsipuošusi pokyliui, kad net šitoje beprotiškoje prabangoje žėrėjo kaip rečiausia brangenybė.

- Gražu, tiesa? - tęsė ji. - Kunigaikštis sudėjo čia visą savo pelną iš vienos bendrovės akcijų, parduotų palankiu momentu. Turi galvą tas mano kunigaikščiokas? Tik senųjų laikų didžiūnai moka akmens anglį paversti auksu. Prieš pietus notaras atnešė man pasirašyti pirkimo aktą, prie jo pridėtas pakvitavimas už apmokėtus rūmus. Kadangi čia susirinkę didžiūnai: d'Esgrinjonas, Rastinjakas, Maksimas, Lenonkuras, Vernejis, Laginskis, Rošfidas, La Palferinas, iš bankininkų - Nusingenas ir diu Tijė, su jais - Antonija, Malaga, Karabina, Šonc, tai jie visi reiškia tau užuojautą. Taip, seni, tu taip pat kviečiamas į puotą, bet su sąlyga, kad susyk išgersi du litrus vyno - vengrino, šampano ir maderos, nes turi susilyginti su jais. Matai, brangusis, mes jau taip įsiūžėme, kad teko atidėti spektaklį. Mano direktorius girtas kaip pėdas, jis jau sapalioja.

- O, Žozefa!.. - sušuko baronas.

- Pasiaiškinti? Ak, kaip kvaila! - nutraukė jį Žozefa nusišypsojusi. - Klausyk, nejau tu vertas tų šešių šimtų tūkstančių frankų - tiek atsiėjo šie namai su visu apstatymu? Ar galėtum užrašyti mano vardu trisdešimties tūkstančių frankų rentą? Matai, o kunigaikštis šią rentą įteikė man balto popieriaus tūtelėje su pigiais saldainiais... Gražiai sugalvota, ką?

- Koks sugedimas! - tarė valstybės patarėjas, kuris šią įtūžio minutę būtų užstatęs visus žmonos briliantus, kad bent dvidešimt keturioms valandoms gautų pabūti kunigaikščio d'Eruvilio vietoje.

- Toks jau mano amatas - būti sugedusiai! - atšovė ji. - Aha, tai šit iš kokios pusės tu imi šį reikalą! O kodėl tu negalėjai sugalvoti kokios nors akcijų operacijos? Dieve mano, tu turėtum man dėkoti, mano vargšas dažytasis katine; pametu tave pačiu laiku - juk tu būtum prašvilpęs su manimi savo žmonos ateitį, dukters pasogą ir... Aha, verki!.. Imperija žūsta!.. Atsisveikinu su Imperija!

Ji atsistojo tragiška poza ir ištarė:

- *Vadinatės Julo! Aš jūs nebepažįstu!..*

Ir išėjo.

Pro pravertas duris kaip žaibas blykstelėjo šviesos ruožas, įsiveržė triukšmingos orgijos *crescendo* kartu su pirmarūšės puotos kvapais.

Dainininkė sugrįžo, pažiūrėjo pro praviras duris ir, pamačiusi, kad Julo tebestovi sustingęs kaip bronzos figūra, žengė žingsnį pirmyn ir vėl priėjo prie jo.

- Šoša gatvės šlamštą, pone - tarė ji, - perleidau mažajai Eloizai Briztu, Biksiu draugužei; jei pareikalausite savo naktinės kepuraitės, batams nusiauti suoliuko, diržo ir dažų žandenoms, susitariau, kad visa kas bus jums grąžinta.

Šita baisi patyčia privertė baroną bėgti iš Žozefos namų, kaip kadaise iš Gomoros bėgo Lotas, tik ne taip, kaip Loto žmona - be žvilgsnio atgalios.

Julo grįžo namo pėsčias, įsiutęs, kalbėdamas pats su savim. Šeimą rado ramiai belošiančią visto partiją po du sū, pradėtą prieš jam išeinant. Pamačiusi vyrą, vargšė Adelina pagalvojo, kad įvyko baisi nelaimė, negarbė; perdavė kortas Hortenzijai ir nusivedė Hektorą į tą pačią mažąją svetainę, kur prieš penkias valandas Krevelis pranašavo jai gėdingiausią skurdo agoniją.

- Kas tau yra? - paklausė ji išsigandusi.

- O, dovanok man. Bet leisk išsipasakoti visas tas šlykštynes.

Jis liejo savo įniršį bent dešimtį minučių.

- Taip, drauguži, - didvyriškai atsakė nelaimingoji moteris, - šitie padarai nežino, kas yra meilė! Ta tyra,

pasiaukojanti meilė, kokios tu vertas! Ir kaip galėjo tau, tokiam įžvalgiam žmogui, ateiti į galvą mintis kovoti prieš milijoną?

- Brangioji Adelina! - sušuko baronas ir, apkabinęs žmoną, prispaudė prie širdies.

Baronienė lyg balzamu patepė krauju plūstančias barono savimeilės žaizdas.

- Žinoma, jei ne kunigaikščio d'Eruvilio turtas, tai ji nė nesusvyruotų, katrą iš mudviejų pasirinkti! - tarė baronas.

- Drauguži, - guodė Adelina, sukaupusi paskutines jėgas, - jei tau būtinai reikia meilužių, tai kodėl nepasirinkti, kaip Kreveliui, tokių, kur ne tiek brangiai kaštuoja, ir iš tokios klasės, kad ilgiau tenkintųsi maža kuo? Mums visiems tai išeitų į naudą. Suprantu patį poreikį, bet nesuprantu tuštybės...

- O kokia tu gera, kokia puiki moteris! - sušuko Julo. - O aš - senas pamišėlis, nevertas, kad toks angelas kaip tu būtų mano gyvenimo draugė.

- Aš tiktai savo Napoleono Žozefina, - atsakė ji su liūdesio priegaide balse.

- Žozefinai toli gražu iki tavęs, - tarė jis. - Eime, sulošiu vistą su broliu ir vaikais; reikia juk pagaliau man pradėti eiti šeimos tėvo pareigas, ištekinti Hortenziją ir palaidoti palaidūną...

Šitas atviraširdiškumas taip sujaudino vargšę Adeliną, kad ji pasakė:

- Šitos moters, matyt, labai prastas skonis, jeigu ji galėjo pasirinkti ką kitą, o ne mano Hektorą. O! Aš neatiduočiau tavęs nė už visus žemės turtus! Nesuprantu, kaip gali pamesti tave moteris, kai ji turi laimę būti tavo mylima!..

Žvilgsnis, kuriuo baronas atsilygino žmonai už jos fanatišką meilę, sutvirtino jos nuomonę, kad švelnumas ir nuolankumas - galingiausias moters ginklas. Ji klydo. Kai kilnūs jausmai peržengia ribas, jie gali sukelti tokių pat padarinių, kaip ir besaikės nuodėmės. Bonapartas tapo

imperatorium dėl to, kad liepė šaudyti į liaudį per porą žingsnių nuo vietos, kur Liudvikas XVI neteko sosto ir galvos todėl, kad neleido pralieti pono Šoso kraujo...*

Hortenzija, nesiskirdama su Venceslavo antspaudu ir naktį, nes miegojo pasidėjusi jį po pagalviu, nuo pat ankstyvo ryto jau buvo ant kojų ir liepė tarnui, kai tik tėvas atsikels, paprašyti jį į sodą.

Buvo pusė dešimtos, kai tėvas, nusileidęs dukters prašymui, paėmęs ją po ranka, išėjo drauge krantinėmis, paskui Karališkuoju tiltu į Karuselės aikštę.

- Tėveli, apsimeskime, kad išėjome pasivaikščioti, - tarė Hortenzija, kai nuo tilto jie pasuko į šitą didžiulę aikštę.

- Pasivaikščioti čia? - paklausė pašaipiai tėvas.

- Žmonės manys, kad einame į Muziejų, o ten, - tarė ji, rodydama į krautuvėles, prisišliejusias prie namų sienų, išeinančių stačiu kampu į Duajenė gatvę, - žiūrėk, senų daiktų, paveikslų parduotuvės...

- Ten gyvena tavo teta...

- Žinau, bet geriau būtų, kad ji mūsų nematytų.

- Tai ką tu sugalvojai? - paklausė baronas, atsidūręs maždaug už trisdešimties žingsnių nuo ponios Marnef langų ir staiga ją atsiminęs.

Hortenzija nusivedė tėvą prie krautuvėlių, įsikūrusių kampiniame name, tame bloke, kuris stovi išilgai senojo Luvro galerijų, priešais Nanto rūmus. Ji įėjo į parduotuvę, o tėvas liko gatvėje, žvalgydamasis į gražiosios damos langus; jos atvaizdas nuo vakar dienos tebeslypėjo senojo gražuolio širdyje, tarsi švelnindamas skausmą, kurį baronas turėjo tą dieną patirti pas Žozefą, ir dabar jis nepajėgė atsispirti pagundai pasinaudoti žmonos patarimu.

- Atsigriebsime su smulkiomis miesčionėlėmis, - tarė jis sau, prisimindamas, kokia žavingai tobula buvo ponia Marnef. - Su šia moterėle aš greit užmiršiu godžiąją Žozefą.

O šit kas dėjosi tuo pačiu metu parduotuvėje ir šalia jos.

Besidairydamas į savo naujosios *širdies damos*

langus, baronas pastebėjo jos vyrą; valydamas surdutą, jis aiškiai stovėjo sargyboje ir, matyt, kažko laukė pasirodant aikštėje. Bijodamas, kad jo nepastebėtų, o ko gero, ir nepažintų, įsimylėjęs baronas nusigręžė nugara į Duajenė gatvę, bet atsistojo taip, kad retkarčiais galėtų mesti žvilgsnį į langus. Nusigręždamas jis susidūrė beveik akis į akį su ponia Marnef; ji ėjo nuo krantinių ir suko iš už kampo, matyt, grįždama namo. Susitikusi su nustebusiomis barono akimis, Valeri krūptelėjo, bet atsakė jam perdėtai dorovingu žvilgsniu.

- Kokia graži moteris! - sušuko baronas. - Dėl tokios galima ne vieną kvailystę padaryti.

- Ak, pone, - atsakė ji, atsigręždama į jį tartum pasiryžusi žengti drąsiausią žingsnį, - jūs esate baronas Julo, taip?

Vis labiau stebėdamasis, baronas atsakė patvirtinamu mostu.

- Na ką gi! Kadangi likimas taip lėmė, kad mūsų akys susitiko jau du kartus ir aš turėjau laimės jus suintriguoti ar sudominti, pasakysiu jums štai ką: užuot daręs kvailystes, jūs turėtumėte verčiau padaryti teisybę... Mano vyro likimas jūsų rankose.

- Kaip leisite tai suprasti? - galantiškai paklausė baronas.

- Mano vyras - jūsų departamento tarnautojas Karo ministerijoje, pono Lebreno skyriuj, pono Kokė kanceliarijoj, - atsakė ji šypsodamasi.

- Aš pasiruošęs, ponia..., ponia..?

- Ponia Marnef.

- Mano dailute ponia Marnef, aš pasiruošęs pridaryti kad ir neteisybių dėl jūsų gražių akių... Jūsų namuose gyvena mano giminaitė, aplankysiu ją šiomis dienomis, pasistengsiu kuo greičiausiai. Ateikite pas ją ir atsineškite savo prašymą.

- Pone barone, atleiskite mano per didelę drąsą; bet aš paaiškinsiu, kodėl išdrįsau šitaip kalbėti - neturiu jokio užtarėjo.

- A! a!

- O, pone, jūs mane ne taip suprantate, - tarė ji ir nuleido akis.

Baronui pasirodė, kad užtemo saulė.

- Mano padėtis beviltiška, bet aš - dora moteris, - tęsė ji. - Prieš pusę metų netekau savo vienintelio globėjo, maršalo Monkornė.

- A, jūs jo duktė?

- Taip, pone, bet jis taip ir mirė manęs nepripažinęs.

- Matyt, dėl to, kad norėjo palikti jums dalį savo turto?

- Jis man nieko nepaliko, pone, nes testamento nerasta.

- O, vargšele, maršalas mirė staiga, nuo apopleksijos... Ką gi, nereikia nusiminti, ponia; Imperijos laikų Bajaro* duktė turi susilaukti pagalbos.

Ponia Marnef grakščiai nusilenkė, didžiuodamasi savo pasisekimu ne mažiau, kaip ir baronas savuoju.

"Po velnių, iš kur ji galėtų grįžti tokiu ankstyvu laiku? - pagalvojo jis, žiūrėdamas, kaip banguoja jos sijonas, kuriam ji stengėsi priduoti gal kiek net per daug žavumo. - Ne iš pirties, nes veidas pernelyg išvargęs, be to, jos laukia vyras. Visa tai labai paslaptinga ir verčia susimąstyti".

Kai ponia Marnef dingo namuose, baronas panūdo sužinoti, ką veikia parduotuvėje duktė. Jis žengė į vidų ir, vis dar atsigręžęs į ponios Marnef langus, vos nepastūmė parduotuvės tarpdury kažkokio jauno vaikino; spėjo pamatyti, kaip tas vaikinas blyškiu veidu, degančiomis pilkomis akimis, su juodo merinoso apsiaustu, prastos drobės kelnėmis ir geltonos odos kamašais, išlėkė pro parduotuvės duris it vėjas; baronas matė, kad jis pabėgėjęs įėjo į tuos namus, kur gyveno ponia Marnef. Atsidūrusi parduotuvėje, Hortenzija tuoj pastebėjo įžymią skulptūrinę grupę, išstatytą ant stalo, ties pat durimis.

Jeigu ir nebūtų buvę aplinkybių, iš kurių ji žinojo tą grupę, šis genialus kūrinys greičiausiai vis tiek būtų paveikęs

merginą tuo, kas priimta vadinti didžiųjų kūrinių *brio**, - merginą, kuri, tiesa, pati būtų galėjusi pozuoti Italijoje *Brio* figūrai.

Ne visi net genialiųjų dailininkų kūriniai vienodai turi tos šviesos, to spindesio, kurį pastebi kiekviena, net neįgudusi akis. Kai kurie Rafaelio paveikslai, kaip antai, garsusis *Atsimainymas*, Folinjo *Madona*, jo freskos Vatikano stancuose, nesužavi mūsų staiga, kaip kad sužavi *Smuikininkas* Škaros galerijoje, Donio portretai. *Ezechielio regėjimas* Piti galerijoje, *Kryžiaus kelias* Borgezės galerijoje ir *Marijos sužadėtuvės* Breros muziejuje, Milane. *Šventasis Jonas Krikštytojas* Tribūnoje**, *Šventasis Lukas, piešiąs Madoną*, Romos Akademijoje neturi to žavesio, kaip Leono X portretas ir Drezdeno *Madona*. O tačiau visi jie vienos vertės. Net daugiau! Rafaelio stancai***, *Atsimainymas*, vienspalvė sieninė tapyba ir trys molbertiniai paveikslai Vatikane yra prakilniausias grožis ir tikriausia tobulybė. Bet visi šie genialūs kūriniai net ir didžiausią žinovą verčia įtempti protą, pirmiau juos išanalizuoti, tik tada jie tampa suprantami visomis savo sudėties dalimis; tuo tarpu *Smuikininkas, Marijos sužadėtuvės, Ezechielio regėjimas* patys įsiveržia pro mūsų akių vartus į širdį ir ten tvirtai įsikuria; miela mums gėrėtis jais štai taip, be jokios įtampos; tai nėra meno viršūnė, bet tai meno ekstazė. Šis faktas liudija, kad meno kūriniai priklauso nuo tokio pat atsitiktinumo, koks pasitaiko šeimose, kur būna gabių, nusisekusių vaikų: jie ateina į pasaulį gražūs ir nesuteikę jokio skausmo motinoms; jiems viskas šypsosi, viskas sekasi; žodžiu, esama genijaus žiedų, kaip ir meilės žiedų.

Tasai *brio* (neišverčiamas itališkas žodis, pradedamas vartoti jau ir mūsuose) būdingas pirmiesiems menininko kūriniams. Jis - jaunatviško talento veržlumo ir nieko nepaisančio įkarščio vaisius, veržlumo, kuris vėliau pasireikš tik itin laimingomis valandomis; bet šis *brio* jau nebesiverš

* *Gyvumas, gyvenimo džiaugsmas (ital.)*

tada menininkui tiesiog iš širdies; menininkas nesisvaidys savo kūriniuose šia ugnimi, kaip ugnikalnis liepsna; šitas *brio* bus primetamas jam iš šalies, ir menininkas turės būti už jį dėkingas išorinėms aplinkybėms - meilei, pavydui, dažnai net neapykantai, o visų labiausiai - troškimui išlaikyti garbę.

Venceslavo skulptūrinės grupės santykis su jo būsimais kūriniais buvo toks pats, kaip Rafaelio *Marijos sužadėtuvių* su visa jo kūryba, - tai pirmasis talento žingsnis, žengtas su nepakartojama gracija, alsuojąs vaikystės gyvumu, viliojąs jos žydėjimu ir jėgų pertekliumi, slypinčiu putliame rožiniame baltame kūnelyje su duobutėmis - tarsi motinos juoko atšvaitais. Sakoma, kad princas Eugenijus užmokėjęs už šį paveikslą keturis šimtus tūkstančių frankų, bet šalyje, neturinčioje Rafaelio paveikslų, jis kaštuotų milijoną, o tokių pinigų neduotų niekas net už pačią gražiausią Rafaelio freską, nors meninė freskų vertė daug didesnė.

Hortenzija tramdė savo žavėjimąsi, mintinai skaičiuodama savo mergautines santaupas; apsimetusi abejinga, paklausė pirklį:

- Kiek prašote už šitą daiktą?

- Pusantro tūkstančio frankų, - atsakė pirklys, mirktelėjęs jaunuoliui, sėdinčiam ant taburetės parduotuvės kampe.

O jaunuolis tiesiog apstulbo, išvydęs gyvą meno stebuklą - barono Julo dukterį. Pirklio žvilgsnio įspėta, Hortenzija suprato, kad prieš ją pats dailininkas: jį išdavė raudonis, nudažęs pablyškusį, skausmingą jo veidą, pilkose akyse įsižiebė kibirkštis, kai jis išgirdo jos klausimą; ji pažvelgė į jo liesą, sukritusį kaip vienuolio asketo veidą; susižavėjo rausvomis gražiai apibrėžtomis lūpomis, trumpu smulkiu smakru ir grynai slaviškais šilkiniais kaštoninės spalvos plaukais.

- Jei atiduotumėte už tūkstantį du šimtu, - atsakė ji, - paprašyčiau pristatyti jį man į namus.

- Tai antikos kūrinys, panele, - pažymėjo pirklys,

kuris, kaip ir visi jo verslo žmonės, vaizdavosi viską išreiškiąs šituo senienų pirklių *nec plus ultra**.

- Atleiskite, pone, bet šis daiktas padarytas šiais metais, - visiškai tyliai atsakė ji, - aš kaip tik noriu paprašyti jus, jeigu sutiksite su mano siūloma kaina, atsiųsti pas mus dailininką, mes galbūt galėsime parūpinti jam didesnių užsakymų.

- Bet jei jis gaus tūkstantį du šimtus, tai kas tada liks man? Juk aš turiu uždirbti, - atvirai pareiškė krautuvininkas.

- Ak, tiesa! - tarstelėjo mergina, ir jos balse nenoromis pasigirdo paniekos gaidelė.

- O, panele, imkite! Su pirkliu aš susitarsiu! - sušuko livonietis, nebesitverdamas savy.

Užburtas iškilnaus Hortenzijos grožio ir jos meilės menui, jis pridūrė:

- Šios grupės autorius esu aš. Jau dešimta diena vaikščioju čia po tris kartus kasdien pasižiūrėti, ar kas nors neįvertins mano skulptūros ir nepanorės jos pirkti. Jūs pirmoji susižavėjote ja. Tad imkite ją!

- Prašau užeiti, pone, pas mus su pirkliu po valandos... Štai mano tėvo vizitinė kortelė, - atsakė Hortenzija.

Paskui, pamačiusi, kad pirklys eina į gretimą kambarį įpakuoti skulptūros, ji sušnabždėjo didžios nuostabos pagautam dailininkui, kuris tarėsi sapnuojąs.

- Dėl jūsų ateities, pone Venceslavai, neparodykite šitos kortelės panelei Fišer, nepasakykite jai pirkėjo pavardės, nes ji mūsų giminaitė.

Žodžiai "mūsų giminaitė" aptemdė dailininkui protą, prieš akis jam pasivaideno rojus, išvydus šitą Ievą. Lisbeta tiek kartų buvo pasakojusi jam apie savo gražiąją seserėčią, kad jis svajojo apie ją lygiai taip, kaip Hortenzija svajojo apie savo tetos numylėtinį, ir, kai ji įėjo į parduotuvę, pagalvojo: "O, kad tai būtų ji!"

Lengva įsivaizduoti, kokiu žvilgsniu susižvalgė įsimylėjusieji. Tai buvo ugnis, ne žvilgsnis, nes dori įsimylėjėliai nemoka veidmainiauti.

* *Aukščiausias argumentas (lot.)*

- Po galų, ką tu čia taip ilgai veiki? - paklausė baronas dukterį.

- Eikš, pažiūrėk, aš išleidau tūkstantį du šimtus frankų santaupų.

Ji paėmė tėvą po ranka. Šis pakartojo:

- Tūkstantį du šimtus!

- Net tūkstantį tris šimtus... Bet tiek, kiek trūksta, tu man paskolinsi.

- Kam?.. Šitoje krautuvėlėje... tu sugebėjai išleisti tiek pinigų?

- Ogi štai, - atsakė laimingoji mergina, - jeigu aš čia susiradau vyrą, ...tai nėra per brangu.

- Vyrą, dukrele, šitoje krautuvėlėje?

- Klausyk, tėveli, ar draustum ištekėti man už didžio menininko?

- Žinoma ne, dukrele. Didis menininkas mūsų laikais - tai princas, tik netituluotas; garbė ir pinigai - svarbiausios visuomeninės vertybės... žinoma, einančios po doros, - pridūrė jis juokingu šventeiviška tonu.

- Savaime suprantama, - atsakė Hortenzija. - O kokia tavo nuomonė apie skulptūrą?

- Prasta sritis, - tarė Julo, linguodamas galva. - Šalia didelio talento čia dar reikia turėti ir gerą protekciją, nes vienintelis užsakovas šiandien - valdžia. Tai - menas be paklausos mūsų laikais, nes dabar nėra nei didelių vardų, nei didelių nuosavybių, nei paveldimų rūmų, nei majoratų*. Mes pas save galime patalpinti tik nedidelius paveikslus, nedideles statulas; dėl to plastiniam menui gresia susmulkėjimas.

- Bet didis menininkas, kurio kūriniai turėtų paklausą?.. - nenusileido Hortenzija.

- Tada klausimas išspręstas.

- ...Ir kuris būtų remiamas?

- Dar geriau!

- Ir aukštos kilmės?

- Na jau!

- Grafas?

- Ir skulptorius!

- Jis beturtis. Ir viliasi panelės Hortenzijos Julr turto? - pašiepdamas paklausė baronas, tiriamu žvilgsniu skverbdamasis į dukters akis.

- Šitas didysis menininkas, grafas ir skulptorius, pone barone, jūsų dukterį matė vos pirmą kartą gyvenime, ir ne ilgiau kaip penkias minutes, - ramių ramiausiai atsakė Hortenzija tėvui. - Žinai, vakar, brangusis tėveli, kai buvai Rūmuose, mamytė buvo apalpusi. Ji suvertė kaltę nervams, bet aišku, kad tikroji priežastis buvo graužatis dėl mano suirusių vedybų, nes, kaip ji man pasakė, norėdami nusikratyti manimi, jūs...

- Mama taip tave myli, kad tikrai nepavartojo posakio, tokio... tokio...

- Tokio neparlamentiško, - nusijuokusi užbaigė Hortenzija. - Taip, ji šio žodžio nepavartojo; bet aš žinau, kad duktė, sulaukusi tekėstos amžiaus, bet neištekanti, yra kryžius padoriems tėvams. Na, ir štai mama galvoja, kad jei atsirastų veiklus talentingas vyras, kuriam užtektų trisdešimties tūkstančių frankų dalies, mes visi būtume patenkinti. Žodžiu, ji nutarė, kad reikia paruošti mane kukliai ateičiai ir apsaugoti nuo pernelyg gražių svajonių... Tai reiškia, kad mano vedybos sužlugo, o dalies nėra.

- Tavo motina nepaprastai gera, kilni ir puiki moteris, - atsakė baronas, giliai susigėdęs, nors kartu ir patenkintas šiuo atviru pokalbiu.

- Vakar mama man sakė, kad leidžiate jai parduoti savo briliantus ir ištekinti mane, bet aš norėčiau, kad briliantai liktų jai, o vyrą aš pati susirasčiau. Man rodos, jau radau jaunikį, atitinkantį mamos programą...

- Čia!.. Karuselės aikštėje!.. Per vieną rytą?

- O, tėveli, *šito blogio šaknų reik ieškoti giliau**, - atsakė ji vylingai.

- Na ką, dukterėle, išsipasakok viską savo tėveliui, - paprašė baronas, lipšniu tonu stengdamasis nuslėpti nerimą.

Tėvui pažadėjus, kad viskas liks paslaptyje, Hortenzija atpasakojo jam trumpai kai kuriuos savo pokalbius su teta Beta. Vėliau, parėjusi namo, parodė jam garsųjį antspaudą kaip įrodymą jos prielaidų įžvalgumo. Tėvas slapta gėrėjosi, kokios vikrios jaunos merginos, stumiamos instinkto, ir pripažino, kad iš tikrųjų planas, kurį nekaltai mergaitei per vieną naktį suspėjo įkvėpti nereali meilė, yra nuostabiai paprastas.

- Tu tuoj pamatysi, tėveli, kokį meno stebuklą aš nusipirkau! Pirklys pristatys jį man į namus, ir mūsų brangusis Venceslavas ateis kartu... Tokios skulptūros autorius negali nepraturtėti; tik jau tu, tėveli, pasinaudok savo įtaka ir pasistenk gauti jam kokio paminklo užsakymą, o paskui ir patalpas jo dirbtuvei prie Instituto...

- Kokia tu greita! - sušuko tėvas. - Jei jums kas duotų valią, tai jūs, ko gero, per vienuolika dienų, kaip leidžia įstatymai, ir susituoktumėte...

- Reikia laukti vienuolika dienų? - nusijuokė ji. - Bet juk aš pamilau jį per penkias minutes, kaip tu pamilai mamytę, vos tik ją pamatęs! Ir jis myli mane, tartum mes jau dveji metai būtume pažįstami. Taip, taip, - tęsė ji, nepaisydama tėvo mosto, - jo akyse aš išskaičiau dešimt meilės tomų. Nejau judu su mama nesutiksite išleisti manęs už jo, kai bus įrodyta, kad šis žmogus genijus? Tegyvuoja skulptūra - visų menų menas! - sušuko ji, suplodama rankomis ir pašokdama aukštyn. - Klausyk, noriu dar šį tą pasakyti...

- Vadinas, dar kažkas yra?.. - nusišypsojo tėvas.

Baroną nuramino jos nekaltas tauškesys.

- Taip, nepaprastai svarbus prisipažinimas, - atsakė duktė. - Mylėjau jį, dar visai jo nepažindama, bet tą valandą, kai pamačiau jį priešais save, netekau galvos.

- Lyg ir truputį per smarkiai, - atšaldė baronas, kuriam buvo smagu gėrėtis šia naivia aistra.

- Nebausk manęs už atvirumą, - atsakė Hortenzija. - Juk taip gera, pripuolus prie tėvo širdies, sušukti: "Aš

myliu, aš laiminga, nes myliu!" Tuoj pamatysi mano Venceslavą! Kiek liūdesio veide!.. Pilkos akys švyti genialumo saule!.. O kokios manieros! Kaip manai, ar Livonija graži šalis?.. Neįsivaizduoju, kad teta Beta galėtų ištekėti už šio jaunuolio, juk ji jam į motinas tiktų!.. Tai būtų žmogžudystė! Kaip aš pavydžiu, kad ji galėjo jam tiek daug padėti! Įsivaizduoju, kad mano vedybos nebus jai per daug malonios.

- Klausyk, angelėli, neslėpkime nieko nuo mamos, - tarė baronas.

- Bet tada reiks parodyti jai ir šitą antspaudą, o aš pažadėjau Betai jos neišduoti, ji sakosi bijanti, kad mama nepasijuoktų, - atsakė Hortenzija.

- Jaudiniesi dėl antspaudo, o vagi iš Betos jos mylimąjį.

- Dėl antspaudo aš daviau pažadą, bet dėl autoriaus nieko nežadėjau.

Šis nuotykis, toks patriarchališkai paprastas, buvo labai parankus šeimos padėčiai, dar slepiamai nuo žmonių akių, todėl baronas, pagyręs dukters atvirumą, pridūrė, kad toliau ji turės pasikliauti tėvų apdairumu.

- Supranti, dukrele, kad ne tavo reikalas patikrinti, ar tavo giminaitės mylimasis tikrai yra grafas, ar jo dokumentai tvarkingi, ar jis patikimo elgesio... O dėl tavo tetos - na, ji būdama dvidešimčia metų jaunesnė atstūmė penkis jaunikius, tai šis atvejis nebus kliūtis. Palik tai man sutvarkyti.

- Klausyk, tėte, jei nori, kad ištekėčiau, nekalbėk su teta apie mudviejų mylimąjį, kol nepasirašytas mano vedybų aktas. Jau pusę metų kamantinėju Betą šiuo reikalu... Na, ir žinai, jos elgesys kažkoks paslaptingas...

- Kaip? - smalsiai paklausė baronas.

- Na štai, kai aš, kad ir juokais, truputį daugiau pakalbu apie jos draugą, tai jos žvilgsnis darosi negeras. Galite rinkti žinias, bet leiskite man pačiai vairuoti savo valtelę. Matote, aš atvira, ir jums nėra ko nerimauti.

- Viešpats pasakė: "Leiskite pas mane mažulėlius!"

Tu - vienas iš tų mažulėlių, - atsakė baronas su lengvute pašaipa balse.

Po pusryčių tarnas pranešė, kad atėjo pirklys ir dailininkas su skulptūrine grupe. Staigus raudonis, nutvieskęs dukters skruostus, iš pradžių sukėlė baronienei nerimo, paskui sužadino jos domesį, ir sumišusi Hortenzijos išvaizda bei jos ugningas žvilgsnis atskleidė jai visą paslaptį, kurią taip menkai teslėpė ši jauna širdis.

Grafas Steinbokas, apsirengęs juodu kostiumu, pasirodė baronui labai taurus jaunuolis.

- Ar galėtumėte padaryti didelę bronzinę statulą? - paklausė jį baronas, laikydamas rankoje Venceslavo skulptūrinę grupę.

Pasigėrėjęs kūriniu kaip žinovas, jis perdavė jį žmonai, nieko nenutuokiančiai apie skulptūrą.

- Gražu, mamyte, ar ne? - sušnabždėjo Hortenzija motinai į ausį.

- Statulą, pone barone? Statulą padaryti ne taip sunku, kaip štai šitą laikrodį, kurį teikėsi atnešti ponas antikvaras, - atsakė dailininkas į barono klausimą.

Jiems besikalbant, pirklys valgomajame ant bufeto išpakavo vaško modelį, vaizduojantį dvylika Horų, kurias stengiasi nutverti amūrai.

- Palikite man šitą laikrodį, - tarė baronas, nustebintas šio kūrinio grožio, - parodysiu jį vidaus reikalų ir prekybos ministrams.

- Kas tas jaunuolis, kuriuo taip domiesi? - paklausė baronienė dukterį.

- Dailininkas, turįs tiek lėšų, kad galėtų atlieti šį modelį, uždirbtų šimtą tūkstančių frankų, - tarė senienų pirklys su nusimanančia mįslinga veido išraiška, pastebėjęs merginos ir dailininko akyse tylų sandėrį. - Pakaktų parduoti dvidešimtį egzempliorių po aštuonis tūkstančius frankų kiekvieną, nes vieno egzemplioriaus pagaminimas atsieitų daugmaž tūkstantį ekiu; sunumeravus egzempliorius ir sunaikinus modelį, lengvai atsirastų dvidešimt mėgėjų, patenkintų, kad jie vieninteliai turi šį kūrinį.

- Šimtą tūkstančių frankų! - pakartojo Steinbokas, nužvelgdamas pirklį, Hortenziją, baroną ir baronienę.

- Taip, šimtą tūkstančių! - pakartojo pirklys. - Ir jei mano kišenė leistų, aš pats pirkčiau vieną laikrodį už dvidešimtį tūkstančių, nes šitas daiktas taps kapitalu, kai modelis bus sunaikintas... Atsirastų ir princas, kuris savo salonui papuošti galėtų užmokėti už šį šedevrą net trisdešimt ar keturiasdešimt tūkstančių frankų. Meno istorija dar nežino laikrodžio, kuris patenkintų lygiai ir miesčionio, ir žinovo skonį, o štai šitas kūrinys išsprendė tą sunkų uždavinį...

- Štai jums, pone, - tarė Hortenzija, įteikdama pirkliui šešias aukso monetas, ir pirklys išėjo.

- Niekam nepasakokite, kur buvome, - pasakė dailininkas, pasivijęs pirklį ant slenksčio. - Jei kas teirautųsi, kur mes nunešėme šią grupę, pasakykite - pas kunigaikštį d'Eruvilį, įžymųjį meno mėgėją, gyvenantį Vareno gatvėje.

Sutikimo ženklu pirklys linktelėjo galva.

- Jūs vadinatės?.. - kreipėsi baronas į dailininką, kai šis sugrįžo.

- Grafas Steinbokas.

- Ar turite dokumentus, patvirtinančius, kas jūs?

- Taip, barone, turiu dokumentus rusų ir vokiečių kalbomis, bet jie dar nepatvirtinti vietos valdžios...

- Ar pakaktų jums jėgų pagaminti devynių pėdų aukščio statulą?

- Taip, pone.

- Gerai. Jei asmenys, su kuriais pasitarsiu, bus patenkinti jūsų darbais, galėsiu gauti jums užsakymą maršalo Monkornė statulai; ji numatoma statyti Per Lašezo kapinėse, ant jo kapo. Karo ministerija ir buvusieji imperatoriaus gvardijos karininkai paskyrė didžiulę sumą ir turi teisę pasirinkti dailininką.

- Ak, pone, tada kelias man būtų atviras! - sušuko Steinbokas, apstulbęs nuo ištikusios jį laimės.

- Nesirūpinkite, - maloniai atsakė baronas, - parodysiu jūsų bronzinę grupę ir šį modelį abiem ministrams, jeigu jūsų kūriniai jiems patiks, kelias į pasisekimą atviras...

Hortenzija iki skausmo suspaudė tėvui ranką.

- Atneškite man savo dokumentus ir nesidalykite su niekuo savo lūkesčiais, net su mūsų senąja pussesere Beta...

- Su Lisbeta? - sušuko ponia Julo, pagaliau supratusi, kas čia dedasi, bet neįspėjusi, kaip visa tai įvyko.

- Galiu įrodyti savo jėgas, padarydamas ponios baronienės biustą, - pasisiūlė Venceslavas.

Pritrenktas ponios Julo grožio, dailininkas lygino šią minutę motiną su dukteria.

- Na ką gi, pone, reikia tikėtis, kad gyvenimas jums nusišypsos, - tarė baronas, visiškai pavergtas dailios ir taurios grafo Steinboko išorės. - Netrukus turėsite progą įsitikinti, kad Paryžiuje talentas niekais nenueina ir kiekvienas atkaklus darbas susilaukia atlygio.

Hortenzija nuraudusi ištiesė jaunuoliui dailią alžyrietišką piniginę su šešiasdešimt aukso monetų. Dailininkas, visada tam tikru atžvilgiu bajoras, ir pats paraudo, žiūrėdamas į sumišusią Hortenziją, ir šį drovumo raudonį lengva buvo išsiaiškinti.

- Ar tai kartais nėra pirmieji pinigai, kuriuos gaunate už savo darbus? - paklausė baronienė.

- Taip, ponia, už savo kūrybinius darbus, bet ne už darbą apskritai, nes kelerius metus esu dirbęs paprastu darbininku...

- Tad tikėsimės, kad mano dukters pinigai atneš jums laimę! - atsakė ponia Julo.

- Imkite, imkite, nesivaržykite, - pridūrė baronas, pastebėjęs, kad Venceslavas vis tebelaiko rankoje piniginę, nesiryždamas įsidėti ją į kišenę. - Nesijaudinkite, šiuos pinigus mums grąžins koks didikas, o gal net ir princas, kuris tikriausiai nepasigailės duoti daugiau, norėdamas įsigyti puikų kūrinį.

- O, tėveli, šis daiktas man toks brangus, kad neatiduočiau jo niekam, net pačiam Orleano kunigaikščiui*.

- Galiu padaryti jums, panele, kitą, dar gražesnę grupę...

- Tai jau bus kita, ne ši, - atsakė ji.

Ir tarytum susigėdusi, kad per daug pasakė, išėjo į sodą.

- Jei taip, tai parėjęs sunaikinsiu ir formą, ir modelį! - pažadėjo Steinbokas.

- Taigi, atneškite man dokumentus, ir jei pasitvirtins nuomonė, kurią apie jus susidariau, tai pranešiu jums, pone.

Šie žodžiai dailininkui reiškė, kad laikas išeiti. Nusilenkęs poniai Julo ir Hortenzijai, atbėgusiai iš sodo su juo atsisveikinti, jis nuėjo į Tiuilri sodą ir ilgai ten vaikštinėjo, nedrįsdamas grįžti į savo mansardą, kur jo tironas užkankins jį klausimais ir išplėš jo paslaptį.

Įsimylėjusio dailininko vaizduotę užplūdo šimtai kompozicijų ir statulų; jis jautėsi turįs tiek jėgos, kad pats savo rankomis būtų galėjęs kalti marmurą, kaip kadaise Kanova, tokio pat silpno sudėjimo kaip jis, vos nežuvęs nuo šių pastangų. Hortenzija, tapusi jam regimąja mūza, pavertė jį kitu žmogumi.

- Nagi pasakyk, ką tai reiškia? - kreipėsi baronienė į dukterį.

- Na štai, brangioji mamyte, ką tik matei tetos Betos mylimąjį, bet nuo šio laiko, man rodos, manąjį... Pasistenk užmerkti akis, apsimesk, kad nieko nežinai. Dieve mano! Juk aš norėjau viską nuo tavęs nuslėpti, o štai dabar išplepėsiu...

- Na sudiev, vaikai, - ištarė baronas, bučiuodamas dukterį ir žmoną, - pabandysiu nueiti pas Ožką ir išsiklausinėti apie šį jaunuolį.

- Būk atsargus, tėveli! - pakartojo Hortenzija.

- O, dukterėle, - sušuko baronienė, kai Hortenzija pabaigė pasakoti savo poemą, kurios paskutinė giesmė buvo šio ryto įvykis, - brangioji dukterėle, sukčiausias diplomatas šiame pasaulyje visuomet buvo ir bus Naivumas!

Tikrosios aistros turi savo instinktą. Leiskite smaližiui pačiam pasiimti iš vazos vieną vaisių - ir jis neapsiriks, net nežiūrėdamas pačiups būtinai patį geriausiąjį. Taip pat suteikite gerai išauklėtai merginai laisvę pačiai pasirinkti vyrą - ir ji retai kada teapsiriks, jeigu tik bus įmanoma suartėti su žmogum, kurį pasirinks. Prigimtis neklysta. Šiuo atveju prigimties kūrinys vadinamas meile iš pirmo žvilgsnio. O meilėje pirmasis žvilgsnis yra, paprasčių paprasčiausiai tariant, antroji rega.

Baronienės džiaugsmas, nors ji ir stengėsi nuslėpti jį po motinos orumo skraiste, prilygo dukters džiaugsmui; atrodė, kad iš tų trijų būdų išleisti Hortenziją už vyro, apie kuriuos jai kalbėjo Krevelis, turėjo įsikūnyti kaip tik, jos nuomone, geriausiasis. Visame šiame prietykyje ji įžiūrėjo apvaizdos atsaką į jos karštas maldas.

Panelės Fišer kalinys, turėdamas norom nenorom grįžti namo, sugalvojo įsimylėjėlio džiaugsmą pridengti menininko, apsvaigusio pirmąja sėkme, džiaugsmu.

- Laimėjau! Pardaviau savo grupę kunigaikščiui d'Eruviliui, ir jis prižadėjo parūpinti man daugiau užsakymų, - tarė jis, numesdamas ant senmergės stalo tūkstantį du šimtus frankų auksu.

Hortenzijos padovanotą piniginę jis, aišku, paslėpė ant krūtinės, prie pat širdies.

- Na ką gi, puiku, - atsakė Lisbeta, - nes aš jau visai nusikamavau bedirbdama. Dabar matote pats, vaikeli, kad verčiantis tokiu amatu kaip jūsiškis, pinigai ne taip lengvai uždirbami: juk tai pirmieji jūsų gauti pinigai, o tuo tarpu greit bus penkeri metai, kai jūs plušate. Šių pinigų vos ne vos užteks atsimokėti už tai, kiek aš dėl jūsų išleidau, skaičiuojant nuo tos dienos, kada gavau jūsų vekselį, kurį dabar turiu vietoj savo santaupų. Bet nesirūpinkite, - pridūrė ji suskaičiavusi, - šituos pinigus aš sunaudosiu jūsų labui. Dabar mes apsirūpinę ištisiems metams. O per metus jūs įstengsite atsiteisti su manim ir net susitaupyti gražaus pinigo. Žinoma, jei ir toliau darbas taip eis.

Pamatęs, kad pasisekė klasta, Venceslavas pripa-

sakojo senmergei nebūtų dalykų apie tariamą susitikimą su kunigaikščiu d'Eruviliu.

- Aprengsiu jus juodu kostiumu, pagal paskutinę madą, pasiūsiu naujus baltinius, nes savo globėjams jūs turite prisistatyti gerai apsitaisęs, - atsakė Beta. - Be to, ir buto dabar jums reikės didesnio, padoresnio už tą jūsų bjaurią mansardą, ir reikės jį apstatyti... Koks jūs dabar linksmas! Tiesiog ne tas žmogus, - pridūrė ji, akylai stebėdama Venceslavą.

- Juk jie pasakė, kad mano skulptūrinė grupė - šedevras.

- Na ką gi, juo geriau! Imkitės dabar darbo toliau, - atsakė ši sausa, proziška mergina, nesugebanti suprasti nei pergalės džiaugsmo, nei meno grožio. - Nebegalvokite apie tai, kas jau parduota, o gaminkite geriau ką nors nauja parduoti. Dirbdamas tą velnio Samsoną, išleidote du šimtus frankų pinigais, neskaičiuojant įdėto darbo ir laiko. O jūsų laikrodis atsieis jums daugiau kaip du tūkstančius frankų. Tikėkite manimi, jūs turite baigti tuos du berniukus, puošiančius mergaitę rugiagėlių vainiku. Toks daiktelis paryžiečiams patiks! O aš, eidama pas poną Krevelį, užsuksiu pas siuvėją Grafą... Lipkite pas save į viršų, aš turiu persirengti.

Visai netekęs dėl ponios Marnef galvos, baronas kitą dieną nuėjo pas pusseserę Betą; ji gerokai nustebo, kai, atidariusi duris, pamatė jį stovint - lig šiol jis nė karto nebuvo jos aplankęs. Todėl suprantama, kad jai šovė į galvą mintis: "Ar nesugalvojo Hortenzija atimti iš manęs mano mylimojo?.." Iš Krevelio ji vakar sužinojo, kad Hortenzijos vedybos su apeliacinio teismo patarėju suirusios.

- Kaip, pusbroli, tai čia jūs? Pirmą kartą gyvenime pas mane pasirodote. Ir reikia manyti, ne dėl mano gražių akių?

- Gražių! Kas tiesa, tai tiesa, - atšovė baronas, - gražesnių akių už tavąsias aš dar nesu matęs...

- Sakykite, kas jus čia atvedė? Man tiesiog gėda priimti jus šitokioje landynėje.

Pirmasis iš dviejų Betos buto kambarių buvo jai kartu ir svetainė, ir valgomasis, ir virtuvė, ir dirbtuvė. Jis buvo apstatytas kaip pasiturinčio darbininko kambarys: riešuto medžio kėdės su pintomis sėdynėmis, nedidelis valgomasis stalas taip pat riešuto medžio, darbo stalelis, keletas nuspalvintų graviūrų pajuodusio medžio rėmuose, ant langų muslino užuolaidėlės, didžiulė riešuto medžio spinta, švarios, blizgančios, rūpestingai išvaškuotos grindys, nė vienos dulkelės, bet visur šalti tonai - tikras Terburgo* paveikslas: netrūko nieko, net pilkšvo kolorito, kuriam čia atstovavo kadaise melsvi, o dabar nublukę sienų apmušalai. O miegamojo kambario slenksčio dar nebuvo peržengusi niekieno koja.

Vienu akies žvilgsniu baronas apmetė viską: čia kiekvienas daiktas, nuo ketinės krosnelės iki namų apyvokos rykų, buvo pažymėtas skurdumo antspaudu; jam pasidarė šleikštu, ir jis pagalvojo: "Štai jums dorybė!" O balsu pasakė:

- Kas mane čia atvedė? Tu tokia gudri mergina, kad galų gale vis tiek įspėsi. Geriau pasakysiu, - pradėjo jis, atsisėdęs prie lango ir praskleidęs plisuotas muslino užuolaidas, norėdamas matyti langus kitoje kiemo pusėje. - Šitame name gyvena labai daili moteris...

- A, ponia Marnef! Štai kas! - tarė ji, viską supratusi. - O Žozefa?

- Deja, pussesere! Žozefos nebėra... Ji išmetė mane už durų kaip paprasčiausią liokajų.

- Ir jūs norėtumėte..? - paklausė pusseserė, pažiūrėjusi į baroną oriai, kaip iš anksto įsižeidusi nekaltybė.

- Ponia Marnef labai padori moteris, jos vyras valdininkas, ir tu gali bendrauti su ja, nepakenkdama savo geram vardui, - tęsė baronas. - Pageidaučiau, kad palaikytum su ja gerus santykius kaip kaimynė. O! Būk rami, ji stengsis labai pagarbiai elgtis su savo vyro direktoriaus giminaite.

Tą pačią akimirką laiptuose sučiužėjo suknelė ir nuaidėjo žingsniai - ėjo moteris, apsiavusi dailiausiais

bateliais. Ant laiptų aikštelės kažkas sustojo. Du kartus pasibeldusi, duryse pasirodė ponia Marnef.

- Atleiskite, panele, kad taip nelauktai įsiveržiu; norėjau užeiti pas jus vakar, bet jūsų neradau. Juk mudvi kaimynės, ir jei būčiau žinojusi, kad jūs pono valstybės patarėjo giminaitė, jau seniai būčiau prašiusi jus užtarti už mus žodelį. Mačiau, kaip ponas direktorius pas jus užėjo, ir todėl išdrįsau jus sutrukdyti, nes vyras pasakojo, pone barone, kad rytoj ministrui bus pateiktas peržiūrėti personalinis tarnautojų sąrašas.

Ji atrodė susijaudinusi ir virpėjo; bet buvo paprasčių paprasčiausiai priilsusi nuo greito kopimo laiptais.

- Jums nėra reikalo maldauti, gerbiamoji, - atsakė baronas, - tai man tenka prašytis jūsų malonės leisti pas jus apsilankyti.

- Na ką gi, jei panelė Fišer neprieštarauja, prašau, - tarė ponia Marnef.

- Eikite, Hektorai, aš netrukus ateisiu, - tarė įžvalgioji pusseserė Beta.

Paryžietė taip tvirtai pasitikėjo pono direktoriaus vizitu ir nuovokumu, kad šitokiam pasimatymui ne tiktai tinkamai pati išsipustė, bet išpustė ir savo butą. Vos atsikėlusi, apstatė kambarius gėlėmis, pirktomis į skolą. Pats Marnefas padėjo žmonai valyti baldus, blizginti smulkiausius daiktelius, muilinti, trinti, šluostyti dulkes. Valeri nutarė priimti poną direktorių gaivioje, šviesioje aplinkoje: ji norėjo patikti, patikti tiek, kad įgautų teisę būti žiauri ir galėtų erzinti jį kaip vaiką aukštai iškeltu saldainiu - žodžiu, pasinaudoti visomis moderniosios taktikos išgalėmis. Julo ji iš karto perprato. Bėdos prispirtai paryžietei duokite dvidešimt keturias valandas laiko, ir ji apvers aukštyn kojomis kiekvieną ministeriją.

Baronas Julo, Imperijos laikų žmogus, pripratęs prie to meto gyvenimo stiliaus, visiškai nieko nenutuokė, apie tai, kaip mylimasi šiandien, apie naujus skrupulus, apie visokius raiškos būdus, įėjusius į madą po 1830 metų: *vargšė silpna moteris* čia laikoma savo meilužio geismų auka, gailestingąja seserim, tvarstančia širdies

žaizdas, pasiaukojančiu angelu. Šis naujoviškas *mylėjimosi menas* šėtoniškus darbus pridengia iš Evangelijos pasiskolintais žodžiais. Aistra tampa kančia. Besimylintieji siekia idealo, amžinybės, vienas ir kitas trokšta per meilę tapti geresni. Bet visos šitos gražios frazės tėra tik dingstis su dar didesniu įkarščiu pulti į aistrą, su dar didesniu įtūžiu mestis į nuodėmę, negu ankstesniais laikais. Veidmainystė, būdingas mūsų laikų bruožas, įsimetė nelyginant gangrena net į meilės santykius. Įsimylėjusieji vaizduoja du angelus, o elgiasi kaip demonai, žinoma, jei užtenka jėgų. Imperijos laikais tarp dviejų karo žygių meilužiai neturėjo laiko analizuoti savo meilės, ir 1809 metais meilė žengė tokiais pat sparčiais žingsniais iš pergalės į pergalę, kaip ir pati Imperija. Kai Restauracijos metu gražuolis Julo vėl pradėjo rėžti sparną apie moteris, jis visų pirma paguodė keletą savo buvusių draugių, nukritusių, kaip užgesusios žvaigždės, nuo politinio dangaus skliauto; po to, pasenęs, pateko į pinkles tokioms kaip Ženi Kadin ir Žozefa.

Smulkiai sužinojusi iš vyro apie ankstesniuosius direktoriaus meilės nuotykius, apie kuriuos šisai išsiklausinėjo įstaigoje, ponia Marnef paruošė savo puolimo planą. Kadangi modernioji jausmų komedija galėjo suvilioti baroną savo naujoviškumo žavesiu, Valeri tvirtai apsisprendė, ir - tarkime tiesiai - bandymas, kurio metu ji paleido į darbą savo apžavus šį rytą, visiškai patvirtino visus jos lūkesčius.

Savo sentimentaliomis, egzaltuotomis ir romantiškomis gudrybėmis Valeri, pati nieko neprižadėjusi, išgavo savo vyrui kanceliarijos viršininko pavaduotojo vietą ir Garbės legiono kryžių.

Šie manevrai neapsiėjo be pietų *Rošė de Kankalyje*, be spektaklių teatre, be daugybės dovanų - mantijų, šalių, suknelių, brangenybių. Duajenė gatvės butas baronui nepatiko, ir jis, nieko nesakydamas, sumanė įštaigiai įrengti kitą butą Vano gatvėje, žaviame moderniame name.

Ponui Marnefui buvo pažadėtos po mėnesio dviejų savaičių atostogos savo reikalams tėviškėje sutvarkyti, be

to, piniginė dovana. Marnefas jau svajojo apie kuklią kelionę po Šveicariją ir progą pastudijuoti ten gražiąją lytį.

Baronas Julo, rūpindamasis savo globotine, neužmiršo ir savo globotinio. Grafas Popino, prekybos ministras, buvo meno mėgėjas: jis davė du tūkstančius frankų už vieną *Samsono* kompozicijos egzempliorių su sąlyga, kad bus sunaikinta *Samsono* forma ir taip teliks jo ir panelės Julo *Samsonai*. Šią kompoziciją pamatęs susižavėjo vienas princas, ir jam buvo parodytas dvylikos Horų laikrodžio modelis; jis užsakė padaryti laikrodį, bet pareikalavo, kad tai būtų vienintelis egzempliorius, pasiūlydamas trisdešimt tūkstančių frankų. Atsiklausus dailininkų, tarp jų ir Stidmano, šie pareiškė, kad tokių dviejų kūrinių autorius galįs padaryti statulą. Tuoj maršalas Visemburgo kunigaikštis, karo ministras, maršalo Monkornė paminklui statyti aukų rinkimo komiteto pirmininkas, sušaukė pasitarimą, kuris ir nusprendė pavesti Steinbokui padaryti maršalo statulą. Grafas de Rastinjakas, tuo metu ministro pavaduotojas, panoro taip pat įsigyti skulptūrą, atliktą dailininko, kurio šlovė tolydžio kilo, entuziastiškai pritariant jo varžovams. Steinbokas sutiko parduoti jam nuostabiąją kompoziciją, vaizduojančią du berniukus, rugiagėlių vainiku puošiančius mergaitę, ir grafas de Rastinjakas pažadėjo jam už tai išrūpinti dirbtuvę prie valstybinių marmuro sandėlių, esančių, kaip žinome, palei Gro Kaju.

Tai buvo pasisekimas, toks pasisekimas, kuris įmanomas tik Paryžiuje, beprotiškas pasisekimas, triuškinąs tuos, kurių pečiai nepajėgia jo atlaikyti, o tai, turime pažymėti, atsitinka dažnai. Laikraščiai ir žurnalai pradėjo rašyti apie grafą Venceslavą Steinboką, nors nei jis, nei panelė Fišer nieko apie tai nenutuokė. Kiekvieną dieną, vos tik panelei Fišer išėjus pietų, Venceslavas skubėdavo pas baronienę Julo. Ten jis praleisdavo valandą, dvi, išskyrus tą savaitės dieną, kai pas savo pusseserę ateidavo pati Beta. Taip truko kurį laiką.

Baronas, įsitikinęs grafo Steinboko gabumais ir jo luomine padėtimi, baronienė, patenkinta jo charakteriu ir

doru gyvenimu, Hortenzija, didžiuodamasi savo mylimojo garbe ir meile, kuriai visi pritarė, - žodžiu, visa šeima atvirai kalbėjo apie būsimas vedybas; dailininkas jautėsi laimingiausias žmogus pasaulyje, kai staiga ponios Marnef plepumas vos nesugriovė visų planų. Tai įvyko šitaip.

Lisbeta, kurią baronas Julo norėjo suvesti su ponia Marnef, kad turėtų šioje šeimoje budrią akį, jau buvo pietavusi pas Valeri; šioji, savo ruožtu, stengdamasi turėti Julo šeimoje visa girdinčią ausį, labai pataikavo senmergei. Kai persikėlė į naująjį butą, jai atėjo į galvą pakviesti panelę Fišer atšvęsti įkurtuvių. Senoji mergina, laiminga, kad atsirado dar vieni namai, kur galės pietauti, ir patekusi į ponios Marnef apžavų pinkles, greitai prisirišo prie Valeri. Iš visų jos pažįstamų nė vienas nebuvo parodęs tiek dėmesio jai. Iš tiesų - ponia Marnef, vaikščiodama pirštų galiukais aplink panelę Fišer, buvo, taip sakant, jai tuo, kuo pusseserė Beta buvo baronienei, ponui Rivė, Kreveliui, žodžiu, visiems tiems, kurie kviesdavosi ją pietų. Marnefai sužadino Betos užuojautą, atskleisdami prieš jos akis savo šeimos skurdą ir nudažydami jį, kaip tai paprastai esti, kilniausiomis spalvomis: kalti esą nedėkingi draugai, kuriems buvo pagelbėta, ligos, Valeri motina, ponia Forten, nuo kurios buvo stengtasi nuslėpti jos skurdą ir kuri taip ir mirė įsitikinusi, kad ji turtinga kaip ir anksčiau, nors tai pareikalavo iš jų žmogaus jėgas viršijančių aukų ir t.t.

- Vargšai žmonės! - kalbėjo ji savo giminaičiui, - jūs labai teisingai elgiatės, kad rūpinatės jais, jie to yra nusipelnę, jie tokie didvyriški, tokie geri! Jie vos ne vos išgyvena iš tūkstančio ekiu, kanceliarijos viršininko pavaduotojo algos, nes turi prisidarę skolų po maršalo Monkornė mirties. Kaip barbariškai elgiasi vyriausybė, norėdama, kad valdininkas, turintis žmoną ir vaikų, išgyventų Paryžiuje iš dviejų tūkstančių keturių šimtų frankų algos!

Valeri dėjosi jai kuo draugiškiausia, nė žingsnio nežengė nepasitarusi su ja, pataikavo jai, atrodė klausanti visų jos nurodymų ir trumpu laiku tapo įnoringajai Betai brangesnė už visus jos gimines.

Savo ruožtu baronas, gėrėdamasis ponios Marnef padorumu, išsiauklėjimu, meiliomis manieromis - tokiomis ypatybėmis, kuriomis jo nepaikino nei Ženi Kadin, nei Žozefa, nei jų draugės, - jau pirmą pažinties mėnesį užsidegė senatviška aistra, neprotinga aistra, kuri tačiau atrodė pateisinama. Ir iš tikrųjų, jis nesusidūrė čia nei su patyčia, nei su orgijomis, nei su beprotišku pinigų švaistymu, nei su ištvirkavimu, nei su visuomenės gyvenimo normų pažeidimu, nei su savavaliavimu - su visu tuo, iš ko ėjo visos jo bėdos, kai sukosi apie aktorę, o paskui apie dainininkę.

Jis išsigelbėjo taip pat nuo kurtizanėms būdingo gobšumo, siurbiančio pinigus kaip smėlis vandenį.

Ponia Marnef, tapusi barono drauge ir patikėtine, maivydavosi baisiausiai, iki priimdavo iš jo menkiausią dalykėlį.

- Sutinku, kad rūpintumėtės vyro tarnyba, piniginėmis premijomis, viskuo, ką galite išgauti iš vyriausybės; bet tik, susimildamas, neimkite žeminti moters, kurią sakotės mylįs, - kalbėjo Valeri, - kitaip nustosiu jumis tikėjusi. O man taip malonu jumis tikėti, - pridurdavo ji, pakeldama akis į dangų kaip šventoji Teresė.

Įteikti jai dovaną - reiškė kiekvieną kartą paimti tvirtovę, išprievartauti sąžinę. Vargšas baronas naudojosi įvairiausiomis gudrybėmis, stengdamasis įsiūlyti jai kokį niekutį, reikia pasakyti, visada labai brangų; jis džiūgavo sutikęs galų gale dorą moterį, įkūnijęs savo svajas. Šioje šeimoje, tokioje paprastoje (kaip sakė baronas), jis buvo laikomas Dievu, kaip ir savojoje. Ponui Marnefui tartum nė į galvą neateidavo, kad jo ministerijos Jupiteris kėsinasi nusileisti aukso lietumi ant jo žmonos, ir jis elgdavosi kaip nuolankiausias savo prakilnaus viršininko tarnas.

Ponia Marnef, tada dvidešimt trejų metų amžiaus, tyra, nedrąsi miestietė, Duajenė gatvės gėlelė, tikriausiai nieko nenumanė apie kurtizanių sugedimą ir nedorumą - ypatybes, keliančias dabar baisų šleikštulį baronui, nes jis pirmą kartą pajuto žavesį, kurį teikia besipriešinanti dorybė,

o baikščioji Valeri suteikė jam progą gardžiuotis šiuo žavesiu, kaip sako dainelė, "visą kelią paupiu".

Nenuostabu, kad šitaip susidėjus barono ir Valeri santykiams, baronas vieną dieną atskleidė Valeri paslaptį apie greit įvyksiančias Hortenzijos vedybas su garsiuoju dailininku Steinboku. Tarp gerbėjo, neturinčio jokių teisių, ir moters, sunkiai tesiryžtančios tapti meilužė, vyksta žodžių ir dorovės kova, kur ištartas žodis dažnai išduoda mintį, panašiai, kaip per rungtynes rapyra įsikarščiavusio fechtuotojo rankose primena dvikovos špagą. Atsargiausias žmogus tokiu atveju pasielgia kaip ponas de Tiurenas.

Taigi baronas kartą užsiminė, jog ištekinęs dukterį, galėsiąs elgtis kaip tinkamas, norėdamas tais žodžiais nuraminti mylinčią Valeri, ne kartą jam pareiškusią: "Neįsivaizduoju, kaip galima atsiduoti vyrui, kuris priklauso ne tau vienai". Tūkstantį kartų jis buvo prisiekęs, kad tarp jo ir ponios Julo *jau dvidešimt penkeri metai* viskas esą baigta. Bet ponia Marnef atkirsdavo:

- Žmonės kalba, kad ji labai graži; todėl duokite man įrodymų.

- Gerai, duosiu, - tarė baronas, nudžiugęs, kad Valeri šituo savo noru lyg ir įsipareigojo.

- Bet kaip? Turėtumėt tada niekad nesiskirti su manim, - atsakė Valeri.

Čia baronas Julo turėjo norom nenorom papasakoti, kokius planus jis įgyvendina Vano gatvėje, norėdamas įrodyti savajai Valeri, kad yra pasiruošęs paskirti jai tą savo gyvenimo pusę, kuri turėtų priklausyti teisėtai žmonai, jei laikysime, kad diena ir naktis dalija civilizuoto žmogaus gyvenimą į dvi lygias dalis. Julo įrodinėjo, kad jis labai padoriu būdu atsiskirsiąs nuo žmonos, kai tik duktė ištekėsianti. Tada baronienė visą savo laiką leisianti pas Hortenziją ir jaunuosius Julo; jis neabejojo, kad žmona jam paklusianti.

- Tada, mielasis angelėli, tikrasis mano gyvenimas, tikroji mano šeima bus Vano gatvėje.

- Dieve mano, elgiatės su manim kaip su daiktu!.. - tarė ponia Marnef. - Na, o mano vyras?..

- Šitas mazgotė?

- Palyginti su jumis tai jis, žinoma, mazgotė... - nusijuokė Valeri.

Ponią Marnef apėmė pašėlęs noras susipažinti su jaunuoju grafu Steinboku, kai tik sužinojo romantišką jo istoriją; galbūt ji panūdo gauti iš jo kokį nors brangų jo darbo daiktelį, kol dar jie gyveno po tuo pačiu stogu. Jos smalsumas taip nepatiko baronui, kad Valeri prisiekė niekada nepažvelgti į Venceslavą. Tačiau, priėmusi iš barono senovinio Sevro porceliano servizą arbatai kaip atlygį už atsisakymą nuo šios užgaidos, savo norą ji pasižymėjo giliai širdyje, kaip užrašų knygutėje. Taigi vieną dieną, pakvietusi brangiąją pusseserę Betą pas save kavos, ji užvedė kalbą apie jos numylėtinį, viltdamasi sužinoti, ar galėtų pamatyti Venceslavą be pavojaus sau.

- Širdele, - tarė ji, nes jos vadino viena kitą "širdele", - kodėl dar nepristatėte man savo mylimojo?.. Nejau nežinote, kaip greit jis tapo garsenybe?

- Jis? Garsenybe?

- Bet juk visi tik apie tai ir kalba!..

- Žiūrėk tiktai! - sušuko Lisbeta.

- Jam užsakyta mano tėvo statula, ir aš galėčiau būti jam naudinga, padėčiau sėkmingai atlikti šį darbą. Juk net ponia Monkornė negali paskolinti dailininkui Seno miniatiūros, šedevro, atlikto 1809 metais, prieš Vagramo žygį, o aš galiu: tėvas padovanojo ją mano vargšei motinai. Žodžiu, jauno, gražaus Monkornė portretą...

Senas ir Ogiustenas Imperijos laikais buvo miniatiūrinės tapybos žvaigždės.

- Jūs sakote, širdele, kad jam užsakyta statula?.. - paklausė Lisbeta.

- Devynių pėdų aukščio! Karo ministerijos užsakymas. Bet klausykite! Jūs iš dangaus nukritote, ar ką? Ar tai aš turiu jums tokias naujienas pranešti! Vyriausybė paveda grafui Steinbokui ateljė ir butą prie marmuro sandė-

lių Gro Kaju. Jūsų lenkas bus greičiausiai paskirtas ten direktorium. Vieta su dviejų tūkstančių frankų atlyginimu. Aukso radinys!..

- Iš kur jūs visa tai žinote, jei aš nieko nežinau? - pratarė pagaliau Lisbeta, atitokusi iš nuostabos.

- Klausykite, mano brangioji Beta, - meiliai tarė ponia Marnef, - ar sugebėsite likti nieko nepaisanti ištikima draugė? Norite, kad mes būtume it dvi seserys? Sutinkate prisiekti, kad nieko neslėpsite nuo manęs, kaip ir aš nuo jūsų? Sutinkate tarnauti man sekliu, kaip ir aš jums?.. O svarbiausia - ar prisiekiate, kad neišduosite manęs niekados nei vyrui, nei ponui Julo, kad niekados šiukštu neprasitarsite, jog šitai iš manęs sužinojote...

Ponia Marnef staiga liovėsi vaidinusi *pikadorą* - ją išgąsdino Betos išvaizda. Lotaringietės veidas pasidarė baisus. Juodos, veriamos akys pastirusios kaip tigro žiūrėjo į ją. Veidas panėšėjo į pitijos veidą, kaip mes jį įsivaizduojame: ji tvirtai sukando dantis, kad jie nekalentų, drebėjo visu kūnu, tampoma baisaus mėšlungio. Pakišo sukumpusius pirštus po kyku, stvėrėsi už plaukų ir tvirtai sugniaužė juos, tartum norėdama prilaikyti pasunkėjusią galvą; ji visa degė! Ją niokojančios liepsnos dūmai tarytum mušėsi pro veido raukšles, kaip pro plyšius, atsiradusius išsiveržiant ugnikalniui. Reginys buvo įstabus.

- Na, ko nutilote? - tarė ji dusliu balsu. - Būsiu dabar jums tuo, kuo buvau jam. Ak, už jį būčiau gyvybę atidavusi...

- Tai jūs jį mylite?

- Kaip savo kūdikį!..

- Jei taip, - tęsė ponia Marnef lengviau atsidususi, - jei mylite jį tik kaip savo kūdikį, tai būsite patenkinta - juk norite, kad jis būtų laimingas?

Lisbeta užuot atsakiusi tik skubiai linktelėjo galva kaip beprotė...

- Po mėnesio jis veda jūsų jaunąją giminaitę.

- Hortenziją?! - sušuko senmergė ir pašokusi sudavė ranka sau į kaktą.

- Kas jums? Vis dėlto jūs įsimylėjusi šį jaunuolį? - paklausė ponia Marnef.

- Širdele, nuo šiol tik mirtis mus teperskirs, - tarė panelė Fišer. - Taip - ką jūs mylėsite, tas ir man bus šventas. Net jūsų nuodėmės virs mano akyse dorybėmis, nes šitų jūsų nuodėmių man prireiks!

- Tai jūs, vadinasi, su juo gyvenote? - sušuko Valeri.

- Ne, aš norėjau būti jam motina...

- Ak, nieko nebesuprantu, - kalbėjo toliau Valeri, - jei taip, tai Venceslavas iš jūsų nepasityčiojo ir neapgavo jūsų, ir jūs turite džiaugtis, kad jis susirado tokią gerą partiją ir išeina į žmones. Kita vertus, ko čia jaudintis, dabar jau viskas baigta. Kai tik išeinate pietauti, jūsų dailininkas kiekvieną dieną bėga pas ponią Julo...

"Adelina! - tarė pati sau Lisbeta. - O, Adelina, aš dar atsiskaitysiu su tavim, matysi, paversiu tave bjauresne už save!.."

- Kas jums? Jūs išbalote kaip lavonas?! - sunerimo Valeri. - Vadinas, vis dėlto kažkas yra?.. Ak, kokia aš kvaila! Motina ir duktė, matyt, numano, kad jūs kliudysite šitai meilei, jei slepiasi nuo jūsų! - sušuko ponia Marnef. - Bet jei negyvenote su Steinboku, širdele, tai visa ši istorija darosi man tamsesnė net už mano vyro sielą...

- Ak, jūs nesuprantate, nesuprantate, kas čia per intrigos, - tęsė Lisbeta. - Tai paskutinis, mirtinis smūgis! Kiek kartų plūdo krauju mano širdis! Jūs juk nežinote, kad aš buvau paaukota Adelinai nuo pat ankstyvos vaikystės! Aš buvau mušama, ji glamonėjama! Aš vaikščiojau suskretusi, o ji puošėsi kaip lėlė. Aš ravėjau daržus, skutau bulves, o jos piršteliai apdarus tečiupinėjo... Ji ištekėjo už barono, išvažiavo į Paryžių ir kaip žvaigždė sublizgo Imperatoriaus rūmuose, o aš iki 1809 metų gyvenau kaime, laukdama tinkamo jaunikio - ketverius metus! Tiesa, vėliau jie mane ištraukė iš to užkampio, bet kam? Kad padarytų iš manęs siuvėją ir perštų man valdininkėlius, kapitonus, savo išvaizda neviršijančius kiemsargio!.. Dvidešimt šešerius

metus tenkinausi tuo, kas nuo jų atlikdavo... Ir štai, kai aš, kaip Senojo Testamento varguolis, turiu vieną avelę, vienintelį savo džiaugsmą, ateina turtuolis, valdąs ištisas kaimenes, ir, pavydėdamas varguoliui jo avelės, atima ją!.. Iš pasalų, nepaprašęs! Adelina pavogė iš manęs mano laimę! Adelina!.. Adelina, aš įstumsiu tave į purvą, tu atsidursi dar žemiau už mane! Hortenzija! Aš mylėjau ją, o ji apgavo mane!.. Baronas... Ne, visa tai neįmanoma. Eikšekit, pakartokit dar kartą, kas šioje istorijoje galėtų būti tiesa!

- Nusiraminkite, širdele...

- Valeri, angelėli mano, gerai, nusiraminsiu, - atsakė ši keista mergina atsisėsdama. - Bet šaltą protą grąžinti gali man tik vienas dalykas - duokite įrodymų!..

- Įrodymų? Bet juk jūsų giminaitė Hortenzija turi *Samsono* grupę. Štai ir jos litografija, pasirodžiusi žurnale; Hortenzija nusipirko skulptūrą už savo santaupas. Dabar baronas, rūpindamasis būsimuoju žentu, padeda jam iškilti, ir sėkmingai...

- Vandens!.. Vandens! - paprašė Lisbeta, metusi žvilgsnį į litografiją, po kuria buvo parašyta: "Panelės Julo d'Ervi nuosavybė". - Vandens! Man dega galva, einu iš proto!..

Ponia Marnef atnešė vandens. Senmergė nusiėmė kyką, išleido savo juodus plaukus ir panėrė galvą į dubenį, kurį laikė jos naujoji draugė; ji pamirkė kaktą keletą kartų ir sustabdė beprasidedančią kraujosrūvą. Po šitos maudyklės visiškai susitvardė.

- Nė žodžio! - kreipėsi ji į ponią Marnef, šluostydamasi veidą. - Nė žodžio apie visa tai... Matote! Aš rami, viskas užmiršta. Dabar man galvoj visai kas kita!

"Rytoj ji tikriausiai atsidurs Šarantone*", - pagalvojo ponia Marnef, žiūrėdama į lotaringietę.

- Ką daryti? - prabilo Lisbeta. - Matote, angelėli, turiu tylėti, nulenkti galvą ir nuolankiai žengti į kapus; juk ir vandenys težino vieną kelią - į upę. Ko griebtis? Kaip mielai sutrinčiau į dulkes visus šiuos žmones - Adeliną, jos dukterį, baroną. Bet ką gali beturtė giminaitė prieš didelę turtingą

šeimą?.. Išeitų kaip pasakėčioje - molinis puodas prieš geležinį*.

- Taip, jūsų tiesa, - atsakė Valeri, reikia tik stengtis kuo riebesnį kąsnelį nusičiupti. Toks Paryžiaus gyvenimas.

- Ak, - tarė Lisbeta, - netekusi šio kūdikio, tuoj pat pasimirsiu, pamatysite, juk maniau būti jam motina, tikėjausi nugyventi su juo visą savo amžių...

Jos akyse pasirodė ašaros, ir ji nutilo.

Ponia Marnef suvirpėjo - siera ir ugnimi dvelkianti senmergė, dabar sugrudusi, buvo kraupi.

- Bet aš suradau jus, - tarė ji, paėmusi Valeri už rankos, - tai didelė paguoda man sunkioje nelaimėje... Mudvi mylėsime viena kitą. Iš tikrųjų, kam mums skirtis? Juk aš jums niekada nestosiu skersai kelio. Manęs niekas nepamils! Visi tie, kurie piršosi man, ieškojo mano svainio protekcijos... Jausti savyje tiek jėgų, kad dangų užkariautum, o sunaudoti jas tik tam, kad užsidirbtum kasdieninės duonos kąsnį, vandens gurkšnį, keletą skarmalų ir kambarėlį po stogu - štai kur kančia, širdele! Iš manęs skeletas beliko.

Ji staiga nutilo ir įsisiurbė į mėlynas ponios Marnef akis niauriu žvilgsniu, persmelkusiu šios gražutės moters sielą kaip durklas, įsmingantis į širdį.

- Ką čia padės tos kalbos! - sušuko priekaištaudama pati sau. - Ak, dar niekad nesu šitiek kalbėjusi! Klausykite! - ir patylėjusi pridūrė: - Nekask kitam duobės, pats įkrisi. Labai išmintingai pirmiau pasakėte: pasigaląskime dantis ir čiupkime kur riebesnį kąsnį.

- Žinoma, - tarė ponia Marnef, išsigandusi šio nevilties priepuolio ir spėjusi užmiršti, kad tokius pamokomus žodžius pasakė ji pati. - Man rodos, jūs kalbate tiesą, širdele. Matote, mūsų gyvenimas ne toks jau ilgas: reikia naudotis juo, kol gali, o visus kitus priversk tarnauti tavo malonumui... Aš jauna, o jau priėjau šią išvadą! Mažą mane tėvai labai lepino, paskui tėvas, stumiamas garbės troškimo, vedė ir beveik visai mane užmiršo; o juk anksčiau garbino mane kaip dievaitę, augino kaip karalaitę! Vargšė motina, liūliavusi mane gražiausiais lūkesčiais, mirė iš širdgėlos, kai

ištekėjau už menko valdininko, gaunančio tūkstantį du šimtus frankų algos, trisdešimt devynerių metų amžiaus senio, užkietėjusio pasileidėlio, ištvirkusio kaip visa katorgininkų gauja. Aš jam buvau tuo, kuo jūs buvote savo pretendentams - priemonė padaryti karjerai! Ir įsivaizduokite, galų gale priėjau išvadą, kad šis šlykštus žmogus - geriausias vyras. Tiesa, nešvarias gatvės mergas jis vertina labiau už mane, bet užtat man duoda visišką laisvę. Nors visą algą jis išleidžia tik savo reikalams, bet užtat nesiklausia, iš kur aš imu pinigų...

Čia ji nutilo, kaip moteris, pajutusi, kad ją per toli nunešė užplūdusi atvirumo banga. Pastebėjusi, su kokia atida klausosi jos Lisbeta, nusprendė pirma įsitikinti, ar galima ja pasikliauti, o tik po to atskleisti jai paskutiniąsias paslaptis.

- Matote, širdele, koks mano pasitikėjimas jumis! - pridūrė ponia Marnef.

Lisbeta atsakė jai nepaprastai išraiškiu mostu. Kartais akimis ir galvos linktelėjimu prisiekiama iškilmingiau negu prisiekusiųjų teisme.

- Iš pažiūros atrodau labai padori, - pradėjo ponia Marnef, padėjusi ranką ant Lisbetos rankos, lyg priimdama iš jos priesaiką, - aš ištekėjusi moteris ir pati sau šeimininkė, tokia, kad jei rytą išeidamas į ministeriją Marnefas susigalvoja atsisveikinti su manim, bet randa mano miegamojo duris užrakintas, ramių ramiausiai išeina į darbą. Savo vaiką jis myli ne daugiau, kaip aš marmurinius vaikus, žaidžiančius prie fontano Tiuilri sode. Jei negrįžtu pietų, jis puikiausiai pavalgo su tarnaite, nes tarnaitė - visada pasiruošusi ponui patarnauti; kiekvieną vakarą, po pietų, jis dingsta ir grįžta tik dvyliktą ar pirmą valandą nakties. Deja, štai jau ištisi metai neturiu kambarinės, o tai reiškia, kad aš jau ištisi metai, taip sakant, našlė... Išgyvenau vieną vienintelę aistrą savo gyvenime, vienintelę laimę... tai buvo turtingas brazilas, bet jis išvažiavo prieš metus. Vienintelė mano nuodėmė! Jis nori parduoti visą savo turtą, viską paversti pinigais ir paskui apsigyventi Prancūzijoje. Kokią Valeri jis ras sugrįžęs?

Šiukšlių krūvą. Galų gale tai bus jo kaltė, ne mano. Ko jis taip ilgai negrįžta? Gal sudužo laivas, kaip ir mano dora?

- Sudiev, širdele, - tarė staiga Lisbeta, - nuo šiol mes nebesiskirsime. Myliu jus, gerbiu jus, priklausau jums! Mano svainis neduoda man ramybės, kad persikraustyčiau į jūsų būsimus namus Vano gatvėje; bet aš iki šiol nenorėjau, nes puikiai įspėjau, ko siekiama šia nauja geraširdyste...

- Aha, aišku, būtumėte turėjusi sekti mane, - tarė ponia Marnef.

- Štai dėl ko jis taip kilniaširdiškai elgiasi, - atsakė Lisbeta. - Paryžiuje pusę visų geradarybių diktuoja išskaičiavimai, o nedėkingumą - kerštas!.. Su beturte giminaite elgiamasi kaip su žiurkėmis, kurioms prisivilioti padedamas lašinių gabalėlis. Dabar priimsiu barono pasiūlymą, nes nebegaliu pakęsti savo namų Duajenė gatvėje. Nesirūpinkite, mudviem užteks proto nutylėti, kas gali mums pakenkti, ir pasakyti tai, ką reikia pasakyti. Taigi - paslaptis ir draugystė...

- Kurios niekas neišardys!.. - linksmai sušuko ponia Marnef, džiaugdamasi, kad surado orų asmenį, artimą draugę, lyg ir kokią garbią tetulę. - Klausykite, o baronas gražiai rengia man butą Vano gatvėje?..

- Aš manau, - atsakė Lisbeta, - jis jau išleido apie trisdešimt tūkstančių frankų! Iš kur tuos pinigus, pavyzdžiui, gavo, negalėčiau pasakyti. Juk dainininkė išsiurbė iš jo paskutinį kraujo lašą! O, jūs gerai pataikėte, - pridūrė ji. - Dėl moters, kuri laiko jo širdį štai tokiose kaip jūsų mažytėse, baltose, atlasinėse rankelėse, baronas įmanytų net vogti.

- Jei taip, širdele, - tarė ponia Marnef, pasitikėdama savo ateitimi kaip visos kurtizanės, iš tikrųjų tai tėra jų nerūpestingumas, - tad pasiimkite iš mano buto visa, kas jums praverstų naujajame bute... Štai šitą komodą, spintą su veidrodžiu, kilimą, portjeras...

Lisbeta išplėtė akis, apgedusi beprotišku džiaugsmu, ji tiesiog nedrįso tikėti savo ausimis.

- Per vieną minutę padarėte man daugiau, negu mano turtingieji giminaičiai per trisdešimt metų! - sušuko ji.

- Jiems ir į galvą niekad neatėjo pasiteirauti, ar turiu baldų! Prieš kelias savaites pirmą kartą pas mane atsilankęs baronas suraukė nosį kaip turčius, išvydęs skurdą... Na ką gi, ačiū, širdele, neliksiu jums skolinga. Kokiu būdu - pamatysime vėliau!

Valeri palydėjo savo mieląją Betą iki laiptų aikštelės, ir jos atsibučiavo.

"Na, ir dvokia ji skruzdėmis, - pagalvojo gražutė Valeri, likusi viena, - pasistengsiu per dažnai savo mielosios pusseserės nebučiuoti! Tačiau - dėmesio, ją reikia tausoti, nes ji padės man turto įgyti".

Kaip tikra Paryžiaus kreolė, ponia Marnef bodėjosi kiekvienomis pastangomis. Ji buvo tingi kaip katė, kuri bėga ir šoka tik tada, kai to būtinai reikia. Gyvenimas, jos išmanymu, tai - malonumas, o malonumas turi ateiti be jokio triūso. Ji mėgo gėles, bet jos turėjo būti jai atnešamos. Ji neįsivaizdavo, kaip galima važiuoti į teatrą kitaip negu elegantiška karieta ir į savo nuosavą ložę. Kurtizaniškus polinkius Valeri paveldėjo iš motinos, kurią labai lepino generolas Monkornė, viešėdamas Paryžiuje, ir kuri per dvidešimtį metų matė visą Paryžių prie savo kojų; būdama išlaidi, ji viską išmėtė, iššvaistė, gyvendama tą prabangų gyvenimą, kuris buvo užmirštas Napoleonui žlugus. Imperijos epochos didžiūnai savo beprotiškomis išdaigomis prilygo praėjusiųjų amžių didiesiems senjorams. Restauracijos meto diduomenė neįstengė užmiršti, kad ji buvo mušama ir plėšiama, todėl ji, su labai mažomis išimtimis, pasidarė taupi, apdairi, įžvalgi, žodžiu, sumiesčionėjo ir susmulkėjo. Po to 1830 metai galutinai užbaigė 1793 metų darbą*. Nuo šiol Prancūzijoje dar bus garsių vardų, bet nebebus garsių giminių, nebent įvyktų kokių nors politinių permainų, kurių tačiau sunku tikėtis. Visa kas įgyja asmenybės antspaudą. Pačių apdairiausiųjų turtas darosi nebeamžinas. Feodalinė šeima sugriauta.

Baisūs skurdo gniaužtai, mirtinai smaugę Valeri tą dieną, kai ji, kaip apibūdino Marnefas, *susičiupo* Julo, privertė šią moterį iš savo grožio darytis praturtėjimo

priemonę. Todėl prieš kelias dienas ji pajuto reikalą turėti šalia savęs kažką lyg motiną, ištikimą draugę, kuriai galėtų patikėti tai, ką reikia slėpti nuo kambarinės, kuri veiktų, vaikščiotų ir galvotų už ją - žodžiu, atsidavusią vergę, pasiruošusią bendrame gyvenime tenkintis jo tamsiąja puse. Kaip ir Lisbeta, ji, aišku, atspėjo, kokiais tikslais baronas nori suartinti ją su pussesere Beta. Vadovaudamasi savo grėsminga nuovoka, Paryžiaus kreolė, ištisomis valandomis dykinėjanti ant sofos ir it žibintu savo aštriu žvilgsniu tyrinėjanti slapčiausius sielų, širdžių ir intrigų užkaborius, sugalvojo iš savo seklio pasidaryti bendrą. Šis siaubingas atvirumas greičiausiai buvo iš anksto sugalvotas; Valeri perprato tikrą šios karštos merginos būdą, jos nerandančias tikslo aistras ir nutarė ją prisivilioti. Todėl šis pokalbis buvo tartum akmuo, kurį keleivis meta į bedugnę, norėdamas akivaizdžiai įsitikinti, koks jo gylis. Ir ponia Marnef išsigando, kad ši mergina, tokia iš pažiūros silpna, nuolanki ir beveik nepavojinga, drauge yra ir Jagas, ir Ričardas III*.

Vienu akies mirksniu pusseserė Beta tapo tokia, kokia iš tikrųjų buvo; vienu akies mirksniu šitas laukinis korsikietiškas būdas, sutraukęs silpnus saitus, lenkusius ją prie žemės, išsitiesė visu savo grėsmingu ūgiu - taip išsprūsta iš vaiko rankų medžio šaka, kurią jis prisitraukia ligi savęs, norėdamas pasivogti neprinokusį vaisių.

Žmonių visuomenės stebėtojas visuomet žavėsis, kokia absoliučia, tobula ir greita pagava pasižymi skaisčios prigimtys.

Skaistybė, kaip visos anomalijos, turi ypatingų dvasios turtų, visa apimančios didybės. Susitaupiusios gyvybinės jėgos duoda skaisčiam individui atsparumo ir neįtikėtino patvarumo. Ši neišeikvota energija praturtina smegenis. Kai skaistiems žmonėms reikia įtempti kūno ar dvasios jėgas, kai jie ima veikti ar galvoti, tada savo raumenyse jie suranda plieno, protе - prigimto išmintingumo, o valioje - demoniškos, tiesiog magiškos tvirtybės.

Šiuo atžvilgiu Mergelė Marija, paimta šįsyk grynai kaip simbolis, savo didybe užstelbia visus indų, egiptiečių

ir graikų sukurtus skaistybės tipus. Didingosios būties motina - skaistybė, *magna parens rerum*, laiko savo gražiose baltose rankose aukštesniųjų pasaulių raktus. Žodžiu, ši grandiozinė šiurpi gamtos dėsnių išimtis verta visos tos pagarbos, kurią jai teikia katalikų Bažnyčia.

Taigi vienu akies mirksniu pusseserė Beta virto mohikanu, kurio pinklės neišvengiamos, kurio klasta neperprantama, kurio greitas sprendimas remiasi negirdėtai tobulais jutimo organais. Ji virto įsikūnijusia Neapykanta ir Kerštu, be jokių kompromisų, tokiais, kaip Italijoje, Ispanijoje ir Rytuose. Šie du jausmai, kurių atvirkštinė pusė yra didžiausia draugystė ir meilė, klesti tik karštos saulės kraštuose. Bet Lisbeta visų pirma buvo savo gimtosios Lotaringijos duktė, tai yra - pasiryžusi apgaudinėti.

Tačiau ji ne labai noriai ėmėsi šios paskutinės savo vaidmens dalies ir išbandė dar vieną keistą priemonę Venceslavui susigrąžinti; šią priemonę padiktavo jai visiškas jos tamsumas. Ji vaizdavosi kalėjimą taip, kaip jį vaizduojasi visi vaikai; ji supainiojo du dalykus: įkalinimas, jos supratimu, jau reiškė uždarymą į vienutę. Nežinojo, kad uždarymas į vienutę yra griežčiausia bausmė ir taikoma ji tik kriminaliniams nusikaltėliams.

Iš ponios Marnef Lisbeta nubėgo pas poną Rivė ir rado jį savo kabinete.

- Na štai, mielasis pone Rivė, - sušuko ji, užsklendusi kabineto duris, - jūsų teisybė! Ak, tie lenkai!.. Šunsnukiai!.. Žmonės be tikėjimo ir sąžinės!

- Žmonės, norį sukelti gaisrą Europoje, - tarė taikingasis Rivė, - sužlugdyti prekybą ir prekybininkus dėl kokios ten savo tėvynės. O ta jų tėvynė, sako, vienos pelkės, pilna baisių žydų, o kur dar kazokai ir kaimiečiai, tikri laukiniai žvėrys, per klaidą priskirti prie žmonių giminės. Lenkai klaidingai supranta mūsų laikus. Mes šiandien nebe barbarai! Karai atgyveno savo amžių, brangioji panele, jie atgyveno savo amžių kartu su karaliais. Mūsų epocha - tai prekybos, pramonės ir buržuazinės išminties triumfas, sukūręs Olandiją. Taip, - tęsė jis pagyvėjęs, - mes gyvename

tokiu metu, kada tautos turi viską pasiekti teisėtu savo laisvių ugdymo keliu ir taikinga konstitucinių įstaigų veikla; štai ko dar nesupranta lenkai, ir aš tikiuosi... Ką jūs sakėte, gražuole? - pridūrė jis, pertardamas pats save, nes pastebėjo iš savo siuvėjos veido išraiškos, kad aukštosios politikos ji nesuvokia.

- Štai visi dokumentai, - atsakė Beta. - Jei nenoriu prarasti savo trijų tūkstančių dviejų šimtų frankų, turiu pasodinti tą niekšą į kalėjimą.

- Ar nesakiau! - sušuko Sen Deni kvartalo orakulas.

Rivė firma, brolių Ponsų įpėdinė, vis tebebuvo Movez Parol gatvėje, Lanžė rūmuose, kuriuos ši garsi giminė pasistatė tada, kai visi didžiūnai spietėsi aplink Luvrą.

- Dėl to, eidama čionai, aš ir laiminau jus!.. - atsakė Lisbeta.

- Jei jis nieko neužuos, tai jau ketvirtą valandą ryto tupės kalėjime, - tarė teisėjas, pažiūrėjęs į kalendorių, kada teka saulė, - bet tik poryt, nes suimti už skolas negalima iš anksto neįspėjus orderiu apie laisvės atėmimą. Taigi...

- Koks kvailas įstatymas! - supyko Lisbeta. - Juk skolininkas gali pabėgti.

- Taip, tai jo teisė, - nusišypsojo teisėjas. - Užtat aš jums tuojau išdėstysiu, kaip...

- O, dėl šito tai nesirūpinkite, aš pati priimsiu pranešimą, - nutraukė konsulą Lisbeta, - ir įteiksiu jam paaiškindama, kad man prireikę pinigų, o skolintojas pareikalavęs šio formalumo. Pažįstu savo lenką: jis ne tik nepažiūrės į pranešimą, bet dar užsidegs juo pypkę!

- Neblogai, panele Fišer, neblogai! Na, būkite rami, reikalas greitai išsispręs. Bet palaukite minučiukę! Patupdyti žmogų - dar ne viskas. Šitokią prabangą galima leisti sau tik tuo atveju, jei šis žygis padės atgauti pinigus. Kas jums apmokės skolą?

- Tie, kurie šelpia jį pinigais.

- Ak, tiesa, užmiršau, kad karo ministras jam užsakė pastatyti paminklą vienam mūsų buvusiam klientui. O,

mūsų firma parūpino generolui Monkornė ne vieną uniformą, jos greit jam pajuosdavo patrankų dūmuose! Tikras narsuolis! Ir mokėdavo jis tvarkingai!

Galėjo Prancūzijos maršalas išgelbėti imperatorių ar tėvynę, bet pati gražiausia pagyra jam komersanto lūpose bus visuomet tai, kad jis *mokėdavo tvarkingai.*

- Tai iki šeštadienio, pone Rivė, atnešiu jums jūsų auksinius kutus. Beje, išsikraustau iš Duajenė gatvės ir gyvensiu dabar Vano gatvėje.

- Ir gerai padarysite. Man buvo skaudu, kad jūs gyvenote šitoje skylėje. Nors aš ir bjauriuosi viskuo, kas panėši į opoziciją, bet ši skylė daro gėdą, taip, drįstu pasakyti, daro gėdą Luvrui ir Karuselės aikštei. Didžiai gerbiu Liudviką Pilypą, tai mano dievaitis, jis kilniausiai, tiksliausiai reprezentuoja ypatybes tos klasės, kurią paėmė už pamatą savo dinastijai, ir niekuomet neužmiršiu, kiek daug jis pagelbėjo apsiuvų pramonei, atkūręs nacionalinę gvardiją...

- Kai girdžiu jus šitaip kalbant, - tarė Lisbeta, - man visada kyla klausimas: kodėl jūs ne deputatas.

- Jie bijo mano atsidavimo dinastijai, - atsakė Rivė, - mano politiniai priešai - karaliaus priešai. O! koks taurus jo būdas, kokia graži šeima; žodžiu, - tarė jis, dėstydamas savo argumentus, - jis mums idealas ir dorais papročiais, ir taupumu, ir viskuo! Viena iš sąlygų, kuria mes atidavėme jam karaliaus vainiką, buvo užbaigti Luvrą, deja, Paryžiaus centro vaizdas vis toks pat kraupus, nes karaliaus lėšų fondams nebuvo nustatytas terminas... Aš pats priklausau *aukso viduriui,* todėl norėčiau, kad ir Paryžiaus aukso vidurys kitaip atrodytų. O jūsų kvartale - nugara pagaugais eina. Ne šiandien, tai rytoj jus būtų ten užmušę... Na, o jūsų ponas Krevelis paskirtas bataliono vadu. Tikiuos, kad storuosius epoletus įtaisysime jam mes.

- Šiandien pietauju pas jį, pasistengsiu jums jį atsiųsti.

Vildamasi nutraukti visus ryšius tarp Venceslavo ir išorinio pasaulio, Lisbeta manė, kad livonietis tada priklausys

tik jai. Kadangi dailininkas nebedirbs, visi jį užmirš kaip užkastą rūsyje žmogų, ir ji viena jį tematys. Ji išgyveno dvi džiaugsmingas dienas, nes tikėjosi suduoti baronienei ir jos dukteriai mirtiną smūgį.

Pas poną Krevelį, gyvenantį Sosej gatvėje, ji ėjo Karuselės tiltu, Voltero krantine, d'Orsė krantine, Bel Šas ir Universiteto gatvėmis, Santarvės tiltu ir Marinji alėja. Šitą nelogišką kelią padiktavo jai aistros logika, visuomet didžiausia kojų priešininkė. Eidama krantinėmis, pusseserė Beta sulėtino žingsnį ir ženge nenuleisdama akių nuo dešiniojo Senos kranto. Jos apskaičiavimai pasitvirtino. Išeidama ji paliko Venceslavą besirengiantį ir nusprendė, kad, atsikratęs ja, įsimylėjęs dailininkas išskubės trumpiausiu keliu pas baronienę. Iš tikrųjų - vos tik ji pradėjo eiti palei Voltero krantinės parapetą, akylai stebėdama kitą upės krantą, pamatė dailininką, išeinantį iš Tiuilri sodo ir sukantį į Karališkąjį tiltą. Čia ji pasivijo savo neištikimąjį ir nusekė paskui jį nepastebėta, nes įsimylėjusieji retai teatsigręžia; taip ji nulydėjo jį slaptai iki ponios Julo namų, kur jis įėjo kaip žmogus įpratęs lankytis.

Šitas paskutinis įrodymas, patvirtinąs ponios Marnef atskleistąsias paslaptis, baisiai supykdė Lisbetą.

Pas naujai išrinktąjį bataliono vadą ji atvyko apnikta to vidinio įniršio, kuris privaro žmogų iki žmogžudystės; rado Krevelį svetainėje, belaukiantį savo vaikų - jaunųjų ponų Julo.

Bet Selestenas Krevelis yra toks naivus ir toks tikras Paryžiaus prasimušėlio tipas, kad sunku tylomis praeiti pro šį laimingąjį Sezaro Biroto įpėdinį. Selestenas Krevelis, atskirai paimtas, yra ištisas pasaulis; todėl jis labiau net už Rivė vertas dailininko teptuko, dėl to svarbaus vaidmens, kurį jis atlieka šioje šeimos dramoje.

Ar esate pastebėję, kad vaikystėje ar visuomeninės veiklos pradžioje mes, dažnai net patys nesižinodami, susikuriame sau tam tikrą sektiną pavyzdį? Taip antai, koks nors banko tarnautojėlis, apsilankęs savo šefo svetainėje, svajoja pats kada nors panašiai įsitaisyti. Ir jeigu šitoks

banko valdininkas praturtėja - nors ir po dvidešimties metų - tai, įsiruošdamas butą, vaikosi ne savo meto madingos prabangos, bet tos pasenusios prabangos, kuri jį kadaise užbūrė. Nesuskaičiuosi, kiek kvailysčių pridaro žmonės, šito atgalinio pavydo aukos, lygiai kaip nesugaudysi, į kokias beprotystes pastūmėja žmones šitas slaptas rungtyniavimas mėgdžioti pasirinktąjį pavyzdį, nertis iš kailio, norint pasidaryti bent jo atšvaitu. Krevelis tapo mero pavaduotoju dėl to, kad Sezaris Biroto, jo šeimininkas, kadaise buvo mero pavaduotojas, dabar jis prasimušė į bataliono vadus dėl to, kad kitados pavydėjo Sezariui Biroto epoletų. Susižavėjęs stebuklais, kuriuos parodė architektas Grendo Sezario Biroto bute tada, kai Fortūnos ratas iškėlė jo šeimininką į viršų, Krevelis, pasak jo paties žodžių, reikalą sutvarkė trumpai drūtai, kai teko savo paties butą dekoruoti: užmerkęs akis ir atidaręs piniginę, kreipėsi jis į architektą Grendo, tuo metu jau visai užmirštą. Sunku ir įsivaizduoti, kiek laiko dar išgyvena užgesusi šlovė, kai ją palaiko pasivėlavę gerbėjai.

Taip Grendo tūkstantąjį kartą griebėsi savo pagarsėjusio baltai auksinio salono, išmušto raudonu damastu. Palisandro medžio baldai, drožinėti be jokio subtilumo, kaip visi serijinės gamybos apdailos darbai, buvo tos rūšies Paryžiaus įmonių dirbiniai, kuriais pramonės parodoje ne be reikalo žavėjosi provincialai. Žvakidės, bra, židinio grotelės, sietynas, laikrodis - visa buvo rokoko* stiliaus. Apskritas stalas, nejudamai stovįs svetainės viduryje, inkrustuotas visų rūšių itališku marmuru - dabartiniu ir antikiniu, atvežtu iš Romos, kur gaminami šie savotiški mineraloginiai žemėlapiai, panašūs į gabalą kartono su prisiūtais medžiagos pavyzdžiais, žavėjo visus buržua, kuriuos priimdavo Krevelis. Sienas puošė poromis sukabinti keturi paveikslai - velionės ponios Krevel, paties Krevelio, jo dukters ir žento portretai, tapyti Pjero Grasu, dailininko, pragarsėjusio miesčionių sluoksniuose ir sugalvojusio Kreveliui šitą juokingą baironišką pozą. Rėmai, po tūkstantį frankų kiekvienas, puikiai pritiko prie visos šios restoraniškos prabangos,

kurią matydamas tikras menininkas būtų patraukęs pečiais.

Niekados Auksas nepraleis nė mažiausios progos pasirodyti kvailas. Šiandien turėtume Paryžiuj dešimtį Venecijų, jei prekybininkai, pasitraukę iš verslo, būtų turėję tą didingo grožio nuojautą, kuria garsėja italai. Dar ir mūsų laikais koks nors Milano pirklys mirdamas mielai užrašo penkis šimtus tūkstančių frankų paauksinti kolosaliai Madonai, vainikuojančiai Milano *Duomo**. kupolą, Kanova savo testamente įsakė savo broliui pastatydinti bažnyčią ir paliko šiam reikalui keturis milijonus frankų, o brolis dar pridėjo savų. Ar ateitų kada Paryžiaus miesčioniui į galvą (o juk jie visi, kaip Rivė, širdies gilumoje myli savo Paryžių) pristatyti smailes Dievo Motinos katedrai, kurių jai taip trūksta? O paskaičiuokite, kokias sumas surenka valstybė, pasisavindama paveldus, kuriems nebėra įpėdinių? Už tuos pinigus, kuriuos tokie žmonės kaip Krevelis per paskutinius penkiolika metų išleido visokioms beprasmiškoms gražmenoms iš kartono, imituojančio akmenį, iš paauksintos masės, netikroms skulptūroms, galima buvo užbaigti visus Paryžiaus gražinimo darbus.

Svetainės gilumoje buvo durys į puikų kabinetą, apstatytą Bulio** imitacijos stalais ir spintomis.

Miegamasis, išmuštas persišku audeklu, taip pat susisiekė su svetaine. Valgomąjį kambarį laikė užgožę raudonmedžio baldai visa savo grožybe; sienas puošė turtingai įrėminti Šveicarijos vaizdai. Tėtušis Krevelis, svajojąs apie kelionę po Šveicariją, įsigeidė gėrėtis ja nors paveiksluose, kol išvys savo akimis.

Krevelis, buvęs mero pavaduotojas, Garbės legiono kavalierius, nacionalinės gvardijos kapitonas, atkūrė, kaip matome, visas savo nelaimingo pirmtako didybes, net buto apstatymo šaunumą. Ten, kur Restauracijos metu vienas krito, kitas, niekam nežinomas, iškilo, ir ne dėl užgaidingo laimės žaismo, bet dėl įvykių logikos. Per revoliucijas - kaip

* *Katedra (lot.)*

per audras jūroje: svarios vertybės nugrimzta į dugną, o į paviršių bangos išneša lengvąsias. Sezaris Biroto, rojalistas, buvęs malonėje ir kėlęs visų pavydą, tapo buržuazinės opozicijos taikiniu, o pačiai buržuazijai, laimėjusiai pergalę, atstovavo Krevelis.

Šitas butas, atsieinąs Kreveliui tūkstantį ekiu per metus, sausakimšai prigrūstas banalios prabangos, kokią galima įsigyti už pinigus, turėjo užėmęs visą pirmąjį aukštą senuose rūmuose, tarp kiemo ir sodo. Bute viskas laikėsi neliečiama, nelyginant vabzdžiai entomologo kolekcijoje, nes Krevelis labai mažai namie tebūdavo.

Šitos prabangios *patalpos* buvo oficialus garbėtroškos buržua butas. Tarnų jis laikė tik virėją ir liokajų, o kai vaišindavo partijos draugus arba žmones, kuriuos norėdavo apstulbinti, taip pat kai kviesdavosi šeimą, pasisamdydavo dar du ateinančius tarnus, o iškilmingus pietus užsakydavo pas Ševė. Tikrąjį savo gyvenimą Krevelis turėjo susikūręs anksčiau Notr Dam de Loret gatvėje, pas panelę Eloizą Briztu, o dabar, kaip matėme, buvo persikėlęs į Šoša gatvę. Kiekvieną rytą *buvęs negociantas* (visi iš prekybos pasitraukę buržua vadina savo *buvusiais negociantais*) praleisdavo dvi valandas Sosej gatvėje, tvarkydamas savo reikalus, o likusį laiką skirdavo Zairai*; Zairą tas labai kankino. Orosmanas-Krevelis buvo sudaręs *tvirtą* sutartį su panele Eloiza; ji buvo įsipareigojusi teikti jam laimės už penkis šimtus frankų per mėnesį, be saldo perkėlimo. Krevelis, be to, apmokėdavo savo pietus ir visas kitas *ekstra* išlaidas. Šitokia sutartis su premijomis - nes Krevelis nešykštėjo dovanų - atrodė taupi garsiosios dainininkės eksmeilužiui. Kalbėdamas šiuo reikalu su našliais negociantais, nepanorėjusiais vesti iš meilės savo dukterims, jis sakydavo, kad geriau apsimoką turėti mėnesiui samdomus arklius, negu nuosavą arklidę. Vis dėlto, jei prisiminsime Šoša gatvės durininko atvirą pokalbį su baronu, Krevelis neapsiėjo nei be vežėjo, nei be grumo.

Krevelis, kaip matome, mokėjo begalinę meilę dukteriai pakreipti savo malonumų labui. Nedorą elgseną

teisino aukštos moralės sumetimais. Be to, buvusiam parfiumerininkui šitoks gyvenimo būdas (jo žodžiais tariant, priverstinis gyvenimo būdas, nedoras gyvenimo būdas, Regentystės, Pompadur, maršalo Rišeljė stilius ir t.t., ir t.t.) teikė tam tikro pranašumo žvilgesį. Krevelis dėjosi esąs plačių pažiūrų žmogus, didelio pono miniatiūra, kilniadvasis žmogus su plačiais užmojais - ir visa tai už tūkstantį du šimtus - tūkstantį penkis šimtus frankų per mėnesį. Tai plaukė ne iš politinės veidmainystės, bet iš buržuazinės tuštybės, tiktai rezultatai buvo visiškai tie patys. Biržoje Krevelis buvo laikomas visa galva praaugusiu savo epochą, ir visų pirma - lėbautoju.

Krevelis įsivaizdavo, kad šiuo atžvilgiu jis visu šimtu uolekčių prašoko tą prasčioką Biroto.

- Nagi, - sušuko pykčio apimtas Krevelis, kai pasirodė pusseserė Beta, - tai jūs supiršote panelę Julo su jaunuoju grafu, tai dėl jos aplink jį taip tūpčiojate?..

- Lyg tai jums kuo kliūva? - atsakė Lisbeta, smeigdama į Krevelį tiriamą žvilgsnį. - Kodėl jums taip rūpi neleisti mano giminaitei ištekėti? Juk jūs pats, sako žmonės, suardėte jos vedybas su pono Leba sūnumi?..

- Jūs šauni, tylutė mergina, - varė tėtušis Krevelis. - Na kaip galvojate, ar galėsiu kada nors atleisti *ponui* Julo jo nusikaltimą? Juk jis pagrobė iš manęs Žozefą... O svarbiausia, dorą mergaitę, kurią galų gale būčiau vedęs senatvėje, jis pavertė nedorėle, komediante, teatro merginše... Ne, ne, niekuomet!

- O tačiau ponas Julo - šaunus žmogus, - tarė pusseserė Beta.

- Malonus, labai malonus, net per daug malonus, - atsakė Krevelis. - Nelinkiu jam nieko bloga, tik noriu atsilyginti, ir atsilyginsiu. Šita mintis ėda man galvą.

- Ar tai dėl šito jūs nesilankote pas ponią Julo?

- Galbūt...

- Aha! Tai jūs merginotės mano pusseserei? - nusišypsojo Lisbeta. - Taip ir maniau.

- O ji pasielgė su manim kaip su šunimi; net blogiau

- kaip su liokajumi, pasakyčiau tiesiog - kaip su politiniu prasikaltėliu! Bet savo tikslą aš pasieksiu, - tarė jis sugniaužęs kumštį ir sudavęs juo sau į kaktą.

- Vargšas žmogėnas! Tai būtų tiesiog žiauru: išmestam už meilužės durų sužinoti apie žmonos neištikimybę!..

- Žozefa! - sušuko Krevelis. - Vadinasi, Žozefa išmetė jį, išvarė, išvijo?.. Bravo, Žozefa! Žozefa, tu atkeršijai už mane! Nusiųsiu tau dovanų porą perlo auskarų, mano eksstirnele!.. O aš šito nežinojau, nes pasimatęs su jumis kitą dieną po to, kai gražioji Adelina mane dar kartą išprašė už durų, nuvykau pas Leba į Korbejį. Iš ten dabar ir grįžtu. Eloiza iš kailio nėrėsi, norėdama išsiųsti mane į provinciją. Ir sužinojau, kur šių kombinacijų priežastis: ji panoro be manęs atšvęsti savo įkurtuves Šoša gatvėje, su menininkais, artistais ir rašytojais... Mane apgavo! Bet aš atleisiu, nes Eloiza - mano pramoga. Tai naujoji Dežazė*. Linksma mergiotė! Štai laiškelis. Radau jį vakar vakare pas save:

Seneliuk, išskleidžiau palapinę Šoša gatvėje. Pasirūpinau, kad mano naujojo butuko sienas pradžiovintų mano draugai. Viskas sutvarkyta. Užeikite, kada patiks, pone. Agara laukia savo Abraomo.

- Eloiza papasakos visas naujienas, ji pažįsta Paryžiaus bohemą kaip savo penkis pirštus.

- Bet mano svainis šio nemalonumo per daug į širdį nesidėjo, - pareiškė Beta.

- Negali būti! - nustebo Krevelis, kuris vaikščiojo po kambarį pirmyn ir atgal kaip laikrodžio švytuoklė, o dabar sustojo.

- Ponas Julo jau pagyvenęs žmogus, - klastingai pridūrė Beta.

- Žinau aš jį kiaurai, - tęsė Krevelis. - Julo, kaip ir aš, neapsieis be meilės - šiuo atžvilgiu mudu panašūs vienas į kitą. Jis net gali grįžti pas žmoną, - pusbalsiu tarė jis pats sau. - Šis dalykas suviliotų jį savo naujumu. Bet tada man reiktų atsisveikinti su kerštu. Šypsotės, panele Fišer... Kažką žinote, a?

- Juokiuosi iš jūsų fantazijos, - atsakė Lisbeta. - Taip, mano pusseserė dar tiek graži, kad gali sužadinti aistras. Jei būčiau vyras, įsimylėčiau ją.

- Girtuoklis juo geria, juo labiau nori! - šūktelėjo Krevelis. - Ką, jūs juokiatės iš manęs! Baronas turbūt susirado kokią paguodą?

Lisbeta patvirtindama linktelėjo galva.

- Laimės vaikas! Jau kitą dieną rasti pakaitą Žozefai! - pridūrė Krevelis. - Bet nesistebiu, nes vieną kartą per vakarienę baronas man sakė, kaip jaunystėje, kad neliktų be nieko, visuomet turėdavęs tris meilužes: vieną rengdavęsis pamesti, kita karaliaudavusi širdyje, o trečią mergindavęs juodai dienai. Matyt, laikė atsargai kokią nors grizetę savo skiaurėje, savo medžioklės rezervate. Padauža! Tikras Liudvikas XV! Taip, taip, būti gražiam vyrui - didelė laimė! O tačiau jis jau sensta, *pasiduoda*... Turbūt susidėjo su kokia nors siuvėja.

- O ne! - atsakė Lisbeta.

- Ak, ko nepadaryčiau, kad sutrukdyčiau jam šią naują pramogą! Atsiimti iš jo Žozefos neįstengiau; tokios kaip ji niekuomet negrįžta prie savo pirmos meilės. Be to, taip sakant, meilės neatgaivinsi. Bet klausykite, Beta, mielai duočiau, tai yra paaukočiau, penkiasdešimt tūkstančių frankų, kad tik atviliočiau nuo šio gražuolio jo meilužę ir įrodyčiau, kad, nors storulio tėtušio pilvukas bataliono vado, bet galvelė - būsimo Paryžiaus mero, ir jei jam nušvilps damą, tai jis išves pėstininką į damas...

- Mano padėtis tokia, kad aš turiu viską girdėti, o nieko nežinoti, - atsakė Beta. - Su manim galite kalbėti be baimės, niekad nė žodelio neprasitariau, ką išgirdusi. Tai kodėl norite, kad prasilenkčiau su šiuo savo elgsenos dėsniu dabar? Kas tada manimi tikės?

- Žinau, žinau, - atšovė Krevelis, - tokios kitos nerasi, jūs - senmergės idealas... Bet po perkūnų, yra juk išimčių. Beje, ar kas nors iš šeimos pagalvojo aprūpinti jus renta...

- Man pakanka išdidumo, ir aš nenoriu gyventi kitų sąskaita, - atšovė Beta.

- O, jei sutiktumėte padėti man atkeršyti, - kalbėjo buvęs negociantas, - įdėčiau jūsų vardu dešimties tūkstančių frankų kapitalą iki jūsų gyvos galvos. Tik pasakykite, puikioji pussesere, pasakykite, kas pakeitė Žozefą, ir turėsite pinigėlių ir butui, ir pusryčiams, ir gardžiai kavai. Juk jūs taip mėgstate kavą! Galėsite lepintis tikra "Moka"... ak, koks skanumynas tikra "Moka"!

- Man daug labiau rūpi išlaikyti paslaptį, negu gauti tuos dešimt tūkstančių frankų iki gyvos galvos, nors jie ir duotų penkis šimtus frankų metinės rentos, - tarė Lisbeta. - Matote, mano gerasis pone Kreveli, baronas labai geras man: jis apmokės man butą...

- Taigi, taigi, ilgai taip bus! Tikėkitės kūmos marškinių! - sušuko Krevelis. - Iš kur baronas ims pinigų?

- Na, to aš nežinau. Tačiau jis išleido jau daugiau kaip trisdešimt tūkstančių frankų, ruošdamas butą savo damai...

- Damai! Nejau tai moteris iš visuomenės? Ak, niekšas, koks jis laimingas! Tai tik jam taip sekasi!

- Ištekėjusi, ir labai *padori moteris*, - pridūrė pusseserė.

- Negali būti! - sušuko Krevelis, išplėtęs akis, užsidegusias ir nuo geismo, ir nuo magiškų žodžių: *padori moteris*.

- Taip, - atsakė Beta, - gabi, muzikali, dvidešimt trejų metų, gražus nekaltas veidelis, akinamo baltumo oda, dantukai kaip perlai, akys - žvaigždės, nuostabi kakta... O kojytės! Aš tokių kaip gyva nesu regėjusi! Ne platesnės už korseto fišbiną...

- O ausytės? - paklausė Krevelis, pagyvėjęs nuo šio viliojančio aprašymo..

- Nors imk ir lipdyk, - atsakė ji.

- O rankutės?..

- Sakau - vienu žodžiu, auksas, ne moteris. O padorumas, o drovumas, o švelnumas! Kokia prakilni siela! Angelas! Visi privalumai! Ne veltui jos tėvas - Prancūzijos maršalas!

- Prancūzijos maršalas! - sušuko Krevelis, kažkokiu stebuklu apsisukęs aplink save. - Dieve tu mano! Po perkūnų! Po šimts pypkių! Tegu velniai mane neša! Ak, tu sunsnuki! Atsiprašau, pussesere, aš tiesiog iš proto einu!.. Man rodos, paaukočiau šimtą tūkstančių frankų...

- Aš ir sakau, kad tai padori moteris, dorovinga moteris. Ne veltui baronas taip ir stvėrėsi...

- Bet aš sakau, jis neturi nė kiauro skatiko...

- Užtat patempė jos vyrą...

- Kaip? - tarė Krevelis, karčiai nusijuokęs.

- Tarnyboje, į kanceliarijos viršininko pavaduotojus, ir dabar vyras, aišku, užmerks akis. Pristatė jį ir Garbės legiono ordinui gauti.

- Vyriausybė turėtų būti atsargesnė ir gerbti tuos, kuriuos jau apdovanojo, o nesišvaistyti ordinais į visas puses, - tarė Krevelis įgelto patrioto tonu. - Bet kuo jis patraukia jas, šitas šunkara sukriošėlis baronas? - tęsė jis. - Man rodos, nesu prastesnis už jį, - pridūrė, gėrėdamasis savimi veidrodyje ir įsirėždamas. - Eloiza man ne kartą sakė tokiomis minutėmis, kai moterys nemeluoja, kad aš neprilygstamas.

- O, moterys mėgsta storulius, - patvirtino Lisbeta, - storuliai beveik visuomet geri žmonės, ir jei man reiktų pasirinkti - jus ar baroną, pasirinkčiau jus. Ponas Julo sąmojingas vyras, gražuolis, imponuojančios išvaizdos; užtat jūs tvirtas, o be to, žinote... atrodote dar didesnis plevėsa negu jis!

- Tiesiog neįtikėtina, kaip visos moterys, net dievobaimingiausios, mėgsta tokios išvaizdos vyrus, - sušuko Krevelis, apkabinęs Betą per juosmenį - taip jis džiūgavo.

- Bet kliūtis ne čia, - tęsė Beta. - Turite suprasti, kad moteris, taip pelningai įsitaisiusi, nesulaužys ištikimybės globėjui dėl kažkokio menkniekio, visas šitas reikalas gali atsieiti daugiau kaip šimtą tūkstančių frankų, nes neužmirškite, šita poniutė įsitikinusi, kad po dvejų metų jos vyras bus kanceliarijos viršininkas. Vargšą angelėlį į bedugnę stumia vargas.

Krevelis kaip pamišėlis bėgiojo po svetainę iš galo galan.

- Šita moteris jam turbūt labai brangi? - klausė jis patylėjęs, kai jo geismą iki įtūžio įaudrino Lisbetos žodžiai.

- Spręskite pats! - atsakė Lisbeta. - Man regis, kad jis dar negavo nė šitiek! - ir ji spragtelėjo nykščio nagu į savo didelį baltą dantį. - O dovanų jau pridovanota už dešimtį tūkstančių frankų.

- Ot, būtų šauni komedija, jei man pasisektų jį aplenkti! - sušuko Krevelis.

- Dieve mano, be reikalo aš čia jums liežuvius nešioju, - prabilo Lisbeta, tartum pajutusi sąžinės priekaištą.

- Nesąmonė! Jūsų šeima neras sau vietos iš gėdos. Rytoj pat padedu jūsų vardu iki gyvos galvos pinigus iš penkių procentų, jums išeis šeši šimtai frankų rentos kasmet. Bet užtat pasakysite man viską: tos Dulcinėjos pavardę, adresą. Prisipažinsiu, man dar neteko turėti reikalų su padoria moterim; o mano didžiausias troškimas įsigyti tikrą damą. Mahometo hurijos - niekis palyginti su tuo, kaip aš įsivaizduoju aukštuomenės moterį. Žodžiu, tai mano idealas, mano užgaida, ir todėl, matote, baronienė Julo mano akyse niekuomet neturės penkiasdešimt metų, - tarė jis, nė neįtardamas, kad sutapo mintimi su vienu iš įmantriausių praėjusio amžiaus protų. - Klausykite, geroji Lisbeta, aš pasiryžęs paaukoti šimtą, du šimtus tūkstančių. Tšššš... Štai ir vaikai! Eina per kiemą. Nieko iš jūsų negirdėjau, duodu garbės žodį - nenoriu, kad prarastumėte barono pasitikėjimą. Priešingai! O mano kūmužis, matyt, iki ausų tą moterį įsimylėjęs!

- Sakau, galvą dėl jos prarado! - tarė pusseserė. - Kai reikėjo dukterį ištekinti, nesugebėjo rasti keturiasdešimt tūkstančių, o šiai naujajai aistrai iš kažkur juos sukrapštė.

- O kaip, jūsų nuomone, jinai - myli jį? - paklausė Krevelis.

- Ką jūs!.. Jo amžiuje! - atsakė senmergė.

- Na ir kvailas aš! - sušuko Krevelis. - Aš pats juk pakenčiu Eloizos dailininką, lygiai kaip Henrikas IV nedraudė Gabrielei turėti Belgardą*. Ak, senatvė, senatvė!.. Sveika, Selestina, sveika, mano turte, o tavo varliukas? A, štai jis! Dievaži, darosi panašus į mane!.. Sveikas, Julo, mielasis drauge, kaip sekasi? Na, netrukus mūsų šeimoj vėl bus vestuvės.

Selestina ir vyras ženklu parodė į Lisbetą, ir duktė įžūliai tarė tėvui:

- Kieno vestuvės?

Iš suktos Krevelio išraiškos galima buvo suprasti, kad jis tuoj atitaisys savo išsišokimą.

- Hortenzijos, - atsakė jis, - bet dar nevisiškai sutarta. Ką tik buvau pas Leba; jaunajam apeliacinio teismo patarėjui peršama ir panelė Popino; o jis labai nori būti paskirtas pirmuoju pirmininku provincijoje... Na, prašau prie stalo.

Septintą valandą Lisbeta jau važiavo omnibusu namo, nekantraudama pamatyti Venceslavą; jo vedžiojama už nosies jau trys savaitės, ji vis dėlto vežė jam vaisių, kuriuos į pintinėlę sudėjo pats Krevelis, staiga pasidaręs nepaprastai meilus *savo* pusseserei Betai. Ji užbėgo laiptais į mansardą taip greitai, kad net uždusO. Dailininkas baigė ornamentus dėžutei, ruošdamasis padovanoti ją savo brangiajai Hortenzijai. Dangtelio pakraščiais buvo išpjaustyti hortenzijos žiedai, o tarp jų siautė amūrai. Kad turėtų lėšų šiai dėžutei pagaminti, - jis norėjo padaryti ją iš malachito, - vargšas įsimylėjėlis padirbo Floranui ir Šanorui du kandeliabrus, tikrus šedevrus, ir perleido nuosavybės teises užsakovams.

- Paskutinėmis dienomis pasidarėte per daug darbštus, brangusis drauge, - tarė Lisbeta, šluostydama jam nuo kaktos prakaitą ir bučiuodama jį. - Šitaip save varginti rugpjūčio karštyje pavojinga. Sveikatai gali pakenkti... Štai jums persikų ir slyvų nuo pono Krevelio... Nesikankinkite, pasiskolinau du tūkstančius frankų ir, jei kokia bėda neištiks, galėsime juos grąžinti, pardavę jūsų laikrodį!.. Tačiau mano

skolintojas kelia man šiek tiek abejonių, nes atsiuntė šiandien štai šį žyminio popieriaus lakštą.

Ir Lisbeta pakišo po maršalo Monkornė skulptūros eskizu teismo pranešimą apie Venceslavo suėmimą.

- Kam dirbate šias grožybes? - paklausė ji, paėmusi į rankas iš raudono vaško išlipdytą hortenzijos šakelę, kai Venceslavas padėjo ją į šalį, valgydamas vaisius.

- Juvelyrui.

- Kuriam?

- Nė nežinau. Stidmanas labai skuba ir prašė mane išraityti šį daiktelį už jį.

- Bet juk tai hortenzijos! - tarė ji dusliu balsu. - O kodėl jums niekuomet neatėjo į galvą nulipdyti ką nors man? Nejau taip sunku sugalvoti kokį žiedą, kokią dėželę, na, ką nors atminimui! - tarė ji, sviesdama į daiiininką baisų žvilgsnį, bet, laimė, jis buvo nuleidęs akis. - Ir dar sakote, kad mylite mane!

- Jūs abejojate, panele?

- O, kaip šiltai skamba ta *panelė!*.. Klausykite, nuo tos valandos, kai pamačiau jus štai čia mirštantį, tik apie jus tegalvojau... Kai jus išgelbėjau, prisiekėte priklausyti man; niekuomet nepriminiau jums šitų žodžių, bet pati sau daviau tada įžadą: "Jei šitas jaunuolis taip pasitiki manimi, tai dirbsiu jo laimei, padarysiu jį turtingą!" Ir štai man pasisekė pagaliau suvis jus aprūpinti.

- O kaip? - paklausė vargšas dailininkas, apsvaigęs laime, tiek naivus, kad neįtarė klastos.

- Štai kaip, - tęsė lotaringietė.

Ji neįstengė nustelbti laukinio džiaugsmo stebėdama Venceslavą, įsižiūrėjusį į ją akimis, kupinomis sūniškos meilės, pro kurią spinduliavo jo meilė Hortenzijai, ir tai apgavo senmergę. Pirmą kartą gyvenime pastebėjusi vyriškio akyse įsiliepsnojusią aistros ugnį, Lisbeta pamanė, kad ji bus ją įdegusi.

- Ponas Krevelis sutinka paskolinti mums šimtą tūkstančių frankų verslo įmonei steigti, bet su sąlyga, sako jis, jei vesite mane; keistų sumanymų turi tas storulis!.. Ką į tai pasakysite? - paklausė ji.

Išbalęs kaip giltinė dailininkas pažvelgė į savo geradarę užgesusiu žvilgsniu, išduodamas visas savo mintis. Sėdėjo praverta burna ir apdujęs.

- Niekas niekada man taip aiškiai nepasakė, - karčiai nusijuokė ji, - kokia baisiai bjauri esu!

- Panele, - atsakė Steinbokas, - mano geradarė niekuomet nebus man bjauri; esu labai prie jūsų prisirišęs, bet man nėra dar nė trisdešimties metų, o...

- O man keturiasdešimt treji! - užbaigė Beta. - Mano pusseserei Julo štai jau keturiasdešimt aštuoneri, bet dėl jos vis dar vyrai iš galvos eina; na, žinoma, nes ji graži!

- Penkiolikos metų skirtumas tarp mūsų, panele! Kokia iš mūsų pora? Man rodos, ir dėl pačių savęs mes turime gerai pagalvoti. Tikėkite, visada būsiu dėkingas už tai, ką gero esate man padariusi. Beje, jūsų pinigai bus jums netrukus grąžinti.

- Mano pinigai! - šūktelėjo ji. - Ak, jūs, matyt, laikote mane beširdžiu lupikautoju.

- Atleiskite, - pasipriešino Venceslavas, - bet jūs taip dažnai šią skolą primenate... Vienu žodžiu, pastatėte mane ant kojų, tai kam dabar žudote?

- Matau, kad norite mane pamesti, - tarė ji, linguodama galva. - Sakykite, iš kur imate jėgų šitokiam nedėkingumui, juk jūs minkštas kaip vaškas? Nejau praradote pasitikėjimą manimi, savo gerąja dvasia?.. O aš naktimis dirbau dėl jūsų! Atidaviau jums tai, ką sutaupiau per visą gyvenimą! Ketverius metus dalijausi su jumis duona, vargšės siuvėjos duona, atidaviau jums viską, net savo ištvermę...

- Liaukitės, panele, liaukitės! - tarė jis klaupdamasis ir tiesdamas į ją rankas. - Nebesakykite daugiau nieko! Po trijų dienų pasiaiškinsiu, pasakysiu viską; tik leiskite man, - jis pabučiavo jai rankas, - leiskite man džiaugtis savo laime - myliu ir esu mylimas.

- Na, tad būk laimingas, sūneli, - tarė ji, padėdama jam atsikelti.

Paskui pabučiavo jį į kaktą ir plaukus, paklaikusi

kaip pasmerktasis myriop, besigėrįs paskutiniuoju savo gyvenimo rytmečiu.

- Ak, esate kilniausia, geriausia būtybė pasaulyje, jūs tokia pat gera, kaip ta, kurią myliu, - sušuko vargšas dailininkas.

- Aš jus myliu; kaip man nedrebėti dėl jūsų ateities, - tarė ji niūriai. - Judas pasikorė!.. Visi nedėkingieji liūdnai baigia gyvenimą!.. Pametate mane - pamatysite, nieko doro daugiau nesukursite! Pagalvokite, juk ir nesusituokę - žinau, aš senmergė, ir mano rankos išdžiūvusios kaip žagarai, nenoriu, kad mano glėbyje nuvystų jūsų jaunystes žiedas, jūsų įkvėpimas, kaip sakote - juk ir nesusituokę galime kartu gyventi. Klausykite, aš turiu komercinės nuovokos ir, padirbėjusi dešimtį metų, galiu sukrauti jums turtą Aš - įsikūnijęs taupumas, o jauna žmona - tai išlaidumas, su ja jūs viską iššvaistysite, vaikydamasis uždarbio, kad tik ji būtų laiminga. Iš laimės palieka tik prisiminimai. Galvodama apie jus, išsėdžiu ištisas valandas nuleistomis rankomis. . Klausyk, Venceslavai, pasilik su manim... Palauk, viską suprantu: galėsi turėti meilužių, gražių moterų, tokių kaip šita meilutė Valeri, kuri netveria noru su tavim susipažinti; ji suteiks tau laimės, kurios negali rasti su manim. O paskui, kai aprūpinsiu tave trisdešimties tūkstančių frankų renta, galėsi vesti.

- Jūs angelas, panele, ir aš niekuomet neužmiršiu šios valandos, - atsakė Venceslavas, šluostydamasis ašaras.

- Štai pagaliau jūs toks, kokį noriu jus matyti, vaikeli mano, - tarė Beta ir apsvaigusiu žvilgsniu pažiūrėjo į Venceslavą.

Tuštybė žmoguje taip tvirtai laikosi, jog Lisbeta patikėjo laimėjusi. Ji juk padarė tokią didelę nuolaidą, pasiūlydama jam ponią Marnef! Dar niekada savo gyvenime ji nebuvo taip stipriai susijaudinusi, ir jos širdį pirmą kartą užplūdo džiaugsmas. Norėdama patirti dar vieną panašią valandėlę, būtų pardavusi velniui sielą.

- Esu davęs žodį, - atsakė jis. - Myliu moterį, ir jai

neprilygs nė viena kita. Bet jūs esate ir visuomet būsite man motina, kurios nebeturiu.

Šie žodžiai paveikė kaip sniego griūtis, užpylusi liepsnojantį kraterį. Lisbeta atsisėdo ir niūriai pažvelgė į tą jaunystę, į tą kilnų grožį, į poeto kaktą, gražius plaukus, žodžiu, į visa tai, kas žadino jai lig tol slopintas moters aistras, ir kelios ašaros, tučtuojau nudžiūvusios, suvilgė jos blakstienas. Ji panėšėjo į tas laibas statulas, kuriomis viduramžių skulptoriai puošdavo antkapius.

- Nekeikiu tavęs, - tarė ji, pašokdama iš vietos, - tu iš tikrųjų vaikas. Tesaugo tave Dievas!

Ir nusileidusi žemyn, užsidarė savo bute.

"Vargšė moteris, - pagalvojo Venceslavas, - ji myli mane. Ir kokia ugninga jos iškalba! Ji iš proto išėjo".

Paskutinės pastangos, kurias padėjo ši nejautri ir blaivi prigimtis, kad išlaikytų sau šį gyvą grožio ir poezijos paveikslą, buvo tokios įnirtingos, jog jas tegalima lyginti su padūkusia skęstančiojo energija, kai šisai iš paskutiniųjų mėgina pasiekti krantą.

Antrą dieną po šio įvykio, pusę penkių ryto, kai grafas Steinbokas dar kietai miegojo, kažkas pasibeldė į jo mansardos duris; jis nuėjo atidaryti, ir į kambarį įžengė du prastai apsivilkę vyrai, o juos lydėjo trečias, sprendžiant iš drabužių - nelemtas teismo antstolis.

- Jūs grafas Venceslavas Steinbokas? - paklausė šisai.

- Taip, pone.

- Aš vadinuosi Grasė. Esu pono Lušaro įpėdinis, komercinio teismo antstolis...

- Ko iš manęs norite?

- Jūs suimtas, pone. Turite eiti su mumis į Kliši kalėjimą... Teikitės apsirengti... Kaip matote, mes pasistengėme išlaikyti formą: atėjau be kareivio, o apačioje mūsų laukia fiakras.

- Įtupdysime jus švariai... - pridūrė vienas iš policijos agentų. - Tikimės, kad ir jūs nebūsite mums šykštus.

Steinbokas apsirengė, nusileido žemyn, vedamas už parankių dviejų agentų; jie įsodino jį į fiakrą, ir vežėjas pajudėjo, nelaukdamas įsakymo - matyt, žinojo, kur važiuoti; per pusę valandos vargšas svetimšalis, atlikus visus formalumus, atsidūrė kalėjime, nespėjęs net užprotestuoti - toks buvo apstulbęs.

Dešimtą valandą jis buvo atvestas į kalėjimo raštinę; čia rado Lisbetą, apsipylusią ašaromis, ji davė jam pinigų, kad geriau pavalgytų ir išsirūpintų erdvią kamerą, tinkamą darbui.

- Brangusis vaikeli, - tarė ji, - nesisakykite niekam, kad jūs suimtas, niekam nerašykite, nežudykite savo ateities, reikia slėpti šitą gėdą, o aš jus tuoj išvaduosiu, tik surinksiu pinigų... nesirūpinkite. Parašykite, ko jums atnešti, kad galėtumėte dirbti savo darbą. Žūsiu, bet jūs būsite laisvas.

- Ak, tada būsite man du kartus išgelbėjusi gyvybę! - sušuko jis. - Nes netekčiau daugiau negu gyvybės, jei žmonės palaikytų mane niekšu.

Lisbeta išėjo iš kalėjimo džiūgaujančia širdimi; laikydama savo dailininką užrakintą kalėjime, tikėjosi sužlugdyti jo vedybas su Hortenzija, paaiškinti jo dingimą tuo, kad jis buvęs vedęs, dabar *žmonos* pastangomis bausmė jam esanti dovanota, ir jis išvykęs pas žmoną į Rusiją. Vykdydama šį planą, apie trečią valandą ji pasirodė pas baronienę, nors ir ne tą savaitės dieną, kai paprastai pas ją pietaudavo; bet ji norėjo pasimėgauti Hortenzijos kančiomis, kurias ši patirs, veltui laukdama įprastą valandą Venceslavo.

- Ateini pietų, Beta? - paklausė baronienė, stengdamasi neišsiduoti savo sąmyšio.

- Žinoma.

- Puiku! - atsakė Hortenzija. - Nueisiu pasakyti, kad su pietumis nesivėlintų - juk tu nemėgsti laukti.

Hortenzija žvilgsniu nuramino motiną; nutarė įspėti liokajų, kad tasai neįleistų Steinboko, kai ateis; bet liokajus buvo išėjęs, ir Hortenzija pavedė tai atlikti kambarinei, o

kambarinė užlipo į savo kambarėlį pasiimti rankdarbio kad nereikėtų sėdėti prieškambaryje susidėjus rankas.

Na, o mano mylimasis? - tarė pusseserė Beta Hortenzijai, kai grįžo į kambarį. - Nebeklausinėjate apie jį?

- Beje, kaip jis laikosi? - paklausė Hortenzija. - Juk dabar jis garsenybė. Turi džiaugtis, - sušnibždėjo ji savo giminaitei į ausį, - dabar visi tik ir kalba apie poną Venceslavą Steinboką.

- Net per daug, - garsiai atsakė Beta. - Ponas Steinbokas iškrypo iš vėžių. Jei tereikėtų jį vien sulaikyti nuo smaguriavimo Paryžiaus linksmybėmis, tai žinau, ką galiu; bet kalbama, kad imperatorius Nikolajus dovanojęs jam bausmę ir tikisis parsivilioti atgal tokį garsų dailininką...

- Ar gali būti? - nusistebėjo baronienė.

Iš kur žinai? - paklausė Hortenzija, kuriai lyg replėmis suspaudė širdį.

- Vakar, - kalbėjo negailestingoji Beta, - jis gavo laišką iš žmogaus, su kuriuo susijęs švenčiausiais ryšiais, - iš savo žmonos. Ir Venceslavas pakilęs važiuoti; kvailas būtų, jei išmainytų Prancūziją į Rusiją...

Hortenzija žvilgterėjo į motiną, ir jos galva nusviro į šoną baronienė vos spėjo sugriebti į glėbį alpstančią dukterį išbalusią kaip jos skarelės mezginiai.

- Lisbeta, nužudei man dukterį! - sušuko baronienė. - Ak, tu tik nelaimes mums neši.

- Na, gražiausia, o kuo aš čia dėta, Adelina? - paklausė lotaringietė ir grėsmingai pakilo, bet susijaudinusi baronienė nekreipė į ją dėmesio.

- Atleisk, aš pasikarščiavau, - atsakė Adelina prilaikydama Hortenziją. - Paskambink.

Šią akimirką atsidarė durys, ir abi moterys vienu metu pasigręžė; jos pamatė Venceslavą Steinboką; kambarinei nubėgus į viršų, duris jam atidarė virėja.

- Hortenzija! - suriko dailininkas ir šoko prie moterų

Ir motinos akyse jis pabučiavo savo sužadėtinę į

kaktą, bet su tokia pagarba, kad baronienė negalėjo supykti. Tai pasirodė geriausia priemonė sąmonei grąžinti, geresnė negu visos uostomosios druskos. Hortenzija atvėrė akis, pamatė Venceslavą, ir jos veidas vėl atgavo spalvą. Dar po minutės ji jautėsi visiškai gerai.

- Ak, štai ką nuo manęs slėpėte? - tarė pusseserė Beta, šypsodamasi Venceslavui ir apsimesdama, kad atspėjo tiesą iš abiejų savo giminaičių sumišimo. - Bet kaip tau pasisekė pavogti nuo manęs mano numylėtinį? - paklausė ji Hortenziją, išsivesdama į sodą.

Hortenzija nuoširdžiai pasipasakojo Betai savo meilės istoriją. Motina ir tėvas, sakė ji, būdami tikri, kad Beta niekuomet neištekėsianti, leidę grafui Steinbokui lankytis jų namuose. Tačiau Hortenzija, pasielgdama kaip tikra, tik jau sumitusi Agnesa*, *Samsono* grupės įsigijimą ir jos autoriaus pasirodymą namuose aiškino atsitiktinumu, nes autorius, pasak jos, norėjęs susipažinti su pirmuoju savo pirkėju. Paskui abi giminaitės į sodą netrukus atėjo Steinbokas ir iš visos širdies padėkojo senajai merginai už tai, kad taip greitai jį iš kalėjimo išlaisvinusi. Lisbeta išsisukinėjamai atsakė, kad iš kreditoriaus gavusi tik miglotų pažadų ir todėl negalvojusi galėsianti išlaisvinti jį anksčiau kaip rytoj; bet, matyti, skolintojas, susigėdęs dėl savo bjauraus elgesio, paskubėjęs. Beje, senmergė atrodė patenkinta ir palinkėjo Venceslavui laimės.

- Negeras vaike! - tarė ji jam girdint Hortenzijai ir baronienei. - Jei būtumėte man užvakar vakare prisipažinęs, kad mylite mano pusseserę ir ji myli jus, man nebūtų reikėję išlieti tiek ašarų. Maniau, kad pametate savo seną draugę, savo mokytoją, o dabar priešingai, jūs - mano giminaitis, ir nuo šiol mus sies, tiesa, silpni ryšiai, bet jų visai pakaks tiems jausmams, kurių jums turiu...

Ir ji pabučiavo Venceslavą į kaktą. Hortenzija puolė savo tetai į glėbį ir apsipylė ašaromis.

- Tau turiu būti dėkinga už savo laimę, - tarė ji, - niekad to neužmiršiu...

- Pussesere, - tęsė baronienė, bučiuodama Lisbetą,

apsvaigusi džiaugsmu, kad viskas taip gerai susitvarkė, - aš ir baronas esame tau skolingi, bet mes šią skolą atlyginsime; eime į sodą, pasikalbėsim apie reikalus, - tarė ji, išsivesdama Lisbetą.

Taigi Lisbeta suvaidino tarytum gerąją fėją šeimoje, ją laimino Krevelis, Julo, Adelina ir Hortenzija.

- Mes nenorime, kad tu dirbtum, - tarė baronienė. - Sakysim, tu uždirbi keturiasdešimt sū per dieną, be sekmadienių, tai sudaro šešis šimtus frankų per metus. Na, o kiek esi susitaupiusi?

- Keturis tūkstančius penkis šimtus frankų.

- Vargšė pusseserė! - tarė baronienė.

Ji pakėlė akis į dangų - taip giliai susijaudino, galvodama, kiek triūso ir atsižadėjimų pareikalavo ši suma, sukaupta per trisdešimt metų. Lisbeta tačiau ne taip išsiaiškino to šūksnio prasmę: ji išgirdo jame praturtėlės patyčią ir panieką, ir prie jos neapykantos prisidėjo baisi pagiežos dozė; tuo tarpu baronienė tą pačią akimirką užmiršo visą savo nepasitikėjimą vaikystės dienų tironu.

- Mes padidinsime šią sumą dešimčia tūkstančių penkiais šimtais frankų, - tęsė Adelina, - ir įdėsime visus pinigus taip, kad Hortenzija būtų kapitalo savininkė, o tu naudotumeis procentais; taip tau susidarys šešių šimtų frankų renta...

Lisbeta apsimetė netverianti laime. Kai ji sugrįžo iš sodo, nosine prisidengusi akis, tartum rūpestingai šluostydamasi džiaugsmo ašaras, Hortenzija pradėjo pasakoti, kokios malonės pasipylė ant Venceslavo, visos šeimos numylėtinio.

Baronas, parėjęs namo, rado visą savo šeimą, nes baronienė oficialiai pasveikino grafą Steinboką kaip savo sūnų ir paskyrė vestuves, jei tik baronas neprieštarausiąs, po dviejų savaičių. Todėl, kai tik valstybės patarėjas pasirodė svetainėje, jį apipuolė žmona ir duktė - viena skubėjo pašnabždėti jam kažką į ausį, kita - jį pabučiuoti.

- Pasiskubinote, ponia, ir per daug mane įparei-

gojote, - griežtai tarė baronas. - Šios vedybos dar nesutartos, - ir jis pažvelgė į Steinboką. Vaikinas išbalo.

Vargšelis pagalvojo: "Jis žino, kad buvau suimtas".

- Eime, vaikai, - pridūrė tėvas, vesdamasis dukterį ir jos būsimąjį į sodą.

Atsisėdo su jais ant samanomis apaugusio suolo, pavėnėje.

- Pone grafe, ar mylite mano dukterį taip, kaip aš mylėjau jos motiną? - paklausė baronas Venceslavą.

- Dar labiau, pone, - tarė dailininkas.

- Jos motina buvo kaimiečio duktė ir visiška beturtė...

- Duokite man panelę Hortenziją taip, kaip stovi, nors ir dykom rankom...

- Tikiu, tikiu, - nusišypsojo baronas. - Juk Hortenzijos tėvas - baronas Julo d'Ervi, valstybės patarėjas, Karo ministerijos departamento direktorius, Garbės legiono kryžiaus kavalierius, o jo brolis - grafas Julo, žmogus, kurio garbė gyvens amžinai ir kuris netrukus bus Prancūzijos maršalas. O be to... jai yra skirta dalis!

- Žinoma, - tarė įsimylėjęs dailininkas, - galiu atrodyti garbėtroška; bet jei mano brangioji Hortenzija būtų net paprasto darbininko duktė, vis tiek ją vesčiau...

- Šitai aš ir norėjau sužinoti, - vėl prabilo baronas. - Palik mus, Hortenzija, leisk man vienam su ponu grafu pasikalbėti. Matai, kaip jis tave nuoširdžiai myli.

- Ak, tėveli, žinojau, kad juokaujate, - atsakė duktė, spindėdama laime.

- Brangusis grafe, - tarė baronas, pavergdamas dailininką nepaprastai meilia tarsena ir žaviomis manieromis, kai juodu pasiliko vieni, - kada vedė mano sūnus, paskyriau jam dalies du šimtus tūkstančių frankų; iš šios sumos vargšas jaunuolis negavo nė dviejų ljarų; ir niekados negaus. Savo dukters daliai skiriu taip pat du šimtus tūkstančių frankų. Pasirašysite, kad gavote juos...

- O taip, pone barone...

- Neskubėkite, - tarė valstybės patarėjas. - Būkite malonus išklausyti. Negaliu reikalauti iš žento tokios aukos,

kokios turėjau teisė laukti iš sūnaus. Sūnus žinojo, ką galiu ir galėsiu padaryti jo ateičiai: jis taps ministru, ir tada pats lengvai susiras tuos du šimtus tūkstančių frankų. Su jumis, jaunuoli, kitas dalykas! Jūs gausite šešiasdešimt tūkstančių frankų penkiaprocentinėmis valstybinės rentos obligacijomis jūsų žmonos vardu. Iš šio kapitalo turėsite mokėti Lisbetai nedidelę rentą; bet ji ilgai negyvens, žinau, ji serga džiova. Tik neskelbkite šito; tegul vargšė mergina ramiai numiršta. Mano duktė gaus dvidešimties tūkstančių frankų vertės kraitį; motina atiduoda jai savo briliantus daugmaž šešių tūkstančių frankų vertės...

- Pone, jūs per daug dosnus... - sumikčiojo nustebęs Steinbokas.

- O dėl likusių šimto dvidešimt tūkstančių frankų...

- Užtenka, pone, - nutraukė jį dailininkas, - aš tetrokštu savo brangiosios Hortenzijos...

- Ar leisite man kalbėti, jaunasis karštuoli? Šitų šimto dvidešimt tūkstančių frankų aš neturiu; bet jūs gausite juos...

- Pone!..

- Gausite juos iš vyriausybės, tai bus užsakymai, kur jums išrūpinsiu, duodu garbės žodį. Štai jūs netrukus turėsite ateljė prie valstybinių marmuro sandėlių. Išstatykite parodoje keletą gražių statulų, ir aš padėsiu jums patekti į Akademiją. Aukštosios vyriausybinės sferos palankios mano broliui ir man, taigi tikiuosi, kad pasiseks gauti jums užsakymų skulptūros darbams Versalyje - tai sudarys ketvirtadalį mano nurodytos sumos. Pagaliau, jums duos užsakymų pats Paryžiaus miestas, Perų Rūmai; žodžiu, užsakymų bus tiek ir tiek, mano brangusis, gausit ieškotis net pagalbininkų. Štai tokiu būdu aš manau išmokėti jums skolą. Pagalvokite, ar šitoks dalies išmokėjimas jums priimtinas, ar užteks jėgų...

- Man užteks jėgų aprūpinti žmoną net be šitos pašalinės pagalbos, - tarė kilnusis dailininkas.

- Štai kas man patinka! - sušuko baronas. - Graži, niekuo neabejojanti jaunystė! Kadaise aš taip pat būčiau

grūmęsis su ištisomis armijomis dėl moters! Nagi, - tarė jis, imdamas jaunojo skulptoriaus ranką ir kratydamas ją, - duodu jums savo sutikimą. Šį sekmadienį - vedybų sutartis, o kitą šeštadienį - prie altoriaus, tai mano žmonos vardo diena!

- Viskas gerai, - tarė baronienė dukteriai, prigludusiai prie lango, - tavo sužadėtinis ir tėvas apsikabino.

Sugrįžusiam vakare namo Venceslavui paaiškėjo mįslė, kuriuo būdu jis išėjo iš kalėjimo; sargas įteikė jam didelį antspauduotą paketą; jis rado jame visus savo skolos popierius, pakvitavimą pagal reikalaujamą formą, pridėtą prie teismo sprendimo nuorašo, ir tokio turinio laišką

"Brangusis Venceslavai,

Šiandien, dešimtą valandą ryto, buvau pas tave. Tikėjausi pristatyti tave vienam labai aukštam asmeniui, panorusiam su tavim susipažinti. Čia ir sužinojau kad "anglai" išsigabeno tave į vieną savo salelę, kurios sostine vadinasi Clichy's Castle.*

Tučtuojau nuėjau pas Leoną de Lora ir pasijuokiau, kad be keturių tūkstančių frankų negali išvažiuoti iš savo vasarvietės, o neprisistatęs savo prakilniajam globejui, sugadinsi ateitį. Laimė, pas jį buvo Brido, šitas genialus žmogus, jaunystėje pats patyręs vargo ir žinąs visą tavo istoriją. Ir štai, sūnau, juodu sumetė reikalingą pinigų sumą, ir aš paskubėjau grąžinti tavo skolą "beduinui" kuris, įtupdydamas tave į kalėjimą, padarė nusikaltimą prieš genijaus asmenį. Kadangi dvyliktą valandą turejau būti Tiuilri, tai nebesuspėjau tavęs pamatyti kvėpuojant laisvu oru. Žinau, kad esi džentelmenas, ir laidavau už tave draugams; bet užtat būtinai nueik pas juos rytoj

Leonui ir Brido tavo pinigai nereikalingi; jie kiekvienas norės gauti iš tavęs skulptūrą, ir jie neapsiriks. Taip apie tave mano tas, kuris norėtų pavadinti tave savo varžovu, o lieka tik tavo draugu.

Stidmanas

P.S. Princui pranešiau, kad grįžti iš kelionės tik rytoj, ir jis pasakė: "Na, tada rytoj!"

Grafas Venceslavas atsigulė tą vakarą į purpurinį guolį, kurį be mažiausios raukšlelės pakloja mums Laimės dievaitė, šita dieviškoji raišakojė, aplankanti genijų dar rečiau negu Teisingumas ir Turtas, nes Jupiterio valia ji liko be raiščio ant akių. Lengvai apgaudinėjama išsipusčiusių šarlatanų, viliojama jų blizgančių apdarų ir barškučių, ji eikvoja laiką, stebėdama jų išdaigas ir dalydama jiems malones, užuot ieškojusi tamsiuose kampeliuose lindinčių tikrai vertingų žmonių.

Dabar būtina paaiškinti, kokiu būdu baronas Julo galvojo surinkti Hortenzijos daliai reikalingus pinigus ir iš kur imti baisias sumas tam žavingam butui, kuriame turėjo įsikurti ponia Marnef. Jo finansinė samprata atspindėjo tą talentą, kuris nuveda švaistūnus ir aistrų apsėstus žmones slidžiais keliais, o ten paskui juos pražudo visokie atsitiktinumai. Tik šitaip galima išsiaiškinti tą ypatingą jėgą, kurią suteikia žmogui ydos ir kuri įgalina garbėtroškas, gašlūnus, žodžiu, visus velnio pavaldinius parodyti kartais jėgos stebuklus.

Dieną prieš tai, ryte, vienas senis, Johanas Fišeris, neturįs kuo išpirkti trisdešimties tūkstančių frankų vekselių, už kuriuos faktiškai pinigus gavo jo giminaitis, žinojo būsiąs priverstas paskelbti bankrotą, jei baronas jam laiku negrąžins paimtosios sumos.

Garbusis žilaplaukis senelis, sulaukęs septyniasdešimties metų, aklai tikėjo Julo; šiam bonapartistui baronas vis dar spindėjo Napoleono garbės saulės apšviestas, ir todėl jis ramiai vaikštinėjo su banko agentu po prieškambarį, pirmojo aukšto nedideliame butelyje, atsieinančiame aštuonis šimtus frankų per metus; iš čia jis vadovavo grūdų ir pašaro tiekimo operacijoms.

- Margarita nuėjo atnešti pinigų čia pat, už poros žingsnių, - kalbėjo jis.

Žmogus pilka uniforma, su sidabriniais galionais,

taip puikiai pažinojo senojo elzasiečio sąžiningumą, kad norėjo palikti jam visus jo trisdešimties tūkstančių frankų vekselius; bet senukas neleido jam išeiti, sakydamas, kad laikrodis dar nemušęs aštuonių. Čia prie vartų sustojo kabrioletas, senasis elzasietis išbėgo į gatvę ir, kupinas įstabaus pasitikėjimo. ištiesė ranką baronui, o baronas įteikė dėdei trisdešimtį tūkstantinių.

- Pavažiuokite kiek tolėliau ir sustokite už trejeto namų. Paskui pasakysiu, kodėl, - tarė senasis Fišeris. - Štai jums pinigai, jaunuoli, - tarė jis sugrįžęs ir, atskaitęs banko atstovui pinigus, palydėjo jį iki durų.

Kai banko agentas išnyko iš akių, Fišeris pašaukė kabrioletą, kuriame laukė jo prakilnusis giminaitis, kadaise dešinioji Napoleono ranka, ir, vesdamas jį pas save, pasakė:

- Nejau norite, kad Prancūzijos banke žinotų, jog įteikėte man tuos trisdešimt tūkstančių frankų, nors esate tik žirantas... Jau ir taip užtenka, kad toks žmogus kaip jūs padėjote savo parašą!..

- Eime į sodelį, tėvuk Fišeri, - tarė aukštasis pareigūnas. - Atrodote dar žaliūkas, - kalbėjo jis, sėsdamasis laukinių vynuogių pavėnėje ir permesdamas senį Fišerį žvilgsniu, kokiu verbuotojas į kariuomenę matuoja savanorį, stojantį rekrutu už kitą.

- Žaliūkas, nors imk ir įsigyk rentą iki gyvos galvos, - linksmai atsakė smulkus, išdžiūvęs, bet gyvas, budrių akių senis.

- Jums karštis kenkia?..

- Priešingai.

- Kokia jūsų nuomonė apie Afriką?

- Graži šalis!.. Prancūzai buvo ten nuėję su mažuoju kapralu.

- Dalykas toksai, - tarė baronas: - kad išgelbėtumėte mus visus, jums reiks važiuoti į Alžyrą.

- O mano verslas?..

- Jūsų verslą atpirks vienas Karo ministerijos valdininkas, išeinąs į pensiją ir neturįs iš ko gyventi.

- O ką reiks veikti Alžyre?

- Tiekti proviantus kariuomenei - grūdus ir pašarą. Jūsų paskyrimas jau pasirašytas Grūdų ir pašaro tame krašte galima įsigyti septyniasdešimčia procentų pigiau, negu kad mes jums mokesime

- O iš kur aš jų imsiu?

- Iš antpuolių, mokesčių, vietinių valdovukų Alžyre (šalyje, kurią mes dar mažai pažįstame, nors šeiminin kaujame jau aštuoneri metai) nepaprastai daug grūdų ir pašaro. Kai šie ištekliai priklauso arabams, mes surandame šimtus dingsčių juos iš jų atimti, paskui, kai jie jau musų rankose, arabai stengiasi iš mūsų išplėšti Dėl grūdų ten žiauriai kovojama ir niekuomet tiksliai nežinia, kiek jų pavogta iš vienos ir iš kitos pusės Saikstyti javus hektolitrais kaip Haleje ar matuoti šieną kaip Anfer gatvėje ten gryname lauke, nėra laiko. Arabų vadai ir mūsų spahi* labiau mėgsta grynus pinigus ir parduoda proviantus labai pigiai. O karo intendantūra nuolat turi patenkinti poreikius ji sudaro sutartis pasakiškomis kainomis atsižvelgdama į sunkumus, susijusius su proviantų įsigijimu, ir į pavojų, kuris gresia transportui Štai jums Alžyras proviantų tiekejo požiūriu Tai painiava, kurią užtušuoja kanceliarinis rašalas, kaip tai esti kiekvienoje naujai įsikūrusioje valdyboje. Praeis ne mažiau kaip dešimt metų, kol mes, administratoriai, pradesime joje susigaudyti, bet privačių asmenų akys aštresnės Taigi siunčiu jus į Alžyrą pralobti; darau taip, kaip Napoleonas kai jis kurį neturtingą maršalą skirdavo valdyti karalystės, kurioje galima būdavo slaptai remti kontrabandą Aš visiškai nusigyvenau, brangusis Fišeri. Per metus turiu iš kur nors iškasti šimtą tūkstančių frankų.

- Nematau nieko bloga, jei pasiskolinsime juos iš beduinų, - ramiai atsakė elzasietis. - Taip buvo daroma imperatoriaus laikais. .

- Žmogus, norįs pirkti jūsų įmonę, užeis pas jus šį rytą ir sumokės jums dešimt tūkstančių frankų, - pridūre baronas Julo - Juk kelionei į Afriką daugiau nereikia?

Senukas pritardamas linktelėjo galva

- Dėl pinigų ten vietoje nesirūpinkite, - tęsė baronas. - Likusią sumą už parduotą jūsų įmonę pasiimsiu aš, man reikia pinigų.

- Viskas priklauso jums, net mano gyvybė, - pareiškė senukas.

- O, nebijokite, - tarė baronas, įsivaizduodamas, kad jo dėdė įžvalgesnis, negu iš tikrųjų buvo, - dėl mokesčių rinkimo būkite ramus, jūsų geras vardas nekentės; viskas priklausys nuo vietos valdžios; o vietos valdžią paskyriau ten aš ir galiu ja pasikliauti. Žinoma, dėdule Fišeri, tai paslaptis iki grabo lentos; pažįstu jus ir todėl kalbu su jumis be jokių vingrybių, stačiai.

- Tvarka, vykstu, - tarė senis Fišeris. - O kiek laiko šitai truks?

- Dvejus metus! Susirinksite šimtą tūkstančių frankų ir galėsite paskui laimingai savo Vogėzuose gyventi.

- Viskas bus padaryta taip, kaip pageidaujate, mano garbė - jūsų garbė, - ramiai pasakė senukas.

- Štai tokius žmones aš myliu. Tačiau prieš išvažiuodamas pasidžiaugsite Hortenzijos laime ir atšvęsite jos vestuves - ji netrukus bus grafienė.

Bet nei mokesčiai Alžyre, nei antpuolių antpuoliai, nei pinigai, gauti iš valdininko, perkančio Fišerio kontorą, negalėjo iš karto sudaryti šešiasdešimties tūkstančių frankų, reikalingų Hortenzijos daliai išmokėti, - įskaičiuojant kraitį, atsieinantį apie penkis tūkstančius frankų - taip pat keturiasdešimties tūkstančių frankų, kuriuos jis išleido ar dar turėjo išleisti ponios Marnef butui. Pagaliau iš kur baronas gavo tuos trisdešimt tūkstančių, kuriuos ką tik atnešė Fišeriui? O štai iš kur.

Prieš kelias dienas baronas Julo apdraudė savo gyvybę šimtu penkiasdešimt tūkstančių frankų trejiems metams dviejose draudimo bendrovėse. Su draudimo polisu kišenėje, apmokėjęs draudimo mokesčius, štai kokiais žodžiais kreipėsi jis į baroną Nusingeną, Prancūzijos perą, kai išėjęs iš Parlamento posėdžio įsėdo į Nusingeno karietą ir kartu nuvažiavo pas jį pietauti.

- Barone, man reikia septyniasdešimties tūkstančių frankų, ir prašau man juos paskolinti. Pasirinkite trečią asmenį, kuriam duosiu įgaliojimą per trejus metus imti mano algą; per metus aš gaunu dvidešimt penkis tūkstančius frankų, tai sudarys septyniasdešimt penkis tūkstančius frankų per trejus metus. Žinau, jūs galite pasakyti: "O jei numirsite?"

Baronas Nusingenas patvirtindamas linktelėjo galva.

- Štai pusantro šimto tūkstančių frankų gyvybės draudimo polisas, iš jų aštuoniasdešimt tūkstančių priklausys jums, - atsakė baronas, išsitraukdamas iš kišenės dokumentą.

- *O jei būsite atliaistas?..* - nusijuokė baronas milijonierius.

Kitas baronas - nemilijonierius - susirūpino.

- *Nesijautinkite, šią pastapą patariau tik tėl to, kad suprastumėte, koks titelis mano nopelnas, jei sutinku toti jums šią zumą. Vatinas, jums rėsta, juk pankas turi jūsų parašą?*

- Leidžiu dukterį už vyro, - tarė baronas Julo, - o turto neturiu, kaip visi pasilikusieji dirbti administracijoje tokiu nedėkingu laiku, kai Parlamento suoluose sėdi penki šimtai miestiečių, kurie niekuomet nesugebės taip dosniai atlyginti atsidavusiems žmonėms, kaip imperatorius.

- *Na, na, jūs išliaikėte Šosefą!* - pasakė Prancūzijos peras. - *Tai mums viską paaiškina. Tarp mūsų kalbant, kunikaikštis t'Erufilis patarė jums titelę pasliauką, atplėštamas no jūzų pinikinės šitą dėlę. "Chai gonni ce malhir, et chi zai gombadir"*, - pridūrė jis, manydamasis deklamuojąs prancūzišką eilėraštį. - *Pakliauzykite traukiško patarimo: užtarykite savo kromelį, arpa jūs šuvęs...*

Šitas nešvarus sandėris buvo padarytas tarpininkaujant nežymiam palūkininkui, pavarde Vovinė, vienam iš tų vikruolių, kurie tyko prie didžiųjų bankų kaip smulkios žuvelės, visada lydinčios ryklį. Šitas pradedąs karjerą lupikautojas pažadėjo baronui Julo - taip jis troško įsigyti šio

įtakingo žmogaus protekciją - duoti trisdešimt tūkstančių frankų už trims mėnesiams terminuotus vekselius ir įsipareigojo atnaujinti juos keturis kartus per metus, iki to laiko nepaleisdamas apyvarton.

Fišerio įpėdinis turėjo sumokėti keturiasdešimt tūkstančių frankų už šią firmą, bet gavo pažadą, kad jam bus išrūpinta pašarų tiekimo paranga artimiausiame prie Paryžiaus departamente.

Štai į kokį kraupų labirintą įviliojo aistros vieną iš doriausių ligi šiol žmonių, vieną iš sumaniausių Napoleono laikų administracijos darbuotojų: jis apvogė valstybės iždą, kad turėtų kuo apmokėti skolą lupikautojui, o įsiskolino lupikautojui, kad patenkintų savo aistras ir išleistų dukterį už vyro. Viso šio pinigų švaistymo mokslo ir visų šių pastangų buvo griebtasi tam, kad baronas norėjo pasirodyti didis ponios Marnef akyse ir būti šiai buržuazinei Danajai Jupiteriu. Tokio veiklumo, tokio sumanumo ir drąsos, kokius parodė baronas, stačia galva virsdamas į širšių lizdą, nebūtų parodęs nė vienas žmogus, siekiantis dorai pralobti: jis ėjo tarnybą, ragino buto rengėjus, prižiūrėjo darbininkus, rūpestingai tikrino mažiausią smulkmeną Vano gatvės bute. Visiškai priklausydamas poniai Marnef, jis dar rasdavo laiko nueiti į Parlamento posėdžius, žodžiu, nėrėsi iš kailio, tačiau nei artimieji, nei prašalaičiai nepastebėjo šios karštligiškos veiklos.

Adelina nepaprastai nustebo sužinojusi, kad jos dėdė laimingai išvengė bankroto, o vedybų sutartyje dukteriai įrašyta dalis, tačiau net džiaugsmas dėl dukters vedybų, sudarytų tokiomis garbingomis sąlygomis, negalėjo nustelbti tam tikro nerimo. Vakare prieš dukters vestuves, kurioms baronas parinko tą dieną, kai ponia Marnef turėjo įsikraustyti į savo butą Vano gatvėje, Hektoras išsklaidė žmonos nuostabą, šitaip iškilmingai pareikšdamas:

- Adelina, štai pagaliau mūsų duktė išteka, ir mums nebėra ko nerimastauti. Mums išmušė valanda pasitraukti iš viešojo gyvenimo, aš dirbsiu ne daugiau kaip trejus metus, tik kol išsitarnausiu pensiją. Kam mums toliau šitos

nuo šiolei nebereikalingos išlaidos? Butas mums kaštuoja šešis tūkstančius frankų per metus, laikome keturis tarnus, maistui išleidžiame trisdešimt tūkstančių frankų. Jei nori, kad atlikčiau savo įsipareigojimus - matai, turėjau įkeisti trejiems metams savo algą, norėdamas sukaupti reikalingus pinigus Hortenzijos daliai ir tavo dėdės vekseliams išpirkti...

- Ak, teisingai pasielgei, mielasis, - pertarė ji vyrą, bučiuodama jam rankas.

Šis prisipažinimas išsklaidė visus Adelinos būgštavimus.

- Noriu prašyti tave dar vienos mažos aukos, - kalbėjo jis, atitraukdamas rankas ir bučiuodamas žmoną į kaktą. - Pliumė gatvėje man siūlo gražų butą, antrame aukšte, visiškai padorų, su nuostabiais paneliais ir nebrangų - tik tūkstantis penki šimtai frankų per metus. Ten tau užteks vienos kambarinės, o aš pasitenkinsiu paprastu tarnu.

- Taip, mielasis.

- Suprastindama namų ūkį, nors išlaikydama formą, tu išsiversi su šešiais tūkstančiais frankų per metus; neįskaičiuoju čia savo asmeninių išlaidų, jomis pasirūpinsiu aš pats...

Kilniaširdė moteris džiūgaudama puolė vyrui ant kaklo.

- Kokia laimė, kad galiu tau dar kartą įrodyti, kaip tave myliu! - sušuko ji. - Koks tu išradingas!..

- Priiminėsime šeimos narius vieną kartą per savaitę, aš pats, kaip žinai, retai namie pietauju... Tu gali ramiai, nepakenkdama savo orumui, pietauti du kartus per savaitę pas Viktoreną, du kartus pas Hortenziją; ir kadangi tikiuosi visiškai atitaisyti santykius su Kreveliu, tai vieną kartą per savaitę mes pietausime pas jį; taigi penkis kartus pietūs pas gimines, vieną kartą namie - štai ir užpildyta visa savaitė, nes, be to, galime būti dar pakviesti kur nors iš šalies.

- Pasistengsiu dar šiek tiek tau sutaupyti, - tarė Adelina.

- A, tu brangenybė, ne žmona! - sušuko baronas.

- Gerasis, įstabusis Hektorai! Laiminsiu tave iki paskutinio atodusio už tai - tarė ji, - kad taip gerai ištekinai mūsų brangiąją Hortenziją

Šitaip pradėjo smukti gražiosios ponios Julo namai, ir taip, pasakykime tiesiai, pametė ją vyras, vykdydamas savo iškilmingą pažadą poniai Marnef.

Storulis tėtušis Krevelis, žinoma, pakviestas į vedybų sutarties pasirašymą elgesi taip, tartum scenos, kuria prasideda šis pasakojimas, visai nebūtų buvę, tartum nebūtų giežęs apmaudo ant barono Julo Selestenas Krevelis pasirodė meiliausias pasaulyje žmogus; tiesa, buvęs parfiumerininkas vis dar prasikišdavo bet tapęs bataliono vadu, jis pradėjo nertis iš seno kailio ir kilti į didybę. Pareiškė mielai pašoksiąs per Hortenzijos vestuves.

- Puikioji ponia, - galantiškai kreipėsi jis į baronienę Julo - tokie žmonės kaip mes moka viską užmiršti; neginkite manęs šalin ir teikitės kartais papuošti mano namus, apsilankydama su savo vaikais. Būkite rami, neišgirsite iš manęs nė žodžio apie tai, kas palaidota giliai mano širdyje. Pasielgiau tada kaip kvailys, nes nematyti jūsų man buvo per didelė auka

- Padori moteris pone, kurčia kalboms, kurias jūs teikėtės priminti; ir jei išlaikysite duotą žodį, tai, būkite tikras, labai džiaugiuosi, kad baigsis vaidai, visuomet tokie apgailėtini tarp giminių.

- Na, na, storasis ožy, - tarė baronas Julo, prievarta išsivesdamas Krevelį į sodą, - vengi manęs visur, net mano paties namuose? Nejau pritinka dviem seniems gražiosios lyties mėgėjams vaidytis dėl sijono? Klausyk, iš tikrųjų, tai būtų miesčioniška!

Aš ne toks gražuolis kaip jūs pone, ir mano gundymo išgalės tokios ribotos, jog negaliu taip lengvai kaip jūs atitaisyti šios srities nuostolius...

- Kas tai - ironija? - paklausė baronas.

- Nugalėtasis turi teisę panaudoti ją prieš nugalėtoją!

Pradėję pokalbį šiuo tonu, jie galų gale visiškai

susitaikė; tačiau Krevelis primygtinai pabrėžė savo teisę atsikeršyti.

Ponia Marnef įsigeidė dalyvauti panelės Julo vestuvėse. Kad būsimoji meilužė galėtų pasirodyti jo svetainėje, valstybės patarėjas turėjo norom nenorom pakviesti visus savo departamento tarnautojus, net ir kanceliarijos viršininkų pavaduotojus. Todėl buvo ruošiamas didelis pokylis. Baronienė, būdama gera šeimininkė, apskaičiavo, kad vakarinis pokylis atsieis mažiau negu vestuviniai pietūs ir bus galima pakviesti daugiau svečių. Taigi Hortenzijos vestuvės sukėlė daug triukšmo.

Iš jaunosios pusės liudytojais buvo maršalas Visemburgo kunigaikštis ir baronas Nusingenas, iš Steinboko - grafai Rastinjakas ir Popino. O kadangi su pragarsėjusiu grafu Steinboku stengėsi susipažinti įžymiausi lenkų emigrantų atstovai, dailininkas jautė pareigą pakviesti ir juos. Valstybės Tarybai, kurios nariu buvo baronas, administracijai, kurioje dirbo, armijai, norėjusiai pagerbti grafą Forzheimą, atstovavo patys aukštieji pareigūnai. Buvo apskaičiuota, kad reikės pakviesti du šimtus asmenų. Dabar kiekvienas supras, kaip rūpėjo tokiai kaip poniutė Marnef pasirodyti visu savo grožiu šiame rinktiniame sambūryje.

Pardavusi briliantus, iš kurių gražiausius atrinko ir paliko dukteriai kraičiui, baronienė visą mėnesį už įsigytus pinigus rengė dukteriai butą. Už brangenybes buvo gauta penkiolika tūkstančių frankų, iš jų penkis tūkstančius prarijo Hortenzijos kraitis. Ką reiškė dešimt tūkstančių frankų, kai reikėjo apstatyti jaunavedžių butą, turint omenyje nūdienės prabangos keliamus reikalavimus? Bet jaunavedžiai gavo puikių vestuvių dovanų iš jaunųjų Julo, tėtušio Krevelio ir grafo Forzheimo - senasis dėdė seniai buvo atidėjęs pinigų Hortenzijos sidabro indams. Tokios pagalbos dėka net reikli paryžietė nebūtų radusi ko prikišti jaunavedžių butui Sen Dominiko gatvėje, prie Invalidų aikštės. Viskas ten derėjo su jų meile, tokia tyra, atvira ir nuoširdžia...

Pagaliau atėjo iškilmingoji diena, nes ši diena turėjo būti iškilminga ne tik Hortenzijai su Venceslavu, bet ir tėvui;

ponia Marnef nutarė kelti įkurtuves savo naujajame bute kitą dieną po savo nusidėjimo ir dviejų įsimylėjėlių vestuvių.

Kam nėra tekę bent kartą gyvenime dalyvauti vestuvių puotoje? Sukaupkite prisiminimus, ir jūs tikriausiai nusišypsosite, kai prieš jūsų akis iškils visi tie šventiškai išsipustę žmonės ne tik iškilmingais veidais, bet ir paradiniais drabužiais. Iš visų socialinių reiškinių, rodančių, kaip aplinka veikia žmogų, vestuvių puota yra bene pats ryškiausias. Iš tikrųjų, vienų svečių šventiškas išsipustymas taip veikia kitus, kad net žmonės, kuriems elegantiški rūbai yra paprasčiausias dalykas, atrodo taip, tarytum ir jiems vestuvių puota - didžiausias gyvenimo įvykis. Pagaliau prisiminkite tuos orius ponus, tuos senius, abejingus viskam ir atėjusius čia savo kasdieniniais juodais surdutais; prisiminkite seniai vedusias poras, kurių veidai byloja apie liūdną patirtį to gyvenimo, kurį pradeda jaunieji; prisiminkite linksmybę, besiveržiančią aikštėn, kaip angliarūgštės dujos iš šampano butelio, prisiminkite jaunas merginas, pavydinčias nuotakai, moteris, susirūpinusias savo tualetų sėkme, beturčius giminaičius, kurių per ankšti, lyg nesavi rūbai griežtai skiria juos nuo žmonių *in fiocchi**, prisiminkite smagurius, svajojančius tik apie skanią vakarienę, ir lošėjus - apie kortų staliuką. Ir visi jie - turtingi ir vargšai, tie, kurie pavydi, ir tie, kuriems pavydi, filosofai ir svajotojai - visi jie kaip žolynai gėlių pintinėlėje supa retą gėlę - jaunąją. Vestuvių puota - tai visuomenės miniatiūra.

Kai vestuvininkai įsilinksmino, Krevelis paėmė baroną po ranka ir nekalčiausia pasaulyje išraiška sušnabždėjo jam į ausį:

- Kad tave devynios! Kokia gražutė moterėlė ta poniutė su rausva suknele, ta, kur šaudo į tave akutėmis!..

- Kuri gi?

- Kanceliarijos viršininko padėjėjo žmona, to, kurį tu keli tarnyboje visomis teisėtomis ir neteisėtomis priemonėmis! Ponia Marnef!

* *Šventiškai išsidabinusių (it.)*

- Iš kur žinai?

- Klausyk, Julo, pasistengsiu dovanoti tau visas piktadarybes, jei pristatysi mane tai poniutei: pakviesiu tave pas Eloizą. Visi teiraujasi, kas šita žavingoji būtybė? Ar tu jau toks įsitikinęs, kad niekas iš tavo pavaldinių neišsiaiškins, kokiu būdu jos vyras buvo pakeltas tarnyboje?. Ak, ir laimingas gi tu, sukčiau, ji verta daugiau negu visa kanceliarija... mielu noru padirbėčiau jos kanceliarijoje.. Na, būkime draugai, Cina!*..

- ...Kokie dar nebuvome, - tarė baronas parfiumerininkui. - Pamatysi, koks aš šaunus vaikinas. Po mėnesio galėsi pietauti pas šitą angelėlį... Taip, taip, senasis draugužį, mes vis dar angelėlius žaidžiame... Patariu tau pasekti mano pavyzdžiu ir mesti demonus...

Pusseserė Beta, šiuo metu jau įsikūrusi Vano gatvėje, gražiame ketvirto aukšto butuke, pasišalino iš puotos dešimtą valandą; senoji mergina panūdo dar kartą pasidžiaugti vertybinių (tūkstančio dviejų šimtų frankų) popierių dviem aktais: viename jų kapitalo savininkė buvo grafienė Steinbok, antrame - Selestina Julo. Dabar aišku, kodėl ponas Krevelis galėjo užvesti kalbą su ponu Julo apie ponią Marnef ir patirti niekam nežinomą paslaptį: poną Marnef laikant nuošalyje, ir vieninteliai šios paslapties dalininkai buvo pusseserė Beta, baronas ir Valeri.

Baronas pasielgė tiek neatsargiai, kad padovanojo poniai Marnef balinį tualetą, pernelyg prašmatnų kanceliarijos viršininko pavaduotojo žmonai; valdininkų žmonos ėmė pavydėti Valeri jos suknios ir grožio. Prisidengusios vėduoklėmis, pradėjo tarp savęs kuždėtis, nes Marnefų šeimos skurdu kadaise buvo susidomėjęs visas barono Julo departamentas; kaip tik tuo metu, kai šis tarnautojas rūpinosi gauti pašalpą, departamento direktorius įsimylėjo poniąą. Be to, Hektoras pats nepajėgė nuslėpti savo džiaugsmo, matydamas Valeri pasisekimą; kukliai ir oriai pakentė ji smalsius, pavydžius žvilgsnius, kurių taip gąsdinasi moteris, pirmą kartą pasirodžiusi naujoje draugijoje.

Pasodinęs žmoną, dukterį ir žentą į karietą, baronas

pavedė namų šeimininkų pareigas sūnui ir marčiai, o pats išspruko nepastebėtas. Įšoko į ponios Marnef karietą ir nulydėjo ją į naująjį butą; bet Valeri tylėjo užsisvajojusi, beveik nusiminusi.

- Jums liūdna, kad aš laimingas, Valeri, - tarė jis, prisitraukdamas ją prie savęs.

- Mielasis drauge, jūs norite, kad nebūtų susimąsčiusi vargšė moteris, pasiryžusi nusidėti pirmą kartą, nors jos vyro niekšiškas elgesys ir nesaisto jos?.. Nejau manote, kad aš neturiu sielos, netikiu, esu bedievė? Šį vakarą jūs per daug atvirai džiūgavote ir tiesiog bjauriai kreipėte visų dėmesį į mane. Iš tikrųjų, gimnazistas būtų tinkamiau elgęsis. Todėl šitos poniutės ir smaigstė mane kaip papaikusios žvilgsniais ir aštriais žodeliais! Na, o kuri moteris nesuinteresuota savo geru vardu? Jūs pražudėte mane. Na taip, žinoma, dabar aš priklausau jums! Mano nuodėmei išpirkti beliko viena priemonė - ištikimybė jums! Ak, jūs pabaisa, - nusijuokė ji ir leidosi pabučiuojama. - Gerai žinojote, ką darote. Ponia Kokė, mūsų kanceliarijos viršininko žmona, atsisėdo greta manęs ir ėmė gėrėtis mano nėriniais. "Tikri angliški? - tarė ji. - Ir jie brangiai jums atsiėjo, ponia?" "Net nenuvokiu, - atšoviau aš. - Šitie nėriniai atiteko man po motinos, aš ne tokia turtinga, kad galėčiau tokius nusipirkti!"

Kaip matome, ponia Marnef galų gale taip apraganavo senąjį Imperijos laikų gražuolį, kad jis iš tikrųjų ėmė galvoti, jog ji nusidedanti pirmą kartą ir pažeidžianti savo santuokines priedermes iš aistros jam. Ji pasipasakojo, jog niekingasis Marnefas pametęs ją trečią dieną po vestuvių, ir tai dėl siaubingiausių priežasčių. Nuo to laiko ji ir gyvenanti kaip nekalčiausia mergaitė, ir esanti labai laiminga, nes vedybinis gyvenimas kėlęs jai pasišlykštėjimą. Štai dėl ko ji šią akimirką esanti tokia nuliūdusi.

- O jei ir meilė ne geresnė už vedybas!.. - tarė ji pro ašaras.

Šitas žavingas melas, kurio griebiasi beveik visos moterys, atsidūrusios tokioje padėtyje kaip Valeri, nukėlė

baroną į septintą dangų. Tuo pačiu metu, kai Valeri vaidino šventuolėlę, įsimylėjęs dailininkas ir Hortenzija galbūt nekantriai laukė, kada baronienė paskutinį kartą palaimins ir pabučiuos jaunąją merginą.

Septintą valandą ryto baronas vėl pasirodė puotoje ir atleido jaunuosius Julo nuo šeimininkų pareigų, nesitverdamas džiaugsmu, nes jo Valeri pasirodė esanti droviausia mergaitė ir rafinuočiausias velniūkštis. Kaip kiekvienose vestuvėse, namus į pabaigą užvaldė šokėjai ir šokėjos, beveik svetimi šeimininkams; jie šoko nepabaigiamus paskutinius kontredansus, vadinamus kotiljonais; bujotės lošėjai įsikarščiavę sėdėjo už stalų. Tėtušis Krevelis išlošė šešis tūkstančius frankų.

Rytiniuose laikraščiuose "Paryžiaus naujienų" skyriuje buvo išspausdinta tokia žinutė:

Šį rytą šventojo Tomo Akviniečio bažnyčioje buvo sutuokti grafas Steinbokas ir panelė Hortenzija Julo, barono Julo, valstybės patarėjo ir Karo ministerijos departamento direktoriaus, duktė, įžymiojo grafo Forzheimo dukterėčia. Šios iškilmingos apeigos sutraukė daug žmonių. Tarp dalyvių buvo matyti mūsų meno garsenybės: Leonas de Lora, Žozefas Brido, Stidmanas, Biksiu, Karo ministerijos ir Valstybės tarybos žymūs pareigūnai ir abejų Rūmų nariai; dalyvavo taip pat lenkų emigrantų viršūnės: grafas Pacas, Laginskis ir kiti.

Grafas Venceslavas Steinbokas yra garsiojo generolo Steinboko, Švedijos karaliaus Karolio XII bendražygio, vaikaitis. Jaunasis grafas, lenkų sukilimo dalyvis, rado prieglobstį Prancūzijoje, kur, išgarsėjęs savo talentu, įsigijo teisę tapti Prancūzijos piliečiu.

Taigi, nors baronas Julo d'Ervi buvo baisiai nusigyvenęs, buvo patenkinti visi viešosios nuomonės reikalavimai, net laikraščiai pažymėjo jo dukters vestuves, iškeltas visais atžvilgiais panašiai į Julo sūnaus vestuves su panele Krevel. Vestuvių puota aptildė kalbas, sklindančias

apie keblius direktoriaus piniginius reikalus, o dalis, paskirta dukteriai, paaiškino, kodėl buvo būtina griebtis paskolos.

Čia tam tikra prasme baigiasi mūsų apysakos įžanga. Ši įžanga atlieka tokį pat vaidmenį toliau einančioje dramoje, kaip premisos loginiame sprendime ar prologas kiekvienoje klasikinėje tragedijoje.

Kai Paryžiuje moteris pasiryžta savo grožį paversti pragyvenimo šaltiniu ir preke, tai dar nereiškia, kad ji būtinai pralobs. Pasitaiko čia nemaža nuostabių, labai gudrių moterų, kurios skursta bjauriose vidutiniškose sąlygose ir liūdnai baigia gyvenimą, prasidėjusį pramogomis. Ir štai kodėl: imtis gėdingo kurtizanės amato, siekiant apčiuopiamos naudos, ir tuo pačiu metu išlaikyti padorios buržua žmonos kaukę - dar maža. Nuodėmė ne taip lengvai pasiekia pergalę; ji panaši į genijų tuo, kad jiems abiem reikia palankiai susidėjusių aplinkybių - tik tada talentą lydi turtas. Įsivaizduokime, kad nebuvo keistų Revoliucijos kelio vingių - ir nebūtų Napoleono, jis tebūtų buvęs antroji generolo Fabero* laida. Už pinigus parduodamas grožis, be mėgėjų, be garso ir be gėdos ordino, suteikto už iššvaistytus turtus, - tai Koredžas**, užmestas palėpėje, tai genijus, žūstąs mansardoje. Taigi Paryžiuje Laisa*** visų pirma turi susirasti turtuolį, tiek ją įsimylėjusį, kad apmokėtų jai visą kainą. Ji turi būti visada labai elegantiška, nes elegancija - jos iškaba; ji privalo būti tokių dailių manierų, kad kutentų vyrų savimeilę, privalo turėti Sofijos Arnu sąmojį, kad pažadintų turčius iš apatijos; žodžiu, turi sugebėti uždegti ištvirkėlius, o apsimesti ištikima vienam iš jų, kad kiti pavydėtų laimingajam.

Visos šitos sąlygos, tokios rūšies moterų apibūdinamos žodžiu *sekasi*, ne taip lengvai susideda Paryžiuje, nors miestas knibždėte knibžda milijonierių, dykaduonių, žmonių, persisotinusių viskuo, ir fantazuotojų. Apvaizda stipriai saugo šiuo atžvilgiu valdininkų ir smulkiųjų buržua šeimas, nes aplinkoje, kurioje jos gyvena, yra bent dvigubai daugiau kliūčių. Vis dėlto Paryžiuje yra į valias tokių moterų

kaip ponia Marnef, ir į šią papročių istoriją Valeri įeina kaip charakteringas tipas. Kai kurios tokios moterys pasiduoda ir tikrajai aistrai, ir kartu būtinybei, kaip ponia Kolvil, taip ilgai santykiavusi su bankininku Keleriu, vienu iš garsiausiųjų kairiojo sparno oratorių; kitas stumia pliuškumas, kaip ponią de la Bodrej, kuri apskritai išliko beveik padori, nors ir pabėgo su Lusto; vienas nuvilioja į šį kelią tualetų aistra, kitas - aiškiai per mažos algos, iš kurių neįmanoma išlaikyti šeimą. Dėl valstybės, ar, jei geriau norite, abejų Rūmų šykštumo randasi nemaža negandų, išsigimsta papročiai. Šiandien daug kas sielvartauja dėl darbininkų klasės likimo, darbininkai vaizduojami fabrikantų smaugiamomis aukomis; bet valstybė šimtą kartų negailestingesnė už gobšiausią pramonininką; jos taupumas valdininkų algų atžvilgiu darosi tiesiog absurdiškas. Dirbkite daug, ir pramonė atsilygins jums už jūsų atliktą darbą; o ką duoda valstybė šitai daugybei nežinomų ir sąžiningų darbuotojų?

Iškrypti iš doro kelio ištekėjusiai moteriai - nedovanotinas nusikaltimas; bet ir šio nusikaltimo sunkumas gali būti labai įvairus. Kai kurios moterys, toli gražu neištvirkusios, slepia savo klaidas ir išlieka bent iš pažiūros padorios moterys, kaip tos dvi, kurių meilės nuotykius mes ką tik suminėjome; bet kitos palydi savo nuodėmes šlykščiomis spekuliacijomis. Ponia Marnef tam tikru atžvilgiu atstovauja tam ištekėjusių garbėtroškų kurtizanių tipui, kurios iššyk susigyvena su ištvirkimu, su visais iš jo kylančiais padariniais ir yra pasiruošusios pralobti maloniausiu būdu, visiškai nesivaržydamos dėl priemonių; beveik visuomet tokių kaip ponios Marnef kurstytojai ir sąmokslininkai yra jų vyrai. Tokie sijonuoti Makiaveliai* - pačios pavojingiausios moterys; iš visų pasileidusių paryžiečių tai blogiausioji atmaina. Tikros kurtizanės, tokios kaip Žozefa, Šonc, Malaga, Ženi Kadin ir kitos, atvirai versdamosios savo amatu, šiuo atvirumu įspėja vyrus taip aiškiai, kaip raudonas žibintas prie paleistuvystės namų arba aliejiniai žiburiai prie lošimo namų. Čia vyras bent žino, kad jo turtui gresia pavojus. Bet ištekėjusios moters veidmainiavimas, šleikščiai saldus gar-

bingumas, apsimesta dorybė, rūpinimasis tik smulkiais namų ūkio poreikiais, tariamas priešinimasis neprotingoms išlaidoms - iš pasalų įstumia vyrą į pražūtį, juo keistesnę dėl to, kad žmonės ją pateisina, nors ir nesistengia išsiaiškinti, kas iš tikrųjų dėl jos kaltas. Čia turtus praryja ne linksma užgaida, bet niekinga išlaidų knyga. Šeimos tėvas suskursta gėdingai, o varge paskui jis net neranda tos didžiosios paguodos, kurią teikia patenkintos tuštybės jausmas.

Ši tirada skaudžiai užgaus daugelį šeimų. Ponių Marnef sutiksime visuose visuomenės sluoksniuose, net karaliaus rūmuose, nes Valeri - nepaprastai tiksli liūdnos tikrovės kopija. Deja, šis portretas neišgydys nė vieno nuo papaikusios meilės angelėliams su švelnia šypsena, svajingomis akimis, nekaltu veideliu ir nedegama spinta širdies vietoje.

1841 metais, praėjus maždaug trejiems metams po Hortenzijos vestuvių, baronas Julo d'Ervi tarytum surimtėjo, tarytum *išsikinkė*, kaip sakydavo pirmasis Liudviko XV chirurgas, o tačiau ponia Marnef atsiėjo jam du kartus brangiau, negu kadaise Žozefa. Bet Valeri, nors visuomet gražiai apsirengusi, savo išore stengėsi būti kukli, kaip dera kanceliarijos viršininko pavaduotojo žmonai; tik peniuarus ir kambarinius tualetus taisėsi prabangius. Taigi dėl savo brangaus Hektoro ji aukojo paryžietės tuštybę. Vis dėlto eidama į teatrą užsidėdavo gražią skrybėlaitę, užsivilkdavo paskutinės mados suknelę; baronas atlydėdavo ją karietoje, ir juodu sėdėdavo geriausioje ložėje.

Butas Vano gatvėje buvo visame trečiajame aukšte, moderniuose namuose, su kiemu priešais ir sodu iš kitos pusės. Viskas čia alsavo padorumu. Ištaiga pasireiškė tik tuo, kad kambarių sienos buvo išmuštos persiškais audiniais, o baldai gražūs ir patogūs. Miegamasis sudarė išimtį ir išsiskyrė prabanga, kurią mėgsta demonstruoti tokios kaip Ženi Kadin ir Šonc. Buvo čia ir mezginių užuolaidų, ir kašmirų, ir brokato portjerų, ir židinio komplektas, suprojektuotas paties Stidmano, ir maža etažerė su nuostabiais niekučiais. Julo nenorėjo, kad jo Valeri lizdelis

atsiliktų savo prašmatnumu nuo kokios nors Žozefos paauksintos ir perlais puoštos purvynės. Du svarbiausi kambariai - svetainė ir valgomasis - buvo apstatyti pirmasis minkštais, raudonu damastu muštais baldais, antrasis - kietais drožinėto ąžuolo baldais. Bet, įsileidęs viską rengti, kad būtų harmoninga, baronas po pusės metų efemerišką prabangą papildė pastovia prabanga ir padovanojo Valeri didžiai vertingų daiktų, kaip antai, sidabrinius stalo indus, kurių sąskaita viršijo dvidešimt keturis tūkstančius frankų.

Per dvejus metus ponios Marnef namai išgarsėjo esą itin malonūs. Čia buvo lošiama kortomis. Pati Valeri veikiai įgijo meilios ir protingos moters vardą. O kad būtų pateisintos jos pasikeitusios gyvenimo sąlygos, buvo paskleistas gandas, kad jos *neteisėtas tėvas*, maršalas Monkornė, palikęs jai fideikomisu* didelį turtą. Rūpindamasi savo ateitimi, Valeri prie visuomeninės veidmainystės pridėjo dar religinę veidmainystę. Nepraleisdama nė vienų mišių sekmadieniais, ji išgarsėjo savo pamaldumu. Rinkdavo aukas, aprūpindavo bažnyčią šventa duona, pradėjo labdaringą veiklą ir padarė vieną kitą gerą darbą savo kvartale - vis, žinoma, Hektoro sąskaita. Taigi viskas vyko kuo padoriausiai. Todėl daugelis tvirtai tikėjo jos santykių su baronu tyrumu, nurodydami į valstybės patarėjo senyvą amžių ir teigdami, kad jis platoniškai mėgaująsis ponios Marnef proto kandumu, kerinčia elgsena, pašnekesio maniera, panašiai kaip velionis Liudvikas XVIII mėgavosi šmaikščiu, galantišku susirašinėjimu su damomis.

Baronas išeidavo apie vidurnaktį kartu su kitais svečiais ir po ketvirčio valandos grįždavo.

O štai šios didžios paslapties paslaptis.

Šiuose namuose durininkais tarnavo ponas ir ponia Olivjė; iš savo tamsios ir nepelningos lindynės Duajenė gatvėje šie žmonės persikėlė į pelningą ir puikią šveicorinę Vano gatvėje barono rekomenduoti, nes šių namų savininkas, ieškąs durininko, buvo jo draugas. Ponia Olivjė, buvusi Karolio X rūmų baltinių prižiūrėtoja, *nuversta* nuo šio

posto drauge su teisėtąja monarchija, turėjo tris vaikus. Vyresnysis, jau notaro raštininkas, buvo tėvo ir motinos numylėtinis. Šitam favoritui grėsė šešerių metų karo tarnyba, galėjusi suardyti jo puikią karjerą. Bet čia ponios Marnef pastangomis jis buvo atleistas nuo karinės prievolės dėl kažkokio ten fizinio trūkumo, kokių moka surasti naujokų ėmimo komisija, kai jai į ausį šnibžteli kuris nors įtakingas ministerijos pareigūnas. Užtat Olivjė, buvęs Karolio X šunų varovas, ir jo žmona dėl barono Julo ir ponios Marnef būtų antrą kartą Kristų nukryžiavę.

Ką galėjo pasakyti visuomenė, kuriai Valeri romanas su brazilu Montesu de Montechanosu buvo nežinomas? Nieko. Kita vertus, visuomenė paprastai itin atlaidi šeimininkei, kurios svetainėje galima maloniai praleisti laiką. Pagaliau ponia Marnef, šalia visų savo meilingų savybių, turėjo dar vieną brangų privalumą - ji turėjo slaptos galios. Taip, pavyzdžiui, Klodas Vinjonas, tapęs Visemburgo kunigaikščio sekretoriumi ir svajojęs pakliūti į Valstybės Tarybą referentu, nuolat lankėsi Valeri salone, kurį pamėgo ir kai kurie deputatai, šaunūs vyrukai, kortų mėgėjai. Savo ratelį ponia Marnef subūrė išmaningai lėtai; į jį buvo atrenkami žmonės tik vienodų nuomonių ir papročių, kuriems rūpėjo palaikyti vienas kitą ir liaupsinti begalinius namų šeimininkės nuopelnus. Įsidėmėkite šią aksiomą - Paryžiuje kūmystė yra savotiška Šventoji Sąjunga. Interesai visada galų gale išsiskiria, bet nedorovingi žmonės susitars visuomet.

Nepraėjus nė trims mėnesiams nuo ponios Marnef įsikūrimo Vano gatvėje, ji priėmė poną Krevelį, netrukus po to tapusį savo apylinkės meru ir Garbės legiono kryžiaus kavalieriumi. Krevelis ilgai dvejojo: reikėjo atsisakyti garsaus nacionalinės gvardijos munduro, su kuriuo jis puikavosi Tiuilri rūmuose, manydamasis esąs tikras kariškis, ne blogesnis už patį imperatorių; bet tuštybę nugalėjo garbės troškimas, dar paskatintas ponios Marnef patarimų. Ponas meras nusprendė, kad jo santykiai su panele Eloiza Briztu visiškai nesuderinami su jo naująja politine padėtimi. Dar toli gražu prieš įsėsdamas į miesčionišką sostą merijoje, jis

savo meilės nuotykius apgaubė gilia paslaptimi. Bet nesunku įspėti, kad teisę keršyti už Žozefos pagrobimą taip dažnai, kaip tik pajėgs, Krevelis įsigijo šešių tūkstančių frankų rentą, užrašydamas ją Valeri Forten, pono Marnef žmonai, atskirtai nuo vyro turtiniuose dalykuose. Valeri galbūt iš motinos paveldėjusi tą ypatingą išlaikomos meilužės juslę, vienu pažvelgimu įspėjo šio komiškojo gerbėjo charakterį. Krevelio žodžiai: "Niekada nesu turėjęs reikalų su gerosios visuomenės moterim", pasakyti Lisbetai, o Lisbetos atkartoti savo brangiajai Valeri, buvo plačiai išnaudoti sandėryje, kuriuo jai buvo užrašyta penkių procentų renta, duodanti tuos šešis tūkstančius frankų pelno per metus. Nuo to laiko ji stengėsi visaip išlaikyti savo prestižą buvusio Sezario Biroto firmos komivojažerio akyse.

Piniginiais išskaičiavimais vadovaudamasis Krevelis kitados vedė vieno Bri regiono malūnininko dukterį, beje, vienturtę, ir jos paveldas sudarė tris ketvirčius jo viso turto - mažmenų pirkliai pralobsta dažniausiai ne tiek iš savo prekybos, kiek iš Parduotuvės ir Žemdirbystės susivienijimo. Dauguma fermerių, malūnininkų, gyvulių augintojų, žemdirbių, gyvenančių Paryžiaus apylinkėse, svajoja apie garbę matyti savo dukteris už prekystalio; jiems daug labiau į širdį žentas krautuvininkas, auksakalys ar maininінkas, negu notaras ar advokatas, kurių visuomeninis pranašumas kelia jiems nerimą; jie bijo, kad vėliau šitos miesčionių viršūnės neimtų jų niekinti. Ponia Krevel, moteris negraži, prasčiokė ir kvaila, mirusi pačiu laiku, nebuvo suteikusi savo vyrui jokių kitų džiaugsmų, kaip tik tėvystę. Todėl savo prekybinės karjeros pradžioje šis palaidūnas, saistomas vedusio vyro pareigų ir prilaikomas neturto, išgyveno Tantalo kančias. Turėdamas reikalų, pasak jo paties, su kilniausiomis Paryžiaus damomis, jis išlydėdavo jas iš parduotuvės, iki žemės lankstydamasis kaip tikras krautuvininkas, žavėjosi jų grakštumu, jų mokėjimu dėvėti madingus rūbus - visais nenusakomais efektais, atsirandančiais iš to veiksnio, kuris vadinamas *rase*. Iškilti ir pasiekti vieną tokią salono fėją jis troško nuo pat jaunystės dienų, bet laikė užgniaužęs šį

troškimą giliai širdyje. Taigi *laimėti* ponios Marnef *palankumą* reiškė jam ne tik įkūnyti savo senąją chimerą, bet ir - kaip matėme - patenkinti savo išdidumą, tuštybę, savimeilę. Su pasisekimu augo ir jo potroškiai. Nuo pasisekimo jam svaigo galva, o susisukus galvai, apsąla širdis - žmogus jaučiasi dešimteriopai laimingesnis. Be to, ponia Marnef suteikė Kreveliui tokių įmantrių pomėgių, apie kokius jis nė sapnavęs nebuvo - juk nei Žozefa, nei Eloiza jo nemylėjo, o ponia Marnef laikė reikalinga mulkinti jį, nes šis žmogus turėjo būti jai neišsemiamas pinigų maišas. Parduodamos meilės apgaulė yra žavingesnė už tikrąją aistrą. Tikrojoje meilėje kartais susiginčijama dėl niekų ir skaudžiai susižeidžiama; o juoko dėlei sukeltas ginčas, priešingai, tik glamonėja apgaudinėjamo meilužio savimeilę. Reti pasimatymai kaitino Krevelio geismą, ir jis liepsnote liepsnojo aistra. Jis kas kartą atsimušdavo į nepalenkiamą Valeri dorybę; ji vis dėdavosi graužiama sąžinės, kalbėdavo, ką kažin galvojąs apie ją ten, rojuje, jos narsuolis tėvas. Jam reikėdavo nugalėti jos apsimetamą šaltumą, ir gudrioji kūmutė sugebėdavo jį įtikinti, kad jis pergalėjo, dėdamasi nepajėgianti atsispirti beprotiškai šio buržua aistrai; bet čia pat, tarytum susigėdusi, vėl apsigaubdavo padorios moters didybe ir dorovingumu, kaip tikrių tikriausia anglų ledi, ir taip visuomet sugniuždydavo Krevelį savo orumu, nes šisai iš pat pradžių įtikėjo, kad ji - įsikūnijusi dorybė. Pagaliau Valeri turėjo dar ypatingų meilužės savybių, ir be jos negalėjo gyventi nei Krevelis, nei baronas. Žmonėse ji stengėsi atrodyti kerinti asmenybė, kurioje susitelkusi gėdinga ir svajinga nekaltybė, nepriekaištingas padorumas, sąmojis, dar paryškintas jos meilingumo, grakštumo, kreoliškų manierų; bet pasilikusi akis į akį, ji pralenkdavo visas kurtizanes - tokia buvo pasiutusi, aistri, pilna vis naujų išmonių. Tie kontrastai nepaprastai patinka Krevelio tipo žmonėms; jų savimeilę glosto mintis, kad jie - vieninteliai šios komedijos autoriai, jie įsivaizduoja, kad ji vaidinama tik jiems ir, gėrėdamiesi aktore, džiaugiasi šia puikia veidmainyste.

Valeri sugebėjo nuostabiai paimti į rankas baroną

Julo, įkalbėjo jį nebeslėpti savo senatvės, taip gudriai saldžialiežuvaudama, kad to vieno užtektų, norint atvaizduoti šitokių moterų velnišką išradingumą. Ateina akimirka, kai privilegijuota prigimtis, it apgulta tvirtovė, ilgą laiką priešinusis, nebepajėgia ilgiau slėpti savo silpnumo. Valeri numatė, kad Imperijos laikų gražuolis netrukus visiškai susmuks, ir nutarė būsiant reikalinga tą vyksmą pagreitinti.

- Ko gi čia varžaisi, mano senasis kareiva? - tarė ji jam po pusės metų gyvenimo susidėjus ir dviguboje svetimoterystėje. - Nejau dar vis nori moterims patikti? O gal ketini būti man neištikimas? Man tu daug labiau patiktum, jei nesidažytum. Prašau tave - atsisakyk savo dirbtinių grožybių. Manai, kad myliu tave dėl tų už du sū nublizgintų batų, guminio diržo, korseto ir dažytų gaurų? Juk juo būsi senesnis, juo mažiau teks man baimintis, kad kokia nors konkurentė paverš iš manęs mano Hektorą!

Ir taip valstybės patarėjas tikėjo ponios Marnef angeliška draugyste, kaip tikėjo ir jos meile, vildamasis baigti šalia jos gyvenimą; jis pasekė šiuo intymiu patarimu ir liovėsi dažęs žandenas ir plaukus. Po šitokio jaudinamo Valeri pareiškimo didingasis, gražusis Hektoras pasirodė vieną gražų rytą visiškai baltas. Ponia Marnef lengvai įtikino savo brangų Hektorą, kad ji buvo šimtą kartų pastebėjusi ataugančius žilus plaukus.

- Žili plaukai jums nuostabiai tinka, - tarė ji, pamačiusi baroną, - jūsų veido bruožai dabar švelnesni; šitaip jūs daug gražesnis, tiesiog žavus.

Kartą žengęs šiuo keliu, baronas numetė ir savo odinę liemenę, ir korsetą; vienu žodžiu, išsivadavo visų varžtų. Pilvas išdribo, išaikštėjo nutukimas. Ąžuolas virto pilvotu bokštu, nerangūs judesiai kėlė nerimą, ypač dėl to, kad baronas, vaidindamas Liudviko XII* vaidmenį, nuostabiai greit seno. Antakiai paliko juodi ir silpnai bepriminė buvusį gražuolį - taip kurioje nors feodalo pilies sienoje išlikusi nežymi skulptūrinė detalė bekalba, kokia graži buvo toji pilis savo klestėjimo metu. Dėl šios disharmonijos gyvas ir dar jaunas jo žvilgsnis keistai atrodė patamsėjusiame vei-

de, juo labiau, kad šis veidas, taip ilgai žydėjęs Rubenso spalvomis, dabar dėmėtas ir raukšlių išvagotas, liudijo kunkuliuojančias aistras, maištaujančias prieš prigimtį. Taigi Julo virto gražiais žmogaus griuvėsiais, kur buvęs vyriškumas skverbiasi aikštėn kuokštais plaukų iš ausų, iš nosies, ant pirštų, panašiais į samanas ant beveik nemirtingų Romos imperijos paminklų.

Kokiu būdu pavyko Valeri išlaikyti šalia savęs ir Krevelį, ir Julo, jei kerštingasis bataliono vadas troško triukšmingos pergalės prieš baroną? Čia pat neatsakius į šį klausimą, kurį išspręs tolesnė dramos eiga, galima tačiau pažymėti, kad Lisbeta ir Valeri išgalvojo nuostabiausių gudrybių, kurias paleidusios į darbą ir pasiekė šį rezultatą.

Apsižiūrėjęs, kaip pagražėjo jo žmona toje aplinkoje, kurioje ji viešpatavo it Saulė planetų sistemoje, Marnefas žmonių akyse ėmė elgtis taip, kaip vyras, iš naujo užsidegęs aistra savo žmonai, - jis dėjosi beprotiškai ją įsimylėjęs. Dėl to pavydo Marnefas drumstė visuotinę gerą nuotaiką, bet užtat nepaprastai kilo Valeri malonių vertė. Tačiau prieš savo direktorių Marnefas vis dėlto nešiaušė šerio, nuolaidžiavo bemaž iki komiškumo. Vienintelis Valeri gerbėjas, užkliūvąs vyrui, išties tebuvo Krevelis.

Marnefas, sugraužtas paleistuvysčių, būdingų didžiosioms sostinėms ir aprašytų romėnų poetų, kurioms mūsų gėdingoj kalboj šiandien nėra nė vardo, pasidarė toks šlykštus, kaip vaško figūra anatomijos kabinete. Šita vaikščiojanti puvena, įsisiautusi į gražią gelumbę, svirduliavo ant išdžiūvusių kaip pagaliai kojų, įmautų į dabitiškas kelnes. Sulysusią krūtinę dengė iškvėpinti balti marškiniai, o muskusas stelbė smarvę, skleidžiamą šio pūvančio žmogaus kūno. Šita nuodėmingoji šlykštynė, viena koja stovinti karste, bet apsiavusi įmantriais raudonkulniais batais, nes Valeri stengėsi aprengti Marnefą tinkamai jo padėčiai, būsimam ordinui ir vietai, kėlė siaubą Kreveliui, kuris sunkiai teatlaikydavo, kai į jį baltomis pažvelgdavo kanceliarijos viršininko pavaduotojas. Marnefas buvo tikras košmaras merui. Pastebėjęs, kokią ypatingą galią įtaisė jam Lisbeta ir

žmona, šis nenaudėlis su didžiausiu malonumu naudojosi ta galia, ja it instrumentu grojo; o kadangi kortos buvo paskutinė priebėga šitai sielai, tiek pat susidėvėjusiai kaip ir kūnas, tai Marnefas skuto Krevelį, jautusį pareigą *pabrukti uodegą* prieš garbųjį valdininką, *kurį apgaudinėjo!*

Matydamas, kad Krevelis toks mažučiukas prieš tą kokčią, šlykščią mumiją, kurios parsidavėliškumas buvo merui paslaptis, o svarbiausia matydamas, kaip giliai niekina Krevelį Valeri, kaip ji tyčiojasi iš jo lyg iš komedianto, baronas turbūt manėsi esąs toks saugus nuo visų konkurentų, jog nuolat kviesdavosi Krevelį pietų.

Valeri, saugoma dviejų aistringų garbintojų ir pavydaus vyro, traukė visų žvilgsnius, dirgino visų geismus tame ratelyje, kur ji spinduliavo. Taip žmonių akyse išlaikydama padorumą, maždaug per trejus metus ji įveikė visas kliūtis kelyje į pasisekimą, kurio taip geidžia kurtizanės, bet kurį jos taip retai iškovoja, nors joms ir padeda skandalai, įžūlumas ir viešo gyvenimo blizgesys. Lyg puikiai šlifuotas deimantas nuostabiuose Šanoro įtvaruose, Valeri grožis, kadaise buvęs užkastas Duajenė gatvės urve, dabar buvo vertinamas daugiau, negu iš tikro buvo vertas - dėl jos kankinosi vyrai!.. Klodas Vinjonas slaptai mylėjo Valeri.

Šitas retrospektyvinis paaiškinimas, itin reikalingas, kai sutinki trejus metus nematytus žmones, yra kaip ir Valeri veiklos balansas. O dabar - štai ir jos bendrininkės Lisbetos veiklos balansas.

Marnefų namuose Beta ėjo už giminaitę, atliekančią kartu damos palydovės ir ūkvedės funkcijas; bet jai neteko patirti dvigubai žeminančios dalios, kuri visada skaudžiai žeidžia nelaimingąsias būtybes, kai jos priverstos prisiimti šią dviprasmišką padėtį. Lisbetos ir Valeri draugystė buvo viena iš tų jaudinančių draugysčių, tokių karštų ir tokių neįtikėtinų tarp moterų, kad nepataisomai dantingi paryžiečiai tučtuojau jas apšmeižia. Griežtas skirtumas tarp vyriškos, nejautrios lotaringietės natūros ir gražutės kreoliškos Valeri natūros padėjo sklisti piktoms kalboms. Be kita ko, ponia Marnef, visiškai to nenujausdama, davė tam

tikro pamato apkalboms, kai pradėjo nepaprastai rūpintis savo drauge, norėdama padėti jai įgyvendinti vedybinius planus, kurie, kaip netrukus pamatysime, turėjo apvainikuoti Lisbetos kerštą. Pusseserė Beta pergyveno didžiausią perversmą; Valeri, pasišovusi ją padoriai aprengti, tuo nemažai pasinaudojo. Šita keista mergina, įsprausta dabar į korsetą, atrodė liekna, tepė pomada savo lygius plaukus, nešiojo sukneles tokias, kokias pasiūdavo jai siuvėja, avėjo įmantriais bateliais ir pilkomis šilkinėmis kojinėmis - beje, visa tai būdavo įtraukiama į Valeri sąskaitas, kurias apmokėdavo, kam prieidavo eilė. Atjaunėjusi, vis apsisiautusi savo geltonu kašmiru, Beta taip pasikeitė, kad žmogus, nematęs jos trejus metus, vargu bebūtų pažinęs. Šitas juodas deimantas, rečiausias iš visų deimantų, nušlifuotas įgudusios rankos ir įstatytas į puikų, priderintą apdarą, keleto garbėtroškų valdininkų buvo visai gerai įvertintas. Kas pamatydavo Betą pirmą kartą, tas nenoromis suvirpėdavo, sukrėstas jos laukinės romantiškos povyzos, kurią išryškino išmoningoji Valeri, suelegantindama šitos Kruvinosios Vienuolės* apdarą; lygūs jos plaukai, su sklastymu per vidurį, dabar meniškai supo jos liesą, tamsų veidą, kuriame degė juodos akys, derinčios su juodais plaukais, o tinkamai sukirpti rūbai suteikė žavesio jos nelanksčiam liemeniui. Beta, tarytum Kranacho ar van Eiko madona, tarytum Bizantijos dailininkų madona, išėjusi iš rėmų, išlaikė nelanksčias, griežtas formas, kaip ir anų mįslingų figūrų, giminingų Izidei bei kitoms dievybėms, iškaltoms egiptiečių skulptorių. Tai buvo vaikščiojantis granitas, bazaltas, porfiras. Rami, kad neteks kęsti vargo likusias gyvenimo dienas, Beta būdavo labai gerai nusiteikusi, įnešdavo linksmybės visur, kur tik nueidavo pietų. Baronas, be to, apmokėdavo jos mažą butelį, apstatytą, kaip žinoma, visokio šlamšto iš jos draugės Valeri buduaro ir miegamojo.

- Pradėjau gyvenimą tikrai kaip alkana ožka, - mėgdavo sakyti ji, - o baigsiu kaip liūtė.

Ji ir toliau vykdydavo sudėtingiausius galionų siuvinėjimo darbus ponui Rivė tik tam, kaip sakydavo, kad

laikas neitų veltui. O tačiau jos gyvenimas, kaip tuoj pamatysime, buvo pilnas visokių užsiėmimų; toks jau iš kaimo kilusių žmonių būdas: jie niekuomet neatsisakys progos uždirbti. Šiuo atžvilgiu jie panašūs į žydus.

Kiekvieną rytą, vos prašvitus, Beta pati su virėja eidavo į didžiąją Halę. Pagal Betos planą, išlaidų knyga, žlugdanti baroną Julo, turėjo turtinti jos brangiąją Valeri, ir iš tikrųjų turtino.

Kuri namų šeimininkė nėra patyrusi, sakykim, nuo 1838 metų, kokių pražūtingų padarinių pridarė antisocialinės doktrinos, paskleistos žemesnėse visuomenės klasėse maištingųjų rašytojų? Visuose namuose tarnų daroma žala yra šiandien skaudžiausia visų finansinių žaizdų. Be labai retų išimčių, tikrai vertų Montiono* premijos, namuose virėjas ar virėja yra naminiai vagys, samdyti įžūlūs vagys, kuriuos proteguoja mūsų vyriausybė, taip ugdydama jų vogimo polinkį, beveik pateisinamą senu virėjų sąmoju apie pintinės lankelį**. Seniau šios moterys nusukdavo porą frankų loterijos bilietui, o šiandien jos glemžia penkiasdešimt frankų į savo taupomąją kasą. O mūsų nejautrūs puritonai, žaidžią Prancūzijoje filantropiniais eksperimentais, įsivaizduoja pakėlę liaudies moralę! Tarp šeimininkų stalo ir turgaus tarnai turi įsisteigę savo slaptą muitinę, ir nė pats Paryžiaus miestas nesugeba taip sumaniai rinkti įvažiavimo rinkliavos, kaip tos virėjos, imančios duoklę nuo kiekvieno pirkto dalyko. Be penkiasdešimties procentų, kuriais tarnai apdeda savo naudai valgomuosius produktus, jie dar reikalauja stambių dovanų iš tiekėjų. Patys garsiausieji pirkliai dreba prieš šitą paslaptingą jėgą; nė žodžio nesakydami, jie moka mokesčius visi: ir karietininkai, ir auksakaliai, ir siuvėjai, ir kiti. O tie, kurie pabando tarnus kontroliuoti, susiduria su jų įžūlumu ar skaudžiai kenčia nuo jų apsimesto negrabumo; šiandien tarnai renka žinias apie šeimininkus, kaip kadaise šeimininkai rinkdavo žinias apie tarnus. Blogis iš tikrųjų pasiekė savo aukščiausią pakopą, ir teismai jau pradeda su juo kovoti, bet veltui; jis išnyks tik tada, kai bus išleistas įstatymas, priverčiąs tarnus įsigyti

tokias atskaitos knygeles, kokias turi darbininkai. Tada blogis liausis kaip burtų lazdele mostelėjus. Jei tarnas bus įpareigotas pristatyti savo knygelę, o šeimininkas - įrašyti į ją atleidimo priežastis, tai tarnų demoralizacija, be abejo, susidurs su galingu stabdžiu. Asmenys, užsiėmę aukštąja šių dienų politika, nenutuokia, kokios sugedusios žemesniosios Paryžiaus klasės; jų sugedimas lygus juos graužiančiam pavydui. Statistika nutyli, koks baisus skaičius darbininkų, turinčių dvidešimt metų, veda keturiasdešimties ar net penkiasdešimties metų amžiaus virėjas, pralobusias vagystėmis. Šiurpas nukrečia pagalvojus apie šitokių vedybų padarinius, nagrinėjant jas trejopu požiūriu: nusikalstamumo, tautos išsigimimo ir nelaimingų šeimų. O paėmus grynai finansinius nuostolius, susidarančius dėl tarnų vagysčių, ši žala valstybiniu požiūriu yra neapsakoma. Gyvenimas tokiu būdu dvigubai pabrangsta, ir daugelis šeimų priverstos atsisakyti įstaigos. Įstaiga!.. Bet juk ja laikosi pusė šalies prekybos, ji - gyvenimo papuošalas. Knygos ir gėlės daugeliui tokia pat būtinybė, kaip ir duona.

Lisbeta, kuriai ši baisi Paryžiaus šeimų rykštė buvo gerai žinoma, nusprendė paimti Valeri namų ūkį į savo rankas ir prižadėjo Valeri savo paramą dar tą kraupią valandą, kai jos prisiekė viena kitai gyventi kaip seserys. Taigi ji parsikvietė iš tolimo Vogėzų užkampio savo giminaitę iš motinos pusės, buvusią Nansi vyskupo virėją, pamaldžią, nepaprastai sąžiningą senmergę. Tačiau Lisbeta, baimindamasi jos nepatirties Paryžiaus sąlygomis, o ypač blogų patarėjų, kurie taip dažnai sugundo trapų sąžiningumą, lydėdavo Matiuriną į Didžiąją Halę, stengėsi išmokyti ją savarankiškai apsipirkti. Žinoti tikrąją prekių vertę ir taip įsigyti pardavėjo pagarbą, valgyti produktus, neturinčius tuo metu didelės paklausos, pavyzdžiui, žuvis, kai jos pigios, sekti maisto produktų kainų svyravimus, nujausti jų kilimą ir pigiai apsirūpinti atsargomis - šitokia ūkiška nuovoka Paryžiuje būtina, norint taupiai šeimininkauti. Matiurina ėmė gerą algą, buvo lepinama dovanomis,

tad ji pamilo šiuos namus ir džiaugėsi kiekvienu pigiu pirkiniu. Netrukus ji pradėjo lenktyniauti ir su pačia Lisbeta, kuri pamačiusi ją esant ganėtinai prityrusią ir patikimą, ėjo su ja į Halę tik tomis dienomis, kai Valeri kviesdavosi svečių, o tai, reikia pasakyti, atsitikdavo gana dažnai. Ir štai kodėl. Iš pradžių baronas stengėsi išlaikyti kuo griežčiausią išorinį padorumą; bet jo aistra poniai Marnef trumpu laiku taip įsiliepsnojo ir tapo tokia godi, kad jis troško kuo daugiausia su ja būti. Iš pradžių pietaudavo pas Valeri keturis kartus per savaitę, netrukus jam pasirodė labai malonu svečiuotis pas ją kasdien. Praėjus pusei metų po dukters vedybų, jis ėmė skirti Valeri du tūkstančius frankų per mėnesį maistui. Ponia Marnef kviesdavosi tuos žmones, kuriuos norėdavo vaišinti jos brangusis baronas. Kita vertus, pietūs būdavo visuomet ruošiami šešiems, ir baronas bet kada galėjo atsivesti tris netikėtus svečius. Lisbeta savo taupumu išsprendė retą uždavinį - ji ištaisydavo turtingą stalą už tūkstantį frankų ir atiduodavo kitą tūkstantį poniai Marnef. Kadangi Valeri tualetus dosniai apmokėdavo Krevelis ir baronas, tai abi draugės sutaupydavo ir čia dar po tūkstantį frankų per mėnesį. Tat ši moterytė, tokia skaistutė, tokia švarutė, susikrovė apie šimtą penkiasdešimt tūkstančių frankų. Valeri savo rentos nejudino; atvirkščiai, dėjo prie jos savo mėnesinius pelnus, pavertė ją kapitalu ir papildė šį kapitalą milžiniškomis sumomis, laimėtomis Krevelio pagalba, kai šis kilniadvasiškai paleido savo *brangutės kunigaikštienės* kapitalą į savo finansines operacijas. Krevelis atskleidė savajai Valeri Biržos žargono ir spekuliacijų paslaptis, ir ji, kaip visos paryžietės, netrukus pralenkė savo mokytoją. Lisbeta neišleisdavo nė vieno ljaro iš savo tūkstančio dviejų šimtų frankų, nes butas ir drabužiai jai nieko nekaštavo, neišimdavo iš kišenės nė vieno sū ir taip pat susidėjo penkių šešių tūkstančių frankų kapitalą, kurį Krevelis tėviškai leido į apyvartą.

Vis dėlto barono ir Krevelio meilė buvo sunki našta Valeri. Tą dieną, kada pradedamas šios dramos tęsinys, Valeri, susijaudinusi dėl vieno įvykio, kokie gyvenime yra

lyg pavojaus varpas, kai suskambėjęs sukelia visus ant kojų, atbėgo pas Lisbetą ir pasinėrė į tuos begalinius eleginius skundus, kuriais moterys maldo savo smulkias kasdienines gyvenimo bėdas, kaip cigarečių dūmais vyrai.

- Lisbeta, mylimoji, šį rytą manęs laukia dvi valandos su Kreveliu! Kaip įkyru! Ak, kaip norėčiau pasiųsti tave į savo vietą!

- Deja, tai neįmanoma, - nusišypsojo Lisbeta. - Aš taip ir mirsiu nekalta mergelė.

- Priklausyti dviem seniams! Būna tokių akimirkų, kad aš gėdinuosi pati savęs! Ak, jei mane matytų mano vargšė motina!

- Tu turbūt manai, kad aš Krevelis, - atsiliepė Lisbeta.

- Pasakyk, Beta, brangioji, kad neniekini manęs...

- O, jei aš būčiau buvusi graži... Nebūčiau atsisakiusi meilės nuotykių!.. - sušuko Lisbeta. - Štai tau ir pateisinimas!

- Bet tu būtum klausiusi tik širdies balso, - atsiduso ponia Marnef.

- Niekai! - atsakė Lisbeta. - Marnefas - lavonas, kurį užmiršo palaidoti, baronas - lyg ir tavo tikrasis vyras, o Krevelis - garbintojas; man atrodo, kad tu nė kiek ne kitokia, kaip ir kiekviena kita ištekėjusi moteris.

- Ak, ne, brangute, meilute, ne čia mano širdgėlos priežastis, tu nenori manęs suprasti...

- Priešingai!.. - sušuko lotaringietė. - Juk tai, ką turi galvoje, įeina į mano kerštą. Turėk kantrybės!.. Aš veikiu.

- Mylėti Venceslavą, džiūti iš meilės ir negauti jo pamatyti! - tarė Valeri rąžydamasi. - Julo kviečia jį pietų, bet mano dailininkas atsisako. Šitam pabaisai ir į galvą neateina, kaip aš jį dievinu! Na, kas ta jo žmona! Graži lėlė! Taip, ji graži, bet aš, jaučiu, esu pasiutesnė!

- Nusiramink, brangi mergyte; jis ateis, - tarė Lisbeta tokiu tonu, kaip kalba auklės su nekantraujančiais vaikais, - aš padarysiu savo...

- Bet kada?

- Galbūt šią savaitę.

- Eikš, pabučiuosiu tave.

Kaip matome, šios dvi moterys buvo it viena; kiekvienas Valeri veiksmas, net pats vėjavaikiškiausias, kiekviena jos pramoga, kiekvienas jos kaprizas buvo iš anksto pagrindinai abiejų apsvarstomi ir paskui nusprendžiami. Lisbetą kažkaip keistai jaudino kurtizanės gyvenimas, ir ji visur kur davė Valeri patarimus, nepermaldaujamu nuoseklumu vykdydama savo keršto planą. Beje, ji tiesiog dievino Valeri; šioji atstojo jai dukterį, draugę, meilę; žavėjo savo kreolišku paklusnumu, gašlios prigimties lepumu; paplepėti su Valeri kiekvieną rytą Lisbetai buvo dabar daug maloniau, negu kadaise su Venceslavu; čia jos galėjo pasijuokti iš savo iškrėstų pokštų, iš vyrų kvailumo, drauge perskaičiuoti nuolat augančius savo kapitalų procentus. Be to, šie nauji užmojai ir ši nauja draugystė Lisbetai buvo daug platesnė dirva veiklai, negu anksčiau neprotinga jos meilė Venceslavui. Džiaugsmas, kurį išgyvena žmogus, patenkinąs savo neapykantą, yra pats karščiausias, pats stipriausias mūsų širdies jausmas. Meilė - tam tikru atžvilgiu auksas, o neapykanta - geležis mūsų širdies gelmių kasyklose. Pagaliau Valeri asmeniu Lisbetai švietė visu savo spindesiu grožis, kurį ji dievino, kaip dievina žmogus tai, ko pats neturi, grožis, daug paslankesnis už Venceslavo, nes šisai liko visada šaltas ir nejautrus savo geradarei.

Praėjus trejiems metams, Lisbeta pastebėjo, kad jos slaptas griaunamasis darbas, kuriam ji paskyrė visą gyvenimą ir paaukojo visą išradingumą, duoda pirmuosius vaisius. Lisbeta sumanydavo, o ponia Marnef veikė. Ponia Marnef buvo kirvis, Lisbeta - ranka, valdanti kirvį, ir ši ranka nekantriais smūgiais niokojo šeimą; diena iš dienos vis labiau nekentė Lisbeta šios šeimos, nes neapykanta auga dienomis, kaip meilė, kai pamilstama. Meilė ir neapykanta - jausmai, kurie maitinasi patys iš savęs, tik iš jųdviejų neapykanta patvaresnė. Meilė ribota todėl, kad jos jėgos ribotos, jos galia priklauso nuo gyvenimo sąlygų ir nuo to,

kaip ji pati eikvojama; neapykanta panaši į mirtį, į šykštumą - ji yra tam tikru atžvilgiu veikli abstrakcija, egzistuojanti virš žmonių ir daiktų. Lisbeta, patekusi į palankią aplinką, paleido į darbą visus savo sugebėjimus; viešpatavo slaptai, kaip viešpatauja jėzuitai. Todėl ji atgimė visa savo esybe. Jos veidas švytėjo. Ji svajojo tapti maršalo Julo žmona.

Šita scena, kurioje abi draugės reiškė savo mintis be varžymosi, be atodairos, įvyko kaip tik Lisbetai grįžus iš turgaus, kur ji buvo nuvykusi apsipirkti produktų rinktiniams pietums. Marnefas, taisąsis į pono Kokė vietą, šį vakarą vaišino kanceliarijos viršininką ir jo dorovingąją žmoną, o Valeri tikėjosi tą patį vakarą aptarti su Julo šio valdininko atleidimo klausimą. Lisbeta rengėsi eiti pas baronienę pietų.

- Tu juk sugrįši paduoti mums arbatos, brangioji Beta? - paklausė Valeri.

- Tikiuosi...

- Kaip - tikiesi! Nejau galvoji nakvoti pas Adeliną, nori atsigerti jos ašarų, kai ji miegos?

- Jei tai būtų galima! - nusijuokė Lisbeta. - Neatsisakyčiau. Dabar ji atgailauja už savo laimę. Aš patenkinta, mudviejų vaikystė neišeina man iš galvos. Kiekvienam gyvenime ateina eilė. Ji atsidurs purve, o aš... aš būsiu grafienė Forzheim!..

Lisbeta pasuko į Pliumė gatvę; paskutiniu metu ji eidavo čia kaip į teatrą - pasimėgauti išgyvenimais.

Julo parinktą žmonai butą sudarė didelis erdvus prieškambaris, svetainė ir miegamasis su tualeto kambariu. Valgomasis buvo šalia svetainės. Šis butas, dar tinkamas valstybės patarėjo ir Karo ministerijos departamento direktoriaus padėčiai, turėjo du tarnų kambarius ir virtuvę ketvirtame aukšte. Patys rūmai, kiemas ir laiptai atrodė didingai. Baronienei teko apstatyti svetainę, miegamąjį ir valgomąjį buvusios prabangos likučiais, ji atrinko geriausius Universiteto gatvės buto baldus. Vargšė moteris, beje, brangino šiuos nebylius savo laimės liudytojus; jie tapo jai, taip sakant, iškalbinga paguoda. Prisiminimuose jai tebesivai-

deno gėlės, kaip ant senų kilimų jos akys vis dar regėjo ryškius raštus, beveik nepastebimus prašalaičio žvilgsniui.

Kai įžengęs į erdvų prieškambarį svečias išvysdavo dvylika kėdžių, barometrą, didelę krosnį ir ilgas baltas perkelio užuolaidas raudonais kraštais, jam širdis iš skausmo susispausdavo - viskas čia panėšėjo į nejaukius ministerijų laukiamuosius; iš karto buvo justi, kokioje vienatvėje gyvena ši moteris. Skausmas, kaip ir džiaugsmas, susikuria savo atmosferą. Iš pirmo žvilgsnio, mesto į buto apstatymą, suprasite, kas čia viešpatauja - meilė ar neviltis. Adelina priimdavo svečius didžiuliame miegamajame, apstatytame puikiais Žakobo Demaltero* taškuoto raudonmedžio baldais su Imperijos stiliaus papuošimais, tomis bronzomis, kurios sugebėjo pasidaryti dar šaltesnės už Liudviko XVI varį! Šiurpu buvo žiūrėti į šią moterį, sėdinčią romėniškame fotelyje prie darbo staliuko, papuošto sfinksais, išbalusią, apsimetusią linksma, sugebėjusią išsaugoti savo karališką išvaizdą, kaip sugebėjo išsaugoti ir savo mėlyno aksomo suknelę, dėvimą namie. Jos išdidi siela palaikė kūną ir saugojo grožį. Baigiantis pirmiesiems tremties metams šiame bute, baronienė pajuto visą savo nelaimės dydį.

"Ištrėmęs mane čia, Hektoras vis tiek suteikė man gyvenimo sąlygas, dar per geras paprastai kaimietei, - kalbėjo ji sau. - Taip jis panorėjo: tebūnie jo valia! Esu baronienė Julo, Prancūzijos maršalo brolienė, nepadariau gyvenime nė mažiausio nusižengimo; mano abiejų vaikų ateitis aprūpinta. Dabar galiu ramiai laukti mirties, įsisiautusi į nesuteptą ištikimos moterystės skraistę, į savo žuvusios laimės gedulo šydą".

Virš darbo staliuko, kuriame pranešus, jog atėjo svečias, Adelina slėpdavo "Kristaus sekimą", nuolatinę savo skaitomą knygą, kabojo Julo portretas, pieštas Robero Lefevro 1810 metais, vaizduojąs baroną su imperatoriaus gvardijos vyriausiojo intendanto uniforma. Šita skaisti Magdalena ir savo tyruose klausėsi Šventosios Dvasios balso.

- Marieta, vaikeli, - paklausė Lisbeta virėją, atidariusią duris, - sakykite, kaip laikosi mano brangioji Adelina?..

- Ak, žiūrint iš šalies, neblogai, panele, bet tarp mūsų kalbant, ji pražudys save, jei ir toliau bus tokia užsispyrusi, - šnabžtelėjo Marieta Lisbetai į ausį. - Iš tikrųjų, panele, prikalbėkite ją labiau rūpintis savimi. Nuo vakar dienos ponia man įsakė duoti jai pusryčiams pieno už du sū ir bandutę už vieną sū, o pietums - silkės ar truputį šaltos veršienos: turiu dabar iškepti pusę kilogramo mėsos visai savaitei, žinoma, kai ji pietaus viena... Matot, ji nori išleisti sau maistui kasdien ne daugiau kaip dešimtį sū. Kas taip daro? Papasakočiau apie šitą sumanymą ponui maršalui, bet bijau, kad jis nesusipyktų su ponu baronu ir neatimtų jam įpėdinystės teisių... O jūs, panele, tokia gera ir išmintinga, sugalvokite, kaip šį reikalą sutvarkyti...

- Na, o kodėl nesikreipiate į mano giminaitį? - paklausė Lisbeta.

- Ak, brangioji panele, juk mes nebematome jo čia jau kokios trys savaitės, vienu žodžiu, nuo to laiko, kai buvote paskutinį kartą! Be to, ponia uždraudė man prašyti poną pinigų, grasino atleisti, jei neklausysiu. O kaip ji sielvartauja! Vargšė ponia!.. Juk pirmas kartas, kad ponas ją taip ilgai pamiršo... Žiūrėk, tik suskambins kas, o ponia jau prie lango... bet dabar penkta diena nesikelia iš fotelio ir skaito! Kiekvieną kartą, eidama pas ponią grafienę, prisako man: "Marieta, - sako, - jei ponas ateis, pasakykite, kad aš namie, o pati skubiai atsiųskite man durininką: gerai atsilyginsiu".

- Vargšė pusseserė! - atsiduso Beta. - Tiesiog širdis plyšta klausant. Kasdien kalbu apie ją su baronu. Bet ką padarysi! Jis sako: "Tavo teisybė, Beta, aš niekšas; mano žmona - angelas, o aš - pabaisa! Rytoj nueisiu..." Ir vėl sėdi pas ponią Marnef; ši moteris stumia jį į bankrotą, o jis dievina ją, tik ja gyvena. Darau, ką beįmanydama! Jei ten nebūtų manęs, jei neturėčiau Matiurinos, tai baronas būtų dvigubai tiek išleidęs; o kadangi jis nebeturi beveik nė vieno sū, tai, ko gero, būtų sau kulką į kaktą paleidęs. Na, matote, Marieta, Adelina nepakeltų barono mirties, esu tikra. Stengiuosi bent galą su galu sudurti ir neleidžiu savo giminaičiui per daug pinigų švaistyti...

- Ak, tą patį sako ir mūsų vargšė ponia; ji puikiai supranta, kad turi būti jums dėkinga, - atsakė Marieta, - sakė, kad ilgą laiką neteisingai apie jus galvojo...

- Ak taip! - pratarė Lisbeta. - O daugiau nieko nesakė?

- Ne, panele. Jei norite padaryti jai malonumą, pakalbėkite su ja apie baroną; ji sako, kad jūs laiminga, nes kasdien jį matote.

- Ar ji viena?

- Ką jūs, susimildama, su ja ponas maršalas. O, jis aplanko ją kasdien, o ponia jam kiekvieną kartą sako, kad baronas išėjo rytą ir grįš vėlai naktį.

- O pietūs šiandien skanūs? - paklausė Beta.

Marieta nesiryžo atsakyti, ji negalėjo išlaikyti lotaringietės žvilgsnio. Staiga atsivėrė svetainės durys, ir pro jas išbėgo maršalas Julo, skubiai linktelėjo Betai, nė nepažiūrėjęs į ją, ir tą pačią akimirką pametė popieriaus lakštelį. Beta pakėlė lakštelį ir nubėgo paskui maršalą laiptais, nes šaukti kurčiam nebuvo tikslo; bet visa tai ji pasistengė padaryti taip, kad nesuspėtų jo pavyti. Sugrįžusi ji slapčiomis perskaitė pieštuku parašytą raštelį:

Brangusis broli, vyras jau man atidavė šio ketvirčio pinigus; bet Hortenzijai skubiai reikėjo pinigų, ir aš paskolinau jai visus, kiek turėjau, jai vos ne vos užteko. Ar negalėtumėte paskolinti man kelis šimtus frankų? Nenorėčiau vėl prašyti Hektorą pinigų; man būtų per skaudu išgirsti jo priekaištą.

"Aha! - pagalvojo Lisbeta. - Į kokį baisų skurdą pateko išdidžioji Adelina, jei šitaip nusižemino?"

Lisbeta įėjo, pamatė Adeliną apsipylusią ašaromis ir puolė jai ant kaklo.

- Adelina, brangiausioji mano, viską žinau! - sušuko pusseserė Beta. - Štai žiūrėk, maršalas pametė šį raštelį, toks jis buvo susijaudinęs, ir bėgo kaip kurtas... Ak, tas šlykštusis Hektoras, nedavė tau pinigų nuo to laiko...

- Pinigų jis man duoda labai tvarkingai, - atsakė baronienė, - bet reikėjo padėti Hortenzijai, ir...

- Ir tu neturėjai už ką paruošti mums šiandien pietų, - pertarė pusseserė Beta. - Dabar suprantu, kodėl Marieta atrodė tokia suglumusi, kai užsiminiau apie šiandieninius pietus. Tu mažas vaikas, Adelina! Klausyk, imk iš mano santaupų!

- Ačiū, geroji Beta, - atsakė Adelina, šluostydamasi ašaras. - Šitas menkas nepriteklius - laikinas dalykas, ateičiai pasistengiau apsirūpinti. Dabar neišleisiu daugiau kaip du tūkstančius keturis šimtus frankų per metus, kartu su buto nuoma. O tiek pinigų visada surasiu. Tik svarbiausia, Beta, nė žodžio apie tai Hektorui. Kaip jis laikosi?

- O, puikiai, kaip Naujasis tiltas! Linksmas kaip kikilis ir tegalvoja apie savo burtininkę Valeri.

Ponia Julo įdėmiai žiūrėjo į sidabrinę pušį už lango, ir Lisbeta negalėjo įspėti, ką slepia pusseserės akių žvilgsnis.

- Ar priminei jam, kad šiandien yra diena, kurią susirenka visa mūsų šeima prie pietų stalo?

- O kaip, žinoma. Bet štai ponia Marnef ruošia šiandien iškilmingus pietus, tikisi pajudinti pono Kokė atleidimo klausimą! O tai svarbiau už viską! Paklausyk, Adelina: žinai, kad nepasiduodu niekieno įtakai. Tavo vyras, brangioji, tave visiškai sužlugdys, tai tikras dalykas. Maniau, galėsiu būti jums visiems naudinga šalia tos moters; bet tai padaras, sugedęs iki pat šaknų, ji privers tavo vyrą pridaryti tokių dalykėlių, kad jis suteps visos šeimos vardą.

Adelina krūptelėjo taip, kaip žmogus, kuriam durklas perveria širdį.

- Taip, brangioji Adelina, esu tikra. Pabandysiu paaiškinti... Na štai, pagalvokim apie ateitį! Maršalas senas, bet jis dar ilgai išsilaikys, jis gauna gražią algą. Jeigu ves, jo našlė gaus po jo mirties šešis tūkstančius frankų pensijos. Su šitokia suma imčiausi visus jus išlaikyti! Pasinaudok savo įtaka senukui ir supiršk mus. Manai, kad man rūpi būti maršalo žmona, ne, šitie niekai rūpi man tiek pat, kiek ponios Marnef sąžinė! Bet jūs visi turėsite duonos kąsnį.

Matau, kad ir Hortenzijai duonai neužtenka, jei atiduodi jai savo paskutinius trupinius.

Sugrįžo maršalas; senasis karys taip skubėjo atgal, kad dabar skarele šluostėsi prakaitą nuo kaktos.

- Daviau Marietai du tūkstančius frankų, - sušnabždėjo jis brolienei į ausį.

Adelina paraudo iki plaukų šaknų. Ant jos vis dar ilgų blakstienų sublizgo ašaros, ir ji tyliai paspaudė senukui ranką; senasis grafas spinduliavo kaip laimingas įsimylėjėlis.

- Buvau ketinęs už šituos pinigus pirkti jums dovaną, Adelina, - tarė jis, - taigi negrąžinkite man nieko, o išsirinkite pati, kas jums labiau patiks.

Jis pagriebė ištiestą Lisbetos ranką ir pabučiavo - toks buvo išsiblaškęs iš džiaugsmo.

- Tai daug žada, - tarė Adelina Lisbetai, nusišypsodama per prievartą.

Šią akimirką įėjo jaunasis Julo su žmona

- Ar Hektoras pietaus su mumis? - trumpai paklausė maršalas.

Adelina paėmė pieštuką ir ant mažos popieriaus skiautelės parašė:

Laukiu jo, šį rytą žadėjo pareiti pietų; jei negrįš, tai reikš, kad jį sulaikė maršalas - juk jis apsivertęs darbu.

Ji padavė maršalui lapelį. Šį būdą kalbėtis su maršalu išgalvojo Adelina, ir ant jos rankdarbių staliuko visada gulėjo mažų popieriaus kvadratėlių atsarga su pieštuku.

- Žinau, kad jis apsivertęs darbu dėl Alžyro.

Šią akimirką įėjo Hortenzija su Venceslavu; matydama aplink save susirinkusią šeimą, baronienė pažvelgė į maršalą žvilgsniu, kurio išraišką tesuprato viena Lisbeta.

Žmonos dievinamas, visuomenės lepinamas dailininkas labai išgražėjo iš laimės. Veidas papilnėjo, elegantiškoje figūroje reiškėsi rasiniai tikro bajoro privalumai. Per

anksti atėjusi garbė, svari padėtis, apgaulingos pagyros, kurias visuomenė barsto dailininkams taip nerūpestingai, kaip mes linkime vienas kitam susitikę labos dienos arba kalbamės apie orą, įteigė jam apie save gerą nuomonę, išsigimstančią į pasipūtimą, jeigu prarandamas talentas. Garbės legiono kryžius užbaigė jo paties akyse tą didį žmogų, kuriuo jis save laikė.

Praslinkus trejiems metams po vedybų, Hortenzijos santykiai su vyru panėšėjo į šuns ir šeimininko santykius: į kiekvieną vyro mostą Hortenzija atsakydavo klausiamu žvilgsniu, nenuleisdavo nuo jo akių kaip šykštuolis nuo lobio, buvo graudu žiūrėti į šį savimaršų vyro dievinimą. Buvo jaučiama, kad ji gyvena motinos dvasia ir patarimais. Tebebuvo tokia pat graži, tik lengvas slepiamo liūdesio šešėlis nudažė jos grožį poezija.

Pažvelgusi į įeinančią seserėčią, Lisbeta pagalvojo, kad ilgai slopinamas skundas netruks prasiveržti pro silpną santūrumo luobelę. Pačiomis pirmomis jaunosios poros medaus mėnesio dienomis Lisbeta nusprendė, kad šitaip karštai mylintis reikia turėti daugiau pinigų.

Bučiuodama motiną, Hortenzija prisiglaudė prie jos ir, prilipusi lūpomis prie ausies, šnabžtelėjo keletą žodžių; jų paslaptį Betai išdavė jos pačios, palinguodamos galva.

"Adelina turės kaip ir aš užsidirbti gyvenimui, - pagalvojo pusseserė Beta. - Pasistengsiu, kad ji išsipasakotų, ką ketina daryti... Pagaliau ir jos gražūs piršteliai sužinos, kas tai yra prievartinis darbas".

Šeštą valandą šeima perėjo į valgomąjį. Lėkštės Hektorui buvo padėtos.

- Nenuimkite, - tarė baronienė Marietai, - ponas kartais pavėluoja.

- Tėvas tikriausiai ateis, - tarė Viktorenas Julo motinai. - Jis man pažadėjo, išeidamas iš Rūmų.

It voras, įsitaisęs voratinklio viduryje, Lisbeta stebėjo visų sėdinčiųjų veidus. Kadangi Hortenziją ir Viktoreną ji pažinojo nuo pat gimimo, jų veidai jai buvo permatomi kaip

stiklas, ir ji galėjo išskaityti, kas dedasi jų jaunose sielose. Iš kelių žvilgsnių, kuriuos Viktorenas slapta metė motinai, suprato, kad virš Adelinos galvos pakibo kažkokia nelaimė, tačiau Viktorenas nesiryžta jos atskleisti. Jauno, bet jau pagarsėjusio advokato širdį, matyt, kažkas slėgė. Skausmingas žvilgsnis į motiną bylojo jo gilią pagarbą jai. Hortenzija, aišku, buvo užsiėmusi savo pačios sielvartais; jau prieš dvi savaites Lisbeta sužinojo, kad Hortenzija susidūrė su pirmaisiais rūpesčiais, kuriuos sukelia pinigų stoka sąžiningiems žmonėms, o ypač jaunoms moterims, iki tol pažinusioms tik besišypsantį gyvenimą ir norinčioms nuslėpti nerimastį. Todėl pusseserė Beta iš karto perprato, kad motina nieko nedavė dukteriai. Vadinasi, delikačioji Adelina nusižemino iki apgaulės ir sumelavo, kaip meluoja daugybė skolininkų, skurdo priversti skolintis. Rūpesčiuose paskendusi Hortenzija ir jos brolis, didžiai nusiminusi baronienė liūdnai nuteikė pietaujančius, ypač jei dar turėsime galvoj, kaip nejaukiai veikė visus senojo maršalo kurtumas. Gyvino sceną tik trys asmenys: Lisbeta, Selestina ir Venceslavas. Hortenzijos meilė pažadino dailininko būdo lenkišką gyvumą, tiesiog gaskonišką proto žvitrumą, tą mielą išdykumą, kuriuo pasižymi šitie šiaurės prancūzai. Jo nuotaika ir veido išraiška gana aiškiai bylojo, kad jis pilnas pasitikėjimo savimi, o vargšė Hortenzija, ištikimai vykdydama motinos patarimus, slepia nuo jo visus naminius negandus.

- Turi būti labai patenkinta, - tarė Lisbeta seserėčiai, pakildama nuo stalo, - mama išgelbėjo tave, atidavusi tau savo pinigus.

- Mama? - nustebo Hortenzija. - Ak, vargšė mamytė, aš pati norėčiau jai gauti iš kur nors pinigų! Nežinai, Lisbeta! Paklausyk! Man kilo baisus įtarimas, kad mama slapta dirba.

Jie ėjo per didžiąją svetainę, tamsią, neapšviestą, paskui Marietą, nešančią lempą iš valgomojo į Adelinos miegamąjį. Staiga Viktorenas palietė Lisbetą ir Hortenziją už rankų; supratusios šį ženklą, jos praleido Venceslavą,

Selestiną, maršalą ir baronienę, o patys liko svetainėje, susibūrę lango nišoje.

- Kas atsitiko, Viktorenai? - paklausė Lisbeta. - Kertu lažybų, kad tavo tėvas vėl užtraukė kokią nelaimę.

- Deja, taip! - atsakė Viktorenas. - Viena, lupikautojui, pavarde Vovinė, tėvas yra išdavęs vekselių už šešiasdešimt tūkstančių frankų, ir tasai nori juos per teismą išieškoti. Norėjau pasikalbėti su tėvu apie šitą liūdną reikalą Deputatų rūmuose, bet jis net nesiteikė manęs suprasti ir tiesiog pabėgo nuo manęs. Kaip manote, gal reikia įspėti motiną?

- Jokiu būdu, - tarė Lisbeta, - jai ir taip užtenka sielvarto. Būtų mirtinas smūgis, reikia ją tausoti. Jūs nežinote, ko ji prisigyveno; jei ne jūsų dėdė, šiandien mes būtume sėdėję prie tuščio stalo.

- Ak, Dieve mano! Viktorenai, mudu tiesiog pabaisos, - tarė Hortenzija broliui, - mes patys turėjome atspėti tai, ką mums pasakė Lisbeta. Man tiesiog kąsnis skersai gerklės atsistojo.

Nebaigusi sakinio, Hortenzija prispaudė nosinę prie burnos, kad neprasiveržtų rauda; ji verkė.

- Liepiau tam Vovinė ateiti rytoj pas mane, - vėl prabilo Viktorenas, - bet klausimas, ar jis pasitenkins mano hipotekine garantija? Nemanau. Šitokie tipai nori grynų, kad toliau galėtų spausti syvus savo lupikiškais procentais.

- Parduokime savo rentą! - kreipėsi Lisbeta į Hortenziją.

- Ir kiek už ją gausite? Penkiolika, šešiolika tūkstančių frankų, - atšovė Viktorenas, - o mums reikia šešiasdešimties tūkstančių!

- Brangioji teta! - sušuko Hortenzija ir puolė Lisbetai ant kaklo su tyros širdies įkarščiu.

- Ne, Lisbeta, pasilikite sau tas kuklias santaupas, - tarė Viktorenas, paspaudęs lotaringietei ranką. - Pažiūrėsime, ką užgiedos rytoj šitas žmogus. Jei žmona sutiks, galėsiu sutrukdyti ar bent atidėti išieškojimą; juk matyti pažeistą savo tėvo reputaciją... tai baisu! Ką pasakytų karo ministras? Tėvo alga įkeista trejiems metams, ja pasinaudoti

galima bus tik gruodžio mėnesį; vadinasi, pasiūlyti ją kaip garantiją negalima. Vovinė jau vienuolika kartų atidėjo mokėjimo terminą; įsivaizduokite, kiek tėvas išmokėjo palūkanų! Reikia kaip nors užrišti šį kiaurą maišą.

- Kad bent ponia Marnef jį pamestų... - su kartėliu tarė Hortenzija.

- Apsaugok mus, Viešpatie! - šūktelėjo Viktorenas. - Tėvas susirastų kitą; o čia pačios didžiausios išlaidos jau padarytos.

Kaip pasikeitė vaikai, neseniai taip godoję tėvą ir taip ilgai motinos laikyti besąlygiškoje pagarboje jam! Dabar jie jau pasmerkė jį.

- Jei ne aš, - tęsė Lisbeta, - jūsų tėvas būtų dar labiau nusibankrutavęs.

- Einam, - tarė Hortenzija, - mama nuovoki, ji, ko gero, ką nors bloga pagalvos. Paklausykime mielosios Lisbetos patarimo ir nieko nesakykime... būkime linksmi!

- Viktorenai, jūs nė iš tolo nenutuokiate, į kokią nelaimę jus įstums jūsų tėvas, vaikydamasis moteris, - pasakė Lisbeta. - Pagalvokite, kaip garantuoti ateičiai pinigų atsargą, išpirškite mane maršalui... Turite šį vakarą visi su juo pakalbėti, o aš pasistengsiu anksčiau išeiti.

Viktorenas įėjo į motinos miegamąjį.

- Na, o tu, vargšele, - tyliai kreipėsi Lisbeta į savo jaunąją giminaitę, - kaip manai verstis?

- Ateik rytoj pas mus pietų, pakalbėsime, - atsakė Hortenzija. - Man tiesiog galva sukasi! Tu susivoki kebliuose gyvenimo reikaluose, gal ką nors patarsi.

Ir kada visa šeima stengėsi prikalbėti maršalą vesti, o Lisbeta skubėjo į Vano gatvę, čia atsitiko vienas dalykas, toks, kokie sužadina ponios Marnef tipo moterims visą nuodėmingos prigimties energiją ir priverčia jas paleisti į darbą visas įmanomas ištvirkimo priemones. Pripažinkime bent tokį nuolatinį faktą: Paryžiuje gyvenimo įtampa per didelė, kad ydingieji žmonės darytų bloga iš palinkimo į blogį; nuodėmė jiems tik priemonė gintis nuo užpuolimų, štai ir viskas.

Ponios Marnef salonas buvo prigužėjęs jos ištikimų garbintojų; šeimininkė jau suorganizavo visto partijas, tik šit liokajus, atsargon išėjęs kareivis, barono prikalbintas tarnauti pas Valeri, pranešė:

- Baronas Montesas de Montechanosas.

Valeri širdis baisiai krūptelėjo, bet ji gyvai šoko prie durų ir sušuko:

- Pusbroli!..

Pribėgusi prie brazilo, šnabžtelėjo jam į ausį: "Pasivadink mano giminaičiu, arba viskas tarp mūsų baigta!"

- Ak, Anri, - balsu tarė ji, vesdamasi brazilą prie židinio, - vadinas, nežuvai sudužus laivui, kaip buvo kalbama. O aš trejus metus verkiau tavęs...

- A, laba diena, drauguži, - tarė ponas Marnefas, ištiesdamas ranką brazilui, kuris elgėsi kaip tikras Brazilijos milijonierius

Baronas Anri Montesas de Montechanosas, atogrąžų klimato išugdytu kūno sudėjimu bei spalva panašus į teatro Otelą, gąsdino savo niūria išvaizda, bet tai buvo grynai išorinis įspūdis, nes jo būdas, švelnus ir meilus, lėmė jam būti silpnosios lyties išnaudojamam - kaip ir visiems stipriems vyrams! Panieka, kuria dvelkė jo veidas, galingi raumenys, apie kuriuos bylojo jo gražiai sudėtas stuomuo, žodžiu, visa jo fizinė jega buvo nukreipta grynai prieš vyrus; tai kuteno moterų savimeilę ir svaigino jas taip, kad kiekvienas vyras, einantis po ranka su savo meiluže, rodėsi joms juokingas pasipūtėlis. Baronas buvo puikiai apsirengęs, su mėlynu fraku masyviomis aukso sagomis, su juodomis kelnėmis, jis avėjo prašmatniais auliniais lakuotais batais, mūvėjo madingomis pirštinėmis, ir tik nepaprastai didelis briliantas, ne mažesnės kaip šimto tūkstančių frankų vertės, terodė jo brazilišką kilmę, žėrėdamas kaip žvaigždė ant prabangaus mėlyno šilko kaklaraiščio; balta liemenė buvo praskleista tiek, kad matėsi pasakiško plonumo lininiai marškiniai. Kakta, stati kaip satyro, liudijo jo aistrų atkaklumą, plaukai buvo juodi kaip derva ir tankūs kaip nepaliesta giria, akys, šviesios, geltonos, žėrėte žėrėjo, ir nenoromis kilo

mintis, ar neišsigando barono motina, būdama nėščia, kokio jaguaro.

Šitas puikus portugalų ir brazilų rasės egzempliorius atsišliejo nugara į židinį: visa jo laikysena aiškiai bylojo apie jo paryžietiškus įpročius; su skrybėle vienoje rankoje, kita ranka atsirėmęs į aksomu aptrauktą židinio atbrailą, jis pasilenkęs tyliai kalbėjo su ponia Marnef, visiškai nesidomėdamas kokčiais miesčionimis, visai be reikalo, jo nuomone, riogsančiais čia, salone.

Brazilo atsiradimas, jo poza ir išraiška sukėlė ir Krevelio, ir barono širdyje vienodą jausmą - smalsumą, sumišusį su nerimu. Tą patį reiškė abiejų veidai, tą patį nujautė abiejų širdys.

Ir šių abiejų aistros deginamų senių elgsena dėl šio įvykio buvo tokia komiška visų savo judesių tapatiškumu, jog kai kurie nuovokūs svečiai, supratę, ką tai reiškia, negalėjo susilaikyti nenusišypsoję. Krevelis, vis tas pats nepataisomas miesčionis ir krautuvininkas, nors ir Paryžiaus meras, atitoko, deja, vėliau negu jo bendradarbis, ir taip nenoromis išsidavė baronui. Tai buvo dar vienas smūgis įsimylėjusio senio širdžiai, ir jis nutarė išsiaiškinti su Valeri.

"Dar šį vakarą, - tarė pats sau ir Krevelis, tvarkydamasis kortas, - reikia šį dalyką baigti..."

- Jūs turite širdžių!.. - sušuko jam Marnefas. - O dedate kitą spalvą.

- Ak, atsiprašau, - atsakė Krevelis, atsiimdamas kortą.

"Dar vienas baronas - na, tai jau per daug! - tęsė jis pokalbį pats su savimi. - Sutinku, kad Valeri gyvena su mano baronu, tai įeina į mano keršto planą, o be to, žinau, kaip juo atsikratyti; bet šitas pusbrolis!.. Vienu baronu čia per daug, visai nenoriu būti mulkinamas, dar šiandien sužinosiu, koks jis jai pusbrolis!"

Tą vakarą, veikiant laimingam atsitiktinumui, kuris padeda tik gražioms moterims, Valeri buvo nuostabiai apsitaisiusi. Jos balta kaip sniegas krūtinė švietė įsprausta į gipiūro liemenėlę, kurios rusvas atspalvis patogiai atšvietė

matinį puikių pečių atlasą; tik paryžietės (nežinia kokiu būdu!) sugeba būti apkūnių formų ir neprarasti lieknumo. Ji dėvėjo juodo aksomo suknelę, kuri kiekvieną akimirką, rodos, galėjo nuslysti nuo pečių, jos plaukus puošė mezginiai ir gėlės. Iš papūstų rankovių, apsiūtų mezginiais, kyšojo mažytės putlios rankutės. Ji panėšėjo į nuostabų vaisių, dailioje lėkštėje masinamai padėtą, kurį prapjauti nerimsta peilio ašmenys.

- Valeri, - šnabždėjo brazilas jaunajai moteriai į ausį, - grįžtu tau ištikimas; mano dėdė mirė, dabar aš dukart turtingesnis, negu buvau prieš išvykdamas. Noriu gyventi ir mirti Paryžiuje, šalia tavęs ir dėl tavęs.

- Tyliau, Anri, maldauju, tyliau!

- Niekai! Net jei turėčiau išmesti visą šitą gaują pro langą. Noriu pasikalbėti su tavim šį vakarą. Dvi dienas pragaišau, ieškodamas tavęs. Liksiu visiems išėjus, gerai?

Valeri nusišypsojo savo tariamam pusbroliui ir tarė:

- Atsiminkite, kad jūs mano motinos sesers sūnus, teta ištekėjo už jūsų tėvo Portugalijoje Žiuno* žygio metu.

- Ką? Aš, Montesas de Montechanosas, Brazilijos nukariautojų palikuonis, turiu meluoti?

- Tyliau, arba mes niekad daugiau nepasimatysime.

- Bet kodėl?

- Marnefas vėl įsimylėjo mane kaip visi mirštantieji, įsikalę į galvą kokį paskutinį norą...

- Šitas pastumdėlis?.. - tarė brazilas, gerai pažinęs Marnefo būdą. - Aš juk jam užmokėsiu...

- Koks tu smarkus!

- Klausyk, iš kur šita prabanga?.. - paklausė brazilas, galų gale pastebėjęs ištaigingą salono apstatymą.

Ji nusijuokė.

- Koks bjaurus tonas, Anri! - tarė ji.

Į Valeri įsmigo du pavydu degą žvilgsniai, ir ji pagaliau žvilgterėjo į šias dvi kenčiančias sielas. Krevelis lošė prieš baroną ir poną Kokė, jo partneris buvo Marnefas. Abi pusės turėjo vienodas galimybes išlošti, kadangi Krevelis

ir baronas buvo vienodai išsiblaškę ir lošdami darė klaidą po klaidos. Šiedu įsimylėję seniai vienu akimirksniu išdavė savo aistrą, nors Valeri sugebėjo priversti juos slėpti savo jausmus trejus metus; bet ir ji pati nepajėgė užgesinti akyse blykstelėjusios laimės, išvydusi tą, kuris pirmasis pataikė jai į širdį, kuris buvo jos pirmoji meilė. Teisės, kurias šiems laimingiesiems suteikia moteris, prarandamos tik su jos mirtimi.

Tarp šitų trijų despotiškų aistrų, kurių viena rėmėsi pinigo duodamu akiplėšiškumu, kita - pripažinta nuosavybės teise, trečioji - jaunyste, jėga, turtu ir pirmosios meilės teise, ponia Marnef išlaikė visišką dvasios ramybę ir nepriklausomybę, kaip generolas Bonapartas, kada apgulęs Mantują turėjo stoti į kovą su dviem priešų armijomis, nenutraukdamas apgulos. Pavydas, atsispindėjęs Julo veide, suteikė jam tokią nuožmią išvaizdą, kaip velionio maršalo Monkornė, puolančio į ataką su savo kavaleristais prieš rusų pėstininkus. Valstybės patarėjas, būdamas vyras gražuolis, lig tol nežinojo, kas tai yra pavydo jausmas, kaip Miuratas nepažinojo baimės jausmo. Hektoras Julo visada buvo tikras savo pergale. Pralaimėjimą su Žozefa, pirmąjį savo gyvenime, jis aiškino šios moters gobšumu; ramino save, kad čia turėjo nusileisti milijonui, o ne kažkokiam išvisai, kaip jis pavadino kunigaikštį d'Eruvilį. Apdarai ir svaigulys, srautu paleisti šito beprotiško jausmo, vienu akies mirksniu užplūdo jo širdį. Julo gręžiojosi nuo kortų stalelio į židinį Mirabo judesiu, ir kai jis, užmiršęs kortas, mesdavo provokuojamą žvilgsnį į brazilą ir Valeri, nuolatiniai šio salono svečiai pajusdavo baimę su smalsumo prieskoniu, kokią įkvepia įtūžis, gresiąs prasiveržti kiekvieną akimirką. Tariamasis pusbrolis žvilgčiojo į valstybės patarėją taip, tartum apžiūrinėdamas keistą, pilvotą kinų vazą. Šitokia padėtis ilgai trukti negalėjo; turėjo įvykti baisus skandalas. Marnefas bijojo barono Julo ne mažiau kaip Krevelis Marnefo, nes kanceliarijos viršininko pavaduotojas neturėjo jokio noro mirti pavaduotoju. Mirštantieji tiki gyvenimu, kaip katorgininkai laisve. Šis žmogus buvo žūtbūt pasiryžęs tapti

kanceliarijos viršininku. Rimtai išsigandęs Krevelio ir valstybės patarėjo pantomimos, jis pakilo ir pakuždėjo kažką žmonai į ausį; didžiam visos draugijos nustebimui Valeri pasitraukė į savo miegamąjį kartu su brazilu ir vyru.

- Ar ponia Marnef kada nors pasakojo jums apie šitą pusbrolį? - paklausė Krevelis baroną.

- Niekuomet! - atsakė baronas pakildamas. - Užtenka šiam vakarui, - pridūrė jis, - pralošiau du luidorus, štai jie.

Jis numetė ant stalo dvi auksines monetas ir atsisėdo ant sofos, visa savo elgsena primindamas svečiams, kad jiems metas išeiti. Iš salono pasišalino ponai Kokė, pasikeitę vienas su kitu pora žodelių, jų pavyzdžiu pasekė didžiai nusiminęs Klodas Vinjonas. Paskui juos išsiskirstė visi kiti ne tokie supratingi svečiai, pastebėję galų gale, kad jie čia nereikalingi. Baronas ir Krevelis liko vieni, netardami vienas kitam nė žodžio. Julo galų gale net užmiršo Krevelį ir, pirštų galais prisėlinęs prie Valeri miegamojo durų, norėjo pasiklausyti, bet neregėtu žvalumu atšoko atgal, nes ponas Marnefas atvėrė duris ir, parodęs savo pragiedrėjusį veidą, išreiškė nusistebėjimą, kad svetainėje telikę tik du svečiai.

- O arbata? - pasiteiravo jis.

- Kur Valeri? - paklausė įsiutęs baronas.

- Mano žmona? - atsikirto Marnefas. - Ji užėjo į viršų pas jūsų pusseserę, tuoj grįš.

- O kodėl ji mus paliko dėl tos kvailos Ožkos?

- Mat, - tarė Marnefas, - panelė Lisbeta parėjo iš ponios baronienės, jūsų gerbiamos žmonos, su sutrikusiu virškinimu. Matiurina atbėgo paprašyti Valeri puodelio arbatos, mano žmona nuėjo pati pasižiūrėti, kas jai yra.

- O pusbrolis?..

- Išvažiavo!

- Jūs taip manote? - paklausė baronas.

- Aš įsodinau jį į karietą! - atsakė Marnefas, bjauriai nusiviepęs.

Vano gatve nudardėjo karieta. Baronas, nelaikydamas Marnefo žmogumi, išėjo ir užlipo laiptais pas Lisbetą. Jam dingtelėjo viena mintis, tokia, kokias įkvepia

pavydu užsidegusi širdis. Marnefo niekšingumą jis taip puikiai pažinojo, kad įtarė šlykštų sąmokslą tarp vyro ir žmonos.

- O kur dingo mūsų ponios ir ponai? - paklausė Marnefas, pasilikęs vienas su Kreveliu.

- Kai saulė nusileidžia, paukščių kiemas ištuštėja, - atsakė Krevelis. - Ponia Marnef išnyko, ir jos garbintojai išsiskirstė. Siūlau sulošti piketo partiją, - pridūrė Krevelis, pasiryžęs neišeiti.

Jis taip pat buvo tikras, kad brazilas liko namuose. Ponas Marnefas sutiko. Meras buvo toks pat gudrus, kaip ir baronas; jis galėjo išsėdėti pas Marnefus ligi ryto ir lošti kortomis su vyru, kuris, uždarius lošimo namus, tenkinosi lošdamas svetainėse mažomis, šykščiomis sumomis.

Baronas Julo skubiai užlipo laiptais aukštyn; bet pusseserės buto durys buvo užrakintos, ir kol baigėsi įprastas tarnaitės klausinėjimas pro duris, apsukrios ir gudrios moterys suspėjo improvizuoti tariamos ligonės gydymą arbata. Lisbeta taip baisiai kankinosi, kad Valeri tiesiog drebėjo dėl jos gyvybės; todėl beveik neatkreipė dėmesio, kai kambaryje pasirodė įsiutęs baronas. Liga - tai tokia priedanga, už kurios dažniausiai slepiasi moterys, kai ant jų pakimba šeimos vaido debesis. Julo paslapčiomis apsidairė į visus kampelius, bet pusseserės Betos miegamajame nepastebėjo nė vienos vietos, kurioje būtų galėjęs pasislėpti brazilas.

- Tavo negalavimas, Beta, daro garbę mano žmonos pietums, - tarė jis, stebėdamas senmergę, kuri jautėsi puikiai, bet, rydama arbatą, stengėsi vaizduoti vidurių gurgėjimą.

- Matote, kokia laimė, kad mūsų brangioji Beta gyvena šiuose namuose! Jei ne aš, vargšė mergina būtų mirusi... - tarė ponia Marnef.

- Iš jūsų veido atrodo, kad netikite mano liga, - kreipėsi Lisbeta į baroną, - tai būtų begėdiška...

- Kodėl? - paklausė baronas. - Vadinas, žinote, ko pas jus užėjau?

Ir jis sužvairavo į tualeto kambario duris, iš kurių buvo ištrauktas raktas.

- Kalbate mįslėmis!.. - atsakė ponia Marnef su tokia širdį draskančia veido išraiška, tartum kas būtų pažeidęs jos meilę ir ištikimybę.

- Bet visa tai jūsų kaltė, mano brangusis pusbroli, taip, jūs kaltas, kad šitaip jaučiuosi, - tvirtai pareiškė Lisbeta. Jos šūksnis atitraukė barono dėmesį nuo durų, ir jis pažvelgė į senmergę giliai nustebęs.

- Žinote, kaip jus myliu, - kalbėjo Lisbeta, - vien tas, kad esu čia, viską pasako. Eikvoju paskutines jėgas, sergėdama jūsų interesus, o kartu ir mūsų brangiosios Valeri. Jos namų ūkis atsieina jai dešimtį kartų pigiau, negu kituose namuose, kur gyvenama taip plačiai, kaip čia. Jei ne aš, pusbroli, jums tektų duoti ne du tūkstančius frankų kas mėnuo, o tris ar net keturis.

- Žinau visa tai, - nekantriai atsakė baronas, - globojate mus įvairiausiais būdais, - pridūrė jis, sugrįžęs prie ponios Marnef ir apkabinęs jos pečius, - ar ne taip, mano brangioji gražuole?..

- Dievaži, - sušuko Valeri, - man rodos, jūs iš proto kraustotės!..

- Gerai, jūs neabejojate, kad esu jums atsidavusi, - vėl prabilo Lisbeta. - Bet aš myliu ir savo pusseserę Adeliną, o ją radau ašaromis paplūdusią. Ji jūsų nematė jau visas mėnuo! Ne, šitaip negalima. Be to, paliekate mano vargšę Adeliną be pinigų. Jūsų duktė vos nenumirė, sužinojusi, kad šiandien galėjome papietauti tik iš jūsų brolio malonės! Jūsų namuose šiandien duonos nebuvo! Adelina didvyriškai pasiryžo užsidirbti sau gyvenimui. Ji pasakė man: "Darysiu kaip tu!" Šie žodžiai suspaudė man širdį! Kaip gyveno mano pusseserė 1811 metais ir kaip gyvena 1841 metais - trisdešimčiai metų praėjus! Net viduriai man nustojo virškinti... Norėjau perkęsti skausmą, bet, parėjusi namo, maniau, kad mirsiu...

- Matote, Valeri, - tarė baronas, - kur mane atvedė mano karšta meilė jums!.. Nusižengiau savo šeimai...

- O, gerai padariau, kad likau netekėjusi! - sušuko Lisbeta su kažkokiu laukiniu džiaugsmu. - Jūs puikus, nuostabus žmogus. Adelina - angelas. Ir - štai atlygis už jos aklą pasiaukojimą!

- Susenęs angelas! - pusbalsiu tarė ponia Marnef, mesdama pusiau švelnų, pusiau pašaipų žvilgsnį į savo Hektorą, kuris stebėjo ją kaip tardytojas kaltinamąjį.

- Vargšė moteris! - tarė baronas. - Daugiau kaip devynis mėnesius nedaviau jai nė vieno sū, o jums, Valeri, pinigų randu, ir kokia kaina! Niekas jūsų taip nemylės, kaip aš, o jūs man atsilyginate sielvartu!

- Sielvartu? - pakartojo ji. - Tai ką vadinate laime?

- Dar nežinau, kokie buvo jūsų santykiai su šiuo vadinamuoju pusbroliu, apie kurį jūs man niekada nesate užsiminusi, - kalbėjo baronas, nekreipdamas dėmesio į Valeri žodžius. - Bet kai jis įėjo, man tartum kas peiliu į širdį dūrė. Nors aš ir apakęs, bet nesu dar visiškai aklas. Viską perskaičiau jūsų ir jo akyse. Žodžiu, šios beždžionės akys svaidė kibirkštis, svilino jus, o jūsų žvilgsnis... O, jūs niekada taip į mane nesate žiūrėjusi, niekada! Ši paslaptis, Valeri, vis tiek atsiskleis... Jūs vienintelė moteris, sužadinusi man pavydo jausmą, todėl nesistebėkite tuo, ką jums sakau... Bet aikštėn prasiveržė dar vienas paslaptis... man ji atrodo tiesiog siaubas...

- Kalbėkite toliau! Kalbėkite! - tarė Valeri.

- Taigi jus myli tas Krevelis, mėsos ir kvailumo gniužulas, o jūs taip palankiai priimate jo meilinimąsi, jog šitas mulkis išdrįsta afišuotis su savo aistra visų akyse...

- Aha, jau trys! Daugiau neradote? - paklausė ponia Marnef.

- Kas žino, gal yra ir daugiau! - tarė baronas.

- Kad ponas Krevelis myli mane, tai - jo teisė, kaip ir kiekvieno vyro. Kad aš palanki jo aistrai, tai galit laikyt mane kokete ar moterim, kurios nepatenkina jūsų draugija... Taigi arba mylėkite mane su visomis mano ydomis, arba palikite ramybėje. Jei grąžinsite man laisvę, tai nei jūs, nei ponas Krevelis čia daugiau neįžengsite; o aš pasiguosiu

su savo pusbroliu, kad nepraras̄čiau tų žavingų įpročių, kuriuos sakote mane turint... Sudiev, pone barone!

Ir ji pakilo, bet valstybės patarėjas sučiupo ją už rankos ir pasodino. Senis jau nebegalėjo apsieiti be Valeri, ji virto jam didesne būtinybe, negu visos kitos gyvenimo reikmės, ir jam verčiau buvo likti nežinioje, negu gauti nors menkiausią įrodymą, kad Valeri neištikima.

- Valeri, mano brangioji Valeri, - pripuolė jis, - nejaugi nematai, kaip aš kenčiu? Prašau tave tik pasiteisinti... Paaiškink man...

- Gerai! Palaukite manęs apačioje. Juk nenorėsite, man rodos, dalyvauti kai kuriose procedūrose, kurių reikalauja jūsų pusseserės sveikatos būklė.

Julo lėtai nužingsniavo durų link.

- Senasis palaidūne! - sušuko pusseserė Beta. - Taip ir neklausiate manęs, kaip laikosi jūsų vaikai?.. Kaip galvojate padėti Adelinai? O aš rytoj pat atiduosiu jai savo santaupas.

- Reikia aprūpinti žmoną nors duonos kąsniu, - nusišypsojo ponia Marnef.

Neįsižeisdamas dėl Lisbetos tono - ji elgėsi su juo taip pat šiurkščiai kaip Žozefa, - baronas pasiskubino išeiti nudžiugęs, kad išvengė nemalonaus klausimo.

Vos tik užsklendus duris, brazilas išėjo iš tualeto kambario, kur buvo pasislėpęs, jo akyse spindėjo ašaros, buvo gaila į jį žiūrėti. Montesas, matyt, viską girdėjo.

- Nebemyli manęs, Anri, matau, - tarė ponia Marnef, įsikniaubusi į nosinę ir apsipylusi ašaromis.

Tai buvo tikrosios meilės skundas. Moters nevilties šauksmas skamba visada taip įtikinamai, kad beregint išprašo atlaidą, slypinčią kiekvieno įsimylėjėlio širdies gelmėse, kai moteris jauna, graži ir taip dekoltuota, jog, rodos, tuoj išsiners iš suknelės ir pasirodys Ievos kostiumu.

- Bet jei mylite mane, tai kodėl nemetate visko dėl manęs? - paklausė brazilas.

Šis Amerikos sūnus, nuoseklus kaip visi gamtos

sūnūs, tučtuojau ėmė tęsti pokalbį toje vietoje, kur šis buvo nutrūkęs - vėl apkabino Valeri per liemenį.

- Kodėl?.. - ji pakėlė galvą ir pažvelgė į Anri, sutramdydama jį meilės kupinu žvilgsniu. - Mielasis katinėli, juk aš ištekėjusi; mes esame Paryžiuje, o ne Amerikos savanose, pampose ar tyruose. Mano gerasis Anri, mano pirmoji, mano vienintele meile, išklausyk mane! Mano vyras - tik kanceliarijos viršininko pavaduotojas Karo ministerijoje, o užsispyrė tapti kanceliarijos viršininku ir Garbės legiono kavalieriumi. Nejau galiu jam uždrausti turėti garbėtroškos siekių? Taigi dėl tos pačios priežasties, dėl kurios jis mudviem davė visišką laisvę (tai buvo prieš ketverius metus, prisimeni, nedėkingasis?..), šiandien Marnefas užkorė man poną Julo. Nebegaliu atsikratyti šio bjauraus pareigūno, kuris šniokščia kaip ruonis, kuriam pelekai auga tiesiog iš šnervių, kuriam šešiasdešimt treji metai, kuris per pastaruosius trejus metus paseno dešimčia metų, benorėdamas jauniau atrodyti, kuris man toks bjaurus, kad tą dieną, kai Marnefas taps kanceliarijos viršininku ir Garbės legiono kavalieriumi...

- Kiek padidės tavo vyro alga?

- Trimis tūkstančiais frankų.

- Duosiu jam tris tūkstančius frankų iki gyvos galvos, - tęsė baronas Montesas. - Palikime Paryžių ir važiuokime...

- Kur? - paklausė Valeri, gražiai patempusi lūpytes; šitaip moterys erzina vyrus, kai įsitikinusios savo galia. - Paryžius - vienintelis miestas, kur mudu galime būti laimingi. Labai branginu tavo meilę ir visiškai neturiu noro ją prarasti vien tam, kad mes nuobodžiausime vieni kažkokioj dykynėje. Klausyk, Anri, šiame pasaulyje myliu tave, tik tave vieną, įsidėk tai į savo tigrišką makaulę.

Pavertusi vyrą avinu, moteris visuomet moka jam įkalbėti, kad jis liūtas ir kad jo būdas geležinis.

- O dabar gerai paklausyk! Marnefas nebegyvens ir penkerių metų, jis supuvęs iki kaulų smegenų; iš dvylikos mėnesių septynis jis geria mikstūras, žolių arbatą, nenusivelka flanelės; žodžiu, pasak daktaro, giltinė gali jį nusi-

nešti kiekvieną minutę; kiekviena liga, visiškai nepavojinga sveikam žmogui, jam mirtis. Visas jo kraujas sugedęs, gyvybės jėgos pakirstos iš šaknų. Per paskutinius penkerius metus nesileidau nė karto jo pabučiuojama, nes šitas žmogus - maras! Vieną gražią dieną - ir ji nebe už kalnų - aš liksiu našlė. Klausyk, tai pareiškiu tau aš, moteris, kurios rankos prašė žmogus, imąs šešiasdešimties tūkstančių frankų rentą, aš, moteris, kuriai jis toks pat meilužis, kaip štai šitas gabaliukas cukraus, - pareiškiu, kad vyru pasirinksiu tik tave, nors būtum toks pat beturtis, kaip Julo, toks pat raupsuotas, kaip Marnefas, nors muštum mane, tik tavęs noriu savo vyru, tave vieną myliu, tik tavo vardu noriu vadintis. Ir aš pasiruošusi įrodyti tau savo meilę taip, kaip norėsi.

- Na, tai šiandien vakare...

- Bet, Rio vaike, mano puikusis jaguare, išėjęs dėl manęs iš Brazilijos nepaliestų girių, - tarė ji, imdama jo ranką, glamonėdama ir bučiuodama ją, - gerbk bent kiek tą moterį, kurią nori padaryti savo žmona... Juk aš būsiu tavo žmona, Anri?..

- Taip, - tarė brazilas, nugalėtas šio siautulingo aistros čiauškesio.

Ir jis atsiklaupė.

- Klausyk, Anri, - tarė Valeri, paėmusi jį už abiejų rankų ir įsisiurbusi jam į akis, - prisiek man čia prieš Lisbetą, mano geriausią, mano vienintelę draugę, mano seserį, kad vesi mane, kai tik sueis metai po vyro mirties!..

- Prisiekiu!

- To maža; prisiek savo motinos palaikais ir jos sielos išganymu, prisiek Šventąja Marija ir savo amžinojo gyvenimo viltimi!

Valeri žinojo, kad brazilas išlaikys šią priesaiką, net jei ji nugrims į šlykščiausią Paryžiaus gyvenimo dumblynę. Brazilas davė šią iškilmingą priesaiką, beveik veidu prisilietęs baltos kaip sniegas Valeri krūtinės, pakerėtas jos grožio; jis apsvaigo, kaip apsvaigsta vyriškis, susitikęs su mylima moterim po kelionės, trukusios šimtą dvidešimt dienų!

- Na, o dabar būk ramus. Gerbk ponią Marnef kaip būsimą baronienę de Montechanos. Ir neišleisk dėl manęs nė vieno lijaro. Aš uždraudžiu. Pasilik čia, pirmajame kambaryje, atsigulk ant šitos mažos kušetės, aš pati ateisiu pasakyti, kada galėsi išlįsti iš savo slėptuvės... Rytoj rytą mes papusryčiausime kartu, ir tu išeisi apie pirmą valandą, lyg būtum užėjęs pas mane vidurdienį. Nieko nebijok, durininkas ir jo žmona atsidavę man kaip tėvas ir motina... O dabar grįžtu žemyn paduoti arbatos.

Ji mostelėjo Lisbetai, ir ši išlydėjo ją ant laiptų.

Ten Valeri sušnabždėjo senmergei į ausį:

- Mūsų mulatas atsirado truputį per anksti! Aš ir gyventi nenoriu, jei neatkeršysiu už tave Hortenzijai!..

- Nesirūpink, mano mielasis velniūkšti, - tarė senmergė, bučiuodama ją į kaktą, - niekada nepralaimės meilė ir kerštas, eidami iš vieno. Hortenzija laukia rytoj manęs, ją spaudžia vargas. Dėl tūkstančio frankų Venceslavas tave tūkstantį kartų pabučiuos.

Atsiskyręs su Valeri, Julo nusileido iki šveicorinės ir netikėtai išdygo prieš ponią Olivjė.

- Ponia Olivjė!..

Išgirdusi šį įsakmų toną ir pamačiusi mostą, kuriuo jis jį pabrėžė, ponia Olivjė išėjo iš šveicorinės ir išsekė paskui baroną į kiemą.

- Jūs žinote, kad jei kas gali vieną dieną padėti jūsų sūnui įsigyti nuosavą kontorą, tai tik aš, juk tik mano dėka štai jis šiandien trečiasis klerkas pas notarą ir baigia teisės mokslą.

- Taip, pone barone; todėl ponas baronas galite pasikliauti mūsų dėkingumu. Nėra tos dienos, kad nesimelsčiau už poną baroną ir neprašyčiau jums laimės gyvenime...

- Mažiau žodžių, tamstele, - tarė Julo, - man reikia įrodymų...

- Ką turiu daryti? - paklausė ponia Olivjė.

- Šį vakarą čia atvažiavo karieta vienas ponas, jūs jį pažįstate?

Ponia Olivjė puikiai atpažino Montesą, ir kaip galėjo jį užmiršti? Dar Duajenė gatvėje kiekvieną kartą, išeidamas rytą truputį per anksti, Montesas įsprausdavo jai į ranką penkių frankų monetą. Jei baronas būtų kreipęsis į poną Olivjė, būtų galbūt viską sužinojęs. Bet Olivjė miegojo. Žemesnių visuomenės sluoksnių moteris ne tik prašoka vyrą savo nuovoka, bet beveik visuomet jį valdo. Ponia Olivjė jau seniai buvo apsisprendusi, ką daryti tuo atveju, jei jos abudu geradariai susidurtų - jos nuomone, ponia Marnef yra stipresnioji šalis.

- Ar aš jį pažįstu?.. - pakartojo ji. - Ne, dievaži! Niekad nesu jo mačiusi!..

- Kaip! Ponios Marnef pusbrolis niekada nebuvo pas ją užėjęs, kai ji gyveno Duajenė gatvėje?

- A, tai jos pusbrolis!.. - sušuko ponia Olivjė. - Gal tai buvo ir jis, bet aš jo nepažinau. Kitą kartą, pone, pasistengsiu pasidomėti...

- Jis tuoj nulips, - gyvai nutraukė ponios Olivjė žodžius Julo.

- Bet juk jis jau išvažiavo, - atšovė viską sumetusi ponia Olivjė. - Karietos nebėra...

- O jūs matėte, kaip jis išvažiavo?

- Savo akimis mačiau. Jis dar pasakė tarnui: "Į ambasadą!"

Po šitokio ponios Olivjė tono, jos tikrumo savo žodžiais, baronas lengviau atsiduso; paėmė ponios Olivjė ranką ir paspaudė.

- Dėkui, brangioji ponia Olivjė; bet norėčiau dar šį tą sužinoti!.. O ponas Krevelis?

- Ponas Krevelis? Ką norite pasakyti? Nesuprantu, - tarė ponia Olivjė.

- Klausykite gerai! Juk jis mylisi su ponia Marnef...

- Dieve saugok, pone barone! Negalimas dalykas! - tarė ji, sunerdama rankas.

- Jis mylisi su ponia Marnef! - įsakmiai pakartojo baronas. - Kaip jie susieina? Nežinau, bet noriu žinoti, ir jūs

man tai sužinosite. Jei užvesite mane ant šios intrigos pėdsakų, jūsų sūnus bus notaras.

- Negadinkite sau kraujo be reikalo, pone barone, - tarė ponia Olivjė. - Ponia myli jus, tik jus; jos kambarinė tai puikiai žino, ir mes dažnai susiėjusios pašnekame, kad laimingesnio už jus žmogaus pasaulyje nėra - juk jūs ir pats žinote, ko verta ponia... Kur jūs tokią kitą rasit!.. Keliasi kiekvieną dieną dešimtą valandą, paskui pusryčiauja. Tai štai. Valandą sugaišta, kol apsirengia, - žiūrėk, jau ir antra valanda. Tada išeina pasivaikščioti į Tiuilri visų akivaizdoje, ketvirtą valandą visada jau namie ir laukia jūsų... Oho, tikras laikrodis. Ką jūs, ji nieko neslepia nuo savo kambarinės, o Regina - nuo manęs. Regina ir negali nuo mūsų ko nors slėpti, nes ji su mūsų sūnum... na, ji jam palanki... Štai, matote, jei tarp ponios ir pono Krevelio kas nors būtų, tai mes žinotume.

Spindinčiu veidu sugrįžo baronas pas ponią Marnef, įsitikinęs, kad vien tik jį myli ši baisi kurtizanė, klastinga, graži ir meili kaip sirena.

Krevelis ir Marnefas buvo pradėję antrą piketo partiją. Krevelis pralošinėjo, kaip visi tie, kuriems ne lošimas galvoje. Marnefas, žinąs mero išsiblaškymo priežastį, naudojosi ja be jokio sąžinės graužimo: žiūrėjo, kas bus priperkama, dėl to žinojo, kokias kortas numesti; šnairuodamas į priešininko kortas, lošė be klaidų. Lošti buvo susitarta iš dvidešimt sū, ir jis jau buvo išgvelbęs iš mero trisdešimt frankų, kai įėjo baronas.

- Kas čia? - tarė valstybės patarėjas, nustebęs, kad svetainė tuščia. - Jūs vieni! O kur kiti?

- Jūsų graži nuotaika išvaikė visus, - atsakė Krevelis.

- Ne, čia kaltas mano žmonos pusbrolio pasirodymas, - atšovė Marnefas. - Ponai ir ponios pagalvojo, kad trejus metus nesimatę Valeri ir Anri nori pasikalbėti vieni, ir dėl to mandagiai pasišalino... Jei būčiau likęs čia, būčiau jų neišleidęs. Bet, kad kokios, būčiau blogai pasitarnavęs, nes Lisbeta sunegalavo, ir viskas suiro. Juk ji apie pusę vienuoliktos vaišina mus visuomet arbata...

- Tai Lisbeta rimtai negaluoja? - paklausė įsiutęs Krevelis.

- Man taip sakė, - atsakė Marnefas abejingai, kaip vyras, kuriam moterys nebeegzistuoja.

Meras žvilgterėjo į laikrodį; pagal jo apskaičiavimus, baronas praleido pas Lisbetą keturiasdešimt minučių. Barono Julo linksma nuotaika sunkiai kaltino jį patį, Valeri ir Lisbetą.

- Ką tik pas ją buvau, vargšelė baisiai kankinasi, - tarė baronas.

- Vadinasi, artimo kančia teikia jums džiaugsmo, brangusis drauguži, - gaižiai pasakė Krevelis, - sugrįžote laime spinduliuojančiu veidu. Nejau Lisbeta miršta? Jūsų duktė, sako, paveldės jos turtą. Jūsų tiesiog pažinti negalima; kai išėjote, jūsų fizionomija buvo panaši į Venecijos mauro fizionomiją, o grįžote! - tikras Sen Prė!*.. Norėčiau pamatyti ponios Marnef veidelį...

- Ką norite šituo pasakyti? - paklausė ponas Marnefas Krevelį, rinkdamas kortas ir dėdamas jas prieš save.

Šito keturiasdešimt septynerių metų amžiaus sukriošėlio išblėsusios akys pagyvėjo, supliuškę, pamėlę skruostai lengvai paraudo, jis pražiojo bedantę burną, ir ant pajuodusių lūpų pasirodė balta kaip kreida ir sukrekėjusi puta. Šis įpykęs bejėgis žmogus, kurio gyvybė kabojo ant plauko, kuris dvikovoje nebūtų rizikavęs niekuo, o tuo tarpu Krevelis galėjo prarasti viską, ne juokais išgąsdino merą.

- Sakau, - atsakė Krevelis, - kad norėčiau pamatyti ponios Marnef veidelį, ir tai juo labiau suprantama, kad jūsų fizionomija šią minutę itin nemaloni. Dievaži, brangusis Marnefai, reikia pasakyti, jūs baisiai negražus...

- Na, žinote, jūs nemandagus!

- Žmogus, per keturiasdešimt penkias minutes išlošęs iš manęs trisdešimt frankų, niekada neatrodys man gražus.

- O, jei jūs būtumėte matęs mane prieš septyniolika metų, - tarė kanceliarijos viršininko pavaduotojas.

- Jūs buvote gražus vyrukas? - paklausė Krevelis.

- Tas mane ir pražudė; jei būčiau buvęs toks kaip jūs, būčiau šiandien peras ir meras.

- Taip, - nusišypsojo Krevelis, - buvote per daug veiklus, ir iš tų dviejų metalų, kuriuos mums teikia prekybos dievas Merkurijus, sučiupote tą prastąjį, pardavinėjamą vaistinėse*.

Ir Krevelis nusikvatojo. Marnefas pykdavo visada, kai būdavo užkliudoma jo garbė, bet pritardavo šitiems nuvalkiotiems nevalyviems juokams; tai buvo kasdieninė jo pokalbių su Kreveliu tema.

- Iš tikrųjų, Ievos dukterys man brangiai atsiėjo; bet po velnių: "Trumpai ir gerai!" - štai mano devizas.

- O man geriau patinka kitaip: "Ilgai ir laimingai!" - atšovė Krevelis.

Įėjo ponia Marnef ir pamatė salone tik tris asmenis - savo vyrą, lošiantį su Kreveliu kortomis, ir baroną. Žvilgterėjusi į miesto aukštojo pareigūno veidą, iš karto suprato, kaip jis sukrėstas, ir tučtuojau sumetė, ką daryti.

- Marnefai, katinėli! - tarė ji, atsiremdama į vyro petį ir perbraukdama savo gražiais piršteliais per jo bjaurius pilkus plaukus, vos ne vos dengiančius kiaušą, nors šukuosena ir buvo įmantri, - tau jau vėlu, turėtum eiti gulti. Juk žinai, kad rytą tau reikia išvalyti vidurius, daktaras liepė, o septintą valandą Regina atneš žolių nuoviro... Jei tau brangus gyvenimas, mesk tą piketą...

- Baigsime penkiais? - kreipėsi Marnefas į Krevelį.

- Gerai, aš jau turiu du, - atsakė Krevelis.

- Kiek užtruksite? - pasiteiravo Valeri.

- Dešimt minučių, - atsakė Marnefas.

- Jau vienuolika, - atsakė Valeri. - Iš tikrųjų, pone Kreveli, atrodo, kad jūs pasiryžęs nugalabyti mano vyrą. Tada bent jau pasiskubinkite.

Šitas dviprasmiškas sakinys privertė nusišypsoti Krevelį, Julo ir net patį Marnefą. Valeri priėjo prie savo Hektoro.

- Eik, branguti, - sušnabždėjo Valeri Hektorui į ausį,

- pavaikščiok Vano gatvėje ir, kai pamatysi, kad Krevelis išėjo, sugrįžk.

- Man geriau patiktų išeiti iš buto per tualeto kambarį, o paskui grįžti į tavo miegamąjį; tik pasakyk Reginai, kad atidarytų duris.

- Regina viršuje, slaugo Lisbetą.

- Na, o jei užeičiau pas Lisbetą?

Valeri iš visų pusių grėsė pavojus: ji nujautė, kad reiks išsiaiškinti su Kreveliu, ir dėl to nenorėjo įleisti Julo į savo miegamąjį, kur jis būtų galėjęs viską išgirsti... O pas Lisbetą jos laukė brazilas.

- Iš tikrųjų, - tarė Valeri Hektorui, - kai jūs, vyrai, įsikalate į galvą kokią fantaziją, tai įmanytumėt uždegti namus, kad tik įeitumėte į vidų. Lisbetos savijauta tokia, kad ji negali jūsų priimti... bijote sučiupti slogą gatvėje, ar ką?.. Na, eikite.. arba... labanakt!..

- Sudiev, ponai, - garsiai tarė baronas.

Užgauta senio savimeilė prispyrė Julo įrodyti, kad jis dar jaunas ir gali laukti meilės valandos gatvėje. Ir jis išėjo.

Marnefas palinkėjo žmonai labos nakties ir, vaizduodamas mylintį vyrą, paėmė ją už rankų. Valeri reikšmingai paspaudė vyro ranką, tai reiškė: "Padėk man nusikratyti Kreveliu".

- Labanakt, Kreveli, - tarė tada Marnefas, - tikiuosi, kad neužsisėdėsite su Valeri. O, aš pavydus... Vėlai pažinau pavydo jausmą, bet užtat dabar ilgam... Dar būtinai mesiu akį, ar jūs išėjęs.

- Mums reikia pasikalbėti apie piniginius reikalus, bet ilgai neužtruksiu, - tarė Krevelis.

- Kalbėkite tyliau. Ko norite iš manęs? - tarė Valeri dviem skirtingais tonais, žvelgdama į Krevelį išdidžiai ir su panieka.

Nuo šito išdidaus žvilgsnio Krevelis, tiek daug gero padaręs Valeri ir ketinęs tais savo nuopelnais kaip koziriu kirsti, iš karto nurimo ir nusižemino.

- Jūsų brazilas...

Išsigandęs su panieka įsmeigto Valeri žvilgsnio, Krevelis staiga užsikirto.

- Na, ir kas? - tarė ji.

- Jūsų pusbrolis...

- Jis man visai ne pusbrolis, - prabilo ji. - Jis mano pusbrolis tik prieš žmones ir poną Marnefą. Bet jei jis būtų net mano meilužis, ir tai neturėtumėte teisės prasižioti. Krautuvininkas, perkąs moterį vien atsikeršyti kitam vyrui, mano akyse daug žemesnis už tą, kuris perka ją iš meilės. Jūs nemylėjote manęs, jums aš buvau tik pono Julo meilužė, ir nusipirkote mane taip, kaip nusiperkamas pistoletas, norint priešininką nužudyti. Neturėjau ko valgyti ir sutikau!

- Jūs neištesėjote sutarties sąlygų, - tarė Krevelis, vėl atvirtęs pirkliu.

- Šit kaip? Tai jūs norite, kad baronas Julo sužinotų, jog paveržėte iš jo meilužę, keršydamas už Žozefos pagrobimą?.. Geriau ir negalite įrodyti savo niekšiškumo! Sakotės moteriai mylįs ją, vadinate kunigaikštiene ir vis dėlto norite apjuodinti! Ką gi, brangusis, jūsų tiesa: šita moteris neverta Žozefos. Jūsų Žozefa turi drąsos neslėpti savo begėdysčių, o aš, na, aš veidmainė, kurią reiktų išplakti rykštėmis miesto aikštėje. Deja! Žozefą gina jos talentas ir turtas. O mano vienintelė atrama - padorumas; aš vis dar laikoma garbinga, dora moterim; bet kas laukia manęs, kai sukelsite skandalą? Jei būčiau turtinga, tiek to! Bet dabar imu vos penkiolikos tūkstančių frankų rentą, ar ne?

- Daug daugiau, - tarė Krevelis, - per pastaruosius du mėnesius dvigubai padidinau jūsų indėlius Orleano geležinkelio koncesijoje.

- Na ir kas iš to? Paryžiuje žmogus pradedamas gerbti tik tada, kai jis ima bent penkiasdešimties tūkstančių frankų rentą; nepajėgsite atsilyginti man pinigais už tą visuomeninę padėtį, kurią prarasiu. Ko aš norėjau? Išrūpinti Marnefui kanceliarijos viršininko vietą; o juk tai reiškia šešių tūkstančių frankų algą. Marnefas ištarnavęs jau dvidešimt

septynerius metus, tai po trejų metų, jam mirus, gausiu pusantro tūkstančio frankų pensijos! Aš tokia gera jums, jūs tiesiog springstate laime, o laukti nenorite!.. Ir tai vadinasi meilė! - sušuko ji.

- Pradžioje gal ir vadovavausi apskaičiavimais, - tarė Krevelis, - bet vėliau virtau jūsų šuneliu. Jūs trypiate man kojomis širdį, žudote mane, varote iš proto, o aš myliu jus taip, kaip dar niekada nesu mylėjęs. Valeri, myliu jus tiek pat, kiek Selestiną! Dėl jūsų įmanyčiau padaryti viską... Klausykite, ateikite į Dofeno gatvę ne du, bet tris kartus per savaitę.

- Tik tiek! Jūs jaunėjate, brangusis...

- Leiskite man pavaryti šalin Julo, nužeminti jį, išvaduoti jus nuo jo, - kalbėjo Krevelis, nuleidęs negirdom jos įžūlią pastabą, - nebeįsileiskite to brazilo, priklausykite tik man - matysite, nesigailėsite. Pradžioj užrašysiu jums aštuonių tūkstančių frankų rentą iki gyvos galvos; teisę į kapitalą perleisiu po penkerių jūsų ištikimybės metų...

- Ak, amžinai derybos! Miesčionis niekuomet neišmoks moters apdovanoti! Šitais rentų įnašais norite įsitaisyti meilės etapus visam gyvenimui?.. Ak tu kromininke, pomadų pirkly! Tu ant visko lipdai kainų etiketes! O Hektoras man sakė, kad kunigaikštis d'Eruvilis atnešė Žozefai trisdešimties tūkstančių livrų rentos dokumentą pigių saldainių tūtelėje! O aš - šešiskart vertesnė už tokią Žozefą! Ak, meilė! - kalbėjo ji, taisydamasi garbanas ir eidama prie veidrodžio. - Mane myli Anri, jis tave sutrėkštų kaip musę, jei tik akimi mirktelėčiau!.. Mane myli Julo, jis žmoną elgeta paleido! Na ką gi, brangusis, būkite pavyzdingas šeimos tėvas. O savo dūkiui patenkinti turite tris šimtus tūkstančių frankų, be pagrindinio kapitalo, žodžiu, visą lobį, ir jūs nieko kito negalvojate, kaip tik jį padidinti...

- Dėl tavęs, Valeri! Juk pusę savo turto dovanoju tau! - sušuko jis, krisdamas ant kelių.

- Ką, jūs dar čia! - sušuko šlykštusis Marnefas, pasirodęs tarpdury su chalatu. - Atsiprašau, kas čia jums?

- Jis prašo mane atleidimo, dranguži! Ponas Krevelis

mane įžeidė vienu užgauliu pasiūlymu. Nepajėgdamas nieko iš manęs gauti, gerbiamasis ponas sugalvojo mane nupirkti...

Krevelis mielai būtų skradžiai žemę prasmegęs pro kokią nors angą, kaip teatro scenoje.

- Kelkitės, mielasis Krevelis, - išsiviepė Marnefas, - jūs tiesiog juokingas! Iš Valeri laikysenos matau, kad man negresia joks pavojus.

- Eik į lovą ir ramiai miegok, - tarė ponia Marnef.

"Ir kokia ji sumani! - pagalvojo Krevelis. - Tiesiog stebuklinga! Ji gelbsti mane!"

Kai Marnefas išėjo iš kambario, Krevelis pagriebė Valeri rankas ir ėmė jas bučiuoti, suvilgydamas viena kita ašara.

- Viską padėsiu tavo vardu! - pasakė jis.

- Štai ką reiškia tikrai mylėti, - sušnabždėjo ji jam į ausį. - Na ką gi, meilė už meilę. Julo apačioje, gatvėje. Vargšas senis laukia, kada pamatys žvakę miegamojo lange - tai ženklas jam sugrįžti; leidžiu pasakyti jam, kad myliu tik jus; jis jokiu būdu nepatikės; tada nusiveskite jį į Dofeno gatvę, įrodykite jam, sugniuždykite jį. Leidžiu jums, įsakau jums tai padaryti. Šitas ruonis įkyrėjo man iki gyvo kaulo. Pasistenkite išlaikyti šį žmogėną visą naktį Dofeno gatvėje, žudykite jį po truputį, atsikeršykite už Žozefos pagrobimą. Gali būti, kad Julo širdis neišlaikys, bet užtat išgelbėsime jo žmoną ir vaikus nuo baisios pražūties. Pamanykite, ponia Julo pati duoną pelnosi!..

- O, vargšė moteris! Dievaži, tai žiauru! - sušuko Krevelis, kurį vėl pagavo įgimti geraširdiški jausmai.

- Jei myli mane, Selestenai, - sušnabždėjo ji tyliai jam į ausį, paliesdama ją lūpomis, - sulaikyk baroną, jei ne - aš žuvusi. Marnefas pradeda įtarti, o Hektoras turi namų raktą ir rengiasi grįžti!

Krevelis suspaudė ponią Marnef glėbyje ir išėjo, apsvaigęs laime. Valeri meiliai palydėjo jį iki laiptų. Paskui kaip užhipnotizuota nusileido iki antro aukšto ir norėjo eiti iki paskutinės pakopos.

- Brangioji Valeri, lipk atgal, nesikompromituok sargų akyse... Eik, mano gyvybė ir turtas - viskas priklauso tau... Grįžk, mano kunigaikštiene!

- Ponia Olivjė! - tyliai šūktelėjo Valeri, kai tik durys užsidarė.

- Ką, jūs čia, ponia? - nustebusi paklausė ponia Olivjė.

- Užsklęskite didžiąsias duris abiem skląsčiais ir niekam neatidarykite.

- Klausau, ponia.

Užšovusi duris, ponia Olivjė papasakojo, kaip aukštasis pareigūnas mėgino ją papirkti.

- Puikiai pasielgėte, brangioji Olivjė, bet apie tai pasikalbėsime rytoj.

Ir Valeri kaip strėlė užlėkė laiptais į ketvirtą aukštą, tris kartus lengvai stuktelėjo į Lisbetos duris, ir, nusileidusi į savo butą, davė Reginai būtinus nurodymus. Nė viena moteris nepraleis progos pasidžiaugti savo Montesu, ypač kai jis grįžta tiesiog iš Brazilijos.

"Ne! Po šimts pypkių, taip mylėti moka tik gerosios visuomenės moterys! - kalbėjo sau Krevelis. - Kaip tviskėjo jos akys, kai ji leidosi laiptais žemyn! Tai aš ją taip traukiau. Nejau Žozefa kada nors šitaip!.. Žozefa tai *šliundra*! - šūktelėjo buvęs komivojažeris. - Ką aš čia pasakiau? *Šliundra*... Viešpatie! Vieną gražią dieną galiu šitaip leptelėti ir Tiuilri rūmuose... Ne, jei Valeri nesusirūpins mano auklėjimu, iš manęs nieko doro neišeis... O aš taip trokštu būti kaip didžiūnas... Ak, kokia moteris! Kai ji į mane taip šaltai pažvelgia, tai man vidurius tiesiog dieglys suremia... Koks grakštumas! O koks protas! Žozefa niekuomet manęs taip nejaudino. O kiek slapto žavesio!.. A, štai kur tas kavalierius".

Babilono gatvėje, sutemose, jis įžvelgė aukštą, truputį sulinkusią Julo figūrą, slenkančią palei lentų sieną ties vienu statomu namu. Krevelis žengė tiesiai į jį.

- Labas rytas, pone barone, juk jau po pusiaunakčio, brangusis! Ką čia, po perkūnų, veikiate? Vaikštinėjate? Taip, dulka gražus lietutis. Bet mūsų metuose tas kenkia

sveikatai. Norite gero patarimo? Eikime abudu namo, kiekvienas sau, nes, tarp mūsų kalbant, šviesos langelyje nesulauksite...

Išgirdęs paskutinį sakinį, baronas pajuto, kad jam šešiasdešimt treji metai ir kad jo apsiaustas permirkęs.

- Bet kas jums galėjo pasakyti?.. - paklausė jis.

- Valeri, dievaži! *Mūsų* Valeri, kuri nuo šiol nori būti tik *mano* Valeri. Sulošėme lygiomis, barone; lemiamą partiją - kada norėsite. Pykti negalite, juk žinote, kad teisė atsirevanšuoti buvo mano išsilygta. Jums prireikė trijų mėnesių, kol paveržėte iš manęs Žozefą; na, o aš atėmiau iš jūsų Valeri per... Nebekalbėkime apie tai, - pridūrė jis. - Dabar noriu, kad ji priklausytų tik man. Bet nieko, mes vis tiek liksime geri draugai.

- Kreveli, liaukis juokavęs, - atsakė baronas, dusdamas iš įtūžio, - čia - gyvybės ar mirties klausimas.

- Ėhė, kaip jūs reaguojate!.. Nejau užmiršote, barone, ką pasakėte man Hortenzijos jungtuvių dieną: "Ar pritinka tokiems seniams palaidūnams kaip mudu vaidytis dėl sijono? Tai būtų miesčioniška, smulku..." Juk žinoma, kad mudu - tai Regentystė, mėlynieji kaptonai, Pompadur, aštuonioliktasis amžius, pačios puikiausios maršalo de Rišeljė stiliaus viršūnės, rokoko ir, drįstu pasakyti, "Pavojingieji ryšiai!.."*

Krevelis būtų galėjęs dar ilgai puikautis savo literatūrinėmis žiniomis, baronas jo klausė, kaip klauso kurtieji, dar neapsipratę su savo kurtumu. Bet dujų žibinto šviesoje pamatęs, kad jo priešininkas išbalo, nugalėtojas nutilo. Po ponios Olivjė pareiškimo, po paskutiniojo Valeri žvilgsnio baronui šie žodžiai buvo kaip perkūno trenksmas.

- Dieve mano! Ar maža buvo moterų Paryžiuje!.. - šūktelėjo jis pagaliau.

- O ką tau sakiau, kai atėmei iš manęs Žozefą? - atšovė Krevelis.

- Klausykite, Kreveli, tai tiesiog neįtikėtina... Man reikia įrodymų!.. Aš turiu nuo durų raktą, o jūs?

Ir priėjęs prie Valeri namų, baronas įkišo raktą į

spyną; bet durys nė nesujudėjo, ir jis veltui stengėsi jas atidaryti.

- Geriau nekelkite triukšmo naktį, - ramiai pasakė Krevelis. - Klausykite, barone, mano raktai daug geresni už jūsiškius.

- Įrodykite! Įrodykite! - kartojo įsiutęs, beveik proto netekęs baronas.

- Eime, įrodysiu, - atsakė Krevelis.

Ir vykdydamas Valeri paliepimą, nusitempė baroną Ilreno-Berteno gatve į krantinę. Nelaimingasis valstybės patarėjas jautėsi kaip pirklys, kurio rytojaus dieną laukia bankrotas; jis spėliojo, kur ieškoti Valeri širdyje slypinčio ištvirkimo priežasties, ir nutarė, kad jis yra klastos auka. Beeinant Karališkuoju tiltu, jo gyvenimas pasirodė jam toks beprasmiškas, toks beviltiškas, tokie susipynę jo finansiniai reikalai, kad jis vos nepasidavė piktai pagundai įstumti Krevelį į upę, o paskui pačiam pasiskandinti.

Atėjęs į Dofeno gatvę, tuomet dar nepraplatintą, Krevelis sustojo prie nedidelių durų. Už tų durų buvo ilgas koridorius, išgrįstas baltomis ir juodomis plytelėmis, lyg ir kokia galerija, o jo gale - laiptai ir šveicorinė su langais į mažą vidujinį kiemą, kokių tiek daug Paryžiuje. Kiemelis, bendras tam ir gretimam namui, buvo savotiškas nelygaus pasidalijimo pavyzdys. Mažasis Krevelio namelis - nes Krevelis buvo jo savininkas - turėjo priestatą stikliniu stogu jau kaimyno sklype, uždraustą toliau plėsti; šis priestatas visiškai nebuvo matomas praeiviams už šveicorinės ir laiptų narvo.

Priestato patalpose, kurių taip gausu Paryžiuje, ilgą laiką buvo vienos parduotuvės sandėlis, užkambaris ir virtuvė. Šiuos tris pirmojo aukšto kambariukus Krevelis išskyrė iš atiduodamų nuomon patalpų, ir Grendo pavertė juos kukliu butuku. Į jį galima buvo patekti dviem keliais - pirma, per baldų krautuvę, už kurią Krevelis imdavo labai pigiai ir išduodavo tik pamėnesiui, kad galėtų nubausti pirklį, jei jis kartais būtų išsiplepėjęs; antra - pro duris, paslėptas koridoriaus sienoje taip glotniai, kad jų beveik

nebuvo matyti. Taigi šis mažas butelis iš valgomojo, svetainės ir miegamojo, gaunąs šviesą iš viršaus, esąs iš dalies kaimyno, iš dalies paties Krevelio teritorijoje, buvo beveik neįmanomas surasti. Be palaikių baldų pirklio, kiti Krevelio nuomininkai nė nežinojo, kad yra šitas mažytis rojus. Durininkė, Krevelio gerai apmokama už tylėjimą, buvo puiki virėja. Taigi ponas meras galėjo įeiti į savo kuklią gūžtelę ir pasišalinti iš jos kiekvieną nakties valandą, nebijodamas, kad jį kas paseks. Dienos metu moteris, apsirengusi taip, kaip rengiasi paryžietės, eidamos pirkinių, ir dar su to butuko raktu, galėjo gražiausiai ateiti pas Krevelį, visiškai niekuo nerizikuodama; ji galėjo tartum domėtis atsitiktinėmis prekėmis, lygtis dėl kainos, žodžiu, įeiti ir išeiti iš krautuvės, nesukeldama nė mažiausio įtarimo, net jei kas ir būtų sutikęs ją čia.

Kai Krevelis įžiebė svetainėje kandeliabrus, baronas apstulbo, pamatęs čia apgalvotą ir žaismingą kambario įštaigą. Buvęs parfiumerininkas leido Grendo laisvai veikti, ir senasis architektas sukūrė puikų Pompadur stiliaus kūrinį, atsiėjusį Kreveliui, tiesa, šešiasdešimt tūkstančių frankų. "Noriu, - pasakė Krevelis architektui, - kad net kunigaikštienė, įėjusi čia, šūktelėtų iš nuostabos..." Jis troško turėti gražiausią Paryžiuje Edeną ir čia džiaugtis savo Ieva, savo gerosios visuomenės dama, savo Valeri, savo kunigaikštiene...

- Bute dvi lovos, - tarė Krevelis baronui, rodydamas į sofą, iš kurios buvo ištraukiama lova kaip stalčius iš komodos. - Štai viena, antroji miegamajame. Taigi mudu abu galėsime čia pernakvoti.

- Įrodykite!.. - reikalavo baronas.

Krevelis paėmė žvakidę ir nusivedė bičiulį į miegamąjį, kur ant sofutės Julo pamatė nuostabų Valeri chalatą - šituo chalatu Valeri gašavosi Vano gatvėje, o paskui nusinešė jį į mažąją Krevelio gūžtelę. Meras paspaudė slaptą užraktą gražaus nedidelio inkrustuoto sekretero, vadinamo *mūsų dienų laime*, pasirausė jame, išėmė laišką ir padavė jį baronui.

- Štai, skaityk.

Valstybės patarėjas perskaitė pieštuku rašytą laiškelį:

Veltui laukiau tavęs, senoji žiurke! Tokia moteris kaip aš neprivalo laukti buvusio parfiumerininko. Pietūs nebuvo užsakyti, cigarečių nebuvo. Palauk, užmokėsi man už tai.

- Ką, jos rašysena?

- Viešpatie maloningas! - tarė Julo ir atsisėdo visiškai sugniužęs. - Pažįstu visus jos daiktus - štai jos kykai, jos šlepetės. Bet pagaliau sakyk, ar seniai...

Krevelis linktelėjo, kad klausimą suprato, ir ištraukė iš inkrustuotojo sekretero pluoštą sąskaitų.

- Pažiūrėk, drauguži! Užmokėjau buto įrengėjams 1838 metų gruodžio mėnesį. Spalio mėnesį, tai yra du mėnesius prieš tai, šitame žavingame namelyje mes atšventėme įkurtuves.

Valstybės patarėjas panarino galvą.

- Kaip, po perkūnų, jūs susitvarkote? Juk aš žinau, ką ji veikia kiekvieną valandą.

- O pasivaikščiojimas Tiuilri?.. - tarė Krevelis, trindamas rankas ir džiūgaudamas.

- Kaip? - paklausė baronas nesusigaudydamas.

- Tavo vadinamoji meilužė išeina į Tiuilri, visi mano, kad ji vaikščioja ten nuo pirmos iki ketvirtos; bet tik žybt - kelios minutės, ir ji jau čia. Skaitei Moljerą? Tai ką gi, barone, tavo titulas - ne vaizduotės padaras!*

Abejonių nebegalėjo būti, ir Julo nustėręs, paniuręs tylėjo. Stiprius ir protingus žmones nelaimės skatina filosofijai. Baronas jautėsi kaip žmogus, ieškąs naktį kelio miške. Jo nebylus niūrumas, permaina, regima supliuškusiame barono veide - visa sukėlė nerimą Kreveliui, nėmaž nelinkinčiam savo bendradarbiui mirties.

- Kaip jau sakiau, drauguži, mudviejų lošimas baigtas lygiomis, suloškime lemiamą partiją. Na kaip: loši lemiamą partiją? Katras katrą?

- Kodėl, - tarė Julo, kalbėdamas pats sau, - iš dešimties gražių moterų bent septynios yra ištvirkusios?

Bet baronas buvo per daug sutrikęs rasti atsaką į šį klausimą. Grožis - galingiausia iš visų žmogiškųjų valdžių. Kiekviena valdžia be atsvaros, nesutinkanti kliuvinių, neribojama, virsta piktnaudžiavimu, beprotyste. Savivalė - tai protą pametusi valdžia. O moters savivalė - jos užgaidos.

- Ko tau skųstis, kolega, turi žmoną - gražiausią pasaulyje moterį; ji yra dora.

- Taip man ir reikėjo, - kalbėjo Julo pats sau. - Nenorėjau įvertinti savo žmonos, uždavinėjau jai širdį, o ji juk angelas! O, vargše mano Adelina, likimas už tave atkeršijo! Ji tyliai kankinasi vienatvėje, ją reikia dievinti, ji verta mano meilės, aš privalėčiau... juk ji vis dar nuostabiai graži, balta ir vėl kaip jauna mergaitė... O matėte jūs šlykštesnę, begėdiškesnę ir niekšiškesnę moterį už šitą Valeri?

- Nenaudėlė, - tarė Krevelis, - pasileidėlė! Tokias reiktų viešai plakti Šatlė aikštėje; bet, mano brangusis Kanijakai*, mudu patys atsiduodame mėlynais kaptonais, maršalu Rišeljė, triumo, markize Pompadur ir Diu Bari, esame Regentystės dvasios ištvirkėliai, gyvename tuo, kas būdingiausia aštuonioliktajam amžiui, tačiau policijos leitenanto** Paryžiuje šiandien nebėra.

- Ką daryti, kad tave mylėtų?.. - klausė pats save Julo, negirdėdamas, ką sako Krevelis.

- Brangusis, kvaila būtų mums, seniams, norėti, kad mus mylėtų, - tarė Krevelis, - galime būti tik pakenčiami, juk ponia Marnef šimtą kartų labiau pasileidusi už Žozefą...

- Ir gobšesnė! Ji man atsiėjo jau šimtą devyniasdešimt du tūkstančius frankų! - sušuko Julo.

- Ir kiek santimų? - su piniguočio įžūlumu paklausė Krevelis: suma jam atrodė juokingai menka.

- Iš karto matyti, kad nemyli jos, - melancholiškai pasakė baronas.

- Man jau gana! - atšovė Krevelis. - Ji iš manęs išlupo daugiau kaip tris šimtus tūkstančių frankų!..

- Kur visa tai? Ir kur dedasi visi šitie pinigai?! - sušuko baronas, griebdamasis už galvos.

- Jei būtume susitarę, kaip tie geltonsnapiai, kur susidėję išlaiko pigiausią loretę, tai Valeri būtų mums pigiau atsiėjusi.

- Puiki mintis! - pritarė baronas. - Bet ji vis tiek būtų mus apgaudinėjusi. Na, o ką tu galvoji apie tą brazilą, storuli?..

- Ak tu senasis lapine, tavo teisybė, mus apmulkino kaip... kaip akcininkus!.. - tarė Krevelis. - Visos šios moterys - akcinės bendrovės!

- Tai ji pati tau kalbėjo apie šviesą lange? - paklausė baronas.

- Dragauži, - tęsė Krevelis įsirėždamas, - mus *apmovė!* Ta Valeri tai... Ji liepė man tavęs iš čia neišleisti... Dabar man viskas aišku... Ji su brazilu... Na, aš daugiau su ja reikalų turėti nenoriu. Suriškite jai rankas, tai ji paleis į darbą kojas, ir vis tiek jus apgaus! Ak tu begėde! Paleistuve!

- Ji blogesnė už bet kurią prostitutę, - tarė baronas. - Žozefa, Ženi Kadin turėjo teisę mus apgaudinėti, nes jos atvirai prekiauja savo grožybėmis!

- Bet Valeri! Dedasi šventuolėle, davatkėle, - tarė Krevelis. - Klausyk, Julo, grįžk pas žmoną, juk tavo piniginiai reikalai visai pašliję. Pradeda sklisti paskalos, kad esi prisirašęs vekselių kažkokiam Vovinė, smulkiam lupikautojui, kurio specialybė - skolinti loretėms. Aš tai jau išsigydžiau nuo aistros padorioms moterims. Be to, ir kam mūsų metuose dar reikalingos šitos apgavikės - juk, atvirai kalbant, jos ir negali mūsų neapgaudinėti. Štai, barone, tavo plaukai žili, dantys dėtiniai. Aš pats panašus į Sileną. Geriau pradėsiu pinigą kalti. Pinigas niekada neapgaus. Tiesa, iždas kiekvienam atidaromas tik kartą per pusę metų, užtat jis moka procentus, o šiai moteriai mokame mes... Su tavim, brangusis brolau, senasis mano bendre Giubeta*, sutikčiau

dalytis savo padėtimi - *patologine*... ne, filosofine; bet su brazilu, kuris galbūt parsiveža iš savo tėvynės įtartinų kolonijinių prekių...

- Moteris, - tarė Julo, - nesuprantamas padaras.

- O aš puikiai ją suprantu, - burbtelėjo Krevelis, - mudu seni, o brazilas jaunas ir gražus...

- Taip, teisybė, - tarė Julo, - sutinku, mudu senstame. Bet, drauguži, pasakyk, kaip atsisakyti šių gražių būtybių, nematyti, kaip jos rengiasi, išleidžia kasas, suka ant popierėlių plaukus ir, klastingai besišypsodamos, blykčioja pro pirštus į mus akutėmis, meiliai maivosi, paisto visokias nesąmones ir skundžiasi, kad jų nemylime, kai mums galvą kvaršina įvairiausi reikalai, ir vis dėlto galų gale prablaivo mus?

- Taip, dievaži, tai vienintelis gyvenimo malonumas!.. - sušuko Krevelis. - O, kai jums šypsosi toks žavus snukutis ir sako: "Branguti, kad žinotum, koks tu mielas! Aš iš tikrųjų kitokia, negu tos moterys, kurios įsispokso į pienburnius su ožio barzdele, į vėjavaikius su papirosu dantyse, stačiokiškus kaip liokajai! Jie jauni, dėl to tokie įžūlūs!.. Žodžiu, jie ateina, pasisveikina "laba diena", apsisuka - ir jau jų nėra. Štai tu įtari, kad aš koketė, o aš labiau mėgstu penkiasdešimtinius vyrus, ne šituos geltonsnapius - tokie pastovesni ir labiau atsidavę, nes žino, kad moterį surasti nelengva, ir dėl to vertina mus... Štai dėl ko myliu tave, didysis nevidone!.." Ir šitaip, lyg ir prisipažindamos meilę, jos meiliai maivosi, glaustosi ir... Ak, visai tai apgaulinga, kaip miesto galvų pažadai...

- Bet melas dažnai brangesnis už tiesą, - pareiškė Julo, kuriam Krevelio pantomima, mėgdžiojanti Valeri, priminė ne vieną žavingą sceną. - Melą žmogus turi labai rūpestingai paruošti, blizgučiais išsiuvinėti jo teatrinius kostiumus...

- O galų gale iš tų melagių gauname, ko mums reikia! - ciniškai užbaigė Krevelis.

- Valeri - tikra fėja! - sušuko baronas. - Ji senį paverčia jaunuoliu...

- O taip, - tęsė Krevelis, - tai ungurys, ji tiesiog slyste jums išslysta iš rankų; bet koks nuostabus unguriukas... baltutėlis, saldutėlis kaip cukrus!.. juokinga kaip Arnalis*, o kokių išmonių pilna! Och!

- O taip, labai išmoninga! - šūktelėjo baronas, jau pamiršęs žmoną.

Abu kolegos atsigulė kaip geriausi pasaulyje draugai, minėdami vieną po kitos tobuląsias Valeri savybes: jos balselio skambesį, katės glaudumą, mostus, išdaigas, proto ir širdies išmones; ji buvo nuostabi artistė meilėje, žavėjo savo polėkiu, kaip tenorai, kasdien vis geriau dainuoją savo ariją! Ir juodu užmigo, liūliuojami gundančių, šėtoniškų prisiminimų, apšviestų pragaro ugnies.

Kitą rytą, devintą valandą, Julo pasisakė einąs į ministeriją, Krevelis pasirodė turįs reikalų už miesto. Jie išėjo kartu, ir Krevelis ištiesė baronui ranką, tardamas:

- Viskas užmiršta, taip? Juk mudu nei vienas, nei kitas nebegalvojame apie ponią Marnef.

- O, viskas baigta! - atsakė Julo, krūptelėjęs iš pasibaisėjimo.

Pusę vienuoliktos Krevelis kopė kiek tik kojos neša laiptais pas ponią Marnef aukštyn. Šitas niekšiškas padaras, šita dyvina burtininkė, įsisiautusi į koketiškiausią peniuarą, sėdėjo prie rinktinių pusryčių stalo su baronu Anri Montesu de Montechanosu ir Lisbeta. Nors Krevelis pasijuto kaip per galvą trenktas, kai pamatė brazilą, bet kreipėsi į ponią Marnef, prašydamas paskirti jam porą minučių. Valeri išėjo su Kreveliu į svetainę.

- Valeri, angelėli! - tarė įsimylėjęs Krevelis. - Ponas Marnefas ilgai negyvens; jei būsi man ištikima, po jo mirties susituoksime. Pagalvok apie tai. Padėjau tau atsikratyti Julo... Pasvarstyk, ar vertesnis kažkoks brazilas už Paryžiaus merą, žmogų, kuris dėl tavęs stengsis kuo aukščiausiai iškilti ir kuris jau dabar turi aštuoniasdešimt su viršum tūkstančių livrų rentos.

- Pagalvosime, - tarė ji. - Antrą valandą būsiu Dofeno gatvėje, ir mes pasikalbėsime; bet būkite gerutis ir neužmirškite vakar man pažadėtų užrašymų!

Ji grįžo į valgomąjį, Krevelis paskui ją, didžiuodamasis, kad surado būdą tapti vieninteliu Valeri savininku; bet valgomajame jis susitiko su baronu Julo; Kreveliui besikalbant su Valeri, valstybės patarėjas užėjo tuo pačiu tikslu. Lygiai kaip ir Krevelis, Julo kreipėsi į Valeri, prašydamas paskirti jam kelias minutes. Ponia Marnef vėl atsikėlė ir, išeidama į svetainę, nusišypsojo brazilui, tartum sakydama: "Tie seniai iš proto išėjo! Nejaugi jie nemato tavęs?"

- Valeri, vaikeli, - tarė valstybės patarėjas, - tas tavo pusbrolis - fantazija...

- Ak, gana! - nutraukė jį Valeri. - Marnefas niekada nebuvo, nebus ir negali būti mano vyras. Pirmasis, vienintelis vyras, kurį mylėjau, sugrįžo visai nelauktai... Aš čia niekuo dėta! Pasižiūrėkite į Anri ir pasižiūrėkite į save. O paskui pasiklauskite pats save, ar gali moteris, ypač mylinti moteris, dvejoti pasirinkdama? Brangusis, nesu kokia išlaikytinė. Nuo šios dienos nebeturiu noro būti Zuzana tarp dviejų senių*. Jei aš judviem su Kreveliu brangi, galėsite likti mūsų draugais; bet visa kita tarp mūsų baigta, nes man dvidešimt šešeri metai ir aš noriu nuo dabar būti šventa, padori, garbinga moteris... kaip jūsų žmona.

- Štai kaip! - sušuko Julo. - Ak, štai kaip jūs mane sutinkate? O aš ėjau pas jus kaip popiežius su pilnomis indulgencijų rankomis!.. Na gerai! Jūsų vyras niekada nebus nei kanceliarijos viršininkas, nei Garbės legiono kavalierius...

- Dar pamatysime! - tarė ponia Marnef, reikšmingai pasižiūrėjusi į poną Julo.

- Nesipykime, - tarė nevilties apimtas Julo, - ateisiu vakare, ir mes susitarsime.

- Pas Lisbetą, gerai!..

- Na ką padarysi, - tarė įsimylėjęs senis, - tebūnie pas Lisbetą!..

Julo ir Krevelis nusileido kartu laiptais, nepratarę nė žodžio; bet gatvėje jie pasižiūrėjo vienas į kitą ir karčiai nusijuokė.

- Du seni pusgalviai!.. - tarė Krevelis.

- Atstačiau abudu, - pareiškė ponia Marnef Lisbetai, vėl sėsdamasi už stalo. - Visada mylėjau, myliu ir mylėsiu tik savo jaguarą, - nusišypsojo ji Anri Montesui. - Lisbeta, sese, tu žinai?.. Anri atleido visus mano nedorus darbus, į kuriuos buvo mane įstūmęs skurdas.

- Aš pats kaltas, - tarė brazilas. - Turėjau atsiųsti tau kokį šimtą tūkstančių frankų...

- Vargšas berniukas! - sušuko Valeri. - Turėjau pati duoną užsidirbti, bet mano pirščiukai ne darbui skirti... paklausk Lisbetą.

Brazilas iš jos išėjo laimingiausias vyras Paryžiuje.

Buvo apie vidudienį; Valeri ir Lisbeta šnekučiavosi prabangiame ponios Marnef miegamajame, ir ši pavojinga paryžietė tvarkė paskutiniąsias savo tualeto smulkmenas, kurias moteris mėgsta pati savo rankomis pasidaryti. Durys buvo užsklęstos, portjeros užtrauktos, ir Valeri atpasakojo iki mažiausių smulkmenų visus vakaro, nakties ir ryto įvykius.

- Tu patenkinta, mano turte? - paklausė ji Lisbetą, baigusi pasakojimą. - Kuo man pasidaryti vieną gražią dieną - ponia Krevel ar ponia Montes? Kaip geriau, tavo nuomone?

- Krevelis, tasai palaidūnas, neišgyvens ilgiau kaip dešimtį metų, - atsakė Lisbeta, - o Montesas jaunas. Mirdamas Krevelis paliks tau maždaug trisdešimties tūkstančių frankų rentą. Tegul Montesas palaukia, jis ir taip galės būti laimingas, nes liks tavo numylėtiniu. Taigi trisdešimt trejų metų amžiaus - tik išsilaikyk graži - galėsi ištekėti už savo brazilo, dukrele, ir su šešiasdešimt tūkstančių frankų renta vaidinti rimtą vaidmenį Paryžiaus gyvenime, juo labiau, kad tave *globos* maršalo Julo žmona...

- Taip, bet Montesas - brazilas, jis niekada nepadarys karjeros, - suabejojo Valeri.

- Gyvename geležinkelių epochoje; svetimšaliai Prancūzijoje pradeda užimti svarbias pozicijas*.

- Palauksime, kol Marnefas numirs, - pareiškė Valeri, - o jo dienos suskaičiuotos.

- Ligos priepuoliai nuolat kartojasi! Kūnas atgailauja už savo kaltes. Na, aš einu pas Hortenziją.

- Eik, eik, mano angelėli, - atsakė Valeri, - ir atvesk man mano dailininką! Per trejus metus nepadaryti nė žingsnio pirmyn! Gėda mums abiem! Venceslavas ir Anri - štai mano aistros. Pirmasis - meilė, antrasis - užgaida.

- Kokia tu šiandien graži! - sušuko Lisbeta, apsikabinusi Valeri per juosmenį ir pabučiavusi ją į kaktą. - Džiaugiuosi tavo džiaugsmais, tavo turtu, tavo apdarais... gyvenimą pajutau tik nuo tos dienos, kai mudvi tapome sesėmis...

- Palauk, mano nepataisomoji tigre, - nusijuokė Valeri, - kreivai skarą užsisiautei... Trejus metus mokau tave šito meno, o tu dar neišmokai skara klėstis. Ir dar rengiesi būti maršalo Julo žmona...

Apsiavusi priuneliniais bateliais, pilkomis šilkinėmis kojinėmis, su puikaus šilko suknute ir labai gražia juoda aksomine kepuraite, pamušta geltonu atlasu, iš po kurios matėsi lygūs plaukai su skyrimu per vidurį, ėjo Lisbeta Invalidų bulvaru į Sen Dominiko gatvę, svarstydama, ar paluš pagaliau nevilties apimta Hortenzija, ir ji, Lisbeta, užvaldys jos išdidžią sielą, ar atsispirs pagundai Venceslavo meilė, jei jis, būdamas sarmatiškai nepastovus, bus užkluptas tokią valandą, kada jo charakterio žmonės gali viską padaryti.

Hortenzija ir Venceslavas turėjo išsinuomoję visą pirmąjį aukštą kampiniame name, kur Sen Dominiko gatvė išeina į Invalidų aikštę. Jų butas, kadaise gerai derėjęs su jų medaus mėnesio laime, šiuo metu atrodė pusiau gaivus, pusiau nuvytęs; toks vaizdas galima būtų pavadinti apystatos rudeniu. Jaunavedžiai visuomet netvarkingi, jie nesižinodami ir nenorėdami gadina savo aplinkos daiktus, lygiai kaip be saiko eikvoja savo meilę. Gyvendami vienas antru, jie maža tesirūpina ateitimi, apie kurią vėliau ir tegalvoja šeimos motina.

Kai Lisbeta atėjo, Hortenzija baigė rengti mažąjį Venceslavą ir liepė išnešti jį į sodą.

- Sveika, Beta, - tarė Hortenzija, pati atidarydama tetai duris.

Virėja buvo išėjusi į turgų, o kambarinė, einanti ir auklės pareigas, skalbė.

- Sveikutė, brangioji meroyte, - atsakė Lisbeta, bučiuodama Hortenziją. - Kur Venceslavas? Dirbtuvėje? - sušnabždėjo ji Hortenzijai į ausį.

- Ne, šnekasi su Stidmanu ir Šanoru svetainėje.

- Ar mūsų niekas netrukdys? - paklausė Lisbeta.

- Eikš į mano kambarį.

Hortenzijos kambarys buvo išmuštas persišku audiniu su rausvomis gėlytėmis ir žaliais lapeliais baltame dugne; bet nuo saulės apmušalai buvo nublukę, taip pat ir kilimas, užuolaidos seniai beskalbtos. Viskas buvo prisisunkę cigaro dūmų. Venceslavas, aristokratas iš prigimties, o dabar tapęs dideliu meno srities ponu, kratė cigaro pelenus ant fotelių porankių, ir ant gražiausių daiktų, žinodamas esąs šeimos lepūnėlis, kuriam viskas atleidžiama, ir vaidindamas turčių, nesikvaršinantį galvos miesčioniškais rūpesčiais.

- Na, pakalbėkime dabar apie tavo reikalus, - pradėjo Lisbeta pamačiusi, kad jos gražuolė seserėčia nutilo, atsilošusi fotelyje. - Bet kas tau? Atrodai pablyškusi, brangute?

- Spaudoje vėl pasirodė du straipsniai, su žemėmis sumaišę mano vargšą Venceslavą; skaičiau juos ir dabar slepiu nuo jo, nes jis, vargšelis, visiškai nuleistų rankas. Maršalo Monkornė marmurinė statula laikoma visiškai prasta. Palankiai įvertinami tik bareljefai, kad būtų progos klastingai išgirti Venceslavo talentą kaip ornamentininko ir taip dar primygtiniau pabrėžti nuomonę, kad *rimtasis menas* esąs ne jam! Išmaldavau Stidmaną pasakyti man teisybę ir baisiai susisielojau, kai jis prisipažino, kad jo nuomonė sutinkanti su visų dailininkų, kritikų ir publikos nuomone. "Jei Venceslavas, - pasakė jis man ten, sode, prieš pusryčius, - neišstatys ateinančiais metais šedevro, jam teks mesti monumentaliąją skulptūrą ir pasitenkinti

idiliniais siužetais, figūrėlėmis, juvelyriniais dirbiniais ir menine auksakalyste!" Išgirdusi šį nuosprendį, baisiai susigraužiau, nes Venceslavas niekuomet su šia mintimi nesutiks: jis kupinas įstabiausių kūrybinių sumanymų...

- Bet sumanymais tiekėjams neapmokėsi, - pareiškė Lisbeta, - kadaise iš kailio nėriausi, šitai jam įrodinėdama!.. Tiekėjams apmokėti galima tik pinigais. O pinigai gaunami tik už padarytus daiktus. Ir dar tie daiktai turi patikti miesčionims, kad jie juos pirktų. Kada kyla klausimas, ar turėsi ko valgyti, ant skulptoriaus varstoto verčiau tegu stovi žvakidės modelis, žaizdro plokštės ar stalo modelis, o ne figūrų grupė ar statula, nes anie reikalingi visiems, o grupės mėgėjo ir jo pinigų kartais gali tekti laukti mėnesiais...

- Tavo tiesa, geroji Lisbeta! Pasakyk tu jam, aš nedrįstu... Ir be to, kaip jis sakė Stidmanui, jeigu jis vėl imsis ornamentikos, smulkiosios skulptūros, reikės atsisakyti Akademijos, didžiųjų meno kūrinių, tų trijų šimtų tūkstančių frankų, kuriems turėjome gauti užsakymus iš Versalio, Paryžiaus miesto ir Karo ministerijos. Štai ko netenkame dėl šių bjaurių straipsnių. Juos padiktavo konkurentai, nes jie nori sugrobti mūsų užsakymus.

- Ar apie tai svajojai, vargše katyte! - tarė Beta, bučiuodama Hortenziją į kaktą. - Troškai didžiūno, kuris viešpatautų mene, vadovautų visiems kitiems skulptoriams... Bet matai, visa tai tik poezija... Tokia svajonė reikalauja penkiasdešimties tūkstančių frankų rentos, o jūs teturite du tūkstančius keturis šimtus, kol aš gyva, ir tris tūkstančius po mano mirties.

Hortenzijos akyse sublizgo ašaros, ir Beta laižė jas žvilgsniu, kaip katė palietą pieną.

Štai trumpa jų medaus mėnesio istorija. Šis pasakojimas, reikia tikėtis, pravers menininkams.

Protiniam darbui, ieškojimui aukštosiose minties sferose žmogus turi įtempti visas jėgas. Labiausiai reikėtų žavėtis mene, šiuo pavadinimu suprantant visus žmogaus minties kūrinius, kūrėjo ištverme, ypatinga ištverme, apie kurią nieko nenutuokia paprastas žmogus ir kurios svarba

bus galbūt pirmą kartą atskleista šiuose puslapiuose. Spaudžiamas baisaus skurdo, Betos laikomas kaip tas arklys, kuriam iš šalių pridengtos akys, kad nematytų, nei kas dedasi dešinėje, nei kairėje, nuolat genamas tos šiurkščios merginos, įsikūnijusios Būtinybės, tos žemosios Likimo atmainos, Venceslavas Steinbokas, iš prigimties romantikas ir svajotojas, peršoko iš Sumanymo į Įkūnijimą, peršoko, net nepajutęs, kokia gili yra bedugnė, skirianti šiuos du Meno pasaulio pusrutulius. Galvoti, svajoti, sumanyti nuostabius kūrinius - labai malonus užsiėmimas. Tai tas pats, kaip rūkyti svaigiuosius cigarus arba gyventi kurtizanės gyvenimą, vaikantis savų užgaidų. Tada kūrinys tau - būsimasis kūdikis, tu žaviesi juo, šėlsti gaminimo džiaugsmu, gėriesi būsimo kvapnaus žiedo spalvomis ir tarytum iš anksto ragauji greit nokstančio vaisiaus sulčių. Taip atrodo kūrybinis Sumanymas ir jį lydintieji malonumai. Kas gali nusakyti savo svajas žodžiais, tas jau laikomas nepaprastu žmogumi. Šią dovaną turi visi menininkai, visi rašytojai. Bet sukurti! Bet pagimdyti! Bet rūpestingai puoselėti kūdikį, guldyti jį kiekvieną vakarą pamaitintą, bučiuoti kiekvieną rytą, su niekuomet neišsenkančia motinos meile, rūpestingai valyti jį apsitepusį, perrenginėti jį šimtą kartų per dieną naujais rūbeliais, kuriuos jis čia pat sudrasko; bet neišsigąsti tos pašėlusios gyvybės spardymųsi ir išauginti iš jos nuostabų meno kūrinį, gyvą, kalbantį kiekvienam žvilgsniui, jei tai skulptūra, kiekvienam protui, jei tai literatūra, kiekvienam prisiminimui, jei tai tapyba, kiekvienai širdžiai, jei tai muzika, - štai kas yra Įkūnijimas ir Triūsas. Ranka turi būti visada pasiruošusi veikti ir paklusti minčiai. O minčiai neįsakysi kurti pagal užsakymą, kaip meilė nėra tolydžio trunkantis aktas.

Šitas įgūdis kurti, šita nenuilstama motinystės meilė, kuri ir sudaro motinos esmę (gamtos stebuklas, taip puikiai suprastas Rafaelio!), žodžiu, ši mūsų smegenų motinystė, taip sunkiai pasiekiama, prarandama neapsakomai greitai. Įkvėpimas - tai Genijaus laimingosios minutės. Įkvėpimas neliečia žemės, jis sklando ore ir pakyla aukštyn kaip

baikštus paukštis, jis neturi saito, už kurio galėtų jį sučiupti poetas, jo plaukai - liepsna, jis pasprunka kaip tie puikūs baltai rausvi flamingai, stumią į neviltį medžiotoją. Todėl kūrėjo darbas - alsinanti kova, kurios bijo, kuriai tačiau su meile atsiduoda turtingos ir galingos prigimtys, dažnai pasmerktos joje sužlugti. Vienas didelis mūsų laikų poetas, kalbėdamas apie šį sunkų kūrėjo darbą, pasakė: "Sėdu prie darbo su nevilčia, o baigiu jį - su gailesiu." Težino tai neišmanėliai! Jei menininkas nepuls į kūrybą stačia galva kaip Kurcijus į prarają Romos Forume*, kaip kareivis į priešo redutą, be jokių svarstymų; jei paskui nedirbs šito vulkano gelmėse kaip angliakasys, užverstas griūties; žodžiu, jei galvos apie sunkumus, užuot juos nugalėjęs vieną po kito, kaip nugali atsinaujinančius kerus įsimylėję pasakų karalaičiai, vaduodami užburtas gražuoles, - jo kūrinys bus nebaigtas, mirs tarp keturių jo dirbtuvės sienų, nebeliks ten vietos kūrybai, ir dailininkas išvys savo talento savižudybę. Rosinis, šitas Rafaeliui giminingas genijus, yra įstabus pavyzdys - prisiminkime jo varganą jaunystę ir paskui turtais pertekusį brandos amžių. Štai priežastis, dėl kurios ir didieji poetai, ir didieji karvedžiai vainikuojami tuo pačiu atpildu, ta pačia garbe, tais pačiais laurais.

Venceslavas, svajinga prigimtis, tiek buvo išeikvojęs energijos kūrybai, mokymuisi ir darbui, kol jį despotiškai prižiūrėjo Lisbeta, kad meilė ir laimė po to davė reakciją. Išryškėjo tikrasis jo būdas. Tingumas, nerūpestingumas, sarmato glebnumas vėl patogiai įsitaisė jo sielos laukuose, iš kur juos buvo išvijusi auklėtojos rykštė. Pirmuosius mėnesius po vedybų dailininkas mylavo žmoną. Hortenzija ir Venceslavas, siausdami kaip vaikai, pasinėrė į savo teisėtą, laimingą, beprotišką aistrą. Hortenzija pati pirmoji stengėsi atitraukti jį nuo kiekvieno darbo, didžiuodamasi, kad taip nugalėjo savo konkurentę - Skulptūrą. Beje, moters glamonės atbaido Mūzą ir palaužia kietą, atšiaurų atkaklumą dirbti. Prabėgo šeši, septyni mėnesiai, ir skulptoriaus ranka atprato laikyti kaltą. Kai gyvenimas vėl pareikalavo dirbti, kai Visemburgo kunigaikštis, paminklo

statymo komiteto pirmininkas, panorėjo apžiūrėti statulą, Venceslavas ištarė iškilniuosius tinginių žodžius: "Tuoj pradėsiu dirbti!" Ir jis ėmė liūliuoti savo brangiąją Hortenziją apgaulingais žodžiais, nuostabiomis dailininko svajoklio chimeromis. Hortenzija dar labiau pamilo savo poetą, ji įsivaizdavo įstabią maršalo Monkornė statulą. Šitas marmurinis Monkornė turėjo būti drąsos idealas, kavaleristo simbolis, miuratiškos narsos pavyzdys. Maža to! Šitą statulą išvydęs, žiūrovas turėjo suvokti visas imperatoriaus pergales. O koks atlikimas! Pieštukas buvo labai paslaugus ir paklusniai sekė dailininko žodžius.

Vietoj statulos atėjo į pasaulį žavingas mažas Venceslaviukas.

Kai tik Venceslavui reikėdavo eiti į Gro Kaju dirbtuvę minkyti molio ir lipdyti modelį, pasirodydavo, kad jis arba būtinai turėdavo pažiūrėti, kaip eina darbas Florano ir Šanoro dirbtuvėje, kur buvo drožiamos figūros princo užsakytam laikrodžiui, arba diena būdavo apniukusi ir tamsi; šiandien - reikalai mieste, rytoj - bendri šeimos pietūs, o ką jau minėti dienas, kada sunegaluodavo talentas ar sveikata, pagaliau ir tas, kai norėdavosi pažaisti su mylima moterim. Maršalas Visemburgo kunigaikštis pagaliau net supyko ir pagrasė atsiimsiąs užsakymą, jei jam nepristatysią modelio. Tik po daugybės priekaištų ir smarkių žodžių paminklo komiteto nariai galų gale pamatė gipsą. Iš dirbtuvės Steinbokas grįždavo regimai pavargęs, skųsdavosi sunkiu lyg mūrininko darbu, fiziniu silpnumu. Pirmaisiais santuokos metais jaunavedžiai gyveno pasiturimai. Grafienė Steinbok, beprotiškai įsimylėjusi vyrą, apsvaigusi nuo patenkintos meilės, vainojo karo ministrą; net nuėjo pas jį ir pareiškė, kad didieji meno kūriniai nesą gaminami kaip patrankos, o valstybė turinti būti kaip Liudvikas XIV, Pranciškus I ir Leonas X - prisitaikyti prie genijaus. Vargšė Hortenzija, įsivaizduodama, kad laiko glėbyje antrą Fidiją, buvo savo Venceslavui motiniškai atlaidi, kaip moteris, kurios meilė išvirsta keliaklupsčiavimu stabui.

- Neskubėk, - kalbėjo ji vyrui, - nuo šitos statulos priklauso mūsų ateitis. Dirbk pamažu, sukurk šedevrą.

Ji ateidavo pas vyrą į dirbtuvę. Iš septynių darbo valandų įsimylėjęs Steinbokas pragaišdavo su žmona penkias, pasakodavo jai, kokia bus toji statula, užuot ją dirbęs. Taigi prireikė pusantrų metų užbaigti šiam kūriniui, taip nepaprastai svarbiam jo gyvenime.

Kai gipsas buvo atliedintas ir modelis išvydo pasaulį, vargšė Hortenzija, mačiusi, kokių nežmoniškų pastangų atsiėjo šis kūrinys vyrui, nes nuo fizinio nuovargio, įskaudinančio skulptoriaus kūną ir rankas, pašlijo sveikata, - Hortenzija susižavėjo Venceslavo kūriniu. Jos tėvas, nieko neišmanąs apie skulptūrą, ir motina, taip pat nieko neišmananti, šaukte šaukė, kad statula - šedevras; jie atsivedė karo ministrą; šisai, jų entuziazmo apgautas, išreiškė pasitenkinimą tuo vienišu eksponatu, tinkamai apšviestu ir vykusiai išstatytu žalio audeklo fone. Deja! 1841 metų parodoje statula buvo sukritikuota visų vienu balsu, o lūpose tų, kas širdo ant naujojo dievaičio, taip ūmai iškelto ant pjedestalo, ši kritika virto patyčiomis ir pasipiktinimo šūksniais. Stidmanas pamėgino parodyti draugui jo klaidas, bet buvo apkaltintas pavydu. Laikraščių straipsnius Hortenzija laikė įniršusių pavyduolių kauksmu. Stidmanas, šitas puikus vaikinas, parūpino spaudoje straipsnių, nukreiptų prieš kritiką, įrodinėjančių, kad skulptorius, pervesdamas gipsinę skulptūrą į marmurą, galįs visiškai pakeisti savo kūrinį, o išstatyti parodose apskritai reikėtų tik marmuro darbus. "Darbo procese, nuo gipsinio modelio iki marmurinės statulos, - rašė Klodas Vinjonas, - galima sugadinti tobulą kūrinį arba sukurti didelį daiktą iš vidutinio. Gipsas - tai rankraštis, marmuras - knyga."

Po pustrečių metų Steinbokas davė pasauliui statulą ir vaiką. Vaikas buvo grožio stebuklas, statula - bjauri.

Pinigais, gautais už princui padarytą laikrodį ir už statulą, jaunoji pora išsimokėjo skolas. Steinbokas tada jau buvo įpratęs lankytis salonuose, teatruose, Italų operoje; jis mokėjo patraukliai postringauti apie meną ir aukštuo-

menės akyse tebeturėjo didelio menininko autoritetą savo gražbylyste ir kritiškais pasisakymais. Paryžiuje yra talentingų žmonių, kurie visą savo gyvenimą *prašneka* ir pasitenkina tokia salonine šlove. Steinbokas pasekė tų žavių bergždinių pavyzdžiu ir ėmė kasdien vis labiau ir labiau nemėgti darbo. Kai ruošdavosi pradėti dirbti, prieš jo akis iškildavo visos kūrybinį darbą lydinčios kliūtys, paskui, praradus drąsą, suglebdavo valia. Įkvėpimas, tasai intelektualinio gaminimo siautulys, vienu sparnų mostelėjimu nuskrisdavo šalin, išvydęs šį negaluojantį meilužį.

Skulptūra, kaip ir dramos menas, yra sunkiausias ir kartu lengviausias iš visų menų. Nukopijuokite modelį, ir skulptūrinis kūrinys baigtas; bet įkvėpti jam gyvybę, sukurti tipą, vaizduojantį tam tikrą vyrą ar tam tikrą moterį - tai jau Prometėjaus nuodėmė. Tokie kūrybiniai laimėjimai skulptūros istorijoje tiek pat reti, kaip reti didieji poetai žmonijos istorijoje. Mikelandželas, Mišelis Kolombas, Žanas Gužonas, Fidijas, Praksitelis, Polikletas, Piužė, Kanova, Albrechtas Diureris - Miltono, Vergilijaus, Dantės, Šekspyro, Taso, Homero ir Moljero broliai. Skulptūrinis kūrinys toks didingas, kad užtenka vienos statulos įamžinti skulptoriaus vardui, kaip Figaro, Lovelaso ir Manonos Lesko personažų užteko įamžinti Bomaršė, Ričardsono ir abato Prevo vardams. Paviršutiniški žmonės (deja, dailininkų šeimoje jų net per daug) sako, kad skulptūra egzistavusi tik tada, kai vaizdavusi nuogą kūną, kad ji esanti mirusi kartu su antikine Graikija ir kad ji esanti negalima su nūdieniais rūbais. Bet, pirma, senovės skulptoriai yra sukūrę įstabių figūrų, kurių kūno visiškai nematyti po rūbais, kaip *Polihimnija, Julija* ir kitos, o juk mus tepasiekė mažiau kaip dešimtoji dalis jų kūrinių. Antra, tenuvyksta tikrieji meno mėgėjai į Florenciją pažiūrėti Mikelandželo *Mąstytojo* ir į Mainco katedrą - Albrechto Diurerio *Dievo Motinos;* Diurerio išdrožta iš juodmedžio moters figūra alsuoja gyvybe iš po trijų eilių rūbų, jos plaukų garbanos taip minkštai vilnija ir taip klusniai klostosi, jog tokių garbanų dar niekada nebuvo sušukavusi nė viena kambarinė; tepasistengia pamatyti juos neišmanėliai, ir jie

sutiks, kad genijus gali įdvasinti apdarus, ginklus, togas, įkvėpti jiems gyvybę, kaip žmogus savo charakteriu ir gyvenimo įpročiais persunkia savo rūbinį apvalkalą. Skulptūra nuolat atkartoja tą žygdarbį, kurį tapyboje atliko vienas tik Rafaelis! Šitą baisią problemą išspręsti tegali nuolatinis, įtemptas darbas, nes išorinės kliūtys turi būti visiškai nugalėtos, o ranka tokia tobula, paslanki ir paklusni, kad skulptorius įstengtų stoti į grumtynes vienas prieš vieną su šia neapčiuopiama dvasios prigimtimi, kuriai jis pašauktas suteikti plastinę formą. Jei Paganinis, kuris išliedavo visą savo širdį vienu brūkštelėjimu per stygas, būtų praleidęs tris dienas be smuikavimo pratimų, būtų praradęs, kaip pats sakė, savo instrumento *registrą*; šituo vardu jis pavadino sandermę tarp medžio, smičiaus, stygų ir paties savęs; suirus šiai harmonijai, jis iškart būtų virtęs paprastu smuikininku. Ištvermingas darbas yra pagrindinis meno ir gyvenimo dėsnis, nes menas - tai kūrybinis tikrovės atvaizdavimas. Todėl didieji menininkai, tikrieji poetai nelaukia nei užsakovų, nei pirkėjų, jie kuria šiandien, rytoj, visuomet. Iš čia seka tas įgūdis dirbti, tas neatsijimas nuo sunkumų, kuris ir padeda jiems palaikyti savanorišką sąjungą su Mūza, su kūrybinėmis galiomis. Kanova gyveno savo dirbtuvėj, Volteras - savo kabinete. Homero ir Fidijo turbūt taip pat gyventa.

Venceslavas Steinbokas jau buvo įžengęs į anų didžiųjų žmonių nueitą erškėčių kelią, kuris veda į Garbės kalnų viršūnes, kai Lisbeta laikė jį uždariusi mansardoje. Laimė, sušvitusi Hortenzijos pavidalu, vėl grąžino poetą į vangumą, į tą natūralią visų menininkų būseną, nes jų vangumas - jiems užsiėmimas. Jie - pašos, besimėgaują seralyje: jie puoselėja dyvinus užmojus, svaigsta, pripuolę lūpomis prie minties šaltinių. Didieji menininkai, tokie kaip Steinbokas, apnikti svajų, teisingai vadinami *svajotojais*. Jie, kaip opiumo rūkytojai, visi patenka į skurdą; tuo tarpu kietomis gyvenimo sąlygomis jie būtų tapę dideliais menininkais. Kita vertus, šie pusmenininkiai yra žavingiausi žmonės, visi juos mėgsta, kelia į padanges, aukščiau už

tikruosius menininkus, kaltinamus individualizmu, skyrimusi nuo žmonių ir maištu prieš visuomenės įstatymus. Ir štai kodėl. Didieji menininkai priklauso savo kūrybai. Nesidomį aplinka, paskendę vien savo darbe, jie atrodo egoistai neišmanėliams, kurie nori, kad jie būtų apsirengę tais pačiais drabužiais, kaip kiekvienas dendis, kad atliktų visuomeninio gyvenimo vinklybes, vadinamas aukštuomenės pareigomis. Jie norėtų, kad Atlaso liūtas būtų sušukuotas ir iškvėpintas kaip markizės bulonininis šuniukas. Šie žmonės, maža teturį lygių sau ir retai tesusitinką su lygiais sau, pasmerkiami visiškai vienatvei; jie virsta keistuoliais daugumos akyse, o ta dauguma, kaip žinom, yra iš kvailių, pavyduolių, nemokšų ir paviršutiniškų žmonių. Ar suprantamas jums dabar moters vaidmuo šalia šitų didingų išimčių? Moteris turi būti jiems tuo, kuo buvo Venceslavui Lisbeta penkerius metus ir, be to, turi mylėti juos nusižeminusia, kuklia, visuomet pasiruošusia aukotis, visuomet besišypsančia meile.

Hortenzija, savo motiniškų kančių pamokyta, prispausta siaubingo vargo, per vėlai pastebėjo, kiek klaidų privertė ją nejučiomis padaryti jos beribė meilė vyrui; bet jos širdis plyšo skausmu - nebūtų ji buvusi savo motinos duktė - vien pagalvojus, kad reiks suteikti sielvarto Venceslavui; Hortenzija per daug mylėjo savo vyrą ir negalėjo būti budelis savo brangiajam poetui, o tuo tarpu matė, kad artėja diena, kai skurdas sugniauš ją, jos sūnų ir vyrą.

- Na, na, mažyte, - tarė Beta, pamačiusi puikiose savo jaunosios giminaitės akyse ašaras, - nereikia nusiminti. Net už pilną ašarų taurę negausi lėkštės sriubos! Kiek jums reikia?

- Penkių šešių tūkstančių frankų.

- Aš turiu daugių daugiausia tris tūkstančius, - tarė Lisbeta. - O ką dirba šiuo metu Venceslavas?

- Jam siūloma dabar kartu su Stidmanu pagaminti desertinį servizą kunigaikščiui d'Eruviliui; gautų šešis tūkstančius. Ir ponas Šanoras imasi sumokėti keturis tūkstančius frankų ponui Leonui de Lora ir Brido; tai garbės skola.

- Ką? Jūs gavote pinigus už statulą, už bareljefus maršalo Monkornė paminklui ir neužmokėjote šios skolos?

- Bet juk per pastaruosius trejus metus mes išleidžiame po dvylika tūkstančių frankų kasmet, - tarė Hortenzija, - o pajamų turime tik kokius du tūkstančius. Iš maršalo Monkornė paminklo atskaičiavus visas išlaidas mums liko ne daugiau kaip šešiolika tūkstančių frankų. Iš tikrųjų, jei Venceslavas nepradės dirbti, nežinau, kas mūsų laukia. O! Su kokia jėga aš minkyčiau molį, jei galėčiau išmokti lipdyti statulas! - tarė ji, ištiesdama savo puikias rankas.

Buvo matyti, kad jaunoji moteris pražydo tais žiedais, kuriuos mergina būdama žadėjo. Hortenzijos akys žėrėjo; gyslomis tekėjo karštas, geležies turtingas kraujas; ji sielojosi, kad turi eikvoti energiją tik vaiko supimui.

- Ak, brangioji balandėle, protinga mergaitė turi tekėti už dailininko tik tada, kai jis jau prasimušęs, o ne tada, kai viskas dar prieš akis.

Šią akimirką nuaidėjo žingsniai ir balsai; Stidmanas ir Venceslavas išlydėjo Šanorą; netrukus į kambarį įėjo Venceslavas su Stidmanu. Stidmanas, dailininkas, plačiai žinomas žurnalistų, garsių artisčių ir žymių lorečių pasaulyje, buvo jaunas, elegantiškas vyras; jį labai norėjo matyti savo salone Valeri, ir Klodas Vinjonas jau pristatė jį poniai Marnef. Prieš kelis mėnesius garsiajai poniai Šonc ištekėjus ir išvykus į provinciją, Stidmano santykiai su ja nutrūko. Valeri ir Lisbeta, iš Klodo Vinjono sužinojusios apie šių santykių nutrūkimą, nutarė būtinai atsivilioti Venceslavo draugą į Vano gatvę. Kadangi Stidmanas iš kuklumo retai tesilankė pas Steinbokus, o tą dieną, kai Klodas Vinjonas pristatė jį pas Marnefus, jos ten nebuvo, tai Lisbeta pamatė jį dabar pirmą kartą. Apžiūrėdama garsųjį dailininką, ji pastebėjo, kad jo žvilgsnis krypsta į Hortenziją, ir jai šmystelėjo mintis, kad Stidmanas galės paguosti grafienę, jei Venceslavas sulaužys ištikimybę žmonai. O Stidmanas iš tikrųjų galvojo, kad jei Venceslavas nebūtų jo draugas, Hortenzija, ši

jauna, puiki grafienė, galėtų būti įstabi meilužė; šis troškimas, tvardomas garbės jausmo, vertė jį laikytis atokiau nuo šių namų. Lisbeta pastebėjo šį reikšmingą drovumą - taip varžosi vyrai prie moters, kuriai meilintis jie patys sau yra uždraudę.

- Koks dailus jaunuolis, - sušnabždėjo Lisbeta Hortenzijai į ausį.

- Tau atrodo? - atsakė šioji. - O aš ir nepastebėjau...

- Stidmanai, mielasis, - tyliai tarė Venceslavas savo draugui į ausį, - mudu vienas kito nesivaržome, klausyk, mudu su žmona turime pakalbėti apie piniginius reikalus su šita senmerge.

Stidmanas nusilenkė damoms ir išėjo.

- Mes susitarėme, - tarė Venceslavas, išleidęs Stidmaną, - bet šis darbas pareikalaus pusės metų, o iš ko per tą laiką gyventi?

- O mano briliantai! - sušuko jaunoji grafienė Steinbok su nuostabiu mylinčios moters jausmų pakilimu.

Venceslavo akyse pasirodė ašaros.

- O, aš imsiuosi darbo! - pasakė jis, sėsdamasis šalia žmonos ir prisitraukdamas ją ant kelių. - Pradėsiu dirbti turinčius paklausą daiktus: vestuvines pintinėles, bronzines grupes...

- Bet, brangieji vaikeliai, - tarė Lisbeta, - juk jūs žinote, kad esate mano įpėdiniai, ir aš jums paliksiu, tikėkite manimi, gražų turtelį, ypač jei padėsite man ištekėti už maršalo; jei mums pavyktų greitai sutvarkyti šį dalyką, aprūpinčiau visus - ir jus, ir Adeliną. O! Kokie mes būsime laimingi visi kartu. O kol kas paklausykite mano ilgamečio patyrimo. Nesikreipkite į lombardą - tai tikra pražūtis skolininkui. Aš tiek kartų mačiau, kaip žūsta daiktai vien dėl to, kad, atėjus terminui, vargšai neturi kuo procentų apmokėti. Galiu parūpinti jums pinigų iš penkių procentų, pagal vekselį.

- O, tada būtume išgelbėti! - tarė Hortenzija.

- Taigi, meilute, teužeina Venceslavas pas tą asmenį, kuris mano prašomas sutiks jam paskolinti pinigų. Pas

ponią Marnef. Tik reikia jai truputį pasaldžialiežuvauti, nes ji pilna tuštybės, kaip ir visi prasimušėliai; ji kuo mieliausiai padės jums išsikapstyti iš bėdos. Apsilankyk ir tu josios namuose, brangioji Hortenzija.

Hortenzija pažvelgė į Venceslavą tartum pasmerktas mirti žmogus, lipąs į ešafotą.

- Klodas Vinjonas pristatė ten Stidmaną, - atsakė Venceslavas. - Tai labai maloni šeima.

Hortenzija nuleido galvą. Ką ji išgyveno, galima išreikšti trumpai šiais žodžiais: tai nebuvo trumpas skausmas, tai buvo liga.

- Bet, brangioji Hortenzija, laikas juk pažinti gyvenimą! - sušuko Lisbeta, supratusi Hortenzijos iškalbingą pozą. - O jei ne, tai sėdėsi kaip tavo motina tuščiame kambaryje ir raudosi kaip Kalipsė, išleidusi Odisėją, ir, dar tokiais laikais, kai nebėra Telemacho!*.. - pridūrė ji, pakartodama vieną ponios Marnef sąmojingą posakį. - Į žmones pasaulyje reikia žiūrėti taip, kaip į daiktus, kuriais naudojamės - imame juos ar numetame pagal reikalą. Pasinaudokite ponia Marnef, brangieji vaikeliai, o paskui pasišalinkite nuo jos. Venceslavas dievina tave, Hortenzija. Nejau bijai, kad jis neįsimylėtų moters, kuri ketveriais ar penkeriais metais už tave vyresnė, suvytusi kaip nupjautos žolės kuokštas, ir...

- Geriau užstatysiu briliantus, - tarė Hortenzija. - Ak, Venceslavai, niekada neik ten!.. Juk ten pragaras!

- Hortenzija sako teisybę! - patvirtino Venceslavas, bučiuodamas žmoną.

- Ačiū, drauguži, - atsakė palaimos kupina jaunoji moteris. - Matai, Lisbeta, turiu angelą, ne vyrą: kortomis nelošia, visur vedasi kartu mane, o jeigu dar pradėtų dirbti... ne, iš tikrųjų, aš būčiau per daug laiminga. Kam mums rodytis pas mūsų tėvo meilužę, pas moterį, kuri stumia jį į pražūtį ir yra kalta dėl to, kad iš sielvarto žūsta mūsų didvyriškoji mamytė?..

- Vaikeli, tavo tėvo bankroto priežasties reikia ieškoti kitur; jį pražudė jo dainininkė, o paskui tavo vedybos! -

atsiliepė pusseserė Beta. - Dieve mano! Ką čia ir kalbėti, ponia Marnef jam tik naudinga!.. Na, bet aš turiu tylėti...

- Ak, tu visus gini.

Išgirdusi verkiant vaiką, Hortenzija išbėgo į sodą, ir Lisbeta pasiliko viena su Venceslavu.

- Jūsų žmona - angelas, Venceslavai, - pratarė Beta, - mylėkite ją, neskaudinkite jai širdies.

- Taip, myliu ją tiek, jog net slepiu, kokia sunki mūsų padėtis, - atsakė Venceslavas, - bet jums, Lisbeta, galiu viską pasakyti... Na štai, matote, jei ir užstatysime lombarde mano žmonos briliantus, vis tiek neišsigelbėsime.

- Tai ką gi, pasiskolinkite iš ponios Marnef, - pasiūlė Lisbeta. - Perkalbėkite Hortenziją, tegul ji leidžia jums nueiti pas ją, arba, dievaži, eikite be jos žinios.

- Aš ir pats taip galvojau, - atsakė Venceslavas, - o atsisakiau tik dėl to, kad nenorėjau Hortenzijos nuliūdinti.

- Klausykite, Venceslavai, labai myliu jus abu ir laikau savo pareiga įspėti apie pavojų. Jei eisite, laikykite savo širdį stipriai abiem rankom, nes ta moteris - demonas; kas pamato ją, beprotiškai įsimyli; ji tokia nedorovinga, tokia gundanti!.. Pakeri kaip meistriškas kūrinys. Pasiskolinkite iš jos pinigų, bet nepalikite jai įkaitu širdies. Nerasčiau niekur ramybės, jei sulaužytumėte Hortenzijai ištikimybę... Štai ir ji! - sušuko Lisbeta. - Nė žodžio apie tai, jūsų reikalą sutvarkysiu.

- Pabučiuok Lisbetą, angelėli, - tarė Venceslavas žmonai, - ji paskolins mums savo santaupas ir padės išsikapstyti.

Ir jis mostelėjo Lisbetai; šioji suprato jo ženklą.

- Tikiuosi, kad dabar pradėsi dirbti, mano brangusis cherubinai? - tarė Hortenzija.

- O! Rytoj pat, - atsakė dailininkas.

- Šitas "rytoj" mus ir žudo, - šyptelėjo jam Hortenzija.

- Na pasakyk pati, mano meilute, ar neatsirasdavo kiekvieną kartą trukdymų, kliūčių, neatidedamų reikalų?

- Taip, tiesa, mano meile.

- Čia tiek minčių!.. - tęsė Steinbokas, sudaužydamas

ranka kaktą. - O! Aš dar nustebinsiu visus savo priešus. Sukursiu stalo servizą šešioliktojo amžiaus vokiškojo žanro, fantastiškojo žanro pavyzdžiu! Išraitysiu lapus, aplipusius vabzdžiais, tarp lapų atvaizduosiu miegančius vaikus, išmėtysiu tarp jų dar neregėtų chimerų figūrų - tikrų chimerų, įkūnijančių mūsų svajas!.. Jau matau jas! Visa tai bus ir skulptūriška, ir lengva, ir puošnu. Šanoras nepaprastai susižavėjo... Man reikėjo padrąsinimo iš šalies, nes paskutinis straipsnis apie Monkornė paminklą buvo mane labai palaužęs.

Nutaikęs valandėlę, kai pasiliko vienas su Lisbeta, Venceslavas sutarė su ja dar rytoj nueiti pas ponią Marnef, vis tiek, ar su žmonos leidimu, ar slaptai, be jos žinios.

Tą patį vakarą sužinojusi apie šią pergalę, Valeri pareikalavo iš barono Julo, kad jis pakviestų pietų Stidmaną, Klodą Vinjoną ir Steinboką; ji jau buvo pradėjusi jį tironizuoti, kaip šitokios moterys moka tironizuoti senius, ir jie kuprinėja paskui po miestą, lankstosi tiems, kurie reikalingi jų negailestingų meilužių interesams ar tuštiems įgeidžiams.

Rytojaus dieną Valeri pasirodė visiškai pasiruošusi kovai - su tokiu nuostabiu tualetu, kokį moka išgalvoti paryžietės, kai jos įsigeidžia pasinaudoti visais savo geraisiais privalumais. Išstudijavo save iš visų pusių - taip pasimiklina pulti ir gintis vyriškis, einąs į dvikovą. Nė vieno nelygumo, nė vienos raukšlelės! Valeri buvo baltesnė negu visad, gležna, lengvutė. Pagaliau, jos "muselės" nejučiomis traukė visų žvilgsnį. Kai kas mano, kad aštuonioliktojo amžiaus "muselės" išnyko arba nebeteko prasmės; tai klaida. Apsukresnės šiandien negu praėjusiais laikais moterys gudragalviauja drąsiausiomis priemonėmis, kad tik į jas nukryptų binoklis. Viena pirmoji sugalvoja kokį nors kaspiną, įsega į jį briliantą, ir taip visą vakarą laiko pavergusi publikos žvilgsnį: kita atgaivina senovišką plaukų tinklelį arba įsikiša į plaukus auksinį durklelį, ir vyras nejučiomis pagalvoja, koks gi jos kojaraištis; trečia ant riešų užsiriša juodo aksomo kaspinėlius, o ketvirta pasirodo mezginių debesyse. Kai šios nuostabios išmonės, šie koketavimo ir

meilės Austerlicai dar tik įeina į madą žemesniuosiuose sluoksniuose, laimingosios kūrėjos tuo tarpu ieško jau kitų įmantrybių. Šį vakarą Valeri, norėdama pasiekti savo tikslą, užsilipdė tris "museles". Galvą išplovė ypatingu skiediniu, suteikusiu kelioms dienoms jos šviesiems plaukams pelenų atspalvį. Ponia Steinbok buvo auksaplaukė blondinė, o Valeri niekuo nenorėjo būti panaši į ją. Naujas plaukų atspalvis suteikė Valeri kažkokią keistą pikantišką išvaizdą, taip pavergusią jos garbintojus, kad Montesas net pasakė jai: "Kas jus šį vakarą pakerėjo?.." Paskui užsirišo aplink kaklą gana plačią juodo aksomo juostelę, kuri dar labiau pabrėžė jos krūtinės baltumą. Trečiąją "muselę" galima buvo palyginti su mūsų bobučių *žudančia musele*. Liemenėlės iškirptė - ten, kur baigiasi korseto fišbinas, toje nepaprastai mieloje duobutėje, ji įsisegė nuostabų rožės pumpurą. Kiekvienas vyriškis, turįs mažiau kaip trisdešimt metų, pažvelgęs į jį turėjo nuleisti akis.

- Aš graži kaip saldainis! - tarė ji, kartodama prieš veidrodį įvairias pozas, visai kaip šokėja savo pa.

Lisbeta pati nuėjo į turgų: pietūs turėjo būti tokie prašmatnūs, kokius ruošdavo kadaise Matiurina savo vyskupui, kai jis vaišindavo kaimyninės diecezijos prelatą.

Stidmanas, Klodas Vinjonas ir grafas Steinbokas suėjo beveik vienu laiku, apie šeštą valandą. Paprasta, arba - jei norite - nuoširdi moteris, būtų atskubėjusi pasitikti žmogaus, kurį taip karštai geidė matyti pas save; tačiau Valeri, pasiruošusi jau nuo penktos valandos, delsė, laikė savo tris svečius vienus salone, įsitikinusi, kad jie per tą laiką kalbėsis ar bent slaptai galvos apie ją. Salono sutvarkymui vadovavo ji pati, labai akivaizdžiai išdėstydama tuos dailius niekučius, kuriuos gamina Paryžius ir kurių nesugebės pagaminti joks kitas miestas - tai yra niekučiai, byloją, kokia moteris čia gyvena, ir iš anksto, sakytume, apie ją įspėją: dovanėlės - suvenyrai, išlieti emaliu ir apsagstyti perlais, vazos, pilnos žavingų žiedų, nuostabūs Sevro ar Saksonijos porceliano dirbiniai, nepaprastai skoningai Florano ar Šanoro parinkti, dar figūrėlės ir albumai,

žodžiu - visi tie brangūs žaisleliai, kurie kaštuoja pasiutusius pinigus ir kuriuos užsako Paryžiaus meistrams žmonės, išgyvenąpirmajį aistros siautulį ar griebiąsi paskutinės priemonės susitaikyti. Be to, Valeri buvo apsvaigusi savo sėkme. Ji pažadėjo Kreveliui būti jo žmona, kai Marnefas mirs; ir įsimylėjęs Krevelis pasirašė aktą, kuriuo pervedė Valeri Forten vardu dešimties tūkstančių frankų metinę rentą - tiek jis buvo pelnęs per trejus metus iš geležinkelio akcijų, visa tai, ką jam buvo davęs trijų šimtų tūkstančių frankų kapitalas, kurį buvo kadaise pasiūlęs baronienei Julo. Taigi Valeri buvo dabar apsirūpinusi trisdešimt dviejų tūkstančių frankų metine renta. Krevelis leptelėjo ir dar vieną pažadą, kur kas svaresnį, negu šios padovanotosios pajamos. Tą dieną tarp antros ir ketvirtos valandos Dofeno gatvėje jo kunigaikštienė (taip jis titulavo poniąde Marnef, norėdamas susidaryti sau visutėlę iliuziją) tiesiog prašoko pati save, ir Krevelis pašėlusiame aistros siautulyje, kad paskatintų jos prižadėtą ištikimybę, suteikė jai vilties tapti savininke gražaus nedidelio rūmo, kurį buvo pasistatęs savo šeimai Barbė gatvėje vienas neprotingas rangovas ir kuris turėjo būti parduodamas iš varžytynių. Valeri jau matė save šitame žaviame pastate su kiemu priešais ir sodu iš kitos pusės, su nuosava karieta!

- Ar galima būtų įsigyti visa tai per tokį trumpą laiką ir tokiu lengvu būdu, padoriai gyvenant? - kreipėsi ji į Lisbetą, baigdama rengtis.

Lisbeta pietavo tą dieną pas Valeri, kad galėtų pašnabždėti Steinbokui į ausį apie savo draugę tai, ko pats apie save niekas nepasakys. Ponia Marnef su spindinčiu iš laimės veidu įžengė į svetainę grakščiai, kukliai, paskui ją ėjo Beta, jos suknia buvo juodų ir geltonų spalvų ir sudarė, pasak dailininkų, palankų kontrastą poniai Marnef.

- Laba diena, Klodai, - ištiesė ji ranką kadaise garsiam kritikui.

Klodas Vinjonas, kaip ir daugelis kitų, tapo dabar politiku - šis naujas žodis imtas vartoti apibūdinant garbėtrošką ant pirmojo karjeros laiptelio. 1840 metų *politikas*

- tai tam tikra prasme aštuonioliktojo amžiaus *abatas*. Nė vienas salonas negalėjo būti laikomas tikru salonu be savo politiko.

- Brangute, štai mano giminaitis, grafas Steinbokas, - pristatė Lisbeta Venceslavą, kurio Valeri dėjosi nepastebėjusi.

- Aš iš karto pažinau jus, pone grafe, - atsakė Valeri, meiliai palenkdama dailininkui galvutę. - Dažnai matydavau jus Duajenė gatvėje ir turėjau laimės dalyvauti jūsų vestuvėse. - Brangute, - kreipėsi ji į Lisbetą, - iš tikrųjų, sunku užmiršti tavo buvusį sūnelį, nors ir vieną sykį jį tepamačius... Ponas Stidmanas buvo labai malonus, - čiauškėjo ji, sveikindamasi su skulptoriumi, - kad priėmė mano kvietimą, nors gavo jį paskutinę minutę. Bet būtinybė nežino įstatymo! Žinojau, kad jūs šių ponų draugas. O kokie nejaukūs ir nuobodūs esti pietūs, kai svečiai nepažįsta vienas kito, ir todėl, turėdama omenyje šituos būtent ponus, ryžausi jus mobilizuoti; bet kitą kartą ateisite tik dėl manęs, ar ne?.. Pasakykite *taip*...

Ji valandėlę pavaikščiojo su Stidmanu po svetainę ir atrodė susidomėjusi vien tik juo. Tarnas pranešė atvykus po kits kito Krevelį, baroną Julo ir deputatą, pavarde Bovizažą. Ši žmogysta, Krevelio antrininkas, tik provincialas, vienas tų asmenų, kurie ateina į pasaulį tam, kad būtų iš ko susidaryti miniai, balsavo po valstybės patarėjo Žiro ir Viktoreno Julo vėliava. Šie du politiniai veikėjai stengėsi suformuoti konservatorių gretose progreso šalininkų branduolį. Žiro kartais pasirodydavo vakare pas poną Marnef, ir ji vis guodėsi viltimi, kad prisivilios ir Viktoreną Julo; bet griežtos dorovės advokatas iki šiol rasdavo įvairiausių dingsčių atsispirti tėvo ir uošvio kvietimams. Pasirodyti pas moterį, dėl kurios liejo ašaras jos motina, jam atrodė nuodėmė. Į Viktoreną Julo puritoniškieji politikos veikėjai žiūrėjo taip, kaip davatkos į dievobaimingą moterį. Bovizažas, buvęs Arsi miestelio kojinių mezgėjas, įsigeidė *suparyžėti*.

Šis žmogus, vienas iš Parlamento pastumdėlių, auklėjosi pas nuostabiąją, žavingąją poną Marnef, ten jį

pavergė Krevelis, be to, pati Valeri patarė jam pasirinkti jį pavyzdžiu ir mokytoju: jis kreipdavosi į jį patarimų, siūdindavosi drabužius pas jo siuvėją, pamėgdžiodavo jį ir stengdavosi įsirėžti taip, kaip anas; žodžiu, Krevelis buvo jam didis žmogus. Apsupta šitų orių asmenybių ir trijų menininkų, ir dar šalia Lisbetos, Valeri pasirodė Venceslavui kažkokia ypatinga moteris, juo labiau, kad Klodas Vinjonas išgyrė jam ponią Marnef įsimylėjusio vyriškio žodžiais.

- Tai ponia de Mentenon su Ninonos sijonu!* - kalbėjo buvęs kritikas. - Jai patikti galima per vieną vakarą, jei būsite sąmojingas, bet laimėti jos meilę - tai jau tikra pergalė, galinti patenkinti kiekvieno vyriškio išdidumą ir užpildyti visą jo gyvenimą.

Dėdamasi šalta ir abejinga savo buvusiam kaimynui, Valeri suerzino jo tuštybę, tiesa, nė pati to neįtardama, nes nepažinojo lenkiško charakterio. Slavo būdas turi tam tikro vaikiškumo, tokios yra visos pirmykštės tautos, veikiau įsibrovusios į civilizuotųjų tautų tarpą, o ne iš tikrųjų tapusios civilizuotos. Šita rasė išsiliejo kaip tvanas po žemės rutulį ir padengė begalinius jo paviršiaus plotus. Jos gyvenimas - platūs tyrai, kur tiek erdvės, jog visiems užtenka vietos, čia žmonės nesigrumdo į kit kitą, kaip Europoje, o civilizacija neįmanoma be tolydinio protų ir interesų trynimosi. Ukraina, Rusija, Dunojaus lygumos, žodžiu, slavų tautos - tai grandis, jungianti Europą ir Aziją, civilizaciją ir barbarystę. Todėl lenkai, talentingiausia slavų giminių šaka, kaip visos dar nesubrendusios tautos, pasižymi būdo vaikiškumu ir nepastovumu. Jie turi ir drąsos, ir proto, ir jėgos; bet dėl būdo nepastovumo ta drąsa, ta jėga ir tas protas yra be metodo ir be prasmės, nes lenkas - kaip tas vėjas, kur siautėja po jų plačias lygumas, pelkių išmargintas; jis ūmus it pūga, griaunanti ir nunešanti trobas, bet panašiai kaip baisiausias viesulas, dingsta pirmoje pasitaikiusioje kūdroje, išsileidęs vandenyje. Žmogus visuomet šį tą gauna iš tos aplinkos, kurioje gyvena. Nuolat kovodami su turkais, lenkai užsikrėtė jų rytietiškos prabangos pomėgiu; jie dažnai aukoja net būtiniausius daiktus, kad tik turėtų kuo sublizgėti, jie puošiasi

kaip moterys, nors klimato sąlygos sukūrė jiems tvirtą kaip arabų organizmą. Užtat lenkas, iškilnus savo skausmu, nualsino savo engėjų ranką, duodamasis kankinti, ir taip devynioliktame amžiuje pakartojo pirmųjų krikščionių persekiojimo reginį. Atmieškite lenko charakterį, tokį nuoširdų ir atvirą, dešimčia procentų angliškojo pasalumo - ir kilnus baltasis erelis viešpatautų šiandien visur, kur tik sklando dvigalvis erelis. Jei Lenkija būtų turėjusi truputį makiavelizmo, ji nebūtų gelbėjusi Austrijos, kuri vėliau dalyvavo jos padalijime, nebūtų skolinusis iš lupikautojos Prūsijos, kuri ją nualino, nebūtų nugrimzdusi į vidaus kivirčus pirmojo padalijimo metu. Į Lenkijos krikštynas tikriausiai buvo atėjusi piktoji fėja, kurią užmiršo pakviesti gerosios fėjos, apdovanojusios šią žavią tautą pačiomis šauniausiomis ypatybėmis, ir pasakė: "Turėk sau dovanas, kuriomis apdovanojo tave mano seserys, bet tu niekuomet nežinosi, ko nori!" Jei didvyriškoje dvikovoje su Rusija būtų nugalėjusi Lenkija, tai lenkai dar ir šiandien tebesipeštų kaip kadaise savo seimuose, ginčydami vienas kitam teisę į karaliaus sostą. Kada ši tauta, susidedanti vien iš drąsių sangvinikų, turės ganėtinai sveiko proto susiieškoti savo pačios gelmėse savąjį Liudviką XI* ir pripažinti jo tironiją bei dinastiją, - ji bus išgelbėta tą pačią dieną. Kokia buvo Lenkija politikoje, tokie yra daugumas lenkų privačiame gyvenime, ypač, kai juos ištinka negandos. Taigi Venceslavas Steinbokas, trejus metus garbinęs žmoną ir žinojęs, kad ji dievina jį, pasijuto taip įgeltas ponios Marnef abejingumo, jog jam pasidarė garbės reikalas patraukti į save jos dėmesį. Palyginęs Valeri su žmona, jis pranašesne pripažino pirmąją. Hortenzija buvo graži lėlė, kaip sakė Valeri Lisbetai; o ponios Marnef išorėje reiškėsi gudrumas saldžios nuodėmės pavidalu. Toks pasiaukojimas kaip Hortenzijos - tai jausmas, kurį vyras priima kaip kokį jam priklausomą dalyką; nuovoka, kad beribė moters meilė - neįkainojama vertybė, gana greitai išdyla - taip skolininkas po kurio laiko pradeda manyti, kad pasiskolintieji pinigai yra jo. Tauri ištikimybė tampa tam tikra prasme kasdienine sielos duona, o neiš-

tikimybė masina kaip skanėstas. Išdidi moteris, o ypač pavojinga moteris, sudirgina smalsumą, kaip prieskoniai pagardina valgį. Be to, nepaisymas, kurį taip puikiai suvaidino Valeri, buvo naujiena Venceslavui, per trejus metus įpratusiam į lengvai prieinamą santuokos meilę. Hortenzija - žmona, Valeri - meilužė.

Daugelis vyrų nori turėti šias dvi to paties veikalo laidas, nors, tiesą sakant, nesugebėjimas žmoną pasidaryti meilužė - akivaizdus savo menkumo įrodymas. Ieškojimas įvairumo meilės srityje - bejėgiškumo ženklas. Pastovumas čia bus visuomet genialumas, galingos vidinės jėgos požymis, tos jėgos, kuri yra poeto esmė! Reikia mokėti atrasti savo žmonoje visas moteris, kaip mokėjo septynioliktojo amžiaus eiliakaliai paversti savo Manonas Iridėmis ir Chlojėmis!

- Na, - paklausė Lisbeta giminaitį, pastebėjusi, kad jis galutinai pakerėtas, - kaip jums patinka Valeri?

- Per daug žavi! - atsakė Venceslavas.

- Nenorėjote tada manęs klausyti, - pridūrė pusseserė Beta. - Ak, brangusis Venceslavai, likęs su manimi, būtumėte tapęs šios sirenos meilužiu, o paskui vedęs ją, kai tik būtų miręs jos vyras, ir gavęs keturiasdešimties tūkstančių frankų rentą, kurią ji turi!

- Iš tikrųjų?..

- Žinoma, - atsakė Lisbeta. - Na, žiūrėkite, saugokitės. Įspėjau jus apie pavojų, nenusvilkite sparnų! Duokite ranką, pietūs ant stalo. -

Kurie žodžiai labiau kaip šie galėjo išmušti iš vėžių Venceslavą? Taip jau yra - parodykite lenkui bedugnę, jis nieko nelaukdamas šoks į ją. Šiai tautai būdinga kavaleristo dvasia - jie manosi galį įveikti visas kliūtis ir išeiti nugalėtojais.

Prie šitų akstinų, kuriais Lisbeta baksnojo savo giminaičio garbėtrošką, prisidėjo dar valgomojo ištaiga, kur žėrėjo puikūs sidabro indai ir prieš Steinboko akis išsiskleidė visa subtili, rinktinė paryžietiška prabanga.

"Geriau būčiau padaręs, vedęs šitą Selimeną*", - pagalvojo jis.

Per pietus Julo, patenkintas, kad mato prie stalo žentą, o dar labiau, kad susitaikė su Valeri ir turi vilties matyti ją ištikimą, pažadėjęs Marnefą paskirti Kokė įpėdiniu, visus tiesiog sužavėjo. Į barono meilumą Stidmanas atsakinėjo paryžietiško sąmojo fejerverkais ir linksma menininko nuotaika. Steinbokas, nenorėdamas pasirodyti menkesnis už savo draugą, pažėrė visą savo aštrų protą, šaudėsi taikliais žodeliais, padarė įspūdį ir liko patenkintas savimi; ponia Marnef jam kelis kartus nusišypsojo, parodydama, kad pritaria jam. Puikūs valgiai ir stiprus vynas galutinai panėrė Venceslavą į tai, ką reikia pavadinti pomėgių liūnu. Įsiaudrinęs nuo išgerto vyno, jis patogiai įsitaisė po pietų kušetėje, pagautas fizinės ir dvasinės palaimos antplūdžio, o kai šalia jo atsisėdo ponia Marnef - tokia lengvutė, kvapi ir graži, kad būtų sugundžiusi angelą - jis pasijuto devintame danguje. Ji pasilenkė prie Venceslavo, beveik palietė jo ausį ir sušnabždėjo:

- Šį vakarą apie piniginius reikalus mums pakalbėti nepavyks, nebent teiktumėtės pasilikti paskutinis. Pasilikę trise - Lisbeta, jūs ir aš - sutvarkysime visą dalyką, kaip jums bus geriau.

- O! Jūs angelas, ponia, - taip pat tyliai į ausį sušnabždėjo jai Venceslavas. - Padariau nedovanotiną kvailystę, nepaklausęs Lisbetos...

- O ką ji jum sakė?

- Tvirtino dar Duajenė gatvėje, kad mylite mane!..

Ponia Marnef pažvelgė į Venceslavą, tarytum sumišo ir staiga pakilo. Dar niekada jauna ir graži moteris, sukėlusi vyrui viltį tučtuojau pasiekti pergalę, neliko nenubausta. Šis sumišimas, kuriuo dorovinga moteris užgniaužia širdies gilumoje nuslėptą aistrą, buvo tūkstantį kartų iškalbingesnis už aistringiausią prisipažinimą.

Venceslavo geismas taip aštriai padirgo, kad jis ėmė dvigubai labiau suktis apie ją. Moteris, į kurią visi žiūri, moteris, kurios visi geidžia! Štai kuo remiasi baisi artisčių galia. Žinodama, kad į ją atkreipti visi žvilgsniai, ponia

Marnef elgėsi kaip publikos mėgstama artistė. Buvo žavi ir iškovojo visišką pergalę.

- Dabar nebesistebiu savo uošvio beprotybėmis, - tarė Venceslavas Lisbetai.

- Jei šitaip kalbėsite, Venceslavai, - atsakė pusseserė Beta, - visą gyvenimą gailėsiuosi, kad pagelbėjau jums pasiskolinti tuos dešimt tūkstančių frankų. Nejau ir jūs, kaip jie visi, - pridūrė ji, mostelėjusi į Valeri svečius, - beprotiškai įsimylėsite šitą padarą? Atsiminkite, kad būsite savo uošvio varžovas. Pagaliau pagalvokite, kaip sužeisite Hortenzijos širdį.

- Tiesa, - tarė Venceslavas, - Hortenzija - angelas, aš būčiau pabaisa!

- Užtenka vieno šeimoje, - tarė Lisbeta.

- Menininkui iš viso nereikėtų vesti! - sušuko Steinbokas.

- O ką aš jums sakiau Duajenė gatvėje? Jūsų skulptūrinės grupės, jūsų statulos, jūsų šedevrai - štai jūsų vaikai.

- Apie ką čia kalbate? - paklausė Valeri, priėjusi prie Lisbetos. - Ruošk arbatą, pussesere.

Steinbokas grynai iš lenkiško pagyrūniškumo norėjo pasididžiuoti, kad yra nugalėjęs šią salono fėją. Sviedęs į Stidmaną, Klodą Vinjoną ir Krevelį įžūlų žvilgsnį, paėmė Valeri už rankos ir pasisodino šalia savęs ant kušetės.

- Dedatės per daug dideliu ponu, grafe Steinbokai! - tarė ji, silpnai tesipriešindama.

Ir ji nusijuokė, atsisėsdama šalia jo, nepraleidusi progos atkreipti jo dėmesį į rožės pumpurėlį, puošiantį liemenėlės iškirptę.

- Deja! Jei būčiau didelis ponas, - tarė Venceslavas, - nebūčiau atėjęs čia skolintis pinigų.

- Vargšas berniukas! Prisimenu, kaip ištisomis naktimis dirbdavote Duajenė gatvėje... Pasielgėte kiek *pusgalviškai.* Puolėte į vedybas, kaip išbadėjęs žmogus prie duonos. Nepažįstate Paryžiaus! Matote, kur atsidūrėte! Bet jūs nenorėjote matyti, nei kaip jums aukojasi Beta, nei kaip jus myli paryžietė, kuri puikiai pažįsta Paryžių.

- Nebekalbėkite! - sušuko Steinbokas. - Aš nelaimingas žioplys!

- Gausite tuos dešimt tūkstančių frankų, brangusis Venceslavai, bet su viena sąlyga, - tarė ji, žaisdama savo nuostabiomis garbanomis.

- Kokia?..

- Na štai, aš nenoriu procentų...

- Ponia!..

- O, neužsigaukite; vietoj procentų padarysite man bronzinę grupę. Pradėjote Samsono istoriją, baikite ją... Išlipdykite Dalilą, kerpančią žydų Herkuliui plaukus!.. Tapsite dideliu menininku, jei paklausysite manęs, ir, tikiuosi, suprasite šią temą. Šios temos prasmė - atvaizduoti moters galybę. Samsonas čia niekas. Jis tik buvusios jėgos lavonas. Tuo tarpu Dalila - visa griaunanti aistra. Kiek šitas *variantas*... Rodos, taip jūs vadinate?.. - gudriai pridūrė ji, pamačiusi, kad prie jų eina Klodas Vinjonas ir Stidmanas, išgirdę kalbant apie skulptūrą, - kiek šitas "Herkulio prie Omfalos kojų" temos variantas gražesnis už patį graikų mitą! Kaip manote - Graikija pasekė Judėja? Ar Judėja pasiskolino šitą simbolį iš Graikijos?

- O, ponia, iškėlėte labai rimtą klausimą! Klausimą, kuriais laikotarpiais buvo surašytos įvairios Biblijos knygos. Didysis ir nemirtingasis Spinoza*, taip kvailai priskirtas prie ateistų, nors matematiškai įrodęs Dievo buvimą, teigė, kad Genezė ir, taip sakant, politinė Biblijos dalis yra sukurta Mozės laikais, ir parodė, filologinėmis priemonėmis, kad tekste yra vėlesnių intarpų. Už tai jis gavo tris peilio dūrius, įeidamas į sinagogą.

- O aš ir nežinojau, kad esu tokia mokyta, - tarė Valeri, nepatenkinta, kad nutrūko jos intymus pokalbis su Steinboku.

- Moterims viską žinoti padeda instinktas, - atšovė Klodas Vinjonas.

- Na kaip, prižadate? - tarė ji Steinbokui, nedrąsiai paimdama jo ranką, kaip jauna įsimylėjusi mergaitė.

- Koks jūs laimingas, brangusis! - sušuko Stidmanas. - Ponia Marnef jus kažko prašo?..

- Ko, būtent? - paklausė Klodas Vinjonas.

- Mažytės bronzinės grupės, - atsakė Steinbokas, - *Dalila kerpa plaukus Samsonui.*

- Sunkus uždavinys, - atsiduso Klodas Vinjonas, - juk ten turi būti ir lova...

- Priešingai, nepaprastai lengvas, - atšovė Valeri šypsodamasi.

- O! Padarykite mums tą skulptūrą!.. - tarė Stidmanas.

- Ponia pati - koks modelis skulptūrai! - atsiliepė Klodas Vinjonas, mesdamas vylingą žvilgsnį į Valeri.

- Na, paklausykite, - tęsė ji. - Štai kaip įsivaizduoju šią kompoziciją. Samsonas pabudo be plaukų, kaip daugelis dabitų, nešiojančių netikrus plaukus. Didvyris sėdi ant lovos krašto, taigi jums užtenka atvaizduoti tik jos apačią, uždengtą paklodėmis ir draperijomis. Jis sėdi ant lovos kaip Marijus ant Kartaginos griuvėsių, susikryžiavęs ant krūtinės rankas, plika galva, arba kaip Napoleonas Šventosios Elenos saloje, ar ne? Dalila klūpo ant kelių, maždaug kaip Kanovos *Magdalena*. Kai tokia mergina pražudo vyrą, ji pradeda jį dievinti. Aš galvoju taip: Samsono, baisaus galiūno, žydė bijojo, bet Samsoną, virtusį mažučiu berniuku, ji pamilo. Taigi Dalila gailisi dėl savo pikto darbo, ji norėtų sugrąžinti savo meilužiui plaukus, nedrįsta į jį pažvelgti, bet vis dėlto žiūri į jį su šypsena, nes supranta, kad Samsonas jau atleido jai, todėl, kad jis silpnas. Taigi šita grupė, ir dar nuožmiosios Juditos grupė, atskleistų visą moters esmę. Dorybė nuima galvą, nuodėmė nukerpa tik plaukus. Saugokite savo kuodus, ponai!

Ir ji nuėjo, o sumišę dailininkai kartu su kritiku ėmė vienu balsu ją garbstyti.

- Ar galima būti dar žavingesnei! - sušuko Stidmanas.

- O, man dar neteko matyti tokios protingos ir tokios viliūgės moters, - tarė Klodas Vinjonas. - Protas ir grožis kartu - toks retas dalykas!

- Jei tokį sprendimą pareiškia žmogus, turėjęs

garbės artimai pažinoti Kamilę Mopen, - atsakė Stidmanas, ką gi turime galvoti mes?

- Jei iš Dalilos padarysite Valeri portretą, brangusis grafe, - tarė Krevelis, valandėlę metęs lošti ir viską nuklausęs, - tai už vieną šios grupės egzempliorių užmokėsiu jums tūkstantį ekiu. Taip, po velnių! Tūkstantį ekiu, *trauk mane putmenys*.

- *"Trauk mane putmenys"*? Ką tai reiškia? - paklausė Bovizažas Klodą Vinjoną.

- Reikia, kad ponia teiktųsi pozuoti... - tarė Steinbokas, rodydamas Kreveliui į Valeri. - Paprašykite ją.

Šią akimirką Valeri pati atnešė Steinbokui puodelį arbatos. Tai jau buvo daugiau negu domesys, tai buvo malonė. Maniera, kuria moteris atlieka šias apeigas - turtingiausia kalba; ir moterys pačios tai žino; štai kodėl taip įdomu stebėti jų judesius, mostus, žvilgsnius, intonaciją, tarseną, kai jos atlieka šį mandagumo veiksmą, iš pažiūros tokį paprastą. Nuo šaltai ištarto trumpo klausimo: "Gersite arbatos? Gal arbatos? Puodelį arbatos?" ir paliepimo nimfai, laikančiai urną, iki plačiausios poemos apie odaliską, kuri eina nuo arbatos stalelio su puodeliu rankoje prie savo širdies pašos ir įteikia jį nuolankiai, lipšniu balsu ir goslių pažadų kupinu žvilgsniu - fiziologas gali stebėti visus moterų jausmų pasireiškimus, pradedant pasibjaurėjimu, abejingumu, baigiant Fedros prisipažinimu Ipolitui*. Moteris gali čia pagal norą pasirodyti išdidi, net įžeidi, arba nuolanki kaip Rytų vergė. Bet Valeri buvo daugiau negu paprasta moteris, tai buvo žaltys, pasivertęs moterim, ji užbaigė savo velnišką vilionę, kai priėjo prie Steinboko su arbatos puodeliu rankoje.

- Išgersiu tiek puodelių arbatos, kiek jūs teiksitės man jų atnešti, - sušnabždėjo menininkas Valeri į ausį, pakilęs nuo kušetės ir pirštais prisilytėjęs jos pirštų, - kad tik matyčiau juos man šitaip įteikiant!..

- Ką čia sakėte apie pozavimą? - paklausė ji, neparodydama, kaip giliai paveikė jai širdį šis pašėlusiai lauktas prisipažinimas.

- Tėtušis Krevelis perka iš manęs vieną jūsų grupę už tūkstantį ekiu.

- Už tūkstantį ekiu! Jis? Grupę?

- Taip, jei jūs sutiksite pozuoti Dalilai, - pasakė Steinbokas.

- Tikiuosi, kad jo ten nebus, - pareiškė ji, - kitaip jam neužtektų viso jo turto šitai grupei įsigyti - juk Dalila turi būti šiek tiek dekoltuota...

Kaip mėgo įsirėžti "savo poza" Krevelis, taip ir kiekviena moteris turi savo pergalingą laikyseną, gerai išstudijuotą pozą - tada jomis neįmanoma nesižavėti. Salonuose sutinkame moterų, kurios tik ir žiūri į savo liemenėlių nėrinius arba taisosi suknelių petukus, kitos stebi palubes, kad turėtų progos pažaibuoti blizgančiomis akių lėliukėmis. Ponia Marnef pasiekdavo pergales ne veidu, ne kaip visos. Ji staiga pasisuko ir nuėjo prie arbatos stalelio, kur stovėjo Lisbeta. Šis šokėjos judesys, nuo kurio subangavo jos sijonas, užkerėjo dabar Steinboką, kaip kitados pavergė Julo.

- Už tave atkeršyta suvis, - sušnibždėjo Valeri Lisbetai, - Hortenzija verks kruvinomis ašaromis ir keiks dieną, kurią atėmė iš tavęs Venceslavą.

- Kol aš ne maršalo žmona, reikalas dar nebaigtas, - atsakė lotaringietė, - bet ir jie pradeda jau visi tų jungtuvių pageidauti... Šį rytą buvau pas Viktoreną. Užmiršau tau papasakoti. Jaunieji Julo išpirko barono vekselius iš Vovinė, o rytoj pasirašys skolinamąjį raštą septyniasdešimt dviem tūkstančiams frankų iš penkių procentų trejų metų terminui, hipotekuodami savo namus. Štai jaunieji Julo vargs dabar trejus metus, jiems bus nebeįmanoma užtraukti kitą paskolą, įkeičiant šią nuosavybę. Viktorenas baisiai nusiminęs, jis kiaurai perprato savo tėvą. Pagaliau galima laukti, kad ir Krevelis nebenorės daugiau savo vaikų žinoti, įpykęs dėl šio kilniaširdiško pasielgimo.

- Tai reiškia, kad baronas liks be jokių išteklių? - sušnabždėjo Lisbetai Valeri, tuo pačiu metu šypsodamasi baronui.

- Manau, be jokių; bet rugsėjo mėnesį jis vėl pradės gauti algą.

- Jis turi dar savo draudimo polisą, atnaujino jį! Na, laikas jau jam Marnefą paskirti kanceliarijos viršininku; pakamantinėsiu jį šį vakarą.

- Brangusis pusbroli, - tarė Lisbeta, priėjusi prie Venceslavo, - išeikite, meldžiamasis. Jūs tiesiog juokingas. sukompromituosite Valeri, šitaip į ją žiūrėdamas; o jos vyras pašėlusiai pavydus. Nesekite savo uošvio pavyzdžiu, eikite namo, esu tikra, kad Hortenzija laukia jūsų.

- Ponia Marnef prašė mane likti paskutinį, tada turėsime trise sutvarkyti tą reikaliuką, - atsakė Venceslavas.

- Ne, - tęsė Lisbeta, - aš pati įduosiu jums tuos dešimt tūkstančių frankų; juk jos vyras nuo jūsų akių nenuleidžia, būtų neatsargu pasilikti. Rytoj devintą valandą atneškite vekselį; tuo laiku tas apuokas Marnefas tarnyboje, ir Valeri niekas netrukdo... Jūs, rodos, prašėte ją pozuoti kažkokiai grupei?.. Užeikite pirma pas mane... Ak, visada sakiau, kad iš jūsų bus palaidūnas, - pridūrė Lisbeta, sugavusi žvilgsnį, kuriuo Steinbokas atsisveikino su Valeri. - Valeri, tiesa, labai graži, bet pasistenkite neskaudinti Hortenzijai širdies.

Niekas taip neerzina vedusių vyrų, kaip tolydžio kaišiojimas į akis žmonos, pastojančios kelią jų įgeidžiui, tegu ir trumpalaikiui.

Venceslavas grįžo namo apie pirmą valandą nakties; Hortenzija laukė jo maždaug nuo pusės dešimtos. Tarp pusės dešimtos ir dešimtos ji klausėsi vežimų dardėjimo ir galvojo, jog niekad nepasitaikė, kad Venceslavas taip vėlai būtų grįžęs, jei jam ir tekdavo pietauti be jos pas Šanorą ar Floraną. Hortenzija siuvo, sėdėdama prie sūnaus lopšio: dabar ji lopė baltinius jau pati, norėdama apsieiti be padienės siuvėjos. Tarp dešimtos ir pusės vienuoliktos jai kilo įtarimas, ir ji suabejojo: "Bet ar jis iš tikrųjų nuėjo pas Šanorą ir Floraną, kaip sakė? Rengdamasis juk išsirinko patį gražiausią kaklaraištį, patį gražiausią smeigtuką. Sugai-

šo tiek laiko ruošdamasis, kiek sugaišta moteris, norėdama atrodyti gražesnė, negu iš tikrųjų yra... Aš iš proto išėjau! Juk jis myli mane. O, štai ir jis".

Bet gatve važiavo ir nuvažiavo karieta, nesustojo. Nuo vienuoliktos iki dvyliktos Hortenziją apėmė negirdėtas siaubas: juk jų kvartalas toks nuošalus. "Jei jis grįžo pėsčias, galėjo kas nors atsitikti! Juk žmonės užsimuša susitrenkę į šaligatvio briauną arba netikėtai įkritę į duobę. Dailininkai tokie išsiblaškėliai!.. O jei jį užpuolė plėšikai!.. Pirmas kartas, kad jis palieka mane vieną šešias su puse valandos... Ko man kankintis? Juk jis myli tik mane".

Vyrai turėtų būti ištikimi moterims, kurios juos myli, jau bent dėl tų nuolatinių stebuklų, kuriuos meilė kuria aukštesniajame pasaulyje, vadinamame *dvasios pasauliu*.

Tarp mylinčios moters ir vyriškio, kurį ji myli, yra toks pat ryšys, kaip tarp somnambulės ir hipnotizuotojo; įsivaizduokime, kad šisai suteikia jai liūdną galią: liovusis būti išorinio pasaulio veidrodžiu, ji išgyvena kaip moteris tai, ką mato kaip somnambulė. Aistros veikiamas moterų nervų jautrumas pasiekia tokį ekstazės būvį, kad nujautimas prilygsta aiškiaregių vizijoms. Moteris žino, kad ji apgaudinėjama, bet neklauso savo vidinio balso, abejoja, - tokia stipri jos meilė! Ir užstelbia savyje šį pranašišką balsą. Šitam meilės paroksizmui turėtų būti sukurtas kultas. Kilnioms sieloms žavėjimasis šiuo dievišku reiškiniu bus visuomet atgrasa nuo neištikimybės. Kaip nedievinti puikios, sudvasėjusios būtybės, kurios siela pakyla iki šitokio sutviskėjimo?.. Pirmą valandą ryto Hortenzijos nerimas taip buvo sustiprėjęs, kad, pažinusi Venceslavą iš skambinimo, puolė prie durų, apglėbė jį ir prispaudė kaip motina.

- Tu pagaliau! - sukuždėjo ji, atgavusi žadą. - Dabar aš eisiu visur su tavim kartu, brangusis, nenoriu dar kartą patirti tokios laukimo kankynės... Jau vaizdavausi, kad persiskėlei galvą į šaligatvį! Kad tave užmušė plėšikai!.. Ne, kitą kartą jaučiu, kad išeisiu iš proto... O tu, matyti, linksminaisi... be manęs? Negeras!

- Ko nori, angelėli! Ten buvo Biksiu, kuris džiugino mus naujais šaržais; Leonas de Lora su savo niekada neišsenkamu sąmoju; Klodas Vinjonas, kuriam turiu būti dėkingas už vienintelį paguodžiantį straipsnį dėl maršalo Monkornė paminklo. Buvo dar...

- O moterų nebuvo?.. - gyvai paklausė Hortenzija.

- Garbioji ponia Floran...

- Sakei, kad pietausite *Rošė de Kankalyje*... o pasirodo, pietūs buvo pas juos?

- Taip, pas juos, aš apsirikau...

- O grįžai važiuotas?

- Ne.

- Tai parėjai pėsčiomis iš Turnel gatvės?

- Stidmanas ir Biksiu palydėjo mane bulvarais iki Madlenos. Visą kelią plepėjome.

- Tavo batai švarūs, matyt, ir bulvaruose, ir Konkordijos aikštėje, ir Burgundijos gatvėje visai sausa, - pasakė Hortenzija, apžiūrėdama vyro lakuotus batus.

Naktį buvo palyta; bet nuo Vano iki Sen Dominiko gatvės Venceslavas nespėjo susipurvinti.

- Štai penki tūkstančiai frankų, juos man dosniai paskolino Šanoras, - staiga nutraukė šią beveik juridinę kvotą Venceslavas.

Dešimt tūkstantinių jis sudėjo į du pluoštus: vieną Hortenzijai, kitą - sau, nes turėjo penkis tūkstančius frankų skolos, apie kurią nieko nežinojo Hortenzija. Buvo dar neapmokėjęs savo meistro ir darbininkų.

- Dabar gali būti rami, brangute, - pabučiavo jis žmoną. - Nuo rytdienos imuosi darbo! O, rytoj aš išbėgu pusę devynių ir tiesiai į dirbtuvę. Todėl einu tuojau gulti, kad galėčiau anksti atsikelti; tu nieko prieš, katyte?

Į Hortenzijos širdį įsiskverbęs įtarimas išsisklaidė; nuo teisybės ji buvo už tūkstančio mylių. Ponia Marnef! Apie ją ji nė negalvojo! Ji būgštavo, kad jos Venceslavas nebendrautų su loretėmis. Išgirdusi Biksiu ir Leono de Lora vardus - šie menininkai buvo pagarsėję savo pakrikusiu gyvenimu - ji sunerimo.

Rytojaus dieną ji išlydėjo Venceslavą devintą valandą ryto ir liko namie visiškai rami.

"Štai jis pradėjo dirbti, - galvojo ji, rengdama vaiką. - O, aš matau, jis užsidegęs darbu! Na ką gi, jei ir nepasieksime tokios garbės kaip Mikelandželas, tai bent tokios kaip Benvenutas Čelinis!"

Užsiliūliavusi savo pačios lūkesčiais, Hortenzija pradėjo tikėti laiminga ateitimi; čiauškėjo su savo dvidešimties mėnesių sūnumi ta garsų mėgdžiojamąja kalba, kuri taip džiugina vaikus, tik šit staiga apie vienuoliktą valandą virėja, nežinojusi, kad Venceslavas išėjęs, įvedė į kambarį Stidmaną.

- Atleiskite, ponia, - tarė menininkas. - Kaip? Venceslavas jau išėjęs?

- Jis savo ateljė.

- O aš atėjau susitarti dėl mūsų bendro darbo.

- Pasiųsiu jo pašaukti, - tarė Hortenzija, kviesdama Stidmaną atsisėsti.

Dėkodama dangui už šią progą, jaunoji moteris nutarė neišleisti Stidmano ir smulkiau paklausinėti jį apie vakarykštį pobūvį. Stidmanas nusilenkė, dėkodamas grafienei už šią malonę. Ponia Steinbok paskambino, atėjo virėja ir gavo įsakymą nueiti į dirbtuvę pašaukti pono.

- Vakar smagiai praleidote laiką? - paklausė Hortenzija. - Venceslavas grįžo tik po pirmos.

- Smagiai?.. Ne taip jau labai, - atsakė menininkas, norėjęs vakar *susičiupti* ponią Marnef. - Draugijoje smagu leisti laiką tik tada, kai turite ten kokių nors interesų. Ta poniutė Marnef nuostabiai sąmojinga, bet ji koketė...

- O kaip ji Venceslavui patiko?.. - paklausė vargšė Hortenzija, stengdamasi nesijaudinti. - Jis man nieko apie ją nesakė.

- Pasakysiu jums tik tiek, - atsakė Stidmanas, - man ji atrodo labai pavojinga.

Hortenzija išbalo kaip gimdyvė.

- Vadinas... jūs pietavote... pas ponią Marnef... o ne pas... Šanorą... su Venceslavu... vakar, - ištarė ji, - ir jis...

Stidmanas susigriebė, kad tapo nelaimės kaltininku, nors ir nenuvokė dar, kokia ta nelaimė. Grafienė neužbaigė sakinio ir neteko sąmonės. Dailininkas paskambino, atėjo kambarinė. Kai Luiza bandė išnešti grafienę Steinbok į miegamąjį, šią ištiko nepaprastai stiprus nervų priepuolis, pasireiškęs baisiomis konvulsijomis. Stidmanas, kaip visi, kurie neapgalvotu žodžiu suardo vyro suregztą melą šeimoje, neįsivaizdavo, kad jo pasakymas galėjo turėti tokią reikšmę; jis tiesiog pagalvojo, kad grafienė yra tos liguistos būklės, kai mažiausias nemalonumas moteriai darosi pavojingas. Virėja grįžusi pranešė, deja, garsiai, kad pono dirbtuvėje nėra. Neatsigavusi iš priepuolio, grafienė išgirdo jos žodžius, ir konvulsijos prasidėjo iš naujo.

- Pašaukite ponios motiną!.. - liepė Luiza virėjai. - Bėkite!

- Eičiau pasakyti Venceslavui, jei žinočiau, kur jis, - tarė nevilties apimtas Stidmanas.

- Jis pas tą moterį!.. - sušuko vargšė Hortenzija. - Juk apsirengė jis visai kitaip, negu eidamas į dirbtuvę...

Stidmanas išbėgo pas ponią Marnef, supratęs, kokia teisinga ši prielaida, padiktuota *antrosios regos,* aistrų regos. Tuo metu Valeri pozavo Dalilai. Stidmanas buvo per daug gudrus klausti, ar namie ponia Marnef, jis prašovė tiesiai pro šveicorinę, užbėgo į trečią aukštą, taip samprotaudamas: "Jei paklausiu ponios Marnef, jos, aišku, nebus namie. O jei, kaip kvailys, paklausiu Steinboko, man pasijuoks į akis... Na, laušimės stačiai!" Išgirdusi skambutį, pasirodė Regina.

- Pasakykite grafui Steinbokui, kad eitų namo, nes jo žmona miršta...

Ne mažiau išmoninga kaip Stidmanas, Regina pažiūrėjo į jį, nutaisiusi kvailą miną.

- Bet, pone, aš nesuprantu... ką jūs...

- Sakau jums, kad mano draugas Steinbokas yra čia, jo žmona miršta, dalykas toks rimtas, jog verta sutrukdyti jūsų šeimininkę.

Ir Stidmanas išėjo.

"Visiškai aišku - jis čia", - pagalvojo jis.

Iš tikrųjų, palaukęs valandėlę Vano gatvėje, jis pamatė iš Valeri namų išeinantį Venceslavą ir skubiai mostelėjo jam. Papasakojęs, kokia tragedija vyksta Sen Dominiko gatvėje, Stidmanas išbarė Steinboką, kam jis neįspėjęs, kad reikią laikyti paslaptyje vakarykštį pobūvį.

- Aš pražuvęs, - tarė jam Venceslavas, - bet tu čia nekaltas. Visiškai užmiršau, kad mes susitarėme šį rytą susitikti. Padariau klaidą, neįspėjęs tavęs, kad vakar mes pietavome pas Floraną. Ko nori? Valeri mane iš proto varo, bet dėl jos, brangusis, galima prarasti ir garbę, ir laimę... ak! Tai... Dieve mano! Bjauriai įsivėliau! Patark, ką sakyti, kaip pasiteisinti?

- Patarti? Neįsivaizduoju, - atsakė Stidmanas. - Bet tavo žmona tave myli, juk taip? Na, tai ji patikės viskuo. Pasakyk, kad kaip tik buvai pas mane, kai aš ėjau pas tave; šitaip išsiteisinsi bent dėl šio ryto pozavimo. Sudiev!

Lisbeta, Reginos įspėta, šoko vytis Steinboko ir pasivijo jį Ilreno-Berteno gatvės kampe; ji baiminosi dėl jo lenkiško naivumo. Jai rūpėjo, kad jos pačios reikalai nenukentėtų, ir ji pakuždėjo keletą žodžių į ausį Venceslavui, kuris iš džiaugsmo išbučiavo ją viduryje gatvės. Ji tikriausiai nutiesė jam lieptą, kuriuo jis galėtų pereiti prarają, atsiradusią šeimos gyvenime.

Pamačiusi be kvapo atbėgusią motiną, Hortenzija apsipylė ašaromis. Taigi, laimė, nervų priepuolis pakeitė kryptį.

- Brangioji mamyte, aš apgauta! - tarė ji. - Venceslavas davė man garbės žodį, kad neis pas ponią Marnef. O vis dėlto pietavo ten vakar ir grįžo tik naktį, penkiolika minučių po pirmos!.. Žinai, užvakar mes lyg ginčijomės, lyg - aiškinomės. Aš jam kalbėjau tokiais jautriais žodžiais: sakiau, kad aš pavydi, kad ištikimybės sulaužymas - man mirtis; kad aš įtari, ir jis turi skaitytis su mano silpnybėmis, nes jos kyla iš meilės jam; kad mano gyslose teka ne tik tavo, bet ir mano tėvo kraujas; kad pasijutusi apvilta, pirmąją akimirką neteksiu galvos ir

galiu pridaryti beprotybių, keršyti, sutepti jo, mūsų sūnaus, savo - mūsų visų gerą vardą; kad galų gale aš galiu jį nužudyti ir paskui pati nusižudyti ir t.t. Ir vis tiek jis nuėjo, ir dabar jis ten! Ši moteris užsigeidė pražudyti mus visus! Vakar brolis ir Selestina užstatė savo namus, kad turėtų kuo išpirkti septyniasdešimt dviejų tūkstančių frankų vekselius, kuriuos tėvas pasirašė dėl tos paleistuvės... Taip, mamyte, mano tėvui teismas būtų iškėlęs ieškinį ir pasodinęs į kalėjimą. Ar šitai šlykščiai moteriai maža mano tėvo, maža tavo ašarų? Kam dar jai atimti iš manęs Venceslavą?.. Eisiu pas ją, durklu ją nusmeigsiu!

Ponia Julo, pažeista į pačią širdį klaikios paslapties, kurią jai atskleidė Hortenzija, nesižinanti ką daranti iš įtūžio, sutramdė savo sielvartą tomis didvyriškomis pastangomis, kurios įmanomos tik herojiškoms motinoms, ir, priglaudusi dukters galvutę prie krūtinės, ilgai ją bučiavo.

- Palauk Venceslavo, dukrele, viskas paaiškės. Nelaimė gal dar nėra tokia pernelyg didelė, kaip galvoji! Aš taip pat buvau apgaudinėjama, brangioji Hortenzija. Tau atrodo, kad aš graži, neišklydau iš doros kelio, o tačiau prieš dvidešimt trejus metus tavo tėvas pametė mane dėl tokių kaip Ženi Kadin, Žozefa, Marnef!.. Ar žinojai šitai?..

- Tu, mamyte, tu!.. Tu kenti jau dvidešimt?..

Ji nutilo, pasibaisėjusi savo mintimis.

- Sek mano pavyzdžiu, dukrele, - kalbėjo motina. - Būk nuolanki, gera, ir tavo sąžinė bus rami. Kai mirties patale vyras taria sau: "Mano žmona nesuteikė man nė mažiausio skausmo", Dievas, girdėdamas šį paskutinį atodūsį, užskaito jį mums. Kas būtų buvę, jei būčiau netramdžiusi pykčio, kaip tu dabar?.. Tavo tėvas būtų subjuręs, būtų gal mane pametęs, o šiaip jis [illegible]kėsi, nes bijojo užduoti man širdį; šiandieninė mūsų elge vstė būtų mus užgriuvusi jau prieš dešimtį metų, ir žmonių kalbos būtų tąsiusios mus, - še, girdi, vyras ir žmona, gyvena kas sau, baisus, skaudus skandalas - šeimos mirtis. Nei tavo brolis, nei tu nebūtumėte galėję susikurti šeimų... Aš pasiaukojau ir parodžiau tiek tvirtybės, kad jei ne šitas pa-

skutinis tavo tėvo ryšys, žmonės dar tebetikėtų, jog aš laiminga. Mano paslaugus, drąsus melas iki šiol apsaugojo Hektorą nuo negarbės: jis vis dar žmonių gerbiamas; tiktai ši senio aistra nuvedė jį per toli, aš matau. Bijau, kad jo beprotybės nesuplėšytų uždangos, kuria dangsčiau šeimą nuo žmonių akių... O aš dvidešimt trejus metus saugojau šią uždangą ir verkiau už jos, neturėdama nei motinos, nei artimo žmogaus, pasiguosdama tik Dievui. Užtat mūsų šeima galėjo išgyventi dvidešimt trejus metus visų gerbiama...

Hortenzija klausėsi motinos, įsmeigusi į ją akis. Ramus motinos balsas, nuolankumas nepakeliamai kančiai maldė pirmosios žaizdos skausmą jaunosios moters širdyje; jos akys pasruvo ašaromis, ir ji vėl įsiraudojo. Pagauta dukters meilės, sugniužusi prieš motinos sielos didybę, ji atsiklaupė prieš ją ir, sugriebusi motinos rūbo kraštą, pabučiavo jį, kaip dievobaimingi katalikai bučiuoja šventas kankinių relikvijas.

- Stok, brangioji Hortenzija, - tarė baronienė, - šitokia mano dukters meilė išdildo daug blogų prisiminimų. Eikš, prisiglausk man prie širdies, ją slegia vien tavo sielvartas. Mano vargšės dukrelės džiaugsmas buvo vienintelis mano gyvenimo džiaugsmas, ir dabar jos širdgėla sulaužė antspaudą, kurio niekas, net mirtis, neturėjo nuimti nuo mano lūpų. Taip, aš norėjau nusinešti savo kančias į kapus, kad jos būtų man antra įkapių drobulė. Bet aš prakalbėjau, norėdama numalšinti tavo įtūžį... Dievas man atleis! O, aš viską padaryčiau, kad tik tavo gyvenimas nebūtų mano gyvenimo pasikartojimas! Mes turime žiauriausiomis kančiomis atsilyginti pasauliui, žmonėms, atsitiktinumui, gamtai, Dievui už meilę. Aš taip pat užmokėsiu dvidešimt ketveriais nevilties, nepaliaujamų sielvartų ir kartėlio metais už dešimt laimės metų...

- Tu buvai laiminga dešimt metų, brangioji mamyte, o aš tik trejus!.. - tarė duktė su įsimylėjėlės egoizmu.

- Bet dar nieko neprarasta, mažyte, palauk Venceslavo.

- Mama, - tarė Hortenzija, - jis pamelavo! Apgavo mane... Pasakė : "Neisiu" - ir nuėjo. Ir tai prie savo vaiko lopšio!..

- Dėl savo pomėgių, angelėli, vyrai pridaro didžiausių niekšybių, šlykštybių, nusikaltimų: tokia, matyt, jų prigimtis. O mūsų, moterų, dalia - aukotis. Maniau, kad visos mano nelaimės baigtos, bet štai jos vėl prasideda; nesitikėjau, kad man teks dvigubai kentėti, matant, kaip kenčia mano duktė. Būk ištverminga ir tylėk!.. Hortenzija, prisiek, kad niekam, be manęs, neatskleisi savo sielvartų, kad niekam trečiam neparodysi savo skausmo... O, būk išdidi, kaip tavo motina!

Šią akimirką Hortenzija krūptelėjo: išgirdo vyro žingsnius.

- Pasirodo, - tarė įeidamas Venceslavas, - kad čia buvo Stidmanas, kai aš ėjau pas jį.

- Iš tikrųjų?.. - sušuko vargšė Hortenzija su nuožmia ironija, kuria įžeistos moterys naudojasi kaip durklu.

- Žinoma, mes ką tik su juo susitikome, - atsakė Venceslavas, apsimesdamas nustebęs.

- O vakar?.. - tęsė Hortenzija.

- Vakar aš pamelavau, mano meile, tesprendžia tavo motina...

Išgirdusi tokį vyro atvirumą, Hortenzija atlyžo. Visos tikrai taurios moterys pirmenybę duoda tiesai, ne melui. Jos nenori matyti savo dievaičio pažeminto, jos nori didžiuotis valdovu, kurio valdžią pripažino. Kažką panašaus į šį jausmą jaučia rusai carui.

- Klausykite, brangioji mama, - tarė Venceslavas, - aš taip myliu savo gerąją, saldžiąją Hortenziją, kad nuslėpiau nuo jos, kokia beviltiška mūsų padėtis. Ko norite! Juk ji dar maitino kūdikį, ir kiekvienas sielvartas galėjo jai pakenkti. Žinote, kuo tada rizikuoja moteris! Jos grožis, veido skaistumas, sveikata - viskas pavojuje. Ar tai nusikaltimas?.. Ji mano, kad turime tik penkis tūkstančius frankų skolos, bet aš asmeniškai skolingas dar penkis... Užvakar mus pagavo neviltis!.. Niekas nenori skolinti meni-

ninkams. Mūsų talentu tiek pat mažai pasitikima, kaip ir mūsų užgaidomis!.. Veltui beldžiausi į visas duris. Tada Lisbeta pasiūlė mums savo santaupas.

- Vargšė mergina! - tarė Hortenzija.

- Vargšė mergina! - tarė baronienė.

- Bet du tūkstančiai frankų, ką tai reiškia?.. Lisbetai viskas, o mums - niekas. Tada pusseserė mums paminėjo, žinai, Hortenzija, ponią Marnef, prižadėjo, kad, už viską būdama dėkinga baronui, iš savimeilės neims procentų... Hortenzija norėjo jau užstatyti savo briliantus lombarde. Būtume gavę už juos keletą tūkstančių frankų, o mums reikėjo dešimties tūkstančių. Ir štai šituos dešimt tūkstančių aš galėjau gauti ten metams, ir be jokių procentų!.. Pagalvojau: "Hortenzija nieko nesužinos, paimkime tuos pinigus". Ta moteris vakar per uošvį pakvietė mane pietų, užsimindama, kad Lisbeta su ja kalbėjusi ir aš gausiąs pinigus. Nesudvejojau, ką pasirinkti - Hortenzijos neviltį ar šiuos pietus. Štai ir viskas! Kaip galėjo Hortenzija, tyra, dorovinga, žydinti dvidešimt ketverių metų moteris, ji - mano laimė ir pasididžiavimas, be kurios aš ir žingsnio nežengiau per visą laiką po vestuvių, - kaip ji galėjo įsivaizduoti, kad vietoj jos pasirinksiu... ir ką? Dažytą, nuvytusią, nuvalkiotą moterį, - ir jis pavartojo pasibaisėtiną dailininkų žargono žodį, norėdamas šita perdėta kalba, visada patinkančia moterims, įtikinti Hortenziją, kad jis niekina ponią Marnef.

- Ak, jei tavo tėvas būtų taip su manimi kalbėjęs! - sušuko baronienė.

Hortenzija meiliai puolė vyrui ant kaklo.

- Tą patį ir aš būčiau padariusi, - tarė Adelina. - Venceslavai, mielasis, jūsų žmona vos nenumirė, - kalbėjo ji rimtai. - Matote, kaip ji jus myli. Deja, jūs jai viskas, - ir ji giliai atsiduso. "Jis gali padaryti ją kankine ar laiminga moterim", - tarė pati sau, galvodama apie tai, apie ką galvoja visos motinos, išleisdamos dukteris už vyro. - Man rodos, - pridūrė ji balsu, - aš tiek prisikentėjau gyvenime, kad turiu teisę matyti savo vaikus laimingus.

- Būkite rami, brangioji mamyte, - tarė Venceslavas, apimtas didžiausio džiaugsmo, kad šita krizė taip laimingai užsibaigė. - Po dviejų mėnesių pinigai šiai šlykščiajai moteriai bus grąžinti. Ko norite! - pakartojo jis šį grynai lenkišką posakį žaviai, kaip lenkas. - Gyvenime esti minučių, kad skolintum ir iš paties velnio. Galų gale, tai juk mūsų šeimos pinigai. Ar būčiau gavęs šiuos pinigus, taip brangiai mums atsieinančius, jei būčiau storžieviškai atsakęs į mandagų kvietimą?

- Ak, mamyte, kaip skriaudžia mus tėvelis! - sušuko Hortenzija.

Baronienė pridėjo pirštą prie lūpų, ir Hortenzija susigėdo pasiskundusi - tai buvo pirmas priekaištas, išsprūdęs prieš tėvą, kurį taip didvyriškai gynė didingoji motinos tyla.

- Sudiev, vaikai, - tarė ponia Julo. - Štai ir vėl giedra. Tik žiūrėkite, daugiau nesipykite.

Kai Venceslavas su žmona, išlydėję baronienę, grįžo į miegamąjį, Hortenzija kreipėsi į vyrą:

- Papasakok, kaip praleidai tą vakarą.

Ir kol Venceslavas pasakojo, ji akylai sekė jo veido išraišką, nuolat pertardama jį klausimais, kurie tokiais atvejais veržte veržiasi iš moters lūpų. Klausydamasi vyro pasakojimo, Hortenzija susimąstė - prieš akis jai šmėkštelėjo velniškos linksmybės, kuriomis turėjo mėgautis menininkai šioje ištvirkusioje draugėje.

- Sakyk teisybę, Venceslavai!.. Ten buvo Stidmanas, Klodas Vinjonas, o kas dar?.. Žodžiu, tau buvo smagu!

- Man?.. Aš tegalvojau apie tuos dešimt tūkstančių frankų ir kalbėjau sau: "Dabar mano Hortenzijos nebegraus rūpesčiai!"

Šitas tardymas baisiai įkyrėjo livoniečiui, ir jis, nutaikęs linksmą akimirką, paklausė Hortenziją:

- O ką būtum dariusi, angelėli, jei tavo dailininkas būtų tau nusikaltęs?..

- Aš? - atšovė ji ryžtingai. - Būčiau tapusi Stidmano meiluže, žinoma, jo nemylėdama!

- Hortenzija! - šūktelėjo Steinbokas, staiga pašokęs teatrine poza. - Nebūtum spėjusi, nes būčiau tave nužudęs.

Hortenzija puolė prie vyro, ėmė bučiuoti jį taip, kad jam kvapą užėmė, ir myluodama kalbėjo:

- Ak, Venceslavai, tu myli mane! Na, dabar aš nieko nebijau! Užtenka apie tą Marnef. Niekada daugiau nelįsk į tokį purvyną...

- Prisiekiu, brangioji Hortenzija, kad tenueisiu pas ją tada, kai reiks išpirkti vekselį...

Hortenzija papūtė lūputes, kaip tai daro mylinčios moterys, geidžiančios atlygio už savo kaprizą. Pavargęs nuo visų šio ryto prietykių, Venceslavas paliko pasipūtusią žmoną ir išėjo į atelję, jis skubėjo padaryti *Samsono ir Dalilos* maketą - piešinį jis jau turėjo kišenėje. Sunerimusi dėl savo kaprizo ir pamaniusi, kad Venceslavas supyko, Hortenzija atbėgo pas vyrą į atelję tą minutę, kai jis baigė modeliuoti molį su tokiu įkarščiu, kuris užvaldo menininko vaizduotės polėkį. Išvydęs žmoną, skubiai užmetė ant pradėtos grupės drėgną apklotą ir, apglėbęs ją, tarė:

- Ar ne tiesa, katyte, mes nebepykstame?

Hortenzija matė grupę, matė užmestą ant jos audeklą, nesakė nieko; tačiau išeidama iš ateljė, atsigręžė, nutraukė skudurą. Žvilgterėjo į eskizą ir paklausė:

- Kas čia?

- Grupė, kurią sugalvojau padaryti.

- O kodėl paslėpei ją nuo manęs?

- Norėjau parodyti tik baigtą.

- Moteris labai daili! - pasakė Hortenzija.

Ir jos sieloje sukerojo tūkstančiai įtarimų, kaip Indijoje staiga per vieną naktį sukeroja stambi ir vešli augmenija.

Praėjo maždaug trys savaitės, ir ponia Marnef ne juokais įširdo ant Hortenzijos. Šios rūšies moterys labai savimeilios, jos įsigeidžia, kad tas, ką jos lupa, bučiuotų jų rimbą, ir niekuomet neatleidžia dorybei, nebijančiai jų galybės ir kovojančiai su ja. Venceslavas nė karto neapsilankė Vano gatvėje, nepadarė net vizito, kurio reikalavo

mandagumas, kai moteris pozavo Dalilai. Lisbeta kiekvieną kartą, kai ateidavo pas Steinbokus, nerasdavo jų namie. Grafas ir grafienė tikra žodžio prasme gyveno dirbtuvėje. Lisbeta, suradusi abu balandėlius jų Gro Kaju lizdelyje, pamatė savo akimis, kaip karštai dirba Venceslavas, o iš virėjos sužinojo, kad ponia niekada nesiskiria su ponu. Venceslavas pasidavė meilės tironijai. Dabar ir Valeri savo ruožtu, kaip Lisbeta, užsidegė neapykanta Hortenzijai. Moterys brangina meilužius, dėl kurių joms tenka varžytis vienai su kita, kaip ir vyrai brangina moteris, apie kurias sukasi keletas frantų. Dėl to samprotavimai, pareikšti apie ponią Marnef, puikiausiai pritaikomi don žuanams, savotiškoms vyriškos lyties kurtizanėms. Valeri kaprizas virto įdūkiu, ji ypač panūdo gauti savo grupę; ir jau ruošėsi vieną rytą vykti į Venceslavo ateljė, kai atsitiko vienas tų rimtų įvykių, kuriuos šios rūšies moterų požiūriu galėtume pavadinti *fructus belli**. Štai kaip paskelbė Valeri šią labai intymaus pobūdžio naujieną. Ji pusryčiavo su Lisbeta ir Marnefu.

- Klausyk, Marnefai, tau turbūt ir į galvą neateina, kad tu antrąkart būsi tėvas?

- Tikrai? Tu nėščia?.. O, leisk man tave pabučiuoti...

Jis atsikėlė ir apėjo aplink stalą, žmona atkišo jam kaktą taip, kad jo bučinys nuslystų plaukais.

- Kad taip, - pareiškė jis, - tai aš - skyriaus viršininkas ir Garbės legiono kavalierius! Bet žinai, mažyte, nenorėčiau, kad iš to būtų kokia skriauda Stanislavui! Vargšas vaikelis!..

- Vargšas vaikelis?.. - pašoko Lisbeta. - Nematėte jo jau septyni mėnesiai; pensionate mane laiko jo motina, nes aš vienintelė iš visos šeimos rūpinuosi juo!..

- Tas vaikas atsieina mums šimtą ekiu kas ketvirtis metų!.. - tarė Valeri. - Beje, juk šis vaikas tai tavo, Marnefai! Privalėtum mokėti už jo išlaikymą iš savo algos... Na, o tas,

* *Karo padarinys (lot.)*

kuris gims, nesudarys mums daugiau išlaidų, priešingai, išgelbės mus iš skurdo...

- Valeri, - atsakė Marnefas, pamėgdžiodamas įsirėžusį Krevelį, - tikiuosi, kad baronas Julo pasirūpins savo sūnumi ir neužvers šios naštos ant vargšo tarnautojo pečių; aš pasiryžęs būti labai reiklus. Todėl, gerbiamoji, apsirūpinkite garantijomis! Pasistenkite gauti iš jo laiškų, kuriuose jis išsipasakotų savo laimę, nes jis pasiutusiai prašydinasi mane paskirti viršininku...

Ir Marnefas išėjo į ministeriją - draugystė su departamento direktorium leido jam pasirodyti įstaigoje apie vienuoliktą valandą, beje, maža ten iš jo naudos tebuvo, nes visi žinojo, koks jis negabus ir kaip tingi dirbti.

Pasilikusios dviese, Lisbeta ir Valeri pažiūrėjo į viena kitą kaip du augurai* ir abi kartu prapliupo kvatoti.

- Klausyk, Valeri, tai tiesa? - paklausė Lisbeta. - O gal tik komedija?

- Apčiuopiama tiesa! - atsakė Valeri. - Hortenzija mane į *pasiutį varo*. Ir šią naktį aš sugalvojau trenkti tą vaiką kaip bombą į Venceslavo šeimą.

Valeri nusivedė Lisbetą į miegamąjį ir parodė jai tokį jau parašytą laišką:

Venceslavai, drauguži mano, dar tikiu tavo meile, nors nemačiau tavęs beveik tris savaites. Kas tai - panieka? Dalila negali su šia mintimi sutikti. O gal čia greičiau kalta tironija moters, kurios tu, kaip sakai, jau nebegali mylėti? Venceslavai, toks didelis menininkas kaip tu negali būti žmonos valdomas. Šeima - šlovės duobkasys... Pažiūrėk pats, ar tu dar panašus į Duajenė gatvės Venceslavą? Mano tėvo paminklas tau nepavyko; bet kaip meilužis tu pajėgesnis nekaip dailininkas, ir tau daug geriau pasisekė su maršalo dukteria: mano dievinamasis Venceslavai, tu - tėvas. Jei neaplankysi manęs dabar, kai mano tokia padėtis, tai tavo draugai tikrai palaikys tave blogu žmogumi; bet aš, jaučiu, taip beprotiškai myliu tave, kad man niekada nepakaks jėgų blogu žodžiu tave minėti. Ar galiu dar aš vadintis

Tavo Valeri?"

- Kaip manai? - paklausė Valeri Lisbetą. - Noriu nusiųsti šį laišką į Venceslavo ateljė, kai mūsų brangioji Hortenzija bus ten viena. Vakar vakare sužinojau iš Stidmano, kad Venceslavas turi užeiti pas jį šiandien vienuoliktą valandą ir eiti paskui pas Šanorą pasitarti dėl darbo; tai ta suskretėlė Hortenzija bus viena.

- Po šitokios išdaigos, - atsakė Lisbeta, - nebegalėsiu visų akyse būti tavo draugė, ir man teks skirtis su tavim, apsimesti, kad nebesilankau pas tave ir net nešneku su tavim.

- Aišku, - tarė Valeri, - bet...

- O, nesijaudink, - pertarė ją Lisbeta. - Mes vėl susitiksime, kai aš tapsiu maršalo žmona; *jie* dabar visi to linki, tiktai vienas baronas dar nežino mūsų plano; bet tu jį prikalbėsi.

- Taip, - atsakė Valeri, - bet galimas dalykas, kad mano santykiai su baronu netrukus įsitemps.

- Žinai, kas mokės pakišti Hortenzijai laišką? Ponia Olivjė! - tarė Lisbeta. - Bet pirma reikia ją nusiųsti į Sen Dominiko gatvę, o jau paskui į ateljė.

- O, gražuolėlė bus namuose! - atsakė ponia Marnef ir paskambino Reginai, ketindama siųsti ją pašaukti ponios Olivjė.

Po dešimties minučių nuo lemtingojo laiško išsiuntimo atėjo baronas Julo. Ponia Marnef mikliai, it katytė, šoko seniui ant kaklo.

- Hektorai, tu - tėvas! - sušnabždėjo ji jam į ausį. - Štai ką reiškia susibarti ir vėl susitaikyti...

Pastebėjusi, kad baronas lyg nustebo ir nespėjo ganėtinai greitai šios nuostabos nuslėpti, Valeri nutaisė abejingą miną. Valstybės patarėjas visai nusiminė. Jis turėjo plėšte išplėšti iš jos vieną po kito pačius svariausius tėvystės įrodymus. Kai pagaliau įsitikinimas, atsargiai už rankos vedamas Garbėmylos, įsiskverbė į seno žmogėno smegeninę, Valeri papasakojo baronui, koks įtūžęs Marnefas.

- Klausyk, senoji gvardija, - tarė ji jam, - dabar jau

tu norom nenorom turėsi paskirti mūsų atsakingąjį redaktorių, jei nori - mūsų reikalų tvarkytoją, kanceliarijos viršininku ir Garbės legiono kavalierium. Juk tu šį žmogų į skurdą įstūmei; jis dievina savo Stanislavą, šitą mažąjį *išvisą*, atsigimusį į tėvą, o aš negaliu jo pakęsti! Gal geriau padėti Stanislavo vardu tūkstančio dviejų šimtų frankų rentą, žinoma, užrašant jam tik gryną kapitalą, o man procentus?

- Na, jeigu aš padėsiu rentą, tai geriau būsimojo savo sūnaus, o ne kokio *išvisos* vardu! - pasakė baronas.

Šitas neatsargus sakinys, kuriame žodžiai *savo sūnaus* išsiliejo kaip upės potvynis, po valandėlės šnekos virto formaliu pažadu aprūpinti būsimąjį vaiką tūkstančio dviejų šimtų frankų renta. Toliau šitas pažadas Valeri liežuvėlio ir grimasų pagalba tapo lyg būgnu vaikiščio rankose: ji tris savaites be paliovos būgnijo juo.

Tą akimirką, kai baronas Julo, laimingas kaip jaunavedys, trokštąs įpėdinio, išėjo iš ponios Marnef namų, ponia Olivjė suvaidino komediją ir leido Hortenzijai išplėšti laišką, kurį ji turėjusi įteikti ponui grafui tiesiai į rankas. Jaunoji moteris apmokėjo šį laišką dvidešimties frankų moneta. Ir savižudis apmoka opiumą, pistoletą, anglis. Hortenzija perskaitė laišką kartą, perskaitė kitą kartą; ji tematė šį baltą popieriaus lakštą, išmargintą juodomis eilutėmis, pasaulyje teegzistavo tik šis popieriaus lapas, visa kita skendėjo tamsoje. Gaisro liepsna, ryjanti jos laimės rūmą, nušvietė popieriaus lakštą, o aplinkui tvyrojo gūdi naktis. Mažojo Venceslavo šūksniai aidėjo Hortenzijos ausyse taip, tartum jis būtų žaidęs žemai, slėnyje, o ji būtų stovėjusi ant kalno viršūnės. Dvidešimt ketverių metų amžiaus moteriai, tviskančiai grožiu, spinduliuojančiai tyra ir nuolankia meile, šis įžeidimas buvo ne durklo smūgis, o mirtis. Anas pirmasis nusiminimo priepuolis buvo grynai nervinis, kūnas raitėsi pavydo kančiose; bet tikrovė pažeidė sielą, kūno nebebuvo... Šitą slogutį Hortenzija jautė maždaug dešimt minučių. Paskui prieš akis jai iškilo motinos pa-

veikšlas, ir sieloje įvyko lūžis: ji nurimo, susitvardė ir atgavo šaltą protą.

Paskambino.

- Tegul Luiza padeda jums, mieloji, - tarė ji virėjai. - Pasistenkite kuo greičiausiai sudėti visus mano ir sūnaus daiktus. Duodu valandą laiko. Kai viskas bus suruošta, pasamdykite aikštėje vežiką ir praneškite man. Prašau be prieštaravimų! Išsikraustau iš šių namų ir imuosi Luizą. O jūs liksite su ponu. Gerai prižiūrėkite jį...

Ji nuėjo į savo kambarį, atsisėdo prie stalo ir parašė tokį laišką:

Pone grafe,

Laiškas, pridedamas prie manojo, išaiškins jums, kodėl aš ėmiausi šio žygio.

Kai skaitysite šias eilutes, manęs jau nebebus šituose namuose, išvažiuoju pas motiną ir pasiimu vaiką.

Nesitikėkite, kad kada nors pakeisčiau sprendimą. Nemanykite, kad tai jaunatvės pasikarščiavimas, neapsigalvojimas ar jaunos, įžeistos meilės nesusivaldymas, - taip galvodamas smarkiai klystumėte.

Šias dvi savaites nepaprastai daug galvojau apie gyvenimą, apie meilę, apie mūsų santuoką, apie mūsų abipuses pareigas. Patyriau, koks beribis mano motinos pasiaukojimas: ji išsipasakojo man savo kančias! Ji didvyriškai nešė savo skausmą diena iš dienos per dvidešimt trejus metus; bet man nepakaks jėgų sekti jos pavyzdžiu, ne dėl to, kad mylėčiau jus mažiau, negu ji mano tėvą, bet dėl to, kad kitoks mano būdas. Mūsų šeimyninis gyvenimas virstų pragaru, o aš galėčiau taip netekti galvos, kad sutepčiau jūsų garbę, savo garbę ir mūsų kūdikio garbę. Aš nenoriu būti antra ponia Marnef; o juk galėtų būti, kad šitame kelyje mano charakterio moters niekas nesustabdytų. Savo nelaimei, esu Julo, o ne Fišer.

Viena ir toli nuo jūsų netvarkingo gyvenimo atsakau už save, ypač dėl to, kad auginsiu sūnų ir turėsiu šalia savęs savo tvirtą, kilnią motiną, kurios gyvenimo pavyzdys tramdys

mano širdies audringus protrūkius. Šalia jos būsiu gera motina, gerai išauklėsiu sūnų ir rasiu jėgų gyventi. O su jumis - žmona užmuš manyje motiną, ir nuolatiniai vaidai sugadins mano būdą.

Sutikčiau mirti iš karto; bet sirgti dvidešimt penkerius metus, kaip mano motina, nenoriu. Jei galėjote sulaužyti man ištikimybę pagyvenęs vos trejus visiškos, tolydinės meilės metus, su savo uošvio meiluže, tai kokiomis konkurentėmis apdovanosite mane vėliau? Ak, pone, jūs kur kas anksčiau negu mano tėvas pradedate žengti ištvirkimo, švaistymo keliu, gėdingu šeimos tėvui, kuriuo eidamas jis praranda vaikų pagarbą ir įstumia galų gale šeimą į gėdą ir neviltį.

Tai nereiškia, kad aš nepermaldaujama. Nepalenkiami jausmai nepritinka silpnoms būtybėms, gyvenančioms Dievo apvaizdoje. Jei pasieksite garbę ir turtą atkakliu darbu, atsisakysite kurtizanių, grasių ir purvinų šunkelių, vėl atrasite žmoną, vertą jūsų.

Tikiu, kad būsite džentelmenas ir nepanorėsite kreiptis į įstatymus. Pagerbkite mano valią, grafe, leisdamas man gyventi pas motiną; o svarbiausia, nesirodykite pas mus. Palikau jums visus pinigus, kuriuos paskolino ši šlykšti moteris. Sudiev!

Hortenzija Julo.

Skaudu buvo rašyti šį laišką: Hortenzijai byrėjo ašaros, raudojo sutrypta jos meilė. Ji čia dėjo plunksną, čia vėl ėmė, stengdamasi paprastais žodžiais išreikšti tai, ką meilė dažniausiai išreiškia su patosu šitokiuose testamentiškuose laiškuose. Širdis liejosi jausmažodžiais, aimanomis ir raudomis; bet diktavo protas.

Kai Luiza pranešė, kad viskas paruošta, jaunoji moteris lėtai apėjo sodelį, miegamąjį, svetainę, viską apžiūrėjo paskutinį kartą. Paskui įgraudino virėją visokeriopai rūpintis ponu, žadėdama atsilyginti, jei bus sąžininga. Pagaliau įsėdo į vežėjo bričką ir išvažiavo pas motiną palūžusia širdimi, taip raudodama, kad sujaudino kam-

barinę, ir bučiuodama mažąjį Venceslavą su kažkokiu siautulingu džiaugsmu, bylojančiu, kaip ji dar myli tėvą.

Baronienė jau žinojo iš Lisbetos, kad uošvis buvo gerokai kaltas dėl žento nusidėjimo, todėl nenustebo, pamačiusi atvažiavusią dukterį, pritarė jai ir sutiko priglausti pas save. Pamačiusi, kad nei švelnumas, nei pasiaukojimas niekada nesustabdė Hektoro, ji pradėjo netekti pagarbos jam ir pripažino, kad duktė, pasirinkusi kitą kelią, elgiasi teisingai. Per tris savaites vargšės motinos širdyje atsivėrė dvi naujos žaizdos, taip skausmingos, kad šis skausmas prašoko visas jos ankstesnes kančias. Pirma, baronas įstūmė Viktoreną ir jo žmoną į vargą; paskui, Lisbetos nuomone, buvo kaltas dėl Venceslavo nusižengimo, išvedė žentą iš kelio. Šeimos tėvo autoritetas, taip ilgai laikytas beprasmiškų aukų, sužlugo. Nors jaunieji Julo ir nesigailėjo pinigų, bet į širdį jiems ėmė smelktis nepasitikėjimas ir nerimas dėl barono. Šis gana akivaizdžiai pareikštas jausmas giliai nuliūdino Adeliną, ji jautė, kad šeima irsta. Baronienė įkurdino dukterį valgomajame, greitomis paverstame miegamuoju už maršalo pinigus; o prieškambaris tapo valgomuoju, kaip ir daugelyje Paryžiaus namų.

Venceslavas, grįžęs namo ir perskaitęs abu laiškus, išgyveno savotišką jausmą - pusiau džiaugsmą, pusiau liūdesį. Atsidūręs budrioje žmonos priežiūroje, jis seniai jau maištavo širdyje prieš šią naują nelaisvę, primenančią jam Lisbetą. Trejus metus sotinęsis meile, Venceslavas taip pat daug galvojo šias paskutines dvi savaites ir priėjo išvadą, kad šeima - tai sunki našta. Be to, jį ką tik pasveikino Stidmanas, kad jam pasisekę įkvėpti Valeri aistrą; mat šisai, stumiamas visiškai suprantamų slaptų išskaičiavimų, laikė labai parankiu daiktu pasigerinti Hortenzijos vyro savimeilei, tikėdamasis paskui paguosti jo auką. Taigi Venceslavas jautėsi laimingas, kad gali grįžti pas ponią Marnef. Bet čia jis prisiminė visišką ir tyrą laimę, kada džiaugėsi su Hortenzija, jos žavus, jos protingą elgesį, jos nekaltą, naivią meilę, ir jam tikrai pagailo jos. Buvo bebėgąs pas uošvę

maldauti atleidimo, bet pasielgė kaip Julo ir Krevelis - nuėjo pas ponią Marnef ir nunešė žmonos laišką, kad parodytų, kokią negandą ji ištaisė, ir kad pareikalautų iš savo meilužės pasismaginimų, kuriais ji, taip sakant, išpirktų šią nelaimę. Pas Valeri jis rado Krevelį. Meras, pasipūtęs išdidumu, vaikščiojo po svetainę kaip žmogus, jaudinamas audringiausių jausmų. Kartais sustodavo, įsirėždavo, tartum ruošdamasis sakyti prakalbą, tačiau neišdrįsdavo. Jo fizionomija spinduliavo, protarpiais jis ėjo prie lango ir barbeno pirštais į stiklą. Žiūrėjo į Valeri susijaudinęs, meiliai. Krevelio laimei, atėjo Lisbeta.

- Pussesere, - tarė jis jai į ausį, - ar girdėjote naujieną? Aš - tėvas! Man rodos, aš jau nebe taip myliu savo mielą Selestiną. Ot, ką tai reiškia susilaukti vaiko iš moters, kurią dievini! Suderinti širdies tėvystę su kraujo tėvyste! Ak, klausykite, pasakykite Valeri! Dirbsiu šito vaiko labui, noriu, kad jis būtų turtingas! Ji sakė man, jog kai kurie požymiai leidžia spėti, kad bus berniukas! Jei gims sūnus, noriu, kad jis gautų Krevelio pavardę: reiks pasitarti su savo notaru.

- Žinau, kaip ji jus myli, - tarė Lisbeta, - bet dėl savo ir jos ateities, valdykitės, netrinkite rankų kas minutę.

Kol Lisbeta kalbėjosi nuošaly su Kreveliu, Valeri atgavo iš Venceslavo savo laišką, ir žodžiai, kuriuos ji šnabždėjo jam į ausį, pamažu sklaidė jo liūdesį.

- Štai tu ir laisvas, dravguži, - kalbėjo ji. - Nejau galima didiesiems menininkams vesti? Jūs gyvi tik savo fantazija ir laisve! Na, klausyk, brangusis poete, aš taip mylėsiu tave, kad niekada nepasigesi žmonos. Tačiau jei tu, kaip daugelis žmonių, nori išlaikyti išorinį padorumą, apsiimsiu sugrąžinti tau Hortenziją, ir tai netrukus...

- O, jei tai būtų galima!

- Esu tikra, - tarė įgelta Valeri. - Tavo vargšas uošvis - visais atžvilgiais baigtas žmogus; bet savimeilė verčia jį vaizduoti, kad jis mylimas, rodytis žmonėms, kad turi meilužę; šiuo klausimu jis toks pliuškis, kad aš vedžioju jį už nosies kaip tinkama. Baronienė vis dar myli savo senąjį Hektorą

(man kiekvieną kartą atrodo, kad kalbu apie *Iliados* herojus), ir abu seniai privers Hortenziją susitaikinti su tavim. Tačiau jie nenori vėl susilaukti audros namuose, nemėgink užmiršti savo meilužės tris savaites... Maniau, kad numirsiu. Džentelmenas, mielasis, turi parodyti daugiau pagarbos moteriai, kurią taip sukompromitavo, kaip tu mane, ypač, kai ši moteris turi rūpintis savo geru vardu... Pasilik pietų, angele... Ir atsimink, būsiu tau itin šalta dėl to, kad esi šito per daug aiškiai matomo nusidėjimo kaltininkas.

Tarnas paskelbė, kad atvyko baronas Montesas; Valeri atsikėlė, nubėgo jo pasitikti, tyliai sušnabždėjo jam į ausį kelis žodžius ir, matyt, davė jam tuos pačius nurodymus, kaip Venceslavui; brazilas valdėsi kaip diplomatas, sužinojęs didelę naujieną, nors netvėrė džiaugsmu - šisai tai jau šventai buvo įsitikinęs, kad jis - tėvas!..

Veikdama pagal strateginį planą, pagrįstą vyriškio meilužio savimeile, Valeri sėdėjo prie stalo su keturiais laimingais, gerai nusiteikusiais, įsimylėjusiais vyrais, kurių kiekvienas galvojo, kad jis dievinamas, ir kuriuos Marnefas, šnekučiuodamas su Lisbeta, juokais pavadino penkiais bažnyčios tėvais, įskaičiuodamas į jų tarpą ir save.

Tik baronas Julo atrodė iš pradžių susirūpinęs. Ir štai dėl ko: tą dieną, prieš išeidamas iš ministerijos, jis užėjo pas personalo viršininką, generolą, su kuriuo draugavo jau trisdešimt metų, ir užsiminė, kad reikėtų paskirti Marnefą į Kokė vietą, nes šis sutinkąs išeiti iš tarnybos.

- Brangusis drauge, - tarė jam Julo, - nenorėčiau prašyti maršalą šios malonės, nepakalbėjęs su jumis ir negavęs jūsų pritarimo.

- Brangusis drauge, - atsakė personalo viršininkas, - leiskite man pažymėti, kad jums pačiam savo asmeniniais sumetimais nedera reikalauti šio paskyrimo. Esu jau ir anksčiau išdėstęs jums savo nuomonę. Įstaigoje kiltų skandalas, ten ir taip jau per daug šnekama apie jus ir ponią Marnef. Visa tai, žinoma, tarp mūsų kalbant. Tikėkite, jokiu būdu nenoriu užgauti jums skaudžios vietos ir padaryti jums nemalonumo. Štai aš jums ir įrodysiu. Jei jūs tvirtai

pasiryžęs prašyti paskirti ką kitą į pono Kokė vietą (o jo atsistatydinimas bus tikrai didelis nuostolis Karo ministerijos kanceliarijai, nes čia jis dirba nuo 1809 metų), tai aš išvyksiu dviem savaitėm atostogų ir paliksiu jums laisvas rankas, kreipkitės pats į maršalą; jis myli jus kaip sūnų. Taigi aš nebūsiu nei už, nei prieš ir, kaip administratorius, nenusižengsiu savo sąžinei.

- Dėkoju, - atsakė baronas, - apgalvosiu, ką pasakėte.

- Jei aš leidžiu sau padaryti jums tokią pastabą, brangusis drauge, tai tik dėl to, kad viskas daug labiau susiję su jūsų asmeniniais interesais, negu su mano reikalais ar mano savimeile. Visų pirma, visiškas šeimininkas čia yra maršalas. Antra, brangusis, mums primetama tiek nusižengimų, kad vienu daugiau ar mažiau... Ar pirmą kartą mes duosime dingstį kritikai! Restauracijos laikais žmonės buvo skiriami į aukštas tarnybas tik dėl to, kad būtų aprūpinti algomis, nesukant sau galvos, ar jie dirbs ką nors... Mudu seni draugai...

- Taip, - atsakė baronas, - kaip tik dėl to, kad nepakenkčiau senai ir man brangiai draugystei, aš ir...

- Na ką gi, - pasakė personalo viršininkas, pastebėjęs iš Julo veido, kad šis sutriko, - aš išvyksiu atostogų, drauguži... Bet būkite apdairus! Turite priešų, tai yra žmonių, pavydinčių jums jūsų gražios algos, o laikotės jūs tik už vieno inkaro. O, jeigu jūs būtumėte deputatas kaip aš, jums nereiktų nieko bijoti; taigi elkitės atsargiai...

Šie iš tikrųjų draugiški žodžiai padarė gilų įspūdį valstybės patarėjui.

- Bet galų gale, Rožė, kas gi yra? Ką reiškia šis paslaptingumas?

Asmuo, kurį Julo pavadino Rožė, pažiūrėjo į savo draugą, paėmė jį už rankos ir paspaudė ją.

- Mudu seni draugai, ir dėl to turiu jus įspėti. Jei norite išsilaikyti savo tarnybos vietoje, turite pats tuo pasirūpinti. Taigi, jumis dėtas ,aš nesikreipčiau į maršalą su prašymu atleisti Kokė ir paskirti Marnefą, o paprašyčiau jį

pasinaudoti savo įtaka ir išlaikyti man nuolatinę vietą valstybės taryboje, kad galėčiau ramiai numirti; generalinio direktoriaus vietą palikčiau tiems, kurie į ją kėsinasi, kaip bebras savo urvą...

- Ką? Nejau maršalas būtų užmiršęs...

- O, dragužį, maršalas jus taip karštai gynė Ministrų Taryboje, jog jau dabar niekas nebekalba, kad reikėtų jus išmesti iš tarnybos; o toks klausimas buvo kilęs!.. Taigi neduokite progos... Daugiau nieko nenoriu sakyti. Šiuo metu dar galite kelti savo sąlygas, būti valstybės patarėjas ir Prancūzijos peras. Bet jei delsite ir duosite dingstį kritikai, tada už nieką neatsakau... Tai kaip, išvažiuoti ar ne?

- Palaukite, pasimatysiu su maršalu, - atsakė Julo, - ir pasiųsiu brolį pas jį ištirti padėties...

Lengva suprasti, su kokia nuotaika sugrįžo baronas pas ponią Marnef; jis beveik užmiršo, kad jis tėvas - Rožė pasielgė tikrai draugiškai, nušviesdamas jam tikrą jo padėtį. Tačiau Valeri įtaka buvo tokia galinga, kad pietums įpusėjus baronas prisitaikė prie bendros nuotaikos ir ėmė juo labiau linksmintis, kad turėjo nustelbti daugybę rūpesčių; nelaimingasis nenujautė, kad šį vakarą atsidurs tarp laimės ir pavojaus, į kurį nurodė personalo viršininkas, tai yra bus priverstas pasirinkti arba ponią Marnef, arba tarnybinę padėtį. Apie vienuoliktą valandą, kai pobūvio nuotaika pasiekė kulminaciją, nes svetainė buvo pilna svečių, Valeri pasisodino Hektorą šalia savęs ant sofos.

- Paklausyk, mielasis mano seni, - tarė ji jam pašnabždom, - tavo duktė taip baisiai supyko ant Venceslavo, kam jis lankosi čia, jog pametė jį. Padūkėlė ta Hortenzija! Paprašyk Venceslavą, jis parodys tau laišką, kurį šita kvailiukė jam parašė. Šis dviejų mylimųjų persiskyrimas, dėl kurio kažkodėl kaltinama aš, gali man negirdėtai pakenkti. Štai kokiomis priemonėmis naudojasi dorybingos moterys, puldamos viena kitą. Tiesiog skandalas: vaidinti nukentėjusią vien tam, kad galima būtų mesti akmenį į moterį, kurios vienintelis nusikaltimas - kad jos namuose malonu pabūti. Jei myli mane, išteisinsi mane ir

suvesi tuos du balandėlius. Be to, aš visiškai neužsipuolu matyti tavo žentą savo namuose, tu čia jį atsivedei, tu ir išsivesk! Jei turi įtakos savo šeimai, man atrodo, pulkininkas galėtum pareikalauti iš žmonos, kad ji juos sutaikintų. Pasakyk savo gerajai senutei nuo manęs: jei žmonės neteisingai ims kaltinti mane, kad aš supykdžiusi jaunąją porą, kad aš drumsčianti šeimos vienybę ir viliojanti kartu uošvį ir žentą, tai aš tiek prikankinsiu jas, jog iš tikrųjų nusipelnysiu šį garsą! Štai ir Lisbeta jau rengiasi nuo manęs pasišalinti!.. Jai mielesnė jos šeima, ar galiu ją už tai peikti... Lisbeta liks čia tik tada, sakė man, jei jaunieji susitaikys. Nieko sau, gražiai mes atrodysime - mūsų išlaidos trigubai padidės!..

- O, dėl šio reikalo, - tarė baronas, tik dabar sužinojęs apie dukters pakeltą skandalą, - tai aš padarysiu tvarką.

- Gerai, - tęsė Valeri, - dabar einam prie kito dalyko. Kaip su Kokė vieta?..

- Taip, šis dalykas, - atsakė Hektoras, nuleisdamas akis, - sunkesnis, jei nesakyčiau - neįmanomas!..

- Neįmanomas, brangusis Hektorai! - sušnibždėjo ponia Marnef baronui prie pat ausies. - Bet tu nežinai, kokių kraštutinumų gali griebtis Marnefas. Juk aš jo valdžioje; kai užkliudomi jo interesai, jis nežino jokios moralės - kaip dauguma vyrų, be to, jis nepaprastai kerštingas, kaip visi siaurakakčiai, bejėgiai. Tavo pastangomis dabar viskas taip susiklostė, kad esu jo valioje. Turiu noriu nenoriu jį prisileisti kelias dienas, bet jis gali iš mano miegamojo ir visai nebeišeiti!

Julo net pasikratė.

- Iki šiol jis davė man ramybę su sąlyga, kad bus kanceliarijos viršininkas. Niekšiška, bet logiška.

- Valeri, tu myli mane?

- Toks klausimas, mano brangusis, kai mano šitokia būklė - tai chamizmas...

- Bet jei aš pabandysiu - tik pabandysiu! - paprašyti maršalą Marnefui vietos, tai mano karjera baigta, o Marnefas bus atleistas iš tarnybos.

- O aš maniau, kad kunigaikštis ir tu - artimi draugai.

- Žinoma, artimi, jis ne kartą tai įrodė; bet, vaikuti, aukščiau už maršalą yra dar kai kas... yra dar, pavyzdžiui, visa Ministrų Taryba... Neskubėdami, laviruodami, mes pasieksime savo. Kad šis reikalas pasisektų, reikia palaukti momento, kai manęs paties paprašys kokio patarnavimo. Tada galėsiu pasakyti: "Ranka ranką mazgoja".

- Jei papasakosiu tai Marnefui, mano vargšeli Hektorai, jis gali iškrėsti mums piktą išdaigą. Žinai, pasakyk tu jam pats, kad reiks palaukti, aš nesiimu. O, aš numatau, kas manęs laukia, jis žino, kaip mane nubausti - neišeis iš mano miegamojo... Ir neužmiršk: tūkstantis du šimtai frankų rentos sūnui.

Julo pasivedė Marnefą į šalį, jausdamas, kad jo pasimėgavimams gresia pavojus; pirmą kartą gyvenime atsisakė savo išdidaus tono - tokį šiurpą kėlė jam mintis, kad šitas mirštgyvis gali įsikurti gražutės moters miegamajame.

- Marnefai, mano brangusis, - tarė jis, - šiandien buvo kalba apie jus! Bet kanceliarijos viršininku jūs nebūsite paskirtas iš karto... Reikės palaukti.

- Būsiu, pone barone, - įžūliai pasakė Marnefas.

- Bet, mano mielasis...

- Būsiu, pone barone, - šaltai pakartojo Marnefas, žiūrėdamas pakaitomis čia į baroną, čia į Valeri. - Dėl jūsų kaltės mano žmona privalo susitaikyti su manimi, aš jos nepaleisiu, kadangi ji yra žavi, *mano mielasis*, - pridūrė jis su šiurpia ironija balse. - Aš čia didesnis šeimininkas negu jūs ministerijoje.

Baroną nusmelkė toks skausmas, it dantį būtų gėlę širdyje, ir jis vos ne vos sulaikė ašaras.

Kol vyko šis trumpas pašnekesys, Valeri pašnabždomis pranešė Anri Montesui apie tariamas Marnefo užmačias, taip atsikratydama kuriam laikui ir brazilo.

Iš keturių ištikimųjų vienam tik Kreveliui, meilės gūžtelės savininkui, nebuvo pritaikytos šios priemonės; todėl visa jo fizionomija švietė iš tikrųjų įžūlia palaima, nors

Valeri ir stengėsi jį sutvardyti, raukdama kaktą ir darydama priekaištingas grimasas; kiekvienas jo veido bruožas spinduliavo tėvystės džiaugsmu. Ir kai Valeri priėjusi šnabžtelėjo jam su priekaištu, kad valdytųsi, Krevelis sugriebė ją už rankos ir atsakė jai:

- Rytoj, kunigaikštiene, mažieji rūmai priklausys tau! Rytoj juk galutinės varžytynės...

- O baldai? - nusišypsojo ji.

- Turiu tūkstantį Versalio kairiojo kranto akcijų, pirkau jas po šimtą dvidešimt penkis frankus, dabar jų kursas pakils iki trijų šimtų dėl to, kad ten bus sujungti du keliai - man buvo patikėta šita paslaptis. Tavo butas bus apstatytas kaip karalienės!.. Bet priklausysi tik man, taip?..

- Taip, storuli merai, - nusišypsojo šita miestietiškoji ponia de Mertej*. - Bet elkis kaip pridera! Gerbk būsimąją ponią Krevel.

- Brangusis pusbroli, - kalbėjo Lisbeta baronui, - rytoj ateisiu pas Adeliną nuo pat ankstyvo ryto - juk jūs suprantate, kad padorumas neleidžia man ilgiau čia pasilikti. I arkysiu jūsų brolio, maršalo, namų ūkį.

- Šį vakarą grįžtu namo, - pareiškė baronas.

- Jei taip, tai ateisiu rytoj pusryčių, - atsakė Lisbeta nusišypsodama.

Ji puikiai suprato, kad jai būtina dalyvauti toje šeimos scenoje, kuri turėjo įvykti rytoj. Todėl iš pat ryto nubėgo pas Viktoreną ir pranešė apie Hortenzijos ir Venceslavo persiskyrimą.

Kai baronas grįžo namo apie pusę vienuoliktos vakaro, Marieta ir Luiza - ši pastaroji po sunkios darbo dienos - kaip tik rakino buto duris, taigi skambinti jam nereikėjo. Vyras, labai nepatenkintas, kad reikia būti doram, nuėjo tiesiai į žmonos miegamąjį ir pro praviras duris pamatė ją ant kelių prieš Nukryžiuotąjį; ji skendėjo maldoje, sustingusi ta išraiškinga poza, kuri atneša šlovę tapytojui ar skulptoriui, jei jiems nusišypso laimė sugauti ją ir paskui atvaizduoti. Adelina, karštai melsdamasi, balsu kartojo:

- Dieve! Būk mums maloningas, atverk jam akis!..
Taip už savąjį Hektorą meldėsi baronienė.

Reginys, toks nepanašus į tą, kurį jis ką tik matė Valeri svetainėje, sakinys, padiktuotas šios dienos nelaimės, sugraudino baroną, ir jis nenoromis garsiai atsiduso. Adelina atsigręžė į jį ašaromis apsipylusiu veidu. Tvirtai įsitikinusi, kad jos malda išklausyta, prišoko prie Hektoro ir apglėbė jį su tokia jėga, kokią suteikia žmogui laiminga meilė. Adelina buvo išsižadėjusi visų moters interesų, skausmas išdildė joje net prisiminimus. Teliko gyvas tik motinos jausmas, rūpestis šeimos garbe ir tyriausias krikščionės žmonos prisirišimas prie nuklydusio vyro - šita šventa meilė, viską pergyvenanti moters širdyje. Visa tai galima buvo išskaityti Adelinos veide.

- Hektorai! - ištarė ji pagaliau. - Nejau tu sugrįžti? Nejau Dievas pasigailėjo mūsų šeimos?

- Brangioji Adelina! - tarė baronas, įėjęs į kambarį ir pasodinęs žmoną į fotelį greta savęs. - Tu švenčiausia būtybė šioje žemėje, ir jau seniai nebesu tavęs vertas.

- Tu nedaug ką teturėtum padaryti, mano drauge, - tarė ji, laikydama Julo ranką ir drebėdama taip stipriai, tartum ją būtų ištikęs nervinis virpulys, - visai nedaug ką, kad viskas susitvarkytų...

Jai pritrūko drąsos kalbėti toliau, ji jautė, kad kiekvienas žodis būtų buvęs priekaištas, o ji nenorėjo drumsti laimės, srūvančios į sielą dėl šio sutikimo.

- Atėjau dėl Hortenzijos, - tęsė Julo. - Šita mergaitė gali padaryti mums daugiau žalos savo neapgalvotu žingsniu, negu aš savo beprotiška aistra Valeri. Bet apie tai pasikalbėsime rytoj rytą. Marieta man sakė, kad Hortenzija miega, palikime ją šiandien ramybėje.

- Taip, palikime, - pritarė ponia Julo, ir ją staiga apniko gilus liūdesys.

Ji įspėjo, kad baronas grįžo namo ne tiek vedamas noro pamatyti šeimą, kiek svetimais sumetimais.

- Palikime ją ramybėje ir rytoj, vargšelės būsena apgailėtina: ji verkė visą dieną, - tarė baronienė.

Kitą rytą, devintą valandą, baronas, laukdamas dukters, kurią jis liepė pašaukti, vaikštinėjo po didžiulę nejaukią svetainę, ieškodamas argumentų, kuriais būtų įstengęs palenkti sunkiausiai sutramdomą užsispyrimą - įžeistos ir nenumaldomos jaunos moters užsispyrimą, taip nenumaldomos, kokia esti nepriekaištingoji jaunystė, nieko nenutuokianti apie gėdingus sandėrius, nes ji dar nepažįsta žmonių savanaudiškumo ir aistrų.

- Štai aš, tėveli, - drebančiu balsu pratarė Hortenzija, pabalusi nuo patirto skausmo.

Sėdėdamas kėdėje, Julo apkabino dukterį ir pasisodino ant kelių.

- Na, dukrele, - tarė jis, bučiuodamas ją į kaktą, - susivaidijome su vyru ir pasikarščiavome?.. Gerai išauklėta mergaitė taip nesielgia. Hortenzija neturėjo pati viena, nepasitarusi su tėvais, ryžtis žengti tokį lemtingą žingsnį - palikti savo namus, pamesti vyrą! Jei mano mieloji Hortenzija būtų pasitarusi su savo gerąja, puikiąja motina, nebūtų suteikusi man tokio žiauraus sielvarto!.. Tu nepažįsti pasaulio, o pasaulis piktas. Žmonės gali pasakyti, kad pas tėvus tave parsiuntė tavo vyras. Vaikai, išauklėti kaip jūs po motinos sparneliu, ilgiau už kitus palieka vaikais, jie nepažįsta gyvenimo! Deja, toks naivus ir tyras jausmas, kaip tavo meilė Venceslavui, nesvarsto, paklūsta pirmam impulsui. Širdelė blykst užsidegė, o galvelė - iš paskos. Tokią valandą Paryžių iš keršto sudegintum, užsimiršęs apie prisiekusiųjų teismą! Jei tavo žilas tėvas sako tau, kad nusižengei padorumo taisyklėms, gali juo tikėti; aš dar nieko nesakau, kokį didį skausmą išgyvenau aš, jis mane baisiai slegia dėl to, kad meti akmenį į moterį, kurios širdies nepažįsti ir kurios neapykanta gali tapti baisi... Deja! tokia skaisti, tokia nekalta ir tokia tyra būtybė kaip tu tiki viskuo; o juk tave gali purvais apdrabstyti, apšmeižti. Be to, mielasis angelėli, kam pokštą laikyti rimtu dalyku? Galiu laiduoti, kad tavo vyras nekaltas... Ponia Marnef...

Iki šios akimirkos baronas it apsukriausias diplomatas nuostabiai vykusia forma pateikė savo priekaištus.

Tiesiog meistriškai, kaip matėme, įvedė šį vardą; bet jį išgirdusi, Hortenzija suvirpėjo, tartum skaudžiausiai užgautas žmogus.

- Paklausyk, ką pasakysiu, aš turiu gyvenimo patirties, daug gyvenime stebėjau, - tarė tėvas, neleisdamas dukteriai kalbėti. - Ši dama elgiasi su tavo vyru labai šaltai. Taip, taip, iš tavęs tiesiog pasijuokė, aš tau tuoj įrodysiu... Štai vakar Venceslavas buvo ten pietų...

- Ką? Jis ten buvo pietų?.. - nutraukė jį jaunoji moteris, pašokusi ant kojų ir pažvelgusi į tėvą siaubo iškreiptu veidu. - Vakar! Po mano laiško?.. O Viešpatie!.. Kodėl neįstojau į vienuolyną, užuot tekėjusi? Dabar mano gyvenimas nebepriklauso man, aš turiu vaiką! - pridūrė ji raudodama.

Jos rauda pervėrė širdį poniai Julo, ji išėjo iš savo kambario, puolė prie dukters ir, apkabinusi ją, ėmė klausinėti paikiausių dalykų, kas tik ateina į galvą skausmo minutę.

"Na, štai ir ašaros!.. - pagalvojo baronas. - O viskas taip gerai ėjo! Ką dabar daryti su dviem verkiančiomis moterimis?"

- Dukrele, - tarė baronienė Hortenzijai, - klausyk, ką sako tėvas! Jis myli mus...

- Liaukis, Hortenzija, miela dukrele, neverk, daraisi negraži, - pridūrė baronas. - Liaukis, susivaldyk trupučiuką. Būk protinga, grįžk į savo šeimą, o aš pažadu, kad Venceslavas ir kojos daugiau neįkels į tuos namus. Prašau tave - padaryk šią auką - jei iš viso galima pavadinti auka tai, kad atleisi mylimam vyrui menkutį nusižengimą! Prašau tave, padaryk tai dėl mano žilų plaukų, dėl tavo meilės motinai... Nejau norėsi, kad mano senatvę temdytų rūpesčiai ir skausmas?..

Hortenzija puolė kaip beprotė tėvui į kojas, nuo šito nevilties kupino judesio išsileido jos blogai susegti plaukai; ištiesė į tėvą rankas, ir šis mostas reiškė visą jos neviltį.

- Tėve, jūs reikalaujate iš manęs gyvybės! - tarė ji. - Imkite ją, jei norite, bet imkite, kol ji tyra ir nesutepta, su džiaugsmu ją atiduosiu. Tik neverskite manęs, kad mirčiau

sutepusi garbę, nusikaltusi! Aš ne tokia, kaip mano motina! Nepakęsiu įžeidimų! Jei grįšiu po šeimos stogu, galiu pavydo priepuolyje pasmaugti Venceslavą ar padaryti dar blogiau. Nereikalaukite iš manęs aukos, prašokančios mano jėgas. Nelaidokite manęs gyvos! Nedaug trūksta, ir aš išeisiu iš proto... Jaučiu, kad beprotybė čia pat, už poros žingsnių! Ak, vakar! Vakar jis pietavo pas tą moterį, perskaitęs mano laišką!.. Nejau ir kiti vyrai tokie?.. Še, imkite mano gyvybę, bet tenebūnie mano mirtis gėdinga!.. Jo prasižengimas menkutis? Turėti vaiką su šita moterim!..

- Vaiką? - tarė Julo, atšokdamas atgal. - Na, jau čia tikriausi juokai!

Šią akimirką į kambarį įėjo Viktorenas ir pusseserė Beta; pamatę šį reginį, jie sustojo apstulbę. Duktė gulėjo prie tėvo kojų. Baronienė, nebyli, draskoma dvejopų jausmų - motinos ir žmonos, - stovėjo sutrikusi, apsipylusi ašaromis.

- Lisbeta, - baronas sugriebė senmergę už rankos ir parodė į Hortenziją, - eikš man į pagalbą. Mūsų vargšė Hortenzija visiškai neteko galvos; ji mano, kad ponia Marnef įsimylėjusi jos Venceslavą, nors Valeri paprasčių paprasčiausiai nori gauti iš jo skulptūrinę grupę.

- *Dalilą!* - suriko jaunoji moteris, - vienintelį daiktą, kurį jis taip greit padarė per visą mūsų bendrą gyvenimą. Tas ponas neįstengė dirbti nei dėl manęs, nei dėl savo sūnaus, o dėl tos paleistuvės jis dirbo su šitokia ugnim... O, pribaikite mane, tėve! Kiekvienas jūsų žodis it durklas man į širdį.

Atsigręžusi į baronienę ir Viktoreną, Lisbeta su gailesčiu gūžtelėjo pečiais, rodydama į baroną, kuris negalėjo jos matyti.

- Klausykite, pusbroli, - tarė Lisbeta, - nežinojau, kas tokia ta ponia Marnef, kai paprašėte mane apsigyventi jos namuose, virš jos buto ir vesti jos namų ūkį; bet per trejus metus galima daug sužinoti. Ši ypata - tai *kekšė*! Ir tokia pasileidusi kekšė, kad gali prilygti tik savo niekšiškai šlykštynei vyrui. Šitie žmonės laiko jus mulkiu,

melžiama karvute, jie privers jus pridaryti tokių dalykų, kokių ir sapne nesapnavote! Su jumis reikia kalbėti aiškiai, todėl, kad jūs jau bedugnės gelmėse...

Išgirdusios šiuos Lisbetos žodžius, baronienė ir duktė pažvelgė į ją taip, kaip žvelgia į Dievo Motiną tikintieji, dėkodami už išgelbėjimą nuo pražūties.

- Šita baisi moteris užsigeidė suardyti jūsų žento šeimą. Kuriuo tikslu? Nežinau, mano protas per silpnas susigaudyti šitose tamsiose, klastingose, šlykščiose, niekšiškose intrigose. Ponia Marnef nemyli jūsų žento, bet keršto genama nori matyti jį prie savo kojų. Su šita niekše aš ką tik pasielgiau taip, kaip ji užsitarnavo. Begėdė kurtizanė! Pareiškiau jai, kad palieku ją, kad noriu gelbėti savo garbę iš šio purvyno... Visų pirma, priklausau savo šeimai. Sužinojau, kad mano jaunoji seserėčia pametė Venceslavą, ir atėjau! Dėl šio skaudaus išsiskyrimo kalta jūsų Valeri, kurią jūs laikote šventąja. Ar galiu pasilikti pas tokią moterį? Mūsų brangioji Hortenzija, - pridūrė ji, reikšmingai prisilietusi barono rankos, - neturi nukentėti dėl užgaidos tų moterų, kurios, įsigeidusios blizgučio, pražudytų visą šeimą. Nemanau, kad Venceslavas nusikalto, bet laikau jį silpnavaliu ir nelaiduoju, kad vieną dieną jis nepateks į šios gudrios koketės pinkles. Aš jau apsisprendžiau. Šita moteris neša jums negandą, ji paleis jus elgetomis. Nenoriu būti įtariama, kad esu prisidėjusi prie savo šeimos pražūties; juk aš trejus metus sėdėjau pas ją tik tam, kad neleisčiau jūsų pražudyti. Jus apgaudinėja, pusbroli. Pamėginkite tvirtai pasakyti, kad nesirūpinsite šito šlykštaus Marnefo paaukštinimu, ir pamatysite, kas darysis! Tuo atveju jūsų laukia graži pirtis.

Lisbeta pakėlė seserėčią ir karštai ją pabučiavo.

- Laikykis tvirtai, brangioji Hortenzija, - sušnabždėjo jai.

Baronienė pabučiavo pusseserę entuziastiškai, kaip moteris, matanti, kad už ją atkeršyta. Visa šeima, sustingusi, tylėdama, stovėjo aplink tėvą, užtektinai protingą, kad būtų supratęs, ką reiškia ši tyla. Jo veidas aptemo nuo

baisaus pykčio: venos kaktoje išsipūtė, akys pasruvo krauju, skruostus išmušė dėmės. Adelina puolė jam po kojų ir griebė jį už rankų.

- Pasigailėk mūsų, drauge mano, pasigailėk!

- Jūs neapkenčiate manęs! - sušuko baronas, neįstengdamas nustelbti sąžinės šauksmo.

Mes visi puikiai žinome savo slaptas kaltes. Beveik visuomet nutuokiame, kad mūsų aukos turi jausti mums neapykantą, kurią joms įkvepia keršto troškimas; ir mūsų kalba ar mūsų veidas nieku paverčia visas veidmainiškas pastangas ir išduoda mus netikėtos kančios akimirką, kaip išduodavo save kadaise nusikaltėlis, patekęs į budelio nagus.

- Mūsų tikri vaikai, - pasakė jis, norėdamas atsiimti savo prisipažinimą, - galų gale virsta mūsų priešais.

- Tėve!.. - pradėjo Viktorenas.

- Jūs drįstate pertarti tėvą!.. - griausmingu balsu sušuko baronas, žiūrėdamas į sūnų.

- Tėve, paklausykite, - pasakė Viktorenas tvirtu, aiškiu balsu, deputato puritono balsu. - Puikiai žinau, kad privalau godoti jus, ir jokiu būdu nenusižengsiu šiai pareigai. Visada buvau ir būsiu jūsų nuolankiausias, paklusniausias sūnus.

Visi tie, kuriems teko dalyvauti Deputatų rūmų posėdžiuose, atpažins parlamentinės kovos metodus šituose ištęstuose sakiniuose; jais laimima laiko ir nuraminami įpykę priešai.

- Mes nė nemanome būti jūsų priešais, - kalbėjo Viktorenas, - su savo uošviu Kreveliu susipykau vien dėl to, kad išpirkau iš Vovinė jūsų šešiasdešimt tūkstančių frankų vekselius, ir, aišku, šie pinigai pateko į ponios Marnef rankas. O, nesmerkiu jūsų, tėve, - pridūrė jis, atsakydamas į barono mostą, - bet tik noriu savo balsu prisidėti prie Lisbetos balso ir pasakyti, kad nors mano pasiaukojimas jums, tėve, aklas ir beribis, mūsų piniginiai ištekliai, deja, riboti.

- Pinigai! - sušuko goslusis senis ir, sutriuškintas

šio argumento, susmuko ant kėdės. - Ir tai man sako mano sūnus!.. Jūsų pinigai bus jums grąžinti, pone, - tarė jis atsistodamas.

Ir pasuko durų link.

- Hektorai!

Išgirdęs šį šauksmą, baronas atsigręžė, ir Adelina staiga pamatė ašaromis apsipylusį vyro veidą, ir ji apglėbė jį taip stipriai, kaip tik gali nevilties apimtas žmogus.

- Neišeik taip!.. Nepalik mūsų supykęs! Aš juk tau nieko nepasakiau!..

Šios kilnios sielos šauksmo paveikti, Hortenzija ir Viktorenas puolė tėvui į kojas.

- Mes visi jus mylime, - ištarė Hortenzija.

Lisbeta, sustingusi kaip statula, su išdidžia šypsena lūpose, žvelgė į šią žmonių grupę. Šią akimirką į prieškambarį įėjo maršalas Julo, ir susirinkusieji išgirdo jo balsą. Šeima suprato, kaip svarbu išlaikyti paslaptį, ir vaizdas staiga pasikeitė. Sūnus ir duktė atsistojo, ir kiekvienas pasistengė nuslėpti savo susijaudinimą.

Prie durų susiginčijo Marieta ir kažkoks kareivis; jis taip veržėsi į vidų, kad virėja turėjo įeiti į svetainę.

- Pone, su jumis būtinai nori pasikalbėti kažkoks seržantas iš *Alžero*.

- Tegul palaukia.

- Pone, - šnabžtelėjo Marieta baronui, - jis liepė man patylomis jums pranešti, kad atvyko jūsų dėdės reikalu.

Baronas krūptelėjo, jis pagalvojo, kad jam atvežė pinigų, kurių slaptai buvo prašęs prieš du mėnesius, kad galėtų išpirkti vekselius; palikęs šeimą, puolė į prieškambarį. Čia jis pamatė elzasietį.

- *Ponas paronas Jilot?..*

- Taip...

- Jis pats?

- Jis pats.

Seržantas, pasirausęs kepurės pamušale, ištraukė laišką; baronas skubiai jį atplėšė. Štai ką jis perskaitė:

Brangusis brolėnai! Aš ne tik negaliu atsiųsti jums šimto tūkstančių frankų, kurių prašėte, bet pats neišsilaikysiu, jei nesiimsite energingų priemonių man gelbėti. Ant mūsų užsisėdo karaliaus prokuroras, kuris sako mums pamokslus ir tauškia visokius niekus apie administravimo tvarką. Šitam civiliokui neužkiši burnos! Jei Karo ministerija duosis už nosies vedžiojama tiems juodašvarkiams, tai aš žuvęs. Asmeniu, kuris įteiks jums laišką, pasitikiu visiškai, pasistenkite jį paaukštinti tarnyboje, nes jis atliko mums didelę paslaugą. Neduokite manęs varnams sukapoti!

Šitas laiškas trenkė kaip perkūnas iš giedro dangaus; baronas suprato susidūręs su vidinėmis rietenomis, kurias dar ir šiandien kelia besivaržą dėl Alžyro valdžios civiliai ir kariškiai, ir ėmė galvoti, kokiomis laikinomis priemonėmis galėtų užlipdyti atsivėrusią žaizdą. Liepė kareiviui ateiti rytoj ir atleido jį, suteikęs jam gražiausių vilčių, kad pakels tarnyboje, paskui grįžo į svetainę.

- Laba diena ir sudiev, brangusis broli! - tarė jis maršalui. - Sudiev, vaikai, sudiev, mano geroji Adelina. O kaip manai dabar tvarkytis, Lisbeta? - paklausė jis.

- Aš? Šeimininkausiu pas maršalą; matyt, taip jau lemta, kad nugyvenčiau amžių, padėdama jums, čia vienam, čia kitam.

- Nepalik Valeri, iki su tavim pasimatysiu, - pasakė Julo pusseserei į ausį. - Sudiev, Hortenzija, mano mažyte neklaužada, pasistenk būti protinga; mane šaukia svarbūs reikalai, dar pakalbėsime apie tavo susitaikymą su vyru. Pagalvok, katyte, - pridūrė jis bučiuodamas ją.

Jis išsiskyrė su žmona ir vaikais taip aiškiai susijaudinęs, kad jie pasiliko didžiausios baimės sukaustyti.

- Lisbeta, - kreipėsi baronienė, - turime sužinoti, kas galėjo atsitikti Hektorui, dar niekad nemačiau jo šitokio sutrikusio; pasilik pas tą moterį dar dvi tris dienas; jis pasisako jai viską, ir tokiu būdu mes sužinosime, kas jį taip staiga pakeitė. Būk rami, tavo vedybas su maršalu sutvarkysime, nes jos būtinos.

- Niekad neužmiršiu, kaip drąsiai tu laikeisi šį rytą, - tarė Hortenzija, bučiuodama Lisbetą.

- Tu atkeršijai už mūsų vargšę motiną, - tarė Viktorenas.

Maršalas smalsiai stebėjo, kaip jo giminaičiai su meile glėbesčiavo Lisbetą, o ši nuskubėjo atpasakoti šios scenos Valeri.

Ši apybraiža duos supratimą nekaltos sielos žmonėms, kaip įvairiais būdais nusiaubia šeimas visokios ponios Marnef ir kokiomis priemonėmis jos kenkia vargšėms dorybingoms moterims, esančioms tarytum taip toli nuo jų. O jei mintimis perkelsime visą šią suirutę į aukštesnę visuomenės pakopą, arčiau sosto, ir įsivaizduosime, kiek atsieidavo karalių meilužės, tai galėsime spręsti, kaip nepaprastai dėkinga turi būti liaudis valdovams, kai šių dori papročiai ir šeimyninis gyvenimas yra visiems pavyzdys.

Paryžiuje kiekviena ministerija - tai mažas miestelis be moterų; bet apkalbos ir šmeižtai jose klestėte klesti, tarytum ten dirbtų šimtai moterų. Praėjus trejiems metams, Marnefo padėtis buvo, taip sakant, išsiaiškinta, nušviesta iš visų pusių, ir kanceliarijoje buvo kalbama: "Ar bus, ar nebus paskirtas Marnefas į Kokė vietą?", lygiai taip, kaip neseniai Deputatų rūmuose buvo sakoma: "Ar praeis, ar nepraeis dotacija?" Buvo sekamas kiekvienas mažiausias krustelėjimas personalo valdyboje ir nenuleidžiama akių nuo barono Julo departamento. Valstybės patarėjas gudriai patraukė į savo pusę tą valdininką, kuris tapo auka paaukštinant Marnefą, prižadėdamas šiam iš tikrųjų geram darbininkui, kad jei jis sutiksiąs dirbti už Marnefą, tai būtinai būsiąs paskirtas į jo vietą, nes Marnefas, aišku, ilgai nebegyvensiąs. Nuo to laiko šis valdininkas ėmė regzti intrigas Marnefo naudai.

Eidamas per savo laukiamąjį, prisėdusį interesantų, Julo pastebėjo viename kampe pamėlusią Marnefo fizionomiją, ir Marnefas buvo pakviestas pirmasis.

- Ko norite, brangusis? - paklausė baronas, slėpdamas nerimą.

- Pone direktoriau, kanceliarijoje iš manęs visi tyčiojasi, nes sužinojo, kad ponas personalo viršininkas paėmė atostogų sveikatai pataisyti ir šįryt išvažiavo visam mėnesiui. Žinome, ką tai reiškia laukti mėnesį. Jūs atiduodate mane mano priešų patyčioms! Gana jau būgnijo iš vienos pusės, o kai pradės iš abiejų kartu, tai, pone direktoriau, būgnas gali sprogti.

- Mano mielasis Marnefai, tikslui pasiekti reikia daug kantrybės. Kanceliarijos viršininko vietos anksčiau kaip po dviejų mėnesių gauti negalėsite, jei iš viso ją gausite. Ar galiu aš prašyti šito skandalingo paaukštinimo tokiu momentu, kai man pačiam reikia stiprinti savo padėtį?

- Jei jūs išlėksite, aš niekada nebūsiu kanceliarijos viršininku, - šaltai pareiškė Marnefas. - Gaukite man paskyrimą, nuo to nebus jums nei geriau, nei blogiau.

- Vadinas, turiu už jus pasiaukoti? - paklausė baronas.

- Smarkiai jumis nusivilčiau, jei pasielgtumėte kitaip.

- Jūs iš tikrųjų nuo galvos iki kojų Marnefas, pone Marnefai!.. - tarė baronas, pakilęs nuo kėdės ir parodęs kanceliarijos viršininko padėjėjui duris.

- Turiu garbės atsisveikinti, pone barone, - nuolankiai atsakė Marnefas.

"Koks begėdis sukčius! - pagalvojo baronas. - Tiesiog panašu į įsakymą per dvidešimt keturias valandas išpirkti vekselį ir grasinimą turto aprašymu".

Po poros valandų, baronui bebaigiant duoti paskutines instrukcijas Klodui Vinjonui, siunčiamam į Teisingumo ministeriją surinkti žinių apie teisingumo organus, kurių žinybai priklausė Johanas Fišeris, pono direktoriaus kabineto duris pravėrė Regina ir įteikė jam laiškelį, prašydama atsakymo.

"Atsiųsti čia Reginą! - pagalvojo baronas. - Valeri iš proto išėjo, ji mus visus sukompromituos ir pakenks to bjaurybės Marnefo paskyrimui!"

Jis atleido asmeninį ministro sekretorių ir perskaitė:

Ak, mano drauge, kokią sceną aš ką tik pergyvenau! Jei trejus metus buvau laiminga su tavim, tai šiandien už šią laimę brangiai užmokėjau! Marnefas grįžo iš įstaigos toks įsiutęs, kad aš visa drebėjau. Visada žinojau, kad jis negražus, bet šį kartą pamačiau, kad jis baidyklė. Kaleno savo keturiais tikraisiais dantimis, grasino pasinaudosiąs vyro teisėmis, jei tave dar priiminėsianti. Deja, mano vargšas katinėli, nuo šiol mūsų namų durys tau uždarytos. Matai - aš verkiu, ašaros krinta ant laiško, jis jau visas permirkęs. Ar įstengsi perskaityti, ką rašau, brangusis Hektorai? Ak, nebematyti tavęs, atsisakyti tavęs, kai jau nešioju savyje dalelę tavo gyvybės ir kai man, tikiu, priklauso tavo širdis - geriau numirti. Pagalvok apie mūsų mažąjį Hektorą! Neapleisk manęs; bet ir nesutepk savo vardo dėl Marnefo, nepasiduok jo grasinimams! Ak, myliu tave taip, kaip dar niekad nesu mylėjusi! Prisimenu visa, ką paaukojai dėl savo Valeri, ji nebuvo ir niekada nebus nedėkinga tau: tu, tik tu esi ir būsi mano vyras. Nebegalvok apie tūkstančio dviejų šimtų frankų rentą, kurios prašiau tavęs mūsų brangiam Hektorėliui, kuris ateis į pasaulį po kelių mėnesių... Nebenoriu nieko tau daugiau atsieiti... Beje, mano turtas visada bus tavo turtas.

Ak, jei tu mylėtum mane taip, kaip aš tave myliu, Hektorai, tu išeitum į pensiją, ir mudu paliktume viską - šeimą, rūpesčius, aplinkinius žmones - gyvenimą, kur tiek neapykantos, ir apsigyventume su Lisbeta kur nors gražiame kampelyje - Bretanėje ar kur tau patiktų. Ten mes su niekuo nesusitiktume ir būtume laimingi toli nuo šių visų žmonių. Mums užtektų tavo pensijos ir nedidelės sumos, kurią turiu pasidėjusi savo vardu. Tu pasidarei pavydus... gerai, ten tavo Valeri priklausytų vien tik savo Hektorui, ir tau niekada nereiktų pakelti balso, kaip aną dieną. Tikras mano vaikas bus tik mūsų Hektoras, tikėk, mano senas mylimasis niurgzly. Ne, tu negali įsivaizduoti mano įniršio - juk nežinai, kaip jis su manim elgėsi ir kokius keiksmus papylė ant tavo Valeri! Jo žodžiai suteptų šį popierių; tokia moteris kaip aš, Monkornė

duktė, neturėjo savo gyvenime nieko panašaus išgirsti. O, kaip aš norėjau matyti tave čia, kad būčiau galėjusi nubausti jį ir parodyti, kaip beprotiškai tave myliu. Mano tėvas būtų šį niekšą kardu sukapojęs, o aš tegaliu padaryti tai, kas įmanoma moteriai: beprotiškai mylėti tave! Todėl, mano meile, šitaip įtūžusi nepajėgiu atsisakyti pasimatymų su tavimi. Taip! Noriu matytis su tavim slaptai, kiekvieną dieną! Tokios jau mes, visos moterys: tavo nuoskauda - mano nuoskauda! Dėl dangaus, jei myli mane, neskirk jo kanceliarijos viršininku, tegu jis ir nustimpa padėjėju!.. Šią akimirką visiškai nežinau, kas su manim darosi, vis dar girdžiu jo keiksmus. Beta, norėjusi mane palikti, pasigailėjo manęs ir pabus dar kelias dienas.

Mielasis, dar nežinau ką daryti. Matau tik vieną išeitį - bėgti. Visada dievinau kaimą; važiuokime į Bretanę, Langedoką, kur nori, kad tik niekas netrukdytų man tavęs mylėti. Vargšas katinėli, kaip man tavęs gaila! Štai tu priverstas grįžti pas savo senąją Adeliną, pas tą verksnę, nes manasis pabaisa tau turbūt sakė, kad saugos mane dieną naktį; net grasino policijos komisaru! Neik pas mane! Dabar aš suprantu, kad jis įmanytų viską padaryti, jei jau pradėjo taip šlykščiai manimi spekuliuoti. Todėl norėčiau grąžinti tau viską, ką esu gavusi iš tavo dosnių rankų. Ak, mano gerasis Hektorai, aš galbūt koketavau, atrodžiau lengvabūdė, bet tu nepažįsti savo Valeri; ji mėgo tave pakankinti, bet tu jai brangiausias iš visų. Niekas negali uždrausti tau lankytis pas savo pusseserę, o aš su ja sugalvosiu, kaip mudviem pasimatyti. Mano brangusis katinėli, parašyk, dėl Dievo meilės, porą žodelių, kad man būtų ramiau, jei jau negaliu būti su tavim... (O, ką duočiau, kad sėdėtum čia, šalia manęs, ant mūsų sofos!) Tavo laiškas bus man talismanas. Parašyk man nors keletą žodelių, kad aš pajusčiau tavo gražią sielą. Tavo laišką tau grąžinsiu, nes turiu būti atsargi, o nežinau, kur jį paslėpti - jis visur knisasi. Žodžiu, nuramink savo Valeri, savo žmoną, savo vaiko motiną. Ak, kaip liūdna, kad turiu tau rašyti, o juk matydavausi su tavim kasdien! Todėl sakau Lisbetai: "Nemokėjau vertinti savo

laimės". Bučiuoju tave tūkstantį kartų, katinėli. Mylėk mane.

Tavo Valeri.

"Ir visur ašaros!.. - tarė sau Julo, baigęs skaityti. - Ir tokios ašaros, kad net parašo įskaityti negalima".

- Kaip ponios sveikata? - paklausė jis Reginą.

- Ponia guli, ją tampo mėšlungis, - atsakė Regina. - Nervų priepuolis susuko ją kaip virvutę. Vos tik ji baigė rašyti, ir prasidėjo. Ak, tai nuo verksmo... Ponas taip rėkė, net laiptuose buvo girdėti.

Baronas susijaudinęs parašė tokį laišką ant įstaigos blanko su išspausdinta antrašte:

Nesijaudink, angelėli, jis ir nudvės padėjėju! Tau *atėjo puiki mintis į galvą! Mes apsigyvensime toli nuo Paryžiaus ir būsime laimingi su savo mažyčiu Hektoru. Aš išeisiu į pensiją ir susirasiu sau gerą vietelę kurioje nors geležinkelių valdyboje. Ak, mano meilute, aš pajaunėjau, perskaitęs tavo laišką! O, pradėsiu iš naujo gyventi, ir pamatysi - užgyvensiu mūsų brangiajam mažyčiui turtą. Tavo laiškas, tūkstantį kartų karštesnis už "Naujosios Eloizos" laiškus, padarė stebuklą! Nemaniau, kad galiu tave dar labiau mylėti. Šį vakarą pasimatysime pas Lisbetą.*

Amžinai tavo Hektoras.

Regina nunešė atsakymą, pirmąjį barono laišką, parašytą savo *meilutei!* Šitie išgyvenimai atsvėrė nelaimes, grėsmingai kylančias horizonte; baronas, įsitikinęs, kad jam pavyks sulaikyti smūgius, nukreiptus prieš jo dėdę Johaną Fišerį, šią akimirką buvo susirūpinęs tik pinigų stoka.

Viena iš bonapartistų būdo ypatybių - tikėjimas ginklo galia, įsitikinimas, kad tai, kas kariška, yra pranašiau už tai, kas pilietiška. Julo niekais laikė karaliaus prokurorą, nes Alžyre viešpatavo Karo ministerija. Žmogus visuomet pasilieka tuo, kuo buvo. Kaip galėjo užmiršti imperatoriaus

gvardijos karininkai tuos laikus, kai šlovingųjų Imperijos miestų merai, imperatoriaus prefektai - tos imperatoriaus miniatiūros, išeidavo pasitikti imperatoriaus gvardijos ant pačios departamento sienos, pasveikindavo ją ir pareikšdavo jai aukščiausią pagarbą?

Pusę penkių baronas nuėjo tiesiai pas ponią Marnef; jis svarstė: "Ar pamatysiu ją, ar ne?", ir kai lipo laiptais, širdis jam daužėsi krūtinėje tarsi jaunuoliui. Kaip galėjo jis prisiminti ryto įvykius, šeimą, apsipylusią ašaromis ir sukritusią jam po kojų? Ar Valeri laiškas, kurį jisai nutarė amžinai nešiotis plonoje piniginėje prie širdies, neįrodė, kad jis yra mylimas labiau net už patį patraukliausią jaunuolį? Nuaidėjus skambučiui, nelaimingasis baronas išgirdo atčiūžuojančias šlepetes ir šlykštų leisgyvio Marnefo kosulį. Marnefas atidarė duris, bet tik tam, kad, įsirėžęs teatrine poza, parodytų baronui Julo laiptus lygiai tokiu pat mostu, kokiu Julo parodė jam savo kabineto duris.

- Jūs iš tikrųjų nuo galvos iki kojų Julo, pone Julo!.. - tarė jis.

Baronas norėjo pro jį praeiti, bet Marnefas išsitraukė iš kišenės pistoletą ir atlaužė gaiduką.

- Pone valstybės patarėjau, kai žmogus yra toks niekšas kaip aš - juk laikote mane niekšu, ar ne? - būtų paskutinis kvailys, jei, pardavęs savo garbę, neišspaustų visos galimos naudos. Norite kovos? Gerai, ji bus įnirtinga ir žiauri. Daugiau nesirodykite ir nebandykite įeiti: įspėjau policijos komisarą, kokie tarp mūsų santykiai.

Pasinaudodamas Julo sutrikimu, išstūmė jį į laiptus ir uždarė duris.

"Niekšų niekšas! - tarė pats sau Julo, lipdamas pas Lisbetą. - O, dabar man aiškus jos laiškas! Valeri ir aš išvažiuosime iš Paryžiaus. Valeri priklausys man iki paskutinių mano gyvenimo dienų; ji užspaus man akis".

Lisbetos nebuvo namie. Ponia Olivjė pranešė Julo, kad ji išėjo pas ponią baronienę, tikėdamasi rasti ten poną baroną.

"Vargšė Beta! Nebūčiau niekad pagalvojęs, kad ji

tokia gudri, kaip pasirodė šį rytą", - mąstė baronas, žingsniuodamas iš Vano gatvės į Pliumė gatvę ir prisimindamas Lisbetos elgesį.

Sukdamas iš Vano gatvės į Babilono gatvę, jis pažvelgė į Edeną, iš kurio jį ką tik išvarė Himenėjas su įstatymų kardu rankoje. Valeri, stovėdama prie lango, žvilgsniu sekė Julo: kai jis pakėlė galvą, ji pamosavo nosine, bet grasusis Marnefas nutrenkė žmonai naktinę kepuraitę nuo galvos ir šiurkščiai atitraukė ją nuo lango. Valstybės patarėjo akyse pasirodė ašaros.

"Būti šitaip mylimam! Matyti, kaip skriaudžiama tau brangi moteris, o pačiam turėti beveik septyniasdešimt metų!" - pagalvojo jis.

Lisbeta atėjo pranešti giminaičiams džiaugsmingos naujienos. Adelina ir Hortenzija sužinojo iš jos, kad baronas, nenorėdamas susikompromituoti tarnautojų akyse, nepaskyrė Marnefo kanceliarijos viršininku, ir įpykęs vyras, tapęs julofobu, dabar tikrai jį išvarys. Laiminga Adelina įsakė paruošti tokius pietus, kad Hektorui jie patiktų labiau negu Valeri vaišės, ir ištikimoji Lisbeta padėjo Marietai įvykdyti šį sunkų uždavinį. Pusseserė Beta dabar buvo dievinama šeimoje: motina ir duktė bučiavo jai rankas ir džiaugsmingu, širdį jaudinančiu balsu pranešė, kad maršalas sutinka priimti ją savo namų šeimininke.

- O nuo šeimininkės iki žmonos, brangioji, tik vienas žingsnis, - tarė Adelina.

- Žodžiu, jis nepasakė "ne", kai Viktorenas pradėjo su juo šia tema kalbėti, - pridūrė grafienė Steinbok.

Šeima sutiko atėjusį baroną taip meiliai, taip jautriai išreikšdama savo jausmus, su tokiu meilės protrūkiu, kad jis norom nenorom turėjo nuslėpti savo širdgėlą. Pietų atėjo maršalas. Po pietų Julo liko namie. Atėjo Viktorenas su žmona. Susėdo lošti visto.

- Jau seniai, Hektorai, - rimtai tarė maršalas, - bebuvai mus apdovanojęs tokiu vakaru.

Žodžiai, kuriais senasis karys atsargiai papeikė savo visada lepinamąjį brolį, padarė gilų įspūdį. Juose

praskambėjo giliai pažeistos širdies įsisenėjęs skausmas, širdies, kuri atsiliepdavo į visus neaiškiai atspėtus savo artimųjų sielvartus. Aštuntą valandą baronas pasisiūlė palydėti Lisbetą, žadėdamas sugrįžti.

- Klausyk, Lisbeta, *jis* žiauriai su ja elgiasi! - tarė jis, kai jie išėjo į gatvę. - Ak, aš jos niekada taip nemylėjau!

- O, aš niekada nemaniau, kad Valeri jus taip myli! - atsakė Lisbeta. - Ji lengvabūdė, koketė, mėgsta, kad vyrai dėl jos dūsautų, vaidintų, kaip ji sako, meilės komediją, bet jūs - jos vienintelė meilė.

- Ką ji liepė man pasakyti?

- Štai, - kalbėjo Lisbeta. - Kaip žinote, ji buvo šiek tiek palanki Kreveliui; nereikia už tai ant jos pykti, nes tokiu būdu ji apsisaugojo nuo neturto iki gyvenimo pabaigos; bet ji nekenčia jo, ir tarp jų beveik viskas baigta. Tai štai, ji pasiliko raktą nuo buto...

- ...Dofeno gatvėje! - sušuko džiaugsmo pagautas Julo. - Vien tik dėl to aš atleidžiu jai už Krevelį... Buvau ten kartą, žinau...

- Štai tas raktas, - tarė Lisbeta, - duokit padaryti rytoj lygiai tokį pat, du, jei galite.

- Na, o paskui?.. - godžiai paklausė Julo.

- Na, o rytoj aš vėl ateisiu pas jus pietų, jūs man atiduosite Valeri raktą (nes tėtušis Krevelis gali pareikalauti grąžinti tą, kurį davė), o susitiksite su ja poryt; tada susitarsite, ką toliau daryti. Ten jūs jausitės visai saugiai, nes butas turi du išėjimus. Jei kartais Krevelis įeitų pro koridorių, - jis, aišku, gyvena Regentystės papročiais, kaip pats sako, - jūs galėsite išeiti pro krautuvę, ir atvirkščiai. Na taip, senasis nusidėjėli, už visa tai turite man dėkoti. O ko gero galiu tikėtis iš jūsų?

- Ko tik panorėsi!

- Na, tai nesipriešinkite mano vedyboms su jūsų broliu!

- Tu nori būti maršalo Julo žmona? Grafienė de Forzheim! - sušuko nustebęs Julo.

- O kas? Ar Adelina ne baronienė!.. - atkirto kandžiu

ir baisiu balsu Beta. - Klausykite, senasis palaidūne, jūs žinote, kokie jūsų reikalai! Vieną dieną jūsų šeima gali atsidurti be duonos kąsnio, gatvėje...

- Šita mintis persekioja mane dieną naktį, - tarė Julo sukrėstas.

- Kas padės jūsų žmonai ir dukteriai, kai mirs jūsų brolis? O Prancūzijos maršalo žmona gauna mažiausiai šešis tūkstančius frankų pensijos, ar ne? Na štai, aš noriu ištekėti už maršalo tik tam, kad garantuočiau jūsų dukteriai ir žmonai duonos kąsnį, senasis mulki!

- Šitaip susiklosčiusio dalyko nenumačiau! - tarė baronas. - Pasistengsiu prikalbėti brolį - mes juk pasitikime tavimi... Pasakyk mano angelui, kad mano gyvenimas priklauso vien tik *jai*!..

Ir pastovėjęs, iki Lisbeta įėjo į Vano gatvės namus, baronas grįžo namo lošti visto ir niekur daugiau neišėjo. Baronienė neatsidžiaugė savo laime, atrodė, kad vyras vėl priklauso šeimai - štai jau beveik dvi savaitės jis išeidavo devintą valandą į ministeriją, šeštą valandą pareidavo namo pietų ir vakarą praleisdavo su artimaisiais. Du kartus buvo nusivežęs Adeliną ir Hortenziją į teatrą. Motina ir duktė užpirko trejas padėkos mišias ir meldė Viešpatį palikti joms vyrą ir tėvą, kurį teikėsi joms grąžinti. Vieną vakarą, kai tėvas nuėjo gulti, Viktorenas Julo pasakė motinai:

- Ak, dabar mes tokie laimingi! Tėvas grįžo į šeimą! Nei žmona, nei aš negailime paaukotų pinigų, jei šitaip ir liks...

- Jūsų tėvui netrukus septyniasdešimt metų, - atsakė baronioenė, - jis dar vis galvoja apie ponią Marnef, aš tai pastebėjau; bet greit nebegalvos: aistra moterims - tai ne kortos, spekuliacija ar šykštumas, jai ateina galas.

Gražioji Adelina - o šita moteris buvo vis dar graži, nors penkiasdešimties metų ir pergyvenusi daug nelaimių - šį kartą klydo. Palaidūnai, kuriuos gamta apdovanojo brangiu privalumu - mylėti ir tada, kai gamtos nustatyta meilei riba jau peržengta, beveik niekada nejaučia savo amžiaus. Per tą laiko tarpelį, kol dorai gyveno, baronas

buvo tris kartus nuėjęs į Dofeno gatvę, ir ten nė karto nepasireiškė jo septyniasdešimt metų. Naujai atgijusi aistra jaunino jį, ir jis be mažiausio gailesčio būtų paaukojęs dėl Valeri garbę, šeimą - viską. Tačiau Valeri, visiškai pasikeitusi, nė žodžio neužsiminė nei apie pinigus, nei apie tūkstančio dviejų šimtų frankų rentą būsimam sūnui; priešingai, pati siūlė savo pinigus, mylavo Julo, kaip trisdešimt šešerių metų moteris myli gražų Teisės fakulteto studentą, neturtingą, romantišką, įsimylėjusį. O vargšė Adelina įsivaizdavo, kad jai pavyko atkovoti savo brangųjį Hektorą! Ketvirtąjį pasimatymą meilužiai pasiskyrė paskutinę trečiojo pasimatymo akimirką, kaip kadaise Itališkosios komedijos trupė vaidinimo pabaigoje paskelbdavo kitos dienos spektaklį. Buvo susitarta susitikti devintą valandą ryto. Dieną, skirtą šiam laimingam pasimatymui, kurio laukdamas aistringasis senis pakentė šeimyninį gyvenimą, aštuntą valandą ryto atėjo Regina ir paprašė pakviesti baroną. Išsigandęs, kad nebūtų atsitikusi nelaimė, Julo išėjo su ja pasikalbėti, nes ji nepanoro įeiti į vidų. Ištikimoji kambarinė įteikė baronui tokį laišką:

Mano senasis gvardieti! Neik į Dofeno gatvę - mūsų pabaisa apsirgo, ir aš turiu jį slaugyti. Bet būk ten šiandien vakare, devintą valandą. Krevelis išvykęs į Korbejį, pas poną Leba, aš įsitikinusi, kad šiandien jis neatsigabens princesės į savo namelį. Viską čia taip susitvarkiau, kad galėčiau likti nakčiai ir spėti grįžti namo dar Marnefui nepabudus. Atsakyk, ar sutinki, nes galbūt tavo didžiai elegiška žmona nebeduoda tau tiek laisvės, kaip anksčiau. Žmonės kalba, kad ji dar tokia graži, jog tu gali mane su ja apgauti - juk tu nepataisomas palaidūnas! Sudegink mano laišką, niekuo nepasitikiu!

Julo parašė tokį trumpą atsakymą:

Mano meile! Nė karto per paskutinius dvidešimt penkerius metus mano žmona, kaip sakiau, neįstengė suvaržyti mano pomėgių. Dėl tavęs aš paaukočiau visą

šimtą Adelinų! Šį vakarą, devintą valandą, Krevelio šventovėje laukiu savo dievaitės. Kad greičiau nustiptų viršininko padėjėjas! Tada jau niekas mūsų nebeperskirs. Toks mano karščiausias troškimas.

Tavo Hektoras.

Vakare baronas pasakė žmonai, kad vyksta su ministru į Sen Klu tarnybos reikalais, grįš ketvirtą ar penktą valandą ryto, o pats nuėjo į Dofeno gatvę. Buvo birželio mėnesio pabaiga.

Maža tėra žmonių, realiai patyrusių savo gyvenime baisų jausmą, kad jie eina mirti; tuos, kurie grįžta nuo ešafoto, galima ant pirštų suskaičiuoti. Bet kai kurios svajingos prigimtys nepaprastai stipriai išgyvena priešmirtinę agoniją sapnuose, jaučia viską, net peilio ašmenis, prisiliečiančius prie kaklo tą akimirką, kai kartu su aušra jie nubunda ir pasijunta išgelbėti... O jausmas, apnikęs valstybės patarėją, gulintį penktą valandą ryto puošnioje ir koketiškoje Krevelio lovoje, toli gražu prašoko tą, kurį patiria žmogus, pastatytas ant lemtingosios pakylos, prieš dešimtį tūkstančių žiūrovų, įbedusių į jį dvidešimtį tūkstančių liepsnojančių akių. Valeri miegojo žavia poza. Ji buvo graži, kaip esti gražios moterys, kai jos tiek gražios, kad ir miegodamos lieka tokios pat. Tai menas, įsibrovęs į gamtą, žodžiu - paveikslas, tapęs kūnu. Baronas gulėjo išsitiesęs, jo akys buvo per tris pėdas nuo grindų; jis klaidžiojo išsiblaškiusiu žvilgsniu, kaip visada, kai žmogus tik pabunda ir stengiasi sukaupti mintis, ir jo akys užkliuvo už durų, kurias išpiešė gėlėmis Žanas*, nesivaikąs garbės dailininkas. Baronas pamatė ne kaip pasmerktasis myriop dvidešimtį tūkstančių žaižaruojančių akių, jis pamatė tik vieną vienintelę akį, bet jos žvilgsnis buvo iš tikrųjų aštresnis už dešimties tūkstančių žiūrovų žvilgsnius viešojoje aikštėje. Daugybė anglų, sergančių splynu, brangiai užmokėtų, kad galėtų didžiausios palaimos akimirką patirti šį jausmą, daug retesnį, negu pasmerktųjų myriop išgyvenimai. Baronas sustingo lovoje, tikra žodžio prasme apsipylęs šaltu prakaitu. Jis

būtų norėjęs abejoti, bet ši žmogžudiška akis prašneko. Už durų pasigirdo kuždesys.

"O, kad čia būtų tik Krevelis, užsimanęs iškrėsti man pokštą!" - pagalvojo baronas, nebegalėdamas daugiau abejoti, kad šventovėje yra svetimas žmogus.

Durys atsivėrė. Didingasis Prancūzijos įstatymas, valdžios skelbimuose einąs tuoj po karaliaus vardo, prisistatė nediducio, meilaus policijos komisaro pavidalu; jį lydėjo išstypęs taikos teisėjas, abu juos vedė ponas Marnefas. Policijos komisaro povyza, pradedant nuo kojų, įsispirtų į pusbačius, surištus prašmatniais raiščiais, karančiais lig žemės, ir baigiant geltonu pakaušiu su retais plaukais, bylojo, kad tai šelmis, blevyzga, linksmų plaučių žmogelis, kuriam Paryžiaus gyvenimas neturi paslapčių. Jo akys pro akinių stiklus žvelgė gudriai ir pašaipiai. Taikos teisėjas, buvęs advokatas, senas gražiosios lyties gerbėjas, su pavydu žiūrėjo į kaltininką.

- Prašom atleisti, pone barone, kad mūsų pareigos tokios griežtos! - tarė policijos komisaras. - Mes esame pakviesti nukentėjusiojo. Ponas taikos teisėjas dalyvavo atidarant butą. Žinau, kas jūs ir kas nusikaltėlė.

Valeri nustebusi pravėrė akis, suspiegė, kaip spiegia aktorės scenoje, vaizduodamos pamišimą, ir ėmė raitytis lovoje mėšlungio traukoma, nelyginant viduramžiais velnio apsėstoji su sieros marškiniais degančiame lauže.

- Mirtis, brangusis Hektorai!.. Bet pataisos policija? O, niekados!

Ji pašoko, šmėkštelėjo baltu debesėliu pro tris žiūrovus ir susigūžė po staleliu, užsidengusi veidą rankomis.

- Žuvau! Mirštu!.. - sušuko ji.

- Pone, - kreipėsi Marnefas į Julo, - jei ponia Marnef išeis iš proto, būsite ne tik paleistuvis, bet ir žmogžudys...

Ką gali daryti, ką gali sakyti žmogus, užkluptas lovoje, kuri jam nepriklauso, net neišsinuomota, su moterim, kuri jam nė to tiek nepriklauso? Štai.

- Pone taikos teisėjau, pone policijos komisare, -

oriai tarė baronas, - teikitės visų pirma pasirūpinti nelaiminga moterim, kurios protas, man atrodo, pavojuje... Protokolą surašysite paskui. Duris jūs tikriausiai užrakinote, ir, atsižvelgiant į tai, kaip mes atrodome, jums nėra reikalo bijoti, kad aš ar ji pabėgtume...

Abu valdininkai pakluso valstybės patarėjo įsakymui.

- Eikš, pasikalbėsime, niekingasis pastumdėli!.. - tyliai tarė Julo Marnefui, sugriebęs jį už rankos ir prisitraukęs prie savęs. - Ne aš žmogžudys, o tu! Nori būti kanceliarijos viršininku ir Garbės legiono ordino kavalierium?

- Būtinai, pone direktoriau, - atsakė Marnefas, nulenkdamas galvą.

- Gerai, gausi ir vieną, ir kitą, nuramink savo žmoną ir paprašyk šiuos ponus išeiti.

- A, ne! - atšovė suktasis Marnefas. - Šitie ponai turi surašyti protokolą apie vietoj užtiktą nusikaltimą, nes be šito dokumento aš nieko negalėsiu padaryti. Jis bus mano skundo pagrindas! Aukštieji pareigūnai aptekę suktybėmis. Šit kad ir jūs, pone barone, - pavogėte man žmoną, o kanceliarijos viršininku nepaskyrėte. Duodu jums dvi dienas laiko tesėti pažadui, pone barone. Štai laiškai...

- Laiškai!.. - sušuko baronas, pertardamas Marnefą.

- Taip, laiškai, įrodantieji, kad vaikas, kurį mano žmona nešioja savo įsčiose, yra jūsų... Suprantate? Turėsite aprūpinti mano sūnų renta, lygia tai sumai, kurią atims iš jo šis benkartas. Bet aš būsiu kuklus, tas man mažai rūpi, dėl tėvystės aš per daug nesijaudinu. Dviejų tūkstančių rentos pakaks. Užtat rytoj rytą turiu būti paskirtas į pono Koké vietą, įtrauktas į sąrašą tų, kurie Liepos šventės proga pristatomi Garbės legiono ordinui, arba... protokolas su skundu bus įteiktas prokuratūrai. Na ką, aš ne toks jau blogas, tiesa?

- Dieve mano! Kokia daili moteris! - tarė taikos teisėjas policijos komisarui. - Koks nuostolis, jei ji išeis iš proto!

- Neišeis, - pamokomu tonu atsakė policijos komisaras.

Policija visada - įsikūnijusi abejonė.

- Baronas Julo pateko į spąstus, - pridūrė policijos komisaras taip garsiai, kad jį išgirstų Valeri.

Valeri sviedė į policijos komisarą žvilgsnį, kuris būtų jį užmušęs vietoje, jei žvilgsniais galima būtų perduoti įtūžio jėgą, žybčiojančią akyse. Policijos komisaras nusišypsojo - jis taip pat paspendė spąstus, ir moteris pakliuvo į juos. Marnefas pasiūlė žmonai nueiti į miegamąjį ir padoriai apsirengti, nes jis dėl visko susitarė su baronu, kuris, įsisupęs į chalatą, sugrįžo į pirmąjį kambarį.

- Ponai, - kreipėsi baronas į valdžios atstovus, - tikiuosi, kad man nėra reikalo prašyti jus išlaikyti paslaptį.

Abu pareigūnai nusilenkė. Policijos komisaras du kartus lengvai pasibeldė į duris; pasirodė jo raštininkas, atsisėdo prie stalelio ir pradėjo rašyti protokolą, policijos komisarui pusbalsiu diktuojant. Valeri vis verkė gailiomis ašaromis. Kai ji apsirengė, į miegamąjį nuėjo Julo ir taip pat apsirengė. Tuo tarpu protokolas buvo surašytas. Marnefas jau norėjo išsivesti žmoną, bet Julo, manydamas, kad mato Valeri paskutinį kartą, rankos mostu paprašė malonės tarti jai keletą žodžių.

- Gerbiamasis, ponia Marnef atsieina man gana brangiai, tad galėtumėte leisti man su ja atsisveikinti... žinoma, visų akyse.

Valeri priėjo, ir Julo sušnabždėjo jai į ausį:

- Mums lieka tik viena - bėgti; bet kaip susitarti? Mus kažkas išdavė...

- Regina! - atsakė ji. - Bet, mielasis, po šito skandalo daugiau susitikti nebegalime. Mano garbė sutepta. Be to, tu išgirsi apie mane visokių šlykštybių ir patikėsi jomis.

Baronas mostu parodė, kad nesutinka.

- Patikėsi, ir aš dėkoju už tai dangui - tada galbūt manęs nesigailėsi.

- *Jis nenustips viršininko padėjėju!* - pasakė Marnefas valstybės patarėjui į ausį, priėjęs nusivesti žmonos,

kuriai šiurkščiai pasakė: - Gana, gerbiamoji; nors aš ir per silpnas jums, bet nenoriu kitiems pasirodyti kvailys.

Valeri išėjo iš Krevelio gūžtelės, ir jos paskutinis baronui mestas žvilgsnis buvo toks šelmiškas, kad jis patikėjo esąs dievinamas. Taikos teisėjas galantiškai pasiūlė poniai Marnef ranką ir palydėjo ligi karietos. Baronas, kuriam dar reikėjo pasirašyti protokolą, liko vienas su policijos komisaru, visiškai apdujęs. Kai valstybės patarėjas pasirašė, policijos komisaras gudriu žvilgsniu dėbtelėjo į jį pro akinių viršų.

- Jūs labai mylite šitą poniutę, pone barone?

- Savo nelaimei, kaip matote...

- O jeigu ji jūsų nemyli? - kalbėjo policijos komisaras. - Jeigu jus apgaudinėja?..

- Aš jau apie tai sužinojau čia, šioje pat vietoje, pone... Mes šia tema kalbėjomės su ponu Kreveliu...

- A, tai jūs žinote, kad esate pono mero namelyje?

- Žinoma.

Komisaras lengvai pakėlė kepurę ir nusilenkė baronui.

- Jūs labai įsimylėjęs, aš tyliu, - tarė jis. - Labai rimtai žiūriu į neišgydomas aistras, kaip gydytojas į ligas, kai jos įsisenėjusios... Mačiau poną de Nusingeną, panašios aistros kamuojamą...

- Jis mano draugas, - tarstelėjo baronas. - Ne kartą vakarieniavau su gražiąja Estera. Ji buvo verta tų dviejų milijonų, kuriuos jam atsiėjo.

- Daugiau, - pareiškė policijos komisaras. - Šita seno finansininko užgaida atėmė keturiems asmenims gyvybę. O, tos aistros! Jos kaip cholera...

- Ką dar turėjote man pasakyti? - paklausė valstybės patarėjas, kuriam nepatiko šitas netiesioginis patarimas.

- Kam man griauti jūsų iliuzijas? - atkirto policijos komisaras. - Juk taip reta, kad jūsų amžiaus žmogus dar jų tebeturėtų.

- Išgelbėkite mane iš jų! - sušuko valstybės patarėjas.

- O paskiau keiksite gydytoją, - nusišypsojo komisaras.

- Prašau jus, pone komisare!..

- Na, tai klausykite: šita moteris buvo susitarusi su vyru...

- O!..

- Taip esti, pone, du kartus iš dešimties. O, apie šituos reikalus mes nusimanome.

- Kokių jūs turite įrodymų, kad ji dalyvavo sąmoksle?

- O, visų pirma - vyras!.. - tarė gudrusis policijos komisaras ramiai, kaip chirurgas, įpratęs pjaustyti skaudulius. - Ant to jo plokščio ir grasaus snukio parašyta, kad jis spekuliantas. Bet sakykite, ar nebranginate jūs ypatingai vieno šios moters laiško, kur kalbama apie vaiką?

- Šitas laiškas man taip brangus, kad nešioju jį visados su savim, - atsakė baronas Julo, stengdamasis surasti šoninėje kišenėje ploną piniginę, su kuria niekada nesiskyrė.

- Nesivarginkite, - grėsmingai kaip prokuroras tarė policijos komisaras. - Laiškas čia. Dabar žinau viską, ką norėjau žinoti. Poniai Marnef nebuvo paslaptis, kas yra piniginėje.

- Taip, tik jai vienai.

- Taip ir maniau... Štai jums įrodymas, kurio prašėte, kad ši poniutė dalyvavo sąmoksle.

- Kaip?! - nustėro baronas vis dar netikėdamas.

- Kai mes atėjome čia, pone barone, - pradėjo komisaras, - šitas niekšas Marnefas įėjo pirmas ir skubiai paėmė šį laišką nuo sekretero, - tarė jis, rodydamas į staliuką, - kur tikriausiai jį padėjo žmona. Aišku, kad žmona ir vyras buvo susitarę, kur ji padės laišką, jeigu jai pavyks jį iš jūsų pavogti, kai užmigsite; laiškas, kurį gavote iš šitos damos, kartu su tais, kuriuos jai rašėte, nulems bylą.

Komisaras parodė baronui Valeri laišką, kurį jam buvo atnešusi Regina į jo darbo kabinetą ministerijoje.

- Laiškas priklauso prie visų bylos dokumentų, - tarė komisaras, - prašau man jį grąžinti, pone barone.

- Na ką gi, pone, - tarė Julo pasikeitusiu veidu, - šita moteris - pasiutusi kekšė, dabar aš įsitikinęs, kad ji turi tris meilužius.

- Aiškiai matyti, - tarė policijos komisaras. - O, ne visos kekšės po gatves šlaistosi! Kai šiuo amatu verčiamasi karietose, salonuose ar šeimoje, pone barone, čia jau operuojama ne frankais ir santimais. Panelė Estera, kurią minėjote, ta, kuri nusinuodijo, prarijo milijonus... Patikėkite manimi, pone barone, sustokite, kol nevėlu. Jūsų paskutinė pramoga jums brangiai atsieis. Šio niekšo vyro pusėje stovi įstatymas. Žodžiu, jei ne aš, ši poniutė būtų jus paskui ir vėl į spąstus įtraukusi!

- Dėkoju, pone komisare, - tarė valstybės patarėjas, stengdamasis išlaikyti orumą.

- O dabar, pone, užrakinsime butą, komedija suvaidinta, ir jūs pats grąžinsite raktą ponui merui.

Julo grįžo namo visiškai praradęs jėgas, beveik alpdamas, slegiamas niauriausių minčių. Jis pažadino žmoną ir šiai kilniai, šventai, tyrai moteriai išpažino paskutinių trejų metų įvykius, raudodamas kaip vaikas, iš kurio atimtas mėgstamas žaisliukas. Šita jaunaširdžio senio išpažintis, šita baisi, širdį draskanti epopėja, giliai sugraudinusi Adeliną, privertė ją tačiau slaptai patirti didžiausią džiaugsmą: ji dėkojo dangui už šį paskutinį smūgį jos vyrui, nes tikėjosi, kad jis grįš atgalios į šeimos židinį.

- Lisbeta sakė teisybę, - tarė ponia Julo švelniu balsu, nesileisdama į jokius nereikalingus pamokymus. - Ji mus iš anksto įspėjo.

- Taip! O, jei būčiau jos paklausęs, užuot supykęs tą dieną, kai spyriau vargšę Hortenziją grįžti pas vyrą tik tam, kad nenukentėtų geras vardas šitos... O, brangioji Adelina, reikia gelbėti Venceslavą. Jis iki kaklo įklimpęs į tą dumblynę!

- Vargše mano Hektorai! Su miestiete tau išėjo ne geriau kaip su aktorėmis, - nusišypsojo Adelina.

Baronienė išsigando, pamačiusi, kaip pasikeitė jos Hektoras; kai ji matė jį nelaimingą, kenčiantį, palūžusį po nelaimių našta, joje kalbėjo tik širdis, užuojauta ir meilė, ji būtų gyvybę atidavusi, kad tik Julo būtų laimingas.

- Pasilik su mumis, brangusis Hektorai. Pasakyk, ką daro tos moterys, kad taip tave pritraukia; aš noriu pamėginti... Kodėl neišauklėjai manęs taip, kad aš tau patikčiau? Ar aš negana protinga? Yra vyrų, kuriems atrodau dar graži ir kurie apie mane sukasi.

Čia daugeliui ištekėjusių moterų, atsidavusių savo pareigai ir vyrui, kils klausimas: kodėl tokie stiprūs ir tokie geri vyrai, tokie gailestingi įvairioms ponioms Marnef, savo užgaidų ir aistrų objektu nepasirenka savo žmonų, net jei jos tokios kaip baronienė Adelina Julo? Tai viena iš didžiausių žmogaus prigimties paslapčių. Meilė, šitas neaprėpiamas proto pašėlimas, šitas vyriškas ir rūstus didžiųjų širdžių pomėgis, ir kita vertus - jautulinis pomėgis, banalybė, pardavinėjama miesto aikštėse - dvi to paties reiškinio pusės. Moteris, galinti patenkinti šiuos du dvejopos žmogaus prigimties potroškius, lygiai reta moterų giminėje, kaip didis karvedys, didis rašytojas, didis menininkas ir didis išradėjas tautoje. Ir įžymus vyras, ir siaurakaktė žmogysta, kiekvienas Julo ir kiekvienas Krevelis lygiai vienodai veržiasi į idealą ir į jautulinį pomėgį; visi leidžiasi ieškoti šio paslaptingo hermafrodito, šios retenybės, kuri dažniausiai pasirodo esanti dviem tomais išleista knyga. Šitie ieškojimai - tai žmonių sugedimas, dėl kurio kalta visuomenė. Iš tikrųjų, į santuoką reikia žiūrėti kaip į didelę pareigą, tai - patsai gyvenimas su savo triūsu ir rūsčiu abipusiu aukojimusi. Palaidūnai, šie lobių ieškotojai, yra tokie pat nusikaltėliai, kaip ir visi kiti piktadariai, tik ne taip žiauriai baudžiami. Šios mintys nėra koks nereikalingas pamokslas apie moralę, jos tik paaiškina daugelio nesuprantamų nelaimių priežastį. Iš šio mūsų apsakymo peršasi pačios savaime įvairios pamokomos išvados.

Baronas tuoj nuvyko pas maršalą Visemburgo kunigaikštį: jo įtakinga parama buvo jo paskutinis prieglobstis. Trisdešimt penkerius metus būdamas senojo karžygio globoje, jis galėjo kreiptis į jį kada norėjo, todėl ir šią ankstyvą valandą buvo įleistas į kunigaikščio apartamentus.

- A, laba diena, brangusis Hektorai, - tarė šis didis ir geras karvedys. - Kas jums? Atrodote susirūpinęs. Bet juk sesija jau baigėsi. Dar viena nuo pečių nusirito! Kalbu apie sesijas dabar taip, kaip kadaise apie kampanijas. Dievaži, laikraščiai, jei neklystu, ir vadina sesijas parlamento kampanijomis.

- Iš tikrųjų sunkiai mums ėjosi, maršale; bet tokie jau skurdūs laikai! - atsakė Julo. - Ką padarysi? Taip sutvarkytas pasaulis. Kiekviena epocha turi savo minusų. Didžiausia 1841 metų bėda yra ta, kad nei karaliaus valdžia, nei ministrai negali veikti taip laisvai, kaip kadais veikė Imperatorius.

Maršalas pažvelgė į Julo erelio žvilgsniu, išdidžiu, aiškiu ir skvarbiu, bylojančiu, kad šitas didingos sielos vyras, nors senas, vis dar tebėra pajėgus ir tvirtas.

- Tau iš manęs ko nors reikia? - pasiteiravo jis linksmai.

- Esu priverstas prašyti jus vieno dalyko kaip malonės sau pačiam - paskirkite vieną mano kanceliarijos viršininko padėjėją kanceliarijos viršininku ir pristatykite jį Garbės legiono...

- Kuo jis pavarde? - tarė maršalas, sviesdamas į baroną žaibišką žvilgsnį.

- Marnefas!

- Jis turi dailią žmoną, mačiau ją per tavo dukters vestuves... Jei Rožė..., bet Rožė išvykęs. Hektorai, sūnau, čia, matyt, tavo merginėjimo reikalai. Tai tu dar tebeužsiimi tuo, a? O, darai garbę Imperatoriaus gvardijai! Štai ką reiškia dirbti intendantūroje: tu beturįs atsargų!.. Mesk šituos dalykus, mielasis vaikine, jie grynai meiliniai ir negali būti painiojami su administraciniais.

- Ne, maršale, tai labai bjaurus dalykas, nes čia įsivėlusi pataisos policija; juk nenorėsite, kad patekčiau į jos rankas?

- Po velnių! - sušuko susirūpinęs maršalas. - Na, pasakok toliau.

- Matote, aš - kaip lapė, patekusi į spąstus... Jūs visada buvote toks geras man, kad malonėsite išgelbėti mane ir dabar iš gėdingos bėdos, į kurią esu pakliuvęs.

Julo papasakojo apie savo negandą kiek galėdamas sąmojingiau ir linksmiau.

- Nejau norėsite, kunigaikšti, - baigė jis, - kad mano brolis, kurį taip mylite, mirtų iš sielvarto ir kad būtų sutepta jūsų departamento direktoriaus, valstybės patarėjo garbė? Tas Marnefas - niekšas, ir mes jį išleisime į pensiją po dvejų trejų metų.

- Kaip tu lengvai kalbi apie dvejus trejus metus, brangusis dragauži!.. - papriekaištavo maršalas.

- Bet, kunigaikšti, juk Imperatoriaus gvardija nemirtinga!

- Tik aš vienas belikau gyvas iš pirmųjų Napoleono maršalų, - tarė ministras. - Klausyk, Hektorai. Nežinai, kaip aš prie tavęs prisirišęs! Pamatysi! Tą dieną, kai išeisiu iš ministerijos, mudu išeisime kartu. Gaila, tu ne deputatas, drauguži! Daug kas kėsinasi į tavo vietą, ir jei ne aš, jau seniai būtum ją praradęs. Taip, man teko ne su vienu susiremti dėl tavęs... Na ką gi, patenkinu tavo abu prašymus - iš tikrųjų būtų per daug skaudu matyti tave kaltinamųjų suole - tavo amžiaus ir tavo padėties. Bet tu pernelyg kenki savo autoritetui. Jei šis paskyrimas sukels triukšmą, turėsime nemalonumų. Man tai nusispjauti, bet tau - dar viena rakštis į koją. Per ateinančią sesiją išlėksi. Į tavo vietą varvina seilę penki ar šeši įtakingi asmenys, ir tu išsilaikei todėl, kad man pasisekė surasti įmantrių argumentų. Pareiškiau, kad tą dieną, kai išeisi į pensiją ir tavo vietą užims kitas, mes susidursime su penkiais nepatenkintais ir vienu laimingu, o tuo tarpu palikdami tave *kabaruojantį ant plaukelio* dar dvejus trejus metus, garantuosime sau šešis balsus. Taryba

nusijuokė ir nutarė, kad *senoji gvardija*, kaip mus vadina, pradeda susivokti parlamento taktikoje... Kalbu su tavim atvirai. Be to, tu pradedi žilti... Vis dėlto koks tu laimingas, kad įstengi dar įsipainioti į tokias istorijas! Deja, nebe tie laikai, kai jaunesnysis leitenantas Kotenas turėdavo meilužių! - ir maršalas paskambino. - Tą protokolą reikia sunaikinti, - pridūrė jis.

- Jūs - tikras tėvas, jūsų šviesybe! O aš nedrįsau prisipažinti, koks esu susirūpinęs.

- Man vis atrodo, kad Rožė čia, - sušuko maršalas, pamatęs įeinant Mitruflė, savo kurjerį. - Norėjau jį pakviesti. Eikite sau, Mituflė. O tu, mano senasis drauge, eik paruošti to paskyrimo, aš jį pasirašysiu. Bet šitas šlykštus intrigantas neilgai tesidžiaugs savo nusikaltimų vaisiais, mes jį seksime ir atleisime su trenksmu po pirmo menkiausio nusižengimo. Dabar, kadangi tu išgelbėtas, mielasis Hektorai, būk atsargus. Neįsipyk savo draugams. Paskyrimą gausi dar šį rytą, ir tavo žmogėnas bus ordino kavalierius!.. Kiek tau dabar metų?

- Po trijų mėnesių sueis septyniasdešimt.

- Tikras šaunuolis! - nusišypsojo maršalas. - Tau reiktų už tai paaukštinti tarnybą; deja, po šimts pypkių, dabar ne Liudviko XV laikai.

Tai šitaip stipriai pasireiškia draugystė, siejanti garbinguosius Napoleono falangos likučius: jie visada, kaip kadaise karo stovykloje, pasiruošę gintis nuo visų ir kiekvieno.

"Dar viena šitokia malonė, - pagalvojo Julo, žingsniuodamas kiemu, - ir aš žuvęs".

Nelaimingasis pareigūnas nuvyko pas baroną Nusingeną, kuriam jis tebuvo skolingas nedidukę sumą; jam pavyko pasiskolinti iš bankininko keturiasdešimt tūkstančių frankų, įkeičiant savo algą vėl toliau dvejiems metams. Bet sulygo, kad tuo atveju, jei baronas Julo bus atleistas į pensiją, ta dalis jo pensijos, ant kurios galima uždėti areštą, turės būti skirta skolai grąžinti, iki galutinai bus apmokėti kapitalas ir palūkanos. Šis naujasis sandėris buvo sudarytas,

kaip ir pirmasis, Vovinė vardu, kuriam baronas pasirašė dvylikai tūkstančių frankų vekselių. Rytojaus dieną ir pražūtingasis protokolas, ir vyro skundas, ir laiškai, - viskas buvo sunaikinta. Skandalingasis pono Marnefo paaukštinimas praėjo beveik nepastebėtas Liepos iškilmių sūkuryje ir nesukėlė atgarsio laikraščiuose.

Lisbeta, tariamai susipykusi su ponia Marnef, įsikūrė pas maršalą Julo. Praėjus dešimčiai dienų po šių įvykių, buvo paskelbti pirmieji senmergės ir įžymaus senolio jungtuvių užsakai; kad maršalas sutiktų vesti, Adelina papasakojo jam apie piniginę katastrofą, ištikusią jos Hektorą, ir paprašė maršalą nieko neprasitarti baronui, kuris, kaip ji sakė, buvo apniukęs, prislėgtas ir palaužtas...

- Deja, metai daro savo, - pridūrė ji.

Taigi Lisbeta triumfavo! Nebetoli buvo tas laikas, kai ji turėjo pasiekti tikslą, įvykdyti savo užmačias ir patenkinti savo neapykantą. Iš anksto mėgavosi laime viešpatauti šeimoje, kuri taip ilgai ją niekino. Svajojo tapti savo globėjų globėja, angelu išgelbėtoju, kurio malone laikytųsi nusigyvenusi šeima; kreipėsi pati į save: "Ponia grafiene!" ar "Ponia maršaliene!" ir lankstėsi prieš veidrodį. Adelina ir Hortenzija baigs gyvenimą skurde, nebeišbrisdamos iš vargo, o ji, pusseserė Beta, priimta į Tiuilri rūmus, išdidžiai puikausis aukštuomenėje.

Siaubingas įvykis nuvertė senmergę iš socialinio gyvenimo viršūnių, kuriose ji taip išdidžiai buvo įsitaisiusi.

Tą pačią dieną, kai buvo paskelbti pirmieji užsakai, baronas gavo antrą žinią iš Afrikos. Prisistatė antras elzasietis, įteikė laišką, pirma persitikrinęs, ar iš tikrųjų kalbasi su pačiu baronu Julo, ir, palikęs savo buto adresą, išėjo; aukštasis pareigūnas, vos perskaitęs pirmąsias laiško eilutes, susmuko kaip perkūno trenktas.

Brolėnai, šį laišką jūs gausite, mano apskaičiavimais, septintą rugpjūčio. Tarkime, kad jums reikės trijų dienų, kol išsiųsite mūsų prašomą paramą, ir kad praeis dvi

savaitės, kol ji mus pasieks; bus jau nebetoli rugsėjo pirmoji.

Jei jums pasiseks viską atlikti per tiek laiko, tai jūs išgelbėsite jums nuolankiai atsidavusio Johano Fišerio garbę ir gyvybę.

Štai ko prašo valdininkas, kurį jūs paskyrėte man kompanionu, kadangi iš visko atrodo, kad aš pats galiu būti patrauktas į prisiekusiųjų teismą ar net karo tribunolą. Jūs suprantate, kad niekas niekada nepajėgs nutempti Johano Fišerio į jokį teismą, jis pats savo valia stos į Dievo teismą.

Jūsų valdininkas man atrodo įtartinas vyrukas, galįs labai lengvai jus sukompromituoti. Bet jis gudrus kaip visi apgavikai. Jo nuomone, jūs turite šaukti garsiau negu visi kiti ir atsiųsti mums inspektorių, specialų komisarą, įgaliotą surasti nusikaltėlius, ieškoti išeikvojimų, trumpai sakant, įvaryti baimės; šitas inspektorius, sukėlęs konfliktą, turi atsistoti tarp mūsų ir teismo.

Jei jūsų komisaras atvyks čia rugsėjo pirmą su jūsų slaptažodžiu ir jei jūs atsiųsite mums du šimtus tūkstančių frankų, kuriais mes atkursime sandėliuose išteklius, mūsų teigimu tariamai išskirstytus tolimose vietovėse, mūsų buhalterija išliks garbinga ir švari žmonių akyse.

Kareiviui, įteikusiam šį laišką, galite ramiausiai duoti mano vardu čekį į bet kurį Alžyro banką. Tai patikimas žmogus, mano giminaitis; jis nesusigaudys, kokio turinio siuntą jam įteiksite. Ėmiausi atitinkamų priemonių, kad šis vaikinas tikrai grįžtų. Jeigu niekuo negalite man padėti, aš mielai mirsiu už žmogų, kuriam turime būti dėkingi už mūsų Adelinos laimę.

Aistra su savo liūdesiais ir džiaugsmais, katastrofa, kuria užsibaigė barono Julo meilės karjera, sutrukdė jam laiku pagalvoti apie vargšą Johaną Fišerį, nors dėdė pirmajame savo laiške aiškiai pranešė apie gresiantį pavojų, dabar pakibusį ties pačia galva. Baronas išėjo iš valgomojo į svetainę toks sutrikęs, kad susmuko kaip pakirstas į sofą. Buvo apstulbęs, pastiręs, kaip smarkiai kritęs

žmogus. Pastėrusiomis akimis žiūrėjo į kažkokį piešinį kilime, visai nejausdamas, kad laiko rankoje lemtingąjį Johano laišką. Adelina išgirdo savo kambaryje, kaip jos vyras sunkiai sudribo į sofą. Šis garsas pasirodė jai toks neįprastas, kad ji išsigando, ar neištiko jo apopleksijos smūgis. Pagauta baimės, kuri užima kvapą ir stingdo visus sąnarius, ji pažvelgė pro praviras duris į veidrodį ir išvydo savo Hektorą nelaimės pritrenkto žmogaus poza. Baronienė įėjo pirštų galiukais, Hektoras neišgirdo; ji priėjo arčiau, pastebėjo laišką, paėmė jį, perskaitė ir sudrebėjo visu kūnu. Ji patyrė vieną iš tų stiprių nervinių šokų, kurie visam laikui palieka organizme savo pėdsakų. Po kelių dienų pasireiškęs kūno kretėjimas liko visam gyvenimui, bet dabar, pirmajam susijaudinimui praėjus, būdama priversta veikti, ji sukaupė jėgas, kurių mes semiamės iš pačių gyvybinės energijos šaltinių.

- Hektorai, eime į mano kambarį, - tarė ji balsu, tyliu it vėjo dvelktelėjimas. - Tavo duktė neprivalo tavęs tokio matyti! Eikš, mano drauge, eikš.

- Kur gauti du šimtus tūkstančių frankų? Galiu išsirūpinti, kad komisaru būtų pasiųstas Klodas Vinjonas. Jis sumanus, gudrus vyrukas. Tai galima sutvarkyti per dvi dienas... Bet du šimtai tūkstančių frankų! Sūnus jų neturi, jo namas įtrauktas į trijų šimtų tūkstančių frankų hipoteką. Brolio santaupos neviršija trisdešimties tūkstančių frankų. Nusingenas pasijuoks iš manęs!.. O Vovinė?.. Jis man ir taip nelabai noromis sutiko paskolint dešimt tūkstančių frankų, kuriais turėjau papildyti šito niekšo Marnefo sūnui skirtą pinigų sumą. Ne, viskas baigta. Lieka tik viena - pulti maršalui į kojas, pasipasakoti jam visą teisybę, išklausyti, kaip jis vadins mane niekšu, perkęsti jo keiksmus ir paskui garbingai išnykti.

- Bet juk tai ne vien pražūtis, Hektorai, tai gėda! - sušuko Adelina. - Mano vargšas dėdė nusižudys. Žudyk mus, tai tavo teisė, bet netapk kitų žudiku! Tvardykis! Kokia nors išeitis yra!

- Jokios! - atitarė baronas. - Vyriausybė niekada

neįstengs surasti dviejų šimtų tūkstančių frankų, net jei reiktų išgelbėti patį ministrą!.. O, Napoleonai! Kodėl nėra tavęs?

- Mano vargšas dėdė! Hektorai, nejau įmanoma, kad jis nusižudytų, užsitraukęs nešlovę!

- Viena išeitis būtų, - tarė jis, - bet... labai abejotina... Taip, Krevelis ir duktė kaip šuo su kate... O, tas tai turi pinigų; jis vienintelis galėtų...

- Klausyk, Hektorai, verčiau težūsiu aš, bet ne mūsų dėdė, tavo brolis ir šeimos garbė! - šūktelėjo baronienė, tartum jai būtų švystelėjusi išganinga mintis. - Taip, aš galiu jus visus išgelbėti... O, Dieve mano! Kokia šlykšti mintis! Kaip ji galėjo man į galvą ateiti?

Ji sudėjo rankas, puolė ant kelių ir trumpai pasimeldė. Pakilusi išvydo vyro veidą spinduliuojantį tokiu beprotišku džiaugsmu, kad jai vėl grįžo į galvą pragariškoji mintis, ir ją apniko liūdesys it pamišimo melancholija.

- Eik mielasis, bėk į ministeriją, - sušuko ji, atitokusi iš sąstingio, - pasistenk išsiųsti savo įgaliotinį, tai būtina. Apsuk galvą maršalui! Ir sugrįžęs penktą valandą galbūt rasi... taip, rasi du šimtus tūkstančių frankų. Tavo šeima, tavo, kaip vyro, valstybės patarėjo ir administratoriaus garbė, tavo doras vardas, tavo sūnus - visa bus išgelbėta; bet tavo Adelina bus žuvusi, ir tu niekada jos nebepamatysi. Hektorai, mielasis, - tarė ji, klaupdamasi ant kelių, spausdama jam ranką ir bučiuodama ją, - palaimink mane, atsisveikink su manim!

Šis vaizdas buvo toks skaudus, kad Julo, apkabinęs žmoną, pakėlė ją ir pabučiavęs teištarė:

- Aš tavęs nesuprantu!

- Jei suprastum, - atsakė ji, - mirčiau iš gėdos, arba man pritrūktų jėgų šiai paskutinei aukai.

- Pusryčiai paduoti, - pranešė Marieta.

Įėjo Hortenzija ir pasisveikino su tėvu ir motina. Reikėjo eiti pusryčiauti ir apsimesti ramiems.

- Eikite, sėskitės be manęs, aš tuoj ateisiu! - tarė baronienė.

Ji atsisėdo prie rašomojo stalo ir parašė tokį laišką:

Brangusis pone Kreveli, noriu paprašyti jus vienos paslaugos. Laukiu jūsų šį rytą ir pasikliauju jūsų gerai man žinomu taurumu, tikėdamasi, kad man neteks per daug ilgai laukti.

Jums atsidavusi Adelina Julo.

- Luiza, - tarė ji savo dukters kambarinei, patarnaujančiai prie pusryčių, - atiduokite šitą laišką durininkui, pasakykite, kad tuoj nuneštų jį adresatui ir palauktų atsakymo.

Baronas, tuo metu skaitęs laikraščius, padavė žmonai respublikonų laikraštį ir, rodydamas vieną straipsnį, tarė:

- Ar nebus per vėlu? Štai straipsnis, viena tų bjaurių žinučių, kuriomis laikraščiai užtaiso savo politinį jovalą:

Mūsų korespondentas iš Alžyro praneša, kad intendantūros žinyboje, Orano provincijoje, iškilo aikštėn toks didelis piktnaudžiavimas, jog teisingumo organai buvo priversti pradėti tardymą. Tai aiškus išeikvojimas, nusikaltėliai žinomi. Jei valdžia nepasielgs griežtai su nusikaltėliais, mūsų kariuomenės nuostoliai ir toliau bus didesni dėl intendantūros vagysčių, negu dėl arabų ginklo ir klimato karštumo. Prieš daugiau ką parašydami šia apgailėtina tema, lauksime tolesnių informacijų. Dabar jau nebesistebime, kodėl 1830 metų chartijos nutarimas dėl laikraščių leidimo Alžyre sukėlė tokią paniką.*

- Rengiuosi ir einu į ministeriją, - tarė baronas, keldamasis nuo stalo, - laikas brangus, kiekviena minutė gali atsieiti žmogaus gyvybę.

- Ak, mama, aš nebeturiu vilties! - tarė Hortenzija. Ir, neįstengdama sulaikyti ašarų, parodė motinai "Dailės žurnalo" numerį. Ponia Julo pamatė grafo Steinboko

Dalilos grupės atvaizdą, po ja buvo parašyta: *Ponios Marnef nuosavybė*. Jau iš pirmųjų eilučių galima buvo pažinti, kad straipsnis, pasirašytas V, priklauso talentingai ir paslaugiai Klodo Vinjono plunksnai.

- Vargšė mergaitė!.. - tarė baronienė.

Išsigandusi beveik abejingo motinos balso tono, Hortenzija pažvelgė į ją ir išskaitė jos veide tokį sielvartą, kad prieš jį nublanko jos pačios skausmas; ji priėjo prie motinos, pabučiavo ją ir paklausė:

- Kas tau, mamyte? Kas atsitiko? Ar galime būti dar nelaimingesnės?

- Palyginti su tuo, ką kenčiu šiandien, dukrele, mano baisiosios praeities kančios man atrodo niekis. O, kada aš liausiuosi kentėjus?

- Danguje, mamyte! - rimtai tarė Hortenzija.

- Eikš, angelėli, padėsi man apsirengti... Bet ne, nereikia... Nenoriu, kad pridėtum šiandien ranką prie mano tualeto. Atsiųsk man Luizą.

Sugrįžusi į savo kambarį, Adelina priėjo prie veidrodžio. Ji žiūrėjo į save liūdnai ir smalsiai, klausdama pati save: "Ar aš dar graži?.. Ar galiu dar patikti?.. Ar yra raukšlių?"

Pakėlusi savo puikius, šviesius plaukus, ji pradengė smilkinius... Oda čia buvo skaisti kaip jaunos merginos. Adelina nepasitenkino. Ji pradengė pečius ir patenkinta suvirpėjo pasididžiavimu. Jei moters pečiai gražūs, jų grožis išsilaiko ilgiausiai, ypač kai moters gyvenimas tyras. Adelina rūpestingai pasirinko atskirus savo tualeto dalykus; bet dievobaiminga ir dora moteris apsirengė padoriai, nors ir griebėsi kai kurių naivių koketiškų gudrybių. Kam jai pilkos šilkinės kojinės, atlasinio šilko bateliai, jeigu ji visiškai nemokėjo lemiamą minutę atkišti gražią kojytę ir po mažytėlį truputuką kilnoti suknią, užuominomis žadindama geidulingumą! Tiesa, ji apsivilko savo gražiausiąją muslino suknią pieštomis gėlėmis, giliai iškirptą ir trumpomis rankovėmis; bet, išsigandusi savo nuogumo, tučtuojau pridengė savo puikias rankas permatomomis gazinėmis rankovėmis, o

krūtinę ir pečius paslėpė po siuvinėta skarele. Jos angliškoji šukuosena pasirodė jai per daug provokuojama, ir ji sušvelnino šį įspūdį labai dailiu kyku; bet ar būtų ji mokėjusi, su kyku ar be jo, žaisti auksaspalvėmis garbanomis ir traukti dėmesį į savo smulkutes rankas, kad visi jomis gėrėtųsi... O štai kas pavadavo jai veido dažus: įsitikinusi, kad ji nusikaltėlė ir ruošiasi iš anksto apgalvotam nusidėjimui, ši šventoji moteris taip karštligiškai jaudinosi, kad jai valandėlę grįžo jaunystės skaistumas. Akys sublizgėjo, veidas pražydo. Užuot pasistengusi būti vylinga, ji pasibaisėjo savo begėdiška išvaizda. Lisbeta, Adelinos prašoma, papasakojo, kokiomis aplinkybėmis Venceslavas sulaužė ištikimybę žmonai, ir baronienė didžiai nustebo sužinojusi, jog poniai Marnef užteko vieno vakaro, vienos akimirkos, kad pakerėtas Venceslavas patektų į jos pinkles. "Kaip tos moterys šitai pasiekia?" - paklausė tada baronienė Lisbetą. Niekas neprilygs dorų moterų smalsumui šiuo klausimu, jos norėtų vilioti visais nuodėmės kerais ir išlikti skaisčios. "Ogi jos vilioja, tai jų amatas, - atsakė tada pusseserė Beta. - Matai, tą vakarą, meilute, Valeri būtų angelą pražudžiusi". "Papasakok, kaip ji tai padarė". "Šitam amate teorijos negali būti, čia yra tik praktika", - pašaipiai atsakė Lisbeta. Prisiminusi šį pokalbį, baronienė būtų mielai pasitarusi su pussesere Beta, bet nebuvo laiko. Vargšė Adelina, nesugebanti išgalvoti "muselės", prisisegti rožės pumpuro suknios iškirptėje, atrasti dar kitų kokių moters tualeto vylių, kurie turėtų pažadinti atšipusias vyro aistras, buvo apsirengusi tik tvarkingai. Ne kiekviena, kuri užsigeidžia, gali būti kurtizanė! "Moteris - pirmasis vyro patiekalas", - juokais pasakė Moljeras protingojo Gro Renė lūpomis. Pasak šio palyginimo, meilei lyg ir pritaikomas kulinarijos mokslas. Dora ir garbi moteris tokiu būdu galėtų būti prilyginta homeriškam valgiui - mėsai, kepamai tiesiai ant žarijų. Kurtizanė - priešingai: kuriam nors Karemo* patiekalui su visokiais prieskoniais, pagardais ir kitomis įmantrybėmis. Baronienė negalėjo, nemokėjo patiekti savo baltos krūtinės puikiame gipiūro pusdubenyje,

kaip tai darė ponia Marnef. Jai buvo paslaptis tam tikros pozos, ji nepažinojo tam tikrų žvilgsnių daromo įspūdžio. Žodžiu, jai trūko vyliaus. Kilni moteris galėjo šimtą kartų apsisukti, ji niekuo nebūtų patraukusi prityrusios palaidūno akies.

Būti dorovingai ir neprieinamai visiems žmonėms, o pavirsti kurtizane savo vyrui tesugeba geniali moteris, o tokių maža. Štai kaip reikia išsiaiškinti tą ilgai trunkantį prisirišimą, nesuprantamą moterims, kurios neapdovanotos šita įstabia dvilype prigimtimi. Įsivaizduokite ponią Marnef dorybingą!.. Ir štai jums markizė Peskara!* Šitas didžiąsias ir įžymiąsias moteris, šitas gražiąsias Dianas de Puatjė** dorybingas galima pirštais suskaičiuoti.

Scena, kuria prasidėjo ši rimta ir šiurpi Paryžiaus papročių apybraiža, turėjo vėl pasikartoti, tik su tuo keistu skirtumu, kad negandos, išpranašautos civilinės gvardijos kapitono, sukeitė dabar veikiančių asmenų vaidmenis. Ponia Julo laukė Krevelio tais pačiais sumetimais, kuriais jis važiavo prieš trejus metus pas ją, šypsodamasis paryžiečiams iš savo milordo. Keistas dalykas! Pasiryždama žengti į šiurkščiausią neištikimybę, tokią, kokios kai kurių teisėjų akyse nepateisina aistros įkarštis, baronienė liko ištikima sau, savo meilei.

"Ką daryti, kad būčiau tokia kaip ponia Marnef?" - pagalvojo ji, išgirdusi skambutį.

Ji nurijo ašaras, vidinė ugnis pagyvino jos veido bruožus, ji pasiryžo būti tikra kurtizane; vargšė kilnioji būtybė!

"Kokio velnio nori iš manęs ta šaunioji baronienė Julo! - svarstė Krevelis, lipdamas didžiausiais laiptais aukštyn. - Ak! Tikriausiai paistys apie mano barnį su Selestina ir Viktorenu; ne, jau atsiprašau, nepasiduosiu!.."

Įėjęs į svetainę paskui Luizą, jis apžiūrėjo, kokios nuskurdusios šios *patalpos* (Krevelio stilius), ir pagalvojo: "Vargšė moteris!.. ji čia - kaip tas gražus paveikslas, kurį nubloškė į palėpę žmogus, nieko nenutuokiantis apie tapybą".

Krevelis, matydamas, kaip perkasi paveikslus ir

statulas grafas Popino, prekybos ministras, panūdo taip pat išgarsėti tarp Paryžiaus mecenatų, kurių meilė menui reiškiasi tuo, kad jie stengiasi gauti dvidešimties frankų monetą už dvidešimtį sū. Adelina meiliai nusišypsojo Kreveliui ir ranka parodė jam kėdę prieš save.

- Pasiruošęs patarnauti, gražioji ponia! - tarė Krevelis.

Išėjęs į politinius veikėjus, ponas meras pradėjo rengtis juodai. Jo veidas virš šito drabužio švietė tarytum mėnulio pilnatis, išplaukusi iš už tamsių debesų. Jo marškiniai su įsegtais trimis kaip žvaigždės perlais, po penkis šimtus frankų kiekvienas, rodė, kaip nuostabiai buvo išlavėjusi jo... krūtinės ląsta. Jis sakė apie save: "Iš karto matyti būsimasis tribūnos atletas!" Ant stambių plebėjiškų rankų jis nuo pat ryto mūvėjo gelsvas pirštines. Jo lakuoti batai liudijo, kad jis atvažiavęs rusvu mažu vienkinkiu fajetonu. Per pastaruosius trejus metus ambicija privertė Krevelį pakeisti savo pozą. Panašiai, kaip didieji dailininkai, jis perėjo į savo naują manierą. Lankydamasis aukštuomenėje, pas Visemburgo kunigaikštį, prefektūroje, pas grafą Popino ir kitur, jis laikydavo skrybėlę vienoje rankoje nerūpestingai, kaip jį išmokė Valeri, o kitos rankos nykštį koketiškai užsikišdavo už liemenės pažasties iškirptės, manieringai kraipydamas galvą ir vartydamas akis. Šitą naują pozą jam išgalvojo pašaipūnė Valeri; teigdama, kad šitaip jis atjaunėsiąs, ji apdovanojo savo merą dar vienu karikatūrišku bruožu.

- Gerasis, brangusis pone Kreveli, - pradėjo baronienė susijaudinusiu tonu, - prašiau jus ateiti nepaprastai svarbiu reikalu...

- Jau spėju, ponia, - suktą miną nutaisęs, tarė Krevelis, - bet jūs prašote neįmanomo dalyko... O, aš nesu nei koks beširdis tėvas, nei žmogus, apsišarvavęs nuo galvos ligi kojų šykštybe, kaip sakė Napoleonas. Klausykite, gražioji ponia. Jei mano vaikai būtų nusigyvenę švaistydami pinigus saviems reikalams, aš jiems pagelbėčiau; bet laiduoti už jūsų vyrą, ponia?.. Tai tas pat, kaip bandyti

pripilti Danaidžių statinę*! Įkeisti namą už tris šimtus tūkstančių frankų dėl nepataisomo tėvo! Šie nelaimingieji šiandien neturi nė kiauro skatiko. Ir gyvenimu nepasidžiaugė! Dabar jiems teks gyventi iš to, ką uždirbs Viktorenas teisme. *Tepalaido liežuvį* dabar jūsų gerbiamasis sūnelis!.. Ak, juk jis, rodos, turėjo būti ministru, šitas mokslinčius! Visų mūsų viltis! Geras vilkikas, kad iš karto kvailai seklumoje įstrigo! Jei jis skolintųsi pinigų, norėdamas iškilti, jei lįstų į skolas, vaišindamas deputatus, medžiodamas balsus ar didindamas savo įtaką, aš jam pasakyčiau: "Štai mano pinigų maišas, semk, drauguži!" Bet apmokėti tėtušio paikystes, paikystes, kurias jums seniai išpranašavau! Ne... Et, pats tėvelis jam koją pakišo... Aš būsiu ministras...

- Deja, *brangusis Kreveli,* kalbėsiu ne apie mūsų vaikus. Vargšeliai taip mums atsidavę!.. Jei jūsų širdis atsižadės Viktoreno ir Selestinos, aš taip juos mylėsiu, kad galbūt įstengsiu sušvelninti tą kartų liūdesį, kuriuo aptemdys jų nuostabias sielas jūsų pyktis. Baudžiate savo vaikus už gerą darbą!

- Taip, gerą darbą, bet blogai padarytą! Tai pusiau nusikaltimas! - tarė Krevelis, labai patenkintas savo sąmoju.

- Daryti gera, mano brangusis Kreveli, - kalbėjo baronienė, - tai nereiškia semti pinigus iš prikimštos piniginės! Tai reiškia kęsti nepriteklius dėl savo dosnumo, kentėti už savo gerą darbą. Tai būti pasiruošusiam sulaukti nedėkingumo! Dangus nepripažįsta išmaldos, kuri nieko nekaštuoja...

- Gerbiamoji ponia, niekas nedraudžia šventiesiems mirti ligoninėse, jeigu jie mano, kad tai jiems atveria dangaus karalystės duris. O aš esu žmogus pasaulietis, tiesa, bijau Dievo, bet dar labiau bijau skurdaus gyvenimo pragaro. Likti be sū - pati baisiausia nelaimė mūsų dabartinėje socialinėje santvarkoje. Aš šių dienų žmogus. Aš gerbiu pinigą!..

- Jūsų teisybė, bet tik žemišku požiūriu, - tarė Adelina.

Ji buvo už šimto mylių nuo rūpimo klausimo ir, galvodama apie dėdę, jautėsi kaip šventasis Laurynas ant įkaitintų grotų, nes jai vaidenosi, kaip dėdė taiko į save pistoletu! Ji nuleido akis, paskui pakėlė jas į Krevelį, kupinas angeliško švelnumo, o ne įžūlaus ir vylingo Valeri gašlumo. Prieš trejus metus šituo žavingu žvilgsniu ji būtų Krevelį pakerėjusi!

- O kitados jūs buvote dosnesnis!.. Kalbėjote tada apie tris šimtus tūkstančių frankų, kaip kalba didžiūnai...

Krevelis žvilgterėjo į ponią Julo ir palygino ją su bebaigiančia žydėti lelija. Jam kilo neaiškios mintys; bet jis taip gerbė šią šventą moterį, kad nuvijo šalin šį įtarimą, palaikęs jį savo palaidūniškos prigimties padaru.

- Ponia, esu vis tas pats, bet buvęs komersantas, net elgdamasis kaip didžiūnas, yra metodiškas ir taupus ir visur žiūri tvarkos. Galima atidaryti savo užgaidoms sąskaitą, kredituoti jas, skirti šiam reikalui tam tikrą dalį pajamų; bet praimti kapitalą!.. tai jau beprotybė! Mano vaikai gaus visą motinos ir mano turtą; bet jie tikriausiai nenori, kad jų tėvas nuobodžiautų, taptų vienuoliu ar mumija!.. Aš džiaugiuosi gyvenimu! Ir linksmai plaukiu pavandeniui. Atlieku visa, ko reikalauja iš manęs įstatymai, širdis ir šeima, kaip sąžiningai iki šiol išpirkdavau savo vekselius, atėjus terminui. Tesitvarko mano vaikai, kaip aš savo šeimoje, ir aš būsiu patenkintas; na, o kai dėl dabarties, mano paikšystės - kadangi jų neatsisakau - niekam nieko nekainuoja, išskyrus lengvatikius *kliukšas* (atsiprašau, jums nepažįstamas Biržos žargonas), taigi vaikai neturės ko man prikišti ir ras po mano mirties dar gražų turtelį. Na, o jūsų vaikai to paties apie savo tėvelį nepasakys, nes nusigyvendamas jis stumia su savim į pražūtį savo sūnų ir mano dukterį...

Juo toliau, juo labiau tolo baronienė nuo savo tikslo...

- Jūs labai nemėgstate mano vyro, brangusis Kreveli, o tačiau būtumėte šiandien geriausias jo draugas, jei jo žmona būtų jums nesipriešinusi...

Ji sviedė į Krevelį liepsningą žvilgsnį. Bet čia ji

pasielgė kaip savo laiku Diubua*, per daug įsismaginęs spardyti Regentą - per daug išsidavė, ir parfiumerininką, Regentystės garbintoją, taip apvaldė nedoros mintys, kad jis pagalvojo: "Nejaugi ji norėtų atsikeršyti baronui Julo?.. Gal kartais jai labiau patinku vaidindamas mero vaidmenį negu nacionalinės gvardijos kapitono?.. Moterys tokios įnoringos!" Ir jis įsirėžė pagal savo naująją manierą, pažvelgdamas į baronienę Regentystės laikų padaužos žvilgsniu.

- Galima būtų pagalvoti, - vėl prakalbo ji, - kad jūs keršijate jam už dorą, kurios nepajėgėte palaužti, už moterį, kurią mylėjote tiek... kad... bandėte net nupirkti, - pridūrė ji visai tylomis.

- Dievišką moterį, - pridūrė Krevelis, labai reikšmingai nusišypsodamas baronienei, o ji nuleido akis, ir jos blakstienos sudrėko, - kiek skausmo išgėrėte... per trejus metus!.. Ar ne, mano gražuole?

- Nekalbėsime apie mano kančias, *brangusis Kreveli*; jos prašoka žmogaus jėgas. Ak, jeigu tebemylėtumėte mane, galėtumėte išgelbėti mane iš bedugnės, kurioje esu! Taip, aš esu pragare! Karalių žudikai, kuriuos kankino įkaitintomis replėmis, plėšė arkliais, buvo laimingi, palyginti su manimi, nes jiems tebuvo draskomas kūnas, o man plėšoma širdis!..

Krevelis ištraukė ranką iš liemenės iškirptės, padėjo skrybėlę ant stalelio ir metė savo pozą - jis šypsojosi! Ši šypsena buvo tokia kvaila, jog baronienė apsigavo - pagalvojo, kad jis šypsosi iš geraširdiškumo.

- Jūs matote moterį, išgyvenančią ne desperaciją, o garbės agoniją ir pasiryžusią daryti viską, mano drauge, kad neįvyktų nusikaltimas...

Bijodama, kad neateitų Hortenzija, ji pakilo ir užšovė duris; paskui taip pat ūmai puolė prieš Krevelį ant kelių, pagriebė jo ranką ir pabučiavo ją.

- Būkite mano išgelbėtoju! - sušuko ji.

Ji manė, kad toje prekijo širdyje gali būti kokių kilnių stygų, ir jai staiga nušvito viltis gauti du šimtus tūkstančių frankų nesusitepus.

- Tada norėjote pirkti dorybę - pirkite dabar sielą!.. - tarė ji, mesdama į jį pakvaišusį žvilgsnį. - Pasitikėkite mano moterišku dorumu, mano garbe - juk žinote, kokia ji tvirta! Būkite mano draugu! Gelbėkite iš pražūties, gėdos ir nevilties visą šeimą; neleiskite nugrimzti jai į klampynę, kur purvas susimaišys su krauju! O, neprašykite, kad aš jums aiškinčiau!.. - sušuko ji, pastebėjusi, kad Krevelis nori kalbėti. - Svarbiausia, nesakykite: "Buvau jus įspėjęs!", kaip sako žmonės, kai jie džiaugiasi savo draugų nelaime. Ak, klausykite! Nusileiskite tai, kurią mylėjote, nusileiskite moteriai, kuri nusižeminusi sukrito prie jūsų kojų ir tuo galbūt parodė savo nepaprastą kilnumą; neprašykite iš jos nieko, pasikliaukite jos dėkingumu!.. Ne, neduokite nieko dovanai, skolinkite tai, kurią vadinote Adelina!..

Čia jai iš akių pasipylė ašaros, Adelina taip raudojo, kad Krevelio pirštinės sudrėko. Žodžiai "man reikia dviejų šimtų tūkstančių frankų" paskendo šitame ašarų sraute, kaip akmenys, kad ir kokie dideli jie būtų, visiškai pranyksta Alpių upeliuose, patvinusiuose tirpstant sniegui.

Štai kokia nepatyrusi yra Dorybė! Nedorybė, kaip matėme iš ponios Marnef, niekad nieko neprašo, ji moka taip padaryti, kad jai viskas siūloma. Tokios moterys pradeda reikalauti tik tada, kai pajunta, kad be jų neapsieinama, ar kai nutaria eksploatuoti vyriškį taip, kaip *eksploatuojamas* karjeras, kur jau baigiasi gipsas, *sugriautinai*, kaip sako akmenskaldžiai. Išgirdęs žodžius "dviejų šimtų tūkstančių frankų", Krevelis viską suprato. Jis galantiškai pakėlė baronienę nuo grindų, ramindamas ją šiais įžūliais žodžiais: "Na, na, nusiraminkite, *mamyte*", bet Adelina, netekusi galvos, neišgirdo. Scena įgijo visai kitą pobūdį; Krevelis, jo žodžiais tariant, darėsi padėties viešpats. Milžiniška suma taip paveikė Krevelį, kad visas jo susijaudinimas, kuris buvo pagavęs jį, išvydus prie savo kojų šią puikią, ašaromis paplūdusią moterį, išsisklaidė kaip dūmas. Be to, kad ir kokia angeliškai graži ir kokia šventa būtų moteris, kai ji apsipila ašaromis, visas jos gražumas dingsta. Tokios kaip ponia Marnef kartais paverkšlena, leidžia skruostu nurie-

dėti vienai kitai ašarai; bet prapliupti ašaromis taip, kad paraustų akys ir nosis!.. - o ne, šitos klaidos jos niekuomet nepadaro!

- Klausykite, *vaikeliuk*, ramiau, po šimts pypkių! - pasakė Krevelis, suimdamas rankomis gražiosios ponios Julo rankutes ir plekšnodamas jas. - O kam jums reikia dviejų šimtų tūkstančių frankų? Ką jūs su jais veiksite? Kam jie?

- Nereikalaukite iš manęs jokių paaiškinimų, - atsakė ji, - duokite juos man!.. Jūs išgelbėsite trims žmonėms gyvybę ir mūsų vaikų garbę.

- Ir jūs iš tikrųjų manote, mamyte, - tarė Krevelis, - kad rasite Paryžiuje vyrą, kuris sulig pirmu beveik išprotėjusios moters žodžiu nueis ir atneš jai *hic et nunc** iš stalčiaus ar iš kur ten du šimtus tūkstančių frankų, tylutėliai gulėjusius ir laukusius, kol ji teiksis juos sau susižerti? Štai kaip jūs pažįstate gyvenimą ir piniginius reikalus, gražuole?.. Jei jūsų artimieji sunkiai serga, na ką gi, pasiųskite jiems kunigą su paskutiniais sakramentais, todėl, kad Paryžiuje, išskyrus Jo dieviškąją Didenybę Banką, garsųjį Nusingeną ar bepročius šykštuolius, įsimylėjusius auksą, kaip kad mes įsimylime moteris, niekas neįstengs padaryti šio stebuklo! Net karaliaus lėšų kanceliarija, nors labai mandagi, ir ta paprašytų jus užeiti rytoj. Kiekvienas stengiasi išspausti naudą iš pinigų ir varo jais spekuliacijas, kiek įkerta. Jūs iliuzijomis gyvenate, angelėli, jei manote, kad dabar pas mus viešpatauja karalius Liudvikas Pilypas; jis pats jokių iliuzijų neturi. Jis žino, kaip ir mes visi, kad aukščiau už Chartiją yra šventoji, garbingoji, tvirtoji, meilingoji, gražioji, kilnioji, visada jauna, visagalė penkių frankų moneta! Na, o pinigas, mano gražusis angele, reikalauja palūkanų ir amžinai gainiojasi jas! "Izraelio Dieve, tu nugalėsi", - pasakė didysis Rasinas. Trumpai kalbant, amžinai gyva aukso veršio alegorija!.. Jau Mozės laikais dykumoje buvo spekuliuojama! Mes grįžome į Biblijos laikus! Aukso veršis buvo pirmoji

* *Nieko nelaukęs (lot.)*

buhalterinė knyga, - pridūrė jis. - O jūs, Adelina, per daug užsidarėte savo Pliumė gatvėje! Egiptiečiai gaudavo iš žydų, kai prireikdavo, milžiniškų sumų pasiskolinti, ir vijosi per dykumas ne Dievo tautą, bet kapitalus.

Jis pažiūrėjo į baronienę, tarytum sakydamas: "Ar aš ne sąmojingas, ką?"

- Nejau jūs nežinote, kaip stipriai kiekvienas pilietis įsikibęs savo mantos! - pratarė jis patylėjęs. - Atleiskite. Paklausykite gerai, ką pasakysiu. Pasistenkite suprasti mano išvedžiojimus. Jums reikia dviejų šimtų tūkstančių frankų?.. Tas, kas norės juos duoti, turės pajudinti savo indėlius. Paskaičiuokite!.. Norint gauti du šimtus tūkstančių frankų *grynais*, reikia parduoti maždaug septynių tūkstančių frankų triprocentinę rentą. Na, ir tai gausite pinigus ne anksčiau kaip po dviejų dienų. Štai pats greičiausias kelias. O kad kas nors pasiryžtų išleisti iš rankų turtą - juk daugeliui du šimtai tūkstančių frankų tai visas turtas! - jam dar reikia bent pasakyti, kur bus padėti pinigai, kam sunaudoti...

- Čia žaidžiama dviejų žmonių gyvybe - vienas jų mirs iš sielvarto, kitas - nusižudys! Pagaliau įsipainiojusi esu ir aš, išeisiu iš proto! Galbūt jau ir einu?

- Dar ne visai! - tarė jis, graibydamas poniai Julo už kelių. - Tėtušis Krevelis šio to vertas, jei teikeisi apie jį pagalvoti, angelėli.

"Turbūt reikia leisti čiupinėti kelius!" - pagalvojo šventoji, kilnioji moteris, slėpdama veidą rankose.

- Kadaise visą lobį siūlėte man! - tarė ji rausdama.

- O, mamyt, tai buvo prieš trejus metus!.. - nutęsė Krevelis. - Tokios gražios aš jūsų dar nesu matęs! - sušuko jis, griebdamas baronienės ranką ir spausdamas prie širdies. - Po šimts pypkių, meilute, neblogą atmintį turite!.. Na, matote, kaip tada apsirikote, vaidindama šventuolėlę, nes trys šimtai tūkstančių frankų, kuriuos tada taip iškilniai atstūmėte, atsidūrė kitoje piniginėje. Aš jus mylėjau ir vis dar myliu; bet pažiūrėkime, kas buvo prieš trejus metus. Kai jums tada sakiau: "Jūs būsite mano", koks buvo mano

tikslas? Atkeršyti tam nenaudėliui Julo. Tuo tarpu jūsų vyras, gražuole, susirado meilužę - auksą, ne moterį, tikrą perlą, tai šelmei buvo tada dvidešimt treji, kadangi šiandien jai dvidešimt šešeri. Nutariau, kad bus linksmiau, prasmingiau, panašiau į Liudviką XV ar maršalą Rišeljė, pikantiškiau nudžiauti iš jo tą žavią būtybę. Be to, jinai niekada nemylėjo Julo, ir štai jau treji metai, kaip eina iš proto dėl jūsų nuolankaus tarno...

Kol Krevelis postringavo, baronienė ištraukė rankas iš Krevelio rankų, ir jis vėl grįžo į savo pozą. Užkišęs nykštį už liemenės iškirptės, delnais tarsi sparnais lapnojo sau per krūtinę, vaizduodamasis, kad šitokia poza masina ir žavi. Jis tarytum norėjo pasakyti: "Štai žmogus, kurį išmetėte už durų!"

- Tai va, vaikeliuk: aš atsikeršijau, ir jūsų vyras tai sužinojo! Įsakmiai jam įrodžiau, kad jis yra *sumulkintas*, kad jis, kaip sakoma, *gavo per nosį*. Ponia Marnef yra *mano* meilužė ir, kai ponas Marnef nudvės, taps mano žmona...

Ponia Julo žiūrėjo į Krevelį nustėrusiu, beveik pakvaišusiu žvilgsniu.

- Hektoras tai sužinojo! - pakartojo ji.

- Taip! Ir vis dėlto sugrįžo pas ją! - atsakė Krevelis. - Ir aš pakenčiau, nes Valeri įsigeidė būti kanceliarijos viršininko žmona; bet ji prisiekė man taip viską sutvarkyti, kad mūsų baronas būtų *suriestas į ragą* ir daugiau pas ją nebepasirodytų. Ir mano mažytė kunigaikštienė (šita moteris, dievaži, apsigimusi kunigaikštienė) išlaikė savo žodį. Ji sugrąžino jums, ponia, jūsų Hektorą *dorybingą amžinai!*.. kaip ji sąmojingai pareiškė. Ką jau besakyti, nebloga pamoka! Riesta buvo mūsų baronui! Nebereikės jam nei šokėjų, nei padorių moterų: išsigydė radikaliai, nes jo kišenė švari kaip išplauta alaus stiklinė. Jei būtumėte tada paklausiusi Krevelio, užuot paniekinusi jį ir išmetusi už durų, turėtumėte šiandien keturis šimtus tūkstančių frankų - juk mano kerštas man tiek atsiėjo. Na, bet tikiuosi, kad po Marnefo mirties atsiimsiu savo pinigėlius... Sudėjau juos į savo būsimąją... Štai kur mano švaistymosi paslaptis.

Išsprendžiau uždavinį, kaip būti didžiūnu be didelių išlaidų.

- Ir jūs apdovanosite savo dukterį tokia pamote?!.. - sušuko ponia Julo.

- Jūs nepažįstate Valeri, gerbiamoji, - rimtai atsakė Krevelis, įsirężęs pagal savo pirmąją manierą. - Tai ir geros kilmės moteris, ir padori, ir didžiai visų gerbiama moteris. Štai vakar pas ją pietavo parapijos vikaras. Mudu padovanojome bažnyčiai prabangią monstranciją - juk Valeri pamaldi. O, ji apsukri, sąmojinga, žavi, išsimokslinusi, vienu žodžiu - jai nieko netrūksta. Pažiūrėkite į mane, brangioji Adelina, aš už viską dėkingas šiai žavingai moteriai - ji išprusino mane, sutaurino, kaip matote, mano kalbą; ji tramdo mano išsišokimus, pakiša man reikalingų žodžių, minčių. Dabar aš jau nebepasakau nieko neprideramo. Baisiai pasikeičiau, turėjote tai pastebėti. Galų gale ji pažadino manyje garbės troškimą. Dabar galėsiu būti deputatu ir nesapaliosiu visokių nesąmonių, nes mažiausiu reikalu tarsiuosi su savo Egerija*. Visi didieji politikai - ir Numa**, įžymusis mūsų ministras, - visi turėjo savo sibilę. Pas Valeri lankosi apie dvidešimt deputatų, jos įtaka auga, o apsigyvenusi žavinguose rūmuose ir su savo karieta - ji bus viena nevainikuotųjų Paryžiaus valdovių. Šitokia moteris - tai tiesiog garvežys! O! Aš ne kartą dėkojau jums tylomis už jūsų atšiaurumą!..

- Jei šitaip, tai jau reikia abejoti Dievo teisingumu, - tarė Adelina, kuriai iš pasipiktinimo išdžiūvo ašaros. - Ne, negali būti, Dievo kalavijas turi pakibti virš jos galvos!..

- Nepažįstate pasaulio, gražioji ponia, - pasipriešino didysis politikas Krevelis, didžiai įsižeidęs. - Pasaulis, brangioji Adelina, mėgsta tuos, kuriems sekasi! Sakykite, ar prireikė kam nors jūsų didingos dorybės, kurios taksa - du šimtai tūkstančių frankų?

Išgirdusi šiuos žodžius, ponia Julo krūptelėjo, ir ją vėl pagavo nervinis drebulys. Ji suprato, kad buvęs krautuvininkas keršija jai šlykščiausiu būdu, kaip jis atsikeršijo ir baronui Julo: jai pasidarė šleikštu, ir širdį taip suspaudė,

kad net gerklę užveržė, ji negalėjo nė žodžio ištarti.

- Pinigai!.. Amžinai pinigai! - sulemeno ji pagaliau.

- Jūs mane labai sujaudinote, - bylojo toliau Krevelis, kuris, išgirdęs šį žodį, prisiminė, kaip nusižemino ši moteris, - kai pamačiau jus štai čia, prie mano kojų verkiančią!.. Žinote, galbūt nepatikėsite, na, bet štai - jei būčiau turėjęs su savim pinigų, būčiau davęs. Tai iš tiesų jums reikia tos sumos?..

Išgirdusi šį sakinį, žadantį du šimtus tūkstančių frankų, Adelina užmiršo, kaip begėdiškai įžeidė ją "šis didžiūnas be didelių išlaidų"; ji susigundė pergalės jauku, taip klastingai užmestu Krevelio, kuris tenorėjo įsiskverbti į Adelinos paslaptis, o paskiau pasijuokti iš jos pas Valeri.

- O, aš viską įmanyčiau padaryti! - sušuko nelaimingoji moteris. - Pone, sutinku parsiduoti... tapsiu, jei reikia, antrąja Valeri.

- Jums tai nebus taip lengva. - atsakė Krevelis. - Valeri neprilygstama savo žanro artistė. Klausykit, mamyte, dvidešimt penkeri doro gyvenimo metai visada bus justi kaip blogai gydyta liga. O jūsų dora, mano brangute, čia gerokai supelijo. Bet pamatysite, kaip aš jus myliu. Parūpinsiu jums du šimtus tūkstančių frankų.

Adelina sugriebė Krevelio ranką ir prispaudė prie širdies, nepajėgdama pratarti nė žodžio, o jos blakstienas suvilgė džiaugsmo ašaros.

- Na, na, palaukite! Ne taip greitai! Aš - žmogus, mėgstąs linksmai pagyventi, šaunus vyrukas, be jokių prietarų ir visą reikalą patiesiu jums kaip ant delno. Jūs norite būti antrąja Valeri - gerai. Bet to maža, reikia dar sučiupti piniginga mulkį, akcininką, kokį nors Julo. Pažįstu vieną buvusį krautuvininką, netgi galanterininką. Bukaprotis, rambus, vaizduotės nė lašo, aš jį auklėju, bet nežinau, kada man už tai bus padėkota. Šis žmogus - deputatas, kvailas garbėtroška; provincijos užunarvėje sėdėdamas po turbanuotos bobos padu, išliko skaistus kaip mergelė ir neturi supratimo apie Paryžiaus gyvenimo prabangą ir malonu-

mus; bet Bovizažas (jo pavardė - Bovizažas) yra milijonierius ir atiduotų, kaip aš prieš trejus metus, mano brangute, šimtą tūkstančių ekiu, kad tik jį pamiltų padori moteris... Taip, - pridūrė jis, vaizduodamasis gerai išsiaiškinęs Adelinos mostą, - jis, suprantate, pavydi man!.. Taip, pavydi man mano laimės su ponia Marnef, o vyras pasiruošęs vejais paleisti didžiulę nuosavybę, kad tik sau įsigytų kokią nors...

- Pakaks, pone Kreveli! - tarė ponia Julo, nebeslėpdama savo šleikštulio. Jos veide atsispindėjo visa jos išgyvenama gėda. - Aš nubausta už savo nuodėmę net daugiau, negu nusipelniau. Mano sąžinė tylėjo ligi šiol prieš geležinę būtinybę, bet dabar, išgirdusi šią paskutinę užgaulę, šaukia man, kad šitokios aukos neįmanomos. Dingo visas mano išdidumas, nebepykstu kaip kitados ir nepasakysiu jums: "Išeikite", nors gavau mirtinį smūgį. Netekau šios teisės: pasisiūliau jums kaip prostitutė... Taip, - patvirtino ji, atsakydama į neigiantį Krevelio mostą, - sutepiau iki šiol tyrą savo gyvenimą gėdingu ketinimu; ir... man nėra pasigailėjimo, kitaip ir būti negalėjo!.. Nusipelniau visas užgaules, kuriomis čia mane apibėrėte! Tebūnie Dievo valia! Jeigu Dievui patinka, kad mirtų du žmonės, verti stoti prieš jo veidą, temiršta, aš apverksiu juos ir melsiuosi už juos! Jeigu jam patinka pažeminti mūsų šeimą, nulenkime galvas po jo keršto kalaviju ir bučiuokime jį kaip tikri krikščionys! Žinau, kaip išpirkti šitą akimirkos gėdą, kuri kankins mane iki paskutinės mano gyvenimo dienos. Pone, su jumis kalba nebe ponia Julo, o vargšė nusižeminusi nusidėjėlė, krikščionė, kurios širdyje tegyvens vienas jausmas - atgaila ir kuri nieko daugiau nežinos, kaip maldą ir labdarybę. Dabar aš tegaliu būti paskutinė iš moterų ir pirmutinė iš atgailautojų - toks didelis mano nusidėjimas. Dievas jus pasirinko įrankiu, idant apšviestų man protą ir leistų išgirsti savo balsą. Tai jis kalba dabar manyje. Dėkoju jums!..

Ji visa tirtėjo, ir nuo šios valandos nervinis drebulys jau niekad nebesiliovė. Jos balsas, nepaprastai švelnus, buvo visai nepanašus į tą karštligišką balsą moters, kuri buvo pasiryžusi sutepti savo garbę, kad tik išgelbėtų šeimą.

Kraujas atslūgo jai iš skruostų, ji išblyško, o akys išdžiūvo.

- Be to, juk aš labai blogai atlikau savo vaidmenį, tiesa? - pridūrė ji, žiūrėdama į Krevelį tokiomis romiomis akimis, kokiomis turėjo žvelgti į prokonsulą kitados kankiniai. - Tikroji meilė, šventa, atsidavusi moters meilė teikia malonumų, nepanašių į tuos, kurie perkami prostitucijos rinkoje!.. Ir kam ta mano kalba? - pridūrė ji susimąsčiusi ir žengusi naują žingsnį keliu į tobulybę. - Juk ji panaši į ironiją, o man ironija svetima! Atleiskite man! Be to, pone, galbūt ja tenorėjau įžeisti pati save...

Dorybės didingumas, jos dangiškas švytėjimas išsklaidė laikiną šios moters netyrumą, ji vėl suspindo savo įprastu grožiu ir tarytum išaugo Krevelio akyse. Šią akimirką Adelina savo prakilnumu buvo panaši į šventųjų figūras, rymančias po kryžium, kaip jas piešė senosios venecijiečių mokyklos dailininkai; visa jos išvaizda buvo kupina nelaimės didybės ir katalikų Bažnyčios didybės, kurioje ji, it pažeista balandėlė, ieškojo prieglobsčio. Krevelis buvo apakintas, apstulbintas.

- Ponia, aš pasiruošęs patarnauti jums be jokių sąlygų! - sušuko jis, užplūstas kilniaširdiškų jausmų. - Mes peržiūrėsime šį reikalą, ir... Ko jūs norite? Sakykite. Neįmanomo dalyko?.. Gerai, aš viską padarysiu. Įnešiu į banką savo rentą, ir po dviejų valandų jūs gausite pinigus...

- Viešpatie, juk tai stebuklas! - sušuko nelaimingoji Adelina, puldama ant kelių.

Ji sukalbėjo maldą taip graudulingai, kad giliai sujaudino Krevelį, ir kai ponia Julo pasimeldusi pakilo, jo akyse išvydo ašaras.

- Būkite man draugas, pone!.. - tarė ji jam. - Jūsų širdis geresnė už jūsų elgesį ir žodžius. Širdimi jus apdovanojo Dievas, o mintis jums įkvėpė pasaulis ir aistros! O, aš jus taip mylėsiu! - sušuko ji, pagauta entuziazmo, ir nežemiška jos veido išraiška sudarė keistą kontrastą su nevykusiu jos ankstesniu koketavimu.

- Bet nedrebėkite taip, - tarė Krevelis.

- Nejau aš drebu? - paklausė baronienė, nepastebėdama šios negalios, taip staiga ją ištikusios.

- Pasižiūrėkite pati, - tarė Krevelis, imdamas Adeliną už rankos ir rodydamas jai, kaip ji nerviškai tirta. - Na, nusiraminkite, ponia, - pagarbiai tarė jis, - aš einu į banką...

- Kuo greičiausiai grįžkite! Atsiminkite, mano drauge, - tarė ji, nejučiomis išduodama savo paslaptį, - mes turime išgelbėti mano vargšą dėdę Fišerį nuo savižudybės, dėl mano vyro kaltės jis atsidūrė baisioje padėtyje. Dabar aš pasitikiu jumis ir viską jums pasakau! Ak, aš pažįstu maršalą - jei mes pavėluosime, jis toks jautrus, kad nė kelių dienų nebeišgyvens.

- Tad einu, - tarė Krevelis, bučiuodamas baronienei ranką. - Bet ką padarė tas vargšas Julo?

- Apvogė valstybę!

- O viešpatie!.. Bėgu, ponia... Dabar suprantu jus, gėriuosi jumis.

Krevelis atsiklaupė ant vieno kelio, pabučiavo ponios Julo suknios kraštą ir išnyko tardamas:

- Iki greito pasimatymo!

Krevelis iš Pliumė gatvės nuėjo namo pasiimti reikalingų dokumentų, bet, nelaimė, pasuko Vano gatve ir, žinoma, neatsispyrė pagundai aplankyti savo mielą kunigaikštienę. Jis atėjo pas ją dar nespėjęs atsikvošėti. Kai įžengė į Valeri kambarį, Regina šukavo jai plaukus. Valeri apžiūrėjo Krevelio fizionomiją veidrodyje ir, kaip visos tokios moterys, dar nežinodama, kas įvyko, pasipiktino, kad jis taip labai susijaudinęs ir kad šio susijaudinimo priežastis ne ji.

- Kas tau, balandėli? - kreipėsi ji į Krevelį. - Ar galima su šitokiu veidu pasirodyti pas savo mielą kunigaikštienę? Nors aš ir nebūsiu daugiau jums kunigaikštienė, pone, bet visados būsiu tavo *mažytė pupute*, tu senas pabaisa!

Krevelis liūdnai nusišypsojo ir parodė į Reginą.

- Regina, brangute, užteks šiandien, užbaigsiu pati. Paduok mano kinišką chalatą, kadangi *mano ponas* šiandien atrodo kaip tikras *kinas*...

Regina, kurios rauplėtas veidas panėšėjo į putų graibomąjį samtį ir kuri atrodė specialiai sukurta kontrastuoti Valeri, persimetė su šeimininke šypsena ir atnešė jos chalatą. Valeri nusimetė peniuarą ir liko vienmarškinė, paskui įslydo į savo chalatą kaip gyvačiukė į žolės kupstą.

- Liepsite nieko neįleisti?

- Na ir klausimas! - tarė Valeri. - Na, na, išdėstyk viską, riebusis katinėli. Gal krito kairiojo kranto akcijos?

- Ne.

- Mūsų rūmų kaina pašoko?

- Ne.

- Netiki, kad tu mažojo Krevelio tėvas?

- Kokia kvailystė! - atsakė žmogėnas, įsitikinęs, kad Valeri tikrai jį myli.

- Na, dievaži, tada neatspėsiu! - tarė ponia Marnef. - Kai turiu traukte traukti iš savo draugo tartum kamštį iš Bordo vyno butelio, koks sielvartas jį graužia, aš visko atsisakau... Eik sau, įkyrėjai...

- Nieko baisaus, - tarė Krevelis. - Po dviejų valandų man reikia gauti du šimtus tūkstančių frankų...

- Na, ir gausi! Žiūrėk, aš dar neišleidau tų penkiasdešimt tūkstančių frankų, kuriuos gavau už Julo protokolą, ir galiu paprašyti penkiasdešimt tūkstančių iš Anri!

- Anri! Amžinai tas Anri!.. - sušuko Krevelis.

- Tu manai, ak, tu, storuli Makiaveli, kad aš pavarysiu Anri? O Prancūzija ar nuginkluoja savo laivyną?.. Anri - juk tai durklas, laikomas atsargai ant vinies. Šitas vaikinas, - tarė ji, - man reikalingas tam, kad galėčiau žinoti, ar tu mane myli... O šį rytą tu manęs nemyli.

- Aš tavęs nemyliu, Valeri?! - sušuko Krevelis. - Myliu tave taip, kaip visą milijoną!

- Mažai!.. - tarė ji ir, užšokusi Kreveliui ant kelių, abiem rankom pakibo jam ant kaklo kaip ant vąšo sienoje. - Noriu, kad tu mylėtum mane kaip dešimt milijonų, kaip visą žemės auksą ir net daugiau. Anri ir dešimties minučių neiškęstų nepasiskundęs, kas jam širdį slegia! Na

kas tau, storuliuk? Išsidėstyk savo bagažėlį!.. Išsipasakok viską savo puputei, tik gyviau!

Ji pakuteno plaukais Krevelio veidą ir ėmė sukioti už nosies.

- Ar galima, turint tokią nosį, - tęsė ji, - kažką slėpti nuo savo Vava-lele-riri!..

Vava - nosis į dešinę; *lele* - į kairę; *riri* - į vietą.

- Na gerai, ką tik mačiausi su...

Krevelis nutilo ir pažiūrėjo į ponią Marnef.

- Valeri, mano turte, prižadėk man savo garbe... supranti, mūsų garbe, kad neprasitarsi nė žodeliu, ką pasakysiu...

- Aišku, pone mere! Štai keliu ranką!.. Ir koją!

Ir ji atsistojo tokia poza, kad Krevelis, pasak Rablė, nuleipo nuo galvos iki kulnų - tokia ji buvo pasiutusi, tokia nežemiškai graži savo nuogumu, šviečiančiu pro ploną batisto miglelę.

- Ką tik mačiau dorybę, apimtą nevilties!..

- Neviltis ir dorybė kartu? - tarė ji, kraipydama galvutę, napoleoniškai susikryžiavusi rankas ant krūtinės.

- Kalbu apie vargšę ponią Julo; jai reikia dviejų šimtų tūkstančių frankų! Jei ne, ir maršalas, ir dėdė Fišeris paleis sau kulką į kaktą; ir kadangi tu, mano mažyte kunigaikštiene, esi iš dalies kalta dėl visos tos kvailos istorijos, tai aš ir noriu šią negandą atitaisyti. O, tai šventa moteris, aš ją pažįstu, ji man viską grąžins.

Kai tik jis suminėjo Julo pavardę ir pasakė "du šimtai tūkstančių frankų", iš po ilgų Valeri blakstienų sušvytravo žvilgsnis kaip ugnis pro iššovusios patrankos dūmus.

- Ir kuo ta senė taip tave sugraudino? Na, ką ji tau parodė, ką? Savo... savo pamaldumą?..

- Nesityčiok iš jos, širdele, tai iš tikrųjų šventa, prakilni ir dievobaiminga moteris, verta pagarbos!..

- Tai aš, vadinasi, nesu verta pagarbos? - tarė Valeri, žvelgdama į Krevelį grėsmingu žvilgsniu.

- Aš nesakau, - atsakė Krevelis, supratęs, kaip smarkiai jis įžeidė ponią Marnef, girdamas dorybę.

- Aš taip pat pamaldi, - tarė Valeri, atsisėdusi į fotelį, - tik nedemonstruoju savo pamaldumo ir, eidama į bažnyčią, slepiuosi.

Ji nuščiuvo ir tarytum pamiršo Krevelį. Pagautas baisaus nerimo, Krevelis atsistojo prieš fotelį, kuriame tūnojo Valeri, paskendusi mintyse, kurias jis taip neatsargiai sukėlė.

- Valeri, mano angelėli!..

Gūdi tyla Valeri vogčiomis nusišluosto ašarėlę - tiesa, abejotiną.

- Bent vieną žodelį, pupute...

- Ko tamsta pageidauji, pone?

- Apie ką galvoji, mylimoji?

- Ak, pone Kreveli, galvoju apie savo pirmąją komuniją! Kokia graži aš tada buvau! Kokia tyra! Kokia šventa!.. Ir nekalta!.. Ak, jei kas būtų pasakęs tada mano motinai: "Jūsų duktė bus *šliundra*, apgaudinės savo vyrą. Vieną gražią dieną policijos komisaras užtiks ją su svetimu vyru pasimatymų namelyje, ji parsiduos kažkokiam Kreveliui, vedžiodama už nosies kažkokį Julo, du šlykščius senius..." Brrr... Fu... Ji butų numirusi, dar šių žodžių iki galo neišklausiusi. Juk ji taip mane mylėjo, vargšelė!..

- Nusiramink!

- Tu net neįsivaizduoji, kaip reikia mylėti vyriškį, kad nutiltų sąžinės priekaištai, kurie gnaibo širdį moteriai, kai ji nusikalsta moterystės sakramentui. Gaila, kad išsiunčiau Reginą. Ji būtų galėjusi patvirtinti, kad rado mane šį rytą su ašaromis akyse ir besimeldžiančią. Žinokite, pone Kreveli, iš tikėjimo aš nesišaipau. Ar girdėjote kada nors, kad aš ką blogo apie jį būčiau pasakiusi?..

Krevelis neigiamu mostu parodė, kad ne.

- Pakęsti negaliu, kad kas nors mano draugijoje šnekėtų apie tikejimą. Galiu tyčiotis, iš ko tik norite: iš karalių, iš politikos, iš pinigų, iš visko, kas šventa žmonėms, iš teisėjų, santuokos, meilės, jaunų merginų, senių!.. Bet iš

Bažnyčios... iš Dievo!.. O, čia aš liaujuosi! Puikiai žinau, kad blogai darau, prarasdama dėl jūsų savo sielos išganymą... O jūs ir nenumanote, kaip labai jus myliu!

Krevelis sudėjo rankas lyg maldai.

- O, turėtumėte įsiskverbti į mano širdį, išmatuoti ten mano religinių įsitikinimų jėgą, kad suprastumėte, ką aukoju dėl jūsų!.. Jaučiu, kad galėčiau būti šventoji Magdalena. Argi nematėte, kaip gerbiu kunigus! Paskaičiuokite, kiek esu paaukojusi Bažnyčiai! Motina išauklėjo mane katalikų tikyba, ir aš pažįstu Dievą! Į mus, nusidėjėlius, jis prabyla savo baisiausiu balsu.

Valeri nusišluostė dvi skruostais riedančias ašaras. Krevelį apėmė siaubas; ponia Marnef atsistojo ekstazės pagauta.

- Nusiramink, pupute!.. Man baisu!

Ponia Marnef puolė ant kelių.

- Mano Dieve, nesu tokia bloga! - sušuko ji, sudėjusi rankas. - Teikis pažvelgti į savo paklydusią avelę, bausk ją, kankink, bet išplėšk iš rankų, nugramzdinusių į pikta ir svetimoterystę. Su kokiu džiaugsmu priglus ji prie tavo krūtinės ir grįš laiminga į avidę!

Ji atsistojo, pažiūrėjo į Krevelį, ir Krevelis išsigando jos užgesusių akių.

- O kartais, Kreveli, žinai? Kartais man darosi baisu... Juk Dievo teisingumas baudžia žmones ne tik aname pasaulyje, bet ir čia, žemėje. Ar galiu tikėtis malonės iš Viešpaties Dievo? Jo kerštas pasiekia nusikaltėlį vienokiu ar kitokiu keliu: jis pasireiškia įvairiausiomis nelaimėmis. Kiekviena nelaimė, kurios neįstengia išsiaiškinti kvailiai, tai bausmė už nuodėmes. Taip man sakė motina mirties patale, kalbėdama apie savo senatvę. O jei netekčiau tavęs?.. - pridūrė ji, apglėbusi Krevelį su laukine jėga. - O, aš numirčiau!..

Ponia Marnef paleido Krevelį, vėl suklupo prieš savo fotelį, sudėjo rankas maldai (ir kokia žavinga poza!) ir neįtikimai graudulingai sukalbėjo šią maldą:

- O, šventoji Valerija, maloningoji mano globėja,

kodėl taip retai tepasirodai tai, kuri pavesta tavo globai? O, ateik šį vakarą, kaip buvai atėjusi šį rytą, įkvėpk man dorų minčių, išvesk mane iš nuodėmės kelio; kaip šventoji Magdalena išsižadėsiu apgaulingų džiaugsmų, melagingo pasaulio blizgesio ir net žmogaus, kurį taip myliu!

- Pupute! - šūktelėjo Krevelis.

- Puputės nebėra, pone!

Ji atsigręžė į Krevelį išdidi, kaip pritinka dorybingai moteriai; nuo ašarų sudrėkusiomis akimis stovėjo prieš Krevelį ori, šalta, abejinga.

- Leiskite mane, - tarė ji, atstumdama Krevelį. - Kokia mano pareiga?.. Priklausyti savo vyrui. Šitas žmogus miršta, o ką darau aš? Apgaudinėju nelaimingąjį, stovintį ant mirties slenksčio! Jis mano, kad jūsų sūnus yra jo... Pasakysiu jam visą teisybę ir išmaldausiu visų pirma jo, o paskui Viešpaties Dievo atleidimą... Skirkimės!.. Sudiev, pone Kreveli!.. - kalbėjo ji toliau, stovėdama ištiesusi Kreveliui ledinę ranką. - sudiev, mielasis. Dabar mes pasimatysime su jumis tik geresniame pasaulyje... Suteikiau jums nuodėmingų džiaugsmų; dabar aš noriu... taip, dabar aš nusipelnysiu jūsų pagarbą...

Krevelis verkė graudžiomis ašaromis.

- Ak, tu pilvūze! - sušuko ji, prapliupusi pragarišku juoku. - Štai kaip elgiasi dievobaimingos moterys, kai nori išvilioti iš jūsų du šimtus tūkstančių frankų. Ir dar šneki apie maršalą Rišeljė, tą Lovelaso originalą, o pats leidiesi pagaunamas tokiu prastu šablonu, kaip pasakytų Steinbokas. O, išplėščiau aš iš tavęs tuos du šimtus tūkstančių frankų, storpilvi mulki, jei panorėčiau!.. Taigi laikyk savo pinigėlius! O jei tau jų per daug, tai tas "per daug" priklauso man! Jei atiduosi nors du sū šitai garbiajai moteriai, įpuolusiai į pamaldumą todėl, kad jai suėjo penkiasdešimt septyneri metai, mudu niekad daugiau nebesusitiksime. Galėsi pasiimti meilužę ją. Žiūrėk, kaip atbėgsi kitą dieną vėl pas mane, iškamuotas jos negrabių glamonių ir persisotinęs jos ašarų, naktinių kolenkoro kepuraičių, verkšlenimo, aplaistančio jos bučinius kaip lietaus srautais!..

- Žinoma, du šimtai tūkstančių frankų - tai pinigas... - tarė Krevelis.

- Dievobaimingosios moterėlės turi neblogą apetitą!.. Ak, bjaurybės! Jos parduoda savo pamokslus brangiau negu mes tai, kas rečiausia ir neužginčijama pasaulyje - smagumus... Ir kokius romanus dar sukuria! Ne... iš tikrųjų! Aš jas nuluptas pažįstu, prisižiūrėjau pas motiną! Jos manosi, kad galima viską daryti dėl Bažnyčios ir dėl... Klausyk, balandėli, kaip tau ne gėda - tu nelabai dosnus... Juk aš, viską sudėjus, negavau iš tavęs dviejų šimtų tūkstančių frankų!

- Kaip?! - pasipriešino Krevelis. - Vien tik tavo rūmai tiek atsieis...

- Vadinas, tu turi keturis šimtus tūkstančių frankų? - paklausė užsisvajojusi Valeri.

- Ne.

- Tai ką, gerbiamasis, jūs norėjote paskolinti šitai senai baidyklei du šimtus tūkstančių frankų, skirtų pirkti man rūmams? Štai nusikaltimas puputės asmeniui!..

- Bet paklausyk!

- Jei atiduotum šiuos pinigus kokiai nors kvailai filantropinei išmonei, tavęs galbūt lauktų didinga ateitis, - tarė ji pagyvėjusi, - ir aš pati pirmoji tau pritarčiau. Juk tu per daug paikas, kad rašytum storus politinius traktatus, kuriais išgarsėja vyrai; per daug prastai valdai plunksną, kad suklijuotum kokią brošiūrą; galėtum iškilti ir apvainikuoti savo vardą garbe kaip visi tavo plauko žmonės, stodamas vadovauti socialiniam, moraliniam, nacionaliniam, na, bendram, universaliam reikalui. Labdarybės imtis jau nėra ko, ji dabar nebemadinga... Vargšai recidyvistėliai, kuriais rūpinamasi daugiau negu dorais vargdieniais - šitai jau nuvalkiota. Norėčiau, kad už du šimtus tūkstančių frankų sugalvotum kokį nors painesnį, tikrai naudingą daiktą. Apie tave tada kalbėtų kaip apie žmogų su mėlynu apsiaustu arba apie Montioną*, ir aš didžiuočiausi tavimi. Bet išmesti du šimtus tūkstančių frankų į švęsto vandens indą, paskolinti juos davatkai, kurią pametė vyras dėl Dievas žino kokios

priežasties - klausyk, priežastis visados yra (ar mane kas nors pames?) - ne, tai tokia paikystė, kuri mūsų laikais gali gimti tik buvusio kromininko makaulėje! Tai atsiduoda prekystaliu. Praeis dvi dienos, ir tau bus gėda į veidrodį pasižiūrėti! Eik, įnešk savo pinigus į amortizacijos kasą, greičiau, nepasirodyk man be įdėtos sumos kvito. Na! Gyviau, pasijudink!

Ji suėmė Krevelį už pečių ir išstūmė iš kambario, pamačiusi iš veido, kad jame prabudo šykštumas. Kai buto durys užsitrenkė, ji pasakė:

- Štai daugiau negu atkeršyta už Lisbetą!.. Gaila, kad ji pas savo senąjį maršalą, tai bent būtume pasijuokusios! Aha, senė užsigeidė man iš burnos duonos kąsnį išplėšti!.. Parodysiu aš tau!

Maršalas Julo, turėdamas pasirinkti butą pagal savo aukštą karinį laipsnį, apsigyveno puikiuose rūmuose, Monparnaso gatvėje, kur stovi du ar trys ištaigingi pastatai. Nors maršalas buvo išsinuomojęs visą namą, bet gyveno tik pirmajame aukšte. Kai pas jį šeimininkauti atėjo Lisbeta, ji tuoj šoko išnuomoti viršutinį aukštą, kuris, kaip ji tvirtino, apmokėsiąs visas kitas patalpas, ir butas grafui beveik nieko neatsieisiąs; bet senasis karys pasipriešino. Pastaraisiais mėnesiais maršalą kankino liūdnos mintys. Jis nuspėjo, kad jo brolienė gyvena nepritekliuje, nuspėjo, kad ją slegia nelaimės, nors ir negalėjo išsiaiškinti, iš ko tas viskas eina. Ir senelis, tokios giedros nuotaikos ir toks visada linksmas, darėsi nekalbus, nujautė, kad vieną gražią dieną jo namai taps vieninteliu baronienės Julo ir jos dukters prieglobsčiu, ir todėl laikė joms viršutinį aukštą.

Visi taip gerai žinojo, kokie riboti grafo de Forzheimo ištekliai, kad karo ministras Visemburgo kunigaikštis privertė savo senąjį draugą neatsisakyti vyriausybės pašalpos, skirtos įsikurti naujajame bute. Šiais pinigais Julo apstatė žemutinį aukštą, prideramai jį įrengdamas, kadangi nenorėjo, kaip jis sakė, maršalo lazdą nešioti pėsčias. Imperijos laikais rūmai priklausė vienam senatoriui, ir žemutinio aukšto salonai buvo įruošti nepaprastai ištaigiai - balti, puošti

auksu, su skulptūriniais ornamentais, ir vis dar gerai išsilaikę. Maršalas apstatė šiuos kambarius gražiais senoviniais baldais, atitinkančiais jų stilių. Ratinėje stovėjo karieta, ant jos durelių buvo išpieštos dvi sukryžiuotos maršalo lazdelės, o kai reikėjo važiuoti *in fiocchi* į ministeriją ar į rūmus dalyvauti priėmime ar šventėje, arklius jis pasisamdydavo. Kadangi jau trisdešimt metų jis turėjo tą patį tarną, buvusį kareivį, dabar jau šešių dešimčių metų, o sesuo to kareivio dirbo pas jį virėja, maršalas galėdavo sutaupyti po dešimt tūkstančių frankų, kuriuos pridėdavo prie nedidelio kapitalo, skirto Hortenzijai. Kiekvieną dieną senukas pėsčiomis ateidavo bulvaru iš Monparnaso gatvės į Pliumė gatvę; nė vienas invalidas, pamatęs jį, neužmiršdavo išsitempti ir atiduoti pagarbą, o maršalas atsidėkodavo veteranui šypsena.

- Kas tas žmogus, prieš kurį jūs taip tempiatės? - kreipėsi kartą jaunas darbininkas į seną kapitoną, invalidą.

- Tuoj papasakosiu, vaiki, - atsakė karininkas.

Vaikis nenoromis sustojo, lyg per prievartą turėdamas išklausyti plepį.

- 1809 metais, - pradėjo invalidas, - mes dengėme didžiosios armijos sparną, kai ji, imperatoriaus vadovaujama, žygiavo į Vieną. Artinomės prie tilto, kurį gynė trys eilės patrankų baterijų, išstatytų ant skardžio trimis redutais, vienas viršum kito, ir jos apšaudė tiltą. Mums vadovavo maršalas Masena. Žmogus, kurį ką tik matei, buvo tada imperatoriaus gvardijos grenadierių pulko vadas, aš buvau jo dalinyje... Mūsų kolonos išsidėstė viename upės krante, redutai buvo kitame. Tris kartus puolė prancūzai tiltą ir tris kartus turėjo trauktis. Tada maršalas įsakė: "Pašaukite Julo, tik jis ir jo vyrai gali šį riešutą perkąsti". Atžygiavome. Vienas generolas, kurį paskutinį sutikome besitraukdami nuo tilto, sustabdo Julo pačioje ugnyje ir pradeda jam aiškinti, kaip pulti, užstodamas jam kelią praeiti. "Man nereikia patarimų, tik vietos praeiti", - ramiai pasakė mūsų vadas ir žengė ant tilto pulko priešakyje. Ir staiga - trrratatata!.. iš trisdešimties patrankų į mus...

- Kad tave kur perkūnai! - sušuko darbininkas. - Tai pasipylė ramentų!

- Jei būtum kaip aš girdėjęs šituos ramiai ištartus žodžius, iki žemės šitam žmogui nusilenktum, vaikeliuk! Ši istorija žinoma mažiau negu Arkolio tilto*, bet gal dar gražesnė. Taigi mes su Julo priešakyje bėgte nubėgome iki baterijų. Garbė tiems, kurie tada krito! - ir karininkas nusiėmė kepurę. - Austrijokai apstulbo. O imperatorius už tai suteikė šitam seneliukui grafo titulą; pagerbdamas vadą, jis pagerbė visą pulką; šiandien tie teisingai pasielgė, kad pakėlė jį maršalu.

- Tegyvuoja maršalas! - sušuko darbininkas.

- O, šauk, kiek nori! Maršalas tiek patrankų savo gyvenime prisiklausė, kad dabar kurčias.

Šitas pasakojimas rodo, su kokia didžia pagarba atsiliepdavo apie maršalą Julo veteranai; dėl savo tvirtų respublikono pažiūrų jis įsigijo visų to kvartalo paprastų žmonių simpatijas.

Skaudu buvo dabar žiūrėti, kaip skverbiasi į šią sielą, tokią ramią, tyrą ir kilnią, liūdesys. Baronienei teliko tik meluoti ir apsukriai, kaip moka moteris, slėpti nuo vyro brolio visą baisią tiesą. Šį pražūtingą rytą maršalas, kuris miegojo mažai, kaip visi seni žmonės, išgavo iš Lisbetos teisybę apie brolio reikalus, pažadėjęs ją vesti, jei viską atvirai papasakos. Kiekvienas supras, su kokiu pasigardžiavimu leido senmergė išplėšti šią paslaptį, kuria jai magėjo pasidalyti su savo būsimuoju nuo tos akimirkos, kai įsikūrė jo namuose: šitaip ji galvojo nulemsianti savo vedybas.

- Jūsų brolis nepataisomas! - šaukė Lisbeta į tą maršalo ausį, kuria jis dar girdėjo.

Lisbetos balsas buvo toks stiprus ir skardus, kad ji galėjo su senuku susikalbėti. Ji nesigailėjo plaučių - taip troško savo būsimajam įrodyti, kad jis niekada nesijaus kurčias su ja.

- Jis turėjo tris meilužes, - pakartojo senukas, - tris meilužes, turėdamas tokią Adeliną!.. Vargšė Adelina!

- Paklausykite mano patarimo, - rėkė Lisbeta, - pasinaudokite savo įtaka Visemburgo kunigaikščiui ir išrūpinkite mano pusseserei prideramą vietą; ji labai jai pravers, nes barono alga užstatyta trejiems metams.

- Tuoj važiuoju į ministeriją, - atsakė jis. - Pasimatysiu su maršalu, sužinosiu, kokia jo nuomonė apie mano brolį, ir paprašysiu jį energingai globoti brolienę. Pagalvokite, kokios pareigos būtų jai tinkamos!..

- Paryžiaus damos, kurios rūpinasi vargšais, susitarusios su arkivyskupu įsteigė labdarybės draugiją; joms reikalingos inspektorės, kurioms bus mokamas padorus atlyginimas ir kurių pareiga bus ieškoti tikrai paramos reikalingų vargdienių. Tokios pareigos tiktų mano brangiajai Adelinai, ir būtų jai labai į širdį.

- Užsakykite arklius, - tarė maršalas, - o aš apsirengsiu. Jei reikės, vyksiu į Neji!

- Kaip jis ją myli! Visada ir visur stovės ji man ant kelio! - tarė lotaringietė.

Lisbeta jau viešpatavo namuose, bet slaptai, kai nematė maršalas. Prieš ją drebėjo visi trys tarnai. Sau ji laikė kambarinę ir, stengdamasi būti veikli, kaip visos senmergės, vertė tarnus iš visko atsiskaitinėti, viską sekė, visada ir visur rūpinosi, kaip geriau būtų jos brangiajam maršalui. Būdama nusiteikusi taip pat respublikoniškai, kaip ir jos būsimasis vyras, Lisbeta patiko maršalui savo demokratiška dvasia; be to, ji mokėjo stebuklingai gudriai pataikauti, ir pastarąsias dvi savaites maršalas, pradėjęs geriau gyventi, nes ji prižiūrėjo jį kaip motina vaiką, ėmė galvoti, kad Lisbeta tam tikru atžvilgiu atitinka jo išsvajotą žmonos idealą.

- Brangusis maršale! - suriko jam Lisbeta, išlydėjusi jį ant laiptų. - Pakelkite karietos stiklus, nesėdėkite skersvėjyje, padarykite tai dėl manęs!..

Maršalas, senas viengungis, niekada niekieno nelepintas, išvažiuodamas nusišypsojo Lisbetai, nors širdis jam plyšo skausmu.

Tą pačią valandą baronas Julo išėjo iš Karo minis-

terijos kanceliarijos ir pasuko į ministro kabinetą, pas maršalą Visemburgo kunigaikštį, kuris liepė jį pašaukti. Nors nebuvo nieko ypatingo, kad ministras kviečia vieną iš savo generalinių direktorių, tačiau Julo sąžinė buvo tokia nerami, kad jam pasivaideno kažkas pražūtingo ir atšiauraus Mituflė veide.

- Kaip jaučiasi kunigaikštis, Mituflė? - paklausė jis, uždarydamas kabineto duris ir pasivydamas kurjerį, einantį pirma jo.

- Turbūt dantį ant jūsų griežia, pone barone, - atsakė kurjeris, - nes jo balsas, žvilgsnis ir veidas pranašauja audrą...

Julo išbalo ir nutilo. Jis perėjo prieškambarį, laukiamuosius ir plakančia širdimi prisiartino prie ministro kabineto durų. Maršalas, septynių dešimčių metų amžiaus senis, visiškai pražilęs, šiam amžiui būdingos patamsėjusios veido spalvos, turėjo tokią plačią kaktą, kad žiūrint į ją vaizduotė matė mūšio lauką. Po šituo pilku, tarsi sniego apipustytu kupolu blizgėjo akys, patamsėjusios nuo smarkiai užkritusių antakių lankų, napoleoniško mėlio akys, paprastai liūdnos, kupinos karčių minčių ir praeities ilgesio. Šitas Bernadoto* varžovas kadaise svajojo apie sostą. Bet jo akys imdavo svaidyti baisius žaibus, kai jose suspindėdavo stiprus jausmas. Beveik visuomet duslus jo balsas skambėdavo tada aštriai. Kai kunigaikštis supykdavo, vėl virsdavo kareiviu ir kalbėdavo taip, kaip jaunesnysis leitenantas Kotenas, su niekuo nesiskaitydamas. Kai Julo d'Ervi įėjo, senasis liūtas išsisklaidžiusiais kaip karčiai plaukais stovėjo prie židinio, atsirėmęs nugara į jo lentą; antakiai buvo suraukti, žvilgsnis atrodė išsiblaškęs.

- Klausau, kunigaikšti! - tarė Julo meiliai ir nerūpestingu tonu.

Maršalas akylai žiūrėjo į Julo, netardamas nė žodžio, kol direktorius sustojo už poros žingsnių nuo jo. Šitas švininis žvilgsnis skverbėsi kaip Dievo akis; Julo neišlaikė ir susigėdęs nuleido akis.

"Jis viską žino", - pagalvojo jis.

- Jūsų sąžinė jums nieko nesako? - paklausė maršalas dusliu ir rūsčiu balsu.

- Ji man sako, kunigaikšti, kad aš, matyt, darau klaidą, be jūsų žinios vykdydamas grobiamąsias ekspedicijas Alžyre. Sulaukęs tokių metų ir su savo polinkiais, likau be jokio turto, ir tai keturiasdešimt penkerius metus ištarnavęs valstybei. Jūs žinote, kokiais principais vadovaujasi keturi šimtai Prancūzijos rinktinių atstovų. Šitie ponai pavydi kiekvienam mūsų rango, apkarpė ministrų algas - šituo jau viskas pasakyta!.. Pabandykite paprašyti juos pinigų senam valstybės tarnui!.. Ko galima laukti iš žmonių, kurie skiria tokius menkus atlyginimus pareigūnams, o Tulono uosto darbininkams moka trisdešimt sū už darbo dieną, nors puikiai žinoma, kad ir iš keturių dešimčių sū neįmanoma išmaitinti šeimos? Ko galima laukti iš žmonių, kurie nepagalvoja, kad pasmerkia badmiriauti tarnautojus, gaunančius šešis šimtus, tūkstantį ar tūkstantį du šimtus frankų per metus Paryžiuje, o patys kėsinasi į mūsų vietas, kai mes gauname keturiasdešimt tūkstančių frankų atlyginimo?.. Iš žmonių, kurie atsisako grąžinti karūnai jos turtą, konfiskuotą 1830 metais, ir net nuosavybę, įsigytą dar Liudviko XVI* savo asmeniniais pinigais, kai buvo paprašyta grąžinti ją varge atsidūrusiam valdovui!.. O jūs pats, kunigaikšti, jei neturėtumėte turto, nieko nesusilauktumėte be savo grynos algos, kaip mano brolis, ir nieks neatsimintų, kad mudu su jumis kadaise pelkėtose Lenkijos lygumose išgelbėjome didžiąją armiją.

- Jūs apvogėte Valstybę! Galite būti patrauktas į prisiekusiųjų teismą, kaip apsivogęs iždo kasininkas! - pasakė maršalas. - Ir taip lengvabūdiškai į tai žiūrite, pone?

- Jūsų šviesybe, kaip galima palyginti! - sušuko baronas Julo. - Nejau aš susitepiau rankas, apvogdamas man patikėtą kasą?..

- Kai žmogus, turįs tokį postą kaip jūsų, ryžtasi daryti tokias niekšybes, - tarė maršalas, - jis dvigubai kaltas, jei daro jas nerangiai. Jūs šlykščiausiu būdu sukompro-

mitavote mūsų aukštąją administraciją, iki šiol pačią švariausią Europoje!.. Ir visa tai, pone, dėl dviejų šimtų tūkstančių frankų ir dėl kažkokios kekšės!.. - baisiu balsu ištarė maršalas. - Esate valstybės patarėjas, o juk paprastas kareivis yra baudžiamas mirtimi už valdiškų daiktų pardavimą. Štai ką man pasakojo kartą pulkininkas Purenas, antro ulonų pulko vadas: Savernoje vienas jo kareivis įsimylėjo jaunutę elzasietę, o toji įsigeidė skaros; ta nenaudėlė taip užsispyrė, kad vargšas ulonas, viso pulko pasididžiavimas, už dvidešimties metų tarnybą pristatytas liktiniu vachmistru, pardavė kažką iš eskadronui priklausančio turto, norėdamas nupirkti jai skarą. Ar žinote, barone d'Ervi, kaip pasielgė šitas ulonas, kai jį pagavo? Sutrynęs lango stiklus, suvalgė juos ir po vienuolikos valandų mirė ligoninėje lyg nuo ligos. Pasistenkite numirti nuo kokios nors apopleksijos, kad galėtume išgelbėti jūsų garbę...

Baronas pasižiūrėjo į senąjį karį paklaikusiomis akimis; maršalas, supratęs iš jo akių išraiškos, kad tai bailys, paraudo, ir jo akys sužėrėjo.

- Nejau leisite man žūti?.. - sumikčiojo Julo.

Kaip tik šią akimirką maršalas Julo, sužinojęs, kad jo brolis ir ministras vieni, įėjo į kabinetą; ir kaip visi kurtieji, nieko nepaisydamas, žengė tiesiai prie kunigaikščio.

- O, aš žinau, ko ateini, senasis bičiuli! - suriko jam Lenkijos karo žygio didvyris. - Bet viskas veltui...

- Veltui!.. - pakartojo maršalas Julo, teišgirdęs šį paskutinį žodį.

- Taip. Juk tu ateini prašyti už brolį; bet ar žinai, kas tavo brolis?

- Mano brolis?.. - paklausė kurčiasis.

- Taip. Jis nevertas tavęs!.. Tai... - ir maršalas nusikeikė.

Įsiutusio maršalo akys svaidė žaibus ir kaip kadaise Napoleono žvilgsnis kaustė žmogaus valią ir protą.

- Meluoji, Kotenai! - sušuko maršalas Julo, mirtinai išbalęs. - Mesk savo maršalo lazdą, kaip ir aš metu!.. Aš pasiruošęs duoti tau satisfakciją.

Kunigaikštis prisiartino prie savo seno bičiulio, įsmeigė į jį akis ir, suspaudęs jam ranką, suriko prie pat ausies:

- Tu vyras?

- Pamatysi.

- Na, tai laikykis! Turėsi pakelti didžiausią nelaimę, kokia tik galėjo tave ištikti!

Kunigaikštis atsigręžė, paėmė nuo stalo bylą, įteikė ją maršalui Julo ir garsiai sušuko:

- Skaityk!

Štai kokį laišką, įsegtą byloje, perskaitė grafas de Forzheimas:

Jo Ekscelencijai Ponui Tarybos Pirmininkui

Slaptai

Alžyras, ...

Brangusis kunigaikšti, mus užgriuvo labai nemalonus dalykas, kaip jūs įsitikinsite iš jums siunčiamų dokumentų.

Trumpai kalbant - baronas Julo d'Ervi atsiuntė į Orano provinciją savo dėdę spekuliuoti grūdais, pašaru ir paskyrė jam bendrininku sandėlininką. Šitas sandėlininkas, gelbėdamas savo kailį, viską prisipažino, o galų gale pabėgo. Karaliaus prokuroras, matydamas, kad įsipainioję tik du žemesni valdininkai, į šį reikalą pažiūrėjo labai griežtai; bet Johanas Fišeris, jūsų departamento direktoriaus dėdė, matydamas, kad jam gresia prisiekusiųjų teismas, nusižudė kalėjime, persidūręs vinimi.

Viskas būtų taip ir pasilikę, jei šitas garbus ir teisingas žmogus, matyt, suvedžiotas ir savo bendrininko, ir savo giminaičio, nebūtų susigalvojęs parašyti baronui Julo. Jo laiškas, patekęs teismo organams į rankas, taip nustebino karaliaus prokurorą kad šisai pats atėjo pas mane. Būtų baisus skandalas suimti ir apkaltinti valstybės patarėją, Karo ministerijos generalinį direktorių - žmogų, kuriam priskiriama tiek nuopelnų - juk perorganizavęs intendantūrą po Berezinos,

jis išgelbėjo mus visus, todėl įsakiau pristatyti man šios bylos dokumentus.

Ar tirti bylą toliau? O galbūt, svarbiausiam ir aiškiausiam kaltininkui mirus, užgniaužti visą šią istoriją, už akių nubaudus sandėlininką?

Generalinis prokuroras sutinka perduoti jums visus dokumentus; o kadangi baronas d'Ervi gyvena Paryžiuje, tai bylą nagrinės jūsiškis karaliaus teismas. Mes pasirinkome šitą būdą, tiesa, gana dviprasmišką, kad bent laikinai išsinarpliotume iš tos painiavos.

Tik skubiai pasiryžkite, brangusis maršale. Jau ir taip per daug šnibždamasi pakampiais apie šią apgailėtiną istoriją, ir ji mums labai pakenks, jei pasklis gandas, kad nusikaltime dalyvavo aukštas asmuo, apie ką šiuo metu težino tik karaliaus prokuroras, tardytojas, generalinis prokuroras ir aš.

Čia laiškas iškrito iš maršalo Julo rankų, jis pažvelgė į brolį ir suprato, kad nėra reikalo toliau žiūrėti dokumentų; bet dar susirado Johano Fišerio laišką ir, permetęs jį akimis, parodė broliui.

Iš Orano kalėjimo.

Brangusis brolėnai, kai skaitysite šį laišką, manęs jau nebebus. Būkite ramus, niekas neras jokio įrodymo prieš jus. Aš mirsiu, jūsų sukčius Šardenas pabėgo, ir byla bus nutraukta. Mintis apie Adeliną, kurią jūs padarėte laimingą, palengvins man mirtį. Galite nebesiųsti tų dviejų šimtų tūkstančių frankų. Sudiev.

Šį laišką jums įteiks kalinys, kuriuo, man rodos, galima pasikliauti.

Johanas Fišeris.

- Prašau jus atleisti man, - tarė maršalas Julo Visemburgo kunigaikščiui su jaudinamu išdidumu.

- Ką tu, Julo, sakyk man kaip ir pirmiau "tu"! - pasipriešino ministras, paspaudęs savo senajam draugui

ranką. - Vargšas ulonas nusižudė tik vienas pats, - pridūrė jis, mesdamas į Julo d'Ervi grūmojantį žvilgsnį.

- Kiek jūs paėmėte? - rūsčiai paklausė grafas de Forzheimas savo brolį.

- Du šimtus tūkstančių frankų.

- Brangusis drauge, - kreipėsi grafas į ministrą, - po keturiasdešimt aštuonių valandų atnešiu jums tuos du šimtus tūkstančių. Niekas niekada negalės pasakyti, kad žmogus, vadinąsis Julo pavarde, paėmė iš valstybės nors vieną skatiką.

- Nebūk vaikas! - tarė maršalas. - Aš žinau, kur tie du šimtai tūkstančių frankų, ir priversiu juos grąžinti. Įteikite atsistatydinimą ir prašykite pensijos! - tarė jis, metęs vadinamojo ministeriško popieriaus lapą į tą stalo pusę, kur sėdėjo valstybės patarėjas tirtančiais pakinkliais. - Jūsų byla būtų didžiausia gėda mums visiems; todėl pasistengiau gauti iš Ministrų Tarybos leidimą veikti savo nuožiūra. Kadangi sutinkate gyventi be garbės, be mano pagarbos, gyventi gėdingai, gausite jums priklausančią pensiją. Tik pasistenkite, kad jus užmirštų.

Maršalas paskambino.

- Ar kanceliarijos viršininkas Marnefas čia?

- Taip, jūsų šviesybe, - atsakė kurjeris.

- Pašaukite jį.

- Jūs, - sušuko ministras, vos pamatęs Marnefą, - jūs ir jūsų žmona sąmoningai pražudėte štai čia esantį baroną d'Ervi!

- Atleiskite, pone ministre, bet mes labai neturtingi, gyvenu tik iš savo algos, o turiu du vaikus, kurių antrasis atsirado mano šeimoje pono barono nuopelnu.

- Na, ir sukčiaus fizionomija! - tarė kunigaikštis maršalui Julo, rodydamas į Marnefą. - Užtenka plepėti, nevaidinkite čia Sganarelio! - tęsė jis. - Grąžinsite du šimtus tūkstančių frankų arba išvažiuosite į Alžyrą.

- Bet, pone ministre, jūs nepažįstate mano žmonos, ji jau viską praūžė. Ponas baronas kviesdavo kasdien šešis svečius prie stalo... Pas mane būdavo išleidžiama penkiasdešimt tūkstančių frankų per metus.

- Lauk! - tarė ministras siaubingu balsu, suskambėjusiu kaip kadaise mūšyje įsakymas pulti. - Po dviejų valandų gausit įsakymą persikelti... Eikit!

- Geriau paprašysiu atleisti iš tarnybos, - įžūliai tarė Marnefas, - nes būti tuo, kuo esu paverstas, ir dar gauti mušti - tai jau per daug. Šito aš nepakęsiu!

Ir jis išėjo.

- Koks akiplėša niekšas! - tarė kunigaikštis.

Maršalas Julo per visą šitą sceną stovėjo sustingęs, išbalęs kaip lavonas, slaptomis stebėdamas brolį; dabar jis priėjo prie kunigaikščio, paėmė jį už rankos ir pakartojo:

- Po keturiasdešimt aštuonių valandų piniginis nuostolis bus atitaisytas, bet garbė!.. Sudiev, maršale! Tai paskutinis, mirtinis smūgis.. Taip, aš nuo jo mirsiu, - pridūrė jis pašnabždomis.

- Kokio velnio atėjai pas mane šį rytą? - paklausė susijaudinęs kunigaikštis.

- Dėl jo žmonos, - atsakė grafas, rodydamas į Hektorą, - ji liko be duonos kąsnio... ypač dabar.

- Jis gaus pensiją!

- Ji įkeista!

- Velnias jį turbūt apsėdo! - tarė kunigaikštis, gūžtelėjęs pečiais. - Kokiais apdavais girdo jus tos moterys, kad šitaip protą pametate? - kreipėsi jis į Julo d'Ervi. - Kaip galėjote jūs, žinodamas, kaip smulkmeniškai tiksliai prancūzų administraciniai organai viską užrašo, viską protokoluoja, sunaudoja šūsnis popieriaus, kai reikia pažymėti pajamose ar išlaidose kelis santimus, - juk jūs pats apgailestavote andai, kad reikia šimtų parašų dėl tokių menkniekių, kaip paleisti kareivį, nupirkti gramdykles arkliams... - kaip tad galėjote jūs tikėtis, kad įstengsite ilgesnį laiką nuslėpti vagystę? O kur dar laikraščiai! Pavyduoliai! Žmonės, kurie patys neatsisakytų vogti! Tos moterys atima jums sveiką protą? Kuo jos apdumia jums akis? Ar jūs kitaip sulipdyti negu mes, ar ką? Reikėjo išeiti iš administracinės tarnybos, jei matėte, kad esate ne žmogus, o

geidulių vergas. Jei nusikalsdamas pridarėte dar tiek kvailybių, tai baigsite... et, nenoriu sakyti kur...

- Prižadi man pasirūpinti ja, Kotenai? - paklausė grafas de Forzheimas, negirdėjęs šio pokalbio ir tegalvojęs vien apie savo brolienę.

- Būk ramus! - tarė ministras. - Na, tai ačiū ir sudiev! - Eime, pone, - kreipėsi jis į brolį.

Kunigaikštis, iš pažiūros ramus, žiūrėjo į išeinančius brolius, nepanašius vienas į kitą savo elgesiu, povyza ir būdu: vienas - narsuolis, kitas - bailys; vienas - puritonas, kitas - pomėgių ieškotojas, vienas - teisingas, kitas - iš-eikvotojas. Ir pagalvojo: "Šitas bailys neturės drąsos numirti! O mano vargšui dorajam Julo giltinė į akis žiūri!"

Jis atsisėdo į fotelį ir ėmė toliau skaityti telegramas iš Afrikos šaltai, kaip karo vadas, ir kartu su gilia užuojauta, kurią pajunta žmogus, žiūrėdamas į mūšio lauką! Kad ir kokie atšiaurūs būtų iš pažiūros kariai, širdyje jie nepaprastai gailestingi, o ledinį nejautrumą, be kurio negalima apsieiti mūšio lauke, jie įsigyja nuolat kariaudami.

Kitą dieną kai kuriuose laikraščiuose, skirtinguose skyriuose, pasirodė tokios žinutės:

Baronas Julo d'Ervi atsistatydino. Šio aukšto pareigūno pasiryžimą išeiti į pensiją nulėmė netvarka Alžyro intendantūros buhalterijoje, atskleista po vieno valdininko mirties, o kito pabėgimo. Patyręs apie nusikaltimus, padarytus šių dviejų valdininkų, kuriais jis turėjo nelaimės pasitikėti, baronas Julo buvo paralyžiuotas čia pat, ministro kabinete.

Baronas Julo d'Ervi, maršalo Julo brolis, yra keturiasdešimt penkerius metus išdirbęs karo žinyboje. Jo nutarimas atsistatydinti, nuo kurio veltui buvo stengiamasi atkalbėti, labai apgailestaujamas tų, kurie pažįsta poną Julo, nes jo asmeniniai privalumai vertinami taip pat, kaip ir jo administracinis talentas. Niekas neužmirš imperatoriaus gvardijos generalinio intendantūros komisaro pasiaukojimo Varšuvoje ir jo neprilygstamos energijos, organizuojant

įvairias žinybas toje armijoje, kurią paskubomis kūrė Napoleonas 1813 metais.

Štai nueina nuo scenos dar viena Napoleono laikų žvaigždė. Nuo 1830 metų baronas Julo buvo vienas iš tų nuolatinių šulų, be kurių negali apsieiti nei Valstybės taryba, nei Karo ministerija.

ALŽYRAS. Vadinamoji pašarų byla, kurią kai kurie laikraščiai juokingai išpūtė, baigėsi vyriausiojo kaltininko mirtimi. Kažkoks Johanas Višas nusižudė kalėjime, o jo bendras pabėgo; bet jis bus teisiamas už akių.

Višas, buvęs kariuomenės tiekėjas, buvo doras, visų gerbiamas žmogus; jis negalėjo pergyventi minties, kad jį apgavo šiuo metu slapstąsis sandėlininkas Šardenas.

O "Paryžiaus naujienų" skiltyje buvo atspausdinta:

Karo ministras, siekdamas išvengti ateityje panašios netvarkos, nutarė įsteigti Afrikoje atskirą karo intendantūros valdybą. Kalbama, jog šią įstaigą organizuoti bus pavesta ponui Marnefui, Karo ministerijos kanceliarijos viršininkui.

Barono Julo vieta vilioja daug garbėtroškų. Kaip girdėti, ši žinyba pažadėta grafui Masjaliui de la Roš-Jugonui, deputatui, grafo de Rastinjako svainiui. Spėjama, kad valstybės patarėju būsiąs paskirtas ponas Masolis, iki šiol buvęs prašymų referentas Valstybės taryboje, o prašymų referentu - ponas Klodas Vinjonas.

Iš visų *ančių* pavojingiausia opozicijos laikraščiams yra oficialioji antis. Kad ir kokie gudrūs būtų žurnalistai, juos kartais norom ar nenorom apgauna jų apsukrūs kolegos, kurie, kaip Klodas Vinjonas, pereina iš spaudos į aukštąsias valdžios sferas. Laikraštį gali nugalėti tik laikraštininkas. Todėl, perfrazuojant Volterą, reikia pasakyti: "Paryžiaus

naujienos" nėra tas, kuo jas laiko lengvatikiai žmonės."

Maršalas Julo išsivežė brolį; baronas sėdėjo ant priešakinės karietos sėdynės, pagarbiai palikęs giluminę sėdynę vyresniajam broliui. Abudu nepratarė nė žodžio. Hektoras buvo priblokštas. Maršalas sėdėjo susikaupęs, kaip žmogus, stengiąsis sutelkti visas jėgas ir įtempti jas, kad galėtų atlaikyti slegiančią jį naštą. Parvažiavęs į savo rūmus, įsakmiu mostu ir nė žodžio netardamas, nusivedė brolį į kabinetą. Kadaise grafas gavo iš Napoleono nuostabių pistoletų porą, Versalio gamyklų darbo; ant dėžės buvo išgraviruota: "Imperatoriaus Napoleono dovana generolui Julo"; jis išėmė dėžę iš sekretero, kur ją laikė, ir, rodydamas broliui, tarė:

- Štai tavo vaistai.

Lisbeta, stebėjusi šią sceną pro praviras duris, nubėgo prie karietos ir liepė vežikui dumti į Pliumė gatvę. Nepraėjus nė dvidešimčiai minučių, ji atsigabeno baronienę ir papasakojo, kuo grasina maršalas broliui.

Grafas, nesiteikdamas net žvilgterėti į brolį, paskambino savo faktotumui*, senajam kareiviui, tarnaujančiam pas jį jau trisdešimt metų.

- Greitakoji, - tarė jis jam, - atvežk pas mane mano notarą, grafą Steinboką, mano seserėčią Hortenziją ir Iždo įgaliotinį. Dabar lygiai pusė vienuoliktos, jie turi būti visi čia dvyliktą. Samdyk vežikus... ir lėk kaip viesulas!.. - tarė jis, atsiminęs mėgstamąjį respublikonų posakį, kuris jam kitados dažnai ant liežuvio sukdavosi.

Ir jis padarė baisią grimasą, kurią pamatę nutildavo jo kariai, kai 1799 metais jie valė Bretanės brūzgynus nuo rojalistų (žr. "Šuanus")*.

- Klausau, maršale, - tarė Greitakojis, atiduodamas kariškai pagarbą.

Nekreipdamas dėmesio į brolį, senukas sugrįžo į kabinetą, išėmė iš sekretero paslėptą raktą ir atidarė plieninę

* *Įgaliotinis, besąlygiškai vykdantis kieno nors pavedimus (lot.)*

malachitu dengtą dėželę, caro Aleksandro dovaną. Kadaise imperatorius Napoleonas buvo pavedęs jam grąžinti Rusijos imperatoriui asmeninį jo turtą, patekusį prancūzams mūšio metu prie Drezdeno; už tai Napoleonas tikėjosi atgauti generolą Vandamą*. Caras karališkai atsilygino generolui Julo, dovanodamas šitą dėžutę ir pažymėdamas, kad tikisi galėsiąs ateityje atsiteisti prancūzų imperatoriui tokia pačia paslauga; bet generolo Vandamo nepaleido. Ant gausiai auksuotos dėžutės viršelio buvo Rusijos imperijos herbas, taip pat auksinis. Maršalas suskaičiavo dėžutėje sudėtus banknotus ir aukso monetas; buvo šimtas penkiasdešimt du tūkstančiai frankų! Jis nepajėgė nuslėpti savo pasitenkinimo. Šią akimirką į kabinetą įžengė ponia Julo, tokia susijaudinusi, kad būtų sugraudinusi net pačių griežčiausių teisėjų širdis. Ji puolė prie Hektoro, žvelgdama kaip beprotė čia į pistoletų dėžę, čia į maršalą.

- Už ką pykstate ant savo brolio? Ką jums padarė mano vyras? - sušuko ji tokiu virpančiu balsu, kad maršalas išgirdo.

- Jis sutepė mūsų šeimos garbę! - sunkiai pratarė senasis Respublikos karys, šiais žodžiais vėl atverdamas savo žaizdą. - Apvogė Valstybę! Jis kaltas, kad aš bjauriuosi savo pavarde; jis verčia mane šauktis mirties, jis nuvarys mane į kapus... Man beliko jėgų tik tiek, kiek reikia atitaisyti jo padarytai žalai!.. Patyriau didžiausią gėdą prieš žmogų, kurį gerbiu labiausiai iš visų pasaulyje, prieš Respublikos Kondė, neteisingai apkaltinau melagyste jį, Visemburgo kunigaikštį!.. Ar šito neužtenka! Štai kokios jo sąskaitos su Tėvyne!

Senukas nusišluostė ašarą.

- O dabar imkime jo šeimą! - tęsė jis. - Jis išplėšia iš jūsų duonos kąsnį, kurį tausojau jums, mano trisdešimties metų santaupų vaisių, turtą, kurį susidėjo tiek maža iš gyvenimo reikalavęs senas karys! Štai kiek jums skyriau! - parodė jis į banknotus dėžutėje. - Jis nužudė savo dėdę Fišerį, kilnų ir garbingą Elzaso sūnų, neįstengusį kaip jis pakelti minties, kad suteptas jo, paprasto kaimiečio, vardas.

Pagaliau nuostabaus maloningumo pilnas Dievas leido jam pasirinkti geriausią iš visų moterų! Jam buvo skirta negirdėta laimė gauti žmona Adeliną! O jis apgavo ją su kitomis, paskandino sielvarte, pametė dėl pasileidėlių, ištvirkėlių, šokėjų, aktorių, visokių Kadin, Žozefų, Marnef!.. Ir šitą žmogų vadinau savo sūnumi, didžiavausi juo!.. Šalin, nelaimingasis, jei taikstaisi su šiuo gėdingu, savo paties subjaurotu gyvenimu, šalin iš čia! Aš neturiu jėgų prakeikti brolį, juk taip jį mylėjau; negaliu būti jam griežtas, kaip ir jūs, Adelina. Tenepasirodo jis daugiau mano akyse! Draudžiu jam dalyvauti mano laidotuvėse ir eiti paskui mano karstą. Tepajunta nusikaltėlis nors gėdą, jei nejunta sąžinės graužimo...

Maršalas išblyško ir susmuko nuo šių iškilmingų žodžių į sofą, netekęs jėgų. Ir galbūt pirmą kartą jo gyvenime iš akių jam ištryško dvi ašaros ir nuriedėjo skruostais žemyn.

- Vargšas dėdė Fišeris! - suriko Lisbeta, prispaudusi nosinę prie akių.

- Broli! - tarė Adelina ir, priėjusi prie maršalo, atsiklaupė prieš jį ant kelių. - Jūs turite gyventi dėl manęs! Pagelbėkite man sutaikinti Hektorą su gyvenimu, kad jis galėtų išpirkti savo nuodėmes!..

- Jis? - tarė maršalas. - Jeigu jis liks gyvas, tai dar ne paskutinis jo nusikaltimas! Žmogus, nemokėjęs vertinti Adelinos, žmogus, užgniaužęs savyje tikrojo respublikono jausmus - meilę savo kraštui, savo šeimai ir vargšams - visa tai, ką stengiausi jam įskiepyti, tai ne žmogus - tai pabaisa, tai gyvulys... Išveskite jį, jeigu dar jį mylite, nes aš girdžiu savyje balsą, įsakantį man užtaisyti štai šiuos pistoletus ir paleisti jam kulką į galvą! Nužudęs jį, išgelbėsiu jus visus ir jį patį nuo savęs.

Senasis maršalas pakilo, ir šis jo judesys buvo toks grėsmingas, kad vargšė Adelina sukliko:

- Eime, Hektorai!

Ji griebė vyrą už rankos, išsivedė iš kambario ir išbėgo iš maršalo namų, tempdama jį su savim; baronas

buvo toks sutrikęs, kad Adelina turėjo jį vežte parvežti į Pliumė gatvę; parvažiavęs namo, jis tuoj atgulė. Šis žmogus nesikėlė iš lovos keletą dienų, palūžęs tikrąja žodžio prasme, nieko nevalgė ir nekalbėjo. Tik ašaromis Adelina priversdavo jį nuryti kiek buljono; ji budėjo prie jo lovos, slaugė jį ir iš visų jausmų, kuriais neseniai plūdo jos širdis, tejautė tik gilų gailestį.

Pusę pirmos Lisbeta, neatstojanti nuo savo brangaus maršalo nė žingsnio - taip ją išgąsdino jo permaina - įvedė į maršalo kabinetą notarą ir grafą Steinboką.

- Grafe, - kreipėsi maršalas, - prašau pasirašyti sutikimą, jis reikalingas mano dukterėčiai, jūsų žmonai, kad galima būtų parduoti jos vardu užrašytą rentą, kuri priklauso jai kol kas tik nominaliai, be teisės į procentus. Panele Fišer, jūs sutiksite su šiuo pardavimu, atsisakydama savo teisių į procentus?

- Žinoma, brangusis grafe, - tarė Lisbeta nedvejodama.

- Puiku, brangioji, - atsakė senas karys. - Tikiuosi, pagyvensiu dar tiek, kad suspėsiu jums atsilyginti. Neabejojau: jūs tikra respublikonė, liaudies duktė.

Jis paėmė senmergės ranką ir prispaudė ją prie lūpų.

- Pone Ankenai, - kreipėsi jis į notarą, - surašykite reikalingą dokumentą - įgaliojimą, kad po dviejų valandų galėčiau Biržoje parduoti rentą. Mano dukterėčia, grafienė, yra rentos savininkė; ji ateis ir pasirašys įgaliojimą, kai atnešite jį, taip pat ir panelė Fišer. Ponas grafas palydės jus ir pasirašys pas jus kontoroje.

Supratęs iš Lisbetos mosto, kad reikia išeiti, dailininkas pagarbiai nusilenkė maršalui ir pasišalino.

Kitą dieną, dešimtą valandą ryto, grafas de Forzheimas paprašė audiencijos pas Visemburgo kunigaikštį ir buvo tučtuojau priimtas.

- Na, brangusis Julo, - tarė maršalas Kotenas, duodamas savo senajam draugui laikraščių pluoštą, - kaip matote, išorinį padorumą mes išsaugojome... Skaitykite.

Maršalas Julo padėjo laikraščius senajam bičiuliui ant rašomojo stalo ir padavė jam du šimtus tūkstančių frankų.

- Štai tiek pasisavino mano brolis iš valstybės iždo, - tarė jis.

- Kas per beprotystė! - sušuko maršalas. - Mes jokiu būdu negalime grąžinti šios sumos, - pridūrė jis, imdamas ragelį iš maršalo rankų ir kalbėdamas jam į ausį. - Tada mums reikėtų prisipažinti, kad jūsų brolis padarė išeikvojimą, o juk mes iš visų jėgų stengėmės tai nuslėpti...

- Darykite su šiais pinigais, ką norite; bet aš nepakęsiu Julo šeimoje nė vieno ljaro, pavogto iš valstybės iždo, - pasakė grafas.

- Kreipsiuosi šiuo reikalu į karalių. Nebekalbėkite apie tai, - atsakė ministras, supratęs, kad nepavyks palenkti didingo senuko užsispyrimo.

- Sudiev, Kotenai, - tarė senelis, spausdamas Visemburgo kunigaikščiui ranką, - jaučiu, kad man stingsta širdis...

Paskui, žengęs žingsnį, atsigręžė, pažiūrėjo į didžiai susijaudinusį kunigaikštį, apkabino jį, ir kunigaikštis pabučiavo maršalą.

- Man atrodo, - tarė Julo, - kad, tardamas sudiev tau, aš atsisveikinu su visa didžiąja armija...

- Sudiev, mielas senasis drauge! - tarė ministras.

- Taip, sudiev, nes aš einu ten, kur susitiksiu visus mūsų jau apverktus karius...

Šią akimirką į kabinetą įėjo Klodas Vinjonas. Du seniai, Napoleono falangų liekanos, rimtai nusilenkė vienas kitam, akimirksniu paslėpę visus susijaudinimo pėdsakus.

- Jūs turbūt patenkintas laikraščiais, kunigaikšti? - paklausė būsimasis prašymų referentas. - Man pavyko įtikinti opozicijos žurnalistus, kad jie skelbia mūsų paslaptis...

- Deja, viskas veltui, - atsakė ministras, žiūrėdamas išeinančiam maršalui įkandin. - Aš ką tik su didžiausia širdgėla ištariau paskutinį sudiev. Maršalas Julo nebeišgy-

vens nė trijų dienų, tiesą pasakius, supratau šitai jau vakar. Žmogus, galįs būti tobulo dorumo pavyzdžiu, kareivis, kurį kadaise tausojo patrankų sviediniai, nors buvo be galo drąsus... štai čia... šitame fotelyje... gavo mirtinį smūgį, ir tai nuo mano rankos... popierium!.. Paskambinkite ir liepkite paruošti karietą. Vykstu į Neji, - pridūrė jis, slėpdamas savo ministeriškame portfelyje du šimtus tūkstančių frankų.

Po trijų dienų, kad ir labai rūpinosi Lisbeta, maršalas Julo pasimirė. Tokie žmonės kaip jis yra pasididžiavimas partijai, kuriai priklauso. Respublikonams maršalas buvo patrioto idealas; todėl jie visi susirinko į laidotuves, paskui karstą ėjo milžiniška minia. Armijos, valdžios, karaliaus, liaudies atstovai - visi atėjo atiduoti paskutinės pagarbos šitam neprilygstamos doros, nepriekaištingo sąžiningumo ir tyros šlovės vyrui. Ne kiekvieno karstą lydi liaudis. Šios laidotuvės paliudijo, kokia jautri, taktiška ir prakilni yra Prancūzijos aristokratija, retkarčiais primenanti šituo būdu savo nuopelnus ir šlovę. Paskui maršalo karstą ėjo senasis markizas de Montoranas, brolis to, kuris šuanų sukilime 1799 metais buvo maršalo Julo priešininkas ir nelaimingas priešininkas. Mirdamas nuo mėlynųjų kulkų, markizas patikėjo savo jaunėlio brolio reikalus Respublikos gynėjui (žr. "Šuanus"). Julo taip sąžiningai įvykdė žodinį didiko testamentą, kad išgelbėjo šio jauno vyro, gyvenusio tada emigracijoje, turtus. Taigi kariui, prieš devynerius metus nugalėjusiam kunigaikštienę de Beri*, atidavė paskutinę pagarbą ir senoji Prancūzijos diduomenė.

Šita mirtis, įvykusi keturios dienos prieš paskutiniuosius Lisbetos ir maršalo užsakus, paveikė Lisbetą kaip žaibas, sudeginęs derliaus pilną klojimą. Lotaringietės planai, kaip tai dažnai atsitinka, pavyko net per daug gerai. Maršalas mirė nuo smūgių, kuriuos smogė šiai šeimai ji ir ponia Marnef. Senmergės neapykanta, kuri atrodė beveik numaldyta pasisekimo, staiga įsiliepsnojo, žlugus visiems jos lūkesčiams. Lisbeta nubėgo pas ponią Marnef išverkti savo įtūžio; ji liko dabar be buto, nes maršalas nuomos sutartį buvo sudaręs tik ligi savo gyvos galvos. Norėdamas

paguosti savo brangiosios Valeri draugę, Krevelis paėmė jos santaupas, dosniai jas padvigubino ir padėjo šį kapitalą iš penkių procentų, pavesdamas procentus Lisbetai, o savininke paskirdamas Selestiną. Dėl šios operacijos Lisbeta įsigijo dviejų tūkstančių frankų rentą iki gyvos galvos. Sudarant turto aprašą, buvo rastas trumpas maršalo laiškas brolienei, dukterėčiai Hortenzijai ir brolėnui Viktorenui: jis įpareigojo visus tris mokėti iki gyvos galvos tūkstančio dviejų šimtų frankų rentą panelei Lisbetai Fišer, tai, kuri turėjo būti jo žmona.

Adelina, matydama, kad barono gyvybė kabo ant plauko, įstengė kurį laiką nuslėpti nuo jo maršalo mirtį; bet, praėjus vienuolikai dienų po laidotuvių, pasirodė Lisbeta gedulo rūbais, ir lemtingoji tiesa atsiskleidė. Šis baisus smūgis pažadino ligonio energiją, jis atsikėlė, atėjo į svetainę, kur buvo susirinkusi visa juodai apsitaisiusi šeima; jį pamatę, visi nutilo. Po dviejų savaičių atsikėlęs baronas buvo sulysęs it vaiduoklis, artimieji išvydo vien jo šešėlį.

- Reikia ką nors nutarti, - tarė jis palūžusiu balsu ir atsisėdo į fotelį, apžvelgdamas susirinkusią šeimą, kurioje trūko Krevelio ir Steinboko.

- Mes nebegalime čia likti, - sakė Hortenzija tą akimirką, kai pasirodė tėvas, - butas per brangus...

- Jei užsiminėte apie butą, - tarė Viktorenas, nutraukdamas nejaukią tylą, - siūlau *savo motinai*...

Išgirdęs šiuos žodžius, tarytum išskiriančius jį iš šeimos, baronas pakėlė nusvirusią galvą - nieko nematančiomis akimis jis buvo įsižiūrėjęs į kilimo gėles - ir metė gailų žvilgsnį į advokatą. Tėvo teisės tokios šventos, net jei jis niekšas ir praradęs garbę, kad Viktorenas nutilo.

- Savo motinai... - pakartojo baronas. - Teisingai, sūnau!

- Butą virš mūsų, mūsų namuose, - užbaigė Selestina vyro pradėtą sakinį.

- Aš jums našta, vaikai?.. - tarė baronas romiai, kaip žmogus, pasmerkęs pats save. - O, nesirūpinkite ateitimi,

jums nebereiks skųstis savo tėvu, išvysite jį tik tuomet, kai nebeteks rausti dėl jo.

Jis priėjo prie Hortenzijos, apkabino ją ir pabučiavo į kaktą. Paskui ištiesė rankas sūnui, ir šisai su neviltim puolė tėvui į glėbį, atspėdamas jo ketinimus. Baronas ženklu pašaukė Lisbetą ir, kai ji priėjo, pabučiavo ją į kaktą. Po to grįžo į miegamąjį, kur paskui jį nusekė ir Adelina, kankinama baisaus nerimo.

- Mano brolis teisybę sakė, Adelina, - tarė jis, paėmęs ją už rankos. - Aš nevertas savo šeimos. Mūsų vargšai vaikai elgėsi nepaprastai kilniai, bet aš išdrįsau palaiminti juos tik širdyje; pasakyk, kad teleidau sau pabučiuoti juos, nes palaiminimas, suteiktas nedorėlio tėvo, tapusio žudiku ir šeimos rykšte, o ne jos globėju ir pasididžiavimu, gali būti pražūtingas. Bet aš laiminsiu juos iš tolo kiekvieną dieną. O tau, Adelina, už tai, kiek esi užsitarnavusi, vienas Dievas teįstengs atsilyginti, nes jis visagalis!.. Atleisk man, - tarė jis, klaupdamasis ant kelių prieš žmoną ir laistydamas jos rankas ašaromis.

- Hektorai! Hektorai! Sunkios tavo nuodėmės, bet Dievo gailestingumas neišmatuojamas, ir tu gali viską atitaisyti, jei pasiliksi su manimi... Atsimink, kad esi krikščionis, brangusis, ir pakelk galvą... Aš tau žmona, o ne teisėjas. Aš tavo daiktas, daryk su manim, ką nori, veskis mane ten, kur pats eisi, jaučiu, kad man pakaks jėgų paguosti tave, aš taip mylėsiu, taip žiūrėsiu, taip gerbsiu tave, jog tu vėl įstengsi gyventi!.. Mūsų vaikai jau aprūpinti, jiems manęs nebereikia. Leisk, pabandysiu būti tavo paguoda, tavo pramoga. Pažadėk dalytis su manim savo tremties, savo vargo kančiomis, kad jos būtų tau lengvesnės. Aš tau praversiu, jei ne daugiau, tai nors tiek, kad nekaštuos tarnaitė...

- Ar atleidi man, mano brangioji, mano mylimoji Adelina?

- Taip! Bet kelkis, mano drauge!

- Gavęs tavo atleidimą, galėsiu gyventi! - tarė jis atsistodamas. - Čia, į miegamąjį, aš grįžau todėl, kad vaikai

nebūtų mano pažeminimo liudytojai. Ak, kasdien matyti nusikaltusį tėvą, koks esu aš, - tai siaubinga, šitaip žlunga tėvo autoritetas, šitaip griūva šeima. Taigi likti su jumis negaliu ir išeinu, kad jums nereiktų šlykštėtis tėvu, praradusiu garbę. Nesipriešink ir leisk man pasišalinti, Adelina. Juk nepanorėsi tu pati savo rankomis užtaisyti pistoletą, kuriuo nusišaučiau... Bet neik paskui mane į tremtį, aš netekčiau vienintelės likusios man gyvenimo jėgos - sąžinės graužimo.

Hektoro atkaklumas nutildė leisgyvę Adeliną. Ši moteris, tokia didinga, nors aplinkui žlugo viskas, sėmėsi ištvermės viltyje susijungti su vyru; ji tikėjo, kad dabar jis priklausys jai, prieš ją stojosi prakilnus uždavinys guosti, grąžinti jį šeimai ir sutaikinti su savim pačiu.

- Hektorai, tu nori, kad mirčiau iš nevilties, baimės ir nerimo!.. - sušuko ji, supratusi, kad iš jos išplėšiamas jos jėgų šaltinis.

- Grįšiu pas tave, angele, nužengęs turbūt specialiai man iš dangaus; grįšiu pas jus, jei ne turtingas, tai bent pasiturintis. Klausyk, mieloji Adelina, negaliu pasilikti čia dėl tūkstančio priežasčių. Visų pirma,- mano pensija, šeši tūkstančiai frankų, užstatyta ketveriems metams, vadinasi, aš nieko neturiu. Tai dar ne viskas! Po kelių dienų mane gali suimti dėl to, kad neturiu už ką išpirkti vekselių, kuriuos pasirašiau Vovinė... Taigi privalau pasišalinti, iki juos išpirks mano sūnus, paliksiu jam tikslius nurodymus. Jei dingsiu, reikalą bus gerokai lengviau sutvarkyti. O kai mano pensija bus vėl laisva, kai Vovinė vekseliai bus apmokėti, grįšiu pas jus... o su tavimi neįstengčiau išlaikyti savo tremties paslapties. Būk rami, neverk, Adelina... Juk tai truks ne ilgiau kaip mėnesį...

- Kur eisi? Ką veiksi? Kas tavęs laukia? Kas tave prižiūrės - juk nebe jaunystė? Leisk man išnykti kartu su tavimi, mes išvažiuosime į užsienį, - tarė ji.

- Na gerai, pažiūrėsime, - atsakė jis.

Baronas paskambino Marietai, liepė surinkti visus jo daiktus ir be triukšmo greitomis sudėti į lagaminus.

Paskui, pabučiavęs žmoną su tokiu karštu jausmu, nuo kurio ji buvo jau atpratusi, paprašė palikti jį valandėlei vieną, nes turįs parašyti Viktorenui laišką su reikalingais nurodymais, ir pažadėjo žmonai išeiti iš namų tik sutemus ir su ja. Vos tik baronienė sugrįžo į saloną, gudrusis senis, perėjęs tualeto kambarį, atsidūrė prieškambaryje ir išėjo į gatvę, padavęs Marietai popieriaus lapelį, kuriame buvo parašyta: "Siųskite mano lagaminus geležinkeliu į Korbejį pono Hektoro vardu, *iki pareikalavimo*". Kai Marieta užlipusi padavė baronienei šį laiškelį ir pasakė, kad ponas ką tik išėjo, baronas jau važiavo fiakru Paryžiaus gatvėmis. Adelina puolė į miegamąjį, krečiama nervinio drebulio stipriau negu visad; išgirdę, kaip sukliko motina, sūnus ir duktė išsigandę atbėgo įkandin jos. Sąmonės netekusią baronienę teko paguldyti į lovą, nes ją ištiko nervų karštinė, ir ji visą mėnesį kovojo su mirtimi.

- Kur jis? - tiek teįstengė ji pasakyti.

Viktoreno pastangos surasti tėvą nedavė jokių vaisių. Ir štai kodėl. Vežiku baronas nuvažiavo į Palė Ruajalio aikštę. Čia šis žmogus, susitvardęs tiek, kad įstengė vykdyti planą, pribrendusį jo galvoje tada, kai dar gulėjo lovoje, palaužtas skausmo ir sielvarto, perėjo Palė Ruajalio aikštę ir pasisamdė prašmatnią karietą Žoklė gatvėje. Jo įsakytas vežikas nugabeno jį į Vil Leveko gatvę ir sustojo prie Žozefos namų; vežikui pašaukus, tarnai atidarė vartus ir įleido puikiąją karietą. Smalsumo vedama, pasirodė Žozefa; liokajus buvo pranešęs, kad kažkoks liguistas senas ponas, nepajėgiąs išlipti iš vežimo, prašo ją nusileisti valandėlę žemyn.

- Žozefa! Čia aš!..

Įžymioji dainininkė atpažino Julo tik iš balso.

- Ką, tai čia tu, seneliuk!..Dievaži, atrodai, kaip dvidešimties frankų moneta, taip apgremžta Vokietijos žydų, kad ją atsisako priimti pinigų keitimo biurai.

- Deja, taip! - atsakė Julo. - Aš vos ištrūkęs iš giltinės nagų! O tu vis tokia graži! Ar būsi ir tokia pat gera?

- Nelygu kuo; viskas sąlygiška, - tarė ji.

- Klausyk, - tęsė Julo, - ar negalėtum priglausti manęs kelioms dienoms tarnų kambaryje, palėpėje? Likau be ljaro, be vilties, be duonos kąsnio, be pensijos, be žmonos, be vaikų, be prieglobsčio, be garbės, be drąsos, be draugų - ir dar blogiau! Man gresia kalėjimas už skolas...

- Vargšelis! Oho, kiek *be*! Tai gal ir be kelnių?

- Tau juokas, o aš žuvęs! - sušuko baronas. - Bet aš pasiklioviau tavimi kaip Gurvilis Ninona*.

- Tai gerosios visuomenės dama, girdėjau, tave nustekeno, tiesa? - paklausė ji. - Tos šelmės geriau už mus išmano, kaip žąsį pešti!.. O, iš tavęs vieni kaulai belikę; jų nė varnos nelestų... Tiesiog pro visą kiaurai matyti!

- Žozefa, man striuka laiko!

- Na, eik į vidų, seni! Aš viena, tarnai tavęs nepažįsta. Atleisk karietą. Ar užmokėjai?

- Taip, - atsakė baronas ir, atsirėmęs Žozefos rankos, išlipo.

- Jei nori, gali pasivadinti mano tėvu, - tarė dainininkė. Jai pagailo jo.

Ji pasisodino Julo ištaigingojoje svetainėje, kur jis matė ją paskutinį kartą.

- Ar tiesa, - kalbėjo ji toliau, - kad dėl tavęs žuvo tavo brolis ir dėdė, kad įstūmei į bankrotą šeimą, užstatei kartą ir antrą vaikų namus ir surijai su savo princese valstybinius pinigus Afrikoje?

Baronas liūdnai nukorė galvą.

- Na, tai man patinka! - sušuko Žozefa ir susižavėjusi pakilo nuo kėdės. - Tai bent gaisrelis! Ot kur Sardanapalas! Kokia didybė! Koks užmojis! Tu šunsnukis, bet širdį turi. Na ką gi, myliu aš tokius, kur viską prašvilpia ir dėl moterų iš proto eina; tai ne tie sustingėliai bankininkai be dūšios. Tuos visi laiko šventuolėliais, o jie tūkstančius šeimų sužlugdo su savo geležinkelių tiesimu - jiems tai auksas, o mulkiams - geležis! O tu? Tu sužlugdei! Bet tik savo artimuosius! Tik pats save! O be to, tau yra pasiteisinimas - ir fizinis, ir moralinis...

Ji atsistojo tragiška poza ir padeklamavo:

Įsikibus aukos, ją kankina Venera.

- Tai štai! - pridūrė ji, apsisukusi ant vienos kojos.

Nedorybė atleido Julo, nedorybė jam šypsojosi, spindėdama savo beprotiška ištaiga. Pats nusikaltimo didumas ėjo čia lengvinančia aplinkybe, kaip tarėjams teisme.

- Ar ji bent daili, ta tavo gerosios visuomenės dama? - paklausė dainininkė, ir jos pastangos išblaškyti Julo buvo pirmoji jos išmalda - taip jo skausmas jai uždavė širdį.

- Dievaži, beveik tokia kaip tu! - gudriai atsakė baronas.

- Ir... gerai varo savo amatą? Taip aš girdėjau. Ką ji tau darydavo? Ar su ja smagiau kaip su manim?

- Nekalbėkime apie tai, - tarė Julo.

- Sako, ji apraizgė mano Krevelį, vargšelį Steinboką ir kažkokį prašmatnų brazilą?

- Galimas daiktas...

- Ji gyvena dabar rūmuose, ne blogesniuose už manuosius; juos jai padovanojo Krevelis! Šita niekšė - mano pagalbininkė, ji galutinai papjauna tuos, kuriems aš įpjaunu! Štai kodėl, seni, aš tokia smalsi ir noriu sužinoti, kaip ji atrodo. Vieną kartą prabėgom pamačiau ją karietoje, Bulonės miške, bet iš tolo... Karabina sakė, kad tai *velnio nešta ir pamesta sukčiuvienė*? Ji bando praryti Krevelį! Bet pajėgs tik jį apgraužti. Krevelis - nagas, geraširdis nagas - visada sako *taip*, o daro savo. Jis garbėmyla, aistringas, bet piniginiuose reikaluose - akmuo. Iš šitokių broliukų neišspausi daugiau kaip nuo tūkstančio lig trijų tūkstančių frankų per mėnesį, o kai prireikia daugiau, jie tuoj sustoja kaip asilas, priėjęs upelį. Šitie tipai - tai ne tu, seni, tu - aistrų žmogus, tu ir tėvynę parduoti galėtum! Ir todėl, matai, aš pasiruošusi visa dėl tavęs padaryti! Tu man kaip tėvas, atkėlei vartus į pasisekimą! Tai šventas dalykas. Kiek tau reikia? Nori šimto tūkstančių frankų? Iš kailio išsinersiu, bet

šią sumą tau parūpinsiu. Kai dėl kampo ir duonos kąsnio - nėra ko galvos kvaršinti. Kiekvieną dieną tau bus vieta prie stalo, gali pasirinkti gražų kambarį trečiame aukšte ir kiekvieną mėnesį dar gausi šimtą ekiu smulkioms išlaidoms.

Tokio vaišingumo sujaudintas, baronas išgyveno paskutinį kilnumo priepuolį.

- Ne, mažyte, ačiū, ne, atėjau pas tave ne tam, kad mane išlaikytum, - tarė jis.

- Tavo amžiuje šitaip kalbėti didinga! - pasakė ji.

- Paklausyk, ko aš noriu, vaikeli. Tavo kunigaikštis d'Eruvilis turi didžiulių dvarų Normandijoje, norėčiau, kad jis mane priimtų pas save kokio dvaro valdytoju Tulio pavarde. Reikalingų sugebėjimų turiu, esu sąžiningas - juk jeigu žmogus grybšteli iš valstybės iždo, tai nereiškia, kad jis kiš nagus į svetimą kišenę...

- Ė-ė! Jei jau pradėjai, sunku bus sustoti! - pasakė Žozefa.

- Vienu žodžiu, svarbiausia - išnykti trejiems metams...

- O, šitą dalyką sutvarkysime per minutę; dar šįvakar, po pietų, užteks tik žodelį ištarti. Kunigaikštis vestų mane, jei tik norėčiau; bet aš ir taip valdau jo turtą, o noriu daugiau!.. Kad gerbtų mane!.. Jis yra kunigaikštis, nuo galvos iki kojų. Kilmingas, išauklėtas, didingas kaip Liudvikas XIV ir Napoleonas, sudėti kartu, nors ūgiu nykštukas. O be to, įsiteikiau jam ne mažiau kaip Šonc Rošfidui: jis turėjo du milijonus pelno, paklausęs mano patarimų. Bet klausyk, senas pakartuve... Pažįstu tave, tu myli moteris ir imsi ten bėgioti paskui normandes; tai puikios merginos! Ir būtinai užsidirbsi, kad tau kaulus sulaužytų - ar tėvai, ar bernai, ir tada kunigaikštis turės norom nenorom tave išgrūsti. Jau iš to, kaip žiūri į mane, matau, kad jaunas vyras tavyje dar nežuvęs, kaip sakė Fenelonas! Ne, dvarų valdymas - ne tau. Matai, seni, ne taip lengva persiskirti su Paryžium, su mumis! Numirtum iš nuobodulio Eruvilyje.

- Tai kas man daryti? - paklausė baronas. - Pas tave tenoriu pasilikti tol, kol nuspręsiu, ką veikti.

- Sakyk - man šovė į galvą mintis - nori, įtaisysiu tave? Klausyk, senasis galvažudy!.. Tau reikia moterų. Jos geriausia paguoda nuo visko. Klausyk gerai. Sen Mor diu Tamplio gatvėje, prie Kurtilio, pažįstu vargingą šeimą; ta šeima turi tikrą lobį: mergaitę, dar gražesnę, negu aš buvau šešiolikos metų!.. Aha, tavo akys jau užsidegė! Mergiotė dirba šešiolika valandų per parą - siuvinėja šilkų pirkliams brangius audinius ir uždirba šešiolika sū per dieną, po vieną sū už valandą, grynus niekus!.. Šeima maitinasi kaip airiai - bulvėmis, pačirškintomis su žiurkių taukais, duoną valgo penkis kartus per savaitę, o vandenį ima iš Urko, iš miesto vamzdžių, nes Senos vanduo jiems per brangus. Savo dirbtuvėlės mergiotė įsitaisyti negali, iš kur ji paims šešis septynis tūkstančius! Ji tėvą motiną parduotų už septynis aštuonis tūkstančius frankų! Šeima ir žmona tau įsiėdė, tiesa?.. Be to, nemalonu žmogui būti niekuo ten, kur anksčiau buvai dievu. Tėvas be pinigų ir garbės - tokį tėvą tik iškimšti šiaudais ir pastatyti už stiklo parodai...

Baronas negalėjo susilaikyti nenusišypsojęs iš šio žiauraus sąmojo.

- Tai štai, mažoji Bižu atneš man rytoj siuvinėtą chalatą, tikrą pasaką; visa šeima pusę metų prie jo sėdėjo, nieks nieko panašaus neturės! Bižu myli manė, nes vaišinu ją saldumynais ir atiduodu savo senas sukneles. Be to, siunčiu šeimai duonos, malkų ir mėsos. Ir todėl šitie žmonės dėl manęs į ugnį šoktų, jei tik paprašyčiau. Stengiuosi nors truputį gero žmonėms daryti! Ak, dar neužmiršau, kokia kančia būti alkanam! Bižu išsipasakojo man savo paslaptėles. Šita mergytė turi duomenų būti *Ambigiu Komik* statiste. Bižu svajoja nešioti gražias suknias kaip mano, o labiausiai - važinėtis karieta. Aš paklausiu ją: "Na, meilute, ar nori pono, turinčio...?" Kiek tau, iš tikrųjų?.. - pertarė ji pati save. - Septyniasdešimt dveji?..

- Mano metai jau neskaičiuojami.

- "Taigi, - paklausiu aš, - ar nori septyniasdešimt dvejų metų pono - švaručiukas, tabokos neuosto, sveikas kaip ridikas ir neužsileis nė vienam jaunuoliui? Susituoksite

Tryliktoje apylinkėje; jis gražiai su jumis gyvens, duos jums už tai septynis tūkstančius frankų, apstatys butą raudonmedžio baldais; o jei būsi gera, nusives tave retkarčiais į teatrą. Duos tau asmeniškai šimtą frankų kas mėnesį ir penkiasdešimt frankų išlaidoms!" Aš pažįstu Bižu, nes pati tokia buvau keturiolikos metų! Iš džiaugsmo iki lubų pašokau, kai tas koktusis Krevelis atėjo su savo grasiais pasiūlymais! Tai štai, seneliuk! Ten galėsi pratūnoti trejus metus. Mergiščia padori, nesugadinta ir trejiems ar ketveriems metams iliuzijų užteks, ne daugiau.

Julo nedvejojo, buvo tvirtai pasiryžęs atmesti šį pasiūlymą, bet, nenorėdamas pasirodyti nedėkingas gerajai, puikiajai dainininkei, linkinčiai jam gero savotišku būdu, apsimetė, kad svyruoja, ką pasirinkti - dorybę ar nuodėmę.

- Žiūrėk, žiūrėk! Tu šaltas kaip žemė žiemą! - pasakė ji nustebusi. - Pagalvok! Gali atnešti laimę visai šeimai: senelis ten vos kojas bepavelka, motina devynis prakaitus braukia bedirbdama, o dukterys uždirba trisdešimt du sū per dieną ir gadina akis, be to, viena jų labai negraži. Šitaip atsiteisi už nelaimę, į kurią įstūmei namiškius, išpirksi nuodėmes ir pasilinksminsi kaip loretė Mabilyje.

Norėdamas užkirsti kelią pagundai, Julo mostu parodė, kad neturi pinigų.

- Kaip ir kokiu būdu tai padarysime, nesirūpink, - pareiškė Žozefa. - Mano kunigaikštis paskolins tau dešimtį tūkstančių frankų: septynis tūkstančius Bižu siuvinėjimo dirbtuvei, tris tūkstančius baldams ir, be to, kas tris mėnesius duos tau šešis šimtus penkiasdešimt frankų pagal parašą. Kai vėl pradėsi gauti pensiją, grąžinsi tuos septyniolika tūkstančių frankų kunigaikščiui. O iki tol vartysiesi kaip inkstas taukuose ir gyvensi prasmegęs tokioje skylėje, kad jokia policija tavęs neužuos! Dėvėsi paprastos gelumbės surdutu ir atrodysi kaip tikras pasiturintis namo savininkas aname kvartale. Pasivadink Tuliu, jei jau tokia tavo fantazija: Bižu pasakysiu, kad tu mano dėdė, subankrutavęs atbėgai iš Vokietijos čia, ir, matysi, tave popins kaip dievuką. Tai,

štai, tėvok!.. Kažin? Gal ten tavęs laimė laukia? Na, o jei kartais pradėtum nuobodžiauti, galėsi ateiti pas mane papietauti ir pasėdėti vakare, tik pasilik bent vieną kurį savo gražesnį kailį.

- O aš norėjau pradėti dorą, rimtą gyvenimą!.. Klausyk, Žozefa, išrūpink man dvidešimt tūkstančių frankų paskolą, ir aš išsidanginsiu ieškoti laimės į Ameriką, kaip mano draugas d'Eglemonas, kai Nusingenas jį suvarė į bankrotą...

- Tu! - sušuko Žozefa. - Palik dorus papročius krautuvininkams, paprastiems pėstininkams, pr-r-r-rancūzų miestiečiams, kurie niekuo kitu ir neturi pasididžiuoti, kaip tiktai dorybėmis. O tu! Tu gimei ne tam, kad mulkio vietoj būtum. Tu iš vyrų išsiskiri taip pat, kaip aš iš moterų - tu genialus plevėsa!

- Ryto protas skaistesnis, pakalbėsime apie tai rytoj.

- Šiandien tu papietausi su kunigaikščiu. Mano d'Eruvilis sutiks tave mandagiai, tartum būtum valstybę išgelbėjęs! O rytoj apsispręsi. Na, senuk, linksmiau! Gyvenimas - lyg rūbai: kai susitepi, reikia nusivalyti, kai susiplėšai - susilopyti; bet apsirengusiam reikia būti, iki įmanoma!

Šita entuziastiška nuodėmės filosofija išsklaidė aitrų Julo sielvartą.

Kitą dieną, vidudienį, po skanių pusryčių, Julo išvydo vieną iš tų gyvų meno stebuklų, kuriuos čia, žemėje, sugeba sukurti vien Paryžius, nes tik čia poruojasi ištaiga ir skurdas, yra ir dora, pažabotas geismas ir vis naujai kylanti pagunda, Paryžius - Ninevijos, Babilono ir imperinės Romos įpėdinis. Olimpijai Bižu buvo šešiolika metų; jos įstabus veidelis panėšėjo į Rafaelio madonų veidus: akys nekaltos, dvelkiančios liūdesiu nuo nepakeliamo darbo, juodos, svajingos, apsigaubusios ilgomis blakstienomis, praradusios savo drėgną blizgesį nuo nemigo naktų ir apsiniaukusios iš nuovargio; veido spalva - porcelianinė, beveik liguista; burna it prasivėręs granatas, banguojanti krūtinė, apskritos

formos, dailios rankos, nuostabaus emalio dantys ir svarūs juodi plaukai; ši žavingoji būtybė buvo įsivilkusi į kartūno po septyniasdešimt penkis santimus metras suknutę; avėjo prastais odiniais batukais ir mūvėjo pirštinaitėmis už dvidešimt devynis sū. Mergaitė, nežinodama, ko ji verta, pasistengė išsigašyti, nes ėjo pas didelę ponią. Baroną vėl sučiupo aštrianagė geidulio ranka, ir jis pajuto, kaip visos jo gyvybinės jėgos suplūdo į akis. Užmiršo viską pasaulyje, išvydęs šitą dievišką būtybę. Pasielgė kaip medžiotojas, kuris, pastebėjęs žvėrį, tuojau taiko į jį šauti, nors čia būtų pats imperatorius!

- Ir be to, - sušnabždėjo jam Žozefa, - mergiotė dar neliesta - garantija! Padori! O valgyti neturi ko! Štai Paryžius! Ir aš kadaise tokia buvau!

- Nutarta, - atsakė senis, keldamasis ir trindamasis rankas.

Kai Olimpija Bižu išėjo, Žozefa klastingai pažvelgė į baroną.

- Jei nenori turėti nemalonumų, tėveliuk, - tarė ji, - būk griežtas kaip generalinis prokuroras teismo salėje. Laikyk mergaitę už vadžių, būk kaip Bartolo! Saugokis Augustų, Ipolitų, Nestorų, Viktorų ir visokių kitokių *-orų*!.. Na žinoma, kai šitas padarėlis bus aprengtas, sotus, jei tik užries nosytę, tai maus tave kaip kokį rusą... Pasirūpinsiu tave įtaisyti. Kunigaikštis viską sutvarkė: paskolins tau, tikriau - duos dešimt tūkstančių frankų, o aštuonis padės pas savo notarą ir įpareigos jį išmokėti tau kas trys mėnesiai šešis šimtus frankų. Juk tavimi pasitikėti negalima... Na, sakyk, ar aš gerutė?..

- Stebuklinga!

Praėjus dešimčiai dienų po to, kai baronas pametė savo šeimą, tą pačią valandą, kai paplūdę ašaromis namiškiai susirinko prie sunkiai sergančios Adelinos lovos, silpnu balsu kartojančios: "Ką jis dabar veikia?", Hektoras Julo, pasivadinęs Tuliu, atidarė su Olimpija Sen Moro gatvėje siuvinėjimo įmonę Tulio ir Bižu firmos vardu.

Nelaimės, su tokiu įniršiu užgriuvusios Viktoreno

Julo šeimą, jo gyvenime buvo tas paskutinysis bandymas, po kurio žmogus arba patobulėja, arba nusmunka. Viktorenas iškilo tobulybėn. Didžiosiose gyvenimo audrose žmonės dažnai pasielgia kaip laivo kapitonas, kuris per uraganą išmeta į jūrą nereikalingą laivo balastą. Advokatas nusikratė savo vidinės puikybės, regimos savimanos, oratoriško pasipūtimo ir politinių pretenzijų. Žodžiu, tapo tokiu vyru, kokia moteris buvo jo motina. Nors Selestina neatitiko jo išsvajoto idealo, - tai tiesa, - jis nutarė neieškoti kitos moters; sveikai suprato gyvenimą, matydamas, kad žmogus tik apytikriai tegali pasiekti, ko trokšta - toks yra visuotinis dėsnis. Prisiekė pats sau, kad atliks visas šeimos tėvo pareigas - tokį siaubą sukėlė jam tėvo elgsena. Šie jausmai dar labiau sutvirtėjo prie sergančios motinos lovos tą dieną, kai jos gyvybė buvo išgelbėta. Šitą pirmąjį džiaugsmą pasekė kitas. Klodas Vinjonas, kurį kasdien pas juos siuntė Visemburgo kunigaikštis sužinoti apie ponios Julo sveikatą, paprašė vieną dieną antrąkart išrinktąjį deputatą nuvykti su juo pas ministrą.

- Jo Ekscelencija, - pasakė jis, - nori pasitarti su jumis jūsų šeimos reikalais.

Viktorenas Julo ir ministras buvo seniai pažįstami; todėl ministras sutiko jį su būdingu, gera žadančiu meilumu.

- Mielasis, - tarė senasis karys, - čia, šitame kabinete, aš prisiekiau jūsų dėdei maršalui, kad pasirūpinsiu jūsų motina. Šita šventa moteris, kaip man pranešė, pasitaisys, atėjo laikas gydyti jūsų šeimos žaizdas. Turiu čia jums du šimtus tūkstančių frankų, noriu juos atiduoti.

Advokatas padarė mostą, vertą jo dėdės maršalo.

- Būkite ramus, - tarė kunigaikštis nusišypsojęs. - Tai fideikomisas. Mano dienos suskaičiuotos, jūs mane ne visada čia rasite. Taigi imkite šiuos pinigus ir pavaduokite mane savo šeimoje. Galite šiais pinigais išpirkti iš hipotekos

savo namus. Šitie du šimtai tūkstančių frankų priklauso jūsų motinai ir seseriai. Jei atiduočiau šiuos pinigus tiesiai poniai Julo, turėčiau būgštauti, kad dėl per didelio savo atsidavimo vyrui ji neišmėtytų jų be reikalo; o juk tie, kurie grąžina šią sumą, pageidauja, kad šie pinigai aprūpintų duonos kąsniu ponią Julo ir jos dukterį, grafienę Steinbok. Esate protingas žmogus, savo taurios motinos vertas sūnus, tikras mano draugo maršalo brolėnas, esate ir pas mus, kaip kitur, puikiai vertinamas, mano brangusis drauge. Tad būkite savo šeimos angelas sargas, priimkite tai, ką skiria jums jūsų dėdė ir aš.

- Jūsų Ekscelencija, - tarė Julo, paspaudęs ministrui ranką, - tokie žmonės kaip jūs žinote, kad dėkojimas žodžiais nieko nereiškia, dėkingumą reikia įrodyti darbais.

- Tai įrodykite jį! - tarė senasis karys.

- O ką turiu daryti?

- Priimti tai, ką pasiūlysiu, - tarė ministras. - Norime paskirti jus Karo ministerijos patikėtiniu, nes mūsų Inžinerijos skyrius turi išspręsti daug ginčytinų Paryžiaus fortifikacijų klausimų; paskiau - juriskonsultu policijos prefektūroje ir karaliaus rūmų biudžeto patarėju. Šios trejos pareigos duos jums aštuoniolika tūkstančių frankų atlyginimo ir paliks jus, kaip ir buvote, nuo nieko nepriklausomą. Deputatų rūmuose balsuosite pagal savo politinius įsitikinimus ir sąžinę... Niekas jūsų nevaržys, žinokite! Mūsų padėtis būtų labai kebli, jei neturėtume nacionalinės opozicijos! Toliau! Keli jūsų dėdės žodžiai, surašyti prieš jam išleidžiant paskutinį atodūsį, nurodė man, kaip turiu elgtis su jūsų motina, kurią maršalas labai mylėjo!.. Gerbiamosios ponios Popino, de Rastinjak, de Navaren, d'Espar, de Granljė, de Kariljano, de Lenonkur ir de la Bati parūpino jūsų brangiajai motutei labdaringos inspektorės vietą. Labdarybės draugijos vadovės nepajėgia pačios vienos visko atlikti, joms reikalinga tikrai dorovinga dama, galinti pavaduoti jas: lankyti nelaiminguosius, išaiškinti, ar labdarybės paramos prašytojai tikrai yra jos reikalingi, patikrinti, ar skirtoji parama įteikta

tiems, kurie jos prašė, ieškoti vargšų, kurie patys gėdijasi prašyti, ir t.t. Jūsų motutė atliks gerojo angelo misiją, ji turės reikalo tik su klebonais ir su labdaringomis poniomis. Jos atlyginimas bus šeši tūkstančiai frankų per metus, kelionės apmokamos. Matote, jaunasis drauge, kad tyras, kilnus ir doras žmogus gali būti savo šeimos globėjas, net ir kapuose gulėdamas. Tokie vardai kaip jūsų dėdės tinkamai sutvarkytoje visuomenėje yra ir turi būti apsauga nuo nelaimių. Tad eikite savo dėdės pėdomis, nepameskite šio kelio, nes jau einate juo, aš tai žinau!

- Toks jautrumas nestebina manęs, kunigaikšti! Nejau gali būti kitoks mano dėdės draugas! - tarė Viktorenas. - Pasistengsiu pateisinti jūsų viltis.

- Eikite kuo skubiausiai paguosti šeimos!.. Ak, tiesa, pasakykite, - pridūrė jis, spausdamas Viktorenui ranką, - jūsų tėvas dingo?

- Deja, taip!

- Juo geriau. Šitas nelaimingasis pasielgė išmintingai, beje, proto jis visada ganėtinai turėjo.

- Jis bijojo, kad nebūtų suimtas už neišpirktus vekselius.

- Ak, taip! - tarė maršalas. - Gausite avansu už pusę metų honorarą iš savo trijų vietų. Šitie pinigai jums tikriausiai padės išpirkti vekselius iš lupikautojo. Beje, pasistengsiu pasimatyti su Nusingenu ir galbūt galėsiu išvaduoti jūsų tėvo pensiją taip, kad šis reikalas nieko neatsieitų nei jums, nei ministerijai. Nusingenas nepasotinamas, Prancūzijos peras neįstengė užslopinti jame bankininko, - jis ir vėl reikalauja kažkokios koncesijos...

Taigi, sugrįžęs į Pliumė gatvę, Viktorenas galėjo įgyvendinti savo planą ir pasiimti pas save motiną ir seserį.

Visas jauno išgarsėjusio advokato turtas buvo vienas gražiausiųjų Paryžiuje pastatų - namas, pirktas 1834 metais, kai jis rengėsi vesti; jis stovėjo bulvare, tarp Taikos ir Liudviko Didžiojo gatvių. Kažkoks spekuliantas pasistatė čia du namus - vieno fasadas buvo į Liudviko Didžiojo gatvę,

kito - į bulvarą, o tarp šių namų, apsuptas dviejų sodelių ir kiemų, buvo ištaigingas fligelis, didžiųjų Vernej rūmų prabangos liekana. Viktorenas Julo, tikėdamasis gausiąs didelę panelės Krevel dalį, nupirko šitą puikią nuosavybę iš varžytynių už milijoną frankų, įmokėdamas grynais tik penkis šimtus tūkstančių. Jis apsigyveno žemutiniame fligelio aukšte ir manė užbaigti mokėti skolą nuoma, gaunama už butus. Nors namai Paryžiuje yra pelningas daiktas, tačiau viskas čia vyksta lėtai ir priklauso nuo atsitiktinumo ir nenumatytų aplinkybių. Taip antai, paryžiečiai, vaikštinėdami po miestą, greičiausiai bus pastebėję, kad bulvaro dalis tarp Liudviko Didžiojo ir Taikos gatvių itin ilgai užsibuvo negyva; ji tvarkėsi, gražėjo taip pamažu, kad Prekyba įsitaisė čia tik 1840 metais - tada sužiro čia prabangios vitrinos, maininінkų auksas, sublizgo madų stebuklai ir beprotiška parduotuvių įštaiga. Nors Krevelis davė dukteriai du šimtus tūkstančių frankų tada, kai šios vedybos dar glostė jo savimeilę, o baronas nebuvo iš jo atėmęs Žozefos; nors Viktorenas per septynerius metus jau buvo sumokėjęs du šimtus tūkstančių frankų, vis dėlto skola, užgulusi jo pirktąją nuosavybę, siekė dar penkis šimtus tūkstančių frankų, ir kaltas čia buvo sūnaus atsidavimas tėvui. Laimė, dabar abudu namai jau turėjo visą vertę, nes butai nuolat ėjo brangyn, o vieta buvo puiki. Spekuliaciniai apskaičiavimai pasiteisino po aštuonerių metų, bet per juos advokatas išsėmė visus savo išteklius, mokėdamas palūkanas ir nedidelėmis sumomis likviduodamas pagrindinę skolą. Dabar pirkliai patys siūlė aukštas nuomas už patalpas parduotuvėms su sąlyga, kad nuomos sutartys galiotų aštuoniolika metų. Butai brango, nes persikėlęs prekybos centras apsistojo tarp Biržos ir Madlenos bažnyčios, čia ir liko nuo to laiko politinės ir finansinės Paryžiaus valdžios buveinė. Pinigai, kuriuos jam įteikė ministras, kartu su alga, gauta už metus pirmyn, ir pakelta butų nuoma, kurią sutiko mokėti gyventojai, sumažino Viktoreno skolą iki dviejų šimtų tūkstančių frankų. Už abu namus, perdėm išnuomotus, Viktorenas turėjo gauti šimtą tūkstančių frankų per metus.

Taigi dar dvejus metus Julo sūnus turėjo gyventi iš honorarų. prie kurių dabar prisidėjo algos iš trijų vietų, o paskui jo padėtis žadėjo būti puikiausia. Tai buvo dangaus mana. Dabar Viktorenas galėjo atiduoti savo motinai visą antrąjį fligelio aukštą, seseriai - trečiąjį, išskirdamas du kambarius Lisbetai. Pusseserei Betai šeimininkaujant, šitas trigubas namų ūkis galėjo išsilaikyti ir net atrodyti plataus užmojo, kaip pritiko garsiam advokatui. Deputatų rūmų žvaigždės greitai blėso; o Viktorenas Julo savo apgalvotais pasisakymais ir griežtu tiesumu traukė į save teisėjų ir Valstybės tarybos narių žvilgsnį; jis nuodugniai studijavo jam pavestas bylas, netvirtindavo nieko, ko negalėdavo įrodyti, ir nesiimdavo ginti bet kokios bylos, žodžiu - darė garbę advokatų luomui.

Pliumė gatvės butas baronienei tapo toks grasus, kad ji mielai sutiko persikelti į Liudviko Didžiojo gatvę. Taigi sūnaus rūpesčiu Adelina apsigyveno puikiame bute; jai nerūpėjo ūkio smulkmenos, nes Lisbeta sutiko rodyti tuos pačius taupumo stebuklus, kuriais pasižymėjo šeimininkaudama pas ponią Marnef: ji numatė, kad čia bus jai priemonė savo slaptu kerštu persekioti šias tris tyras būtybes, kadangi žlugus visoms jos viltims, jos neapykanta giminaičiams vėl įsidegė. Pas Valeri ji lankydavosi vieną kartą per mėnesį, ją siųsdavo ten Hortenzija, norinti šį tą sužinoti apie Venceslavą, ir Selestina, nepaprastai susirūpinusi, kad tėvas taip atvirai palaiko ryšius su moterim, sugriovusia jos anytos ir mošos gyvenimą bei atnešusia joms tiek nelaimių. Galima įspėti, kad šis smalsumas labai pravertė Lisbetai, ir ji galėjo lankytis pas Valeri taip dažnai, kaip norėjo.

Praėjo beveik dveji metai; baronienės sveikata pasitaisė, tačiau nervinis drebulys liko. Ji pradėjo eiti savo pareigas, kurios buvo jai kilni priemonė užmiršti skausmą ir teikė peną tauriems jos sielos polinkiams. Be to, ji tikėjosi tų savo žygių metu susirasti vyrą, nes atsitiktinumas nuvesdavo ją į visus Paryžiaus kvartalus. Per šį laiką Vovinė vekseliai buvo išpirkti, o šešių tūkstančių frankų pensija

beveik laisva nuo skolų. Viktorenas apmokėdavo visas motinos ir sesers išlaidas dešimties tūkstančių frankų suma - palūkanomis nuo kapitalo, kurį atidavė jam maršalas fideikomisu. O kadangi baronienė gaudavo šešis tūkstančius frankų algos, tai ši suma kartu su šešiais tūkstančiais frankų barono pensijos turėjo sudaryti motinai ir dukteriai dvylika tūkstančių metinių pajamų, jokiomis skolomis neapsunkintų. Vargšė moteris būtų buvusi beveik laiminga, jei ne amžinas rūpestis dėl barono, kuris būtų galėjęs džiaugtis kartu su visais dabar, kai likimas ėmė jų šeimai šypsotis; jei ne vyro pamesta duktė, jei ne baisūs smūgiai, *lyg niekur nieko* smogiami Lisbetos, visiškai paleidusios į valią savo šėtonišką būdą.

Viena scena, įvykusi 1843 metų kovo mėnesio pradžioje, gal kiek paaiškins, ko pasiekdavo Lisbetos atkakli, slapta neapykanta, tolydžio remiama ponios Marnef. Iki to laiko ponios Marnef gyvenime atsitiko du dideli įvykiai. Visų pirma - ji pagimdė nepajėgų gyventi kūdikį, kurio karstelis atnešė jai dviejų tūkstančių frankų rentą. Antras įvykis susijęs su ponu Marnefu: kartą prieš vienuolika mėnesių Lisbeta, grįžusi iš žvalgybos pas Marnefus, parnešė tokią naujieną:

- Šį rytą toji pabaisa Valeri, - kalbėjo ji, - pakvietė daktarą Bjanšoną persitikrinti, ar gydytojai, vakar pasmerkę jos vyrą mirti, nebus apsirikę. Tasai gydytojas pasakė, kad dar šią naktį šlykštusis žmogus atiteks pragarui, kuris jau seniai jo laukia. Tėtušis Krevelis ir ponia Marnef išlydėjo gydytoją iki durų, ir jūsų tėvas, brangioji Selestina, įspaudė jam penkis aukso luidorus už šią džiugią naujieną. Grįžęs į saloną, Krevelis pradėjo išdarinėti tokius pa, sakytum, šokėjas, puolė bučiuoti šią moterį šaukdamas: "Pagaliau tu būsi ponia Krevel!.." O kai ji paliko mus, nuėjusi prie kriokiančio vyro lovos, jūsų garbusis tėvelis tarė: "O, su tokia žmona kaip Valeri aš tapsiu Prancūzijos peru! Nusipirksiu žemę, kurios jau seniai tykau - Prelio dvarą, ponia de Serizi nori jį parduoti. Vadinsiuosi Krevelis de Prelis, tapsiu Senos ir Uazos generalinės tarybos nariu ir deputatu. Turėsiu sūnų! Būsiu viskuo, kuo tik įsigeisiu".

"Taip tai taip, - pasakiau aš, - o jūsų duktė?" "Baisus daiktas! Visų pirma - tai tiktai duktė, - atsakė jis, - ir be to, per daug supanašėjusi su Julo gimine, o Valeri šios giminės pakęsti negali. Mano žentas niekada nesiteikė čia ateiti: kam jis vaizduoja mentorių, spartietį, puritoną, filantropą? Be to, mano sąskaitos su dukteria suvestos, ji gavo visą savo motinos turtą ir dar du šimtus tūkstančių frankų viršaus! Todėl esu dabar pats sau šeimininkas ir darau, ką noriu! O apie savo žentą ir dukterį pasidarysiu išvadas vedęs; elgsiuosi su jais taip, kaip jie su manimi. Jei bus geri savo pamotei, tada ir aš jų neužmiršiu. Esu žmoniškas!" Vienu žodžiu, kartojo amžinas savo nesąmones! Ir be to, pozavo - kaip tikras Napoleonas ant Vandomo kolonos!

Prieš kelias dienas pasibaigė dešimt oficialaus našlavimo mėnesių, kurių įsako laikytis Napoleono Kodeksas. Prelio dvaras buvo nupirktas. Viktorenas ir Selestina tą patį rytą pasiuntė Lisbetą pas ponią Marnef sužinoti, kas girdėti apie šios žavios našlės vedybas su Paryžiaus meru, tapusiu Senos ir Uazos generalinės tarybos nariu.

Selestina ir Hortenzija, kurios dar labiau pamilo viena kitą, gyvendamos po tuo pačiu stogu, beveik visą laiką praleisdavo kartu. Baronienė, vadovaudamasi sąžiningumu, kuris vertė ją net per daug stropiai eiti savo pareigas, visas jėgas aukojo darbui labdarybės komitete, būdama jo įgaliotinė, ir beveik kiekvieną dieną nuo vienuolikos iki penkių nebūdavo namie. Taigi abi svainės, siejamos rūpinimosi vaikais ir bendrai juos prižiūrėdamos, sėdėdavo namie ir kartu darbuodavosi. Jos tiek suartėjo, kad nesivaržė net balsu reikšti mintis, ir graudu buvo žiūrėti į šitas taip artimai susigyvenusias seseris - vieną laimingą, kitą - nelaimingą. Graži, judri, sąmojinga, trykštanti gyvybe, amžinai su šypsena lūpose, nelaimingoji sesuo tarytum neigė savo išore tikrąją savo būseną; o laimingoji sesuo - visada melancholiška, švelni, rami, lygios nuotaikos, kaip pats protas, paprastai užsidariusi savyje ir susimąsčiusi, vertė galvoti, kad ją kankina slaptas skausmas. Galbūt šitas kontrastas ir padėjo susidaryti tokiai draugystei. Šios moterys

teikė viena kitai to, ko antrajai stokojo. Jos sėdėjo mažoje pavėnėje, sodelyje, išlikusiame nuo statybinių spekuliacijų tik todėl, kad namų statytojui buvo užėjęs kaprizas pasilaikyti tą šimto kvadratinių pėdų sklypelį sau, ir džiaugėsi išsprogusiomis alyvomis - pavasario švente, kaip reikiant įvertinama tik Paryžiuje, kur pusę metų žmonės gyvena užmiršę, kas tai yra augmenija, tarp aukštų akmens sienų, kunkuliuojančioje žmonių jūroje.

- Selestina, - tarė Hortenzija, atsiliepdama į brolienės skundą, kad tokią gražią dieną jos vyras turi būti Deputatų rūmuose, - man rodos, tu nemoki vertinti savo laimės. Viktorenas - angelas, o tu kartais jį kankini.

- Brangute, vyrai mėgsta, kad juos kankintume! Kai kada priekabės - geriausias meilės įrodymas. Jei tavo vargšė motina, nesakau, kad būtų reikalavusi savo teisių, bet nors priminusi jas, tai jums tikriausiai nebūtų tekę perkęsti tiek negandų!

- Lisbeta taip ilgai negrįžta! Padainuosiu dainelę apie *Malbruką**! - tarė Hortenzija. - Kaip aš nekantrauju sužinoti ką nors apie Venceslavą!.. Iš ko jis gyvena? Juk per šituos dvejus metus nieko nesukūrė.

- Viktorenas sakė man, kad matė jį anądien su ta kokčia moterim, jis spėja, kad ji tyčia kursto jo tinginystę... Ak, brangioji sesute, jei norėtum, dar galėtum susigrąžinti vyrą.

Hortenzija purtė galvą.

- Tikėk manimi, ilgai šitaip neištversi! - kalbėjo toliau Selestina. - Pačioje pradžioje tau jėgų teikė pyktis, neviltis ir rūstybė. Paskiau mūsų šeimą užgriuvo negirdėtos nelaimės: dviejų artimųjų mirtis, bankrotas, barono Julo katastrofa, šito buvo pilna tavo galva ir širdis. Bet dabar, kai gyveni ramiai ir tyliai, tau bus sunku pakęsti savo gyvenimo tuštumą. O kadangi negali, nenori nukrypti nuo garbingo kelio, anksčiau ar vėliau reikės su Venceslavu susitaikinti. Viktorenas - o jis tave labai myli - yra tokios pat nuomonės. Yra dalykas stipresnis už mūsų jausmus - tai mūsų prigimtis!

- Bet jis toks niekšas! - sušuko išdidžioji Hortenzija. - Myli šitą moterį dėl to, kad ji maitina jį... Ji, matyt, ir jo skolas apmokėjo. Dieve mano! Dieną naktį galvoju, ko prisigyvens šitas žmogus. Jis mano vaiko tėvas ir taip žemina save...

- Imk pavyzdį iš savo motinos, meilute, - tarė Selestina.

Selestina buvo iš tų moterų, kurios, išklausiusios argumentus, tiek stiprius, kad įtikintų net bretonų kaimiečius, iš naujo imasi, kad ir šimtąjį kartą, tų pačių savo samprotavimų.

Jos eilinio, šiek tiek plokščio ir šalto veido bruožai, šviesiai kaštoniniai plaukai, sušukuoti lygiai su skyrimu, odos spalva - viskas rodė, kad ji moteris protinga, be žavesio, bet ir be silpnybių.

- Baronienė trokšta būti kartu su savo vyru, nors ir praradusiu garbę, jį guosti, slėpti nuo svetimų akių savo širdyje, - kalbėjo Selestina. - Ji liepė paruošti viršuje ponui Julo kambarį, tarytum ne šiandien, tai rytoj turėtų jį surasti ir ten apgyvendinti.

- O, mano motina - šventoji! - atsakė Hortenzija. - Štai dvidešimt šešeri metai kiekvieną valandą, kiekvieną dieną ji tokia; bet aš kitokio temperamento. Ką padarysi! Kartais pati ant savęs pykstu. Ai, Selestina, tu nežinai, ką reiškia taikstytis su niekšybe!..

- O mano tėvas!.. - ramiai pratarė Selestina. - Ar ne tuo pačiu keliu eina, kuris pražudė ir tavo tėvą? Tiesa, mano tėvas jaunesnis už tavąjį dešimčia metų, be to, jis buvęs prekybininkas; bet kuo visa baigsis? Ta ponia Marnef pasidarė iš mano tėvo šunelį, valdo ir jo turtus, ir jo mintis, ir niekas negali jam akių atverti. Aš tiesiog drebu... štai, atrodo, imsiu ir sužinosiu, kad jo jungtuvių užsakai jau paskelbti. Mano vyras stengiasi tam užkirsti kelią, laiko savo pareiga atkeršyti už visuomenės, šeimos nuoskaudas ir pareikalauti iš šitos moters ataskaitos už visus jos nusikaltimus. Ak, mieloji Hortenzija, tokios kilnios sielos kaip Viktoreno arba tokios širdys kaip mūsų per vėlai supranta,

kas yra pasaulis ir kokiomis priemonėmis jis siekia tikslo! Tai paslaptis, mieloji sesute, bet aš tau ją patikėsiu, nes ir tave ji domina, bet žiūrėk, kad neišduotum niekam nei žodžiu, nei mostu - nei Lisbetai, nei motinai, nei kam nors kitam, nes...

- Štai ir Lisbeta! - ištarė Hortenzija. - Na, teta, kas gero Barbė gatvės pragare?

- Vargas jums, vaikeliai. Tavo vyras, geroji Hortenzija, apsvaigęs ta moterim labiau negu kada nors; tiesa, reikia pasakyti, kad ji taip pat dega pašėlusia aistra jam. Jūsų tėvas, mieloji Selestina, galutinai apako. Bet tai niekis, matau tai kas antrą savaitę, ir iš tikrųjų esu laiminga, kad neteko pažinti vyro savo gyvenime. Tikri gyvuliai! Lygiai po penkių dienų Viktorenas ir tu, širdele, neteksite tėvo turto!

- Ar užsakai jau paskelbti? - paklausė Selestina.

- Taip, - atsakė Lisbeta. - Aš tik prieš valandėlę gyniau jūsų reikalus. Tam išsigimėliui, kuris eina ano pėdomis, pasakiau, kad jeigu jis išgelbėtų jus iš vargo, išpirkdamas namus iš hipotekos, tai atsidėkodami priimtumėte pamotę...

Hortenzija krūptelėjo iš siaubo.

- Viktorenas pats susitvarkys, - šaltai atsakė Selestina.

- Žinot, ką man atsakė ponas meras? - rietė Lisbeta: - "Tegu pasikapsto varge; kai arkliui nori išvaryti nirtulį, tai neduoda ėsti, neleidžia miegoti ir magina cukrumi!" Baronas Julo buvo vertesnis už poną Krevelį... Taigi, vargšai mano vaikeliai, atsisveikinkit su tėvo palikimu. O koks turtelis! Vien už Prelio žemę jūsų tėvas užmokėjo tris milijonus frankų; ir jam dar liko trisdešimt tūkstančių frankų rentos! O, nuo manęs jis nieko neslepia! Dabar ketina pirkti Navarenų rūmus Bako gatvėje. Ponia Marnef pati ima keturiasdešimt tūkstančių frankų rentos. O! Štai mūsų angelas sargas, štai tavo motina!.. - sušuko Lisbeta, išgirdusi vežimo tarškėjimą.

Iš tikrųjų, netrukus ant laiptų pasirodė baronienė ir atėjo prie saviškių. Nors ir penkiasdešimt penkerių metų

amžiaus, tiekos skausmų išvarginta, be perstojo drebėdama, lyg drugio krečiama, išbalusi ir susenusi Adelina tebeišlaikė gražią figūrą, puikias kūno linijas ir įgimtą kilnų stotą. Ją pamatę, žmonės sakydavo: "Jos būta labai gražios!" Graužiama sielvarto, kad nieko nežino apie vyrą ir kad jis negali kartu džiaugtis beateinančia jų šeimai gerove šioje nuošalioje ir tylioje Paryžiaus oazėje, ji panėšėjo į gražius, didingus griuvėsius. Kiekvieną kartą, kai užgesdavo sušvitusi viltis, kiekvieną kartą, kai jos ieškojimas pasirodydavo bergždžias, Adelina puldavo į juodą melancholiją, dėl kurios labai jaudindavosi vaikai. Šį rytą baronienė išvyko su šiokia tokia viltimi, todėl visi nekantriai laukė jos sugrįžtant. Vienas generalinis intendantas, dėkingas baronui Julo už savo administracinę karjerą, prasitarė sykį pastebėjęs baroną *Ambigiu Komik* teatro ložėje su akinamo grožio moterim. Adelina tuoj nuvyko pas baroną Vernjė. Aukštasis pareigūnas patvirtino iš tikrųjų matęs savo buvusį globėją su kažkokia moterim ir pareiškė, kad jo elgesys su ja per spektaklį rodęs labai intymius jų santykius; baronas pridūrė, kad ponios Julo vyras, vengdamas su juo susitikti, išėjęs iš teatro dar spektakliui nepasibaigus. "Jis elgėsi kaip vedęs žmogus ir iš apsirengimo buvo matyti, kad stengiasi nuslėpti nepriteklių", - užbaigė jis.

- Na ir ką? - vienu kartu paklausė trys moterys baronienę,

- Na ką gi, Hektoras yra Paryžiuje; o žinoti, kad yra netoli mūsų - vis truputis laimės man.

- Neatrodo, kad jis būtų pasitaisęs! - pareiškė Lisbeta, kai Adelina užbaigė pasakoti apie savo pasimatymą su baronu Vernjė. - Tikriausiai bus susidėjęs su kokia nors paprasta siuvėja. Bet iš kur jis imtų pinigų? Dedu galvą, kad prašo iš savo buvusių meilužių - Ženi Kadin ar Žozefos.

Baronienės nervinis drebulys dar pasmarkėjo; ji nusišluostė akyse sužibusias ašaras ir skausmingai pažvelgė į dangų.

- Netikiu, kad Garbės legiono kryžiaus kavalierius būtų taip žemai puolęs, - ištarė ji.

- Jis viską gali padaryti, - pridūrė Lisbeta, - kad tik patenkintų savo pomėgius! Apvogė valstybę, apvogs ir privačius asmenis, gal net užmuš ką...

- O! Lisbeta! - sušuko baronienė. - Bent jau balsu nekalbėk taip.

Tą akimirką, kai pribėgę abudu mažieji Julo ir mažasis Venceslavas ieškojo senelės kišenėse skanėstų, prie susispietusios šeimos priėjo Luiza.

- Kas atsitiko, Luiza?..

- Kažkoks žmogus nori pasikalbėti su panele Fišer.

- Koks žmogus? - paklausė Lisbeta.

- Kažkoks nudriskėlis, aplipęs pūkais kaip čiužinių dirbėjas, su raudona nosimi, iš burnos dvokia vynu ir degtine... Greičiausiai vienas iš tų darbininkų, kuriems kasdien šventė.

Tas ne per daug patrauklus pavaizdavimas taip paveikė Lisbetą, kad ji tučtuojau išbėgo į Liudviko Didžiojo gatvės namo kiemą ir rado ten pypkę rūkantį vyrą; pajuodęs jos kandiklis rodė jį esant ne bet kokį rūkalių.

- Kodėl atėjote čia, tėtuši Šardenai? - paklausė ji. - Argi nesusitarėme, kad ateisite kiekvieno mėnesio pirmąjį šeštadienį prie Marnefų rūmų Barbė de Žui gatvėje; aš ką tik iš ten, laukiau jūsų penkias valandas, bet neatėjote!..

- Buvau, gerbiamoji ir gailestingoji panele! - atsakė čiužinininkas. - Bet "Mokytojų kavinėje" Ker Volano gatvėje pasitaikė sulošti biliardo partiją ne iš pinigų, o iš garbės žodžio. Kiekvienas juk turi savo silpnybių. Mano - biliardas. Jei ne biliardas - iš sidabro indų valgyčiau; nes įsidėmėkite gerai šit ką! - pasakė jis, ieškodamas popiergalio suplyšusių kelnių kišenėlėje. - Prie biliardo norisi išgerti burnelę slyvų antpilo... Visi malonumai varo žmogų į bankrotą, ne tiek jie patys, kiek jų priedai. Prisimenu tą jūsų nurodymą, bet seniui taip riesta, kad peržengiau uždraustą žemę... Jei mūsų ašutai būtų gryni ašutai, galima būtų ant jų numigti; bet, matai, juose pilna priemaišų! Dievas ne visus vienodai globoja, ir jis turi savo numylėtinių; tai jo teisė! Štai jums

gromatėlė nuo garbingojo jūsų giminaičio ir didelio čiužinių mėgėjo... Tokios jo politinės pažiūros.

Dešinės rankos smiliumi tėtušis Šardenas bandė nubrėžti ore kažkokius zigzagus.

Lisbeta nebeklausydama perskaitė šias dvi eilutes:

Mieloji pussesere, būkite mano apvaizda! Duokite man šiandien tris šimtus frankų.

Hektoras.

- Kam jam tiek pinigų?

- *Šeimininkas* spaudžia! - pasakė Šardenas, vis mėgindamas brėžti ore arabeskas. - Na, ir mano sūnelis grįžo iš Alžyro per Ispaniją, Bajoną ir... nieko nepavogęs, visai ne pagal savo įprotį: matote, mano sūnus tai paskutinis *balvonas*, persiprašau už žodžius. Ką darysi! Valgyti norisi; bet jis jums grąžins, ką mes jam paskolinsime, nes jis nori steigti *akacijas*; galvą jis turi, ir ji toli jį nuves...

- Į pataisos policiją! - atsakė Lisbeta. - Tai jis nužudė mano dėdę! Niekada to nepamiršiu!

- Jis! Nė viščiuko papjauti negalėtų, gerbiamoji panele!

- Na, štai, imkite tris šimtus frankų, - pasakė Lisbeta, ištraukusi iš piniginės penkiolika aukso monetų. - Dabar išnykite, ir kad man daugiau čia nepasirodytumėte...

Ji palydėjo Orano sandėlininko tėvą iki pat vartų ir, rodydama durininkui į išeinantį girtą senį, pasakė:

- Kada tik ateis šitas žmogus, jei kartais susigalvotų ateiti, neįleiskite jo. Pasakykite, kad manęs nėra. Jei teirausis pono Viktoreno Julo arba ponios baronienės, atsakykite, kad šitų žmonių iš viso nepažįstate...

- Gerai, panele.

- O jeigu padarysite kvailystę nors ir netyčia, atsakysite savo vieta, - sušnibždėjo senmergė durininkei į ausį. - Pusbroli, - kreipėsi ji į grįžtantį namo advokatą, - jums gresia didelė nelaimė.

- Kokia gi?

- Po kelių dienų ponia Marnef bus jūsų žmonos pamotė.

- Dar pažiūrėsime! - atsakė Viktorenas.

Jau pusė metų Lisbeta reguliariai mokėjo nedidelę pensiją savo buvusiam globėjui, baronui Julo, kurį dabar ji globojo; žinojo, kur jis gyvena, ir gardžiavosi Adelinos ašaromis; o kai pamatydavo ją linksmą, pilną vilties, sakydavo, kaip mes ką tik matėme: "Palaukite, vieną gražią dieną perskaitysite mano vargšo pusbrolio pavardę *teismo kronikoje*". Šitame savo keršto plane, kaip ir ankstesniuose, ji per daug įsismagino ir sužadino Viktoreno atsargumą. Jis nusprendė pagaliau padaryti galą tam Damoklo kalavijui, kuriuo Lisbeta nuolat mojavo virš jų galvų, taip pat ir tam moters pavidalą priėmusiam demonui, kuris jo motinai ir visai šeimai atnešė tiek nelaimių. Visemburgo kunigaikštis, žinodamas ponios Marnef elgesį, parėmė slaptą advokato sumanymą; pažadėjo jam, kaip gali pažadėti Ministrų Tarybos pirmininkas, neviešą policijos įsikišimą, kad atvertų Kreveliui akis ir išgelbėtų jo turtą iš demoniškos kurtizanės nagų, kurtizanės, kuriai jis negalėjo atleisti nei už maršalo Julo mirtį, nei už valstybės patarėjo bankrotą.

Lisbetos žodžiai: "Prašo pinigų iš savo buvusių meilužių!" nedavė baronienei ramybės visą naktį. Kaip beviltiškas ligonis, kuris atsiduoda šundaktarių valiai, kaip į paskutinį Dantės pragaro ratą patekęs žmogus, kaip skęstantis, kuris plūduriuojančius pagalius palaiko laivo lynais, ji pagaliau pradėjo tikėti barono žemumu, nors anksčiau piktinosi vien mintimi apie tai, ir nusprendė šauktis vienos iš tų bjauriųjų moterų pagalbos. Rytojaus dieną, nepasitarusi su vaikais, nepasakiusi niekam nė žodžio, išėjo pas panelę Žozefą Mirah, Karaliaus Muzikinės Akademijos *primadoną*, ten ji turėjo surasti arba prarasti viltį, žybtelėjusią lyg žaltvykslė. Dvyliktą valandą garsiosios dainininkės kambarinė įteikė jai baronienės Julo vizitinę kortelę ir pranešė, kad ta dama laukia prie durų ir klausia, ar panelė galės ją priimti.

- Ar kambariai sutvarkyti?

- Taip, panele.

- O gėlės pakeistos?

- Taip, panele.

- Pasakyk Žanui, kad prieš įvesdamas tą damą, peržvelgtų, ar visur tvarka; ir tegu elgiasi su ja kuo pagarbiau. Eik ir tuoj sugrįžk, padėsi man apsirengti. Noriu atrodyti pasiutusiai graži!

Ji pasižiūrėjo į veidrodį.

"Na, dabar išsipustyk, mergele! - tarė sau. - Tegu nedorybė atsistoja prieš dorybę suvis apsiginklavusi! Vargšė moteris! Ko ji iš manęs nori!.. Žiūrėk tu man, net jaudinuosi, susitikdama su ja".

Nelaimės kilnioji auka!..

Ji nespėjo užbaigti dainuoti tą garsiąją ariją, kai grįžo kambarinė.

- Ponia, - pasakė kambarinė, - ta ponia visa dreba...

- Pasiūlyk jai flerdoranžo, romo, buljono!..

- Siūliau, bet ji nepriima, sako, kad tai mažas negalavimas, nervų sutrikimas...

- Kur ją įvedėte?

- Į didžiąją svetainę.

- Paskubėk, mergele! Duok man greičiau mano gražiausias šlepetes, Bižu siuvinėtą gėlėtąjį chalatą ir visus mezginių debesis... Sušukuok plaukus taip, kad nustebtų net moteriškė... Žinok, kad šita moteris - visai ne tas, kas aš! Ir tegu pasako šitai damai (nes ji didelė dama, mieloji, ir maža to - tokia tu niekados nebūsi: moteris, kurios maldos vaduoja vėles iš jūsų skaistyklos!), taigi tegu pasako jai, kad aš dar lovoj, nes vakar turėjau spektaklį, kad jau keliuosi...

Baronienė, atsidūrusi didžiojoje Žozefos svetainėje, nė nepastebėjo, kaip prabėgo laikas, nors laukė ten gerą pusvalandį. Svetainė, atnaujinta, kai Žozefa įsikūrė šiuose

rūmuose, buvo išmušta *masaka* spalvos šilku ir papuošta auksu. Prabanga, su kuria kadaise didikai įrengdavo savo meilės gūžteles, ir jos gausiai išlikusios nuostabios žymės, liudijančios apie šiuos *foli*, taip puikiai pateisinusius savo pavadinimą*, dabar šių dienų meistrystės dėka akino žvilgsnį šiuose keturiuose gretimuose kambariuose, kuriuose neregimas kaloriferis laikė malonią temperatūrą. Baronienė apkvaitusi žiūrinėjo kiekvieną daiktelį, pagauta didžiausios nuostabos. Čia jai paaiškėjo, kur dingsta turtai, tirpstą aukštikrosnėje, po kuria viską ryjančią ugnį kursto geidulys ir tuštybė. Ši moteris, dvidešimt šešerius metus išgyvenusi tarp šaltų Imperijos prabangos relikvijų, temačiusi kilimus nublukusiomis gėlėmis, patamsėjusią bronzą, šilkus, susidėvėjusius kaip ir jos širdis, dabar staiga pajuto, kokią galią turi nuodėmės vylius, jei jis galėjo pasiekti šitokią prabangą. Nejau galima buvo nepavydėti šitų gražių dalykų, šitų nuostabių kūrinių, prie kurių prisidėjo visi didieji nežinomi menininkai, iškėlę Paryžių ir aprūpinę Europą prancūzų meno kūriniais! Čia kiekvienas daiktas stebino ją nepakartojama savo tobulybe. Kadangi visi figūrėlių ir statulėlių modeliai buvo sunaikinti, kiekvienas toks kūrinėlis buvo vienintelis originalas. Štai kur paskutinis šių dienų prabangos žodis! Turėti daiktą, kokio neturi tūkstančiai pralobusių miesčionių, manančių, kad prabanga - tai prisikrauti kambarius tokių brangenybių, kokiomis užverstos visos krautuvės, - štai kur tikrosios prabangos ženklas, štai kur prabanga nūdienių didikų, šitų Paryžiaus dangaus efemerinių žvaigždžių. Apžiūrinėdama pilnas rečiausių egzotinių gėlių žardinjeres, išpuoštas raižyta bronza vadinamuoju Bulio stiliumi, baronienė net išsigando, supratusi, kokių lobių esama tame dainininkės bute. Mintis pati savaime nukrypo į tą moterį, aplink kurią tas perteklius liejosi. Adelina pagalvojo, kad Žozefa Mirah, kurios portretas Žozefo Brido darbo švytėjo gretimame buduare, yra geniali daini-

* *Foli - 1) beprotybė; 2) mažas pramogų, pasilinksminimų namelis - (pranc.)*

ninkė, antra Malibran*, ir ji laukė pasirodant tikros liūtės. Net pasigailėjo atėjusi. Bet ją stūmė toks galingas, toks natūralus jausmas, toks pasiaukojimas, nežinąs jokių išskaičiavimų, jog ji sukaupė visą drąsą ir pasiryžo atlaikyti šį susitikimą. Be to, jai siūlėsi proga patenkinti deginantį smalsumą ir sužinoti, kur šių moterų kerų paslaptis, kaip jos sugeba ištraukti tiek aukso iš nuskurdusių Paryžiaus klodų. Baronienė apžiūrėjo pati save veidrodyje, norėdama įsitikinti, ar nėra ji it dėmė toje prabangos jūroje; bet ne - jai gražiai tiko aksomo suknia su krūtinėle, su puikia nuostabių mezginių apykaklaite, o tos pačios spalvos aksominė skrybėlaitė derėjo prie veido. Įsitikinusi, kad ji vis dar didinga, kaip karalienė, kuri lieka karalienė net ir netekusi sosto, Adelina pagalvojo, kad nelaimė yra tiek pat prakilni, kiek ir talentas. Išgirdusi varstant duris, ji pagaliau išvydo Žozefą. Dainininkė panėšėjo į Alorio *Juditą***, išliekančią atmintyje visiems, kurie matė ją Piti rūmuose, prie didžiosios salės durų; ta pati išdidi laikysena, toks pat prakilnus veidas, tokie pat juodi nerūpestingai pakelti plaukai, geltonas šimtais gėlių siuvinėtas chalatas, visai panašus į brokatą, kurį dėvi nemirtingoji žudikė, sukurta Brondzino giminaičio teptuko.

- Ponia baroniene, mane sujaudino garbė, kurią man suteikėte, atsilankydama pas mane, - pasakė dainininkė, nusistačiusi gerai suvaidinti didelės damos rolę.

Ji pastūmėjo baronienei fotelį, o pati atsisėdo ant sudedamosios kėdutės. Pastebėjo, kokios gražios tos moters būta kitados, ir gilus gailestis apėmė ją, kai pamatė nervinį jos trūkčiojimą, nuo mažiausio susijaudinimo virstantį mėšlungiu. Vienu pažvelgimu išskaitė jos šventą gyvenimą, apie kurį Julo ir Krevelis jai buvo kadaise pasakoję, ir ne tik išmetė iš galvos visus norus kovoti su ta moterim, bet dar nusilenkė jos sielos didingumui. Didžioji aktorė gėrėjosi tuo, ką išjuokė kurtizanė.

- Panele, mane atvedė čia neviltis, skatinanti išbandyti visas priemones...

Žozefos mostas parodė baronienei, kad ji įžeidė moterį, iš kurios tiek daug tikėjosi, ir ji pažvelgė į aktorę. Jos

maldaujamas žvilgsnis užgesino Žozefos akyse užsidegusią ugnį, ir ši galų gale nusišypsojo. Tarp tų dviejų moterų įvyko nebyli, baisaus iškalbingumo scena.

- Štai jau pustrečių metų, kai mano vyras paliko šeimą; nežinau, kur jis, nors esu tikra, kad gyvena Paryžiuje, - susijaudinusiu balsu prabilo baronienė. - Vienas sapnas įteigė man mintį, galbūt absurdišką, kad jūs esanti neabejinga pono Julo likimui. Jeigu padėtumėte man su juo pasimatyti, o, panele, melsčiausi už jus kasdien, kol tik gyva būsiu...

Dvi didelės ašaros, nuriedėjusios dainininkės skruostais, buvo jai atsakas.

- Ponia, - kalbėjo ji su nuoširdžia nuolankumo priegaide, - padariau jums daug blogo, nepažindama jūsų; bet dabar, kai turiu laimės išvysti jus - didžiausią dorybės paveikslą, koks tik begali būti šioje žemėje, tikėkit manim, jaučiu, kokia didelė yra mano kaltė, ir nuoširdžiai dėl to gailiuosi. Žinokite, esu pasiryžusi viską padaryti, kad tik ją atitaisyčiau!..

Ji paėmė baronienės ranką ir, nesuspėjus šiajai nė pasipriešinti, su didžiausia goda pabučiavo ją; bet dar to neužteko - ji nusižemino tiek, kad priklaupė prieš Adeliną. Paskui pakilo išdidi, lyg būtų žengus į sceną vaidindama Matildą*, ir paskambino.

- Važiuok, - pasakė ji liokajui, - jok, tegu sprogsta arklys, jei reikės, bet surask mažąją Bižu Sen Mor diu Tamplio gatvėje ir atgabenk čia; pasamdyk jai karietą ir gerai užmokėk vežikui, kad lėktų šuoliu. Negaišk nė minutės... arba aš tave iš namų išvysiu. Ponia, - tarė ji sugrįžusi prie baronienės didžiai pagarbiu tonu, - turite man atleisti. Lig tik kunigaikštis d'Eruvilis tapo mano globėju, grąžinau jums baroną, sužinojusi, kad dėl manęs jis griauna šeimą. Ką gi galėjau daugiau padaryti? Kai mes pradedame teatrinę karjerą, mums visoms reikalingi globėjai. Mūsų algos neištenka nė pusei mūsų išlaidų, todėl mes pasiimame laikinus vyrus... Aš ne per daug tebranginau poną Julo, dėl kurio turėjau pamesti vieną turtuolį, garbėtrošką mulkį. Tėtušis Krevelis tikriausiai būtų mane vedęs...

- Taip, jis man pasakojosi, - pertarė baronienė dainininkę.

- Na, matote, ponia! Šiandien būčiau padori moteris, jei būčiau įsigijusi teisėtą vyrą.

- Jūs turite pasiteisinimų, panele, o Dievas juos įvertins. Bet aš toli gražu ne priekaištauti atėjau, priešingai - tapti jūsų skolininke.

- Ponia, jau tuoj bus treji metai, kaip aš šelpiu baroną...

- Jūs! - sušuko baronienė su ašaromis akyse. - Ir kaip aš jums atsilyginsiu? Galiu tik melstis už jus...

- Aš ir kunigaikštis d'Eruvilis, - kalbėjo toliau dainininkė. - Tai kilnios širdies žmogus, tikras didžiūnas...

Ir Žozefa papasakojo apie tėtušio Tulio įsikūrimą ir "sutuoktuves".

- Taigi, panele, - tarė baronienė, - jūsų dėka mano vyrui nieko netrūko?

- Padarėme, ką galėjome, ponia.

- Kur jis dabar?

- Maždaug prieš šešis mėnesius kunigaikštis sakė, kad baronas, jo notarui žinomas Tulio pavarde, išeikvojo tuos aštuonis tūkstančius frankų, kurie turėjo būti jam įteikiami lygiomis dalimis kas trys mėnesiai, - atsakė Žozefa. - Nuo to laiko nei aš, nei ponas d'Eruvilis apie baroną nieko nebegirdėjome. Mes, artistės, taip užsiėmusios, taip neturime laiko, kad iš tikrųjų neįstengiau pasekti tėtušio Tulio. Kaip tyčia, per šituos šešis mėnesius ir ta Bižu, mano siuvinėtoja, jo... kaip čia pasakyti?

- Jo meilužė, - užbaigė ponia Julo.

- Jo meilužė, - pakartojo Žozefa, - nė karto čia nepasirodė. Panelė Olimpija Bižu galėjo su juo ir "išsiskirti". Mūsų apylinkėje skyrybos dažnas reiškinys.

Žozefa pakilo, išrinko iš savo žardinjerių rečiausias gėles ir padarė nuostabiai žavią puokštę baronienei, kuri, reikia pasakyti, visai to nesitikėjo. Panašiai kaip naivūs miestelėnai, laiką genijus kažkokiomis pabaisomis, kurios valgo, geria, vaikšto ir kalba ne taip, kaip visi kiti žmonės,

baronienė tikėjosi išvysti ypatingą Žozefą - burtininkę, Žozefą - dainininkę, sąmojingą, gašlią kurtizanę, o ją sutiko rami, rimta moteris, didinga savo talentu, paprasta kaip aktorė, žinanti, kad ji vakaro karalienė, - ir maža to - puolusi moteris, kuri savo žvilgsniu, laikysena ir manieromis rodė gilią ir visišką pagarbą dorai moteriai, šventosios giesmės *Mater dolorosa*, kurios žaizdas ji iškaišė gėlėmis, kaip kad italai kaišo gėlėmis savo madonas.

- Ponia, - pranešė po pusvalandžio sugrįžęs tarnas, - motulė Bižu jau kelyje; bet kažin, ar galima tikėtis jaunosios Olimpijos. Tamstos siuvinėtoja, ponia, pati pasidarė ponia, ištekėjo...

- Susidėjo? - paklausė Žozefa.

- Ne, ponia, kaip reikiant ištekėjo. Dabar ji - puikios įmonės savininkė, nes jos vyras Italų bulvare turi didžiulę parduotuvę; sudėjo į ją milijonus. Savo siuvinėjimo dirbtuvę ji paliko seserims ir motinai. Dabar ji vadinasi ponia Grenuvil. Tas stambus pirklys...

- Krevelio antrininkas!

- Visai teisingai, ponia, - pritarė tarnas, - taigi tas pirklys vedybų sutartyje užrašė panelei Bižu trisdešimties tūkstančių frankų rentą. Kaip girdėti, jos vyresnioji sesuo taip pat išteka už turtingo mėsininko.

- Atrodo, jūsų reikalai nekaip klostosi, - tarė dainininkė baronienei. - Barono nėra ten, kur buvau jį įtaisiusi.

Po dešimties minučių tarnas pranešė, kad atvažiavo ponia Bižu. Dėl atsargumo Žozefa įleido baronienę į savo buduarą ir užtraukė užuolaidas.

- Motulė Bižu jūsų varžysis, - pasakė baronienei dainininkė, - ir nieko nepasakos, kai pamatys, kad jos žinios jus domina; geriau aš ją viena apklausinėsiu. Pasislėpkite čia, viską girdėsite. Panašių scenų pilna ne tik teatre, bet ir gyvenime. Na, motule Bižu, - kreipėsi dainininkė į senikę, kuri, apsivilkusi languoto škotiško marginio suknele, atrodė lyg šventadieniškai išsidabinusi durininkė. - Tai jau visi dabar patenkinti? Pasisekė jūsų dukteriai!

- O! Patenkinti!.. duktė mums duoda per mėnesį šimtą frankų, o pati karieta važinėja, iš sidabro indų valgo, ji dabar *milijonierka*!.. Olimpija būtų galėjusi mane aprūpinti senatvėje. Ar girdėtas dalykas dirbti, sulaukus tokio amžiaus!.. Ar tai galima pavadinti geradaryste?

- Blogai daro, neatsidėkodama, nes iš kurgi ji gavo savo grožį, jei ne iš jūsų, - pasakė Žozefa. - Bet kodėl ji pas mane neužėjo? Aš juk ištraukiau ją iš vargo, supiršusi su savo dėde...

- Su kuo? A, su tėtušiu Tuliu, poniute!.. Bet jis senas, visai sukriošęs...

- Tai kur jį padėjote? Ar jis dar pas jus?.. Be reikalo ji su juo persiskyrė, dabar jis turtingas, milijonierius...

- Ak tu Dieve teisingasis, - tarė motulė Bižu, - mes taip jai ir sakydavome, kai ji su juo blogai elgdavosi; o tas vargšas senukas švelnus buvo, nors prie žaizdos dėk! Na, ir *jodė* jį Olimpija! Taip, mano Olimpija ištvirko, poniute!

- Kaip?

- Taigi susipažino, atsiprašau, poniute, ten su tokiu klakeriu*, seno čiužininko vaikaičiu, Sen Marso priemiestyje. Šitas *palaidas botagas,* kaip ir visi jauni gražūs bernai, tas spektaklių *rėmėjas* yra viso Tamplio bulvaro numylėtinis; kai tik koks naujas spektaklis, jis ir *išveža*, kaip pats sakosi, *aktorių pasirodymus*. Rytą gerai papusryčiauja, prieš spektaklį papietauja, kad tvirtesnis būtų, o likerį ir biliardą mėgsta nuo mažų dienų... "Klakeris! Ar tai amatas?!" - sakydavau Olimpijai.

- Deja, tai vis dėlto amatas, - atsiliepė Žozefa.

- Pagaliau Olimpija galvą pametė, besivaikydama paskui tą berną; o tas, poniute, su geru žmogum nedraugavo, o štai ir įrodymas - kartą vos nebuvo suimtas karčiamoj su vagimis; tik va ponas Brolaras, klakerių vadas, šiuo kartu ištraukė jį iš bėdos. Įsinėręs auksinius auskarus, ir bindzinėja be darbo - iš kur pinigo ims, vis iš moterų, o tos iš proto kraustosi dėl šitų gražuolių. Suėsdavo jis visus pinigus, kuriuos ponas Tulis duodavo mergaitei. Dirbtuvė visai pašlijo, ką tik už siuvinėjimą gaudavome, viskas sueidavo

į biliardą. Tai ot, tas bernas, poniute, turėjo gražią seserį; tuo pat nenaudėlė vertėsi Lotynų kvartale, kuo brolis bulvaruose.

- Tai "La Šomjer" loretė? - paklausė Žozefa.

- Taigi, taigi, poniute, - patvirtino motulė Bižu. - Ir tas Idamoras, jis pats susigalvojo tokią slapyvardę, tikra jo pavardė Šardenas; na, tai tas Idamoras nutarė, kad jūsų dėdė gal turi daugiau pinigo, negu sakosi turįs. Mano dukteriai ir į galvą neatėjo, o jis įkišo mums siuvinėtoja savo seserį Elodi (davė jai mat iš teatro vardą). O Viešpatėli tu mano! Ir ko ji pas mus nepridarė - viską aukštyn kojom apvertė, visas vargšes mergaites ištvirkino; visos dabar, atsiprašau už žodį, taip įbrido į purvą, kad nebeištrauksi... Ir tiek jau prisišėlo ta merga, kad pasiėmė sau tėtušį Tulį ir nusitempė nežinia kur. O tie vekseliai kiek mums pridarė bėdos! Ir po šiai dienai dar negalim išsimokėti. Bet mano duktė žiūri, kad nepraeitų terminas - juk ji ir pati ten įklimpusi. Vos tik Idamoras pasičiupo senį per seserį, pametė jis vargšę mano dukterį ir dabar tamposi su Fiunambiulio teatro aktore... Todėl mano duktė ir ištekėjo, kaip pamatysite...

- Bet ar jūs žinote, kur gyvena čiužininkas?.. - paklausė Žozefa.

- Senis Šardenas? Nejau toks kur gyvena?.. Jis jau nuo šeštos valandos ryto girtas. Padaro kokį vieną čiužinį per mėnesį ir sėdi po to ištisas dienas paskutinėj karčiampalaikėj; na, ir duodasi ten...

- Kaip? Su mergom?.. Smarkus senis!

- Ne, nesupratot, poniute, - prie biliardo... laimi kokias tris ar keturias partijas kasdien, o paskui geria...

- Ką išspaudžia! - pridūrė Žozefa. - Bet Idamoras, sakot, "veikia" bulvare; jei kreipčiausi į savo bičiulį Brolarą, gal jis ir surastų jį.

- Nežinau, poniute, nes visa, ką sakau, buvo jau prieš pusmetį, o Idamoras toks tipas, kad gali patekti į pataisomąją, po to į Meleną, o po to... po velnių!..

- Į pievelę*, - užbaigė Žozefa.

- A, poniutė žinai viską, - nusišypsojo motulė Bižu. - Jei mano duktė nebūtų susipažinusi su tuo frantu, būtų... Bet jai vis tiek pasisekė, ką jau čia ir kalbėti, nes ponas Grenuvilis taip ją įsimylėjo, kad vedė...

- Tai kaip čia išėjo su tomis vedybomis?

- Olimpija ištekėjo iš nusiminimo, poniute. Kai pamatė, kad Idamoras pametė ją dėl jaunos aktorės, na, ir davė ji jai garo!.. ai, gerai ją išdirbo!.. Ir kai prarado tėtušį Tulį, kuris ją tiesiog ant rankų nešiojo, mergaitė nė žinot nieko nenorėjo apie vyrus. Kaip tik tąsyk ponas Grenuvilis daug ką pas mus pirkdavo; imdavo net po du šimtus kiniškų siuvinėtų šalikų kas trys mėnesiai; ir užsimanė ją paguosti. O ji - nežinau, ar iš teisybės, ar ne - nė girdėti nenorėjo apie kita ką, kaip tik apie bažnyčią ir meriją. "Noriu būti padori moteris!.. - kartojo visą laiką, - arba pasidarau galą!" Na, ir pasiekė savo. Ponas Grenuvilis sutiko ją vesti su sąlyga, kad ji atsižadės mūsų; ką gi, mes sutikome...

- Be abejo, už gerus pinigus?.. - paklausė įžvalgioji Žozefa.

- Tai žinoma, poniute, dešimt tūkstančių frankų ir mano negalinčiam dirbti tėvui - rentą.

- Prašiau tada jūsų dukterį pasirūpinti, kad mano dėdė būtų laimingas, o ji įgramzdino jį į purvą! Negerai. Daugiau niekuo nesirūpinsiu. Štai ko susilauki, darydamas gera!.. Iš tikrųjų, gera daryti verta tik tada, kai gali tikėtis sau naudos. Olimpija turėjo bent įspėti mane apie visą tą makalynę. Jei atrasite tėtušį Tulį per dvi savaites, gausite tūkstantį frankų.

- Vargo bus, geroji poniute, bet tūkstantis frankų - yra ką paskaičiuoti, pasistengsiu juos uždirbti...

- Sudiev, ponia Bižu.

Įėjusi į savo buduarą, dainininkė atrado ponią Julo nualpusią. Nors baronienė buvo visai praradusi sąmonę, bet nervai vis dar ją krėtė, panašiai kaip šokinėja sukapoto

* *Katorga (vagių žarg.)*

žalčio gabaliukai. Stiprios uostomosios druskos, šaltas vanduo ir visos kitos įprastinės tam reikalui panaudotos priemonės grąžino baronienei sąmonę ar, tikriau sakant, skausmo jutimą.

- O, panele, kaip žemai jis puolė! - ištarė ji, atpažinusi dainininkę ir pamačiusi, kad jos tik dviese.

- Tvirtybės, ponia, - tarė Žozefa, atsisėdusi ant pagalvėlės prie baronienės kojų ir bučiuodama jai rankas, - mes atrasime jį; o jei jis susipurvinęs - na ką, nusiplaus; tikėkite manim, gerai išauklėtiems žmonėms užtenka tik drabužius pakeisti... Leiskite man atsiteisti už skriaudą, kurią esu jums padariusi; matau, kaip jūs prisirišusi prie savo vyro, nors jis ir šitaip elgiasi; juk kitaip nebūtumėte atėjusi pas mane!.. Po galais, vargšas žmogus! Mėgsta moteris... Matote, jei būtumėte turėjusi nors kiek mūsų blizgesio, jis nebūtų vaikęsis paskui moteris, nes būtumėte buvusi tuo, kuo mokame būti mes - atstoti vyrui *visas moteris kartu*. Vyriausybė turėtų įsteigti doroms moterims tam tikras treniruotės mokyklas! Bet, žinot, tos vyriausybės tokios davatkiškos!.. Joms vadovauja vyrai, o vyrams - mes! Man gaila žmonių!.. Bet reikia imtis darbo, gana juokauti... Būkite rami, ponia, grįžkite namo ir nebesikankinkite. Sugrąžinsiu jums jūsų Hektorą tokį, koks buvo prieš trisdešimt metų.

- O, panele, einam pas tą ponią Grenuvil, - tarė baronienė, - ji tikriausiai ką nors apie jį žino. Gal dar šiandien pamatysiu Julo ir ištrauksiu jį iš skurdo ir gėdos...

- Už garbę, kurią man teikiate, iš anksto reiškiu jums padėką ir būsiu visada dėkinga, todėl niekas nepamatys dainininkės Žozefos, kunigaikščio d'Eruvilio meilužės, greta gražiausio ir švenčiausio dorybės paveikslo. Per daug jus gerbiu, kad rodyčiausi šalia jūsų. Bet nemanykite, kad vaidinu nusižeminusią, ne, reiškiu jums pagarbą. Žiūrėdama į jus, ponia, gailiuosi, kad neinu jūsų keliu, gailiuosi, nors erškėčiai ir bado jūsų kojas ir rankas iki kraujo. Bet ką padarysi! Aš priklausau menui, kaip jūs priklausote dorybei...

- Vargšė mergaitė! - ištarė baronienė, pajutusi savotišką užuojautos ir simpatijos jausmą, užstelbusį jos pačios kančias. - Melsiuosi už jus, nes jūs esate auka visuomenės, kuri negali gyventi be spektaklių. Kai pasensite, darykite atgailą... Dievas jus išklausys, jei tik teiksis išgirsti maldą tokios...

- Tokios kankinės, ponia, - užbaigė Žozefa, pagarbiai bučiuodama baronienės suknią.

Bet Adelina paėmė dainininkę už rankos, pritraukė prie savęs ir pabučiavo į kaktą. Iš džiaugsmo išraudusi, dainininkė palydėjo Adeliną iki pat karietos, rodydama jai nuolankiausią pagarbą.

- Tikriausiai čia bus kokia nors labdarybės draugijos ponia, - aiškino liokajus kambarinei. - Su niekuo ji taip nesielgia, net su savo geriausiąja drauge, ponia Ženi Kadin!

- Palaukite keletą dienų, ponia, - kalbėjo dainininkė, - ir jūs pamatysite jį, arba aš atsižadėsiu savo tėvų Dievo; žydės lūpomis, matote, tai reiškia, kad mums turi pavykti.

Tuo pačiu laiku, kai baronienė įžengė pas Žozefą, į Viktoreno kabinetą atėjo sena, kokių septyniasdešimt penkerių metų moteris; norėdama patekti pas garsųjį advokatą, ji paminėjo baisiąją saugumo policijos vado pavardę.

Liokajus pranešė:

- Ponia de Sent Estev!

- Pasinaudojau vienu iš savo slapyvardžių, - pasakė ji sėsdama.

Pasirodžius šiai baisiai senei, Viktoreną nukrėtė, taip sakant, vidinis šiurpas. Ji buvo apsirengusi turtingai, bet gąsdino savo šaltakraujišku nelabumu, atsispindinčiu jos lėkštame, baisiai raukšlėtame, išblyškusiame ir raumeningame veide. Maratas, jei būtų buvęs moteris ir sulaukęs šio amžiaus, būtų buvęs, kaip Sent Estev, gyvas Teroro paveikslas. Šviesios ir mažos tos gūdžios senės akys degė kraujo ištroškusio tigro godumu. Jos priplota nosis ir didelės ovalios šnervių duobės pūtė pragaro ugnį ir panėšėjo į

plėšriausių paukščių snapą. Klastos genijus gyveno po jos žema ir nuožmia kakta. Ilgi barzdaplaukiai, netvarkingai išaugę visose veido duobėse, rodė, kad jos užmojams netrūksta vyriškumo. Pamatęs tą moterį, kiekvienas būtų pagalvojęs, kad nė vienam dailininkui dar nėra pavykę gerai atvaizduoti Mefistofelio veido.

- Mielasis pone, - tarė ji globėjišku tonu, - jau seniai niekur nebesikišu. Jei kuo nors jums padėsiu, tai tik iš pagarbos savo brolėnui, kurį myliu labiau nei tikrą sūnų... Taigi policijos prefektas, kuriam Ministrų Tarybos pirmininkas pašnibždėjo į ausį porą žodelių jūsų reikalu, tarėsi su ponu Šapiuzo ir nurodė, kad policija neturėtų dalyvauti tokiuose reikaluose. Tada mano brolėnui buvo duota rankų laisvė, bet visoj šitoj istorijoj jis bus tik patarėjas, nes neprivalo kompromituotis...

- Tai jūs esate... teta...

- Taigi. Ir aš didžiuojuosi juo, - atsakė senė, pertardama advokatą, - nes jis mano mokinys, bet toks mokinys, kuris greit pats tapo mokytoju... Apsvarstėme jūsų reikalą ir štai kaip susumavome: duosite trisdešimt tūkstančių frankų, jei mes jus nuo viso šito išvaduosime? Neliks nė ženklo! Mokėsite, kai viskas bus baigta...

- Jums žinomi tie asmenys?

- Ne, mielasis pone, laukiu jūsų nurodymų. Mums pasakyta: "Yra kažkoks senas mulkis, kuris pateko į vienos našlės nagus. Ta dvidešimt devynerių metų našlė taip įgudusi sukčiauti, kad turi šiandien keturiasdešimt tūkstančių frankų rentą, išviliotą iš dviejų šeimos tėvų. Ji dar ruošiasi pasičiupti aštuoniasdešimties tūkstančių frankų rentą, ištekėdama už šešių dešimčių su viršum metų žmogyno; suvarys į bankrotą visą padorią šeimą ir šį didžiulį turtą atiduos vaikui, kurio susilauks iš kurio nors meilužio, o savo seno vyro nieko nelaukus atsikratys..." Štai ir visas reikalas.

- Taip, teisybė! - patvirtino Viktorenas. - Mano uošvis, ponas Krevelis...

- Buvęs parfiumerininkas, meras. Gyvenu jo apylinkėje tetulės Nurison pavarde, - atsakė ji.

- Kitas asmuo - ponia Marnef.

- Jos tai nepažįstu, - atsiliepė ponia de Sent Estev, - bet po trijų dienų galėsiu pasakyti, kiek ji turi marškinių.

- Ar galėtumėte suardyti jų vestuves? - paklausė advokatas.

- Kaip jau toli nueita?

- Jau po dvejų užsakų.

- Reikėtų pašalinti moterį. Šiandien sekmadienis, teturime tris dienas, nes jų jungtuvės įvyks trečiadienį. Ne, neįmanoma! Na, bet galima ją užmušti...

Viktorenas net pašoko, kaip būtų pašokęs kiekvienas doras žmogus, išgirdęs tokius žodžius, tariamus šalčiausiu tonu.

- Nužudyti!.. - tarė jis. - Ir kaip tai padarysite?

- Štai jau keturiasdešimt metų, pone, mes einame likimo pareigas, - atsakė ji su kraupiu pasididžiavimu, - darome, ką tik norime Paryžiuje. Ne viena šeima, net iš Sen Žermeno priemiesčio, sakau jums, yra patikėjusi man savo paslaptis. Mano pastangomis įvyko ir iširo ne vienos vedybos, aš sunaikinau ne vieną testamentą, išgelbėjau ne vieno asmens garbę! Štai čia, - ji parodė sau į kaktą, - uždaryta visa kaimenė paslapčių, kurių dėka imu trisdešimt šešių tūkstančių frankų rentą; štai ir jūs būsite vienas iš mano avinėlių, na ką? Nejau tokia moteris kaip aš būtų tuo, kuo esu, jei visur pasakotų, kokiomis priemonėmis veikia? Dirbu, ir tiek! Visa, kas įvyks, bus atsitiktinai įvykę, ir jūsų nekankins nė mažiausias sąžinės priekaištas. Pasijusite kaip žmogus, išsigydęs hipnoze - po mėnesio galvosite, kad viskas įvyko savaime.

Viktoreną išpylė šaltas prakaitas. Prieš jį stojęs budelis būtų jį mažiau sujaudinęs, negu ta rimtai kalbanti ir pretenzinga katorgos patikėtinė; jam pasivaideno, kad jos tamsiai raudonas drabužis permirkęs krauju.

- Ponia, negaliu priimti jūsų siūlomo patyrimo ir jūsų pagalbos, jeigu už pasisekimą reikės užmokėti kieno nors gyvybe ir jei turi įvykti bent mažiausias nusikaltimas.

- Esate didelis vaikas, pone, - atsakė ponia de Sent

Estev. - Norite išlikti teisus savo akyse ir trokštate, kad sužlugtų priešas.

Viktorenas papurtė galvą.

- Taip, - tęsė ji, - norite, kad ta ponia Marnef paleistų iš nasrų grobį! O kaip priversite tigrą mesti pasigrobtą jaučio gabalą? Gal glostydamas nugarą ir sakydamas: "Katinėli, katinėli!.." Jums trūksta logikos. Liepiate pradėti mūšį ir norite išlikti nesužeistas! Na, gerai, nusileidžiu, džiaukitės savo nekaltumu, taip mielu jūsų širdžiai. Man visados atrodė, kad dorumas šiek tiek linkęs į veidmainystę. Po trijų mėnesių ateis pas jus vieną dieną vargingai apsitaisęs dvasininkas ir paprašys keturiasdešimt tūkstančių frankų labdaringam tikslui, pavyzdžiui, Rytuose ar dykumoje sugriautam vienuolynui atstatyti. Jei būsite savo likimu patenkintas, duokite tam žmogeliui tuos keturiasdešimt tūkstančių frankų! Valstybės iždui dar ne tiek sumokėsite! Čia vieni niekai, tikėkite manimi, palyginti su tuo, ką laimėsite.

Ji atsistojo ant savo plačiapėdžių kojų, vos telpančių satino bateliuose, nes iš jų verste vertėsi mėsos, nusišypsojo atsisveikindama ir pasišalino.

- Matyt, velnias turi seserį, - ištarė Viktorenas atsikeldamas.

Palydėjo tą baisią nepažįstamąją, išlindusią iš slaptosios policijos urvo, kaip kad pasakiškame balete, fėjai sudavus lazdele, išlenda šmėkla iš scenos Operos teatre. Baigęs teisme reikalus, Viktorenas nuėjo pas poną Šapiuzo, vieną iš svarbiausių policijos prefektūros viršininkų, pasiteirauti apie tą nepažįstamąją. Matydamas, kad Šapiuzo vienas kabinete, Viktorenas Julo padėkojo jam už pagalbą.

- Atsiuntėte man senę, - pradėjo jis, - kuri galėtų būti viso kriminalinio Paryžiaus įasmeninimas.

Ponas Šapiuzo pasidėjo ant popierių akinius ir pažvelgė į advokatą.

- Niekaip nebūčiau leidęs sau siųsti jums ką nors, pirma jūsų neįspėjęs ir nedavęs rekomendacinio laiškučio, - atsakė jis.

- Tai turbūt ponas prefektas...

- Nemanau, - tarė Šapiuzo. - Paskutinį kartą, pietaudamas pas vidaus reikalų ministrą, Visemburgo kunigaikštis susitiko su ponu prefektu; juodu kalbėjosi apie jūsų dabartinę apverktiną padėtį, ir kunigaikštis paklausė poną prefektą, ar negalima būtų kaip nors jums draugiškai padėti. Ponas prefektas, matydamas, kokie opūs buvo Jo Ekscelencijai jūsų šeimos reikalai, gyvai susidomėjo ir buvo tiek malonus, kad pasitarė tuo klausimu su manim. Mūsų ponas prefektas, kai tik ėmėsi vadovauti šiai taip šmeižiamai ir taip naudingai įstaigai, tučtuojau uždraudė kištis į šeimų reikalus. Principo ir dorovės požiūriu jis pasielgė teisingai, bet praktiškai apsiriko. Tarnauju policijoje jau keturiasdešimt penkeri metai ir žinau, kad nuo 1799 metų iki 1815-ųjų policija suteikė šeimoms be galo daug paslaugų. Nuo 1820 metų spauda ir konstitucinė vyriausybė iš pagrindų pakeitė mūsų gyvenimo sąlygas. Todėl nutariau, kad nedera rūpintis panašiais dalykais, ir ponas prefektas buvo tiek geras, kad sutiko su mano samprotavimais. Saugumo policijos viršininkas mano akivaizdoje gavo įsakymą neišsišokti tuo reikalu; ir jei atsitiktinai jis ką nors pas jus atsiuntė, aš už tai jį pamokysiu. Už tokį dalyką galima būtų iš tarnybos atleisti. Lengva pasakyti: "Policija tai padarys!" Policija, policija! Bet, mano mielasis, nei maršalas, nei Ministrų Taryba nežino, kas iš tikrųjų ta policija yra. Tik pati policija save pažįsta. Karaliai, Napoleonas, Liudvikas XVII pažinojo savo policiją, bet kas ta mūsų policija - teišmanė šiek tiek Fušė, ponai Lenuaras, de Sartinas* ir kai kurie prefektai, protingi žmonės... Nūnai viskas pasikeitė. Mus apribojo, nuginklavo! Mačiau, kaip prasideda daug asmeniškų nelaimių, kurias būčiau likvidavęs, jei nors truputėlį būčiau galėjęs veikti laisvai. Pagailės mūsų tie patys, kurie mus pamynė, kai jie, panašiai kaip jūs, susidurs su kokiomis nors dorovinėmis baisenybėmis, kurias reikėtų pašalinti, kaip kad pašalinamas purvas. Politikoje policija turi viskam užbėgti už akių, jei kalbėsime apie viešuosius visuomenės reikalus; bet šeima - šventas dalykas. Griebsiuosi visų priemonių, jei reiks

iškelti aikštėn ir sutrukdyti pasikėsinimą į karaliaus gyvybę! Tokiu atveju galiu pasiekti, kad būtų permatomos kiekvieno namo sienos! Bet kišti nagus į šeimos ar asmens reikalus - niekados, kol dar sėdžiu šitame kabinete, nes bijau...

- Ko?

- Spaudos, pone kairiojo centro deputate!

- Tai ką gi turiu daryti? - paklausė Viktorenas Julo, šiek tiek patylėjęs.

- Na ką gi - jūs esate šeima! - kalbėjo toliau skyriaus viršininkas. - O tuo viskas pasakyta, darykite, kaip jums atrodys geriau; bet nejau galima jums padėti, padaryti policiją aistrų ir asmeninių reikalų instrumentu? Štai paslaptis, kodėl pateko į nemalonę dabartinio saugumo policijos viršininko pirmtakas, nors teisėjams atrodė, kad su juo buvo neteisingai pasielgta. Bibi-Liupenas vertė policiją kištis į asmeninius reikalus. Iš to galėjo kilti didelis socialinis pavojus! Tokiomis priemonėmis, kurias turėjo savo žinioje, šitas žmogus galėjo pasidaryti baisenybe, tapti likimo pavaduotoju...

- Bet ką darytumėte manim dėtas?.. - paklausė Julo.

- Ką! Klausiate mane patarimo, jūs, kuris pats patarimus pardavinėjate! - atkirto Šapiuzo. - Nagi, mielasis pone, jūs juokiatės iš manęs.

Julo atsisveikino su skyriaus viršininku ir išėjo nepastebėjęs, kaip pareigūnas, atsistojęs jo išleisti, lengvai gūžtelėjo pečiais.

"Ir šitokie nori būti valstybės vyrais", - pagalvojo Šapiuzo, sėsdamasis prie savo raportų.

Viktorenas parėjo namo, slėpdamas savo susirūpinimą ir negalėdamas su niekuo juo pasidalyti. Per pietus baronienė linksmai pranešė vaikams, kad po kokio mėnesio jų tėvas galėsiąs dalytis su jais laime ir ramiai baigti gyvenimą šeimos ratelyje.

- O, mielai atiduočiau savo trijų tūkstančių šešių šimtų frankų rentą, kad tik baronas būtų čia! - sušuko

Lisbeta. - Bet, brangioji Adelina, susimildama, nesidžiauk iš anksto!

- Teisingai sako Lisbeta, - pritarė Selestina. - Mieloji mama, neužbėkite įvykiams už akių.

Baronienė, kupina meilės ir vilties, papasakojo apie savo vizitą pas Žozefą ir pasakė, kad tos vargšės merginos nelaimingos savo laime; paminėjo ir čiužininką Šardeną, Orano sandėlininko tėvą, parodydama, kad jos viltys nėra be pamato.

Kitos dienos septintą valandą ryto Lisbeta jau važiavo fiakru Turnelio krantine ir liepė vežikui sustoti prie Puasi gatvės kampo.

- Nueikite, - tarė ji vežikui, - į Bernardinų gatvę, septintą numerį; namas kiaurai pereinamas, durininko nėra. Užlipkite į penktąjį aukštą ir paskambinkite, skambutis prie durų kairėje, kur, beje, bus užrašas *Panelė Šarden. Mezginių ir kašmiro adytoja.* Kai kas nors išeis, paklauskite, ar yra *riteris*. Jums atsakys: "Išėjęs". Tada pasakysite: "Žinau, bet vis dėlto suraskite jį, nes ten, ant krantinės, fiakre, laukia jo *tarnaitė* ir nori su juo pasikalbėti"...

Po dvidešimties minučių pasirodė senis, iš pažiūros kokių aštuonių dešimčių metų, baltais kaip sniegas plaukais, paraudusia nuo šalčio nosimi, išblyškusiu ir raukšlėtu lyg senės veidu; susimetęs į kuprą, jis šlepsėjo įsispyręs į kambarines šliures; dėvėjo nusitrynusį alpagos surdutą, be jokių ordinų, iš rankogalių kyšojo nertinis ir įtartino gelsvumo marškiniai, bailiai apsižvalgęs, pažiūrėjo į fiakrą ir, pažinęs Lisbetą, priėjo prie fiakro durelių.

- O, mielasis pusbroli, na ir atrodote!

- Elodi viską pasiima sau! - pasakė baronas Julo. - Tie Šardenai - šlykštūs sukčiai...

- Ar nori grįžti pas mus?

- O ne, ne! - tarė senis. - Norėčiau išsidanginti į Ameriką.

- Adelina užtiko jūsų pėdsakus...

- O, jei galima būtų kaip nors išmokėti mano skolas, - netvirtu balsu paklausė baronas, - nes Samanonas mane persekioja.

- Dar neišmokėjome jūsų ankstyvesniųjų skolų; jūsų sūnus turi dar šimtą tūkstančių frankų skolos...

- Vargšas berniukas!

- O pensiją jūs atgausite tik po septynių ar aštuonių mėnesių... Jei sutinkate laukti, turiu štai čia du tūkstančius frankų!

Šiurpiai godžiu mostu baronas ištiesė ranką.

- Duok, Lisbeta! Tegu Dievas tau atlygina! Duok! Aš žinau, kur eiti!

- O jūs man pasakysite kur, senasis pabaisa!

- Taip. Tuos aštuonis mėnesius galiu palaukti, nes suradau angeliuką, puikų padarėlį, tikrą nekaltybę; ji dar visai vaikas ir negali būti ištvirkusi.

- Neužmirškite prisiekusiųjų teismo, - priminė Lisbeta, tikėdamasi, kad galų gale Julo atsidurs kaltinamųjų suole.

- E, Šarono gatvėje! - pradėjo baronas, - kvartale, kuriame visokie nuotykiai praeina be triukšmo. Na, čia manęs jau niekados niekas nesuras. Ten, Lisbeta, aš vadinsiuosi *tėtušis Thorekas*. Mane žmonės ten laikys buvusiu juodmedžio meistru, mažytė myli mane, ir aš jau daugiau nebesiduosiu pešiojamas.

- Tai kad jau nupešiotas! - tarė Lisbeta, žiūrėdama į jo surdutą. - Norite, aš jus ten nuvešiu, pusbroli?..

Baronas Julo įlipo į fiakrą ir taip pametė panelę Elodi, net neatsisveikinęs su ja - taip numetamas perskaitytas romanas.

Ištisą pusvalandį važiuodamas su Lisbeta, baronas tekalbėjo vien tik apie jaunąją Atalą Džiudiči, nes jis buvo apsėstas tų baisiųjų aistrų, kurios niokoja senius. Įdavusi du tūkstančius frankų, Lisbeta išlaipino jį Šarono gatvėje, Sent Antuano priemiestyje, ties įtartinai ir grėsmingai atrodančiu namu.

- Sudiev, pusbroli, dabar tu vadinsiesi *tėtušis Thorekas*, tiesa? Pats nesirodyk, siųsk tik pasiuntinius ir vis iš kitų vietų.

- Sutarta! O, koks aš laimingas! - ištarė baronas

nušvitusiu veidu, džiaugdamasis būsima ir visai nauja laime.

"Čia jo niekas neras", - pagalvojo Lisbeta, liepdama vežikui sustoti Bomaršė bulvare, iš kur iki Liudviko Didžiojo gatvės parvažiavo omnibusu.

Kai rytojaus dieną visa šeima po pusryčių buvo susirinkusi svetainėje, liokajus pranešė, kad atėjo Krevelis. Selestina puolė tėvui ant kaklo ir elgėsi taip, tartum jie būtų matęsi vakar, nors tai buvo pirmas jo vizitas po dvejų metų.

- Sveikas, tėve, - ištiesė jam ranką Viktorenas.

- Sveiki, vaikai! - oriai atsakė Krevelis. - Ponia baroniene, nuolanki mano pagarba! Dieve tu mano! Kaip tie vaikai greit auga! Žiūrėk, čia jau ir išstumia tave, ir sako: "Seneli, man taip pat reikia vietos po saule". Ponia grafiene, jūs visados nuostabiai graži! - pridūrė jis, žiūrėdamas į Hortenziją. - A, štai ko mums dar trūko! Va ir mūsų išmintingoji mergelė, pusseserė Beta! Bet, kaip matau, jums čia labai gera... - ištarė jis, radęs kiekvienam meilų žodelį, palydimą garsaus juoko, nuo kurio sunkiai liulėjo raudona plataus jo veido masė.

Ir jis niekinamai apžvelgė savo dukters svetainę.

- Mieloji Selestina, atiduosiu tau visus baldus iš savo buto Sosej gatvėje, jie čia labai tiks. Tavo svetainę reikia atnaujinti... O, štai tas mažasis išdykėlis Venceslavas! Na kaip, vaikeliai, ar mes gerai elgiamės? Reikia būti rimtiems.

- Ypač tiems, kurie nerimti, - pridūrė Lisbeta.

- Na jau, mieloji Lisbeta, šitas sarkazmas man nebetinka. Noriu, vaikai, padaryti galą nei šiokiam, nei tokiam savo ligšioliniam gyvenimui ir, kaip geras šeimos tėvas, atėjau pasakyti, kad, stačiai kalbant, aš vedu.

- Šitos teisės niekas jums neužginčys, - atsiliepė Viktorenas. - Aš iš savo pusės grąžinu jums žodį, kurį man davėte, kai sutikote už manęs leisti mano brangiąją Selestiną...

- Kokį žodį? - paklausė Krevelis.

- Ogi nevesti, - atsakė advokatas. - Manau, kad būsite toks teisingas ir prisipažinsite, jog neprašiau jus šitaip įsipareigoti, padarėte tai pats savo valia, net prieš mano norą, ne, prisimenate, tada jums net pareiškiau, kad nederėtų taip susisaistyti žodžiu.

- Taip, atsimenu, mielasis drauguži, - atsakė susigėdęs Krevelis. - Na, bet, žinot!.. Mieli vaikai, jei panorėsit geruoju gyventi su ponia Krevel, nesigailėsit... Mane jaudina jūsų taktas, Viktorenai... Niekas dar nesigailėjo parodęs man širdį... Po šimts pypkių! Žiūrėkit, gerai sutikit savo pamotę, ateikit į vestuves!

- Bet, tėve, dar nepasakėt, kas jūsų sužadėtinė, - atsiliepė Selestina.

- Tai paslaptis, kuri jau skamba visame mieste, - tarė Krevelis. - Nežaiskime slapukais! Lisbeta tikriausiai jums viską pasakė...

- Mielasis pone Kreveli, - atsiliepė lotaringietė, - yra pavardžių, kurios čia neminimos.

- Gerai, tad ji - ponia Marnef!

- Pone Kreveli, - griežtai atsakė advokatas, - nei aš, nei mano žmona nedalyvausime šitose vestuvėse, bet ne dėl kokių išskaičiavimų, nes ką jums dabar sakiau, sakiau nuoširdžiai. Tikrai, būčiau labai laimingas, jei tos jungtuvės atneštų jums laimę, bet, matot, šitaip elgiuosi garbės ir takto sumetimais; turėtumėte pats suprasti, negaliu apie tai plačiau kalbėti, nes mano žodžiai aitrintų dar neužgijusias čia žaizdas...

Baronienė davė ženklą grafienei, ir ši, paėmusi vaiką ant rankų, tarė jam:

- Na, einam maudytis, Venceslavai! Sudiev, pone Kreveli.

Baronienė tyliai atsisveikino su Kreveliu, o šis negalėjo susilaikyti nenusišypsojęs, matydamas, kaip nustebo vaikas, sužinojęs, kad jam gresia netikėta maudynė.

- Jūs vedate, pone, - sušuko advokatas, pasilikęs vienas su Lisbeta, žmona ir uošviu, - jūs vedate moterį, kuri

apiplėšė mano tėvą ir visai nesijaudindama nuvedė jį ten, kur jis dabar yra; moterį, kuri, sugriovusi uošvio gyvenimą, susidėjo su žentu, kuri mano seseriai baisiausiai uždavė širdį... Ir manote, kad, dalyvaudami jūsų vestuvėse, sankcionuosime jūsų šėlimą? Nuoširdžiai jūsų gailiu, pone Kreveli! Jūs nenuvokiate, kas yra šeima, kaip solidariai laikosi atskiri jos nariai, gindami savo šeimos garbę. Aistroms neįrodysi (deja, tuo aš per daug gerai įsitikinau!). Aistrų žmonės apkursta ir apanka. Jūsų duktė Selestina per daug gerai žino, kokios yra dukters pareigos, kad nors žodeliu jus papeiktų.

- To dar betrūko! - sušuko Krevelis, mėgindamas striukai padaryti galą šitam kaltinimui.

- Selestina nebūtų mano žmona, jei pasakytų jums bent vieną pastabą, - kalbėjo toliau advokatas. - Bet aš turiu teisę mėginti jus sulaikyti, kol dar neįkėlėte kojos į bedugnę, ypač po to, kai parodžiau, kad esu visiškai nesuinteresuotas. Tikrai, ne jūsų turtas, bet jūs pats man rūpite... O kad įtikinčiau jus savo jausmų nuoširdumu, galiu pridurti, - jums bus ramiau dėl jūsų būsimos vedybų sutarties, - jog dabartinė materialinė mano padėtis tokia, kad geresnės ir norėti netenka...

- Tai vis mano dėka! - sušuko Krevelis, kurio veidas pamėlynavo.

- Selestinos turto dėka, - atsakė advokatas, - bet jeigu jums gaila Selestinos dalies, kurią laikote savo turtu, kuri tačiau iš tikrųjų nesudaro nė pusės to, ką jai paliko jos motina, tai esame pasiruošę jums ją grąžinti...

- Žinote ką, pone žente, - kalbėjo Krevelis, atsistojęs savąja poza, - prisiimdama mano pavardę, ponia Marnef turės atsakyti prieš visuomenę už savo elgesį tik kaip ponia Krevel.

- Galbūt tai labai džentelmeniška, - atitarė advokatas, - galbūt labai kilnu, turint omenyje širdies reikalus, nesutramdomas aistras, bet aš nežinau nei pavardės, nei įstatymo, nei titulo, kuriuo galima būtų pridengti vagystę tų trijų šimtų tūkstančių frankų, kuriuos ji šlykščiai išplėšė iš

mano tėvo. Sakau jums aiškiai, mielasis mano uošvi, kad jūsų būsimoji neverta jūsų, kad ji apgaudinėja jus, o pati beprotiškai įsimylėjusi mano svainį Steinboką, kurio skolas apmokėjo...

- Tai aš jas apmokėjau!

- Labai gerai, - tarė advokatas, - labai džiaugiuosi dėl Steinboko, jis kada nors jums atsiteis, bet jinai jį myli, labai myli, ir dažnai tai įrodo.

- Jinai myli jį! - sušuko Krevelis, ir jo veidas rodė, kad jis visiškai sutrikęs. - Niekšinga, bjauru, žema, prasta šmeižti moterį!.. Kai iškeliami tokie dalykai, pone, reikia juos įrodyti...

- Įrodysiu...

- Laukiu!..

- Poryt, mielasis pone Kreveli, pasakysiu jums dieną, valandą ir minutę, kada galėsiu parodyti jums, kaip baisiai ištvirkusi būsimoji jūsų žmona..

- Puiku, būsiu sužavėtas, - atšovė Krevelis, vėl susitvardęs. - Sudiev, vaikai, iki pasimatymo! Sudiev, Lisbeta...

- Palydėk jį, Lisbeta, - pašnibždėjo Selestina Betai į ausį.

- A, tai šitaip išeinate!.. - sušuko Lisbeta Kreveliui.

- Matėte! - tarė jai Krevelis. - Stiprus pasidarė mano žentas, taip sakant, susiformavo. Teismas, Deputatų rūmai, teisės, politikos suktybės, - viskas išėjo jam į naudą. Aha! Jis žino, kad mano vestuvės ateinantį trečiadienį, o šiandien sekmadienis, taigi šitas ponas žada man po trijų dienų pasakyti, kad jis galės įrodyti, jog mano žmona neverta manęs... Apsukrumo jam netrūksta... Važiuoju pasirašyti vedybų sutarties. Na, važiuojam su manim, Lisbeta, važiuosi?.. Jie nieko nežinos! Norėjau Selestinai palikti keturiasdešimties tūkstančių frankų rentą; bet Julo šiandien taip pasielgė, kad visam laikui užrūstino mano širdį.

- Duokite man dešimt minučių, tėtuši Kreveli, palaukite karietoje prie vartų, sugalvosiu dingstį išeiti.

- Gerai, sutarta...

- Mielieji, - prabilo Lisbeta, atradusi šeimą dar svetainėje, - važiuoju su Kreveliu; šiandien vakare bus pasirašyta vedybų sutartis, ir aš galėsiu pranešti jums jos sąlygas. Tai bus turbūt paskutinis mano vizitas tai moteriai. Jūsų tėvas įsiutęs. Nieko jums nepaliks...

- Pliuškumas jam neleis to padaryti, - atsakė advokatas. - Jis norėjo įsigyti Prelio žemę ir trūks plyš ją išlaikys, žinau jį. Net jei jis turėtų vaikų, Selestina vis tiek gaus pusę jo palikimo, nes įstatymai draudžia atiduoti visą turtą žmonai... Bet šitie klausimai visai manęs nedomina, man rūpi tik mūsų garbė... Eik, teta, - ir jis paspaudė Lisbetai ranką, - atidžiai įsidėmėk sutarties sąlygas.

Po dvidešimties minučių Lisbeta ir Krevelis įėjo į namus Barbė gatvėje, kur ponia Marnef maloniai nekantraudama laukė, kas išeis iš to žygio, kurį įsakė atlikti. Valeri ilgainiui įsidegė tokia galinga meile Venceslavui, kokia tik vieną kartą gyvenime teaplanko moters širdį. Tas nevykęs menininkas ponios Marnef rankose tapo tokiu tobulu meilužiu, kad jis buvo dabar jai tuo, kuo ji pati kadaise buvo baronui Julo. Viena ranka Valeri laikė siuvinėjamas šlepetes, kita jos ranka ilsėjosi Steinboko rankose, jos galva buvo nusvirusi jam ant peties. Vos tik Kreveliui išėjus, įsimylėjėliai pasinėrė į tas ilgas padrikas kalbas, kurios panašios į mūsų dienų romanus su išspausdintais tituliniame lape žodžiais: *Perspausdinti draudžiama*. Tas intymiosios poezijos šedevras natūraliai išviliojo iš menininko lūpų gailestavimą, išreikštą ne be kartėlio:

- O, kokia nelaimė, kad aš vedęs, - ištarė Venceslavas. - Juk jei būčiau palaukęs, kaip tada patarė Lisbeta, šiandien galėčiau tave vesti.

- Tik lenkui gali ateiti į galvą tokia užgaida: ištikimą meilužę paversti žmona! - sušuko Valeri. - Meilę pakeisti pareiga! Malonumą - nuobodžiavimu.

- Bet juk tu tokia kaprizinga! - atsakė Steinbokas. - Girdėjau tave kalbant su Lisbeta apie baroną Montesą, tą brazilą?..

- Norėtum jį nudaigoti? - paklausė Valeri.

- Tai būtų vienintelė priemonė, - atsakė eksskulptorius, - neleisti tau daugiau su juo matytis.

- Žinok, brangusis, - prisipažino Valeri, - laikiau jį sau atsargoj, todėl, kad norėjau už jo ištekėti, - matai, tau aš viską pasisakau!.. Mano pažadai, duoti šiam brazilui... (O, dar gerokai prieš susipažįstant su tavim, - atsakė ji į Venceslavo mostą), taigi mano pažadai yra dabar jam priemonė mane kankinti, ir aš turiu beveik slapčia tuoktis; nes jei jis sužinos, kad išteku už Krevelio, žinai, jis toks žmogus, kad gali... gali mane užmušti!..

- O! Būta čia ko bijoti!.. - tarė Steinbokas, niekinamai mostelėjęs ranka, tuo lyg pasakydamas, kad toks pavojus neturi jokios reikšmės moteriai, kurią myli lenkas.

Reikia pažymėti, kad kai lenkai kalba apie narsumą, jų negalima kaltinti pagyromis - jie iš tikrųjų yra labai narsūs.

- O tas pusgalvis Krevelis, norėdamas iškelti puotą ir mūsų vestuvių proga pasirodyti su savo apskaičiuotu prabangumu, stato mane į tokią keblią padėtį, kad nežinau, kaip iš jos išsinarplioti.

Nejau galėjo Valeri prisipažinti savo garbinamajam, kad po to, kai ji atstūmė baroną Julo, baronas Anri Montesas paveldėjo teisę ateiti pas ją bet kurią nakties valandą, ir nors buvo labai apsukri, dar nesurado priežasties vaidui, dėl kurio brazilas pasijustų kaltas esąs? Ji nepaprastai gerai pažinojo pusiau laukinį barono charakterį, daug kuo labai panašų į Lisbetos, ir todėl negalėjo nedrebėti, galvodama apie šį Rio de Žaneiro maurą. Užgirdęs vežimo dardėjimą, Steinbokas paleido Valeri, kurią laikė apkabinęs per liemenį, ir paėmė laikraštį; atvažiavusieji rado jį įknibusį į skaitymą, o Valeri - labai įdėmiai siuvinėjančią savo būsimajam šlepetes.

- Kaip ją šmeižia, - sušnibždėjo Lisbeta Kreveliui į ausį, žengdama per slenkstį ir rodydama jam tą sceną... - Pažiūrėkite į jos plaukus! Ar jie ištaršyti? Jei būtų Viktoreno teisybė, būtumėte turėjęs užklupti du balandėlius lizde.

- Mieloji Lisbeta, - atsakė Krevelis, atsistojęs savąja poza, - matai, užtenka moteriai įkvėpti aistrą, ir Aspazija pavirsta Lukrecija*!..

- Nejau visada jums nesakiau, kad moterys mėgsta tokius storulius palaidūnus kaip jūs?

- Kita vertus, ji būtų labai nedėkinga, - pasakė Krevelis, - tik pažiūrėk, kiek aš čia sudėjau pinigų! Tik mudu su Grendo vieni tai žinome!

Jis parodė laiptus. Rengdamas šiuos rūmus, kuriuos Krevelis laikė savais, Grendo pabandė varžytis su Klereti, madinguoju architektu, kuriam kunigaikštis d'Eruvilis buvo pavedęs įruošti Žozefai skiriamus rūmus. Bet Krevelis, nieko apie meną nenutuokdamas, panoro, kaip visi buržua, iš anksto nustatyti išlaidų sąmatą. Sąmatos varžomas Grando neįstengė įvykdyti savo architektūrinio projekto, apie kurį svajojo. Skirtumas tarp Žozefos ir Barbė gatvės rūmų buvo toks pat, koks yra tarp daiktų, išsiskiriančių savitumu, ir banalios jų kopijos. To, kuo buvo gėrimasi pas Žozefą, nebuvo niekur; o tai, kas blizgėjo Krevelio bute, galima buvo pirkti visur. Tas dvi prabangas skyrė milijono upė. Unikalus veidrodis kaštuoja šešis tūkstančius frankų, o veidrodis, fabrikanto sugalvotas pasipelnymo tikslu - penkis šimtus frankų. Autentiškas Bulio darbo sietynas per varžytynes siekia iki trijų tūkstančių frankų; toks pat, tik perliedintas, gali būti pagamintas už tūkstantį ar tūkstantį du šimtus frankų; pirmasis archeologijai yra tuo, kuo Rafaelio paveikslas tapybai, o antrasis tėra kopija. O kiek jūs vertinate Rafaelio paveikslo kopiją? Taigi Krevelio rūmai buvo puikus mulkių prabangos pavyzdys, tuo tarpu Žozefos rūmai - gražiausias menininko būsto pavyzdys.

- Mudviem paskelbė karą, - pasakė Krevelis, eidamas prie savo būsimosios.

Ponia Marnef paskambino.

- Pakviesk poną Bertjė, - įsakė ji liokajui, - ir negrįžk be jo. Jei tau, tėvuk, būtų pasisekę, - tarė ji, apsikabinusi Krevelį, - būtume šiek tiek atidėję mano laimę, bet užtat puotą būtume iškėlę tokią, jog visas miestas būtų skambė-

jęs; bet kadangi vedyboms priešinasi visa šeima, padorumas neleidžia mums ruošti iškilmių, tuo labiau, kad nuotaka našlė.

- O aš, priešingai, noriu pademonstruoti tokią prabangą, kokia būtų verta Liudviko XIV, - pasakė Krevelis, kuriam aštuonioliktas amžius jau kurį laiką atrodė per menkas. - Užsakiau padaryti naujus vežimus: vienas bus ponui, kitas - poniai, dvi gražios karietaitės - fajetonas ir ištaiginga karieta su puošnia pasoste, tirtančia kaip ponia Julo.

- Ak, šit kaip? *Aš noriu?* Nebepažįstu savo avinėlio! Ne, mielasis, padarysi taip, kaip aš panorėsiu. Šiandien vakare pasirašysime vedybų sutartį ir nieko nekviesime. Paskui, trečiadienį, susituoksime oficialiai, realiai, patyliukais, kaip sakydavo mano vargšė motina. Į bažnyčią eisime pėsti, kukliai apsirengę; ten išklausysime skaitytines mišias. Liudytojai bus Stidmanas, Steinbokas, Vinjonas ir Masolis - visi protingi žmonės, jie užeis į meriją lyg atsitiktinai, o paskui sutiks dėl mūsų pasiaukoti ir išklausys su mumis mišias. Tavo kolega padarys mums išimtį ir sutuoks mus devintą valandą ryto. Mišios bus dešimtą valandą, tad pusę dvyliktos jau pusryčiausime namie. Savo svečiams pažadėjau, kad nuo stalo nepakilsime anksčiau kaip vakare... Bus Biksiu, senas tavo *biroterijos* draugas diu Tijė, Lusto, Vernisė, Leonas de Lora, Vernu - žodžiu, Paryžiaus sąmojo žiedai; jiems ir į galvą neateis, kad mes vedę. Mes jiems apdumsime akis, truputį kauštelėsime; bus ten ir Lisbeta. Noriu, kad ji pamatytų, kas tai yra vestuvės. Biksiu turės jai kai ką pasiūlyti ir ją... pramiklinti.

Per kokias dvi valandas ponia Marnef priplepėjo tiek niekų, jog Krevelis padarė šią išmintingą išvadą:

- Ir kaip tokia linksma moteris galėtų būti ištvirkusi? Padauža - sutinku! Bet pasileidusi... na jau!

- Tai ką gi tavo vaikai apie mane prikalbėjo? - paklausė Valeri Krevelį, kai jis atsisėdo šalia jos ant sofos, - Visokių baisenybių?

- Jie tvirtina, - atsakė Krevelis, - kad tu, įsikūnijusi dorybė, myli Venceslavą!..

- Aišku, kad myliu tą savo Venceslaviuką, - sušuko Valeri ir, pasišaukusi dailininką, suėmė jo galvą ir pabučiavo jį į kaktą. - Vargšas bernelis, be paramos, be turto! Atstumtas tos rudės žirafos! Ką padarysi, Kreveli! Venceslavas - tai mano poetas, ir aš jį myliu atvirai, lyg būtų mano vaikas! Tos dorosios moterys visur ir visad įžiūri bloga. Klausykite, jos turbūt negali nė pasėdėti šalia vyro, nepadariusios ko pikta? O aš - aš kaip išpaikintas vaikas, kuriam niekas nieko niekada neatsakė. Saldainiai man nebedaro įspūdžio. Vargšės moterys, gaila man jų!.. Ir kas būtent taip mane su žeme sumaišė?

- Viktorenas, - atsiliepė Krevelis.

- Ir kodėl neužčiaupei tai teismo papūgai snapo su *mamutės* dviem šimtais tūkstančių frankų?

- O, baronienė pabėgo! - įsiterpė Lisbeta.

- Tegul jie pasisaugo, Lisbeta! - suriko ponia Marnef, suraukdama antakius. - Arba jie mane priims pas save, ir gerai priims, ir prisistatys savo pamotei, visi! Arba aš padarysiu taip, - perduok jiems tai nuo manęs, - kad jie atsidurs žemiau negu baronas... Aš pagaliau supyksiu! Dievaži, man rodos, kad blogis tai dalgis, kuriuo galima pakirsti gėrį.

Trečią valandą notaras Bertjė, Kardo įpėdinis, perskaitė vedybų sutartį, pirmiau pasikalbėjęs su Kreveliu, nes kai kurie straipsniai priklausė nuo jaunųjų Julo apsisprendimo. Krevelis užrašė būsimajai savo žmonai turtą, kurį sudarė: 1) keturiasdešimt tūkstančių frankų rentos atskirais, tiksliai išskaičiuotais vertybiniais popieriais; 2) rūmai su visu apstatymu ir 3) trys milijonai frankų grynais pinigais. Be to, užrašė būsimajai žmonai visa, ką tik įstatymai leidžia, ir nereikalavo iš jos turto surašymo akto; katro nors iš jų mirties atveju, jei sutuoktiniai neturėtų vaikų, visas kilnojamasis ir nekilnojamasis jų turtas pereina tam, katras liks gyvas. Asmeniškas Krevelio turtas po šios sutarties sumažėjo iki dviejų milijonų kapitalo. Jei jis turėtų vaikų su naująja žmona, Selestinai skiriama dalis turėtų sumažėti iki

penkių šimtų tūkstančių frankų, nes procentai nuo įdėto kapitalo turėjo atitekti Valeri. Tai buvo apytikriai viena devintoji jo dabartinio turto.

Lisbeta sugrįžo pietų į Liudviko Didžiojo gatvę; jos veidas dvelkė neviltim. Ji išdėstė vedybų sutarties turinį, bet ir Selestina, ir Viktorenas visai abejingai sutiko tą nelemtą žinią.

- Užpykdėte savo tėvą, vaikai! Ponia Marnef prisiekė, kad jūs priimsite Krevelio žmoną ir patys jai prisistatysite, - tarė ji.

- Niekados! - atkirto Julo.

- Niekados! - pakartojo Selestina.

- Niekados! - patvirtino Hortenzija.

Lisbetą apėmė noras palaužti šitą Julo išdidžią laikyseną.

- Ji, matyt, turi kuo kovoti prieš jus!.. - atsakė ji. - Kol kas nežinau, koks čia reikalas, bet sužinosiu... Ji neaiškiai užsiminė apie kažkokią dviejų šimtų tūkstančių frankų istoriją, į kurią įpainiota Adelina.

Baronienė Julo tyliai atsilošė į sofos atramą, ir ją pradėjo tampyti baisūs traukuliai.

- Eikite pas ją, vaikeliai!.. - šaukė baronienė. - Priimkite pas save tą moterį! Ponas Krevelis - žemas žmogus! Jis užsitarnavo žiauriausią bausmę... Nusilenkite tos moters norui... Ak, tai pabaisa! *Ji viską žino!*

Po tų žodžių, kuriuos ji ištarė verkdama ir kūkčiodama, ponia Julo dar rado jėgų, atsirėmusi į dukterį ir Selestiną, užlipti į savo kambarį.

- Ką visa tai reiškia? - sušuko Lisbeta, pasilikusi viena su Viktorenu.

Advokatas stovėjo kaip įbestas, apimtas visiškai suprantamos nuostabos, ir negirdėjo, ką sakė Lisbeta.

- Kas tau, Viktorenai?

- Mane tiesiog siaubas ima! - ištarė advokatas, ir jo veidas tapo grėsmingas. - Vargas tiems, kurie palies mano motiną, manęs nevaržys tada jokie skrupulai! Jei galėčiau, sutraiškyčiau tą moterį kaip kokią gyvatę... O! Ji kėsinasi į mano motinos gyvybę ir garbę!..

- Ji pareiškė, tik niekam to nepasakyk, Viktorenai, kad jūs visi atsidursite dar žemiau negu jūsų tėvas... Ta moteris apibėrė Krevelį priekaištais, kodėl jis neužčiaupė jums burnos paslaptimi, kuri taip išgąsdino Adeliną.

Buvo pasiųsta gydytojo, nes baronienei darėsi vis blogiau. Gydytojas prirašė nemažą dozę opiumo, ir Adelina, išgėrusi vaistus, kietai užmigo; tačiau šeima liko kankinama didžiausios baimės.

Rytojaus dieną advokatas anksti išvyko į teismą. Jis užėjo į policijos prefektūrą ir kreipėsi į Votreną, saugumo viršininką, maldaudamas atsiųsti jam ponią de Sent Estev.

- Mums uždrausta, pone, rūpintis jūsų reikalais, bet ponia de Sent Estev yra prekybininkė - ji jums pagelbės, - atsakė garsusis viršininkas.

Grįžęs namo, vargšas advokatas sužinojo, kad gydytojai būgštauja dėl motinos proto. Daktaras Bjanšonas, daktaras Larabi, profesorius Angaras, susirinkę į konsiliumą, nusprendė vartoti pačias stipriausias priemones, kad neįvyktų kraujo antplūdis į galvą. Viktorenui besiklausant daktaro Bjanšono smulkių aiškinimų, kas teikia jam vilties, kad krizė sušvelnėsianti, nors jo kolegos buvo praradę visas viltis, liokajus pranešė advokatui, kad pas jį atėjusi jo klientė ponia de Sent Estev. Bjanšonui dar nebaigus sakinio, Viktorenas kaip pamišęs nudūmė laiptais žemyn.

- Namuose, matyt, įsitaisė epideminis pamišimo židinys? - nusistebėjo Bjanšonas, atsigręžęs į Larabi.

Gydytojai išėjo, įpareigoję gydytoją praktikantą budėti prie ponios Julo.

- Visą gyvenimą dorai gyventi!.. - buvo vienintelis sakinys, kurį ligonė kartojo po įvykusios katastrofos.

Lisbeta neatsitraukė nuo Adelinos lovos, budėjo prie jos visą naktį. Abidvi jaunosios moterys gėrėjosi ja.

- Na, mieloji ponia de Sent Estev, - paklausė advokatas, vesdamasis baisią senę į savo kabinetą ir rūpestingai uždarydamas duris, - kaip mūsų reikalai?

- Na, mielasis, - kreipėsi ji į Viktoreną, mesdama į jį šaltą, ironišką žvilgsnį, - jau apsigalvojote?

- Jau ką nors darėte?

- Duodate penkiasdešimt tūkstančių frankų?

- Duosiu, - atsakė Viktorenas Julo, - nes reikia veikti. Ar žinote, kad dėl vieno tos moters ištarto sakinio mano motinos gyvybė ir protas atsidūrė pavojuje? Taigi veikite!

- Jau šis tas padaryta.

- Kas būtent? - paklausė Viktorenas krūptelėjęs.

- Vadinasi, jūs neišsigąstate išlaidų?

- Priešingai.

- Dalykas toks, kad jau išleista dvidešimt trys tūkstančiai frankų.

Julo, nieko nesuprasdamas, pažiūrėjo į Sent Estev.

- Ak šit kaip! Nejau jūs koks žioplys, jūs - viena iš teisingumo rūmų žvaigždžių? - paklausė senė. - Už šitą sumą nupirkome kambarinės sąžinę ir Rafaelio paveikslą, tai dar visai nebrangu...

Julo vis dar kvailai tebežiūrėjo į ponią Sent Estev, išplėtęs akis.

- Jei norite žinoti, - kalbėjo toliau Sent Estev, - papirkome panelę Reginą Tonsar, tą, nuo kurios ponia Marnef nieko neslepia...

- Suprantu...

- Bet jei jums gaila pinigų, pasakykite!

- Užmokėsiu, nebijokite, - atsakė jis, - tik dirbkite. Motina man išsitarė, kad šitie žmonės yra verti žiauriausios bausmės...

- Šiandien nusikaltėliai jau nebeketvirčiuojami, - tarė senė.

- Garantuojate, kad pasiseks?

- Palikite šį reikalą man, - atsakė Sent Estev. - Jūsų kerštas jau pradeda virti.

Ji pažiūrėjo į sieninį laikrodį, šis rodė šeštą valandą.

- Jūsų kerštas taisosi gražiais rūbais, *Rošė de*

Kankalio krosnys užkurtos, arkliai, įkinkyti į karietas, kanopomis žemę kapsto, mano geležys jau kaista. O, dabar aš kiaurai pažįstu tą jūsų ponią Marnef. Viskas sutvarkyta! Nuodai įdėti į pelėkautus; rytoj pasakysiu, ar pelė nusinuodijo. Manau, kad taip! Sudiev, mano sūnau.

- Sudiev, ponia!

- Mokate angliškai?

- Taip.

- Matėte anglų kalba *Makbetą*?

- Taip.

- Tu būsi karalium, mano sūnau! Tai yra, tu paveldėsi turtą! - užbaigė ta bjauri ragana, sukurta dar Šekspyro ir, matyt, pažįstanti Šekspyrą.

Ji paliko Julo apkvaišusį kabineto tarpduryje.

- Nepamirškite, kad preliminarus teismo sprendimas rytoj! - meiliai ištarė ji, lyg būtų prisiekusi bylinėtoja.

Mat ji pamatė du svetimus žmones, ir norėjo jiems pasirodyti esanti kokia nors grafienė Cimci-Drimci.

"Na, ir moka pasistatyti!" - pagalvojo Julo, atsisveikindamas su tariama kliente.

Baronas Montesas de Montechanosas buvo liūtas, bet mįslingas liūtas. Elegantiškasis Paryžius, hipodromų ir lorečių Paryžius gėrėjosi to svetimšalio didiko neapsakomomis liemenėmis, jo nepriekaištingais lakuotais batais, jo neprilygstamomis lazdelėmis, jo pavydėtinais arkliais, jo karietos vežikais - negrais, tobuliausiai klusniais ir smarkiai mušamais. Visi žinojo, koks jis turtingas; pas žymų bankininką diu Tijė jis turėjo kreditą septyniems šimtams tūkstančių frankų; bet visur rodėsi vienas. Jei eidavo į premjeras, sėdėdavo pirmosiose parterio eilėse. Nesilankė jokiame salone. Nesivedžiojo už parankės jokios loretės! Nieks negalėjo prikergti jo pavardės prie kurios nors aukštuomenės gražuolės vardo. Laikui praleisti jis žaisdavo vistą Žokėjų klube. Galų gale, neberasdami ko sakyti, pikti liežuviai ėmė šmeižti jo papročius, o dar keisčiau - jį patį: praminė jį Kombabiusu!.. Šitą nepaprastai juokingą pravardę sugalvojo Biksiu, Leonas de Lora, Lusto, Florina, panelė Eloiza Briztu

ir Natanas, vakarieniaudami kartą pas garsiąją Karabiną su daugybe liūtų ir liūčių. Masolis, kaip valstybės patarėjas, Klodas Vinjonas, kaip buvęs graikų kalbos mokytojas, papasakojo nemokšoms loretėms garsųjį pasakojimą iš Roleno *Senovės istorijos* apie Kombabiusą, tą savanorį Abelarą, kuriam buvo pavesta saugoti Asirijos, Persijos, Baktrijos, Mezopotamijos ir kitų kraštų karaliaus žmoną - šalių, kurių geografiją aprašė senas profesorius Bokažas, tęsęs d'Anvilio, senovės Rytų geografijos kūrėjo, darbą. Taigi ta pravardė, ištisą valandos ketvirtį linksminusi Karabinos svečius, sukėlė daugybę tokių nešvankių juokų, kad jei autorius įdėtų juos į savo veikalą, tai Akademija galėtų nesuteikti jam Montiono premijos; bet juose buvo kartojamas vardas, kuris įsivėlė į tankius gražiojo barono gaurus, barono, kurį Žozefa vadino *puikiuoju brazilu*, kaip kad sakoma puikusis katoksantas*! Karabina, visų lorečių garsiausioji, įmantriu savo grožiu ir sąmojais išplėšusi iš panelės Tiurkė, daugiau žinomos *Malagos* vardu, rankų tryliktosios apylinkės skeptrą, taigi ta panelė Serafina Sinė (tokia buvo jos tikra pavardė) buvo bankininkui diu Tijė tuo, kuo buvo Žozefa Mirah kunigaikščiui d'Eruviliui.

Taigi apie septintą valandą ryto, tą pačią dieną, kada Sent Estev pranašavo Viktorenui, kad viskas baigsis laimingai, Karabina pasakė diu Tijė:

- Jei būtum geras, iškeltum *Rošė de Kankalyje* pietus ir atsivestum Kombabiusą; mes turime galų gale sužinoti, ar jis turi meilužę... Susikirtau lažybų... ir noriu laimėti...

- Jį visados galima rasti *Princų* viešbutyje. Reiks ten užeiti, - atsakė diu Tijė, - tai bent pasilinksminsim. Surink visus mūsų padaužas: padaužą Biksiu, padaužą Lora, žodžiu, visą mūsų gaują!

Pusę aštuonių vakaro restorane, kuriame pietaudavo visa Europa, gražiausioje salėje ant stalo tviskėjo puikus sidabro servizas, specialiai skirtas tiems pietums, per kuriuos garbėtroškos restoranų sąskaitas apmoka stambiais banknotais. Šviesos srautų kaskados vertėsi

sidabro indų gražmenomis. Liokajai, kuriuos provincialas būtų palaikęs diplomatais, jei ne jų jaunas amžius, laikėsi oriai, žinodami, kad bus karališkai apmokėti.

Penki atvykusieji laukė kitų devynių. Vienas iš pirmųjų buvo Biksiu, proto virtuvės druska, 1843 metais jis vis dar laikėsi savo aukštumoje, šarvuotas vis nauju sąmoju, kas Paryžiuje tiek pat reta, kaip ir dorybė. Paskui Leonas de Lora, didžiausias tada peizažistas ir marinistas, viršijęs visus savo varžovus tuo, kad paskutinieji jo darbai nebuvo menkesni už pirmuosius. Loretės negalėjo išsiversti be šių dviejų sąmojo karalių. Be jų nebūdavo nė vienos vakarienės, nė vienų pietų, nė vieno pobūvio. Serafina Sinė, vadinama Karabina, kaip oficiali amfitriono meilužė, atėjo viena pirmųjų ir tviskėjo šviesos tvane savo pečiais, neturinčiais sau lygių visame Paryžiuje, plynu, be vienos raukšlelės kaklu, it tekinte ištekintu, šelmišku veideliu ir mėlyno atlaso suknia, išsiuvinėta mėlynu šilku, papuošta angliškais mezginiais, kuriuos pardavus galima buvo visą mėnesį išmaitinti nedidelio miestelio gyventojus. Gražioji Ženi Kadin, kuri taip gerai pažįstama, kad nebėra ko ją aprašinėti, tą dieną neturėjo spektaklio ir atvyko su pasakiškai turtingu tualetu. Kiekvienas viešas pasirodymas visados yra toms damoms tam tikros rūšies tualetų Lonšanas*, kur kiekviena nori laimėti savo milijonieriui premiją, sakydama savo varžovėms: "Štai, kiek aš verta!"

Trečioji moteris, tikriausiai dar tik pradedanti savo karjerą, beveik droviai žiūrėjo, kaip prabangiai buvo išsipusčiusios jos solidžios praturtėjusios draugės. Vilkėjo ji paprasto balto kašmiro suknute su mėlynais apsiuvais; jos plaukai buvo sušukuoti prasto kirpėjo, ir jo neįgudusi ranka, net pati to nežinodama, pridavė jos nuostabiems šviesiems plaukams, gėlėmis apkaišytiems, kažkokio natūralaus žavesio. Ji dar nejaukiai jautėsi su savo suknele ir *varžėsi, kas, kaip paprastai sakoma, yra neatskiriama nuo pirmo viešo pasirodymo.* Ji atvyko iš Valonės, norėdama investuoti Paryžiuje savo stulbinamą skaistumą, savo nekaltybę, galinčią net mirštančiam sužadinti geismus, ir

grožį, neatsiliekantį nuo visų tų, kuriais Normandija aprūpino įvairius sostinės teatrus. To nekalto veido bruožai buvo idealaus angeliško tyrumo. Jos pieno baltumo oda šviesą atspindėjo kaip veidrodis. Švelniai rožiniai skruostai buvo lyg dailininko teptuko nudažyti. Vadinosi ji Sidalizė. Tai buvo, kaip vėliau pamatysime, šachmatų pėstininkas, reikalingas partijoje, kurią tetulė Nurison lošė prieš ponią Marnef.

- Tavo rankos, mažyte, nedera su tavo vardu, - kreipėsi į ją Ženi Kadin, kai Karabina pristatė jai tą savo atvestą šešiolikos metų stebuklą.

Iš tikrųjų, Sidalizė traukė susižavėjusių žiūrovų akis savo gražios formos, tvirtomis, bet gruoblėtomis ir sveikai raudonomis rankomis.

- Na, ir kiek ji verta? - visai tyliai paklausė Karabiną Ženi Kadin.

- Viso paveldo.

- Ką nori iš jos padaryti?

- Na kad ir ponią Kombabius!..

- Ir ką gausi už tokį darbelį?

- Atspėk.

- Puikų sidabro servizą?

- Turiu bent tris.

- Briliantų?

- Pardavinėti galiu...

- Žalią beždžionę?

- Ne, Rafaelio paveikslą!

- Kas tau šovė į galvą?

- Žozefa su savo paveikslais man iki gyvo kaulo įsiėdė, noriu ją pralenkti... - atsakė Karabina.

Diu Tijė atvedė pietų herojų - brazilą; po to atėjo kunigaikštis d'Eruvilis su Žozefa. Dainininkė vilkėjo paprasta aksomo suknia, bet užtai ant jos kaklo švytėjo perlų vėrinys šimto dvidešimties tūkstančio frankų vertės; jis vos skyrėsi nuo jos odos, baltos kaip baltoji kamelija. Į juodas kasas ji buvo įsisegusi vienintelę, nuostabų efektą keliančią raudoną kameliją (savotišką muselę!); ant abiejų rankų

turėjo susimausčiusi po vienuolika perlinių apyrankių. Priėjusi prie Ženi Kadin, paspaudė jai ranką, o šioji tarė jai:

- Gal paskolinsi man tuos savo ušmalus?

Žozefa nusimovė visas apyrankes ir padavė jas ant lėkštelės savo draugei.

- Kas per maniera! - nusistebėjo Karabina. - Tikra kunigaikštienė! O kiek perlų! Jūs turbūt jūrą apiplėšėte, pone kunigaikšti, norėdami papuošti tą merginą? - pridūrė ji, atsisukdama į mažiuką hercogą d'Eruvilį.

Aktorė paėmė tik dvi apyrankes, o dvidešimt grąžino atgal, pati užmovė ant gražių dainininkės rankų ir pabučiavo jas.

Prie draugijos prisidėjo Lusto, rašytojas veltėdis, la Palferinas ir Malaga, Masolis ir Vovinė, Teodoras Gajaras, vienas iš įtakingiausiojo politinio laikraščio savininkų. Kunigaikštis d'Eruvilis, kaip tikras didžiūnas, mandagus su visais, grafą de la Palferiną pasveikino taip ypatingai, kad, neparodydamas jam nei per daug pagarbos, nei per daug draugiškumo, visiems susirinkusiems aiškiai paskelbė: "Mudu priklausome tai pačiai šeimai, tai pačiai rasei, mudu esame lygūs!" Šitas pasisveikinimas, aristokratiją išskiriąs požymis, yra sugalvotas aukštosios buržuazijos nuovokiems žmonėms į neviltį įstumti.

Karabina pasisodino prie savęs iš kairės Kombabiusą, iš dešinės - kunigaikštį d'Eruvilį. Prie kito brazilo šono prisėdo Sidalizė, iš kitos pusės prie normandietės prisišliejo Biksiu. Malaga įsitaisė šalia kunigaikščio.

Septintą valandą čiupo į nagą austres. Aštuntą valandą, tarp dviejų valgių, paragavo šaldyto punšo. Kiekvienas žino, koks šitokių puotų meniu. Devintą valandą visas stalas tauškė taip, kaip tauškiama tada, kai keturiasdešimt du butelius įvairiausio vyno išgeria keturiolika asmenų. Buvo paduotas desertas, tas baisus balandžio mėnesio desertas. Nuo šitos svaiginamos atmosferos galva apsisuko tik vienai normandietei, ji niūniavo kažkokią Kalėdų giesmę. Išskyrus šitą vargšę merginą, nė vienas svečias nepametė galvos: čia puotavo lėbautojai ir jų

draugės, Paryžiaus šios srities elitas. Protas pralinksmėjo, žvilgsniai liko visiškai sąmoningi, nors akys ir blizgėjo, tik liežuvis linko į patyčią, į anekdotus, į nekuklias užuominas. Pokalbis, sukęsis užburtu ratu aplink lenktynes, arklius, Biržos katastrofas, salonų liūtus ir jų lyginamąją vertę, aplink pragarsėjusias skandalingas istorijas, jau ketino pereiti į intymų šnabždesį, susiskirsčius įsimylėjėlių porelėmis.

Bet šią akimirką Leonas de Lora, Biksiu, la Palferinas ir diu Tijė, paskatinti Karabinos žvilgsnių, pradėjo kalbą apie meilę.

- Padorūs gydytojai niekada nekalba apie mediciną, tikrieji didžiūnai niekada nekalba apie protėvius, o talentingieji žmonės apie savo kūrinius, - pareiškė Žozefa. - Kam mums kalbėti apie mūsų amatą?.. Aš, norėdama čia ateiti, atšaukiau Operoje spektaklį, todėl neturiu nė mažiausio noro *dirbti* ir čia. Taigi *nesidarkykime*, brangiosios draugės.

- Tau kalbama apie tikrąją meilę, vaikeliuk! - pasakė Malaga. - Apie meilę, dėl kurios pražūstama, dėl kurios pražudomas tėvas ir motina, parduodama žmona ir vaikai ir nusidanginama į Klišį...

- Jei taip, tai šnekėkit! - atsakė dainininkė. - Neturiu supratimo!..

Neturiu supratimo!.. Šis posakis, perėjęs iš Paryžiaus gatvių vaikų žargono į lorečių žodyną, skamba jų lūposе kaip ištisa poema, ypač, kai paleidžiamos į darbą akys ir fizionomija.

- Nejau aš jūsų nemyliu, Žozefa? - tyliai paklausė ją kunigaikštis.

- Jūs galbūt ir iš tikrųjų mylite mane, - sušnabždėjo kunigaikščiui į ausį dainininkė šypsodamasi, - bet aš jūsų nemyliu ta meile, apie kurią čia kalbama, ta meile, kai pasaulis be mylimojo aptemsta kaip naktis. Jūs man patinkate, esate man naudingas, bet be jūsų galiu gyventi; jei mane rytoj pamesite, susirasiu tris kunigaikščius į jūsų vietą...

- O ar Paryžiuje iš viso egzistuoja tikroji meilė? - tarė Leonas de Lora. - Čia niekas neturi ganėtinai laiko turtui susikrauti, tai kaip galima pasinerti į tikrąją meilę, kurioje žmogus ištirpsta lyg cukrus vandenyje? Reikia būti pasiutusiai turtingam, jei nori mylėti, nes meilė praryja žmogų, kaip, pavyzdžiui, štai mūsų brangųjį baroną. Jau seniai sakau, kad kiekvienas kraštutinumas kurčias! Tikras įsimylėjėlis panašus į eunuchą, nes jam šioje žemėje moterys nebeegzistuoja! Jis paslaptingas; panašus į tikrąjį krikščionį, atsiskyrėlį dykumoje! Pažvelkite į mūsų šaunųjį brazilą!..

Visas stalas sužiuro į Anri Montesą de Montechanosą, susigėdusį, kad tapo visų žvilgsnių objektu.

- Jis ryja čia kaip tikras jautis jau visa valanda ir nejaučia, kad šalia jo sėdi... nepasakysiu pati gražiausia, bet pati šviežiausia Paryžiaus moteris.

- Viskas čia šviežia, net žuvis, tuo ir garsus šis restoranas, - tarė Karabina.

Baronas Montesas de Montechanosas maloniai pažvelgė į peizažistą ir pasakė:

- Gražiai pasakyta! Keliu taurę už jūsų sveikatą!

Ir linktelėjo Leonui de Lora galva, užvertė taurę, sklidiną Porto vyno, ir meistriškai ištuštino ją.

- Tai jūs įsimylėjęs? - paklausė Karabina savo kaimyną, savaip išsiaiškinusi jo tostą.

Baronas vėl liepė pripilti savo taurę, nusilenkė Karabinai ir pakartojo tostą.

- Į ponios sveikatą, - pasakė tada loretė tokiu komišku tonu, kad peizažistas, diu Tijė ir Biksiu pratrūko juoktis.

Brazilo veidas nepasikeitė, sakytum bronzos figūra. Jo nejautrumas įsiutino Karabiną. Ji puikiai žinojo, kad Montesas myli ponią Marnef; bet nesitikėjo, kad susidurs su tokia atšiauria ištikimybe, su tokiu abejonių neturinčio žmogaus atkaklumu nekalbėti. Juk apie moterį dažnai sprendžiama iš jos meilužio laikysenos, lygiai kaip apie meilužį sprendžiama iš jo meilužės elgsenos. Didžiuoda-

masis, kad myli Valeri ir jinai myli jį, baronas šypsodamasis žiūrėjo į šituos nusipelniusius meilės žinovus su lengvute ironija lūpose. Reikia pasakyti, atrodė jis nuostabiai: išgertas vynas nepakeitė jo veido spalvos, o akys, žėrinčios ypatingu tamsaus aukso blizgesiu, neišdavė sielos paslapčių. Todėl Karabina ir pagalvojo: "Tai bent moteris! Kaip ji mokėjo užantspauduoti šią širdį!"

- Bet juk tai tikra uola! - pusbalsiu pasakė Biksiu, įžiūrėjęs šiame pokalbyje tik progą papešioti ir visiškai nenutuokdamas, kaip rūpėjo Karabinai sugriauti šią tvirtovę.

Kol dešinėje nuo Karabinos ėjo šios iš pažiūros visai lengvabūdiškos kalbos, kairėje nuo jos kunigaikštis d'Eruvilis, Lusto, Žozefa, Ženi Kadin ir Masolis toliau tęsė ginčą apie meilę. Kilo klausimas, iš ko plaukia šitas retas reiškinys - iš aistros, užsispyrimo ar jausmo. Žozefa, kuriai nusibodo klausytis abstrakčių samprotavimų, įsigeidė pakeisti pokalbį.

- Kalbate apie tai, ko visai neišmanote! Ar yra bent vienas tarp jūsų, kas būtų taip mylėjęs kada nors moterį, ir tai moterį nevertą savęs, jog būtų pražudęs dėl jos savo turtą, savo vaikų turtą, pardavęs ateitį, sutepęs praeitį, vos neatsidūręs katorgoje, apvogęs valstybės iždą, nužudęs dėdę ir atėmęs gyvybę broliui, davęs užrišti akis ir net nepagalvojęs, jog jam todėl akis užriša, kad jis nematytų prarajos, į kurią bus įstumtas norint paskutinį kartą iš jo pasijuokti? Kairėje krūtinės pusėje diu Tijė turi pinigų dėžę, Leonas de Lora - sąmojį, Biksiu pasijuoktų pats iš savęs, jei pamiltų kitą labiau už save, Masolis širdies vietoje turi ministro portfelį; Lusto tik mėsos gabalą, jei nesugebėjo sulaikyti ponios de la Bodrej; ponas kunigaikštis per daug turtingas, ir todėl niekados neįstengs įrodyti savo meilės bankrotu; Vovinė iš viso neįeina į šį skaičių, lupikautojų aš nelaikau žmonėmis. Vadinasi, jūs niekada nemylėjote, nemylėjome nei aš, nei Ženi, nei Karabina... Na, o aš šį stebuklą, apie kurį kalbėjau, mačiau tik vieną kartą gyvenime. Tai buvo, - kreipėsi ji į Ženi Kadin, - mūsų vargšas

baronas Julo, kurio dabar imuosi ieškoti skelbimais laikraščiuose, kaip dingusio šuns, nes noriu jį surasti.

"Kas gi čia dabar? - pagalvojo Karabina, reikšmingai pažvelgusi į Žozefą. - Išeitų, kad ponia Nurison turi du Rafaelio paveikslus. Juk Žozefa lošia išvien su manim!"

- Vargšas žmogelis! - tarė Vovinė. - Koks jis buvo didis ir puikus! Koks stilius! Kokia laikysena! Buvo panašus į Pranciškų I. Tikras ugnikalnis! O kas jo būdavo apsukrumas ir išradingumas, kai reikėdavo surasti pinigo! Kad ir kur jis dabar būtų, vis tiek ieško pinigų ir tikriausiai krapšto juos iš sienų, mūrytų iš kaulų, kur nors Paryžiaus priemiestyje, prie miesto barjerų, - ten jis greičiausiai ir slapstosi...

- Ir visa tai, - tarė Biksiu, - dėl kažkokios ponios Marnef! Štai kur bestija!

- Ji išteka už mano draugo Krevelio! - pridūrė diu Tijė.

- Ir kraustosi iš galvos dėl mano draugo Steinboko! - pasakė Leonas de Lora.

Šie trys sakiniai šovė Montesui tiesiai į širdį kaip pistoleto kulkos. Jis mirtinai išblyško ir, skausmo pagautas, vos ne vos atsikėlė.

- Šunsnukiai! - tarė jis. - Kaip drįstate ištarti padorios moters vardą kartu su šitų puolusių moterų vardais! O ypač padaryti ją savo piktos pašaipos taikiniu!

Monteso žodžius nutraukė visuotiniai "bravo" šauksmai ir plojimai. Biksiu, Leonas de Lora, Vovinė, diu Tijė, Masolis davė ženklą. Visi šaukė vienas per kitą.

- Tegyvuoja imperatorius! - šūktelėjo Biksiu.

- Vainiką ant galvos! - sustaugė Vovinė.

- Šalin Medorą*! Valio Brazilija! - riktelėjo Lusto.

- Aha, variaodi barone!.. Tu įsimylėjęs mūsų Valeri? - paklausė Leonas de Lora. - Tai tu neišrankus!

- Pasakyta nediplomatiškai, bet užtat didingai!.. - rėžė Masolis.

- Na tai`tau, mano brangiausiasis kliente, gavau apie tave geriausias rekomendacijas, esu tavo bankininkas, bet kad tik tavo naivumas man nepakenktų.

- Ak, pasakykite man, juk jūs rimtas žmogus, - kreipėsi brazilas į diu Tijė.

- Reiškiu padėką visos kompanijos vardu, - pasakė Biksiu ir nusilenkė.

- Pasakykite man ką nors tikra!.. - mygo Montesas, praleidęs pro ausis Biksiu žodžius.

- Klausyk! - tęsė diu Tijė. - Turiu garbės pranešti tau, kad esu pakviestas į Krevelio vestuves.

- Žiūrėk, Kombabiusas gina ponią Marnef! - tarė Žozefa, iškilmingai atsistojusi. Su tragiška išraiška veide ji priėjo prie Monteso, draugiškai paplekšnojo jam per kaktą ir įsižiūrėjo į jį, o jos veidas reiškė komišką pasigėrėjimą, paskui palingavo galva. - Julo yra pirmasis nieko nepaisančios meilės pavyzdys, o štai antrasis, - pasakė ji. - Bet, tiesą pasakius, jis neįeina į skaičių - juk jis iš atogrąžų!

Kai Žozefa lengvai sudavė ranka Montesui į kaktą, šisai sudribo į kėdę, ir jo žvilgsnis nukrypo į diu Tijė.

- Jei laikote mane kvailiu šituose savo paryžietiškuose juokuose, - tarė jis jam - jei tik norėjote išplėšti iš manęs paslaptį... - ir jis ratu apvedė visus sėdinčius už stalo degančiomis akimis, kuriose suliepsnojo Brazilijos saulė. - Dėl Dievo meilės, prisipažinkite, - pridūrė jis gyva malda, beveik kaip vaikas, - bet nešmeižkite moters, kurią myliu...

- Klausykite! - atsakė jam pasilenkusi prie ausies Karabina. - O jei Valeri jus begėdiškiausiu būdu apgaudinėja, neištikima jums, žaidžia jumis? O jei aš jums po valandos pas save namie pateiksiu įrodymų? Ką tada darysite?

- Negaliu pasakyti jums čia, prie visų šitų Jagų... - tarė brazilas baronas.

Karabina nugirdo *mago**.

- Na gerai, tada patylėkite! - nusišypsojo ji. - Neduokite tyčiotis iš savęs dantingiausiems Paryžiaus žmonėms; ateikite pas mane, pasikalbėsime...

Montesas buvo priblokštas.

* *Makakų šeimos beždžionė; magotas (pranc. magot, tarti: mago); juokinga figūrėlė.*

- Įrodymų!.. - sumiknojo jis. - Pagalvokite...

- Įrodymų bus net per daug, - atsakė Karabina, - bet jei nuo vieno įtarimo tau susimaišė galva, tai mane ima baimė, kad iš proto neišeitum...

- Ot, užsispyręs padaras, pikčiau nei velionis Olandijos karalius! Ei, Lusto, Biksiu, Masoli, ei jūs visi kiti, klausykite, ar jūsų nekvietė ponia Marnef poryt pusryčių? - paklausė Leonas de Lora.

- *Ja*, - atsakė diu Tijė. - Turiu garbės pakartoti jums, barone, kad jei kartais galvojate pasipiršti poniai Marnef, būsite atmestas kaip įstatymo projektas juodu rutulėliu, kuris šiuo atveju vadinasi Krevelis. Drauguži, mano senasis bičiulis Krevelis ima aštuoniasdešimt tūkstančių frankų rentą, o jūs turbūt negalite pakloti tokios sumos, kitaip, manau, jūs būtumėte išrinktasis...

Montesas klausėsi pusiau susisvajojęs, pusiau šypsodamasis, ir visiems tai padarė baisų įspūdį. Įėjęs šią minutę oberkelneris pasakė Karabinai į ausį, kad svetainėje jos laukia giminaitė ir nori su ja pasikalbėti. Loretė atsikėlė ir išėjusi pamatė ponią Nurison, prisidengusią veidą juodų mezginių šydu.

- Na kaip, ar eiti pas tave, dukrele? Užkibo?

- Taip, močiute, pistoletas net per gerai užtaisytas, bijau, kad neiššautų, - atsakė Karabina.

Po valandos Montesas, Sidalizė ir Karabina, parėję iš *Rošė de Kankalio*, įžengė į mažąją Karabinos svetainę Sen Žoržo gatvėje. Loretė pastebėjo ponią Nurison, sėdinčią krėsle prie židinio.

- O štai ir mano gerbiamoji tetulė! - tarė ji.

- Taip, dukrele, kaip matai, pati atėjau atsiimti savo rentos. Gali mane užmiršti, nors tavo širdis ir gera, o rytoj turiu vekselius išpirkti. Mums, senų drabužių pardavėjoms, visada striuka. O ką čia atitempei?.. Šitas ponas, matyt, blogai nusiteikęs...

Baisioji ponia Nurison, kurios negalima buvo atpažinti, nes ji virto geraširdiška senute, atsikėlė ir pabučiavo Karabiną, tą pačią Karabiną, kurią paleido baisiu nuodėmės keliu kaip šimtą su viršum kitų lorečių.

- Turiu garbės pristatyti tau neklystantį Otelą: baronas Montesas de Montechanosas...

- O, juk aš pažįstu šitą poną, - esu daug apie jį girdėjusi; jus pravardžiuoja Kombabiusu todėl, kad mylite vieną moterį; Paryžiuje tai tas pats, kaip ir visai moterų nemylėti. O gal kartais kalbama apie jūsų meilės objektą, ponią Marnef, Krevelio būsimąją žmoną?.. Klausykite, ponuli, geriau laiminkite likimą, užuot keikęs jį... Šita moteriškutė - tikras šlamštas. Žinau jos visas gudrybes!..

- Ką tu! - tarė Karabina; bučiuodama ją, ponia Nurison spėjo įsprausti jai į rankas laiškelį. - Nepažįsti brazilų. Tai tokie padūkėliai, kurie iš užsispyrimo patys sau širdį perveria!.. Juo labiau juos ėda pavydas, juo labiau jie nori, kad jis juos ėstų. Ponas tik ir grasina, kad visus išžudys, bet nieko iš to nebus, nes jis įsimylėjęs. Žodžiu, atsivedu poną baroną pas save, norėdama įrodyti jam jo nelaimę; šiuos įrodymus gavau iš to geltonsnapio Steinboko.

Montesui galva svaigo, jis klausėsi, tartum būtų buvę kalbama ne apie jį. Karabina išėjo nusimesti savo aksominės mantiljos ir spėjo perskaityti tokią laiško faksimilę:

Katinėli, šį vakarą jis pietauja pas Popino ir užvažiuos pasiimti manęs į Operą apie vienuoliktą valandą. Išvažiuosiu iš namų pusę šešių ir tikiuosi rasti tave mūsų palaimintoje gūžtelėje, pietus liepk atnešti iš Mezon d'Oro. *Apsirenk taip, kad galėtum važiuoti su manim tiesiai į Operą. Galėsime praleisti keturias valandas kartu. Grąžink man šį laiškelį ne dėl to, kad tavo Valeri nepasitiki tavimi - atsisakyčiau dėl tavęs gyvybės, turto ir garbės - bet bijau, kad netikėtumas neiškrėstų mums išdaigos.*

- Štai žiūrėk, kokį galantišką laiškelį pasiuntė šį rytą Valeri grafui Steinbokui. Paskaityk adresą! Originalas jau sudegintas.

Montesas pavartė laišką rankose, pažino rašyseną,

ir jam į galvą šovė sveika mintis - įrodymas, kad jo galvoje buvo visiška maišatis.

- Ei, klausykite, koks jums tikslas draskyti man širdį? Juk, reikia manyti, sukišote nemaža pinigo, jei gavote teisę palaikyti šį laiškelį tiek, kad spėjote jį nulitografuoti, - tarė jis, žiūrėdamas į Karabiną.

- Glušas! - tarė Karabina, supratusi ponios Nurison jai duotą ženklą. - Nejau nematai? Vargšelė Sidalizė!.. Šešiolikos metų vaikas jau trys mėnesiai džiūsta iš meilės tau, nevalgo, negeria, sielvartauja, kad iki šiol nesiteikei atkreipti į ją truputėlio dėmesio!

Sidalizė prispaudė nosinę prie akių ir apsimetė, kad verkia.

- Ji atrodo šventuolėlė, bet siunta, kad žmogų, dėl kurio ji galvos neteko, vedžioja už nosies kažkokia nenaudėlė, - kalbėjo Karabina. - Ji užmuštų Valeri...

- Na, - tarė brazilas, - tai jau mano reikalas!

- Užmušti?.. Tu galvoji užmušti, vaikeli! - tarė Nurison, - Pas mus šitai nebemadinga.

- O! Aš ne iš šio krašto, - pareiškė Montesas. - Aš iš tokios šalies, kur spjaunama į visus jūsų įstatymus, ir jei bus įrodymų...

- Ei, klausykite, o šito laiškelio neužtenka?..

- Ne, - tarė brazilas. - Netikiu raštu, man reikia pamatyti...

- Ak, pamatyti! - pakartojo Karabina, puikiai supratusi savo tariamos tetulės mostą. - Viską tau parodysime, brangusis tigre, tik su viena sąlyga...

- Kokia?

- Pažiūrėk į Sidalizę.

Poniai Nurison davus ženklą, Sidalizė jausmingai pažvelgė į brazilą.

- Ar mylėsi ją? Išvesi į gyvenimą?.. - paklausė Karabina. - Tokia gražuolė kaip ji verta rūmų ir karietos! Būtų tiesiog siaubinga, kad ji pėsčia vaikščiotų! O be to, ji turi... skolų. Kiek tu skolinga? - paklausė Karabina, įgnybusi Sidalizei į ranką.

- Ji verta tiek, kiek verta, - pasakė Nurison. - Pakanka, kad yra pirkėjas!

- Klausykite! - sušuko Montesas, pagaliau pastebėjęs šitą nuostabų moteriško grožio perlą. - Parodysite man Valeri?..

- Ir grafą Steinboką priedo, po šimts pypkių! - pasakė ponia Nurison.

Senė jau dešimt minučių stebėjo brazilą; ji suprato, kad žudymo instrumentas jau pasiekęs reikiamą įtampą, o svarbiausia - suprato, kad Montesas tiek apakęs, jog nebekreipia dėmesio, kas jį stumia veikti. Ir ji įsikišo į žaidimą.

- Mano meiluti brazile, Sidalizė - mano seserėčia, dėl to visa šita istorija rūpi ir man. Visas šitas krachas netruks nė dešimties minučių - šeimininkė, nuomojanti apstatytą kambarį grafui Steinbokui, yra mano draugė; tavo Valeri ten šiuo metu geria kavutę. Kad ir ką sakysi, savotiška kavutė! Bet ji vadina tai kavute. Tai ką, tarkimės, Brazilija! Myliu Braziliją. Karšta šalis! Tai koks bus mano seserėčios likimas?

- Senas strause! - tarė Montesas, kuriam didelį įspūdį padarė plunksnos ant ponios Nurison skrybėlės. - Pertarei mane. Jei man parodysi... parodysi Valeri su tuo dailininku...

- Kurio vietoj, žinoma, tu pats norėtum būti... - tarė Karabina. - Suprantama.

- Tada aš pasiimu šitą normandietę ir išsigabenu...

- Kur?.. - paklausė Karabina.

- Į Braziliją! - atsakė baronas. - Vesiu ją. Dėdė paliko man dešimt kvadratinių mylių žemės, kurios niekas neperka. Štai kodėl aš dar valdau šitą plantaciją; ten turiu šimtą negrų - vien tik negrų, negrių ir negriukų, pirktų dar mano dėdės...

- Negrų pirklio brolėnas!. - tarė Karabina, nutaisiusi grimasą. - Reikia pirma pagalvoti. Sidalize, dukrele, ar tu negrofilė?

- Gana vaipytis, Karabina, - tarė Nurison. - Po velnių! Juk ponas ir aš aptariame rimtus reikalus.

- Jei leisiu sau malonumą vėl įsitaisyti prancūzę, tai ji turi priklausyti vien tik man, - pareiškė brazilas. - Įspėju jus, panele: aš monarchas, bet ne konstitucinis monarchas, aš - caras, visi mano pavaldiniai pirkti, ir nė vienas nepaspruks iš mano karalystės, esančios už šimto mylių nuo artimiausios gyvenvietės. Iš sausumos pusės ji ribojasi su laukinių šalimi, o nuo jūros kranto ją skiria dykuma tokio dydžio kaip jūsų Prancūzija...

- Jau geriau mansarda čia! - tarė Karabina.

- Taip galvojau ir aš, - pritarė brazilas, - dėl to ir pardaviau visas savo žemes, visą savo turtą Rio de Žaneire ir parvažiavau pas ponią Marnef.

- Tokių kelionių veltui niekas nedaro! - tarė ponia Nurison. - Jus galima mylėti vien tik dėl jūsų išvaizdos - juk jūs labai gražus... Jis gražus, tiesa? - kreipėsi ji į Karabiną.

- Labai gražus! Gražesnis už Lonžiumo* paštininką, - atsakė loretė.

Sidalizė paėmė brazilo ranką, bet jis pasistengė kuo mandagiausiai ją ištraukti.

- Taigi grįžau pasigrobti ponios Marnef! - tarė brazilas, tęsdamas toliau savo mintis. - O jūs žinote, kodėl parvažiavau tik po trejų metų?

- Ne, laukini, - tarė Karabina.

- Na štai, ji man nuolat kartojo, kad nori gyventi viena su manimi, kur nors dykumoje!..

- Jei taip, tai jūs jau ne laukinis! - nusikvatojo Karabina. - Jis, pasirodo, priklauso civilizuotų žioplių padermei.

- Taigi ji man nuolat šitai kartojo, - kalbėjo baronas, nekreipdamas dėmesio į pašaipius loretės žodžius, - ir aš per trejus metus įsirengiau nuostabią sodybą savo plačiose valdose. Ir štai dabar sugrįžau į Prancūziją pasiimti Valeri. Ir tą naktį, kada vėl pasimačiau...

- Pasimačiau! Kukliai pasakyta! - sušuko Karabina. - Atsiminsime šį žodį!

- ...Ji prašė mane palaukti, kol numirs tas niekšingasis Marnefas. Sutikau ir atleidau, kad neatstūmė besimeilijančio jai Julo. Nežinau, gal pats velnias apsitaisė šios moters sijonais, bet nuo tos valandėlės šita moteris tenkino visas mano užgaidas, visus mano reikalavimus; žodžiu, nesuteikė man nė mažiausios progos įtarti ją!..

- Neblogai! - tarė Karabina poniai Nurison.

Ponia Nurison pritardama linktelėjo galva.

- Pasitikiu šia moterim tiek pat, - tarė Montesas, nesistengdamas slėpti ašarų, - kiek ir myliu ją. Prie stalo vos susilaikiau neapausiavęs visos šitos kompanijos...

- Pastebėjau! - tarė Karabina.

- Jei mane apgavo, jei ši moteris išteka ir jei šią akimirką ji yra Steinboko glėbyje, tai ji tūkstantį kartų nusipelnė mirties. Užmušiu ją, kaip sutraiškoma musė...

- O žandarai, mielasis!.. - tarė ponia Nurison su tokia senės šypsena, nuo kurios nugara pagaugais nuėjo.

- O policijos komisaras, o teisėjai, o prisiekusiųjų teismas ir visi malonumai su tuo!.. - tarė Karabina.

- Jūs - pagyrų puodas, brangusis, - tęsė ponia Nurison, norėdama sužinoti, kokį keršta ruošia brazilas.

- Užmušiu ją! - šaltai pakartojo jisai. - Ei, klausykite, jūs pavadinote mane laukiniu!.. Manote, kad paseksiu jūsų kvailų tautiečių pavyzdžiu ir bėgsiu pirkti nuodų į vaistinę?.. Eidamas pas jus, apgalvojau, kaip atsikeršyti tuo atveju, jei būtų teisybė. Vieno mano negro organizme yra patikimiausių gyvulinių nuodų - tai baisi liga, veikianti daug stipriau negu augaliniai nuodai ir išgydoma tik Brazilijoje; jis užkrės Sidalizę, paskui ji perduos ligą man, o kai mirtis įsiskverbs į Krevelio ir jo žmonos venas, aš jau būsiu toli už Azorų salų su jūsų seserėčia, kurią išgydysiu ir vesiu. Mes, laukiniai, turime savo priemonių!.. Sidalizė, - tarė jis, pažiūrėjęs į normandietę, - yra kaip tik tas žvėrelis, kurio man reikia. Kiek ji skolinga?..

- Šimtą tūkstančių - tarė Sidalizė.

- Striukai, bet drūtai, - šnabžtelėjo ponia Nurison Karabinai.

- Einu iš proto! - dusliu balsu sušuko brazilas ir sudribo į sofą. - Mirsiu! Bet turiu savo akimis pamatyti, nes tai neįmanoma! Litografuotas laiškas!.. Kas gali garantuoti, kad jis nebuvo padirbtas?.. Baronas Julo mylėjo Valeri!.. - pratarė jis, prisiminęs Žozefos žodžius. - Bet jei ji šiandien gyva, tai reiškia, kad jis jos nemylėjo!.. Neatiduosiu jos gyvos niekam, jeigu nenorės priklausyti tik man!..

Į Montesą buvo šiurpu žiūrėti, o dar šiurpiau buvo jo klausyti! Jis riaumojo, raitėsi; laužė, kas tik pasipainiojo po ranka, juodmedis trupėjo kaip stiklas nuo jo rankos.

- Jis viską sulaužys! - tarė Karabina, žvilgterėjusi į Nurison. - Meiluti, - kreipėsi ji į brazilą, paplekšnojusi jam per petį, - šėlstąs Rolandas* labai puikus poemoje, bet salone visa tai per daug proziška ir per brangiai atsieina.

- Sūneli, - tarė Nurison, atsikėlusi ir atsistojusi prieš sofoje susmukusį brazilą, - mudu iš to paties molio drėbti. Kai šitaip myli, kai *įsikimbi į žmogų ligi mirties*, tai už meilę atsakoma gyvybe. Tas, kuris eina šalin, sugriauna viską. Na ir ką, griauti - tai viską griauti. Gerbiu tave, gėriuosi tavimi, pritariu tau, ypač tavo priemonei, ko gero, pasidarysiu negrofilė! Bet juk tu myli! Jeigu sudrebės ranka?..

- Man!.. Jei ji iš tiesų niekšė, aš...

- Na, na, per daug kalbi! - tęsė Nurison vėl susitvardžiusi. - Vyras, pasiryžęs keršyti kaip laukinis, elgiasi kitaip. Jei nori pamatyti savo meilės objektą jos gūžtelėje, turi pasiimti po ranka Sidalizę ir apsimesti, kad tarnaitė apsiriko ir įvedė jus ne į tą kambarį su jūsų meilute; bet žiūrėk, be skandalo! Jei nori atsikeršyti, reikės elgtis niekšiškai, dėtis nusivylusiam ir suvaidinti taip, lyg tu ir vėl patekai į jos pinkles. Na, aišku? - tarė ponia Nurison, pastebėjusi, kad brazilą nustebino tokia rafinuota klasta.

- Puiku, strause, - atsakė jis, - puiku... Supratau...

- Sudiev, stirnyte, - tarė ponia Nurison Karabinai.

Ji mirktelėjo Sidalizei, kad ši eitų su Montesu, o pati liko dar su Karabina.

- Dabar, meilute, bijau tik vieno dalyko - kad jis jos nepasmaugtų! Tada man būtų striuka, juk mes galime

tvarkyti savo reikalus tik patyliukais. Na, man rodos, užsidirbai savo Rafaelį, tik žinovai sako, kad tai Minjaras*. Nesijaudink, dar geriau: man sakė, kad Rafaelio drobės pajuodusios, o šitas toks gražutis, kaip koks nors Žirodė**.

- Man tik svarbu pralenkti Žozefą! - sušuko Karabina. - O kuo - ar Minjaru, ar Rafaeliu - vis tas pats... Kad matytumėte, kokius perlus buvo užsidėjusi šį vakarą šita apgavikė... aš dūšią velniui už juos parduočiau!

Sidalizė, Montesas ir ponia Nurison įsėdo į fiakrą, stovėjusį prie Karabinos namų. Ponia Nurison patylom pasakė vežėjui namo adresą Italų bulvare, jie būtų tuoj pat ten ir nuvažiavę - iš Sen Žoržo gatvės į italų bulvarą kelio tėra septynioms aštuonioms minutėms; bet ponia Nurison liepė pasukti Lepeltjė gatve ir važiuoti žingine, kad galima būtų apžiūrėti prie teatro sustatytas karietas.

- Brazile! - tarė Nurison. - Pasistenk atpažinti savo angelo tarnus ir karietą.

Baronas pirštu parodė Valeri ekipažą, pro kurį jie kaip tik važiavo.

- Ji liepė tarnams būti čia dešimtą valandą, o pati fiakru nuvažiavo į pasimatymą su Steinboku; ten ji papietavo ir po pusvalandžio bus operoje. Neblogai sutvarkyta! - pasakė ponia Nurison. - Tau dabar aišku, kokiu būdu ji taip ilgai galėjo tave apgaudinėti.

Brazilas nieko neatsakė. Virtęs tikru tigru, jis atgavo savo neįveikiamą šaltą kraują, kuriuo taip visi gėrėjosi per pietus. Trumpai sakant, buvo ramus, kaip subankrutavęs komersantas rytojaus dieną po paskelbto bankroto.

Prie lemtingojo namo lūkuriavo samdomoji karietaitė, pakinkyta dvejetu, viena iš tų, kurios vadinamos įmonės vardu - Generalinė bendrovė.

- Palauk savo vežime, - tarė ponia Nurison Montesui. - Čia negalima įeiti kaip į kavinę. Kas nors ateis jūsų atvesti.

Ponios Marnef ir Venceslavo meilės lizdelis nepanėšėjo į Krevelio gūžtelę, kurią Krevelis neseniai pardavė

grafui Maksimui de Traj, kadangi, jo nuomone, ji jam pasidarė nebereikalinga. O šitas lizdelis, lizdelis prieinamas kiekvienam, buvo viename Italų bulvaro name, jo penktame aukšte, ir tilpo viename kambaryje su durimis į laiptus. Kiekviename šito namo aukšte buvo prie laiptų po vieną kambarį, kadaise skirtą virtuvei. Bet kai namas tapo lyg ir kokiu viešbučiu, kur už pasakišką kainą buvo nuomojami kambariai slaptiems pasimatymams, pagrindinė nuomininkė, tikroji ponia Nurison, prekiaujanti palaikiais drabužiais Nev Sen Marko gatvėje, labai gudriai nusprendė, kad šios virtuvės įgis milžinišką vertę, jei pertvarkysi jas lyg į savotiškus kabinetus. Kiekvienas kambarys su dviem storomis vidinėmis sienomis, su langais į gatvę, buvo visiškai izoliuotas, nes labai storos išorinės durys buvo užrakinamos dviguba spyna. Taigi pietaujant čia galima buvo aptarti svarbias paslaptis ir nebijoti, kad kas nors gali išgirsti. Kad būtų dar saugiau, langai buvo su žaliuzi iš lauko ir su ištisinėmis langinėmis iš vidaus. Dėl šitų patogumų kambariai atsiėjo po tris šimtus frankų per mėnesį. Šį namą, pilną meilės lizdelių ir paslapčių, už aštuoniasdešimt tūkstančių frankų nuomojo ponia Nurison Pirmoji ir gaudavo iš jo kasmet dvidešimt tūkstančių frankų pajamų, nors turėjo apmokėti savo administratorei (poniai Nurison Antrajai), nes pati namų netvarkė.

Meilės lizdelis, išnuomotas grafui Steinbokui, buvo išmuštas persišku audiniu. Kojos nejautė šaltų, šiurkščių, bjaurių plytelių, išteptų raudonu vašku, nes jas dengė minkštas kilimas. Kambario apstatymo buvo dvi dailios kėdės ir lova nišoje, šią valandą beveik užstota stalo su rinktinės vakarienės likučiais; du buteliai ilgais kamščiais ir šampano butelis leduose atrodė it gairės Bakcho lauke, kurį įdirbo Venera. Kambaryje taip pat stovėjo geras minkštas krėslas, žema kėdutė ir graži rožės medžio komoda su dailiai įrėmintu Pompadur stiliaus veidrodžiu, - viskas tikriausiai atsiųsta Valeri. Palubėj kabanti lempa skleidė silpną šviesą, bet prieblandą sklaidė žvakės, uždegtos ant stalo ir ant židinio.

- Šitas eskizas teparodo *urbi et orbi**, į kokius skurdžius rėmus suvarė slapukų meilę 1840 metų Paryžius. O, kaip jai - deja! - toli iki svetimoterystės, kurią simbolizuoja Vulkano tinklai** prieš tris tūkstančius metų!

Tą valandą, kai Sidalizė ir baronas lipo laiptais aukštyn, Valeri stovėjo priešais židinį, kuriame liepsnojo malkos, o Venceslavas suvarstinėjo jai korsetą. Tai akimirka, kada moteris, nei per riebi, nei per liesa, kokia ir buvo liaunutė, daili Valeri, atskleidžia savo įstabiausias grožybes. Rausvas šiltų tonų kūnas uždega labiausiai užsnūdusių akių žvilgsnį. Kūno linijas, beveik niekuo nepridengtas, taip ryškiai pabrėžia nuostabiomis klostėmis apatinis sijonas ir korseto multinas, jog moteris tą valandėlę įgyja užburiančio žavesio, kaip visa, su kuo esame priversti skirtis. Laiminga šypsena veide, atsispindinti veidrodyje, nekantriai trypiančios kojos, rankos, lyginančios blogai sušukuotų plaukų pasipūtusias garbanas, akys, trykštančios dėkingumu, ir pagaliau liepsna, įsidegusi dėl aistros patenkinimo, nutvieskianti it saulėlydis kiekvieną smulkiausią veido bruožą - visa paverčia šią valandą neišsemiamų prisiminimų lobynu!.. Iš tiesų, žmogus, metęs žvilgsnį į praeitį, prisiminęs jaunystės nuodėmes ir atgaivinęs vieną kitą nuostabią jų smulkmeną, galbūt supras tokių kaip Julo ir Krevelis beprotybes, nors ir nepateisins jų. Moterys taip gerai suvokia savo galią tokią akimirką, jog visuomet suranda joje, jei taip galima pasakyti, gijų naujam pasimatymui užmegzti.

- Tiesiog neįmanoma! Praėjo dveji metai, o tu dar nemoki suvarstyti korseto! Iš tiesų, tu per daug lenkiškas! Žiūrėk, dešimtą muša, mano Vences... la... vai! - nusijuokė Valeri.

Tą pačią akimirką klastinga tarnaitė peilio geležte pakėlė durų kabliuką, vienintelę Adomo ir Ievos apsaugą, ir jis atsikabino. Durys staiga atsidarė, nes šių Edenų gyventojai niekada neturi ganėtinai laiko gerai užtaisyti duris, ir prieš atėjusiųjų akis atsiskleidė žavingas žanrinis

* *Visam pasauliui (lot.)*

paveikslas Gavarni* tipo, kokius taip dažnai išstato Salonas.

- Prašau čia, ponia! - tarė tarnaitė.

Sidalizė įėjo į kambarį, paskui ją Montesas.

- Bet čia kažkas yra!.. O, atleiskite, ponia, - sušuko išsigandusi normandietė.

- Ką aš matau! Juk tai Valeri! - sušuko Montesas, smarkiai užtrenkęs duris.

Ponia Marnef, per daug susijaudinusi ir nebesusigriebianti kaip apsimesti, susmuko ant žemos kėdutės prie židinio. Skruostais nuriedėjo dvi ašaros, bet tuoj pat nudžiūvo. Ji pažiūrėjo į Montesą, pastebėjo normandietę ir per prievartą nusikvatojo. Įžeistos moters orumas atsvėrė nebaigto tualeto netvarką; ji priėjo prie brazilo ir pažvelgė į jį taip išdidžiai, kad jos akys sušvytravo tartum durklai.

- Ak tai štai, - tarė ji, atsistojusi prieš brazilą ir rodydama į Sidalizę, - išvirkščioji jūsų ištikimybės pusė! Jūs, kurio pažadai galėjo įtikinti net labiausiai meile nepasitikinčią moterį! Jūs, dėl kurio aš padariau tiek visko, net nusikaltimų!.. Jūsų teisybė, pone, aš negaliu varžytis su šito amžiaus mergina, ir dar tokia gražuole!.. Žinau, ką man pasakysite, - pridūrė ji, rodydama į Venceslavą, kurio apsirengimas per daug iškalbingai rodė, kaip čia yra, kad dar galima būtų ką neigti. - Tai mano dalykas. Ar galėjau jus mylėti po šitos šlykščios išdavystės - juk jūs šnipinėjote mane, papirkote kiekvieną šių laiptų pakopą, namų šeimininkę, tarnaitę ir gal net Reginą... Ak, kaip gražu! Jei man dar liktų nors lašas jausmo tokiam niekšingam žmogui, pateikčiau jam tokių argumentų, nuo kurių jis dvigubai stipriau pamiltų mane!.. Bet jūs, pone, likite su savo abejonėmis, kada nors jus už jas kankins sąžinė... Venceslavai, suknelę!

Ji paėmė suknelę, užsivilko, apsižiūrėjo veidrodyje ir ramiai baigė rengtis, nekreipdama dėmesio į brazilą, tartum būtų buvus viena kambaryje.

- Venceslavai, jūs pasiruošęs? Eikite pirmas.

Akies kampu sekė Montesą veidrodyje, ir jai pasiro-

dė, kad išbalusiame jo veide šmėkštelėjo šešėlis tos silpnybės, kuri ir stipriausią vyriškį atiduoda moters kerų valdžion; paėmė jį už rankos, priėjusi taip arti, kad jis galėtų įkvėpti tą pavojingą mylimos moters kvepalų aromatą, nuo kurio svaigsta įsimylėjėliai, ir pajutusi, kad jis virpa, metė į jį priekaištingą žvilgsnį:

- Leidžiu jums papasakoti apie savo iškylą ponui Kreveliui, jis jumis niekada nepatikės. Todėl aš turiu teisę už jo ištekėti, poryt jis taps mano vyru!.. Ir bus su manim laimingas!.. Sudiev! Pasistenkite mane užmiršti...

- Ak, Valeri! - sušuko Anri Montesas, spausdamas ją glėbyje. - Tai negalimas dalykas! Važiuok su manim į Braziliją!

Valeri pažiūrėjo į baroną ir suprato, kad jis vėl jos vergas.

- O, jei tu mane visada mylėtum, Anri! Po dvejų metų būčiau tavo žmona; bet tavo veidas šią minutę man atrodo labai klastingas...

- Prisiekiu, kad mane nugirdė, kad apgaulingi draugai primetė man šią moterį ir kad viskas pasidarė netyčia! - tarė Montesas.

- Tat gal dar galėčiau tau atleisti? - nusišypsojo ji.

- Ir vis dėlto tu tekėsi? - paklausė baronas, ėdamas širdį plėšančio nerimo.

- Aštuoniasdešimt tūkstančių frankų rentos! - tarė ji su pusiau komišku entuziazmu. - Ir Krevelis myli mane taip, kad jis greitai mirs!

- Ak taip, suprantu, - tarė brazilas.

- Na gerai... po kelių dienų susitarsime, - tarė ji. Ir triumfuojanti išėjo.

"Dabar nebeturiu skrupulų! - pagalvojo baronas, kurį laiką pastovėjęs lyg įbestas. - Ką! Šita moteris ketina savo meilės priemonėmis nuvaryti į kapus tą seną mulkį, kaip anksčiau taikė sunaikinti Marnefą!.. Aš būsiu Dievo rūstybės įrankiu!"

Po dviejų dienų tie patys diu Tijė svečiai, kurie tada

išsišiepę skalijo ant ponios Marnef, sėdėjo pas ją prie stalo; prieš valandą ji išsinėrė iš senojo kailio, pakeisdama savo pavardę į garbingą Paryžiaus mero pavardę. Šitas išdavikiškas liežuvavimas yra viena iš paprasčiausių Paryžiaus gyvenimo lengvapėdysčių. Valeri turėjo malonumo pamatyti bažnyčioje brazilą, kurį iš pasididžiavimo pakvietė Krevelis, tapęs teisėtu vyru. Niekas nenustebo, kad Montesas dalyvauja pusryčiuose. Visi šie aštrialiežuviai jau seniai buvo susigyvenę su niekšystėmis dėl aistros, su nuolaidžiavimais dėl pomėgio. Gilus Steinboko liūdesys - mat jis pradėjo niekinti tą, kurią laikė angelu - buvo, visų nuomone, labai gero skonio. Lenkas tuo tarytum sakė, kad tarp jo ir Valeri viskas baigta. Lisbeta atėjo pabučiuoti savo brangiosios ponios Krevel ir atsiprašė, kad dėl itin blogos Adelinos sveikatos negalinti dalyvauti pusryčiuose.

- Būk rami, - pasakė ji, atsisveikindama su Valeri, - tu lankysiesi pas juos, ir jie lankysis pas tave. Vien tik išgirdusi šiuos keturis žodžius: *du šimtu tūkstančių frankų*, baronienė vos nenumirė. O, jie dabar visi tavo rankose; bet kas tai per istorija? Papasakosi man ją.

Praėjus mėnesiui po vestuvių, Valeri jau spėjo kokią dešimtį kartų susiginčyti su Steinboku, reikalaujančiu, kad ji pasiaiškintų, kokie jos santykiai su Anri Montesu: jis badė jai akis jos pačios žodžiais, pasakytais tada, anos scenos jų meilės lizdely metu. Venceslavas nesitenkino pliekdamas Valeri paniekos kupinais žodžiais, bet ir taip akylai dabar ją sekė, kad ji nė minutės negalėjo laisvai atsikvėpti, atsidūrusi tarp Venceslavo pavydo ir Krevelio glamonių. Nebeturėdama šalia savęs Lisbetos, nuostabiai gerai mokančios jai patarti, ji kartą įsikarščiavo tiek, kad šiurkščiai prikišo Venceslavui savo skolinamus jam pinigus. Steinboko širdyje vėl atbudo išdidumas, ir jis daugiau nebesirodė Krevelio rūmuose. Valeri pasiekė tikslą - ji norėjo kuriam laikui atsikratyti Venceslavo ir atgauti laisvę. Dabar ji laukė, kada Krevelis išvažiuos į dvarą, pas grafą Popino, kur jis turėjo tartis dėl ponios Krevel pristatymo

aukštuomenėje, tada ji ketino paskirti pasimatymą brazilui; norėjo praleisti su juo visą dieną, pateikti jam tokių įrodymų, kad jis dvigubai labiau ją pamiltų. Tą rytą Regina, supratusi, kad padarė didelį nusikaltimą, jei gavo tiek daug pinigų, bandė įspėti savo šeimininkę, kuri jai, žinoma, rūpėjo labiau negu kažkokie nepažįstami žmonės; bet kadangi jai buvo iš anksto pagrasinta, kad ji bus apšaukta beprote ir uždaryta Salpetriere*, jei išsiplepės, padarė ji tai nedrąsiai.

- Ponia dabar tokia laiminga, - tarė ji, - kam dar kvaršinti galvą dėl šito brazilo?.. Aš asmeniškai juo nepasitikiu!

- Iš tiesų, Regina! - atsakė Valeri. - Reiks jį pavaryti.

- Ak, ponia, labai džiaugiuosi. Bijau aš šito juodveidžio! Atrodo, kad jis gali bet ką padaryti...

- Kokia tu kvailiukė! Kai jis su manim, pavojus gresia jam, ne man.

Šią akimirką įėjo Lisbeta.

- Mano brangi Ožkyte! Kaip seniai mudvi besimatėme! - tarė Valeri. - Aš labai nelaiminga... Krevelis man įkyrėjo, Venceslavas nebesirodo - mudu susipykome...

- Žinau, - nutraukė ją Lisbeta, - dėl jo aš ir ateinu. Viktorenas sutiko jį apie penktą valandą Valua gatvėje. Venceslavas ėjo į pigų restoranėlį, kur pietaujama už dvidešimt penkis sū. Alkaną žmogų lengviau paveikti jausmais, ir Viktorenas parsitempė jį į Liudviko Didžiojo gatvę... Hortenzija, pamačiusi, kad Venceslavas sulysęs, ligotas, blogai apsirengęs, pirmoji ištiesė jam ranką... Tai išdavystė!

- Atėjo ponas Anri, - šnabžtelėjo Valeri į ausį liokajus.

- Palik mane, Lisbeta, rytoj viską tau paaiškinsiu!..

Bet, kaip matysime, Valeri greit nieko niekam nebegalėjo paaiškinti.

Gegužės mėnesio pabaigoje Viktorenas, pamažu mokėdamas baronui de Nusingenui tėvo skolą, galutinai išpirko barono Julo pensiją. Kiekvienam yra žinoma, kad

pensija išmokama tik tada, kai kiekvieną pusmetį pristatomas pažymėjimas, kad pensininkas gyvas. Bet kadangi niekas nežinojo, kur gyvena baronas Julo, tai ta jo pensijos suma, kuriai buvo uždėtas areštas Vovinė naudai, susikaupė valstybės iždе. Vovinė pasirašius aktą, kad areštas nuimamas, dabar būtinai reikėjo surasti patį pensininką, kad galėtų atsiimti susikaupusią sumą. Daktaro Bjanšono slaugoma, baronienė pakilo iš ligos patalo. Baronienei visiškai pasveikti padėjo geroji Žozefa - ji parašė jai laišką, kurio taisyklinga rašyba bylojo buvus kunigaikščio d'Eruvilio pagalbą. Štai ką parašė baronienei dainininkė, keturiasdešimt dienų nuoširdžiai ieškojusi barono:

Gerbiamoji ponia baroniene,

Prieš du mėnesius ponas Julo gyveno Bernardinų gatvėje su Elodi Šarden, mezginių adytoja. Ji paveržė baroną iš panelės Bižu; bet iš čia jis dingo, viską metęs ir nieko neįspėjęs; kur išvažiavo - nežinia. Tačiau aš nenustojau vilties ir pasamdžiau žmogų, kuris jo ieško, ir jis jau pranešė man, jog matęs baroną Burdono bulvare.

Vargšė žydė ištesės pažadą, duotą krikščionei. Tegul angelas meldžiasi už demoną! Šitaip turbūt esti kartais ir danguje.

Su gilia pagarba amžinai jūsų nuolanki tarnaitė
Žozefa Mirah.

Advokatas Julo d'Ervi nieko daugiau negirdėjo apie baisiąją ponią Nurison; uošvis buvo vedęs, svainį jis sugrąžino į šeimos židinį, todėl, nepatirdamas jokių nemalonumų iš savo naujosios uošvės ir matydamas, kad motina kasdien vis geriau jaučiasi, atsidėjo savo politinei ir teisinei veiklai, nešamas smarkaus Paryžiaus gyvenimo srauto, paverčiančio dienas valandomis. Kartą sesijos pabaigoje jam buvo pavesta daryti pranešimą Deputatų rūmuose, ir jis ketino dirbti visą naktį. Grįžęs į kabinetą apie devintą valandą vakaro, laukė, kada liokajus atneš žvakides su gaubtuvu, ir mąstė apie tėvą. Priekaištavo pats sau, kad

rūpestį surasti tėvą paliko dainininkei, ir nutarė rytoj šiuo reikalu užeiti pas poną Šapiuzo, kai staiga prie lango prieblandoje pastebėjo iškilnią senio galvą pageltusiu pakaušiu, apjuostu žilų plaukų vainiku.

- Įsakykite, brangusis pone, įleisti pas jus vargšą atsiskyrėlį. Atkeliavau iš dykumos ir renku aukas atstatyti vienuolynui.

Šis staiga prabilęs vaiduoklis priminė jam baisiosios Nurison pranašystę, ir advokatas sudrebėjo.

- Įleiskite tą senį, - paliepė jis liokajui.

- Jis prismardins jūsų kabinetą, - atsakė liokajus, - jo ruda sutana turbūt nekeista nuo pat išvykimo iš Sirijos, o marškinių neturi...

- Įleiskite, - pakartojo advokatas.

Senis įėjo. Viktorenas nepatikliu žvilgsniu permetė šį tariamą atsiskyrėlį - maldininką. Tai buvo tikriausias Neapolio vienuolis: jo sutana, kaip visų Neapolio vienuolių, panėšėjo į ladzaronės skarmalus, sandalai - odos skudurai, kaip ir pats vienuolis - žmogaus skuduras. Įspūdis buvo toks tikras, kad, vis dar šiek tiek abejodamas, advokatas subarė pats save, kam patikėjo ponios Nurison kerais.

- Ko norite iš manęs?

- To, ką laikote savo pareiga man duoti.

Viktorenas paėmė iš sidabro krūvelės nuo stalo penkių frankų monetą ir davė ją nepažįstamajam.

- Į penkiasdešimt tūkstančių frankų sąskaitą - mažoka, - tarė elgeta iš dykumos.

Šis sakinys išsklaidė visas Viktoreno abejones.

- O dangus ar ištesėjo savo pažadą? - paklausė advokatas, suraukęs kaktą.

- Abejonė - tai įžeidimas, sūnau! - atšovė atsiskyrėlis. - Jei norite mokėti tik po laidotuvių, tai turite tam teisę. Grįšiu po savaitės.

- Po laidotuvių?! - sušuko advokatas atsistodamas.

- Jie pakliuvo, - tarė senis išeidamas, - o Paryžiuje mirtis kerta iš peties.

Julo nuleido galvą, o kai norėjo atsakyti, vikriojo senio kambaryje nebebuvo.

"Nieko nesuprantu, - tarė pats sau Viktorenas Julo. - Bet jei po savaitės tėvo nerasime, kreipsiuosi į jį. Iš kur ponia Nurison (ji, rodos, šitaip vadinasi) ir traukia tokius aktorius?"

Kitą dieną daktaras Bjanšonas leido baronienei pasivaikščioti sode; jis apžiūrėjo Lisbetą, kuri visą mėnesį dėl lengvo bronchų sunegalavimo negalėjo išeiti iš namų. Mokslininkas nesiryžo pasakyti, ką iš tikrųjų galvoja apie Lisbetos sveikatą, kol nebuvo ištyręs lemiamų jos ligos simptomų; jis palydėjo baronienę į sodą, norėdamas pažiūrėti, kaip nervinį jos drebulį, kurį gydė, veiks grynas oras - po dviejų mėnesių, praleistų kambaryje. Talentingasis Bjanšonas susigundė išgydyti šią nervų ligą. Baronienė ir vaikai, matydami, kad šitas didysis ir garsusis gydytojas prisėdo su jais pasikalbėti, mandagiai su juo šnekučiavosi.

- Jūs turite tiek darbo, ir tas darbas toks liūdnas! - tarė baronienė. - Žinau, ką reiškia dienų dienomis matyti skurdą ir fizinį skausmą.

- Ponia, - atsakė gydytojas. - Taip, man nesvetimi tie vaizdai, kuriuos jums tenka matyti, atliekant savo labdaringas pareigas. Bet ilgainiui įprasite į juos, kaip įprantame mes visi. Toks socialinis dėsnis. Nei nuodėmklausys, nei teisėjas, nei advokatas negalėtų atlikti savo pareigų, jei *profesinis įgūdis* nesutramdytų *žmogaus širdies*. Ar galima būtų gyventi, jei gamtoje nebūtų šio reiškinio? Ar nėra skirta kariškiui susidurti kare su dar žiauresniais vaizdais, negu tie, kuriuos matome mes? O vis dėlto kariškiai, perėję karo ugnį, išlieka geri žmonės. Mes randame savo darbe pasitenkinimo, kai pavyksta išgydyti ligonį, jūs - džiaugsmą, kai išgelbstite šeimą iš bado, nuodėmės ar skurdo baisybių ir grąžinate ją į darbą, į visuomeninį gyvenimą. Bet kuo gali pasiguosti teisėjas, policijos komisaras ir advokatas, turėdami visą gyvenimą raustis pačiose niekšiškiausiose savanaudiškumo intrigose, savanaudiškumo - šitos visuome-

ninės pabaisos, kuri pažįsta gailestį tik tada, kai nepasiseka, bet niekada nežinos, kas yra atgailos jausmas? Vienos visuomenės pusės gyvenimas praeina, betyrinėjant kitą visuomenės pusę. Turiu seną draugą - advokatą, dabar jis jau pasitraukęs į pensiją; jis sakė man, kad štai jau penkiolika metų notarai ir advokatai taip pat nepasitiki savo klientais, kaip ir jų priešininkais. Jūsų sūnus, ponia, advokatas, ar jo niekad nesukompromitavo tas, kurį jis stojo ginti?

- O! Ir dažnai! - nusišypsojo Viktorenas.

- Kuo reikia aiškinti šį baisų blogį? - paklausė baronienė.

- Religijos stoka, - atsakė gydytojas, - ir pinigo įsiviešpatavimu, nes juk pinigas yra ne kas kita, kaip sukonkretėjęs egoizmas. Kadaise pinigas nevaidino tokio lemiamo vaidmens, buvo kitų dalykų, kurie jį viršydavo. Turėjo savo vertę kilmė, talentas, nuopelnai valstybei; bet šiandien įstatymai pavertė pinigą visuotiniu matu, paėmė jį politinių galių pagrindu. Kai kurie pareigūnai, neturėdami turto cenzo, negali būti renkami - Žanas Žakas Ruso tos teisės šiandien neturėtų! Paveldai tolydžio smulkėja, ir kiekvienas, vos sulaukęs dvidešimties metų, norom nenorom turi rūpintis savimi. Na ir ką, tarp būtinybės susikalti pinigą ir tarp gėdingų finansinių machinacijų nebėra sienos, nes Prancūzijoje nebėra gyvo tikėjimo, nors ir kaip girtinai kai kurie žmonės stengiasi atgaivinti katalikybę. Štai ką sako tie, kurie, kaip aš, stebi visuomenės slapčiausius užkaborius.

- Maža džiaugsmo jūs matote savo darbe, - tarė Hortenzija.

- Tikras gydytojas, - atsakė Bjanšonas, - gyvena mokslui. Jį palaiko šitas jausmas, taip pat įsitikinimas, kad jis naudingas visuomenei. Štai šiuo metu aš kaip tik patiriu vieną šitokį mokslininko džiaugsmą, o daugelis paviršutiniškų žmonių palaikytų mane beširdžiu. Rytoj pateiksiu Medicinos Akademijai vieną savo atradimą. Šiuo metu tyrinėju ligą, kuri jau buvo laikoma išnykusi, - beje, tai neišgydoma liga, prieš kurią čia, vidutinio klimato

juostoje, esame beginkliai, bet ji išgydoma Indijoje. Šita liga siautėjo viduramžiais. Kiek grožio kovoje, kurią kovoja gydytojas prieš tokią ligą! Jau dešimt dienų man iš galvos nė valandėlės neišeina mano ligoniai - jie du, žmona ir vyras! Ar jie nebus jums giminės - juk ponia esate pono Krevelio duktė, - kreipėsi jis į Selestiną.

- Ką! Jūsų ligonis - mano tėvas?! - sušuko Selestina. - Barbė de Žui gatvėje?

- Visiškai taip, - atsakė Bjanšonas.

- Ir jūs sakote, kad liga neišgydoma? - pakartojo pasibaisėjęs Viktorenas.

- Einu pas tėvą! - sušuko Selestina ir atsistojo.

- Griežtai draudžiu, ponia, - ramiai pasipriešino Bjanšonas. - Ši liga užkrečiama.

- Bet jūs pats einate, pone, - atšovė jaunoji moteris. - Nejau manote, kad dukters priedermės tėvui menkesnės už gydytojo priedermes ligoniui?

- Ponia, gydytojas žino, kaip saugotis užsikrėtimo, o jūsų neprotingas noras aukotis rodo man, kad jūs neįstengsite būti tokia atsargi kaip aš.

Selestina atsikėlė, nuėjo persirengti, ruošdamasi išeiti.

- Pone daktare, - kreipėsi Viktorenas į Bjanšoną, - ar turite vilties išgelbėti ponus Krevelius?

- Vilties turiu, bet nelabai tikiu, - atsakė Bjanšonas. - Apskritai dalykas man neaiškus... Šita liga serga negrai ir Amerikos tautelės, jų odos sandara skirtinga nuo baltosios rasės odos sandaros. Ir aš jokiu būdu negaliu rasti ryšio tarp negrų, raudonodžių, metisų ir ponų Krevelių. Ši liga mums, medikams, labai įdomi, bet žmonėms ji baisi. Šita vargšė moteris, kuri, sakoma, buvusi graži, yra nubausta už savo nuodėmingąjį grožį, nes šiandien jos veidas bjauriai sudarkytas, jei iš viso ji dar panaši į žmogų!.. Jai krinta dantys ir plaukai, ji panaši į raupsuotuosius, ji šlykšti pati sau; jos rankos, į kurias baisu žiūrėti, ištinusios ir aptekusios žalsvais spuogais; nagai išsineria ir pasilieka žaizdose, kai ji jas kasosi, visos galūnės irsta, jas ėda pūliai.

- Bet kokia to irimo priežastis? - paklausė advokatas.

- Kraujo gedimas, - atsakė Bjanšonas, - kuris vyksta pasibaisėtinai greitai. Aš tikiuosi paveikti kraują ir tuo tikslu daviau padaryti jo analizę, dabar eisiu namo susipažinti su jos rezultatais, analizę darė mano draugas profesorius Diuvalis, garsusis chemikas. Paskui griebsiuosi tų kraštutinių priemonių, kurias kartais naudojame, kovodami su mirtimi.

- Čia jau Dievas pridėjo savo ranką! - tarė didžiai susijaudinusi baronienė. - Dėl šitos moters kaltės turėjau patirti tokių kančių, kad aptemus protui šaukiausi Dievo keršto, bet teišgirsta mane Viešpats, linkiu, kad jums pasisektų, pone daktare.

Julo svaigo galva, jis žiūrėjo čia į motiną, čia į seserį, čia į daktarą, drebėdamas, kad jie neatspėtų jo minčių. Jis laikė save žudiku, Hortenzija galvojo, kad Dievas labai teisingas. Pasirodė Selestina ir paprašė vyrą ją palydėti.

- Jei iš tikrųjų ten einate, ponai, tai laikykitės per žingsnį nuo ligonių lovos - štai ir visos atsargumo priemonės. Nei vienas, nei kitas nesusimanykite pabučiuoti mirštančiojo. Pone Julo, jūs turite eiti su žmona, saugokite, kad ji nepažeistų mano nurodymų.

Pasilikusios vienos, Adelina ir Hortenzija nuėjo aplankyti Lisbetos. Hortenzija taip baisiai neapkentė Valeri, kad negalėjo susivaldyti.

- Teta! Už motiną ir už mane atkeršyta!.. - sušuko ji. - Tas nuodingas padaras įkando pats sau - ji pūva!

- Hortenzija, - tarė baronienė, - krikščionė taip nekalba. Turėtum prašyti Dievą, kad įkvėptų šiai nelaimingajai atgailos jausmą.

- Ką sakote? - sušuko Beta, pakilusi iš kėdės. - Jūs kalbate apie Valeri?

- Taip, - atsakė Adelina, - ji žuvusi, ji mirs nuo baisios ligos, apie kurią vien tik klausantis žmogų krečia šiurpas.

Pusseserė Beta ėmė kalenti dantimis, ją išmušė

šaltas prakaitas, ėmė krėsti drebulys, kuris išdavė, kaip stipriai ir aistringai ji prisirišusi prie Valeri.

- Einu pas ją! - tarė ji.

- Bet daktaras uždraudė tau išeiti?

- Nesvarbu! Einu!.. Kaip turi graužtis tas vargšas Krevelis, juk jis taip myli savo žmoną...

- Jis taip pat miršta, - atsakė grafienė Steinbok. - O, visi mūsų priešai pateko velniui į rankas...

- Dievui į rankas, dukrele...

Lisbeta apsirengė, užsimetė savo garsųjį geltoną kašmirą, užsidėjo juodą aksominę skrybėlaitę, apsiavė suvarstomais batukais ir, nepaisydama Adelinos ir Hortenzijos įspėjimų, išbėgo, tarsi genama kažkokios despotiškos jėgos. Atėjusi į Barbė gatvę keliom minutėm vėliau už ponus Julo, Lisbeta pamatė septynis gydytojus, susirinkusius Bjanšono kvietimu pažiūrėti šio reto susirgimo. Su jais buvo ir pats Bjanšonas. Daktarai svetainėje stačiomis aptarinėjo ligą; čia vienas, čia kitas įeidavo į Valeri ar į Krevelio kambarį, apžiūrėdavo sergančiuosius ir grįždavo su kokiu nors argumentu, pagrįstu tais trumpais stebėjimais.

Šių mokslo didžiūnų nuomonės nesutapo dėl labai rimtų skirtumų. Vienas jų, niekieno nepalaikomas, galvojo, kad čia esama užnuodijimo galbūt asmeninio keršto tikslais, ir neigė, kad šis atvejis galėtų turėti ką nors bendra su senovine liga, aprašyta viduramžiais. Trys kiti teigė, kad čia esąs limfų ir organizmo skysčių gedimas. Likusieji drauge su Bjanšonu tvirtino, kad šios ligos priežastis esąs kraujo gedimas; kraują gadinąs kažkoks nežinomas ligos sukėlėjas. Bjanšonas atsinešė profesoriaus Diuvalio padarytos kraujo analizės rezultatus. Gydymo priemonės, nors beviltiškos ir vien empirinės, turėjo priklausyti nuo šios grynai medicininės problemos sprendimo.

Lisbeta, pamačiusi prie savo draugės lovos šventojo Tomo Akviniečio bažnyčios vikarą ir slaugytoją seserį vienuolę, sustojo it suakmenėjusi už trijų žingsnių nuo lovos, kurioje merdėjo Valeri. Šitoje puvėsių krūvoje, iš

penkių žmogaus juslių beturinčioje tik regą, tikėjimas matė sielą, kurią reikėjo gelbėti. Sesuo vienuolė, vienintelis žmogus, sutikęs prižiūrėti Valeri, laikėsi atokiai nuo jos. Šitaip katalikų Bažnyčia, ši dieviškoji organizacija, visada ir visur gaivinama ir įkvepiama pasiaukojimo, dvejopa forma - dvasiškai ir kūniškai - gelbėjo tą šlykščią, dvokiančią nusidėjėlę, pasmerktą myriop, dosniai teikdama jai savo begalines malones ir neišsemiamus gailestingumo lobius.

Baisiausiai persigandę tarnai nebevaikščiojo į pono ir ponios kambarius; jie tegalvojo apie save ir manė, kad šeimininkai nubausti teisingai. Smarvė buvo tokia, kad niekas negalėjo ilgiau pabūti Valeri kambaryje, nors langai stovėjo atdari ir buvo labai prikvėpinta. Prie jos budėjo tik Religija. Kokiu būdu galėjo tokia neeilinio proto moteris kaip Valeri nesusimąstyti, kokie interesai verčia prie jos pasilikti tuos du Bažnyčios atstovus? Tad mirštančioji paklausė kunigo balso. Į šią nuodėmingą sielą įsiskverbė gailesys tokia pat jėga, kokia niokojo nuožmioji liga jos grožį. Gležnutė Valeri pasirodė kur kas mažiau atspari ligai kaip Krevelis, ji turėjo ir mirti pirmoji, nes pirmoji užsikrėtė.

- Jei aš pati nebūčiau sirgusi, būčiau atėjusi tavęs slaugyti, - ištarė pagaliau Lisbeta, sugavusi gęstantį savo draugės žvilgsnį. - Štai jau dvi ar trys savaitės neišeinu iš kambario; bet iš daktaro sužinojusi, kad sergi, bėgte atbėgau.

- Vargše Lisbeta, tu vis dar mane myli! - tarė Valeri. Klausyk! Man belieka diena ar dvi galvoti, juk aš negaliu sakyti *gyventi*. Matai, kūno aš nebeturiu, aš - krūva purvo... Man neleidžia pasižiūrėti į veidrodį. Ką gi, gavau, ką užsidirbau. O, aš norėčiau atitaisyti visa pikta, ką esu padariusi, kad tik nusipelnyčiau malonę.

- O! - tepratarė Lisbeta. - Jei jau šitaip kalbi, tai tavęs nebėr.

- Nekliudykite šiai moteriai atgailauti, nenukreipkite jos nuo krikščioniškų minčių, - tarė kunigas.

"Nieko nebeliko! - pagalvojo Lisbeta pasibaisėjusi.

- Nebepažįstu nei jos akių, nei burnos! Nebėra nė vieno jos bruožo! Ir protas susimaišė! O, kaip baisu!.."

- Nežinai, - tęsė Valeri, - kas yra mirtis, ką reiškia norom nenorom galvoti apie paskutinę savo gyvenimo rytdieną ir kas laukia karste. Kūnui - kirminai, bet sielai kas?.. Ak, Lisbeta, jaučiu, kad yra kitas gyvenimas!.. Ir mane ima toks siaubas, kad jis užstelbia mano pūvančio kūno skausmą!.. Kadaise juokais, tyčiodamasi iš vienos šventosios, sakiau Kreveliui, kad Dievo kerštas pasireiškia įvairiausiomis nelaimėmis... Na ir ką, buvau pranašė!.. Nežaisk su tuo, kas šventa, Lisbeta! Jei myli mane, pasek mano pavyzdžiu ir atgailauk!

- Aš! - sušuko lotaringietė. - Gamtoje visur matau kerštą, vabzdžiai žūsta, tenkindami keršto poreikį, kai juos kas užkabina! O šitie ponai, - tarė ji, rodydama į kunigą, - ar nesako mums, kad Dievas keršija ir kad jo kerštas amžinas!..

Kunigas romiai pažvelgė į Lisbetą ir tarė:

- Jūs bedievė, ponia.

- Tik pažiūrėk, į ką aš panaši!.. - tarė jai Valeri.

- Ir iš kur tu gavai šitą gangreną? - paklausė senmergė, nemesdama savo kaimietiško netikėjimo.

- O! Anri atsiuntė laiškelį, po kurio man nebėra jokių abejonių dėl savo likimo... Mane nužudė Anri. Ak, mirti tada, kai norėjau pradėti dorą gyvenimą, ir mirti, keliant visiems pasišlykštėjimą... Lisbeta, mesk visas mintis apie kerštą! Būk gera tai šeimai, aš savo testamente užrašiau jiems visa, ką tik įstatymas man leidžia! Eik sau, sese, nors esi šiandien vienintelė būtybė, kuri nenusikreipei su pasibaisėjimu nuo manęs, maldauju tave, eik sau, palik mane vieną... Man vos užteks laiko atsiduoti Dievui į rankas!..

"Ji klejoja", - pagalvojo Lisbeta, išeidama iš kambario.

Net pats stipriausias žmogaus jausmas, moters bičiulystė moteriai, negalėjo prilygti herojiškai Bažnyčios ištvermei. Lisbeta, dusdama nuo šlykštaus tvaiko, išskubėjo

iš kambario. Gydytojai vis dar ginčijosi. Bet nusvėrė Bjanšono nuomonė, ir dabar buvo tariamasi, kaip pradėti bandymus

- Kad ir kaip ten būtų, bet skrodimas bus nepaprastai įdomus, - kalbėjo vienas priešingą nuomonę gynęs gydytojas, - turėsime du egzempliorius ir galėsime palyginti.

Lisbeta palydėjo Bjanšoną, jis priėjo prie ligonės lovos, tartum visai nejausdamas sklindančios smarvės.

- Ponia, - tarė jis, - mes išbandysime galingą gydymo priemonę. Gal pasiseks jus išgelbėti...

- Jei mane išgelbėsite, - tarė ji, - ar būsiu aš tokia pat graži kaip anksčiau?

- Galbūt! - atsakė mokslininkas.

- Žinau jūsų *galbūt*! - tarė Valeri. - Būsiu panaši į moterį, ištrauktą iš gaisro! Palikite mane Bažnyčiai! Dabar galiu patikti tik Dievui! Pasistengsiu susitaikyti su Juo. Tai bus paskutinis mano pakoketavimas! Taip, turiu dabar *susičiupti Dievulį*!

- Štai kur tikras mano vargšės Valeri žodis, dabar aš atpažįstu ją! - tarė Lisbeta verkdama.

Lotaringietė laikė savo pareiga užeiti ir į Krevelio kambarį, kur ji rado Viktoreną su žmona, sėdinčius už trijų žingsnių nuo ligonio lovos.

- Lisbeta, - tarė jis, - jie nesako, kaip mano žmonos sveikata. Tu ją ką tik matei. Kaip ji jaučiasi?

- Jai geriau, ji tiki išsigelbėjimu! - atsakė Lisbeta žodžių žaismu, norėdama nuraminti Krevelį.

- Na, tai gerai! - tęsė meras. - O aš bijojau, kad jos ligos kaltininkas nebūčiau aš... Nejau įmanoma tiek laiko išbūti parfiumerijos prekių komivojažeriu ir nesusilaukti už tai bausmės? Mane kankina sąžinė. Kur aš dėsiuos, netekęs Valeri? Dievaži, vaikai, aš dievinu šitą moterį.

Krevelis mėgino įsirėžti savo mėgstama poza, atsisėdęs lovoje.

- O, tėveli! - sušuko Selestina. - Tik jūs pasveikite, aš priimsiu pas save pamotę, prižadu!

- Vargšelė Selestina! - pasakė Krevelis. - Eikš, pabučiuosiu tave!..

Viktorenas sulaikė prie tėvo bepuolančią žmoną.

- Jūs nežinote, pone, - švelniai tarė advokatas, - kad jūsų liga užkrečiama.

- Tiesa, - atsakė Krevelis, - daktarai džiūgauja, kad atrado manyje kažkokį viduramžių marą, apie kurį buvo galvojama, kad jau išnykęs, ir dabar trimituoja apie jį savo fakultetuose... Linksma, ar ne?

- Tėveli, - tarė Selestina, - tik ištvermės, ir jūs nugalėsite šią ligą.

- Nesirūpinkite, vaikai, giltinė turi du kartus apsigalvoti, kol pasiryš kirsti Paryžiaus merą! - pasakė jis su komišku šaltakraujiškumu. - Na, o jei mano apylinkė bus tokia nelaiminga, kad neteks žmogaus, kuriam rinkėjai du kartus pareiškė pasitikėjimą... (hm... matote, kaip aš rišliai kalbu!) na ką gi, tada aš mokėsiu susipakuoti kraustulius. Ne veltui juk aš buvęs komivojažeris, keliauti pratęs. O, vaikai, aš laisvamanis!

- Tėveli, prižadėk, kad sutiksi priimti kunigą.

- Niekados, - atsakė Krevelis. - Ką padarysi! Aš mitęs Revoliucijos pienu, nesu toks protingas, kaip baronas de Holbachas*, bet tokios pat tvirtos dvasios, kaip ir jis. Labiau negu bet kada jaučiuosi giminė Regentystės laikams, pilkiesiems muškietininkams, abatui Diubua ir maršalui Rišeljė! Velniai griebtų! Mano vargšė žmona, matyt, neteko galvos, kad atsiuntė man žmogų su sutana, man, Beranžė garbintojui, Lizetės** draugui, Voltero ir Ruso sūnui... Matyt, bandydamas sužinoti, ar liga manęs nepalaužė, daktaras paklausė: "Ar pas jus buvo kunigas?.." Na štai, čia aš pasekiau didžiojo Monteskjė pavyzdžiu. Taip, pažvelgiau į daktarą... žiūrėkite, va šitaip, - jis pasisuko trim ketvirčiais, kaip savo portrete, valdingai ištiesė ranką, - ir pasakiau jam:

...Parodė vergas raštą savo,
Bet veltui jis atėjo - nieko neišgavo.

- Gražiai užsukta! Iš to matyti, kad ir agonijoje ponas pirmininkas de Monteskjė išlaikė savo genijaus šmaikštumą - ne veltui pas jį buvo siunčiamas jėzuitas!.. Mėgstu šį pasažą... nesakysiu jo gyvenimo, bet - jo mirties. O! Pasažas! Dar vienas kalambūras! Monteskjė pasažas!

Viktorenas Julo liūdnai žiūrėjo į savo uošvį ir galvojo, kad kvailumas ir tuštybė gali kartais parodyti tokio pat stiprumo, kaip tikroji sielos didybė. Priežastys, pažadinančios mūsų dvasinį gyvenimą, matyt, neturi nieko bendra su padariniais. Nejau dvasios tvirtybė, kuria pasižymi didelis nusikaltėlis, būtų ta pati, kuria stebino visus Šansenė*, lipdamas į giljotiną?

Savaitės gale buvo palaidota ponia Krevel, mirusi nuo neišpasakytų kančių, o po dviejų dienų paskui žmoną į kapus nuėjo ir Krevelis. Taigi vedybų sutarties sąlygos neteko savo vertės, ir Krevelis paveldėjo visą Valeri turtą.

Kitą dieną po Krevelio laidotuvių advokatui vėl prisistatė senis vienuolis atsiskyrėlis, ir jisai sutiko jį, netardamas nė žodžio. Vienuolis tylėdamas ištiesė ranką, ir taip pat tylėdamas advokatas Viktorenas Julo įteikė jam aštuoniasdešimt tūkstantinių iš tų pinigų, kurie buvo rasti Krevelio rašomajame stale. Ponia Julo jaunesnioji paveldėjo Prelio žemę ir trisdešimties tūkstančių frankų rentą. Ponia Krevel užrašė baronui Julo tris šimtus tūkstančių frankų. Skrofulioze sergąs Stanislavas, tapęs pilnamečiu, turėjo gauti Krevelio rūmus ir dvidešimt keturių tūkstančių frankų rentą.

Tarp gausių ir kilnių draugijų, įsteigtų labdaringų Paryžiaus katalikų, yra ponios de la Šanteri iniciatyva įkurta draugija; jos tikslas - surišti civiline ir bažnytine santuoka neturtingus žmones, gyvenančius susidėjusius. Įstatymų leidėjai, labai susirūpinę pajamomis, gaunamomis už aktus, ir viešpataujanti buržuazija, labai susirūpinusi notarų honorarais, dedasi nežiną, kad trys ketvirtadaliai paprastų žmonių neišsigali užmokėti penkiolikos frankų už vedybų aktą. Šiuo atžvilgiu notarų korporacija atsilikusi nuo Paryžiaus

advokatų korporacijos. Paryžiaus advokatai, nors gana smarkiai šmeižiama draugija, neturtingųjų bylas imasi ginti veltui, o notarai dar nepasiryžo veltui surašinėti vargingųjų vedybų aktus. O valstybės iždas? Reikėtų išjudinti visą valstybės mašiną, kad bent kiek atsileistų jo griežtos normos šiuo atžvilgiu. Civilinių aktų įrašymo įstaigos - kurčios ir nebylios. Bažnyčia savo ruožtu ima rinkliavą už jungtuves. Bažnyčia Prancūzijoje labai išradinga įvairiems mokesčiams rinkti; Dievo namuose ji verčiasi negarbingu suolų ir kėdžių pardavinėjimu, kuo piktinasi svetimšaliai, nors negali būti, kad ji būtų užmiršusi įpykusį Išganytoją, vaikantį pirklius iš maldyklos. Bažnyčia sunkiai atsisako šių teisių, reikia manyti, todėl, kad ši teisė, vadinama dešimtinės teise, yra šiandien vienas iš svarbiausių jos pajamų šaltinių, taigi čia Bažnyčia nusikalsta tiek, kiek ir valstybė. Taip susiklosčius aplinkybėms, ypač mūsų laikais, kai daugiau negu reikia rūpinamasi negrais, nepilnamečiais nusikaltėliais, esančiais pataisomosios policijos žinioje, nebelieka laiko rūpintis padoriais kenčiančiais žmonėmis, ir daugybė padorių šeimų gyvena nesusituokusios, nes neturi trisdešimties frankų - tai paskutinė kaina, už kurią notaro kontora, civilinių aktų įstaiga, merija ir bažnyčia sutinka sutuokti paryžiečių porą. Ponios de la Šanteri draugija, įsteigta grąžinti vargingoms šeimoms į krikščionišką ir įstatymų pripažintą kelią, ieško tokių porų ir randa jas juo lengviau dėl to, kad visų pirma teikia joms piniginę paramą, o tik paskui tikrina jų civilinę būklę.

Baronienė Julo, visiškai pasitaisiusi, vėl pradėjo eiti savo pareigas. Kaip tik šiuo metu garbioji ponia de la Šanteri kreipėsi į Adeliną, prašydama ją, šalia labdaringų darbų, rūpintis ir nesantuokinių vedybų įteisinimu.

Pirmasis baronienės tokių darbų bandymas nuvedė ją į nykų kvartalą, kitados vadintą *Mažąja Lenkija*, tarp Rošė, Pepinjerės ir Miromenilio gatvių. Šitas kvartalas buvo tartum Sen Marso* priemiesčio filialas. Atvaizduoti šiam kvartalui pakaks pasakyti, kad kai kuriuose namuose, gyvenamuose verslininkų be verslo, grėsmingų dvikovininkų profesionalų, skurdžių, besiverčiančių pavojingais darbais, savininkai nei

drįsta reikalauti nuomos, nei randa antstolį, kuris sutiktų išgyvendinti neišsigalinčius nuomininkus. Šiuo metu Verslas, siekiantis pakeisti šio Paryžiaus kampelio veidą ir apstatyti dirvonuojantį plotą tarp Amsterdamo gatvės ir Fobur diu Rulio gatvių, tikriausiai pakeis gyventojų sudėtį, nes mūrininko mentė Paryžiuje daugiau prisideda prie civilizacijos, negu kai kas galvoja! Statydamas gražius elegantiškus namus su šveicorinėmis, tiesdamas pro juos šaligatvius ir steigdamas krautuves, Verslas atbaido butų kainomis valkatas, vargingus ir nepageidaujamus nuomininkus. Taip šie kvartalai nusikrato kraupių gyventojų, lindynių, į kurias policija žengia tik tada, kai gauna iš teisingumo organų įsakymą.

1844 metų birželio mėnesį Labordo aikštė ir aplinkinės gatvės atrodė dar labai nekaip. Gerai apsirengęs praeivis, iš Pepinjerės gatvės atsitiktinai užklydęs į šias baisias gatveles, stebėdavosi, kaip su aristokratija čia maišosi žemiausia bohema. Šituose kvartaluose, kuriuose vegetuoja tamsūs varguoliai ir liepto galą priėję skurdžiai, gerai tebesiverčia paskutinieji Paryžiuje prašymų rašytojai. Ten, kur pamatysite kaligrafiškai, stambiomis raidėmis ant balto popieriaus išrašytus žodžius: *Čia rašomi prašymai*, iškabintus kurio nors pusrūsio ar purvino pirmojo aukšto lange, drąsiai galite pasakyti, kad šitame kvartale esama daug beraščių, o tai reiškia - daug negandų, nuodėmių ir nusikaltėlių. Tamsybė yra visų nusikaltimų motina. Nusikaltimas yra visų pirma protavimo trūkumas.

Baronienei sergant, šitame kvartale, kuriam ji buvo pasidariusi antrąja apvaizda, atsirado raštininkas, įsikūręs Saulėtajame pasaže - šis pavadinimas yra viena tų antitezių, kurias mėgsta paryžiečiai, nes Saulėtasis pasažas buvo itin tamsus. Šis raštininkas, kurį visi įtarė esant vokietį, vadinosi Vyderis ir gyveno susidėjęs su jauna mergina, kuriai buvo toks pavydus, jog leisdavo lankytis tiktai vienoje padorių krosnininkų šeimoje Sen Lazaro gatvėje; tie žmonės buvo italai, kaip ir visi krosnininkai, ir jau seniai gyveno Paryžiuje. Baronienė Julo, veikdama ponios de la Šanteri pavedimu,

kitados išgelbėjo šitą krosnininkų šeimą iš neišvengiamo bankroto, dėl kurio jie būtų nusigyvenę paskutiniškai. Po kelių mėnesių jie išsikapstė iš skurdo, prasigyveno, ir neseniai apvaizdą keikusių žmonių širdys atsivėrė tikėjimui karštai, kaip tikrų italų krosnininkų. Taigi pirmasis baronienės vizitas ir buvo šitai šeimai. Šeima gyveno Sen Lazaro gatvėje, netoli Rošė gatvės, ir baronienę nudžiugino tai, ką ji išvydo šių šaunių žmonių namuose. Sandėliai ir dirbtuvės, dabar gerai aprūpinti, knibždėjo parankinių ir darbininkų, vienų italų, atvykusių iš Domo d'Osolos slėnio; šeima gyveno viršuje, mažame butelyje, kuriame darbo dėka jau matėsi susikaupusio perteklius. Baronienę krosnininkai sutiko kaip tikrą madoną, nužengusią iš dangaus. Per ketvirtį valandos viską apžiūrėjusi, ji laukė dabar namų šeimininko, kad jis papasakotų, kaip eina reikalai, ir, kaip visada, pasinaudojo proga apsiklausinėti, ar nėra nelaimingųjų, kuriuos gal kartais pažįsta krosnininkų šeima.

- Ai, geroji ponia, jūs neatsisakytumėte ir prakeiktuosius iš pragaro gelbėti, - tarė italė, - taigi va čia, visai netoli mūsų, reikėtų ištraukti iš pražūties jauną mergaitę.

- Ar gerai ją pažįstate? - paklausė baronienė.

- Tai buvusio mūsų darbdavio dukraitė. Jis atvažiavo į Prancūziją 1798 metais, per revoliuciją; vadinosi Džiudičis. Tėtušis Džiudičis buvo vienas geriausių krosnininkų Napoleono laikais; mirė jis 1819 metais ir paliko savo sūnui gražų turtelį. Bet sūnus viską iššvaistė su nedoromis moterimis ir galų gale vedė vieną jų, matyt, gudresnę už kitas. Iš jos ir susilaukė šitos vargšės mergaitės; jai ką tik suėjo penkiolika metų.

- Na, ir kas jai pasidarė? - paklausė baronienė, giliai sukrėsta panašumo tarp šito Džiudičio ir jos vyro būdo.

- Taigi štai, ponia, šita mažytė, vardu Atala, pametė tėvą ir motiną ir apsigyveno čia, šalia mūsų, su senu vokiečiu, mažiausiai aštuonių dešimčių metų amžiaus, pavarde Vyderis, kuris tvarko reikalus žmonėms, nemokantiems nei skaityti, nei rašyti. Žmonės šneka, kad tas palaidūnas senis nupirkęs mažytę iš motinos už pusantro

tūkstančio frankų. Jei jis vestų - juk jam ar šiaip, ar taip jau mažai beliko gyventi, o sako, kad jis galįs gauti keleto tūkstančių frankų rentą, - na, tai ką, vargšei mergaitei, tikram angelėliui, nereiktų sunkiai dirbti, o ypač skursti, o skurdas ją ištvirkins.

- Dėkoju, kad nurodėte man progą padaryti gera, - tarė Adelina, - bet reikės elgtis labai atsargiai. Ką žinote apie tą senį?

- O ponia, tai šaunus žmogus, mergaitė su juo laiminga, ir sveikos nuovokos jam netrūksta; žiūrėkite, jis išsikraustė iš kvartalo, kur gyvena tie Džiudičiai, manau dėl to, kad norėjo išgelbėti mažytę iš motinos nagų. Motina pavydėjo dukteriai ir galbūt galvojo pasinaudoti jos grožiu ir padaryti iš kūdikio tokią, žinote, *panelę!*.. Atala prisiminė mus ir patarė *savo ponui* apsigyventi šalia mūsų; pamatęs, kokie mes esame, žmogelis leidžia jai pas mus lankytis. Bet priverskite juos susituokti, ponia, ir jūs padarysite gerą darbą, tikrai vertą jūsų... O kai mergaitė ištekės, tai bus laisva ir tokiu būdu apsidraus nuo motinos, kuri vis dar jos tykoja. Ji norėtų iš dukters pasipelnyti - įtaisyti ją teatre ar priversti toliau eiti tuo pat keliu, kuriuo ją paleido.

- O kodėl tas senis jos nevedė?..

- Nebuvo reikalo, - tarė italė. - Nors tėtušis Vyderis nėra visiškai blogas žmogus, bet, man rodos, jis gudrus ir nori būti visiškas jos šeimininkas. Na, o vedęs, dievaži, vargšas senis bijo susilaukti to, kas visiems seniams ant nosies kabo...

- Ar negalėtumėte pakviesti tos mergaitės? - paklausė baronienė. - Pakalbėčiau su ja čia ir išsiaiškinčiau, ar galima jai padėti...

Krosnininko žmona mirktelėjo vyresniajai dukteriai, ir ši tuoj išbėgo. Po dešimties minučių ji grįžo, vesdamasi už rankos penkiolikos su puse metų tikro itališko grožio mergaitę.

Atala Džiudiči turėjo paveldėjusi iš tėvo odos spalvą, dienos šviesoje gelsvą, kuri vakare, prie žiburio, atrodė balta kaip lelija, akis, tikrai rytietiškas savo dydžiu, forma ir

blizgesiu, tankias riestas blakstienas, panašias į mažytes juodas plunksneles, juodus kaip derva plaukus ir tą įgimtą Lombardijos dukroms didingumą, kuris verčia svetimšalį, vaikščiojantį sekmadienį Milano gatvėmis, lyginti durininkų dukras su karalienėmis. Atala, krosnininko dukters įspėta, kad atėjo ta didelė ponia, apie kurią daug girdėjo, skubiai apsivilko gražia šilkine suknele, dailiu apsiaustuku ir apsiavė suvarstomais bateliais. Kepuraitė su vyšniniais kaspinais teikė dar daugiau žavumo jos gražiai galvutei. Mergaitė smalsiai kaip vaikas žvilgčiojo skersomis į baronienę ir labai susidomėjo jos nerviniu drebuliu. Baronienė giliai atsiduso, išvydusi, kad tokia įstabaus grožio mergaitė patekusi į prostitucijos purvą, ir prisiekė pati sau grąžinti ją į doros kelią.

- Kaip vadiniesi, vaikeli?

- Atala, ponia.

- Ar moki skaityti, rašyti?..

- Ne, ponia; bet tai niekis, juk *ponas* moka...

- Ar tavo tėvai buvo kada nuvedę tave į bažnyčią? Ar ėjai pirmosios komunijos? Ar moki katekizmą?

- Tėtė norėjo, kad daryčiau kažką panašaus, apie ką čia kalbate, bet mama neleido...

- Mama!.. - sušuko baronienė. - Tai tavo mama labai bloga?..

- Ji mane visą laiką mušė! Nežinau kodėl, bet tėvas ir motina amžinai dėl manęs ginčijosi...

- Tai jie niekada tau apie Dievą nekalbėjo?.. - sušuko baronienė.

Mergaitė plačiai atvėrė akis.

- O, mama ir tėtė dažnai sako: "Lįsk dievui į... Kad tave dievas nutrenktų! Kad tave dievas!.." - tarė ji su įstabiu naivumu.

- Ar niekad nematei bažnyčios? Ar niekad tau neatėjo į galvą mintis ten įeiti?

- Bažnyčios?.. A! Dievo Motinos katedra, Panteonas! Taip, mačiau iš tolo, kai tėtė nusivesdavo mane į Paryžių; bet tai būdavo taip retai. O priemiestyje bažnyčių nėra.

- O kokiame priemiestyje jūs gyvenote?

- Priemiestyje...

- Kokiame priemiestyje?..

- Na, Šarono gatvėje, ponia...

Sent Antuano priemiesčio gyventojai niekada kitaip nevadina to savo garsaus kvartalo, sako trumpai - *priemiestis*. Jiems tai yra priemiestis tikra to žodžio prasme, neprilygstamas priemiestis, ir net fabrikantai šiuo pavadinimu supranta kaip tiktai Sent Antuano priemiestį.

- Ar niekas tau niekad nesakė, kas yra gera, kas bloga?

- Mama mušdavo mane, kai nepadarydavau taip, kaip ji norėdavo...

- Bet ar nesupratai, jog blogai darai, kad pabėgi nuo tėvo ir motinos su kažin kokiu seniu?

Atala Džiudiči išdidžiai pažvelgė į baronienę ir nieko neatsakė.

"Šita mergaitė - tikra laukinukė!.." - pagalvojo Adelina.

- O, ponia, tokių kaip ji pilna priemiestyje! - tarė krosnininko žmona.

- Bet ji neturi supratimo apie nieką, net apie blogį, o Viešpatie mano! Kodėl neatsakai?.. - paklausė baronienė, stengdamasi paimti Atalą už rankos.

Įpykusi Atala atsitraukė žingsnį atgal.

- Jūs - kvaila senė! - tarė ji. - Tėvas ir motina visą savaitę neturėjo ko valgyti! Motina norėjo, kad padaryčiau kažką labai bloga, nes tėvas primušė ją ir šaukė, kad ji vagilka! Tai va, tada ponas Vyderis užmokėjo visas tėvo ir motinos skolas ir dar davė jiems pinigų... O, pilną maišą!.. Ir išsivedė mane... Vargšas tėtė taip verkė... Bet mes turėjome išsiskirti!.. Na, tai kas čia bloga? - paklausė ji.

- O jūs labai mylite tą poną Vyderį?..

- Ar aš jį myliu?.. - pakartojo Atala. - Žinoma, ponia! Jis man seka tokias gražias istorijas kas vakaras!.. Pripirko gražių suknelių, baltinių, skarą nupirko. Dabar aš išsipusčiusi kaip princesė, ir klumpių nebenešioju! Štai jau du mėnesiai

nežinau, kas yra alkis. Ir bulvių nebereikia valgyti! Jis prineša man saldainių, migdolų! Ak, kad žinotumėte, kaip skanu šokoladas su migdolais!.. O! Aš darau viską, ko tik jis nori, už šokolado tūtelę! O be to, mano storulis tėtušis Vyderis toks geras man, taip rūpinasi manim, toks meilus! Supratau, kad tokia turėtų būti mano motina!.. Dabar jis žada pasamdyti senutę, kuri man padėtų - mat jis nenori, kad tepčiausi rankas virtuvėje. Štai jau mėnuo jis neblogai uždirba; kiekvieną vakarą parneša man tris frankus... dedu juos į taupomąją dėžutę! Tik kad jis neleidžia man niekur daugiau eiti, kaip tik čia... Tai tokia vyro meilė! Todėl leidžiu jam daryti su manim, ką nori... Vadina mane savo katyte! O motina nevadino manęs kitaip kaip k... ar st...! Ir vagilka, ir kirmėle! Ir dar visaip!

- Na, tai kodėl tau nepasidaryti tėtušio Vyderio žmona?

- Bet aš jau pasidariau, ponia! - išdidžiai, neraus-dama atsakė mergaitė, žiūrėdama į baronienę tyromis, ramiomis akimis. - Jis sakė man, kad esu jo mažytė žmonelė. Bet kaip kvaila būti vyro žmona!.. Žinote, jei ne šokoladas su migdolais!..

- Viešpatie! - sušnabždėjo baronienė. - Kas tas išsigimėlis, kuris gali šitaip piktnaudžiauti tokia visiška ir šventa nekaltybe? Kiek nuodėmių galima išpirkti, grąžinus šį kūdikį į doros kelią!

"Aš žinojau, ką darau! - pagalvojo ji, prisiminusi sceną su Kreveliu. - O ji? Ji nieko nežino!"

- Ar pažįstate poną Samanoną?.. - meiliai paklausė mažoji Atala.

- Ne, mažyte. O kam tau jo reikia?

- Iš tikrųjų nepažįstate? - pakartojo nekaltoji būtybė.

- Nebijok ponios, Atala!.. - tarė krosnininko žmona. - Tai mūsų gerasis angelas!

- Matote, mano storulis bijo, kad tas Samanonas jo nesurastų, ir dėl to slepiasi... o aš labai norėčiau, kad jam nereiktų bijoti...

- Kodėl?

- Na, jis tada nusivestų mane į Bobino! O gal ir į Ambigiu*!

- Kokia žavi būtybė! - tarė baronienė, bučiuodama mergaitę.

- Ar jūs turtinga?.. - paklausė Atala, žaisdama baronienės rankogalių mezginiais.

- Ir taip, ir ne, - atsakė baronienė. - Esu turtinga tokioms geroms mergaitėms kaip tu, kai jos sutinka klausyti kunigo, kad jis pamokytų jas krikščionės pareigų, ir nori eiti geru keliu.

- Kokiu keliu? - paklausė Atala. - Aš puikiausiai einu savo kojom.

- Doros keliu!

Atala šelmiškai ir pašaipiai pažiūrėjo į baronienę.

- Pažiūrėk į mūsų šeimininkę, ji laiminga nuo to laiko, kai grįžo į Bažnyčios prieglobstį, - tarė baronienė, rodydama į krosnininko žmoną. - O tu susidėjai su vyru taip, kaip gyvuliai susiporuoja!

- Aš?! - pakartojo Atala. - Bet jei duosite man tiek, kiek duoda tėtušis Vyderis, tai būsiu labai patenkinta, kad nereiks žmona būti. Juk tai peilis po kaklu! Jūs žinote, kas tai yra?

- Jei jau kartą moteris susijungė su vyru taip, kaip tu, - pratarė baronienė, - tai ji turi likti jam ištikima, to reikalauja dorybė...

- Iki jis numirs?.. - gudriai paklausė Atala. - Tai man neilgai reiks laukti. Kad žinotumėte, kaip tėtušis Vyderis kosi ir pūkščia!.. Pch! Pch! - sukosėjo ji, pamėgdžiodama senį.

- Dora ir moralė reikalauja, - tęsė baronienė, - kad bažnyčia, kuri atstovauja Dievui, ir merija, kuri atstovauja įstatymui, pašvęstų jūsų santuoką. Pažiūrėk į mūsų šeimininkę, ji susituokė taip, kaip reikalauja įstatymai...

- Ar tada bus linksmiau? - paklausė mergaitė.

- Būsi laimingesnė, - tarė baronienė, - nes niekas negalės padaryti tau priekaišto dėl vedybų. Ir patiksi Dievui!

Paklausk štai šeimininkę, ar ji ištekėjo be jungtuvių bažnyčioje?

Atala pažiūrėjo į krosnininko žmoną.

- O ar ji laimingesnė už mane? - paklausė mergaitė. - Aš gražesnė už ją.

- Taip, bet aš dora moteris, o tu... tave kiekvienas gali pavadinti bjauriu vardu...

- Kaip gali tave globoti Dievas, jei po kojomis pamynei Dievo ir žmogaus įstatymus? - tarė baronienė. - Ar žinai, kad Dievas atsilygina rojumi tiems, kurie laikosi Bažnyčios įsakymų?

- O kas ten yra rojuje? Ar ten yra kokių teatrų? - paklausė Atala.

- O, rojuj tu rasi visus džiaugsmus, kokius tik gali įsivaizduoti, - pasakė baronienė. - Ten begalybės angelų baltais sparnais. Ten matysi Dievą visoje jo didybėje, ten valdysi kartu su juo, ten būsi laiminga kiekvieną akimirką ir per amžius!..

Atala Džiudiči klausėsi baronienės, kaip klausomasi muzikos; matydama, kad mergaitė neįstengs jos suprasti, Adelina nutarė, kad reikia eiti kitu keliu ir pasimatyti su seniu.

- Eik namo, mažyte, aš pasikalbėsiu su ponu Vyderiu. Jis prancūzas?

- Elzasietis, ponia. Pamatysit, jis bus turtingas! Jei sutiktumėte apmokėti jo skolą tam bjauriam Samanonui, jis jums pinigus grąžintų! Jis sako, kad po kelių mėnesių turės šešių tūkstančių frankų rentą, ir mudu tada išvažiuosime į kaimą, toli toli, į Vogėzus...

Išgirdusi *Vogėzus*, baronienė giliai susimąstė. Ji prisiminė savo kaimelį! Baronienė atitoko iš šito skausmingo susimąstymo, kai su ja pasisveikino krosnininkas, kuris atėjo pasidžiaugti jai savo reikalais.

- Po metų, ponia, galėsiu grąžinti jums pinigus, kuriuos mums paskolinote. Juk šie pinigai priklauso gerajam Dievui! Tai vargdienių ir nelaimingųjų pinigai! Jei kada nors pralobsiu, galėsite semti iš mano piniginės, ir aš jūsų

rankomis gelbėsiu vargšus taip, kaip jūs gelbėjote mane.

- Šiuo metu, - tarė baronienė, - man nereikia jūsų pinigų, tik padėkite atlikti vieną gerą darbą. Ką tik kalbėjausi su mažąja Džiudiči, ji gyvena su kažkokiu seniu, o aš noriu sutuokdinti juos bažnyčioje ir merijoje.

- A! Su tėtušiu Vyderiu! Šaunus ir garbingas žmogus, jis visada duos jums gerą patarimą. Šitas vargšas seniokas jau ir draugų įsigijo, mūsų kvartale du mėnesius begyvendamas. Jis man perrašinėja sąskaitas. Matyt, koks nors narsus pulkininkas, ištikimai tarnavęs imperatoriui... Kad matytumėt, kaip jis myli Napoleoną! Jis turi ordinų, bet niekada jų nenešioja. Vis laukia, kada pasitaisys jo reikalai. Vargšas žmogelis turi skolų!.. Man net rodos, kad jis slepiasi nuo antstolio...

- Pasakykite, kad užmokėsiu jo skolas, jei jis ves tą mergaitę...

- Na ką, tuoj sutvarkysime! O žinote ką, ponia, užeikime pas jį... jis čia už poros žingsnių, Saulėtajame pasaže.

Baronienė ir krosnininkas išėjo į Saulėtąjį pasažą.

- Prašau čia, ponia, - tarė krosnininkas, rodydamas į Pepinjerės gatvę.

Saulėtasis pasažas iš tikrųjų prasideda Pepinjerės gatvėje ir išeina į Rošė gatvę. Šitame naujai pravestame pasaže su labai kukliomis krautuvėlėmis, pačiame jo viduryje, baronienė pastebėjo langą, užkabintą žalia tafta tokiame aukštyje, kad nekuklūs praeiviai negalėtų pažvelgti į vidų, o virš jo užrašą: *Čia rašomi prašymai*, ant durų buvo užrašyta:

RAŠTINĖ
Rašau prašymus, perrašinėju sąskaitas ir t.t.
Paslaptis garantuota. Darbas atliekamas greit.

Vidus panėšėjo į tas omnibusų kontoras, kuriose keleiviai Paryžiuje laukia persėdimo. Laiptai viduje tikriau-

siai vedė į butą, įrengtą antresolyje su langais į galeriją; butas buvo tiesiog sujungtas su raštine. Baronienė pastebėjo nedažyto medžio pajuodusį rašomąjį stalą, segtuvus ir bjaurų krėslą, pirktą pas palaikių prekių pirklį. Kepurė su purvinu žalios taftos priekakčiu, pritaisytu varine viela, liudijo, kad savininkas arba laikosi atsargumo priemonių, kad jo kas nepažintų, arba silpnai mato, kas visai suprantama, turint omenyje jo senumą.

- Jis viršuj, - tarė krosnininkas, - lipsiu jį įspėti ir pašaukti žemyn.

Baronienė užsileido šydą ir atsisėdo. Nuo sunkių žingsnių sugirgždėjo mediniai laipteliai, ir Adelina negalėjo susilaikyti nesuspigusi, kai pamatė savo vyrą, baroną Julo, su pilka megzta striuke, senomis pilkos flanelės kelnėmis ir šlepetėmis ant kojų.

- Ko norėtumėte, ponia? - galantiškai paklausė Julo.

Adelina atsikėlė, sugriebė Julo ir palūžusiu iš susijaudinimo balsu tarė:

- Galų gale aš tave suradau!..

- Adelina!.. - sušuko didžiai nustebęs baronas, uždarydamas kontoros duris. - Žozefai! - sušuko jis krosnininkui. - Išeikite pro koridorių!

- Dauguži, - tarė ji, viską užmiršusi džiaugsmo antplūdyje, - grįžk į šeimą, dabar mes turtingi! Tavo sūnus ima šešiasdešimties tūkstančių frankų rentą, tavo pensija išpirkta, ižde susikaupė penkiolika tūkstančių frankų, kuriuos galėsi pasiimti, kai pateiksi reikalingą pažymėjimą! Valeri mirė ir paliko tau tris šimtus tūkstančių frankų. Klausyk, apie tave jau seniai visi užmiršo, gali ramiai grįžti į visuomenę, sūnus neatsisakys tau padėti. Grįžk, mūsų laimei nieko netrūks. Jau beveik treji metai ieškau tavęs ir taip tvirtai tikėjau atrasti, jog net tavo kambariai paruošti laukia tavęs. O, mesk viską, mesk šitas baisias savo gyvenimo sąlygas!

- Gerai, - tarė apkvaišęs baronas, - bet *ar galėsiu pasiimti su savim tą mergaitę?*

- Hektorai, išsižadėk jos! Padaryk tai dėl savo Adelinos, kuri niekad neprašė iš tavęs nė mažiausios aukos! Pažadu tau aprūpinti šitą kūdikį pasoga, išleisti už vyro, išmokyti ją. Tegul nors viena iš tų, kurios atnešė tau laimę, būna laiminga ir nenugrimzta į nuodėmę ir purvą!

- Tai tu, - nusišypsojo baronas, - norėjai mane apvesdinti? Palauk valandėlę, - pridūrė jis, - nueisiu į viršų persirengti, turiu lagamine padorius rūbus...

Likusi viena, Adelina dar kartą apžvelgė šią baisią raštinę ir paplūdo ašaromis.

"Jis vargo čia, - pagalvojo ji, - o mes gyvename pertekliuje!.. Vargšas žmogus! Kaip jį nubaudė likimas - juk jis buvo kadaise įsikūnijusi elegancija!"

Atėjo krosnininkas atsisveikinti su savo ge.aūare, ir Adelina pasiuntė jį pašaukti karietos. Kai grįžo, Adelina paprašė jį priglausti mažąją Atalą Džiudiči ir tuoj pat nusivesti ją pas save.

- Pasakykite jai, - pridūrė ji, - kad jei sutiks klausyti Magdalenos bažnyčios klebono, tą dieną, kai priims pirmąją komuniją, duosiu jai trisdešimt tūkstančių frankų pasogos ir išpiršiu gerą vyrą, kokį nors šaunų jaunuolį!

- Mano vyresnįjį sūnų, ponia! Jam dvidešimt dveji metai, ir jis dievina šią mergaitę!

Šią akimirką baronas nusileido laiptais žemyn, jis buvo apsiašarojęs.

- Įsakai palikti man, - sušnibždėjo jis žmonai į ausį, - vienintelę būtybę, kurios meilė buvo bent kiek panaši į tavo meilę man! Mažytė apsipylė ašaromis, negaliu jos šitaip pamesti...

- Nesirūpink, Hektorai! Ji gyvens garbingoje šeimoje, ir aš atsakau už jos dorą.

- Jei taip, tai einu su tavim, - tarė baronas, vesdamas žmoną prie karietos.

Hektoras, vėl virtęs baronu d'Ervi, dėvėjo mėlynos gelumbės kelnes ir surdutą, baltą liemenę, ryšėjo juodą kaklaraištį ir buvo apsimovęs pirštines. Kai baronienė jau sėdėjo karietoje, Atala pribėgusi įslydo į ją kaip gyvačiukė.

- Ak, ponia, - tarė ji, - leiskite man palydėti jus ir važiuoti kartu... Klausykit, būsiu labai gera, paklusni, darysiu viską, ką tik liepsite; bet neatskirkite manęs nuo tėtušio Vyderio, mano geradario. Jis dovanoja man tiek gerų daiktų! Dabar mane vėl muš!..

- Klausyk, Atala, - tarė baronas, - šita ponia - mano žmona, mudu turime skirtis...

- Ji! Tokia sena... - naiviai sušuko mergaitė, - juk ji dreba lyg epušės lapas. O! Pažiūrėkite į jos galvą!

Ir ji pašiepdama ėmė mėgdžioti drebančią baronienę. Krosnininkas, atsivijęs mažąją Džiudiči, priėjo prie karietos durelių.

- Paimkite ją! - tarė baronienė.

Krosnininkas griebė Atalą į glėbį ir prievarta nusitempė pas save.

- Ačiū už šią auką, drauguži! - tarė Adelina, paėmusi baroną už rankos ir suspaudusi ją su beprotišku džiaugsmu. - Kaip tu pasikeitei! Kiek prisikentėjai! Kokia staigmena tavo dukteriai ir sūnui!

Adelina kalbėjo taip, kaip kalba įsimylėjusieji, susitikę po ilgo nesimatymo - apie tūkstantį dalykų iš karto. Po dešimties minučių baronas ir žmona buvo Liudviko Didžiojo gatvėje, ir čia Adelina rado tokį laišką:

Gerbiamoji ponia baroniene,

Baronas d'Ervi išgyveno mėnesį Šarono gatvėje Thoreko pavarde, tai Hektoro anagrama. Dabar jis įsikūręs Saulėtajame pasaže, Vyderio pavarde. Sakosi esąs elzasietis, rašo prašymus ir gyvena su jauna mergina, Atala Džiudiči. Būkite atsargi, ponia, nes baronas yra labai ieškomas. Kokiu tikslu, nežinau.

Aktorė išlaikė savo žodį, ponia baroniene, ir pasilieka kaip visuomet

Jūsų nusižeminusi tarnaitė Ž.M.

Baronui grįžus, visi taip džiūgavo, kad jis susitaikė su šeimos gyvenimu. Užmiršo jaunąją Atalą Džiudiči, nes

dėl savo nežabotų aistrų buvo nusivaręs iki juslių nepastovumo, būdingo vaikystei. Šeimos laimę trikdė tik barono permaina. Jis paliko vaikus palyginti dar tvirtas, o grįžo beveik šimtametis, sukriošęs, sukumpęs, išsekusiu veidu senis. Prašmatnūs pietūs, Selestinos greitosiomis ištaisyti, priminė senukui pietus pas Žozefą, ir jis apstulbo, pamatęs, kokioj prabangoj gyvena jo šeima.

- Švenčiate tėvo palaidūno sugrįžimą! - sušnibždėjo jis Adelinai.

- Tsss... Viskas užmiršta, - atsakė ji.

- O kur Lisbeta? - paklausė baronas, nematydamas prie stalo senmergės.

- Deja! - atsakė Hortenzija, - ji serga, nebesikelia, ir esame susirūpinę, kad greit jos neteksime. Ji tikisi, kad užeisi pas ją po pietų.

Kitą rytą, vos saulei patekėjus, Julo jaunesniajam pranešė durininkas, kad miesto žandarmerijos kareiviai supa jo namus, o Teisingumo darbuotojai teiraujasi barono Julo. Komercinio tribunolo antstolis, įėjęs paskui durininką, įteikė advokatui teismo sprendimo aktus, atsiklausdamas, ar jis sutinkąs apmokėti tėvo skolas. Reikėjo išpirkti dešimties tūkstančių frankų vekselius, išduotus lupikautojui, pavarde Samanonas, iš kurio baronas d'Ervi greičiausiai buvo gavęs du ar tris tūkstančius frankų grynais. Julo jaunesnysis paprašė komercinio tribunolo antstolį išsivesti žmones ir apmokėjo vekselius. "Ar tuo ir baigsis?" - pagalvojo susirūpinęs advokatas.

Lisbeta, baisiai susikrimtusi dėl laimės, kuri nušvito šeimai, nebeišlaikė šio paskutinio laimingo įvykio. Jos sveikata taip pašlijo, kad, Bjanšono nuomone, jai liko gyventi ne daugiau kaip savaitė. Ji turėjo mirti, sužlugusi po ilgos kovos, kurioje buvo laimėjusi tiek pergalių. Net ir žiauri plaučių džiovos agonija nepriverė jos išduoti savo neapykantos paslapties. Beje, jai buvo lemta išgyventi didžiausią pasitenkinimą ir matyti prie savo lovos visus artimuosius - Adeliną, Hortenziją, Julo, Viktoreną, Steinboką, Selestiną ir jų vaikus, su ašaromis akyse garbstančius šeimos angelą

sargą. Baronas, beveik trejus metus prastai mitęs, dabar stipriai maitinamas, atgavo jėgas ir vėl buvo bemaž panašus į save. Matydama pasitaisiusį vyrą, Adelina buvo tokia laiminga, kad jau nebe taip labai drebėjo. "Ji bus pagaliau laiminga!" - pagalvojo Lisbeta dieną prieš savo mirtį, matydama, kokią didelę pagarbą reiškia savo žmonai baronas, iš Hortenzijos ir Viktoreno sužinojęs, kiek ji iškentėjo.

Šis jausmas paspartino pusseserės Betos galą; visa šeima verkdama ėjo paskui jos karstą.

Baronas ir baronienė Julo, sulaukę tokio amžiaus, kada žmogus ieško poilsio, atidavė grafui ir grafienei Steinbokams puikius antrojo aukšto apartamentus, o patys apsigyveno trečiajame aukšte. 1845 metų pradžioje sūnus išrūpino baronui vietą geležinkelių valdyboje su šešių tūkstančių frankų alga; kartu su šešių tūkstančių frankų pensija ir turtu, užrašytu ponios Krevel, jis turėjo dabar dvidešimt keturių tūkstančių frankų rentą. O kadangi per tuos trejus metus Hortenzijos turtas buvo atskirtas nuo vyro, Viktorenas nedvejodamas įdėjo sesers vardu į banką du šimtus tūkstančių frankų, kuriuos buvo perdavęs jam Visemburgo kunigaikštis, taigi Hortenzija turėjo dvylika tūkstančių frankų pajamų kasmet. Tapęs turtingos žmonos vyru, Venceslavas buvo jai ištikimas, bet slankiojo be darbo, nesiryždamas imtis kad ir mažiausio kūrinėlio. Vėl pasidaręs dailininku *in partibus**, jis turėjo didelį pasisekimą salonuose; daugybė skulptorių mėgėjų kreipdavosi į jį patarimo; pagaliau jis perėjo į kritiką, kaip visi bejėgiai, per daug žadėję savo kūrybinio darbo pradžioje. Taigi kiekviena šių šeimų turėjo savo atskirą turtą, nors gyveno draugėje. Patirtų nelaimių pamokyta, baronienė pavedė savo piniginius reikalus sūnui ir taip apribojo barono išlaidas tik jo alga, tikėdamasi, kad kuklios pajamos neleis jam kartoti senų klaidų. Bet atrodė, kad baronas išsižadėjo gražiosios lyties - tai buvo negirdėta laimė, kurios nesitikėjo nei baronienė,

* *Be užsiėmimo (lot.)*

nei sūnus. Jis nurimo, ir šita rimtis, palaikyta amžiaus padariniu, galų gale taip išsklaidė šeimos būgštavimus, kad barono Julo meilingumu ir kitomis žaviomis ypatybėmis neatsidžiaugė visi artimieji. Nepaprastai atidus žmonai ir vaikams, jis lankėsi su jais teatre, aukštuomenėje, kur vėl pasirodė, ir nuostabiai meiliai mokėjo priimti svečius sūnaus salone. Žodžiu, į šeimą sugrąžintu tėvu palaidūnu buvo didžiai patenkinti visi. Tai buvo malonus senelis, visiškai susenęs, bet vis dar sąmojingas; iš savo nuodėmingos praeities turėjo išlaikęs vien tai, kuo galėjo būti malonus kompanijoj. Aišku, kad šeima visiškai nurimo. Vaikai ir baronienė į padanges kėlė tėvą, užmiršę dviejų dėdžių mirtį! Gyvenimas neįmanomas be užmaršties!

Viktoreno žmona, tiesiog meistriškai šeimininkaudama šiuose milžiniškuose namuose, to meistriškumo pasimokiusi iš Lisbetos, turėjo pasisamdyti virėją. Kai šis buvo pasamdytas, reikėjo ieškoti indų plovėjos. Šiandien indų plovėjos yra ambicingi padarai, visokiais būdais stengiąsi perprasti savo šefo paslaptis; vos išmokusios užtaisyti padažą, jos pačios tampa virėjomis. Todėl indų plovėjas tenka dažnai keisti. 1845 metų gruodžio mėnesio pradžioje Selestina pasamdė indų plovėja storą normandietę iš Izinji, kresną, stipriomis raudonomis rankomis, vulgariu veidu, kvailą kaip proginis eilėraštis merginą; ji vargais negalais atsisakė klasiškojo kartūno kyko, kokius nešioja Žemosios Normandijos mergaitės. Šitos merginos krūtinė buvo kaip žindyvės, ir atrodė, kad štai ims ir sprogs jos kartūno liemenėlė. Raudona jos fizionomija buvo tartum iškirsta iš akmens - tokios kietos buvo jos linijos. Niekas, žinoma, nesusidomėjo šitos merginos, vardu Agatos, atsiradimu namuose - tokių akiplėšų provincija tiek ir tiek pristato Paryžiui kiekvieną dieną. Agatos grožybės labai menkai teviliojo virėją, nes jos kalba buvo labai stačiokiška, kadangi ji pirmiau buvo priemiesčio užeigos namų tarnaitė ir aptarnaudavo vežikus; užuot pavergusi savo šefą ir išgavusi iš jo didžiąsias virtuvės meno paslaptis, sužadino sau tik jo panieką. Virėjas merginosi Luizai, grafienės Steinbok

kambarinei. Todėl normandietė skundėsi, kad su ja esą blogai elgiamasi, kad ji esanti amžinai kur nors siunčiama įvairiausiomis dingstimis kaip tik tuo laiku, kai virėjas baigiąs kokį nors patiekalą ar taisąs padažą.

- Neturiu laimės, - kalbėjo ji, - reiks pereiti kitur.

Vis dėlto pasiliko, nors du kartus prašėsi atleidžiama.

Vieną kartą naktį Adelina, pažadinta kažkokio keisto triukšmo, pamatė, kad tuščia Hektoro lova, stovinti šalimais, - jie miegojo gretimose lovose, kaip ir pritinka seniams. Adelina laukė valandą, bet baronas vis negrįžo. Pabūgusi, kad baronui nebūtų atsitikę kokios nelaimės ar apopleksijos smūgio, užkopė į viršutinį aukštą, į mansardas, kur miegojo tarnai. Priėjo prie Agatos kambario - ją sudomino aiški šviesa, sklindanti pro praviras duris, ir dviejų balsų kuždesys. Staiga ji sustojo pasibaisėjusi - pažino barono balsą; susigundęs Agatos apžavais, baronas, siekdamas palaužti apgalvotą tos bjaurios suskretėlės spyriojimąsi, ištarė šiuos kraupius žodžius:

- Mano žmona ilgai nebegyvens, tai tu, jei norėsi, galėsi būti baronienė.

Adelina šūktelėjo, paleido iš rankų žvakidę ir pabėgo.

Po trijų dienų, iš vakaro aprūpinta sakramentais, baronienė jau merdėjo; aplink jos lovą susirinko raudanti šeima. Prieš pat mirtį ji paėmė vyro ranką, suspaudė ją ir sušnibždėjo jam į ausį:

- Mielasis, man tebuvo likę atiduoti tau tik savo gyvybę; po minutės būsi laisvas ir galėsi kitą pavadinti baroniene Julo.

Ir susirinkusieji išvydo tai, kas retai atsitinka matyti: iš mirusios akių riedančias ašaras. Nuodėmės žiaurumas nugalėjo angelo kantrybę, ir tik ant amžinybės slenksčio išsprūdo jai vienintelis per visą gyvenimą priekaišto žodis.

Trečią dieną po žmonos laidotuvių baronas išvažiavo iš Paryžiaus. Po vienuolikos mėnesių Viktorenas per kitus

sužinojo, kad 1846 metų vasario pirmą dieną Izinji bažnyčioje jo tėvas susituokė su panele Agata Piktar.

- Tėvai gali neleisti vaikams vesti, bet vaikai negali užkirsti kelio suvaikėjusių tėvų paikšystėms, - tarė advokatas Julo advokatui Popino, antrajam buvusio prekybos ministro sūnui, kai šis užvedė kalbą apie tas vedybas.

PAAIŠKINIMAI

5 p. *Donas Mikelandželas Kajetanis, Teano kunigaikštis* - Italijos didžiūnas, vedęs Kalikstą Ževuską, ponios Hanskos, Balzako žmonos, giminaitę.

5 p. *Porča, San Severinas, Paretas, di Negras, Beldžiozas* - Balzakas iš tikrųjų dedikavo savo "Žmogiškosios komedijos" XV tomą ("Kurtizanių spindesys ir skurdas") kunigaikščiui Alfonsui Serafinui di Porčai, XIX tomą - grafienei Serafinai San Severino, iš namų Porča, IV tomą - markizui Damasui Paretui, II tomą - markizui di Negrui.

6 p. *Biufonas, Žoržas Lui Lekleras (Georges Louis Leclerc Buffon)* (1707-1788) - prancūzų mokslininkas-gamtininkas ir rašytojas.

6 p. *Panelė de Lašo* - Didro knygos "Tai ne pasaka" (1772) herojė. Šioje apysakoje Didro (Diderot) sugretina dvi istorijas: geraširdžio meilužio ir jo žiaurios meilužės istoriją su švelniosios panelės Lašo ir nedėkingojo Gardejo (o ne Gardano, kaip rašo Balzakas) istorija.

14 p. *Regentystė* - kunigaikščio Pilypo Orleaniečio - Regento - valdymas, kol Liudvikas XV buvo nepilnametis (1715-1723). Regentystės meto rūmų papročiai pasižymėjo nepaprastu ištvirkimu.

18 p. *Diuprė, Žilberas Lui (Gilbert-Louis Duprez)* - garsus prancūzų tenoras (1806-1896). 1837 metais debiutavo Didžiojoje Paryžiaus operoje.

21 p. *Tryliktoji apylinkė* - Balzako metu Paryžius buvo suskirstytas į 12 apylinkių, dėl to pasakymu "vestuvės tryliktoje apylinkėje" ironiškai buvo pažymimas laisvosios meilės santykis.

23 p. *Aukso vidurys* - posakis "aukso vidurys" pragarsėjo Prancūzijoje Liepos monarchijos metu, kai jį pavartojo Liudvikas Pilypas. Tai buvo turčių buržua devizas.

27 p. *Condottieri (tarti (kondotjeri)* - partizanų ar samdytinės kariuomenės vadai Italijoje XIV ir XV amžiuje; samdomi kareiviai, tarnaują tam, kas geriau moka.

31 p. *Sunkiai sužeistas puolant Visemburgo įtvirtinimus* - 1793 m. revoliucinė prancūzų kariuomenė užėmė Visemburgo įtvirtinimus.

31 p. *1804 metų žygis* - tai Prancūzijos ir Anglijos karo veiksmai, pradėti 1802 metais, sulaužius Amjeno taikos sutartį.

31 p. *1806 metų žygis* - Napoleono armijos karo veiksmai prieš ketvirtąją koaliciją, pirmiausia prieš Prūsiją. Dviejuose mūšiuose, prie Jenos ir Auerštadto, Prūsijos kariuomenė buvo sumušta. Prancūzų kariuomenė okupavo didelę Prūsijos dalį.

33 p. *Vaterlo* - Belgijos gyvenvietė, kur 1815 m. birželio 18 dieną anglų-prūsų kariuomenė sumušė Napoleono kariuomenę. Vaterlo pralaimėjimas reiškė Napoleono I imperijos galą.

33 p. *Feltras (Feltre)* - Napoleono karo ministras 1814 metais, perėjęs vėliau tarnauti Liudvikui XVIII. Antrosios Restauracijos metu, būdamas karo ministru, atleido daug Bonaparto šalininkų. Pasitraukė iš Karo ministerijos 1816 metais.

33 p. *1823 metais... kare prieš Ispaniją* - 1823 m. Liudvikas XVIII nusiuntė prancūzų kariuomenę į Ispaniją revoliucijos malšinti ir karaliaus Ferdinando VII absoliutinės valdžios atkurti.

35 p. *Paktolis* - mažosios Azijos Sarabato upės senovinis pavadinimas; ši upė buvo garsi auksinguoju smėliu; perkeltine prasme - turtingumo šaltinis.

36 p. *Ninona* - Ninona de Lanklo (XVII a.) - laisvo elgesio gražuolė, daugelio garsių vyrų meilužė.

39 p. *Fonteneblo* - miestelis netoli Paryžiaus. 1814 metų balandžio mėnesį Napoleonas čia pasirašė atsisakymą nuo sosto.

44 p. *Džotas (Giotto)* - italų dailininkas (1266 ar 1276 - 1337), florentietis, Dantės draugas. Jo freskų asmenų veidai pasižymi atšiaurumu.

46 p. *Kunigaikštis Konstantinas* (1779 - 1831) - rusų imperatoriaus Povilo I sūnus, Aleksandro I brolis, Lenkijos karalystės vietininkas.

47 p. Kašmiras - kašmiro skaros į Prancūziją iš Rytų buvo įgabentos Imperijos žydėjimo metais, tapo labai madingos visose visuomenės klasėse ir išliko tokios iki II Imperijos gyvavimo pabaigos. Kašmiras kilęs iš Indijos, labai brangus, atsiėjęs tais laikais keliolika tūkstančių frankų. Iki III Respublikos gyvavimo pradžios buvo išlikęs paprotys dovanoti kiekvienai jaunajai kašmiro skarą.
49 p. *De Fovo, Vagneris, Žanestas, Fromanas-Merisas: Favo (Fauveau)* - skulptorė, gimusi 1803 metais, išgarsėjusi Restauracijos laikais. *Vagneris (Wagner)* (1777-1858) - vokiečių skulptorius, dirbęs Miunchene. *Žanestas (Jeanest)* - smulkiosios skulptūros meistras, pasireiškęs Salone 1812 -1815 5 m. *Fromanas-Merisas (Froment-Meurice*, 1802-1855). Amžininkai teigė, kad jis atgaivinęs prancūzų juvelyrinį meną. Didelės meninės erudicijos, naujovių ieškotojas.
49 p. *Ljenaras (Liénard)* - garsus medžio skulptorius.
49 p. *Benvenutas Čelinis (Benvenuto Cellini*, 1500-1571) - italų skulptorius ir juvelyras, gimęs Florencijoje.
54 p. *Brija-Savarenas (Brillat-Savarin*, 1755-1826) - garsus prancūzų gastronomas, knygos "Skonio fiziologija" autorius.
57 p. *1830 metų revoliucija* - kitaip vad. Liepos revoliucija, nuvertusi Prancūzijoje Burbonų dinastiją. Valdžią paėmė stambioji finansinė buržuazija, kurios statytinis buvo karalius Liudvikas Pilypas.
60 p. *Legitimistų laikraščių liga* - turimas omenyje "La Gazette de France", įsikūręs Duajenė gatvėje.
62 p. *Medūza* - viena iš trijų graikų mitologijos gorgonų, t.y. moteriškos lyties pabaisų. Pamatęs Medūzos galvą, žmogus pavirsdavęs akmeniu.
67 p. *Pilatras de Rozjė, Božonas, Marselis, Molė, Sofi Arnu: Pilatras de Rozjė (Pilâtre de Rozier)* - XVIII amžiaus prancūzų mokslininkas, tyręs fiziką ir chemiją, lėkimą oro balionu. *Božonas (Beaujon)* - bankininkas, gyvenęs XVIII a., stengęsis įsigyti labdario ir mecenato reputaciją. *Marselis (Marcel)* - prancūzų filologas orientalistas. *Molė (Molé)* - XVIII a. antrosios pusės prancūzų aktorius. *Sofi Arnu (Sophie Arnould)* - XVIII a. antrosios pusės prancūzų dainininkė.

68 p. *Mentorius* - vedėjas, auklėtojas; pavadinimas, kilęs iš Odisėjo draugo, jo sūnaus Telemacho auklėtojo, vardo.
76 p. *Konsulais* buvo vadinami komercinio tribunolo teisėjai.
77 p. *La Šomjer* (Trobelė) - pramogų įstaiga su parku Paryžiuje, kur būdavo ruošiami viešieji pokyliai.
80 p. *Horos* - mitologijos deivės. Pasak kai kurių romėnų mitų, jų buvę dvylika ir jos vaizdavusios dvylika dienos ir nakties valandų.
81 p. *Kalibanas - Arielio ir Prospero valdovas*: Kalibanas ir Arielis - alegoriniai Šekspyro pjesės "Audra" (1612 m.) veikėjai. Kalibanas - šiurkščių, tamsių gamtos jėgų įasmeninimas, Arielis - šviesaus prado simbolis, valdomas burtininko Prospero, svajojančio apie žmonių laimę.
82 p. *Pačiulis* - kvepalai, pagaminti iš pusiau krūminio augalo, kurio lapuose yra eterinio aliejaus.
87 p. *Sosas (Sauce)* - Varenos miesto krautuvininkas-prokuroras, sulaikęs bėgusį 1791 metų birželio mėnesį iš Paryžiaus Liudviką XVI. Sosas perdavė karalių ir jo palydovus Konventui.
89 p. *Bajaras (Bayard)* - garsus XVI a. prancūzų karo vadas, gimęs apie 1473 metus, laikomas riterinės garbės ir kilnumo pavyzdžiu.
90 p. *Tribūna* - turima galvoj Florencijos dailės galerijos aštuonkertė salė.
90 p. *Rafaelio stancai* - italų kalba "stanca" - kambarys, salė; čia taip vadinamos Vatikano rūmų salės, Rafaelio išdailintos.
93 p. *Majoratas* - paveldėjimo tvarka, kuria nekilnojamasis turtas atitenka drauge su titulu vyriausiajam šeimos arba giminės nariui, kad būtų išsaugotas bajorų šeimų turtas. 1789 - 1794 metų revoliucijos panaikintas, majoratas vėl buvo atkurtas Napoleono I (1806). 1835 metų įstatymu buvo uždrausta sudaryti naujus majoratus ir aprėžtas senųjų galiojimo laikas.
94 p. *Šito blogio šaknų reikia ieškoti giliau* - frazė iš Rasino tragedijos "Fedra".

99 p. *Orleano kunigaikštis* (1810-1842) - Liudviko Pilypo vyresnysis sūnus, pagarsėjęs literatūros ir meno sluoksniuose mecenatišku dosnumu ir skoniu. Jis mėgdavo lankytis menininkų dirbtuvėse, duodavo jiems užsakymų ir priimdavo juos Palė Ruajalyje. Jis globojo Engrą (Ingres), prancūzų tapytoją, tada dar neišgarsėjusį, ir užsakė jam savo portretą.

103 p. *Terburgas (Terburgh)* - olandų tapytojas (1608-1681).

113 p. *Šarantonas* - Paryžiaus priemiestis, kur buvo psichiatrinė ligoninė.

114 p. *Molinis puodas prieš geležinį* - turima galvoje Lafonteno (1621-1695) pasakėčia "Molinis puodas ir geležinis puodas" - molinis puodas sudužo, susidūręs su geležiniu.

117 p. *1830 metai galutinai užbaigė 1793 metų darbą* - 1793 metai - jakobinų diktatūros laikas. Jakobinų vyriausybės nutarimu buvo konfiskuojami aristokratų emigrantų dvarai. 1830 metų liepos revoliucija galutinai panaikino politinę ir ekonominę senosios aristokratijos galią.

118 p. *Jagas ir Ričardas III* - Šekspyro pjesių personažai: Jagas (tragedija "Otelas") - klastos ir niekšybės įasmeninimas. Ričardas III - to paties vardo Šekspyro istorinės kronikos herojus. Jis pasiekia karaliaus sostą, įvykdęs daugybę žiaurumų ir nusikaltimų.

123 p. *Rokoko stilius* - puošybos maniera XVIII a., ornamentų motyvais ypač mėgusi vartoti grotas, uolas, kiaukutus. Daugiausia buvo paplitusi pastatų vidaus apdailoje.

124 p. *Bulis* (*Boulle*, 1642-1732) - baldų meistras, menininkas, sukūręs savą baldų stilių. Jo baldai gausiai inkrustuojami ir puošiami bronza bei kiaukutais.

125 p. *Zaira* - Voltero to paties pavadinimo tragedijos svarbiausioji veikėja, ją įsimylėjusio pavydulingojo sultono Orosmano vergė.

127 p. *Dežazė, Viržini* (*Virginie Déjazet*, 1797-1875) - prancūzų aktorė - komikė.

132 p. *Kunigaikštis Belgardas* (1562-1646) - Gabrielės d'Estrė meilužis.

139 p. *Agnesa* - Moljero komedijos "Žmonų mokykla" veikėja, tapusi nekaltos, naivios merginos simboliu.
143 p. *Anglai* - senovinis prancūziškas skolintojų, palūkininkų, komercinio tribunolo darbuotojų pravardžiavimas, likęs iš Šimtamečio karo (1337-1453) laikų, kada anglų kariuomenė buvo Prancūzijos teritorijoje. *Clichy's Castle* (tarti: Klišis kestl) - kalėjimas, į kurį sodindavo skolininkus, neišsimokėjusius skolos. Čia jis juokaujant pavadintas angliškai "Kliši pilimi".
146 p. *Spahi* - taip seniau buvo vadinami Alžyre ir Senegale tarnaują prancūzų kariuomenėje čiabuviai.
154 p. *Būkime draugai, Cina* - frazė, paimta iš Kornelio tragedijos "Cina, arba Augusto gailestingumas" (1640) ir virtusi Prancūzijoje priežodžiu. Tais žodžiais imperatorius Augustas kreipiasi į Ciną - sąmokslininkų vadą, atleisdamas jam kaltę.
157 p. *Faberas (Fabert)* - Prancūzijos maršalas (XVII a.), garsus savo drąsa ir ryžtingumu.
157 p. *Koredžas (Correggio)* - didis italų dailininkas, gyvenęs pirmojoje XV a. pusėje.
157 p. *Laisa* - garsi graikų kurtizanė (V a. pr. Kr.); bendrinis kurtizanės pavadinimas.
158 p. *Makiavelis, Nikolas* (1469-1527) - italų politinis veikėjas ir renesanso epochos rašytojas. Makiavelis savo traktatais vaizdavo valdovo idealą, nepaisantį jokių įstatymų ir moralės normų, siekiant tikslo.
160 p. *Fideikomisas* - teisinė paveldo perdavimo tvarka, pagal kurią asmuo, gavęs iš palikėjo turtą, turi perduoti jį trečiajam asmeniui.
164 p. *Vaidindamas Liudviko XII vaidmenį* - Liudvikas XII pagreitino sau galą, neprotingai vesdamas 1514.XI.11 jauną, gražią žmoną. Mirė 1515.I.1.
167 p. *Kruvinoji Vienuolė* - anglų rašytojo Leviso (1775-1818) romano "Vienuolis" figūra. Šitas romanas, kaip ir kiti gotiškieji romanai, kupinas visokių baisybių ir košmarų.
168 p. *Montiono premija* - Montionas (*Montyon*, 1733-1820) praturtėjo per tiekimo machinacijas prancūzų armijai;

jo lėšomis buvo įsteigta literatūrinė premija ir premija "už dorovingą gyvenimą".

168 p. *Senas virėjų sąmojis apie pintinės lankelį* - turima galvoje prancūzų posakis "šokdinti pintinės lankelį", taikomas virėjai, kuri atsiskaitydama už paliktus pirkinius apgauna savo šeimininkus.

174 p. *Demalteras, Žakobas* (*Jacob Desmalters*, 1770-1841) - empiro stiliaus baldams kūrėjas.

185 p. *Žiuno žygio metu* - Žiuno (*Junot*) - Napoleono generolas, 1807 metasi jis paėmė Lisaboną, Portugalijos sostinę.

197 p. *Venecijos mauras* - Otelas Šekspyro tragedijos "Otelas" svarbiausiasis veikėjas.

197 p. *Sen Prė* - prancūzų rašytojo švietėjo Ž. Ž. Ruso (*J. J. Rousseau*, 1712-1778) romano "Julija, arba Naujoji Eloiza" didvyris, lipšnus ir ištikimas mylimasis.

198 p. *Pardavinėjamą vaistinėse* - turima omenyje gyvsidabris (pranc. *mercure*, tarti "merkiur"), kuris tais laikais buvo vartojamas venerinėms ligoms gydyti.

204 p. *"Pavojingieji ryšiai"* - prancūzų rašytojo Pjero Šoderlo de Laklo (*Choderlos de Laclos*, 1741-1803) romanas, vaizduojąs XVIII a. prancūzų bajorijos ištvirkusius papročius.

207 p. *Tavo titulas - ne vaizduotės padaras* - turima omenyje Moljero komedija "Sganarelis" (1660).

208 p. *Kanijakas* (*Canillac*, 1674-1765) - markizas, artimas Regento, Pilypo Orleaniečio, draugas, tinginys, gašlus žmogus.

208 p. *Policijos leitenantas* - vyriausias policijos pareigūnas Paryžiuje ir didžiuosiuose Prancūzijos miestuose XVII - XVIII a.

209 p. *Giubeta* - Viktoro Hugo dramos "Lukrecija Bordžija" (1833) personažas, visų Lukrecijos intrigų ir nusikaltimų dalyvis.

211 p. *Arnalis, Etjenas* - XIX a. prancūzų aktorius-komikas.

212 p. *Zuzana tarp dviejų senių*: Zuzana - dorovingoji žydė iš Babilono, kurią, pagal "Zuzanos ir Danielio istorijos" knygą Senajame Testamente, veltui stengėsi suvilioti du seniai - žydai.

213 p. *Svetimšaliai Prancūzijoje pradeda užimti svarbias pozicijas* - turima omenyje Rotšildas, įsikūręs 1812 metais Paryžiuje, kur jis vadovavo prancūziškajam savo tėvo banko Frankfurte filialui. Dalyvavo visose didžiosiose pramoninėse ir finansinėse Liepos Monarchijos operacijose, tiesė Šiaurės geležinkelį.
218 p. *Kaip Kurcijus į prarają Romos Forume* - Kurcijus Markas - romėnų jaunuolis patriotas, kuris, pasak legendos, pasiaukojęs, kad būtų išgelbėtas gimtasis miestas - jis įšokęs į prarają, atsivėrusią Romos Forume.
226 p. *Kaip Kalipsė, išleidusi Odisėją, be to, dar tokiais laikais, kai nebeatsiranda Telemacho* - turima omenyje prancūzų rašytojo Fenelono romano "Telemacho, Odisėjaus sūnaus, nuotykiai" (1699) epizodas. Romane nimfą Kalipsę, apraudančią atsiskyrimą su Ulisu (Odisėju), nuramina Telemacho, taip pat patekusio į jos salą, meilė.
232 p. *Ponia de Mentenon su Ninonos sijonu* - markizė de Mentenon, Liudviko XIV žmona, pasižymėjo manieringumu ir dievobaimingumu. *Ninona de Lanklo* - XVII a. kurtizanė, garsi savo grožiu ir sąmojingumu.
233 p. *Liudvikas XI* - Prancūzijos karalius (1461-1483), sujungęs feodalus ir suvienijęs Prancūziją. Pasižymėjo ypatinga politine nuovoka, privertė paklusti visus kunigaikščius, įstengė atimti iš jų dalį politinės valdžios.
234 p. *Selimena* - Moljero komedijos "Mizantropas" (1666) veikėja - aukštuomenės koketė, tuščia, beširdė moteris.
237 p. *Spinoza, Baruchas* (1632-1677) - didysis olandų filosofas, materialistas ir ateistas. Čia turimas galvoje plačiai buržuaziniame moksle paplitęs klaidingas teiginys, kad Spinoza buvęs panteistas.
239 p. *Baigiant Fedros prisipažinimu Ipolitui* - Fedra ir Ipolitas - mitologiniai personažai, svarbiausieji Euripido, taip pat Rasino tragedijos "Fedra" (1677) veikėjai. Fedra įsimyli posūnį Ipolitą ir, negalėdama nugalėti savo jausmo, prisipažįsta jį mylinti.
254 p. *Augurai* - senovės Romos žyniai-pranašai, skelbę dievų valią iš paukščių giedojimo ir skraidymo. Tikėjimas jų

pranašystėmis greit pašlijo. Ciceronas sakėsi negalįs suprasti, kaip galį du augurai žiūrėti vienas į kitą nesijuokdami.

266 p. *Ponia de Mertej* - Šoderlo de Laklo romano "Pavojingieji ryšiai" veikėja, ištvirkusi ir ciniška aristokratė.

285 p. *Žanas* - dailininkas, dekoratorius ir literatūros kritikas, Balzako draugas.

300 p. *1830 metų chartija* - konstitucija, suteikta Liudviko Pilypo. 1830 m. chartijos buvo padarytos kai kurios reformos, atskirai imant, buvo šiek tiek sušvelninta cenzūra.

302 p. *Karemas* - Balzako laikų madingas Paryžiaus virėjas, kulinarijos knygų autorius.

303 p. *Markizė Peskara* - Vitorija Kolona, italų poetė (XVI a. I pusė). Mirus vyrui, ši jauna graži moteris užsidarė vienuolyne, atstūmusi karalių meilę.

303 p. *Diana de Puatjė* - prancūzų karaliaus Henriko II (XVI a.) favoritė.

305 p. *Danaidžių statinė* - danaidės - senovės graikų mitologijoje tai valdovo Danajo dukterys, nužudžiusios vestuvių naktį savo vyrus. Nubaustos dievų, jos turėjo amžinai pilti vandenį į kiaurą statinę.

307 p. *Diubua, per daug įsismaginęs spardyti Regentą* - pasakojama, kad Regentas, dalyvaudamas kartą vienoje kompanijoje persirengęs, nusivedė su savim kardinolą Diubua ir prisistatė kaip jo tarnas. Kad jo inkognito nepaaiškėtų, jis liepė kardinolui elgtis su juo familiariai. Diubua per daug sąžiningai atliko savo pareigą.

312 p. *Egerija, Numa, sibilė : Egerija* - nimfa, kuri, pasak romėnų padavimo, duodavusi patarimus karaliui Numai. Egerijos vardu šiandien suprantama slapta, bet įtakinga patarėja. *Numa Pompilijus* - vienas legendinių Romos karalių; pasak padavimo, savo veikloje vadovavęsis nimfos -pranašautojos Egerijos - patarimais. Čia Balzakas turi galvoje ministrą pirmininką Gizo, kuriam, sakoma, didelę įtaką turėjusi buvusio Rusijos pasiuntinio Londone Liveno žmona. *Sibilė* - antikinės mitologijos pranašautoja.

322 p. *Žmogus su mėlynu apsiaustu* - tai Balzako laikų

turtingas juvelyras Šampijonas; stengdamasis išpopuliarėti, jis vaikščiodavo apsivilkęs senu mėlynu apsiaustu ir dalydavo elgetoms išmaldą. Apie *Montioną* žr. 168 p. past.

325 p. *Arkolio tiltas* - tiltas per Alpino upę netoli Italijos miestelio Arkolio. Čia 1796 m. prancūzų kariuomenė, vadovaujama generolo Bonaparto, sumušė pranašesnes austrų jėgas.

327 p. *Bernadotas* - Napoleono maršalas. 1810 m. Bernadotas buvo įsūnytas švedų karaliaus Karolio XIII ir paveldėjo sostą 1818 m.; kaip Švedijos karalius, jis vadinosi Karolis XIV Jonas.

328 p. *Nuosavybę, įsigytą dar Liudviko XVI* - turima omenyje Rambujė pilis, kurią įsigijo Liudvikas XVI už šešiolika milijonų, savais pinigais.

336 p. *Valė Bretanės brūzgynus nuo rojalistų (žr. "Šuanus")* - turima omeny 1793 m. partizaninis karas Bretanėje, kuriam vadovavo rojalistai ir kuris buvo nukreiptas prieš revoliuciją.

337 p. *Vandamas* - Napoleono generolas; pateko į sąjungininkų nelaisvę 1813 metais, sumuštas prie Kulmo; iš nelaisvės išvaduotas sudarius Paryžiaus taiką (1814 m.).

341 p. *Kunigaikštienė de Beri* - ji nesėkmingai mėgino suruošti 1832 m. Vandėjoje sukilimą prieš Liudviką Pilypą, kad sostas atitektų jos sūnui, Karolio X sūnaičiui, Burbonų šakos atstovui.

346 p. *Kaip Gurvilis Ninona* - čia turimas galvoje pasakojimas, kaip kažkoks Gurvilis, išvykdamas iš Prancūzijos, palikęs saugoti kurtizanei Ninonai de Lanklo didelius pinigus; tuos pinigus ji išsaugojusi ir grąžinusi jam sugrįžus.

360 p. *Dainelė apie Malbruką* - prancūziška populiari dainelė, kurioje Malbrukas vyksta į karą, nežinodamas, kada sugrįš, ir jo dama veltui jo laukia.

369 p. *Malibran* - garsi italų dainininkė (XIX a.), daug dainavusi Prancūzijoje.

369 p. *Aloris* - italų dailininkas, gimęs Florencijoje (1578-1621). Jo pirmasis mokytojas buvo jo dėdė Brondzinas, XVI a. italų dailininkas; jo sūnus nutapė garsų "Juditos"

portretą, kuris dabar yra Piti rūmuose. *Piti* - garsi florentiečių šeima, konkuravusi su Medičiais. 1440 metais jie pasistatė pagal Brunelesko planą Florencijoje rūmus, žinomus Piti rūmų vardu.

370 p. *Matilda* - Rosinio operos "Vilius Telis" (1822) veikėja, austrų vietininko Geslerio dukterėčia.

373 p. *Klakeris - klakos* dalyvis. *Klaka* - specialiai samdytų "žiūrovų" grupė, kuri triukšmingais plojimais turi sudaryti atskiro artisto, viso spektaklio, dramaturgo ar kompozitoriaus pasisekimą arba - švilpimu ir triukšmavimu - nepasisekimą.

381 p. *Fušė, ponai Lenuaras ir de Sartinas: Fušė, Žozefas* (1759-1820) buvo Konvento narys, paskui tarnavo Direktorijai, Napoleonui, Burbonams, eidamas teisingumo ministro pareigas; beprincipis, parsidavęs politikas. *Lenuaras ir de Sartinas* - XVIII a. Paryžiaus policijos viršininkai.

391 p. *Aspazija pavirs Lukrecija: Aspazija* - graikų kurtizanė (V a. pr. m. e.). *Lukrecija* - senovės Romos padavimo didvyrė. Išniekinta Seksto, Romos cezario Tarkvinijaus Išpuikėlio sūnaus, Lukrecija persivėrė kardu. Lukrecija - dorovingos moters bendrinis vardas.

398 p. *Katoksantas* - stambus vabalas, veisiąsis Indijoje ir Javos bei Borneo salose. Raiškūs katoksanto sparnai buvo moterų mėgstamas papuošalas.

399 p. *Lonšanas* - Balzako laikais - pasivaikščiojimų vieta; ten buvo ir hipodromas.

405 p. *Medoras* - italų poeto Lodoviko Ariosto (1474-1533) poemos "Šėlstąs Rolandas" didvyrės gražuolės Andželikos numylėtinis.

411 p. *Lonžiumo paštininkas* - komiškos Adamo (XIX a.) to pat vardo operos personažas; opera Balzako laikais buvo populiari.

413 p. *Šėlstąs Rolandas* - Rolandas, italų poeto Lodoviko Ariosto poemos didvyris, sužinojęs savo numylėtinę esant neištikimą, ima niršti ir iš proto eiti.

414 p. *Minjaras (Mignard,* 1612-1695) ir *Žirodė (Girodet,* 1767-1824) - prancūzų dailininkai.

416 p. *Vulkano tinklas* - Vulkanas - ugnies dievaitis, dieviškasis kalvis. Žmonos Veneros apgautas, Vulkanas nukalė labai ploną tinklą ir užmetė jį ant Veneros ir jos meilužio Marso.

417 p. *Gavarni* (1804-1866) - prancūzų menininkas grafikas, išgarsėjo aristokratinės bohemos ir buržuazinio Paryžiaus gyvenimo žanrinių piešinių serija. Jis iliustravo Balzako kūrinius. Balzakas labai vertino jo kūrybą ir paskyrė jam specialų straipsnį.

420 p. *Salpetrieras* - Paryžiaus senelių prieglauda, kurioje buvo tam tikras psichinių ligonių skyrius.

431 p. *Holbachas* (1723-1789) - prancūzų švietėjas, filosofas materialistas, vienas XVIII a. prancūziškos Enciklopedijos sudarytojų, knygos "Gamtos sistema" autorius.

431 p. *Lizetė* - įprastinis komedijos subretės, intrigantės vardas. Beranžė vėliau šiuo vardu vadino Paryžiaus grizetes.

432 p. *Šansenė (Champcenetz)* - ultrarojalistas, nugiljotinuotas 1794 m. liepos 20 dieną.

433 p. *Sen Marso priemiestis* - Balzako laikais Paryžiaus dalis, kurioje gyveno varguomenė.

440 p. *Bobino, Ambigiu*: *Bobino* - nedidelio Liuksemburgo teatro liaudinis vardas; šis teatras įsteigtas 1816 m., jo scenoje buvo statomi farsai, vodeviliai ir pantomimos. Šito teatro garsiausias aktorius buvo Seksas, pramintas *Bobino*. *Ambigiu Komik* - populiarusis Paryžiaus teatras, įsteigtas 1769 m.; vaidino komedijas, vodevilius ir melodramas.

Balzakas O. de.

Ba 347 Pusseserė Beta: Romanas /H. de Balzac; Iš pranc. k. vertė R. Ramunienė. - V.:Žaltvykslė, 1994. - 462 p.

ISBN 9986-06-003-6

Šiame romane, viename iš savo šedevrų, parašytame į gyvenimo pabaigą, Balzakas sukuria vieną įstabiausių savo "Žmogiškosios Komedijos" personažų - pusseserės Betos paveikslą. Ši beturtė giminaitė, senmergė, graužiama pavydo, duoda sau žodį atkeršyti savo gražiajai giminaitei Adelinai ir, vaidindama jos šeimos angelą, sugriauna trijų šeimų gyvenimą.

UDK 840-3

Honoré de Balzac

PUSSESERĖ BETA

Romanas

Iš prancūzų kalbos vertė
RAMUTĖ RAMUNIENĖ

Redaktorė AGNĖ IEŠMANTAITĖ.
Techniniai redaktoriai JUOZAS KRIVAS
ir VIDAS VALUNTONIS.
Dailininkė ELZĖ GRAFAITĖ.

SL 034. 1993 12 20. Leidyb. apsk. l. 32,3. Tiražas 15 000 egz.
Užsakymas Nr. 1564
Leido "Žaltvykslės" leidykla, Laisvės pr. 43-89, 2044 Vilnius.
Spausdino Valstybinė įmonė "Spauda", Laisvės pr. 60, 2044, Vil

94 ŽALTVYKSLĖ 36

Yra dalykas,
stipresnis už mūsų jausmus -
tai mūsų prigimtis.

* * *